

BIBLIOTECA NAZIONALE
VITTORIO EMANUELE
6
30 C
28

COLLOQUIORUM
DESIDERII ERASMI
ROTERODAMI
FAMILIARIUM
OPUS AUREUM.

CUM SCHOLIIS QUIBUSdam antehac non editis, quæ difficiliora passim loca diligenter explicant.

Editio omnium (quæ lucem viderunt hactenus) absolutissima.

1. *Collatis optimis usquequaque exemplaribus.*
2. *Additis seorsim in fronte Argumentis unicuique Colloquio.*
3. *Adjecto Indice novo rerum & verborum memorabiliorum locupletissimo.*

LONDINI,
In ædibus ELIZ. FLESHER,
MDCLXXII.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

DESIDER. ERAS. ROTERODAMUS OPTIMÆ SPEI PUERO, JOHANNI ERASMIO FROBENIO, S. D.

Vicit Libellus tibi dicatus exspectationem nostram, Erasmi mellitissime : tuum erit videre ne fallas exspectationem nostram. Ille sic adamatur, sic rapitur, sic teritur manibus studiosæ juventutis, ut & patri tuo fuerit subinde typis excudendus, & mihi novis accessionibus identidem locupletandus : dicas & illum Ἐράσμιον *quempiam esse, deliciásque Musarum sacra colentium. Quò magìs adnitendum erit ut tu quoque sis quod diceris, h. e. ut literis & morum probitate sis omnibus bonis charissimus. Vehementer autem pudendum fuerit, si (cùm tam multos hic libellus & Latiniores reddiderit & meliores) tu commiseris ut ad teipsum non redierit eadem utilitas quæ per te pervenerit ad omnes : cùmq; tam multi sint adolescentes qui tibi nomine* Colloquiorum *gratias agunt ; nonne meritò censeatur absurdum, si tuâ culpâ factum videatur quò minùs mihi possis eodem nomine gratias agere? Accrevit libellus ad justam voluminis magnitudinem ; tibi quoque conandum est ut quantum accrescit ætas, tantum accedat & honestæ eruditioni & morum integritati. Sustines non vulgarem exspectationem, cui respondere necessarium, vincere pulcherrimum fuerit : certè fallere sine summo dedecore non potes. Nec hoc dico quòd hactenus pœniteat profectûs tui, sed ut* currenti calcar addam, *quò curras alacriùs ; præsertim cùm eam ætatem ingressus sis, quâ non alia continget felicior ad imbibenda literarum ac pietatis semina. Fac igitur ut hæc* Colloquia *verè tua dici possint. Dominus Jesus servet istam ætatem tuam puram ab omnibus inquinamentis, sempérque ad meliora provehat. Vale. Basileæ, Cal. Aug. An. M. D. XXIV.*

Id est, *amabilem* : est simul allusum ad nomen authoris.

Ad Lectorem φιλέρασμον. I. C.

S. P. D.

Quod olim Lucanus nequitiæ * militum, id ipsum (mutato paulùm nomine) incuriæ (dicam enim mollissimè) typographorum nunc temporis, citra omnem facilè calumniam, exprobrandum est, viz.

Nulla fides pietásque viris qui prela sequuntur.

Adeò enim latè isthæc jam repsit gangræna, ut (quod † Sulmonensis ille)

in facinus jurâsse putes———

In aliis istud libris passim editis (à multis heu!) nimis compertum est: hinc illæ studiosorum lacrymæ: In hoc termaximi illius Erasmi *Colloquiorum* opere ipse testari possum. Dabatur enim mihi corrigendum mendosissimum illud exemplar, *Argentorati* summo studio excusum 1623. magnifico planò titulo, sed mendacissimo.

At verò Augeæ jam ecce stabulum tibi repurgavimus. *Desiderium* tuum *Erasmum* (desideratissimum totius orbis literarii desiderium) desideratiorem tibi reddidimus, ut qui olim fuit Ἐράσμιος, (& meritissimè) deincipiti mox seculo ἐρασμιώτερος fiat.

Ausim enim ego hoc meâ tibi præstare fide, ut hæc Erasmianorum *Colloquiorum* editio sit longè omnium longéque emendatissima * quæ Solem viderunt uspiam, ab ipso illo tempore quo magnus ille literarum præses supremam manum isti imposuerat operi. Et nè me ceu parùm modestè loquentem argueres, scire te velim, Nos restauràsse hanc,

1. *Correctissimam*

collatis undecim optimis undequaque impressionibus, *viz,*

- Duabus veteribus, quibus exciderat præ senio titulus.
- Basileensi excus. 1528. & ab authore ipso tum recognitâ.
- Parisiensi excus. 1528. apud Franciscum Regnault.
- Basileensi impress. 1559. apud Viduam Michael.
- Coloniæ Agrippinæ impress. 1563. apud hæred. Arnold. Birckman.
- Antverpiensi editâ 1564. à Christoph. Plantino.
- Lugdunensi typis Vogelianis.
- Basileensi excus. 1621. quæ sanè emendatissima est omnium quas mihi uspiam videre contigit.
- Amstelodamensi apud { Joannem / Gulielmum } Jansonium { 1628 / 1629 }

* Lucan. l. 10. Bel. civil. *Nulla fides pietásque viris qui castra sequuntur.*

† Metam. lib. 1.

* Ut Quod Erasmus olim de sua D. Hieron. operum Editione, unum illud & verè dicam & audacter, *Minoris ārbitror Hieronymo suos constitisse libros conditos quàm nobis restitutos; & paucioribus vigiliis apud illum natos fuisse, quàm apud nos renatos. Tantum hîc laboris exantlatum est, ut parùm abfuit quin meipsum enecârim, dum sedulò adnitor ut Hieronymus renascatur: neque verebor illud vel jurejurando confirmare, minoris ipsi Hieronymo constitisse, &c.* Erasm. in Ep. ad Leonem decim. Pap.

Ad quarum omnium fidem emendatissimam hanc fecimus, innumeris fœdissimarum hallucinationum locis castigatis, integrarum sententiarum restitutione, linearum dictionúmque interpositione, syllabarum literarúmque (pro natura sua) vel adjectione, vel abjectione, unà cum notis marginalibus.

2. *Commodissimam*

& aptissimam usui fecimus hanc, additione Argumentorum fronti cujusque Colloquii præfixorum, ut primo mox intuitu cognoscas subjectum & materiam insequentis Colloquii. Quod quàm sit futurum Lectori utile, (in longioribus saltem Colloquiis) relinquo aliis æstimandum, cùm antehac ignoraret Lector quid in quolibet Colloquio tractaretur, usque dum totum perlegerat.

3. *Locupletissimam*

Indice novo rerum omnium memorabiliorum & dictionum in toto sparsim opere occurrentium, ut nihil ferè desiderari poterit quod primâ statim indagine non prosiliat, seséque exhibeat disquirenti. Et hinc adeò est ut hanc à me summâ fide, maximâ curâ, Herculeo cum labore emittendam (omni procul jactantiâ) confidentissimè contendam.

Quod verò liberis, id ipsum libris in lucem edendis multoties accidit, ut vel ab imperita vel incauta obstetrice tam puerpera quàm partus (author opúsque) crucietur, dislocetur, mutiletur miserè. Excutiat se hîc totum typographus, ut quod suum est faciat; & hunc tam suavem, tersum, facetum, elegantem, ingeniosissimum, Latinissimum, mellitissimum Erasmum (admirandi eloquii virum, Scriptorem supra omnem invidiam celeberrimum) emendatiorem suâ curâ reddat, si non prorsus (homines enim sumus, erramus, labimur) emendatum.

Tu interim fruere laboribus nostris, (Lector ingenue) ac in precationibus tuis D. O. M. commendatum habe indignissimum Jesu Christi servulum,

Joan. Clarke.

Lincolniæ, 3. *Nonar.*
Septemb. 1631.

DES. ERASMI ROTERODAMI VITA.

DEsiderius Erasmus Roterodamus natus est ad 5. Cal. Novemb. Anno Christi 1465. Roterodami Hollandiæ, inferioris Germaniæ, quam olim Batavi incoluerunt. Trajecti primùm in templo Cantor fuit; postea Daventriam venit, ubi præceptore usus est Alexandro Hegio Westphalio, qui cum Rodolpho Agricola recenter ex Italia reverso amicitiam contraxerat, & ab eodem Græcè docebatur. Orbatus paulò post utroque parente, in cœnobium Canonicorum quos, Latinâ interpretatione additâ, Regulares appellant, tutoris improbitate, ex Daventriensi schola detrusus est, ubi Guilielmum Hermannum Goudensem, juvenem diligentissimum in literis, sodalem aliquot annos habuit. Auditâ nominis ejus famâ, in aulam suam recepit eum Cameracensis præsul, qui simul ingenium Erasmi contemplans, sumptibus eum instruxit ut Lutetiam proficisceretur, & illic Theologiæ Scholasticæ daret operam: Sicque Scotista factus est in collegio Mortis agens. Cùmque vitam collegiatam duriorem experiretur, non invitus emigravit ad Anglum quendam generosum adolescentes duos secum habentem; atque hic cœpit in Anglia innotescere, in quam insulam paulò post secessit, à discipulis illis suis domum regressis invitatus. Ibi aliquandiu egit. Abiens ex Anglia, bonis ferè omnibus antequam navem conscenderet est exutus. Demum persuasus ab amicis, quòd tandem Italiam videret, cum filiis Baptistæ Boëtii Genuensis, Regii in Britannia Medici, Bononiam profectus est. In itinere cum socio Anglo Taurini in Alpibus Cottiis Theologiæ Doctor factus est. Bononiæ agens cultum Canonicorum, quo usus fuerat, impetrato à Julio secundo Pontifice diplomate, non levi de causa mutavit, modò veste sacerdotali uteretur. Interim libro Proverbiorum conscripto, Venetias profectus est, ut Aldo Manutio excudendum traderet; ubi ad tempus commoratus, nonnulla scripta exaravit, summorum & doctissimorum virorum consuetudine usus. Sub id tempus Alexander, Jacobi Scotorum Regis filius, Archiepiscopus Ecclesiæ Divi Andreæ in Scotia, Patavii operam literis dabat. Is Erasmum in Rhetoricis sibi præceptorem adsciscit, cum quo postea Senas commigravit, atque ab eo commeatum impetravit vicinam Romam invisendi, ubi cum maximo literatorum hominum gaudio & plausu est exceptus. Oblata est Pœnitentiarii dignitas, si Romæ manere vellet. Sed redeundum fuit ad Archiepiscopum, cum quo postea Romam denuo adiit, ac ulteriorem simul Italiæ partem Cumas usque perlustravit, ac antrum Sibyllæ, quod isthic ab accolis ostenditur, subintravit. Post obitum Archiepiscopi, admodum præclari juvenis, reditum in patriam instituit. Itaque per Alpes Rhæticas Argentoratum venit, unde secundo Rheno in Hollandiam vectus est. Mox amicis suis Antverpiæ & Lovanii salutatis, Angliam rursus adit, ubi inter cæteros, quos permultos eo loco sui studiosissimos habuit, à (a) Waramo Cantuariensi Archiepiscopo, & totius Angliæ Primate & Cancellario, non pecuniâ solùm, sed etiam Sacerdotio Ecclesiæ Aldingtonensis in agro Cantuariensi, donatus est. Interea cùm cognovisset pleraque sua

(a) Waramum commendat Erasmus noster in Colloquio cui nomen Peregrinatio Religionis ergò, pag. 270.

sua scripta Basileæ sub prælis Joannis Frobenii esse, motus & typorum ejus officinæ elegantiâ, & diligentiâ simul editionis, ipse quoque eò se contulit, simulans iter ad urbem voti solvendi gratiâ. Receptus in ædes Frobenianas, plurimum laboris scribendo exhausit. Post in Germaniam inferiorem propter negotia rediit. Mox Coloniæ Ubiorum fuit, sub conventum Vormaciensem. Solutis Vormaciensibus comitiis, Basileam propter librorum aliquorum editionem repetiit. Multorum Regum & Pontificum maximam benignitatem & munificentiam expertus est. Nec solùm à principibus honoratus est, sed etiam à civitatibus, si quas transiret. Lovanii trilingue Collegium Erasmi suasu institutum est ex opibus quas Ariensis præpositus Hieronymus Buslidius moriens in usus studiosorum destinârat. Atque eo ex instituto motus Franciscus Galliarum Rex, Erasmum per literas evocavit, ut simile collegium Lutetiæ Parisiorum ejus consilio institueretur: verùm causæ aliquæ intervenerunt quæ profectionem illam impedierunt. Friburgi propriam domum emit, quam post septimum annum vendidit, ac Basileam cum universo supellectili ad Hieronymum Frobenium reversus est, simul ut cœli mutatione reliquias morbi discuteret. Interim articularis morbus, qui aliquamdiu conquieverat, rursus eum corripit, ut se loco movere nequiret, frustrà cœlo mutato. Sic languentem & viribus destitutum dysenteria ferme mensem integrum vexavit, & paulatim exhaustum, in summa æquanimitate & tolerantia, tandem in ædibus Hieronymi Frobenii 5. Id. Jul. ann. 1536. cùm natus esset annos 70. menses 8. dies 15. sub mediam noctem extinxit. Cùm autem vitæ finis instaret, clara Christianæ patientiæ & animi religiosi documenta edidit, quibus in Christum se spem omnem figere testabatur, assiduè clamans, *Domine, misericordia*; *Domine, libera me*; *Domine, fac finem*; *Domine, miserere mei*: & Germanicâ linguâ, **Lieber Gott**, hoc est, *Chare Deus*. Testamentum condidit, in quo clariss. virum Bonifacium Amerbachium Jureconsultum, nominatum hæredem fideicommissi, de bonis suis in pauperes, ætate valetudineve infirmos, in puellas nupturas, ut harum pudicitiæ succurratur, in bonæ spei studiosos adolescentes, ac in quosvis hujusmodi dignos auxilio, distribuendis collocandisque, honoravit; adjunctis eidem duobus executoribus, Hieronymo Frobenio & Nicolao Episcopio. Statura fuit infra proceritatem, supra tamen notabilem prorsus humilitatem; corpusculo satis compacto & eleganti, sed quod esset tenerrimæ complexionis. & minimarum etiam rerum mutatione facilè offenderetur. In senio quoque crebris calculi doloribus obnoxius. Cute corporis & faciei candidâ, capillitio in juventa subflavo, oculis cæsiis, vultu festivo, voce exili, linguâ pulchrè explicatâ, cultu honesto & gravi, memoriâ felicissimâ, ingenio comico: in amicitia constans, in egenos, maximè verò in bonæ spei & indolis adolescentes studiosos viatico destitutos, liberalis, in convictu comis & suavis, citra omne supercilium, ut non immeritò Ἐράσμιος dictus fuerit.

INDEX

INDEX COLLOQUIORUM ALPHABETICUS.

FAMILIARIA COLLOQUIA.

SALUTANDI IN PRIMO CONGRESSU.

ARGUMENTUM.

Hoc Colloquium docet comitatem & urbanitatem in salutationibus; quosnam, quando, quo nomine salutare debeamus.

NOn temerè docet quidam, ut (*a*) *salutemus libenter.* Comis enim & blanda salutatio sæpe conciliat amicitiam, inimicitiam diluit; certè mutuam benevolentiam alit augétque. Quidam usque adeò (*b*) Demeæ sunt, ingenióque agresti, ut vix salutati resalutent. Nonnullis hoc vitii conciliavit educatio veriùs quàm natura.

Urbanitatis est salutare obvios, aut eos qui nos adeunt, aut quos adimus ipsi colloquendi gratiâ. Item operis aliquid agentes, cœnantes, oscitantes, singultientes, sternutantes, tussientes. In ructu, crepitúve ventris salutare, hominis est plùs satis urbani. Sed incivilius etiam eum salutare qui reddit urinam aut alvum exonerat.

Salve pater, salve matercula, salve mi frater, salve præceptor observande, salve multùm mi patrue, salve dulcissime nepos.

Urbanum est addere cognationis aut affinitatis titulum, nisi cùm habet aliquid odii; tum enim præstat abuti minùs quidem propriis, sed plausibilioribus: veluti cùm novercam salutamus matrem, privignum filium, vitricum patrem, sororis maritum fratrem, fratris uxorem sororem. (*c*) Idem in ætatis aut officiorum titulis faciendum. Gratius enim fuerit si senem patrem, aut virum eximium, salutes, quàm ætatis cognomine; etiamsi olim honoris causâ dicebatur, (*d*) ὦ γέρον. Salve præfecte, salve tribune, non autem, Salve caligarie, aut calcearie. Salve adolescens, salve juvenis. Senes ignotos adolescentulos filiorum cognomento salutant; adolescentes vicissim illos patres aut dominos.

a Extat in præceptis Catunculi puerorum.

b Solemus enim propriis ex Comœdiis aliquando uti pro appellativis: sic *Luchones* avaros, *Thrasones* gloriosos. *Balliones* lenones appellamus.

c Quod ab Horat. in Sat. præcipi videmus, *Frater, pater adde. Ut cuique est ætas, ità quoque facitus adopta.*

d Id est, *O senex*, quod apud Hom. nusquam non est obvium.

BLAN-

BLANDIOR SALUTATIO INTER AMANTES.

Salve, { mea Corneliola. / mea vita. / mea lux. / meum delicium. / meum suavium. / mel meum. / mea voluptas unica. / meum corculum. / mea spes. / meum solatium. / meum decus. }

HONORIS GRATIA, AUT SECUS.

Salve, here. Ohe, salve tu quoque, bone vir. Salve, vir ornatissime, clarissime. Salve etiam atque etiam, literarum decus. Salve plurimùm, amicorum optime. Salve, mi Mecœnas. Salve, patrone singularis. Salve, vir spectatissime. Salve, unicum hujus ætatis ornamentum. Salve, Germaniæ delicium. Salvete, quotquot estis, unâ salute omnes. Salvete pariter omnes. Salvete, belli homunculi. Salve, vini pernicies. Salve, congerro lepidissime. *Responsio.* Salve & tu gurges hellúóque placentarum. Salve multùm, virtutis omnis antistes. *Resp.* Salve tantundem, totius probitatis exemplar. Salve, anicula annos nata quindecim. *Resp.* Salve, puella annorum octoginta. Bene sit tibi cum tuo calvitio. *Resp.* Bene tibi cum lacero naso. Ut salutâris, ità resalutaberis: si malè dixeris, pejùs audies. Salve iterum atque iterum. *Resp.* Et tu salve perpetuùm. Salve plus millies. *Resp.* Equidem malim salvere semel. Salve quantum vis. *Resp.* Et tu quantum mereris. Salvere te jubeo. *Resp.* Quid si nolim? Equidem ægrotare malim quàm tuâ salute salvere.

Salva sit tua { Sanctitas, / Amplitudo, / Celsitudo, / Majestas, / Beatitudo, / Sublimitas, } { magis vulgò recepta sunt quàm probata doctis. }

In tertia persona.

Sapidus Erasmo suo salutem dicit. Sapidus Beatum suum plurimâ salute impertit.

ALIA

ALIA FORMA.

Salvus sis, Crito. Bene tibi sit, vir optime. *Resp.* Et tibi meliùs. Pax tibi, frater, Christiana salutatio est à Judæis profecta, neque tamen repudianda. Similis est, Bona vita Ave, præceptor. *Resp.* [a] Equidem malim *habere* quàm *avere*. Χαῖρε. *Resp.* [b] Memento te Basileæ esse, non Athenis. Cur tu igitur audes Romanè loqui, cùm Romæ non sis?

[a] Jocus est in ambigua significatione, *avere*, nam id ipsum & *cupere* significat.

[b] Allusum est ad id quod refert Cicero ex Lucilio de Scævola ridente Albutium græcissantem Romæ, lib. I. de Finibus.

BENE PRECANDI Formulæ.

Et bene precari salutationis genus est.

Gravidæ.

Faxit Deus ut feliciter parias; ut maritum *pulcrâ prole facias parentem*. Faxit illa Virgo mater, ut feliciter fias mater. Precor at hic tumor uteri feliciter subsidat. Velint Superi, ut non majore molestiâ elabatur quàm illapsum est, quicquid hoc est oneris quod gestas. Donet tibi Deus felix puerperium.

Convivis.

Sit felix convivium. Bene sit universo cœtui. Precor omnia læta vobis omnibus. Deus bene fortunet vestrum convivium.

Sternutanti.

Sit faustum ac felix. Servet te Deus. Sit salutiferum. Bene vertat Deus.

Auspicanti quippiam.

Sit felix & faustum Reipublicæ. Bono sit omnibus quod institutis. Bene vertat quod agis. Bene fortunet Deus tuos labores. Faveant Superi tuis conatibus. Quæso ut quod instituisti, Superis bene fortunantibus, feliciter absolvas. Bene fortunet Christus opt. max. quod in manibus est. Feliciter cedat quod instituisti. Feliciter exeat quod aggressus es. Rem sanctam aggressus es, precor ut felix sit exitus, ac prosperum numen aspiret pulcherrimis cœptis. *Christus bene cœpta secundet.* Prosperè succedat quod auspicatus es. Deum optimum maximúmque precor ut istud consilium quàm est honestum, tam sit & felix. Bonis avibus cœpta res meioribus exeat. Precor ut bonis avibus Italiam adeas, melioribus redeas. Opto tibi felicem cursum, & recursum feliciorem. Faxit Deus ut, itinere hoc feliciter peracto, brevi tibi prosperum reditum gratulemur. Contingat tibi feliciter & navigare & renavigare. Sit iter lætum, reditus lætior. Utinam ista profectio tibi succedat ex animi tui sententiâ.

Negotium.

Iter.

tentiâ. Utinam tibi tam jucunda sit ista profectio, quàm nobis erit interim molestum tui desiderium. Bonis auspiciis solvas ancoram. Precor ut ex utriusque votis succedat hoc iter. Precor ut hic contractus commodo bonóq; sit utrisque. Precor ut hoc matrimonium voluptati sit omnibus nobis. Sospitet te Jesus opt. maximus. Superi propitii te nobis incolumem restituant. Servet te Deus, * *animæ dimidium meæ*. Opto tibi reditum incolumem. Precor ut hic annus tibi lætis auspiciis ineat, lætioribus procedat, lætissimis exeat, ac sæpius recurrat, semper felicior. *Resp.* At ego vicissim tibi multa secula felicissima precor, nè tu gratis sis nobis bene precatus. Precor ut hic dies tibi candidus illuxerit. Precor ut hic Sol tibi felix surrexerit. *Resp.* Tantundem tibi reprecor. Sit felix exortus hujus diei, & sit utrique nostrûm prosperrimus. Opto tibi noctem prosperam, pater. Precor tibi noctem placidam. Contingat tibi felix somnus. Det Deus placidam quietem. Det somnum absque somniis. Faxit Deus ut aut placidè dormias, aut feliciter somnies. Sit tibi fausta nox. *Resp.* At ego tibi, quando gaudere soles lucro, pro una fausta mille precor faustissimas.

Proverb.

* Horatiana verba ex oda 3. lib. 1.

Annum.

Diem.

Noctem.

VALE IN DIGRESSU.

Valete omnes. Bene vale. Cura ut quàm rectissimè valeas. Valetudinem tuam cura diligenter. Jubeo te bene valere. Jam me tempus aliò vocat, tu valebis. Valeto quàm optimè. Vale * pancraticè, aut, si mavis, athleticè. Vale ut dignus es. Vale ut meritus es. In hoc biduum valebis. Si me dimittis, valebis in crastinum. Numquid vis? Est aliud quod me velis? *Resp.* Nihil, nisi ut prosperè valeas. Da operam ut sis prosperâ valetudine. Age curam valetudinis tuæ. Habe curam salutis tuæ. Fac ut proximo congressu te lætum ac nitidum videamus. Jubeo te curare cuticulam. Cura ut sit mens sana in corpore sano. Da operam ut totus valeas, tum corpore, tum animo. *Resp.* Dabitur quidem opera. Valebis tu quoque. Tibi vicissim precor prosperam valetudinem.

* Id est, optimè & fortissimè. Ut Hippocrates ait, Athletarum habitus in summo bonitatis & sanitatis gradu consistit.

SALUTANDI PER ALIUM.

Frobenium jubebis meo nomine salvere plurimùm. Erasmiolum item meâ causâ salutabis diligenter. Tum matri Gertrudi quàm potes officiosissimè ex me salutem dicito. Dic me omnibus omnia læta precari. Salutabis mihi sodalitatem diligenter. Amicos omnes meis verbis salutato.

Amantium more μειοῦν utitur.

Uxori

Uxori salutem ex me annunciabis. Fratri tuo in literis tuis meo nomine salutem ascribes. Mei vice salutabis affinem meum. Nunquid tuis mandas per me? *Resp.* Ut rectè valeant. Estne quod velis ad tuos perferri me nuncio? *Resp.* Multam salutem omnibus, sed præcipuè patri. Sunt quos per me tuo nomine velis salutatos? *Resp.* Omnes qui de me percontabuntur. Salutem quam mihi ab amicis attulisti, illis multo cum fœnore referes. Quorum nomine mihi salutem attulisti, eos omnes meâ gratiâ vicissim salutabis accuratè. In amicis salutandis sis quæso mihi vicarius. Salutâssem generum meum per literas, sed tu mihi apud illum epistolæ vice fueris. Heus, heus, quò properas? *Resp.* Rectà Lovanium. Resiste paulisper, est quod tibi mandem. *Resp.* Atqui pediti non convenit sarcina. Quid rei est? *Resp.* Ut Goclenium, Rutgerum, Joannem Campensem, totúmque chorum trilinguem mihi salutes. *Resp.* Si nil aliud imponis sarcinæ præter salutes, facilè perferam. Atqui nè gratis istuc facias, precor uti tibi quoque eunti ac redeunti Salus sit comes.

REDUCEM QUOMODO SALUTARE OPORTEAT.

Salvum te advenire gaudemus. Sospitem adesse volupe est. Te nobis redditum esse voluptati est. Gratulamur tibi felicem reditum. Gratia superis quòd nobis incolumis redieris. Quò molestius fuit nobis tui desiderium, hòc redditus conspectus tui jucundior est. Gratulamur & tibi & nobis, quòd vivus ac valens nobis restitutus sis. Hòc reditus tuus est nobis jucundior, quò minùs exspectatus. *Resp.* Ego vicissim lætor quòd incolumis vos incolumes offenderim. Quòd te salvum repererim, vehementer gaudeo. Non viderer mihi redisse salvus, nisi vos salvos reperissem. Nunc demum mihi videor sospes, cùm vos incolumes ac pulchrè valentes conspicio.

PERCONTANDI FORMA IN PRIMO CONGRESSU.

ARGUMENTUM.

Hoc Colloquium docet formulas percontandi in primo congressu; Unde venis? Quid novi affers? Ut vales? &c.

GEORGIUS, LIVINUS.

Ge. Ex qua tandem corte aut cavea nobis ades? *Li.* Quid ita? *Ge.* Quia malè saginatus. Quia macie pelluces totus, ariditate crepitas. Unde prodis? *Li.* E collegio

Montis

Montis acuti. *Ge.* Ergò ades nobis onuſtus literis. *Li.* Imò pediculis. *Ge.* Pulchrè comitatus advenis. *La.* Sanè, nec tutum eſt nunc viatorem ire incomitatum. *Ge.* Agnoſco ſodalitium ſcholaſticum. Ecquid novarum rerum adfers è Lutetia? *Li.* Illud imprimis quod, ſcio, tibi videbitur incredibile. Lutetiæ [a] Beta ſapit, & Quercus concionatur. *Ge.* Quid tu narras? *Li.* Hoc quod audis. *Ge.* Quid ego audio? *Li.* Hoc quod narro. *Ge.* Monſtri ſimile. Oportet illic fungos & lapides eſſe auditores, ubi tales concionentur. *Li.* Atqui ſic res habet. Nec audita narro, ſed comperta. *Ge.* Oportet igitur illic plurimùm ſapere homines, ſi ſapit Beta & Quercus. *Li.* Rectè conjectas.

[a] Fortaſſis Natalem Bedam & N. de Querceto Sententiarios Pariſienſes Magiſtros notat.

PERCONTANDI DE VALETUDINE.

Ge. Valéſne? *Li.* Contemplare vultum. *Ge.* Quin potiùs lotium jubes? An me putas medicum? Non rogo quid valeas, nam facies ipſa loquitur te bellè valere; ſed quomodo tibi places. *Li.* Corpus quidem bellè habet, ſed animo malè eſt. *Ge.* At non valet, qui iſthâc parte laborat. *Li.* Sic res habent meæ: Corpus valet, ſed ægrotat crumena. *Ge.* Facilè iſti morbo medebitur mater. Ut valuiſti uſque? *Li.* Variè, ut ſunt res mortalium. *Ge.* Satin' rectè vales? Salvàne res? Satin' ſalvæ res? Fuiſtíne ſemper proſperâ valetudine? *Li.* Proſperrimâ, gratia ſuperis. Ego, Dei beneficio, perpetuò belliſſimè valui. * Semper proſperâ valetudine ſum uſus. Hactenus bonâ valetudine fui, fauſtâ, incolumi, felici, proſperâ, ſecundâ, integrâ, baſilicâ, athleticâ, pancraticâ valetudine. *Ge.* Faxint ſuperi ut iſthuc ſit perpetuum ac proprium. * Lætus iſthuc audio. Voluptatem mihi nuncias. Eſt iſthuc mihi auditu perquam jucundum. Sermonem iſtum ex te audire ſupra modum gaudeo. Iſtud haud invitus audio. Oppidò lætor iſthuc audire ex te. Ut idem ſemper facias opto. Ut ad iſtum modum quàm diutiſſimè valeas opto. Tibi gratulor, mihi gaudeo. Gratia ſuperis. Gratiam habeo ſuperis. *Li.* Equidem pulchre valeo, ſi tu vales. *Ge.* Nihil interim moleſtiæ fuit? *Li.* Nihil niſi quòd veſtrâ conſuetudine frui non licuit. *Ge.* Quo pacto vales? *Li.* Rectè, pulchrè, bellè, perbellè, belliſſimè, perpulchrè, feliciter, commodè, minimè malè. Valeo ut volo potiùs quàm ut mereor: [b] baſilicè, pancraticè, athleticè. *Ge.* Exſpectabam ut diceres etiam, tauricè.

* Valere bene.

* Gaudere.

[b] Id eſt, regiè & magnificè ſeu ſplendidè. Solent ſiquidem diligentiùs curare valetudinem reges.

MALE

MALE VALERE.

Ge. Rectène vales? *Li.* Vellem quidem. Non admodum ex sententia. Equidem utcunq; valeo. Sic satis. Valeo ut possum, quando ut volo non licet. Ut soleo. Ità ut superis visum est. Non optimè sanè; sic ut antehac pejùs nunquam. Valeo ut solitus sum. Valeo ut solent quibus cum medicis res est. *Ge.* Ut vales? *Li.* Secùs quàm vellem. *Ge.* Quâ valetudine es? *Li.* Haud sanè commodâ, incommodâ, perquam incommodâ, infelici, parùm prosperâ, parùm secundâ, malâ, adversâ, infaustâ, imbecilli, dubiâ, mediocri, vix mediocri, longè aliâ quam vellem, tolerabili, qualem optem hostibus meis. *Ge.* Rem mihi sanè quàm acerbam narras. Prohibeant Superi. Avertat Deus. Bona verba. Hîc cupiam te vanum esse. Bono sis animo oportet. Forti infractóq; sis animo. Multùm juvat animus in re mala bonus. Fulciendus est animus spe fortunæ secundioris. Quid morbi est? Quod mali genus est? Quis te morbus habet? Quo morbo teneris? Quid habes morbi? Quis te tenet morbus? *Li.* Nescio, & hoc laboro periculosiùs. *Ge.* Verum. Nam *ad sanitatem gradus est, novisse morbum.* Nullósne consuluisti medicos? *Li.* Et quidem permultos. *Ge.* Quid respondent? *Li.* Id quod Advocati *Demiphonti* apud Comicum. Alius negat, alius ait, alius deliberandum censet. In hoc consentiunt omnes, me miserum esse. *Ge.* Quampridem habet te hoc mali? Diù est quòd teneris isto morbo? Quantum temporis est quòd te malum hoc corripuit? *Li.* Dies plùs minùs viginti. Ferme mensis est. Jam tertius est mensis. Mihi quidem seculum videtur quòd ægrotare cœpi. *Ge.* Adnitendum censeo, nè morbus fiat familiaris. *Li.* Jam nimiùm assuevit. *Ge.* Num est hydrops? *Li.* Negant. *Ge.* Num dysenteria? *Li.* Non arbitror. *Ge.* Num febris? *Li.* Opinor febris esse speciem, sed novam, ut nunc novi subindè morbi exoriuntur, antehac incogniti. *Ge.* At plùs satìs erat veterum. *Li.* Ità visum est naturæ nimiùm novercæ. *Ge.* Quoto die recurrit dolor? *Li.* Quoto die, narras? Imò quotidie, sæpiùs quàm (*a*) Euripus. *Ge.* Papæ! malum abominandum! Unde contraxisti morbum? Unde suspicaris hoc esse collectum mali? *Li.* Ex inedia. *Ge.* At non soles usque adeò superstitiosus esse, ut te jejunio macerares. *Li.* Non erat religio, sed inopia. *Ge.* Quænam? *Li.* Quia non dabatur cibus. E frigore natum arbitror. E putribus ovis morbum ortum suspicor. E vino plùs satìs diluto. E crudis ma... contracta est stomachi cruditas. *Ge.* Vide nè ex immodico ... intempestivo studio conciliâris hoc mali, aut ex potatione ...giore, aut Venere parùm moderata. Quin accersis medicum?

Proverb. *Ut possumus, quando ut volumus non licet.*

De morbo.

a Pars maris sæpiùs in die reciprocans. Vide Proverbium *Euripus homo.*

De medico. dicum? *Li.* Timeo nè citiùs morbum augeat quàm adimat. Metuo nè pro remedio det venenum. *Ge.* Deligendus est igitur cui tutò fidas. *Li.* Si moriendum est, malo semel mori, quàm tot pharmacis excarnificatus. *Ge.* Fac igitur ut ipse tibi sis medicus. Si diffidis homini medico, precor ut sit tibi medici vice Deus. Sunt qui tecti cucullâ Dominicali aut Franciscanâ revaluerunt. *Li.* Idem fortassis evenisset si leonis pallio tecti fuissent: verùm ista diffidenti nihil conducunt. *Ge.* Fide igitur, ut reviviscas. Alii morbo levati sunt, nuncupatis alicui Divo votis. *Li.* At ego cũ divis non paciscor. *Ge.* Proinde tu vel à Christo, cui fidis, pete sanitatis beneficiũ.

Divis. *Li.* At ego an beneficium sit nescio. *Ge.* An non beneficium est liberari morbo? *Li.* Nonnunquam mori felicius est. Ab illo nihil peto, nisi ut quod sit optimum esse, mihi largiatur. *Ge.* Sume quod alvum dejiciat. *Li.* Jam suâ sponte cita est. *Ge.* Ciendus est alvus. Movendus est alvus. *Li.* Imò sistendus est magis, nam plùs satis profluit.

PERCONTANDI REDUCEM.

ARGUMENTUM.

Percontandi reducem de itinere, de bello, de rebus privatis, de spe frustrata, de promissis magnificis, uxore puerpera, periculis, amissis opus &c.

Redeunti peregre. *Ge.* FUitne tibi hoc iter faustũ & commodũ? *Li.* Sic satis, nisi quòd nihil usquam tutum est à latronibus. *Ge.* Hic est belli ludus. *Li.* Est, sed sceleratissimus. *Ge.* Pedes advenis, an eques? *Li.* Partim pedestri itinere, partim vehiculo, partim equo, partim navigio. *Ge.* Quo in statu sunt res Gallicæ? *Li.* Sanè turbulento. Magnæ bellorum minæ sunt.

Bellum. Quid mali allaturi sint hostibus, nescio: certè Galli jam ipsi non dicendis malis affliguntur. *Ge.* Unde proficiscuntur isti bellorum tumultus? *Li.* Unde, nisi ex ambitione (a) Monarcharum? *Ge.* At horum prudentiâ conveniebat sedari rerum humanarum tempestates. *Li.* Sedant illi quidẽ, sed ut Auster mare. Persuadent sibi se Deos esse, suâq; causâ mundum hunc esse conditũ. *Ge.* Imò Princeps Reipublicæ gratiâ constituitur, non Respublica Principis causâ. *Li.* Imò non desunt Theologi qui (b) frigidam suffundant, & ad hos tumultus classicum canant. *Ge.* Istos ego statuerem in prima acie. *Li.* At illi sibi (c) cavent post principia. *Ge.* Ista publica fatis curanda relinquamus. Tuæ res quo tandem in statu sunt? *Li.*

De privatis. Optimo, felici, mediocri, tolerabili. *Ge.* Quo pacto se res habent tuæ? num ex voto? *Li.* Imò supra votum, supra meritum, supra spem. *Ge.* Satin' ex sententia? Satin' salva omnia? Satisne prospera omnia? *Li.* Res in pejore statu esse non potest.

a Monarchæ penes quos solos summa rerum est.

b Id est, clanculum incitent. Vide Prover. c Hoc est, in tuto.

test.Pejore in loco negotium non potest esse. *Ge.*Non cepisti igitur quod captabas?Non contigit præda quam venabaris? *Li.* Venabar equidem, sed (d)iratâ Deliâ. *Ge.* Nihil reliquum est spei? *Li.* Spei permultum,sed rei nihil. *Ge.*Episcopus nihil ostendit spei? *Li.* (e) Tota plaustra, totásque spei naves,sed præterea nihil.*Ge.* Nihil adhuc misit? *Li.* Promisit quidem largiter,at nè (f)teruncium quidem misit.*Ge.*Ergò spe alendus est animus. *Li.*Sed hac non saginatur venter. Qui spe aluntur,pendent, non vivunt, *Ge.* Attamen hoc eras ad iter expeditior,quòd nihil esset oneris (g)in zona. *Li.*Fateor, atque etiam tutior. Nulla enim sunt arma certiora adversus latrones. Sed ego malim & onus & periculum.*Ge.*Nihilne tibi ademptum est in via? *Li.* Mihíne? Quæso quid eripias nudo? Aliis citiùs periculum erat à me.Licuit mihi vacuo(h)viatori per totum iter canere & esurire.Numquid vis? *Ge.*Quò nunc hinc abis?*Li.*Rectà domū,salutaturus penates jamdiu non visos.*Ge.*Precor ut illic offendas omnia læta.*Li.* Utinā ità velint superi.Nihil interim extitit novi domi nostræ?*Ge.*Nihil,nisi quòd reperies auctam familiam. (i)Nam tua Catula peperit tibi catulum absenti:Tua gallina peperit tibi ovum. *Li.* Bene nuntias. Grata nuntias.At ego tibi pro isto nuntio polliceor(k)Evangelium.*Ge.*Quodnam? secundùm Matthæum? *Li.* Non, sed secundùm Homerum.En,accipe. *Ge.* Tibi serva tuum Evangelium : Mihi saxorum satis est domi.*Li.*Nè sperne munusculum*aetites est,qui gravidis admotus in nixu maturat partum.*Ge.*Quid ais?Est mihi sanè gratissimum.Dispiciam unde possum hoc donum pensare.*Li.* Abunde pensatū puta si boni consulueris.*Ge.*Imò nihil accidere potuit magìs in tempore;nam uxori meæ jampridem tumet uterus. *Li.* Illud igitur abs te(l)stipulabor, ut si masculum ediderit, me susceptorem asciscas.*Ge.*Polliceor,ac tuum indetur puero nomen. *Li.* Quod utrisque bene vertat. *Ge.* Imò nobis omnibus.

MAURITIUS, CYPRIANUS.

Ma. Redisti nobis obesior solito : Redisti procerior.*Cy.*At equidem mallem prudentior, aut doctior.*Ma.*Imberbis abieras,redisti barbatulus.Contraxisti tibi absens nonnihil senii. Quid sibi vult hic pallor?quid macies?quid frons caperata? *Cy.*Ut est fortuna,sic est corporis habitus. *Ma.*Num adversa? *Cy.*Nunquam mihi quidem aliàs secunda,sed nunquam quàm nunc (a)reflavit odiosiùs.*Ma.* Doleo vicem tuam.Dolet mihi tua calamitas .Sed quid isthuc mali est? *Cy.* Universæ pe-

d Dianâ, venationis Deâ

e Ità Græci, ὅλας ἁμάξας *Sperandum.*

f Quem Plinius triuncē vocat, nummulus est, in vilitatis proverbiū versus;est quarta pars assis.

g Illic milites gestabāt pecuniam. Nudo) Proverb. *nudior Leberide.*

h Allusū est vulgato Juvenalis. *Cantabit vacuus coram latrone viator*

i Jocus est in paranomasia

k Jocus est ex ambiguo. Nam *Evangelium* dicitur munus quod datur rem lætam nuncianti.

* Actites, Adlerstein Lapidis genus ab Aquila nomen habens. *Pli.l.37.c.11*

l Stipulatur qui promissum accipit: nam paciscitur & qui promittit,& cui promittitur.

a Metaphora ab adversis ventis.

cuniæ(*b*) naufragium feci. *Ma.* In mari? *Cy.* Non, sed in litore, nondum navem ingressus. *Ma.* Ubinam? *Cy.* In litore Britannico. *Ma.* Bene habet quòd ipse nobis vivus enatâsti. Præstat pecuniæ jacturam facere quàm vitæ. Levius est pecuniæ dispendium quàm famæ. *Cy.* Vitâ famâque incolumi, periit pecunia. *Ma.* *Vita* (*c*) sarciri nullo pacto potest, *fama* ægrè potest, *pecunia* facilè alicunde sarcietur. Quî malum hoc accidit? *Cy.* Nescio, nisi quòd sic erat in fatis meis. Sic visum est superis: sic libuit genio meo malo. *Ma.* "*Vides igitur doctrinam ac virtutem tutissimas esse divitias, quæ nec eripi possunt, nec gravant circumferentem.* *Cy.* Pulchrè tu quidem philosopharis, sed intierim ego (*d*) ringor.

b Id est, jacturam feci, Allegoria.

c Metaphora à sartoribus desumpta.

d Discrucior animo.

CLAUDIUS, BALBUS.

Cl. Gratulor tibi reduci, Balbe. *Ba.* Et ego tibi superstiti, Claudi. *Cl.* Gratulor tibi in patriam reverso. *Ba.* Imò gratulare magis è Gallia profugo. *Cl.* Quid ità? *Ba.* Quia illic bellis fervent omnia. *Cl.* Quid Musis cum Marte? *Ba.* Atqui illic nè Musis quidem parcitur. *Cl.* Tu igitur feliciter elapsus es. *Ba.* At non sine periculo. *Cl.* Totus alius nobis redîsti. *Ba.* Quî sic? *Cl.* Ex Hollando versus es in Gallum. *Ba.* Quid? (*a*) an capus eram cùm hinc abirem? *Cl.* Vestis indicat te mutatum ex Batavo in Gallum. *Ba.* Hanc (*b*) metamorphosin malim quàm in gallinam. Sed (*c*) ut *cuculla non facit Monachum*; ita nec vestis Gallum. *Cl.* Jámne calles Gallicè? *Ba.* Sic satis. *Cl.* Quo pacto didicisti? *Ba.* A magistris haudquaquam mutis. *Cl.* Quibus? *Ba.* A mulierculis quovis turture loquacioribus. *Cl.* In tali ludo facilè discimus loqui. Sonásne probè sermonem Gallicum? *Ba.* Imò & Latinum sono Gallicè. *Cl.* Nunquam igitur scribes bona (*d*) carmina. *Ba.* Cur ità? *Cl.* Quia periit tibi syllabarum quantitas. *Ba.* Mihi satìs est qualitas. *Cl.* Quid, éstne Lutetia immunis à pestilentia? *Ba.* Non est. Sed perpetua non est: aliquando remittit sese, mox recrudescit; nonnunquam intermittitur, deinde recipit sese. *Cl.* Non sat erat malorum ubi bellum est? *Ba.* Erat, nisi secùs esset visum superis. *Cl.* Annonæ caritatem isthic esse oporteat. *Ba.* Imò penuriam. Omnium rerum illic inopia est præterquam sceleratorum militum. Bonorum virorum illic est mira vilitas. *Cl.* Quid accidit Gallis, ut bellum suscipiant cum (*e*) Aquila? *Ba.* Quia movet illos exemplum scarabæi, qui non cessit aquilæ. In bello nemo sibi non videtur Hercules. *Cl.* Non te remorabor diutiùs. Aliàs latiùs nugabimur, cùm erit utrique commodum. Nunc aliò me vocant negotia quædam.

Fervent) Metaphora ab aquis sumpta.

a Jocus est ex ambigua voce *gallus*.

b Transformatio.

c Proverbium vulgi.

Muti magistri) proverb. id est, ex libris.

d Allusit ad hoc, quòd vulgus Gallorum perperam pronunciat accentus.

e Imperatorum insignia Vide prov. *Scarabæus aquilam*.

Negotiola) πραγμάτια arrogantiæ vitandæ causa.

DOMESTICA CONFABULATIO.

ARGUMENTUM.

Colloquium hoc mutuæ consuetudinis verba, jocos & familiarium dicteria, & mores tradit. 1. Deambulandi foris. Evocandi socios. 2. Rarò invisendi. Rogandi de uxore, filia, filiis. 3. De otio; tinnitus auris; deformis puellæ descriptio; invitat ad nuptias. 4. Nimium studes, &c.

I. PETRUS, MIDA puer, JODOCUS.

Pe. HEus, heus, puer, nemon' huc prodit? *Mi.* Hic opinor effringet fores. Familiarem oportet esse. O lepidum caput! Quid affers? mi Petre. *Pe.* Meipsum. *Mi.* Næ tu rem haud magni pretii huc attulisti. *Pe.* Atqui magni constiti patri meo. *Mi.* Credo pluris quàm revendi possis. *Pe.* Cæterùm Jodocus éstne domi? *Mi.* Incertus sum, sed visã. *Pe.* Quin tu potiùs abi, & roga ipsum an velit nunc esse domi. *Mi.* Abi tu potiùs sísque tibi ipsi Mercurius. *Pe.* Heus, Jodoce, num es domi? *Jo.* Non sum. *Pe.* Impudens, non ego audio te loquentē? *Jo.* Imò tu impudentior: Nuper ancillæ tuæ credidi, te non esse domi, & tu non credis mihi ipsi? *Pe.* Æquum dicis, par pari relatum. *Jo.* Equidem ut *non omnibus dormio*, ità *non omnibus sum domi*: tibi posthac semper ero. *Pe.* Sed tu mihi videre cochleæ vitam agere. *Jo.* Qui sic? *Pe.* Quia perpetuò domi latitas, nec usquam prorepis. Non secùs atque (a) claudus sutor, jugiter domi desides. Tu tibi domi situm contrahis. *Jo.* (b) Est quod agam domi, foris nihil est negotii. Et si quid esset, tamen hoc cœlum me dies aliquot à publico cohibuisset. *Pe.* At nunc sudum est, & invitat ad deambulandum. Vide ut blanditur. *Jo.* Si prodeambulare lubet, non recuso. *Pe.* Planè videtur hoc utendum cœlo. *Jo.* Asciscendus est unus aut alter congerro. *Pe.* Fiet, modò dicas quós velis. *Jo.* Quid si Hugonem? *Pe.* Haud multùm interest inter Hugonem & nugonem. *Jo.* Agè, placet. *Pe.* Quid si Alardum? *Jo.* Homo minimè mutus est. Quod auribus diminutum est, linguâ pensat. *Pe.* Si videbitur, Nevium adjungemus. *Jo.* Siquidem dabitur illius copia, nunquam erit fabularum inopia. Placent confabulones, superest ut locum dispicias amœnum. *Pe.* Ego verò tibi locum ostendam, ubi nec nemoris umbram, nec pratorum smaragdinum virorem, nec fontium vivas scatebras desiderabis. Dices dignam Musis sedem. *Jo.* Magnificè polliceris. *Pe.* Affixus es libris. Nimiùm assides libris. Immodico studio teipsum maceras. *Jo.* Malim studio macrescere quàm amore. *Pe.* At non ideo vivimus ut studeamus, sed ideo studemus ut suaviter vivamus. *Jo.* Mihi verò vel immori chartis dulce est. *Pe.* Equidem immorari probo, immori non probo. Ecquid volup-

Vide Prov. *Non omnibus dormio.*

a Plautinum est.

b Allusum est ad carmen Homeri, Οἴκοι βέλτερον εἶναι, ἐπεὶ βλαβερὸν τὸ θύρηφι.

Deambulatio

tati fuit hæc deambulatio? *Jo.* Me quidem vehementer oblectavit.

2. ÆGIDIUS, LEONARDUS.

Rarò invisis. *Æg.* Quò noster Leonardus? *Le.* Ad te ibam. *Æg.* Istud quidem facis insolens. *Le.* Quamobrem? *Æg.* Quia jam annus est quòd nos non inviseris. *L.* Malo in hanc peccare partē ut desideres, quàm ut obtundam. *Æg.* Imò boni amici nulla est apud me satietas. Imò quò crebrius venies, hoc mihi venies gratior. *Le.* Quid interim agitur domi tuæ? *Æg.* Multa

De uxore. sanè quæ nolim. *Le.* Non miror, sed jámne peperit uxor? *Æg.* Jamdudum, & quidem gemellos. *Le.* Quid ego audio? *Æg.* Sic res habet; atque illi jam denuo tumet uterus. *Le.* Isthoc pacto solet augeri familia. *Æ.* Sed utinam fortuna sic augeret

Filia. pecuniam ut uxor familiam. *Le.* Jámne elocâsti filiam? *Æg.* Nondum. *Le.* Vide ne parùm tutum sit, virginem tam grandem detinere domi. Quærendus est gener aliquis. *Æg.* Nihil opus. Iam proci complures illam ambiunt sponsam. *Le.* Quid igitur superest, nisi ut è multis deligas qui tibi maximè sit accommodus? *Æ.* Omnes ejusmodi sunt, ut nesciam quem cui præferam: sed abhorret à nuptiis filia. *Le* Quid ais? Atqui, ni fallor, jamdudum nubilis est, jamdudum est apta viro, matura conjugio, jampridem est tempestiva viro. *Æg.* Quidni, annum egressa jam decimum septimum? major annis duodeviginti? annum jam agens undevigesimum? annos nata decem & octo? *Le.* Cur abhorret igitur à Matrimonio? *Æg.* Ait se velle Christo nubere *Le.* Sanè multas habet ille sponsas. An malo genio nupsit, quæ castè vivit cum marito? *Æg.* Mihi quidem non videtur. *Le.* Quis Deus hunc afflatū afflavit filiæ? *Æg.* Nescio, sed abduci ab hoc proposito nullis rationibus potest. *Le.* Vide nè sint incantatores, qui instigent & allectent. *Æg.* Novi ego istos (a) plagiarios. Sedulò arceo hoc hominum genus ab ædibus meis. *Le.* Quid igitur est in animo? Morem geres animo puellæ? *Æg.* Equidem obluctabor quoad licebit. Nihil non experiar, quo mutem illius sententiā. Quòd si pertendit ut cœpit, non pugnabo cum illius animo, nè fortè videar (b) θεομαχεῖν, vel potius (c) μοναχομαχεῖν. *Le.* Religiosè tu quidem loqueris. Sed etiam atque etiam fac explores virginis constantiam, nè post factū pœniteat, cùm mutare non erit integrum. *Æg.* Equidem

De filiis. adnitar pro mea virili. *Le.* Quid rerum gerunt filii? *Æg.* Natu maximus jamdudū maritus est, brevì pater futurus. Minimum (d) ablegavi Lutetiam. Nam hic nihil aliud quàm ludebat,

a plagium furti genus, unde plagiarii dicuntur qui abducunt aliena mancipia aut liberos etiam.
b Id est, cum Deo pugnare.
c Id est, cum monachis pugnare. Allusum est autem ad vocem μονομαχεῖν, quod est singulari certamine congredi.
d Removi ex oculis.

ludebat. *Le.* Quid eó? *Æg.* Ut magister nobis redeat stultior quàm exierat. *Le.* Bona verba. *Æg.* Medius jam cœpit initiari sacris. *Le.* Precor ut bene vertat omnibus.

3. MOPSUS, DROMO.

* *Mo.* Quid fit? quid agitur? Dromo. *Dr.* Sedetur, *Mo.* Video. Sed quomodo se res habent tuæ? *Dr.* Ut solent iis quibus superi sunt parùm propitii. *Mo.* Isthuc ominis avertat Deus. Quid agis? *Dr.* Equidem otium ago. Id quod vides, nimirum nihil. *Mo.* (*a*) Præstat otiosum esse, quàm nihil agere. Ego te fortassis occupatum seriis negotiis interpello. *Dr.* Imò maximè vacuum; jam enim me cœperat otii tædium, & congerronem desiderabam. *Mo.* Fortassis impedio, interrumpo, *interturbo tua negotia *Dr.* Imò tædium otii discutis. *Mo.* Da veniam si te parùm in tempore interpellavi. *Dr.* Imò ipso in tempore advenis. Opportunè te huc attulisti. Optatus ades. Interventus tuus est mihi vehementer gratus. *Mo.* Fortassis aliquid seriæ rei inter vos agitur, cui nolim esse impedimento. *Dr.* Imò (*b*) *lupus*, quod aiunt, *ades in fabula.* Nam de te sermo erat. *Mo.* Facilè crediderim, nam mihi huc venienti mirè (*c*) tinniebat auris. *Dr.* Utra? *Mo.* Læva: unde conjicio, nihil magnificè de me fuisse prædicatum. *Dr.* Imò nihil non honorificum. *Mo.* Vanum igitur fuerit oportet. Sed quid est bonæ rei? *Dr.* Aiunt te venatorem esse factum. *Mo.* Imò jam intra casses meos est (*d*) præda quam venebar. *Dr.* Quænam? *Mo.* Lepida puella, quam pendiè ducturus sum, vósq; oro, ut meas nuptias vestrâ præsentiâ dignemini honestare. *Dr* Quænam est sponsa? *Mo.* Aloisia Chrementis filia. *Dr.* Egregium spectatorem formarũ! Tuis oculis adlubuit * illa nigro capillitio, simis naribus, ore prælargo, ventre prominulo? *Mo.* Desinite. Mihi eam duxi, non vobis. Non sat est quòd (*e*) suo regi pulchra est regina? Ità demũ illa mihi placebit, si vobis non admodum placeat.

* De otio. *a* Hoc, Plin. inquit lib. 1. Atilius eruditissimè simul & facetissimè dixit.

*συνέχυμα. *b* Proverbialiter, cùm intervenit de quo mentio.

c Tinnitus aurium. Vulgò dicunt, cùm aures tinniunt, de nobis verba fieri. Non abludit ab hoc, quod est apud Theocritum notissimum. Autor Plin. l. 28. cap. 11.

d Allusum est Ovidiano illi, *Incidit in casses præda petita meos.*

* Deformis puella.

e Vide Prov. *Suum cuique pulchrum.*

4. SYRUS, GETA.

Sy. Opto tibi multâ felicitatem. *Ge.* Et ego tibi conduplicatum opto quicquid optas mihi. *Sy.* Quid agis rei? *Ge.* Confabulor. *Sy.* Quid? confabulare solus? *Ge.* Ut vides. *Sy.* Fortasse tecũ. Proinde tibi videndum ut cum homine probo fabuleris. *Ge.* Imò cum lepidissimo congerrone confabulor. *Sy* Quo? *Ge* Apuleio. *Sy.* Istud quidem nunquam non facis Sed (*a*) *amant alterna Camœnæ.* Tu perpetuò studes *Ge.* Non est ulla studiorum satietas. *Sy.* Verum, sed * est tamen modus rerum.

a Hemistichium bucolicum.

* Horatius, *Est modus in rebus, sunt certi denique fines, Quos ultra citráque nequit consistere rectum.*

Elegans εὐτραπελία.

b Horatianum est.

modus quidam. Non omittenda quidem sunt studia, sed tamen intermittenda nonnunquam. Non abjicienda sunt, sed relaxanda. Nihil suave quod perpetuum. (*b*) *Voluptates commendat rarior usus.* Tu nihil aliud quàm studes. Perpetuò studes. Continenter incumbis literis. Indesinenter inhæres chartis. Studes noctes ac dies. Nunquam non studes. Assiduus es in studio. Jugiter intentus es libris. Nullum facis studendi finem, neque modum. Nullam studiis tuis requiem intermisces. Nunquam studendi laborem nec intermittis, nec remittis. *Ge.* Agè, tuo more facis. Rides me, ut soles. Nunc ludis tu quidem me. Salsè me rides. Satyricum agis. *Naso me suspendis adunco.* Non me fallit tuum scomma. Nunc planè joco mecum agis. Sum tibi risui. Rideor abs te. Pro delectamento me habes. *Nunc (tu) me ludos deliciásque facis.* Eâdem operâ assue mihi auriculas asini. Ipsi codices pulvere sitúque obducti loquuntur quàm sim immodicus in studio. *Sy.* Emoriar, ni loquor ex animo. Dispeream, si quid fingo. Nè vivam, si quid simulo. Loquor id quod sentio. Quod res est dico. Seriò loquor. Ex animo loquor. Non secùs sentio quàm loquor.

Nunc) si interponatur pronomen *tu*, integer erit pentameter.

CUR NON VISIS?

Ge. Quid causæ est quòd tamdiu nos non inviseris? quid rei est quòd nos tam raró visis? quid accidit quòd tanto tempore nos non adieris? quare tam rarus es salutator? quid sibi vult quòd nos tamdiu non conveneris? quid obstitit quò minùs visis nos frequentiús? quid impedimento fuit quò minùs jamdiu feceris nobis tui videndi copiam?

NON LICUIT PER OCCUPATIONES.

Sy. Non licuit per otium. Volui quidem, at non licuit mihi per mea negotia. Hactenus non sinebant negotia ut te viserem. Non patiebantur (*a*) undæ negotiorum quibus involvebar, ut te salutarem. Occupatior fui quàm ut potuerim. Tam variis distringebar curis, ut mihi non fuerit liberum adire te. Vix ipsi mihi fuit copia mei, sic me totum molesta quædam negotia possidebant. Negotiis meis imputabis, non mihi. Non defuit voluntas, sed vetuit necessitas. Hactenus non vacavit. Hactenus non contigit otium. Hactenus non vacuum. Non licuit per valetudinem. Non licuit per tempestatem. *Ge.* Equidem accipio tuam excusationem, sed hâc lege, nè sæpiùs utaris. Excusatio tua justior est quàm vellem, siquidem valetudo fuit in causa. Hâc lege mihi purgatus eris, si quod cessatum est officio

a Ut *undæ curarum* apud Catul. pro immensis curis & negotiis.

officio farcias. Si superiorem cessationem crebrâ visitatione penses. *Sy.* Tu nihil moraris istiusmodi officia nimiùm vulgaria. Amicitia nostra firmior est quàm ut sit officiis istis vulgaribus alenda. Satis crebrò visit qui constanter amat. *Ge.* Malè sit istis curis quæ te nobis adimunt. Quid imprecer istis negotiis quæ talem amicum nobis invident? Pessimè sit isti febri quæ nos tam gravi desiderio torsit tui. Malè pereat ista febris, te quidem incolumi.

MANDANDI AC POLLICENDI.
JACOBUS, SAPIDUS.

Ja. Quæso ut hæc res tibi cordi sit. Etiam atque etiam rogo ut hoc negotium tibi sit curæ. Hac in re velim ut totum Sapidum exseras. Si me amas, causam hanc tractabis diligenter. Hac in re quæso ut advigiles. Curabis hanc rem meâ causâ diligenter. Si verè is es quem semper esse te mihi persuasi, fac ut sentiam hac in causa quanti me facias. *Sa.* Desine, ego tibi hoc effectum reddam, & quidem propediem. Eventum præstare non possum; illud polliceor, mihi nec fidem nec studium defuturum. Curabo diligentiùs quàm si mea res ageretur; quanquam meam esse duco quæ sit amici: faciam ut in me quidvis desideres citiùs quàm fidem ac diligentiam. Tu fac in utramq; dormias aurem, ego tibi hoc confectum dabo. Tu quietus esto, in me recipio provinciam omnem. Gaudeo mihi datam occasionem quâ declarem animum in te meum. Equidem oratione nihil polliceor, sed re præstabo quicquid est amici sinceri, & ex animo bene volentis. Nolim te lactare vanâ spe: Illud efficiam, ut dicas hoc negotii mandatum amico.

SUCCESSUS.

Sa. Res successit opinione meliùs. Fortuna votis utriusque favit. Si fortuna tibi nupsisset, non potuisset esse obsequentior. Res tua & (a) ventis & amne secundo processit. Vicit etiam vota nostra fortunæ faventis afflatus. Opinor te litâsse (b) Rhamnusiæ, cui sic ex sententia cadunt omnia. Plus impetravi quàm fuissem ausus optare. Ventis per omnia secundis hic cursus nobis peractus est. Res omnis cecidit ex sententia. Pulchrè nobis cecidit hæc alea. Opinor (c) volâsse noctuam, adeò feliciter exiit nobis parùm sapienter institutum.

a Metaphora à navigantibus.
b Fortunæ cognomentum est à loco, quemadmodum dicimus Paphiam & Cypridem. *Litat* autem non quisquis sacrificat, sed cujus sacrum Deo placuit.
c Vide Proverb. *Noctua volavit.*

GRATIARUM ACTIO.

Ja. Equidem & gratiam habeo, & habiturus sum quoad vivam,

vam,maximam. Pro isto tuo in me officio pares agere gratias vix possum,referre nequaquam. Video quantum debeam tuo in me studio. Nihil miror, neque enim tu quicquam novi fecisti;& hoc magis debeo. De isthoc tuo in me officio amo te,mi Sapide,ut par est,maximé. Quòd hac in causa præstiteris amicum minimè (*a*) aulicum,& habetur à me gratia,& semper habebitur. Quòd meum negotium tibi cordi fuerit, amo te,& habeo gratiam. Isthoc officio gratiam inisti apud me maximam.Pergratum est quòd causam meam egeris bonâ fide.Ex omnibus officiis quæ tu plurima in me contulisti,hoc est longè gratissimum. Referre gratiam parem nequaquam possum : agere accuratiùs inter nos supervacaneum sit; quod unum possum,habebo dum vixero.Isthoc beneficio fateor tibi me magnopere devinctum esse. Hoc nomine plus tibi debeo quàm ut unquam solvendo esse queam. Hoc beneficio arctiùs me tibi*devinxisti quàm ut possim dissolvere. Obligatiorem me tibi reddidisti quàm ut nomen meum è tuo(*b*) diario possim unquam expungere. Hoc officio me sic tuum reddidisti,ut nullum mancipium æquè sit in rebus heri sui. Hâc re me tibi devinctiorem reddidisti quàm ut unquam æs alienum possim resolvere. Plurimis nominibus tibi debeo, sed non alio plùs quàm hoc. Pro mediocribus beneficiis agendæ sunt gratiæ ; hoc majus est quàm ut conveniat verbis gratias agere.

a Quia verbo tenus amant, re ipsa nihil minùs præstant quàm promissa.

*Devincire & dissolvere; eleganter manet in metaphora.

b Diarium, codicillive, commentarioli rerum actarum in singulos dies.

RESPONSIO.

Sa. Aufer mihi ista. Major est nostra necessitudo quàm ut vel tu mihi,vel ego tibi pro ullo officio debeam gratias agere.Non contuli hoc in te beneficium,sed retuli.Mihi quidem abundè relatam gratiam arbitror,si gratum est quod feci sedulò. Non est cur mihi gratias agas,si pro tot tuis in me beneficiis non vulgaribus hoc officiolum rependi. Equidem nihil laudis mereor,ingratissimus habendus si defuissem amico. Quicquid est in rebus meis, quicquid meâ curâ præstari potest,hoc tam tuum esse ducito quàm id quod esse maximè tuum.Videor mihi beneficium accepisse, quòd nostrum officium boni consulis. Pro tantillo officio mihi tam accuratè gratias agis, quasi non multò majora tibi debeam.Sibi bene facit qui bene facit amico. Qui bene meretur de amico, non dat beneficium, sed fœnerat.Si ex animo probas officium in te meum, fac utare sæpius. Ità credam tibi gratum esse quod feci, si quoties desiderabis operam meam, non roges, sed imperes quod voles.

ARGU-

ARGUMENTUM.

Colloquium hoc de tribus præcipuè agit. 1. De Superstitiosa quorundam peregrinatione, ad Hierosolymam & loca Sacra, sub religionis prætextu. 2. De votis temerè non suscipiendis, inter compotatiunculas, frivola de causa; illud temporis, impensarum, operæque, in aliis quæ ad veram propiùs pietatem accedunt insumendum esse. 3. De indulgentiarum Pontificiarum & diplomatum futilitate & absurditate.

ARNOLDUS, CORNELIUS.

Ar. Salve multùm, Corneli, jam toto seculo desiderate. *Co.* Salve & tu, sodalis exoptatissime. *Ar.* Jam desperabamus reditum tuum. Ubi tamdiu peregrinatus es? *Co.* Apud inferos. *Ar.* Non admodum veri dissimile dicis, adeò nobis rediisti squalidus, macilentus, ac pallidus. *Co.* Imò ab Hierosolymis adsum tibi, non à profundis manibus. *Ar.* Quis Deus aut quis ventus te illuc adegit? *Co.* Quæ res adegit alios innumeros? *Ar.* Stultitia, ni fallor. *Co.* Igitur hoc convitii non in me solum competet. *Ar.* Quid illic venabare? *Co.* Ut miser essem. *Ar.* Isthuc licebat domi. Estne illic quod tu putes spectatu dignum? *Co.* Ut ingenuè fatear tibi, propemodum nihil. Ostenduntur quædam monumenta vetustatis, quorum mihi nihil non videbatur commentitium, & excogitatum ad alliciendos simplices & credulos. Imò nec hoc arbitror illos certò scire, quo loco sita fuerit olim Hierosolyma. *Ar.* Quid igitur vidisti? *Co.* Magnam ubique barbariem. *Ar.* Nihilo sanctior redis? *Co.* Imò multis partibus deterior. *Ar.* Nummatior ergo? *Co.* Imò (a) *nudior Lebetide.* *Ar.* An non pœnitet igitur tam longinquæ peregrinationis frustrà susceptæ? *Co.* Nec pudet, quia tam multos habeo stultitiæ meæ sodales: nec pœnitet, quia fustrà jam sit pœnitere. *Ar.* Nihil ergò fructûs refers è tam difficili peregrinatione? *Co.* Multū. *Ar.* Quid tandem? *Co.* Quia posthac vivam suaviús. *Ar.* An quia (b) *jucundum est meminisse laborum* actorum? *Co.* Est illud quidem nonnihil, sed non in hoc sunt omnia. *Ar.* Estne aliud præmium? *Co.* Est sané. *Ar.* Quod? Effare. *Co.* Magnâ voluptate, quoties libebit, & ipse me afficiam & alios mendo, quoties itinerarium meum recitabo in conciliabulis et in conviviis. *Ar.* Profectò non tu *procul aberras à scopo.* *Co.* Deinde, non minùs capiam voluptatis, cùm alios audiam mentientes de rebus quas nec audiérunt unquam nec viderunt. Idque faciunt tantâ confidentiâ, ut cum narrent (c) *Siculis gerris vaniora*, tamen sibi etiam persuadeant se vera loqui. *Ar.* Mira voluptas! Non omnino *tibi* (d) *periit oleum & opera*, quod aiunt. *Co.* Imò hoc aliquanto consultius

a Vide Chiliad.

b Vide proverbium. *Actii labores*

c Vide Chiliades.

d Vide Chiliades.

consultiùs quàm quod faciunt isti qui paulo pecuniæ conducti proficiscuntur in militiam, omnium scelerum scholam. *Ar.* Sed illiberalis est voluptas, ex mendaciis voluptatem capere. *Co.* Verùm hoc aliquantò liberalius, quàm obtrectatione vel delectare vel delectari, aut aleâ tempus & rem perdere. *Ar.* Cogor equidem pedibus in tuam ire sententiam. *Co.* Verùm est, & alius fructus. *Ar.* Quis? *Co.* Si quis erit amicus egregiè charus affinis huic insaniæ, eum admonebo domi maneat: ut nautæ solent ejecti naufragio monere navigaturo quid periculi sit vitandum. *Ar.* Utinam mihi monitor adfuisses in tempore. *Co.* Quid? Num similis morbus te quoque corripuit? Num afflavit & te hujus mali contagium? *Ar.* Visi Romam & Compostellam. *Co.* Deum immortalem! quanto mihi solatio est, te contigisse stultitiæ meæ socium? (e) Quæ Pallas isthuc tibi misit in mentem? *Ar.* Non Pallas, sed ipsa Moria, præsertim cùm domi haberem uxorem integrâ adhuc ætate, liberos aliquot, & familiam quæ pendebat ex me, & operâ meâ quotidianâ alitur. *Co.* Oportuit fuisse seriæ rei quippiam quod te à charissimis tuis distraxerit. Narra, obsecro. *Ar.* Pudet dicere. *Co.* Non apud me, qui, ut scis, eodem teneor malo. *Ar.* Compotabamus aliquot vicini. Ubi vino incaluerat animus, erat qui prædicabat, sibi esse in animo salutare divum *Jacobum*, erat alter qui divum *Petrum*. Illico non defuit unus aut alter qui sponderent se comites fore. Tandem visum est ut omnes irent simul. Ego, nè viderer parùm commodus compotor, pollicitus sum & ipse. Mox agitari cœptum, utrò potiùs iremus, Romam, an Compostellam. Factum est Senatusconsultum, ut bonis auspiciis utróque postridie proficisceremur omnes. *Co.* O grave decretum, dignius quod vino inscriberetur quàm æri! *Ar.* Ac mox ingens obambulat patera, quam ubi suo quisque ordine ebibisset, votum factum est inviolabile. *Co.* Nova religio! sed num omnibus contigit reditus incolumis? *Ar.* Omnibus, * præterquam tribus: quorum unus in profectione moriens, mandavit nobis ut suis verbis salutem diceremus *Petro* & *Jacobo*: Alter periit Romæ, jussitque ut suo nomine salutaremus uxorem ac liberos: Tertium reliquimus Florentiæ valetudinis planè deploratæ. Opinor jam esse apud superos. *Co.* Adeóne pius erat? *Ar.* Imò nugator maximus. *Co.* Unde igitur isthuc suspicare? *Ar.* Quia peram habebat indulgentiis largissimis distentam. *Co.* Audio, sed iter est longum in cœlum, nec satis, ut audio, tutum, ob* latrunculos qui obsident regionem aeris mediam. *Ar.* Verum, sed ille sat erat munitus diplomatibus. *Co.*

e Allusit ad Homerum, qui sæpe Palladem facit huic aut illi suggerentem quid facto sit opus.

* ἐπανόρθωσις, correctio.

* Ridicule utitur diminutivo.

Quâ

iâ linguâ descriptis? *Ar.* Romanâ. *Co.* In tuto est igitur? . Est, nisi fortè incidat in genium aliquem qui Latinè sciat, tum esset illi redeundum Romam, & novum diploma petrandum. *Co.* Bullæ venduntur illic & mortuis? *Ar.* aximé. *Co.* Sed interim illud mihi monendus es, nè quid ucias incogitantiùs. Jam enim (*f*) *corycæis plena sunt* *nia.* *Ar.* Ego verò nihil elevo indulgentias, sed combibos mei stultitiam rideo, qui cùm esset alioqui nugator nugassimus, salutis suæ (*g*) *proram*, ut aiunt, *ac puppim*, in memaana collocârit potiùs quàm in correctis affectibus. Sed uando fruemur illâ voluptate quam modò prædicabas? *Co.* ùm erit commodum adornabimus compotatiunculam aliuam, vocabimus nostri ordinis homines, ibi certabimus entiendo, nósque affatim mutuis mendaciis oblectabimus. *Ar.* Agè, fiat.

f Id est, observatoribus. Vide prov.

g Vide Chiliades.

ARGUMENTUM.

In hoc Colloquio taxantur illi qui Romam cursitant, venantúrque Sacerdotia, crebrò gravi jacturâ cùm morum tum pecuniæ. Monentur Sacerdotes pro Concubina lectione bonorum authorum semet oblectare. Jocularia de oblongo naso.

PAMPHAGUS, COCLES.

Pa. AUT parùm prospiciunt oculi, aut Coclitem veterem compotorem meum video. *Co.* Imò, nihil te fallunt oculi tui, vides sodalem ex animo tuum. *Pa.* Nulla cuiquam erat spes reditûs tui qui tot annos abfueris, ignaris omnibus quæ te terrarum haberet regio. Sed unde? dic quæso. *Co.* Ab Antipodibus. *Pa.* Imò ab insulis, opinor, fortunatis. *Co.* Gaudeo quòd agnoveris sodalem tuum, nam verebar nè sic domum redirem quemadmodum rediit Ulysses. *Pa.* Quonam pacto rediit ille? *Co.* Nec ab uxore est agnitus. Solus* canis jam vetulus motâ caudâ dominum agnovit. *Pa.* Quot annos ille domo abfuerat? *Co.* Viginti. *Pa.* Tu plures abfuisti, nec tamen fefellit me tua facies. Sed quis isthuc narrat de Ulysse? *Co.* Homerus. *Pa.* Oh, ille, ut aiunt, pater est omnium fabularum. Fortassis uxor interim asciverat (*a*) taurum alium, & idcirco non agnovit (*b*) Ulyssem suum. *Co.* Imò nihil illâ castius; sed Pallas addiderat Ulyssi senium, nè posset agnosci. *Pa.* Quî tandem agnitus est? *Co.* E tuberculo quod habebat in digito pedis: id animadvertit nutrix jam admodum anus, dum illi pedes lavat. *Pa.* O curiosam (*c*) lamiam! Et tu miraris, si ego te agnovi ex isto tam insigni naso? *Co.* Nihil me pœnitet hujus nasi. *Pa.* Nec est cur pœniteat, cùm organum

* Ulyssis canis.

a id est, adulterum. Horat. *Quærenti taurum monstravit inertem.*

b Sic appellat maritum qui nimiùm diu abfuit: Nam Ulyssem reducem nullus agnovit præter canem.

c Maleficæ mulieres, quæ oculos habent quibus prospiciunt omnia cùm foris sint, domi cæcutiunt.

num tibi sit ad res tam multas utile. *Co.* Ad quas? *Pa.* Primùm, ad extinguendas lucernas erit cornu vice. *Co.* Perge. *Pa.* Deinde, si quid hauriendum erit è cavo profundiore, fuerit loco promuscidis. *Co.* Papæ! *Pa.* Si manus erunt occupatæ, licebit uti vice pavilli. *Co.* Etiámne ampliùs? *Pa.* Conducit excitando foculo, si defuerit follis. *Co* Bellè narras. Quid præterea? *Pa.* Si lumen officiat scribenti, præbebit umbraculum. *Co.* Ha, ha, he: est præterea quod dicas? *Pa.* In bello navali præbebit usum (*d*) harpagonis. *Co.* Quid in bello terrestri? *Pa.* Erit loco clypei. *Co.* Quid deinde? *Pa.* Findendis lignis erit cuneus. *Co.* Probé. *Pa.* Si præconem agas, erit tuba: si classicum canas, cornu: si fodias, ligo: si metas, falx: si naviges, anchora: in popina fuerit fuscina: in piscando, hamus. *Co.* O me felicem! nesciebam me circumferre tam ad multa conducibilem supellectilem. Sed quis interim terrarum angulus te habuit? *Pa.* Roma. *Co.* At qui fieri potuit, ut in tanta luce nemo te sciret vivum? *Pa.* Imò nusquam magìs latent boni viri, adeò ut sæpe clarissimâ luce neminem videas in frequenti foro. *Co.* Redis igitur nobis onustus sacerdotiis? *Pa.* Venatus equidem sum sedulò, at parùm favit *Delia. Nam complures illic *piscantur hamo*, quod dici solet, *aureo*. *Co.* Stultum piscandi genus. *Pa.* Et tamen pulchrè succedit nonnullis: sed non omnibus feliciter cadit hæc alea. *C.* An non insigniter stulti sunt qui plumbum commutant auro? *Pa.* Sed non intelligis in plumbo sacro venas auri subesse. *Co.* Quid igitur? redisti nobis nihil aliud quàm Pamphagus? *Pa.* Non. *Co.* Quid igitur? *Pa.* (*e*) Lupus hians. *Co.* Feliciùs redeunt qui Asini redeunt, sacerdotiorum sarcinâ graves. Cur mavis sacerdotium quàm uxorem? *Pa.* Quia mihi placet otium. Arridet Epicurea vita. *Co.* At meâ sententiâ suaviùs vivunt quibus est lepida puella domi, quam complectantur quoties libet. *Pa.* Sed adde, nonnunquam cùm non libet. Amo voluptatem perpetuam: qui ducit uxorem, uno mense felix est; cui continget opimum sacerdotium, in omnem usque vitam fruitur gaudio. *Co.* Sed tristis est solitudo, adeò ut nec Adam suaviter victurus fuerat in Paradiso, nisi Deus illi adjunxisset Evam. *Pa.* Non deerit Eva cui sit opulentum sacerdotium. *Co.* Sed voluptas non est voluptas quæ cum mala fama malâque conscientia conjuncta est. *Pa.* Verum dicis, & idcirco mihi in animo est, confabulatione librorum solitudinis tædium fallere. *Co.* Istis quidem sodalibus nihil jucundius. Sed redísne ad tuam piscationem? *Pa.* Redeo, si liceat parare novam escam. *Co.* Aureámne an argenteam? *Pa.*

d Instrumenta quibus injectis attrahunt navem commissuri bellum.

* Diana.
Prov. *Aureo piscari hamo.*

e Vide Chiliades, & allusum est ad nomen. *Pamphagus*, quod Græcis sonat *omnia comedentem.*

Utram libet. *Co.* Bono animo es, pater suppeditabit. *Pa.* Nihil illo tenacius. Nec crediturus est denuo cùm intellexerit mihi sortem etiam periisse. *Co.* Verùm ista lex est aleæ. *Pa.* Sed ille non delectatur hâc aleâ. *Co.* Si pernegabit ille, commonstrabo tibi unde possis quantum voles pecuniæ sumere. *Pa.* Tu verò mihi voluptatem narras: agè, monstra; jam cor mihi salit. *Co.* In promptu est. *Pa.* Nactus es thesaurum aliquem? *Co.* Si nactus essem, mihi nactus essem, non tibi. *Pa.* Si queam corradere centum ducatos, revixerit spes. *Co.* At ego tibi commonstro unde possis haurire centum millia. *Pa.* Quin tu igitur me beas? Nè diutiùs eneca. Dic unde. *Co.* Ex *Asse Budæi*: illic reperias innumeras myriades, sive auream malis monetam, sive argenteam. *Pa.* Abi quò dignus es cum tuo joco: illinc tibi resolvã quod debuero pecuniæ. *Co.* Resolves, sed quod illinc tibi numerâro. *Pa.* Agè novi nasum tuum. *Co.* At mihi præ te nasus est nullus. *Pa.* Imò nihil te nasutius. Nihil es nisi nasus. Ludis in re seria. Hac in re (f) ringi possim citiùs quàm ridere. Res gravior est quàm ut ridere libeat. Tu, si hîc esses, non luderes. Sum tibi ludibrio. Illudis mihi, & illudis me. Joco me tractas in re neutiquam jocosa. *Co.* Minime rideo, id quod res est dico. Non rideo quidem, imò rem ipsã dico. Seriò loquor. Ex animo loquor. Simpliciter loquor. Vera loquor. *Pa.* Ità tibi sẽper (g) stet in capite pileũ, ut ista tu simpliciter loqueris. Sed cesso abire domũ cogniturus quo statu sint illic õnia? *Co.* Offendes nova permulta. *Pa.* Credo, sed utinã omnia ex animi sententia. *Co.* Isthuc optare licet omnibus, sed hactenus obtigit nemini. *Pa.* Hoc quoque commoditatis adferet utriq; nostrûm sua peregrinatio, quòd dulcior erit posthac domus. *Co.* Nescio, nam video quosdam septies illò recurrere. Adeò scabies illa sine fine solet prurire, si quem semel invaserit.

f Ringitur iratus, non ridet: Rictus igitur est diductio labiorum, sed præ dolore, cùm risus sit ex gaudio.

g Proverb. est in eos qui diversum sentiunt ab iis quæ dicunt; id est, præpostere stet pileum.

ARGUMENTUM.

Taxatur hic scelestissima Militum vita docetur esse calamitosa: Bellum esse confusionem, sentinam vitiorum, ubi nec sanis nec profanis parcitum est. Spes prædæ allectat in bellum. Facinora militiæ ex impia hac militis Confessione proponuntur, ut adolescentes ab hoc vitæ instituto abhorreant.

HANNO, (a) THRASYMACHUS.

Ha. Unde redis nobis? * Vulcanus, qui Mercurius hinc abieras? *Th.* Quos Vulcanos, aut quos Mercurios mihi narras? *Ha.* Quia alatus videbare cùm abires, nunc claudicas. *Th.* Sic à bello rediri solet. *Ha.* Quid tibi cum bello, homo quovis damâ fugacior? *Th.* Spes prædæ reddiderat fortem.

a Id est *audax in pugnam*, nomen aptum militi.

* Vulcanus fingitur claudus, Mercurius alatus.

tem. *Ha.* Multum igitur refers (*b*) manubiarum? *Th.* Imò (*c*) Zonam inanem. *Ha.* Tantò minùs gravare sarcinâ. *Th.* Atqui sceleribus onustus redeo. *Ha.* Gravis profectò sarcina, si verum dicit Propheta, qui peccatum appellat *plumbum*. *Th.* Plus illic scelerum & vidi & patravi, quàm unquam antehac in omni vita. *Ha.* Ecquid igitur arridet vita militaris? *Th.* Nihil neque scelestius, neque calamitosius. *Ha.* Quid igitur in mentem venit istis qui nummo conducti, nonnulli gratis, currunt ad bellum non aliter quàm ad convivium? *Th.* Ego nihil aliud conjectare possum, quàm illos agi malis furiis, séque totos malo dæmoni ac miseriæ devovisse, nec aliud quàm hîc manes suos anticipare. *Ha.* Itá quidem videtur. Nam ad res honestas vix ullo pretio conduci queant. Sed expone nobis quomodo gestum sit prælium, & utrò sese inclinârit victoria. *Th.* Tantus erat strepitus, tumultus, tubarum bombi, cornuum tonitrus, hinnitus equorum, clamor virorum, ut neque videre potuerim quid gereretur, adeò ut vix scirem ubi essem ipse. *Ha.* Unde igitur cæteri qui ex bello veniunt sic depingunt singula, quid quisque dixerit aut gesserit, quasi nusquam non adfuissent otiosi spectatores? *Th.* Ego credo istos mentiri splendidé. In tentorio meo quid gestum sit, scio; quid in prælio, prorsus ignoro. *Ha.* Anne hoc quidem scis, unde tibi venerit claudicatio? *Th.* Vix, itá me Mavors posthac malè amet: suspicor aut saxo, aut equi calce læsum genu. *Ha.* At ego scio. *Th.* Scis? an tibi narravit aliquis? *Ha.* Non, sed divino. *Th.* Dic igitur. *Ha.* Cùm fugeres pavidus, collapsus humi offendisti in silicem. *Th.* Dispeream nisi rem acu tetigisti. Adeò verisimile est quod divinâsti. *Ha.* Abi domum, & uxori narra tuas victorias. *Th.* Illa mihi occinet haud suave (*d*) encomium, qui nudus redeam. *Ha.* Sed unde restitues quod rapuisti? *Th.* Jampridem restitui. *Ha.* Cui? *Th.* Scortis, (*e*) Oenopolis & iis qui me vicerunt aleâ. *Ha.* Satis militariter; par est, ut quod malè partum est, pejùs dispereat. Verùm à sacrilegiis, opinor, temperatum est. *Th.* Imò illic erat (*f*) sacrum nihil. Nec profanis parcitum est, nec fanis. *Ha.* Quo pacto sarcies? *Th.* Negant oportere sarciri quod in bello commissum sit: jure fit quod illic fit. *Ha.* Jure belli fortassis. *Th.* Tenes. *Ha.* At istud jus summa est injuria. Te non patriæ pietas, sed prædæ spes pertraxit in bellum. *Th.* Fateor, & arbitror paucos illuc ire sanctiore proposito. *Ha.* Est aliquid insanire cum multis. *Th.* Concionator è suggesto pronunciavit, bellum esse justum. *Ha.* Suggestum illud non solet mentiri. Sed ut justum sit principi, non continuò

b pecunia è spoliis collecta.

c Vide Prov. *Zonam perdidit.*

d Solent encomio laudari qui fortiter se gessissent in bello.

e Id est, vinorum venditoribus, cauponis.

f Allusum est ad proverb. Οὐδὲν ἱερόν. tametsi deflexit in alium sensum.

nuò justum est tibi. *Th.* Audivi ex (*g*) Rabbinis, quòd liceat suâ cuique arte vivere. *Ha.* Præclara ars incendere domos, diripere templa, violare sacras virgines, spoliare miseros, occidere innoxios. *Th.* Lanii conducuntur ad mactandum bovem; cur nostra ars reprehenditur, quòd conducimur ad mactandos homines? *Ha.* Non eras solicitus, quónam sic migratura anima tua, si contigisset in bello cadere? *Th.* Non admodum: bona spes habebat animum meum. Nam divæ Barbaræ me semel commendâram. *Ha.* Receperat illa tutelam tui? *Th.* Sic mihi visa est annuere capite aliquantulùm. *Ha.* Quando isthuc tibi visum est? mané? *Th.* Non, sed à cœna. *Ha.* Sed tum, ut arbitror, etiam arbores tibi visæ sunt ambulare. *Th.* Ut hic divinat omnia! sed præcipua spes erat (*h*) in divo Christophoro, cujus imaginem quotidie contemplabar. *Ha.* In tentoriis? Unde illic Divi? *Th.* Carbone pinxeramus illum in velo. *Ha.* Nimirum haudquaquam (*i*) *ficulnus*, ut aiunt, *præsidium* erat carbonarius ille Christophorus. Sed extra jocum, non video quî possis expediri à tantis flagitiis, nisi te conferas Romam. *Th.* Imò novi viam breviorem. *Ha.* Quam? *Th.* Ibo ad Dominicales, ut illic paulo transigam cum commissariis. *Ha.* Etiam de sacrilegiis? *Th.* Etiamsi Christum ipsum spoliâssem, ac decollâssem etiam; tam largas habent indulgentias, & authoritatem componendi. *Ha.* Bene habet, si vestram compositionem Deus ratam habuerit. *Th.* Imò magìs metuo nè diabolus non habeat ratam. Nam Deus naturâ placabilis est. *Ha.* Quem tibi sacerdotem deliges? *Th.* Cui cognovero quàm minimum esse frontis ac bonæ mentis. *Ha.* Nè non *habeant similes labra lactucas*. Ab illo purus abibis ad corpus Dominicum? *Th.* Quidni? Posteaquam semel effudero * sentinam in illius cucullam, ego me exoneravero sarcinâ: ipse viderit qui absolvit. *Ha.* Quî scis an absolvat? *Th.* Scio. *Ha.* Quonam indicio? *Th.* Quia manum imponit capiti, admurmurans nescio quid. *Ha.* Quid si reddat tibi omnia peccata tua, cùm manum imponit, hæc admurmurans, Absolvo te ab omnibus benefactis, quæ nulla in te comperio, & restituo te tuis moribus, talémque dimitto qualem accepi? *Th.* Viderat ille quid dicat; mihi satìs est quòd me credo absolutum. *Ha.* Sed isthuc tuo periculo credis. Fortasse non fuerit satis Deo, cui debes. *Th.* Unde tu mihi obvius, qui mihi conscientiam è serena nubilam redderes? *Ha.* Fœlix occursus. Bona avis est obvius amicus qui bene moneat. *Th.* Nescio quàm bona, certè parùm suavis.

g Vocant Hebræi, quomodo nostri Magistros nostros.

h Allusum est vulgi opinioni, unde plerumque Christophoros cum hoc disticho pictos videas, *Christophori sancti speciem quicunque tuetur, Illo nempe die non morte malâ morietur.*

i Id est, parùm utile & validum, Vide Chiliades.

* Metaphora à navibus desumpta, pro omnia facinora.

ARGUMENTUM.

Colloquium hoc Herilia tractat mandata, Famuli officia. 1. Suscitat herus dormientem servum, jubet adornare domum. Responsat servus, Nihil de prandio, &c. 2. Mittendi in varia negotia. 3. Equitandi.

1. SUSCITANDI DORMIENTEM.

(a) RABANUS, SYRUS.

a Aptum heri nomen, ut *Syrus* servi ex omnibus Comœdiis; & Cicero Judæorum & Syrorum gentem servituti natam asserit.

Ra. HEus, heus furcifer, jamdudum raucesco clamore, nec tu tamen expergisceris: videre mihi vel cum gliribus certare posse. Aut ocyùs surge, aut ego tibi fuste somnum istum excutiam. Quando crapulam hesternam edormieris? Non te pudet, somnium hominis, in multam lucem stertere? Qui frugi sunt famuli solent exortum Solis antevertere, curaréque ut herus surgens reperiat omnia parata. Ut ægrè divellitur à nido tepefacto cuculus! Dum scalpit caput, dum distendit nervos, dum oscitat, tota abit hora. *Sy.* Vixdum diluxit. *Ra.* Credo, tibi. Nam tuis oculis adhuc multa nox est. Tibi nox adhuc est concubia. *Sy.* Quid me jubes facere? *Ra.* Fac ut luceat foculus, verre pileum ac pallium, exterge calceos & crepidas, inversas caligas primùm intus purga scopis, mox foris; deinde suffitum aliquem facito purgando aëri; accende lucernam; muta mihi lineum indusium, ac ad ignem fumi expertem sicca lotum. *Sy.* Fiet. *Ra* Atqui (b) move te ocyús: Jam hæc fecisse oportuit. *Sy.* Moveo. *Ra.* Video, sed nihil promoves: ut incedit testudo! *Sy.* *Non possum simul sorbere & flare.* *Ra*, Etiam sententias loqueris, carnifex? Tolle matulam, compone lecti stragulas, revolve cortinas, verre pavimentum, verre solum cubiculi, adfer aquam lavandis manibus. Quid cessas, asine? Annus est priusquam accendas candelam. *Sy.* Vix reperio scintillam ignis. *Ra.* Sic herì condidisti? *Sy.* Nec follem habeo *Ra.* Ut responsat nebulo! quasi qui te habeat, careat folle. *Sy.* Quàm imperiosum habeo dominum! vix hujus jussis decem expediti famuli fecerint satis. *Ra.* Quid ais, cessator? *Sy.* Nihil, omnia rectè *Ra.* Non ego te audio murmurantem? *Sy.* Equidem precor. *Ra.* Credo, Pater noster inversum. Precationem opinor Dominicam præposteré. Quid gannis de imperio? *Sy.* Precor tibi ut fias Imperator. *Ra.* Et ego tibi, ut fias homo ex caudice. Sequere me ad templum usque; mox domum recurrito, lectos concinnato, hæc confusa suo quæque loco digerito: Fac ut niteat tota domus, matulam defricato, hæc sordida submoveto ab oculis. Fortassis invisent me quidam aulici. Si quid sensero prætermissum, vapulabis largiter. *Sy.* Hic satè novi * benignitatem tuam. *Ra.* Proinde cave, si sapis. *Sy.* At interim de prandio nulla mentio. *Ra.* Vah! ut hic mentem habet furcifer?

b Terentianum est.

* ἀνωφελογία vel etiam ἀντιφερετεις, id est, animum verberandi cupidum.

Non

Non prandeo domi. Itaque sub horam decimam ad me transcurrito, deducturus me eò ubi sum pransurus. *Sy.* Tibi quidem prospectum, sed hîc interim nihil est quod ego edam. *Ra.* Si non est quod edas, est quod esurias. *Sy.* Nemo fit esuriendo satur. *Ra.* Est panis. *Sy.* Est, sed ater & furfuraceus. *Ra.* Delicias hominis! Te quidem fœnum esse oportuit, si pabulum detur te dignum. An postulas ut te asinum tantùm placentis saginem? Si fastidis panem citra obsonium, adde porrum, aut, si mavis, cepe.

2. MITTENDI IN VARIA NEGOTIA.

Ra. Est tibi abeundum in forum. *Sy.* Tam procul? *Ra.* Non sunt nisi sex passus; tibi pigro sunt bis mille. Consulam autem tuæ pigritiæ. Eâdem legatione multa conficies negotia: tu supputa in digitos, ut memineris. Primùm, deflectes ad vestiarium, ac thoracem (*a*) undulatum, si jam perfectus est, ab eo recipies. Hinc quæres Cornelium (*b*) veredarium; is plerumque est in Cervo, ibi potitat; rogabis si quid habet literarum ad me, & ad quem diem sit profecturus. Deinde convenies mercatorem pannarium, rogabis meis verbis ne quid solicitus sit quòd pecuniam non miserim ad diem præscriptum; numerabitur propediem. *Sy.* Quando? ad Calendas Græcas? *Ra.* Rides, ganeo? Imò ante Calendas Martias. In reditu deflectas ad lævam, & ex bibliopolis discas, si quid advectum sit novorum libellorum è Germania; cognosce qui sint, & quanti venales. Post hæc rogabis Goclenium, ut mihi dignetur esse conviva, alioqui cœnaturo soli. *Sy.* Etiam convivas vocas? non dapes domi unde vel murem pascas. *Ra.* Proinde tu confectis cæteris abi ad macellum, & eme nobis armum ovillum & eum curabis eleganter assum. Audin' hæc? *Sy.* Plura quàm vellem. *Ra.* At vide ut memineris. *Sy.* Vix potero dimidium. *Ra.* Etiam hîc stas, cessator? Jam rediisse oportuit. *Sy.* Quis possit unus tot rebus obeundis sufficere? Deduco ac reduco. Sum illi à scopis, à matula, à pedibus, à manibus, à poculis, à libellis, à rationibus, à jurgiis, à legationibus: postremò, non videor illi sat occupatus nisi sim & coquus.

a Undulatum vulgò de Chamelot. *b* Quem vulgò cursorem aut postam vocamus.

3. EQUITANDI.

Ra. Profer ocreas, nam equitandum est. *Sy.* En adsunt. *Ra.* Probè quidem abs te curatæ; totæ albent situ. Opinor nec extersis nec unctas hoc anno, adeò rigent præ siccitate. Exterge subuvido panno: mox unge ad ignem diligenter, ad macera donec mollescant. *Sy.* Curabitur. *Ra.* Ubi calcaria?

Sy. Adsunt. *Ra.* Verum, sed obductâ rubigine. Ubi frænum & ephippia? *Sy.* Sunt in promptu. *Ra.* Vide nequid desit, aut nequid ruptum, aut mox rumpendum, nè quid nobis fit in mora cùm erimus in cursu. Propera ad sellarium, & hoc lorum cura farciendum. Reversus inspice soleas sive calceos equorum, num qui clavi desint aut vacillent. Quàm macilenti sunt equi, quàmque strigosi? Quoties abstergis aut pectis illos in anno? *Sy.* Imò quotidie. *Ra.* Nimirum res ipsa loquitur. Jejunant, opinor, nonnunquam totum triduum. *Sy* Minimé. *Ra.* Negas tu quidem, sed aliud dicturi sunt equi, si loqui liceat: quanquam satis loquuntur ipsâ macie. *Sy.* Curo sedulò. *Ra.* Cur igitur tu habitior equis? *Sy.* Quia non pascor fœno. *Ra.* Hoc igitur restat, Adorna manticam celeriter. *Sy.* Fiet.

ARGUMENTUM.

Monita Pædagogica docent puerum verecundiam, civilitatem, & mores ætati suæ decoros; quo gestu standum alloquenti majores, de cultu, sermone, de moribus in convivio, in schola.

PÆDAGOGUS, PUER.

Pæ. TU mihi videre non in aula natus, sed in caula, adeò moribus es agrestibus. Puerum ingenuum decent

Gestus.

ingenui mores. Quoties alloquitur te quispiam cui debes honorem, compone te in rectum corporis statum, aperi caput:

Vultus.

vultus sit nec tristis, nec torvus, nec impudens, nec protervus, nec instabilis, sed hilari modestiâ temperatus; oculi verecundi, semper intenti in eum cui loqueris; juncti pedes, quietæ manus. Nec vacilles alternis tibiis, nec sint gesticulosæ manus, nec mordeto labrum, nec scabito caput, nec fodito aures.

Vestis.

Vestis item ad decorum componatur, ut totus cultus, vultus, gestus, & habitus corporis ingenuam modestiam & verecundam indolem præ se ferat. *Pu.* Quid si mediter? *Pæ.* Fac. *Pu.* Siccine satis. *Pæ.* Nondum. *Pu.* Quid si sic? *Pæ.* Propemodum. *Pu.* Quid si sic? *Pæ.* Hem, satis est; isthuc tene.

Sermo,

Nè sis inepte loquax aut præceps, nec vagetur animus interim; sed sis attentus quid ille dicat.

Paucus,

Si quid erit respondendum, id facito paucis ac prudenter, subindè præfatus honorem, nonnunquam & addito cognomento honoris gratiâ: atque identidem modicè flectas alterum genu, præsertim ubi responsum absolveris. Nec abeas nisi præfatus veniam, aut ab ipso dimissus.——Nunc age, specimen aliquod hujus rei nobis præbe.——Quantum temporis abfuisti à maternis ædibus? *Pu.* Jam sex ferme menses.

menses. *Pæ.* Addendum erat, Domine. *Pu.* Jam sex ferme
menses, Domine. *Pæ.* Non tangeris desiderio matris ? *Pu.*
Nonnunquam sané. *Pæ.* Cupis eam revisere ? *Pu.* Cupio,
Domine, si id pace liceat tuâ. *Pæ.* Nunc flectendum erat
genu. Bene habet. Sic pergito. Cùm loqueris, cave nè Nec præceps.
præcipites sermonem, aut hæsites linguâ, aut palato im-
murmures : sed distinctè, clarè, articulatè consuescito pro-
ferre verba tua. Si quem præteribis natu grandem, magi-
stratum, sacerdotem, doctorem, aut alioqui virum gravem,
memento aperire caput, nec pigeat inflectere genu. Itidem
facito cùm præteribus Ædem sacram, aut imaginem Cru- In cibis.
cis. In convivio sic te præbebis hilarem, ut semper memi-
neris quid deceat ætatem tuam : postremus omnium admo-
veto manum patinæ. Si quid datur lautius, recusato mo-
destè : si instabitur, accipe, & age gratias : mox decerptâ
portiunculâ, quod reliquum est illi reddito, aut alicui
proximè accumbenti. Si quis præbibit hilariter, illi bene In potu.
precator, sed ipse bibito modicé. Si non sitis, tamen ad-
moveto cyathum labiis. Arride loquentibus : ipse nè quid
loquaris, nisi rogatus. Si quid obscœni dicetur, nè arride,
sed compone vultum quasi non intelligas. Nè cui obtre-
ctato, nè cui temet anteponito, nè tua jactato, nè aliena de- Erga con-
spicito. Esto comes etiam erga tenuis fortunæ sodales. Ne- discipulos.
minem deferto. Nè sis linguâ futili. Ità fiet ut sine invidia
laudem invenias, & amicos pares. Si videris convivium esse
prolixius, precatus veniam, ac salutatis convivis, subducito
te à mensa. Vide ut horum memineris. *Pu.* Dabitur ope-
ra, mi præceptor. Numquid aliud vis ? *Pæ.* Adito nunc li-
bros. *Pu.* Fiet.

ARGUMENTUM.

Ludendi veniam impetrant pueri missô ad præceptorem legato Coclite, qui honestas recreationes animo corporique necessarias ostendit. Monet præceptor ut gregatim ludant, &c. 1. *Ludendi pilâ palmariâ : eligendi partes.* 2. *Ludendi globis : plebiscita Sphæristerii.* 3. *Ludendi sphærâ per annulum ferreum.* 4. *Saltandi ; non saltandum mox à prandio ; ranarum saltus : Currendi, Natandi.*

NICOLAUS, HIERONYMUS, COCLES, PAEDAGOGUS.

Ni. JAmdudum & animus, & cœlum, & dies invitat ad lu-
dendum. *Hi.* Invitant quidem hæc omnia, sed solus
præceptor non invitat. *Ni.* Subornandus orator quispiam
qui veniam extorqueat. *Hi.* Aptè quidem dictum, extor-
queat. Nam citiùs clavam extorseris è manu Herculis, quàm ab

 hoc

hoc ludendi veniam. At olim illo nemo fuit ludendi avidior. *Ni.* Verum; sed jam olim ille oblitus est se fuisse puerum. Ad verbera facillimus est & liberalis; hîc parcissimus, idémque difficillimus. *Hi.* At tamen protrudendus est aliquis legatus non admodum verecundæ frontis, quem non illico protelet suis sævis dictis. *Ni.* Eat qui volet, ego carere malo quàm rogare. *Hi.* Nemo magìs accommodus ad hanc legationem quàm Cocles. *Ni.* Nemo profectó. Nam perfrictæ frontis est ac bene linguax; deinde sensum hominis pulchrè callet. *Hi.* I, Cocles, ab omnibus nobis magnam initurus gratiam. *Co.* Equidem experiar sedulò. Verùm si non successerit, nè conferte culpam in oratorem vestrum. *Hi.* Bene ominare; si te satìs novimus, impetrabis. Abi orator, redibis exorator. *Co.* Eo. Bene fortunet legationem meam Mercurius.

Salve præceptor. *Pæ.* Quid sibi vult nugamentum hominis? *Co.* Salve præceptor observande. *Pæ.* Insidiosa civilitas! Satìs jam salveo. Dic quid velis. *Co.* Totus discipulorum tuorum grex orat ludendi veniam. *Pæ.* Nihil aliud quàm luditis etiam absque venia. *Co.* Scit tua prudentia vigorem ingeniorum excitari moderato lusu, quemadmodum nos docuisti ex Quintiliano. *Pæ.* Sanè; ut isthuc tenes quod pro te facit! Laxamento opus est iis qui vehementer laborant: vobis, qui segniter studetis & acriter luditis, fræno magìs opus est quàm laxatis habenis. *Co.* Adnitimur pro viribus; & si quid hactenus cessatum est, pòst diligentiâ sarcietur. *Pæ.* O sartores! Quis erit fide jussor aut sponsor isthuc futurum? *Co.* Ego capitis mei periculo non dubitem esse sponsor. *Pæ.* Imò culi periculo potiùs. Scio quàm non sit tutum tibi credere; tamen hîc periculum faciam quàm sis bonæ fidei. Si dederis verba, posthac nequicquam mecum egeris. Ludant, sed gregatim in campis. Nè divertant ad compotationes, aut alia nequiora. Maturè se recipiant domum ante Solis occubitum. *Co.* Fiet.

Exoravi, quanquam ægré. *Hi.* O lepidum caput! omnes amamus te plurimùm. *Co.* Sed interim cavendum nè quid peccemus, alioqui de meo tergo dependendum foret; fidejussi vestro omnium nomine. Quòd si quid accidat, non est quòd me posthac utamini legato. *Hi.* Cavebitur. Sed quod lusûs genus potissimùm placet? *Co.* De hoc in campo consultabimus.

I. LUDENDI PILA.

Ni. Nulla res meliùs exercet omnes corporis partes quàm pila palmaria; sed aptior hyemi quàm æstati. *Pi.* Nullum

Nullum anni tempus nobis parùm accommodum est ad ludendum. *Ni.* Minùs sudabitur, si ludamus reticulo. *Hi.* Imò reticulum piscatoribus relinquamus; elegantius est palmâ uti. *Ni.* Age, nihil moror: sed quanti certabimus? *Hi.* Talitro, sic parcetur pecuniæ. *Ni.* At ego malo fronti parci quàm pecuniæ. *Hi.* Et mihi frons charior est pecuniâ. Aliquo periculo certandum est, alioqui friget ludus. *Ni.* Sic res habet ut dicis. *Hi.* Utra pars prior vicerit tres lusus, ei victa pendat sextam drachmæ partem: sed hâc lege, ut quicquid è victoriis collectum fuerit, insumatur in convivium, ad quod pariter vocentur omnes. *Ni.* Placet lex, & rata esto. Superest igitur ut sortiamur partes. Nam sumus fermè pares omnes, ut non admodum referat quis cui conjungatur. *Hi.* Tu tamen me longè peritior es. *Ni.* Ut sim, sed tu felicior. *Hi.* Etiam hîc valet fortuna? *Ni.* Illa nusquam non regnat. *Hi.* Age, fiat sortitio, Euge, bene cecidit; contigêre quos volebam. *Ni.* Et nos nostræ sodalitatis non pœnitet. *Hi.* Agedùm, simus viri —*Amat victoria curam.* Suum quisque locum gnaviter tueatur. Tu mihi consiste à tergo, excepturus pilam si me transvolet. Tu isthîc observa, repulsurus huc ab adversari s revolantem. *Ni.* Nè musca quidem hâc prætervolârit impuné. *Hi.* Agite bonis avibus, mittite pilam in tectum. Qui miserit nihil præfatus, frustrà miserit. *Ni.* Hem, accipe, igitur. *Hi.* Mittito. Si miseris extra lineas, aut infra suprave tectum, vestro damno fuerit, aut certè nobis fraudi esse nolim. Tu sanè parùm commodè mittis. *Ni.* Tibi quidem, at nobis commodé. Hi. Ut miseris, ità remittam. Par pari referam. Sed præstat ingenuè legitiméque ludere. *Ni.* In ludo pulchrum est arte vincere. *Hi.* Fateor, atque etiam in bello. Sed habet utraque pars suas leges. Et sunt artes illiberales. *Ni.* Credo, plures septem. Signa terminum testulâ, aut rudere, aut, si mavis, pileo tuo. *Hi.* Tuo malim. *Ni.* Rursus accipe pilam. *Hi.* Mitte. Pone notam. *Ni.* Habemus duos terminos satìs longinquos. *Hi.* Utcunque, sed tamen vincibiles. *Ni.* Planè vincibiles, si nemo repugnet. *Hi.* Euge! priorem metam prætercurrimus. Vicimus quindecim. Heus, præbete vos viros: viceramus & hîc, si tu tuo constitisses loco. Sumus igitur pares. *Ni.* Non diu futuri. Vicimus triginta, vicimus quadraginta quinque. *Hi.* Sestertia? *Ni.* Non. *Hi.* Quid igitur? *Ni.* Numeros. *Hi.* Quò pertinent numeri, si nihil est quod numeres? *Ni.* Noster hic ludus est. *Hi.* Præproperè tu quidem, *Ante victoriam canis*

Eligendi Partes.

 triumphum.

triumphum. Vidi qui vincerent ab hoc numero qui nihil habebant. Varia est, ut Martis, ità lusûs alea. Habemus triginta. Jam rursum pares sumus. *Ni.* Nunc seriò res agitur. Euge, successit; habemus potiores. *Hi.* Non diu habituri. Dixin'? Rursum æquali fortunâ sumus. *Ni.* Diu nutat fortuna, velut anceps utris velit addicere victoriam. O Fors Fortuna, si nobis faveris, dabimus tibi maritum. Euge, audivit votum; penes nos est hujus certaminis victoria. Pone notam cretaceam, nè excidat. *Hi.* Jam (*a*) appetit vespera, & sudatum est satis; præstat à ludendo desistere, *ne quid nimis.* Supputemus lucrum. *Ne.* Nos evicimus tres drachmas, vos duas. Restat igitur una ad compotatiunculam. Sed interim quis solvet pretium pilarum? *Hi.* Omnes ex æquo, pro sua quisque portione. Nam lucrum exilius est quàm ut indè possit aliquid decidi.

a Pro, instat, quoties est verbum neutrale.

---

2. LUDUS GLOBORUM MISSILIUM.
ADOLPH. BERNARDUS, ARBITRI.

Ad. Tu toties apud me gloriatus es, te mirum quendam esse artificem in certamine mittendorum globorum. Agè, libet experiri qui vir sies. *Be.* Nihil detrecto, huc si quid libet. Nunc tu planè, quod dici solet, *in planitiem provocas equum.* *Ad.* Et tu senties me non esse asinum. *Be.* Placétne (*a*) monomachia, ut unus cum uno congrediatur? an mavis adjungi socios periculi? *Ad.* Malo (*b*) μονομαχεῖν, nè qua pars victoriæ decidatur alteri. *Be.* Isthuc & ipse malo, ut laus in solidum sit mea. *Ad.* Hi spectatores erunt & arbitri. *Be.* Recipio. Sed quod erit victori brabium, aut quæ victo pœna? *Ad.* Quid si victo amputetur auricula? *Be.* Imò testium alter exsecetur potiús. Non est magnificum certare pro pecunia. Tu Germanus es, ego Gallus; decertemus pro suæ uterque gentis gloria. Si vicero, tu ter exclamabis, Floreat Gallia: Si victus (quod absit) fuero, totidem verbis celebrabo tuam Germaniam. *Ad.* Agè, placet conditio. *Be.* Adsit fortuna. Quando periclitantur hoc ludo duæ maximæ nationes, sint æquales sphæræ. *Ad.* Nôsti saxum illud prominens haud procul à porta? *Be.* Novi. *Ad.* Ea erit meta, & hæc linea. *Be.* Esto: sed sint, inquam, pares globi. *Ad.* Magìs discernes *ovum ab ovo,* aut *ficum à ficu.* Sed meâ non refert, utrum malis elige. *Be.* Mitte. *Ad.* Heus, tu mihi non brachium sed balistam habere vidêris, ità torques globum. *Be.* Satìs momordisti labrum, satis rotâsti brachium; tandem mitte. O vires Herculeas!

Vide Prov.

a Singulare certamen.
b Singulari certamine congredi.

sed

ed tamen vinco. *Ad.* Nisi sceleratus ille laterculus obstitisset, præverteram te. *Be.* Consiste in sphæræ tuæ vestigio. *Ad.* Non utar dolo malo. Cupio virtute, non fraude vincere, quandoquidem de gloria certamen est. Bene vertat. *Be.* Ingens profectò jactus. *Ad.* Nè ride priusquam viceris. Adhuc penè sumus pares. *Be.* Nunc res agitur. Uter prior metam contigerit, is vicerit. *Ad.* Vici, canta. *Be.* Sed definiendum erat quoto ludo constaret victoria: nam primo nondum incaluerunt vires. *Ad.* Definiant arbitri. *Ar.* Tertio. *Be.* Placet. *Ad.* Quid ais? Agnoscisne victorem? *Be.* Tibi fortuna magis aspiravit, viribus & arte non tibi cessero. Sed quod arbitri pronunciaverint, id sequar. *Ar.* Germanus vicit, & hoc gloriosior est victoria, quòd talem artificem vicerit. *Ad.* Nunc canta, Galle. *Be.* (c) Sum raucus. *Ad.* Hoc gallis novum non est; sed tamen coccyssa. *Be.* Floreat Germania ter. *Ad.* Imò ter hoc erat canendum. *Ce.* Contraximus siticulam; eamus ad compotatiunculam, ibi perficietur cantio. *Ad.* Non recuso, si ità videtur arbitris. *Ar.* Ita commodius est. Meliùs canet Gallus (d) colluto gutture.

c Allusit ad gallos gallinaceos, quibus naturâ adest vox rauca, qui propriè dicuntur *coccyssare*; unde et Galli vulgò vocant gallum *cocq*.

d Ità Persius —*Guttur mobile colluerit.* Solet enim medicamentis vox fieri mollior, quod hic fit vino.

---

3. LUDUS SPHÆRÆ PER ANNULUM FERREUM.

GASPAR, ERASMUS.

Ga. Agè, nos auspicabimur. Victo succedat Marcolphus. *Er.* Sed quod erit victori præmium? *Ga.* Victus extempore faciet & recitabit distichon in laudem victoris. *Er.* Accipio legem. *Ga.* Visne sortiamur uter prior incipiat? *Er.* Esto tu prior, si libet, ego malim esse abbas. *Ga.* Hoc tua conditio potior est, quòd tibi nota est area. *Er.* Versaris in tua arena. *Ga.* In hoc exercitatior sum quàm in libris. Tamen istud perquam exigui momenti est. *Er.* Æquum est ut tantus artifex in hoc certamine mihi largiatur nonnihil. *Ga.* Imò isthuc abs te peterem justiùs: sed parùm est honesta precaria victoria. Is demum vincit, qui suo Marte vincit. Ità sumus pares, ut non meliùs commissus fuerit olim cum (a) Bitho Bacchius. *Er.* Tua sphæra commodior est meâ. *Ga.* Et tua vola vincit meam. *Er.* Ludito legitimè, absque technis ac dolo malo. *Ga.* Dices tibi rem esse cum homine probo. *Er.* Sed priùs audire cupio hujus (b) spæristerii plebiscita. *Ga.* Quaternio ludum absolvit. Qui hanc lineam prætererit, in damno est: reliquos limites si transilias, sine fraude fiet. Qui globum suo loco

a Vide Chiliad.

b Sphæristerium locus in quo sphæris luditur. Habent autem quæque peculiares suas leges.

loco moverit, perdet jus feriendi. *Er.* Intelligo. *Ga.* En occlusi tibi portam. *Er.* Sed isthinc te excutiam. *Ga.* Id si feceris, cedam tibi hujus certaminis * palmam. *Er.* Bonâ fide? *Ga.* Optimâ. Non enim potes aliâ viâ, nisi sic mittas sphæram tuam in parietem ut resiliat in meam. *Er.* Id experiar. Quid ais, bone vir? Nonne depulsus es? *Ga.* Fateor; utinam tam sapiens esses quàm es felix. Sed isthuc centies tentanti vix semel successerit. *Er.* Imò si quid audes deponere pignoris, nisi tertio quoque experimento successerit, vinces. Sed interim redde pactum præmium. *Ga.* Quodnam? *Er.* Distichon. *Ga.* Reddam. *Er.* Et quidem extempore. Quid arrodis unguem? *Ga.* Habeo. *Er.* Recita claré. *Ga.* Clarissimé.

Plaudite victori juvenes hic quotquot adestis:
Nam me qui vicit (c) doctior est nebulo.

Nonne distichon habes? *Er.* Habeo; sed quale abs te allatum est, tale tibi referetur.

* Signum pro re signata, i. e. victoriam.

c Philosophus quidam apud Laertium videns quendam lascivâ saltatione gestientem, *Quò melius, inquit, feceris, hoc deterius facies; in re mala, quò melior es artifex, hoc vir es pejor.*

---

4. *SALTUS.*

VINCENTIUS, LAURENTIUS.

Vi. Libétne decertare saltu? *La.* Ludus iste non convenit pransis. *Vi.* Quamobrem? *La.* Quia ventris (a) saburra gravat corpus. *Vi.* Non admodum sanè iis qui pransi sunt in pædagogio. Nam hi plerumque cœnaturiunt priusquam absolverint prandium. *La.* Quod igitur saliendi genus placet? *Vi.* Auspicemur ab eo quod est simplicissimum, à saltu locustarum, sive mavis ranarum, utrâque tibiâ, sed junctis pedibus. Qui longissimè promoverit cingulum, coronam feret. Hujus ubi est satietas, aliud atque aliud genus experiemur. *La.* Equidem nullum recusabo genus, nisi quod geritur cum periculo tibiarum: nolim mihi rem esse cum chirurgis. *Vi.* Quid si certemus unicâ tibiâ? *La.* Iste ludus est (b) *Empusæ*; valeat. *Vi.* Hastæ innixum salire cumprimis est elegans. *La.* Liberalius est certare * cursu. Siquidem hoc certaminis genus apud * Virgilium proposuit & Æneas. *Vincent.* Verum, sed idem proposuit & cæstuum certamen; quo non delector. *La.* Designa (c) stadium. Hoc loco sit carcer, quercus ista sit meta. *Vi.* Sed utinam adesset Æneas, qui proponat & præmia victori. *La.* Victori abundè magnum præmium est gloria. *Vi.* Victo potiùs dandum erat præmium, solatii gratiâ. *La.* Sit igitur victo præmium, ut (d) lappâ coronatus

a Saburra, onus navis, quâ libratur adversus fluctus, & Plaut. inquit de fœmina, *Nos mulieres saburratæ largiloquæ sumus.*

b Spectrum est apud Aristophanem quod apparet unicâ tibiâ, unde & Græci nomen dedêre.

* Currendi.

* 5. Æneid.

c Aliàs certa magnitudo est, aliàs locus in quo curritur.

d Herbâ acutâ & spinosâ.

natus redeat in urbem. *Vi.* Equidem non recusârim, si tu excedas tibiâ canens. *La.* Est ingens æstus. *Vi.* Nec mirum, cum sit (e) solstitium æstivum. *La.* Præstiterat * natare. *Vi.* Mihi non placet ranarum vita. Animal sum terrestre, non (f) amphibium. *La.* Sed tamen hoc exercitamenti genus olim cumprimis habebatur liberale. *Vi.* Imò etiam utile. *La.* Ad quid? *Vi.* Si fugiendum fit in bello, ibi potissimum valent qui sese cursu pedum & natatu exercuerunt. *La.* Artem narras haudquaquam aspernandam. Neque enim minùs laudis est aliquando bene fugere quàm fortiter pugnare. *Vi.* Sum plane rudis & imperitus natandi, nec sine periculo versamur in alieno elemento. *La.* Sed assuescere oportet: *Nemo nascitur artifex.* *Vi.* At ego istius generis artifices permultos audio natâsse, sed non enatâsse. *La.* Experieris primùm innixus (g) suberi. *Vi.* Nec suberi fido magis quàm pedibus. Si vobis cordi est natatio, spectator esse malo quàm certator.

e Allusum est Virg. isti, *Solstitium pecori defendite, jam venit æstas Torrida.*

* Natandi.

f Amphibia dicuntur quæ simul & in aqua vivunt & in terra, ut Crocodilus, anates, anseres, & similia.

g Græcè φέλλος, corticis genus semper fluitans; unde qui discunt natare, suber subjiciunt pectori. Hor. *Nabis sine cortice.*

ARGUMENTUM.

Confabulatio hæc puerilem animum piis imbuit præceptis. Religio quibus consistit. Quid agendum manè, in lecto, à lecto, domi, scholâ, ante cibum, à cibo, sub somnum. Auspicandi diem, precandi, gerendi se in schola studiosè. Parsimonia temporis. Ætas defluit. A cœna quid. Qualiter dormiendum. Gestus in sacro cœtu. Applicanda omnia nobis. Meditatio piæ animæ in templo. Concionatores qui potissimùm audiendi. Jejunium pueris noxium. Confitendum Christo. Malorum societas vitanda. De genere vitæ seriò deligendo. Sacerdotium & Matrimonium non ineunda ante annum ætatis duodetrigesimum. Poetæ quinam & quomodo legendi.

ERASMUS, GASPAR.

Er. Unde nobis prodis? E popina quapiam? *Ga.* Bona verba. *Er.* E sphæristerio? *Ga.* Nè hoc quidem. *Er.* Ex œnopolio? *Ga.* Nequaquam. *Er.* Quando non assequor divinando, dic ipse. *Ga.* Ex Æde Virgini matri sacra. *Er.* Quid illic tibi negotii est? *Ga.* Salutem dixi nonnullis. *Er.* Quibus? *Ga.* Christo, ac Divis aliquot. *Er.* Religiosior tu quidem es quàm pro ætate. *Ga.* Imò nullam ætatem non decet religio. *Er.* Si cupiam esse religiosus, patiar mihi injici cucullam. *Ga.* Atque ego idem facerem, si quantum caloris adfert, tantundem pietatis adferret cuculla. *Er.* Aiunt vulgò, * pueros angelicos in Satanam verti ubi consenuerint. *Ga.* Sed ego proverbium isthuc ab autore Satana natum arbitror. Imò vix existimo senem esse verè pium, nisi qui à teneris annis assueverit. Nihil feliciùs discitur quàm quod ab ipsa statim pueritia discitur. *Er.* Quid igitur est * religio? *Ga.* Est purus cultus Numinis, & observatio præceptorum

Græcum est. οἰνοπώλιον, tabernä vinaria.

* *Angelicus juvenis senibus satanizat in annis.*

* Religio quid sit.

ceptorum illius. *Er.* Quæ sunt illa? *Ga.* Longum est; sed ut in summa dicam, in rebus quatuor est sita. *Er.* In quibus? 1. *Ga.* Primum, ut rectè piéque sentiamus de Deo, de Scripturis divinis: atque ut illum non vereamur modò, tanquam Dominum, verùm etiam amemus ex intimis affectibus, ut 2. patrem beneficentissimum. Secundum, ut summâ curâ tu- 3. amur innocentiam: ea est, nè quem lædamus. Tertium, 4. ut teneamus charitatem; hoc est, ut de omnibus (quantum datur) bene mereamur. Quartum, ut servemus patientiam: ea præstat ut mala nobis illata, si mederi nequeamus, patienter toleremus, non ulciscentes, nec malum malo referentes. *Er.* Næ tu probus es concionator. Sed præstas ista quæ doces? *Ga.* Equidem adnitor pro mea virili. *Er.* Quî potes pro virili, cùm sis puer? *Ga.* Meditor pro viribus, & quotidie mecum ineo rationem*; si quid cessatum fuerit, corrigo: illud præter decorum, hoc dictum petulantiùs, hoc factum incircumspectiùs, hoc taceri præstiterat, illud omissum. *Er.* Quando (a) subducitur ista ratio? *Ga.* Ferme sub noctem, aut si quando magis vacat. *Er.* Sed agè, dic mihi, quibus studiis totum transigis diem? *Ga.* Nihil celabo tam fidum sodalem. Manè, simulatque sum expergefactus, (id ferè fit ad sextam, aut quintam) pollice signum crucis pingo in fronte & in pectore. *Er.* Quid deinde? *Ga.* Auspicor initium diei in nomine Patris & Filii & Spiritûs Sancti. *Er.* Piè sanè. *Ga.* Mox paucis saluto Christum. *Er.* Quid illi narras? *Ga.* Ago gratias quòd eam noctem mihi voluerit esse prosperam: precórque ut diem itidem illum totum mihi bene fortunet, ad ipsius gloriam & animæ meæ salutem; útque is, qui est vera lux occasum nesciens, Sol æternus omnia vivificans, alens, exhilarans, dignetur illucescere menti meæ, nè usquam (b) impingam in ullum peccatum, sed ipsius ductu perveniam ad vitam æternam. *Er.* Haud inauspicatum diei exordium. *Ga.* Deinde salutatis parentibus, quibus secundùm Deum primam debeo pietatem, cùm tempus est confero me ad ludum literarium, sed ut per templum, si commodum est, sit mihi transitus. *Er.* Quid illîc? *Ga.* Rursus tribus verbis saluto Jesum, ac divos diváśque omnes; sed nominatim Virginem matrem, tum eos quos habeo mihi peculiares. *Er.* Næ tu mihi probè legisse videris illud Catonis, *Saluta libenter.* Non sat erat manè salutâsse, nisi mox denuò salutares? An non vereris nè molestus sis immodico officio? *Ga.* Amat Christus subindè appellari. *Er.* Sed ineptum videtur allo-

* Πῆ παρέβην, τί δ' ἔρεξα, τί μοι δέον οὐκ ἐτελέσθη. Pythag.

a Metaphora ducta à calculatoribus.

b Metaphora ab offendentibus ad lapidem aut aliud quippiam.

qui

ui quem non vides. *Ga.* Nec eam mei partem video quâ li loquor. *Er.* Quâ? *Ga.* Animo. *Er.* Sed otiosum est lutare non resalutantem. *Ga.* Resalutat frequenter arcano flatu. Denique abunde resalutat qui dat quod petitur. *Er.* Quid hîc ab illo flagitas? Nam video tuas salutationes sse petaces, cujusmodi ferè sunt mendicorum. *Ga.* Sanè on procul aberras à scopo. Precor enim ut, qui puer uodecim annos natus, sedens in templo docuit ipsos docto:s, cuique Pater cœlitus emissâ voce dedit authoritatem docendi mortalium genus, cùm diceret, *Hic est filius meus ilectus, in quo mihi complacitum est, ipsum audite*, quíue est æterna sapientia summi Patris, illustrare dignetur ngenium meum ad perdiscendas honestas literas, quibus tar ad ipsius gloriam. *Er.* Quos autem habes divos tibi eculiares? *Ga.* Ex Apostolis Paulum, ex martyribus Cyrianum, ex doctoribus Hieronymum, è virginibus Agnem. *Er.* Quæ res istos tibi conciliavit? Electio, an casus? *Ga.* Sortitò obvenerunt. *Er.* Atque istos nihil aliud quàm lutas? An ab his quoque mendicas aliquid? *Ga.* Precor t me suis suffragiis Christo commendent, efficiántque ut llius munere aliquando contingat in ipsorum venire contuernium. *Er.* Sanè rem non vulgarem petis. Quid tum ostea? *Ga.* Ad ludum propero, & quod is locus postulat, oto ago pectore. Sic enim imploro Christi præsidium, quai * citra illius opem nihil efficiat nostrum studium: sic studeo, quasi ille nihil auxilii sit laturus nisi gnaviter laboranti. Ac modis omnibus do operam nè meritò vapulem, nè quid dicto factóve præceptorem offendam vel sodales meos. *Er.* Probus es cùm ista cogitas. *Ga.* Cùm dimissus à ludo domum propero, rursus, si licet, per Ædem sacram iter facio, rursúsque tribus verbis saluto Jesum. Si quid est obsequii præstandum parentibus, obeo. Quòd si quid etiam uperest temporis, mecum, aut cum sodali, repeto quod prælectum est in schola. *Er.* Næ tu perparcus es temporis. *Ga.* Nec mirum, si parcus sum rei, ut multò pretiosissimæ, tà irrecuperabilis. *Er.* At Hesiodus docet, in medio parcendum esse; in principio præproperam, in fine seram esse parsimoniam. *Ga.* Rectè Hesiodus de vino; sed ætatis nulla est intempestiva parsimonia. Dolium si sinas, non exhauritur: at ætas nunquam non defluit, sive dormias, sive vigiles. *Er.* Fateor, sed quid deinde rei geritur? *Ga.* Adornatâ parentibus mensâ recito consecrationem; deinde prandentibus ministro, donec jubeor & ipse prandium sumere.

Divi.

* Θεῶ μὴ διδόντος μηδὲν ἰσχύειν πόνον.

Ἰλλωψις, sc. emensor, vel computator. Unde prov. *Sera in fundo parsimonia.*

Ab autoritate.

mere. Actis gratiis, si quid vacat, lusu quopiam honesto laxo animum cum sodalibus, donec hora revocat in ludum à lusu. *Er.* Ac rursum salutatur Jesus? *Ga.* Salutatur, si

Correctio.

commodum est. Sin est cur aut non vacet, aut non si tempestivum, tamen præteriens templum cogitatiunculâ saluto. Rursus in ludo totis viribus hoc agitur quod locus postulat. Domum reversus, idem ago quod ante prandium. A cœna suavibus fabulis memet oblecto: mox prosperam noctem precatus parentibus ac familiæ, maturè me confero ad nidum: illic flexis ante lectum genibus, mecum, ut dixi, reputo quibus studiis is dies peractus sit. Si quid est gravioris admissi, Christi clementiam imploro ut ignoscat, polliceórque meliora: si nihil est, ago gratias illius beneficentiæ, quòd me servaverit ab omni vitio. Deinde me totum illi toto pectore commendo, ut me protegat ab insidiis mali Genii & ab obscœnis somniis. His factis, lectum ingressus, frontem ac pectus signo crucis imagine, ac me compono ad somnum. *Er.* Quo pacto te componis? *Ga.* Nec pronus cubo nec supinus, sed primùm lateri dextro innitens, brachiis ità transversim seu decussatim complicatis, ut pectus muniant figurâ crucis, dextrâ manu sinistro admotâ humero, lævâ dextro, ità dormio suaviter donec aut expergiscar ipse, aut exciter. *Er.* Sanctulus es qui ista possis. *Ga.* Imò stultulus es qui ista dicas. *Er.* Laudo institutum, si queam assequi. *Ga.* Velis tantummodo. Nam ubi assueveris pauculos menses, erunt hæc etiam suavia, adeò vertentur in naturam. *Er.* Sed nihil audio de sacris. *Ga.* Nec hâc parte mihi desum, diebus præcipuè festis. *Er.* In his quo modo te geris? *Ga.* Primùm omnium excutio meipsum, num quâ labe peccati sit animus contaminatus. *Er.* Id si comperias, quid tum? subducis te ab altari? *Ga.* Nequaquam corpore, sed animo me submoveo, ac veluti procul stans, nec audens attollere oculos ad Patrem Deum, quem offendi, tundo pectus meum, dicens illud ex Evangelio cum publicano, *Domine, propitius esto mihi peccatori.* Deinde, si sensero quempiam offensum à me, eum curo placandum evestigio, scilicet: sin minùs, statuo in animo, mihi, cùm primùm licebit, reconciliare proximum. Si quis offendit me, remitto vindictam, dóque operam ut qui læsit, agnoscat errorem suum & resipiscat. Sin ejus rei nulla spes est, vindictam omnem Deo relinquo. *Er.* Isthuc durum est. *Ga.* An hoc durum, condonare levem noxam fratri tuo, cujus ignoscentiâ tibi mutuâ sit frequenter

Elegans morale.

μίμησις duplex, quarum altera mordax est, altera *μεμπτική*.

Luc. 18.

opus.

pus; cùm Christus omnia commissa nostra nobis semel condonârit, & quotidie condonet? Imò mihi videtur hæc non esse liberalitas in proximum, sed fœneratio apud Deum: perinde quasi conservus ex pacto remittat conservo tres drachmas, ut ipsi Dominus condonet talenta decem. *Er.* Perpulchrè tu quidem philosopharis, si modò certum sit quod ais. *Ga.* An postulas aliquid certius Evangelicâ cautione? *Er.* Non est æquum. Sed sunt qui se non credunt esse Christianos, nisi quotidie Missam (ut appellant) audierunt. *Ga.* Horum institutum equidem non damno, præsertim in his qui abundant otio, quíve totos dies occupantur profanis negotiis. Tantùm illos non approbo qui sibi superstitiosè persuaserunt, diem fore parùm faustum nisi fuerunt eum auspicati à Missa; & statim à sacro se conferunt vel ad negotiationem, vel ad prædam, vel ad aulam: ubi si quod per fas nefásque gerunt successerit, Missæ imputant. *Er.* Súntne qui sic desipiant? *Ga.* Magna pars hominum. *Er.* Sed redi ad sacrum. *Ga.* Si licet, adsto vicinus altari sacro, quò percipere queam ea quæ sacrificus recitat, præsertim Epistolam & Evangelium. Ex his conor aliquid decerpere, quod infigam animo meo: id mecum aliquandiu (a) rumino. *Er.* Nihil interim oras? *Ga.* Oro, sed cogitatione magis quàm strepitu labiorum. Ex his quæ recitat sacerdos arripio precandi occasionem. *Er.* Dic istud explanatiùs, nam non satis assequor quid velis. *Ga.* Dicam: Finge recitari epistolam, *Expurgate vetus fermentum, ut sitis nova conspersio, sicut estis azymi.* Ad hæc verba sic mecum loquor Christo; " Utinam verè sim azymus purus ab " omni fermento malitiæ. Sed tu, Domine Jesu, qui solus " es ab omni malitia purus ac sincerus, largire ut indies " & ipse magis ac magis expurgem vetus fermentum. Rursum, si fortè legatur Evangelium de *seminante semen suum*, sic oro mecum; " Felix ille qui meretur esse terra bona, " precórque ut me ex terra parùm frugifera suâ benigni" tate faciat terram bonam, sine cujus beneficio nihil om" nino bonum est. Sint hæc exempli causâ dicta: nam singula persequi prolixum sit. Sed si contingat sacrificus mutus, (quales multos habet Germania) aut non detur adesse propiùs altari, ferè libellum paro, in quo descriptum sit ejus diei Evangelium & Epistola: inde ipse aut pronuncio, aut oculis lego. *Er.* Intelligo; sed quibus cogitationibus posthàc transmittis hoc tempus? *Ga.* Ago gratias Jesu Christo pro ineffabili charitate, quòd genus humanum

Arguit ex comparatis à majori ad minus.

a Lepidè: translatum à pecoribus ruminantibus.

manum suâ morte redimere dignatus est; & oro nè patiatur suum sacrosanctum sanguinem pro me frustrà fusum esse; sed suo corpore semper pascat animum meum, suo sanguine vivificet spiritum meum, ut paulatim adolescens virtutum auctibus, efficiar idoneum membrum corporis illius mystici, quod est, Ecclesiæ; nec unquam deficiam ab illo sanctissimo fœdere quod in extrema cœna, distributo pane & porrecto poculo, pepigit cum discipulis suis electis, & per hoc, cum omnibus qui per baptismum in societatem illius insiti sunt. Quòd si sensero vagari cogitationem, lego psalmos aliquot, aut aliud quippiam pium quod animum ab evagando cohibeat. *Er.* Habes in hoc psalmos certos? *Ga.* Habeo? sed quos non ità mihi ipsi indixi, quin omittam, si cogitatio quæpiam incidat quæ magìs reficiat animum meum quàm illa psalmorum recitatio. *Er.* Quid de jejunando? *Ga.* Cum jejunio mihi nihil est negotii. Sic enim me docuit Hieronymus, *non esse valetudinem atterendam jejuniis, donec corpus ætate robur justum collegerit.* Nondum autem egressus sum annum decimum septimum. Sed tamen si sensero opus, prandeo cœnoque parciùs, quò me præbeam alacriorem studiis pietatis per diem festum. *Er.* Posteaquam cœpi semel, expiscabor omnia. Quomodo affectus es erga conciones? *Ga.* Optimé. Ad has non minùs religiosè accedo quàm ad sacram synaxin. Et tamen deligo quos audiam: Sunt enim quos præstat non audisse. Quòd si talis contingit, aut si nemo contingit, tempus hoc transigo sacrâ lectione: lego Evangelium & Epistolam, cum interpretatione Chrysostomi aut Hieronymi, aut si quis alius occurrit pius ac doctus interpres. *Er.* Sed magìs afficit viva vox. *Ga.* Fateor, & audire malo, si detur concionator tolerabilis: sed non videor omnino caruisse concione si Chrysostomum aut Hieronymum scripto loquentem audiero. *Er.* Non, opinor. Sed quid te delectat Confessio? *Ga.* Magnopere; nam confiteor quotidie. *Er.* Quotidie? *Ga.* Sic est. *Er.* Alendus est igitur tibi proprius sacerdos. *Ga.* Sed illi confiteor qui verè solus remittit peccata, cui est potestas universa. *Er.* Cuinam? *Ga.* Christo. *Er.* An istud sat esse putas? *Ga.* Mihi quidem sat esset, si sat esset Proceribus Ecclesiæ & consuetudini receptæ. *Er.* Sed quos tandem appellas Ecclesiæ Proceres? *Ga.* Pontifices, Episcopos, Apostolos. *Er.* Et inter hos annumeras Christum? *Ga.* Is est omnium sine controversia * Colophon. *Er.* Et hujus receptæ confessionis author? *Ga.* Is

Jejunium.

Causa finalis.

Metaphora, id est, scitscitabor.

Conciones.

Ratio ab utili.

Prover. *Viva vox magìs afficit.*

Confessio.

Περίφρασις Dei, vel, ut ipse explicat se, Christi.

*Præcipuus & caput.

Ga. Is quidem author est omnis boni: sed an ipse instituerit
ianc Confessionem qualis nunc est in usu Ecclesiæ, Theolo-
gis excutiendum relinquo: mihi puero & idiotæ sufficit ma-
jorum authoritas. Hæc est certè præcipua confessio; nec est
facile confiteri Christo. Non confitetur illi, nisi qui ex ani-
mo irascitur suo peccato. Apud illum expono, deploróque;
si quid admisi gravius; clamo, lacrymor, ploro, meipsum
exsecror, illius imploro misericordiam; nec finem facio,
donec sensero peccandi affectum penitus expurgatum è me-
dullis animi, & succedere tranquillitatem aliquam & alacri-
tatem, condónati criminis argumentum. Atque ubi tem-
pus invitat ut adeam Sacrosanctam mensam corporis & san-
guinis Dominici, confiteor & sacerdoti, sed paucis, & non
nisi ea quæ certò videntur crimina; aut [redacted]modi, ut vehe-
mens suspicio sit crimina esse. Neque verò protinus arbi-
tror esse piaculum, hoc est, enorme crimen, quod admitti-
tur adversùs quaslibet constitutiones humanas, nisi con-
temptus accesserit malitiosus. Imò vix arbitror crimen ca-
pitale, cui non sit adjuncta malitia, hoc est, perversa vo-
luntas. Er. Laudo quòd sic es religiosus, ut tamen super-
stitiosus non sis. Hic quoque puto locum esse Proverbio,
nec omnia, nec passim, nec quibuslibet. Ga. Deligo mihi sa-
cerdotem cui credam arcana pectoris. Er. Isthuc est * sapere.
Sunt enim permulti, quod compertum est, qui quod acci-
piunt in confessionibus effutiunt. Sunt improbi quidam &
impudentes, qui percontantur à confitente quæ præstite-
rit tacuisse. Sunt indocti & stolidi, qui ob sordidum quæ-
stum præbent aurum veriùs quàm animum, cùm nec diju-
dicent inter noxam & rectè factum, nec docere possint, nec
consolari, nec consulere. Hæc sic habere frequenter audi-
vi ex multis, & ipse partim expertus sum. Ga. Et ego
nimium. Proinde deligo mihi virum non indoctum, gra-
vem, spectatæ integritatis, linguæ continentis. Er. Profe-
ctò felix es qui ista maturè sapere cœperis. Ga. Denique
ea prima mihi curarum est, nè quid committam quod
cum periculo credam sacerdoti. Er. Nihil melius, si qui-
dem possis cavere. Ga. Nobis quidem difficillimum est,
sed auxiliante Christo facile est. Primum est, ut adsit bo-
na voluntas. Eam mihi subindè renovo, præsertim diebus
Dominicis. Deinde subduco meipsum, pro viribus, ab im-
proborum consortio, & sodalibus integerrimis me adjungo,
quorum convictu fiam melior. Er. Rectè tibi consulis;
corrumpunt enim *mores bonos colloquia prava*. Ga. Otium ceu
pestem

Eucharistia.

* Verbum loco Nominis substantivi; i. sapientia.

1.

2.

Otium.

pestem quandam, fugio. *Er.* Nec mirum; nam nihil malorum non docet otium. Sed ut nunc sunt hominum mores, solus vivat oportet qui velit abesse à malorum consortio. *Ga.* Non omnino vanum est quod dicis. *Plures* enim *mali*, ut Græcus ille sapiens dixit. Sed ex paucis optimos deligo. Et probus sodalis nonnunquam sodalem reddit meliorem. Vito lusus qui provocant ad nequitiam, utor innoxiis. Comem me præbeo omnibus, sed familiarem non nisi bonis. Quòd si quando incidero in malos, aut corrigo blandè monendo, aut dissimulo toleróque, si videor non profecturus; certè cùm primùm licet memet ab illis subfuror. *Er.* Nunquámne * titillavit animum tuum libido capiundæ cucullæ? *Ga.* Nunquam, sed crebrò solicitatus sum à quibusdam ab hoc seculo, velut à naufragio, ad portum Monasteriorum vocantibus. *Er.* Quid ego audio? Captabant prædam? *Ga.* Miris technis adorti sunt & me & parentes. Sed mihi stat sententia non addicere me vel matrimonio, vel sacerdotio, vel instituto monachorum, aut ulli vitæ generi unde pòst me non queam extricare, priusquam mihi fuero pulchrè notus. *Er.* Quando isthuc erit? *Ga.* Fortasse nunquam. Sed ante annum vigesimum octavum nihil statuetur. *Er.* Cur itá? *Ga.* Quia audio passim tam multos sacerdotes, monachos, & maritos deplorantes, quòd sese temerè præcipitârint in servitutem. *Er.* Cautus es, qui capi nolis. *Ga.* Interim tria mihi curæ sunt. *Er.* Quænam ista? *Ga.* Ut proficiam in probitate morum. Dein, si id nequeam, certè tuar illibatam innocentiam ac famam. Postremò, paro mihi bonas literas ac disciplinas, in quovis vitæ genere futuras usui. *Er.* Sed interim à Poetis abstines? *Ga.* Non in totum, sed castissimos quosque potissimùm lego. Quòd si quid inciderit parùm verecundum, prætercurro; quemadmodum Ulysses obturatis auribus Sirenas præternavigavit. *Er.* Sed cui interim studiorum generi te potissimùm addicis? Medicinæ, Juri Cæsareo aut Pontificio, an Theologiæ? Nam linguæ, bonæ literæ, Philosophia, pariter conducunt ad omnem professionem. *Ga.* Nondum ulli me planè addixi, sed ex omnibus gustum aliquem capio, nè cujusquam planè sim rudis; útque degustatis singulis certiùs eligam cui sim accommodus. Medicina ubivis terrarum certissimum viaticum est: Juris-prudentia viam aperit ad dignitates: Theologia mihi cumprimis placeret, nisi me mores quorundam, & morosæ inter ipsos contentiones offenderent. *Er.* Non facilè labitur qui sic

pedetentim

Lusus.

Id est, illorum consortium effugio.

* Invasit, incessit, cepit.

Id est, temerè conjecerint.

Qui, & quomodo legendi.

Illustratio exemplo.

edetentim incedit. Complures hisce temporibus abstinent Theologia, quòd vereantur nè vacillent in fide Catholica, ùm videant nihil non vocari in quæstionem. *Ga.* Ego quod go in sacris literis & in Symbolo (quod dicitur Apostoloım) summâ fiduciâ, credo, nec ultrà scrutor: Cætera ermitto Theologis disputanda, ac definienda, si velint. Si uid tamen receptum est usu populi Christiani, quod non lanè pugnet cum sacris literis, hactenus servo, nè cuiquam m offendiculo. *Er.* Quis Thales te docuit istam philosohiam? *Ga.* Fuit mihi admodum puero consuetudo domeica cum integerrimo viro Johanne Coleto. Nostin' homiem? *Er.* Quidni? tanquam te. *Ga.* Is eam ætatem huısmodi præceptiunculis imbuit. *Er.* Non invidebis, si me ræbeam æmulum instituti tui? *Ga.* Imò isthoc nomine mii futurus es multò charior. Scis enim similitudine morum onglutinari familiaritatem ac benevolentiam. *Er.* Verum; d non inter competitores ejusdem magistratûs, cùm simili borent morbo. *Ga.* Nec inter ejusdem sponsæ procos, cùm ariter laborent amore. *Er.* Sed extra jocum, experiar imiıri rationem istam. *Ga.* Precor ut tibi vertat quàm optimé. *r.* Fortassis assequar te. *Ga.* Utinam & præcurras. Sed inrim non operiar te; quin ipse quotidie meipsum superare ontendo: sed tamen adnitere, si potes, ut antevertas.

Thaleti primas tribuunt iı tee sapiente.

ARGUMENTUM.

cc Colloquium venandi, piscandi, lumbricos è terra elucendi, ranas configendi, artem tradit.

PAULUS, THOMAS, VINCENTIUS, LAURENTIUS, BARTHOLUS.

a. TRabit sua quemque voluptas. Mihi placet venatio. *Th.* Placet & mihi: sed ubi canes? ubi venabula? bi casses? *Pa.* Valeant apri, ursi, cervi & vulpes; nos insiiabimur cuniculis. *Vi.* At ego laqueos injiciam locustis: indiabor gryllis. *La.* Ego ranas captabo. *Ba.* Ego papiliones enabor. *La.* Difficile est sectari volantia. *Ba* (a) Difficile, d pulchrum; nisi pulchrius esse ducis sectari lumbricos ut cochleas, quia carent alis. *La.* Equidem malo insidiari iscibus; est mihi hamus elegans. *Ba.* Sed unde parabis eam? *La.* Lumbricorum ubique magna est copia. *Ba.* Est, tibi velint prorepere e terra. *La.* At ego mox efficiam multæ myriades prosiliant. *Ba.* Quo pacto? incantamens? *La.* Videbis artem. Imple hanc situlam aquâ. Hos julandium summos cortices virentes confractos immitto.

Hemistichium Virg. ex Bucol.

a Allusum est ad prov. *Difficilia quæ pulchra.* Piscandi.

Ars piscatoriæ inserviens Illustratio ab exemplo.

Hâc aquâ perfunde solum. Nunc observa paulisper. Vides emergentes? *Ba.* Rem prodigiosam video. Sic olim, opinor, exsiliebant armati ex satis serpentis dentibus. Sed plerique pisces delicatioris & elegantioris sunt palati quàm ut escâ tam vulgari capiantur. *La.* Novi quoddam insecti genus quo talibus insidiari soleo. *Ba.* Tu vide an possis imponere piscibus, ego ranis facessam negotium. *La.* Quomodo? reti? *Ba.* Non, sed arcu. *La.* Novum piscandi genus. *Ba.* At non injucundum. Videbis, & fateberis. *Vi.* Quid si nos duo (*b*) micemus digitis? *Pa.* Ignavum est ac rusticum lusûs genus. Ad focum desidentibus magìs convenit quàm in campo versantibus. *Vi.* Quid si certemus nucibus? *Pa.* Nuces admodùm pueris relinquamus, nos grandiusculi sumus. *Vi.* Et tamen nihil aliud adhuc quàm pueri sumus. *Pa.* Sed quibus decorum est ludere nucibus, iisdem non indecorum est *equitare in arundine longa.* *Vi.* Tu igitur præscribito lusûs genus; sequar quocunque vocàris. *Pa.* Et ego futurus sum *omnium horarum homo.*

b Vide Cic. de divin. l. 2.

ARGUMENTUM.

Colloquium hoc studia scholastica & artes tradit Pædagogicas. 1. Pueri euntes in ludum literarium; Horologii sonitus, Præceptor plagosus, Repetendi lectionem. Metus officit memoriæ. 2. Scribendi; charta perfluit, apparandi pennam, cuspide duriusculâ, molliore; Scribendi celeriter, bene.

SYLVIUS, JOANNES.

Sy. [illegible]Ur adeò curris? Joannes. *Jo.* Cur *lepus*, ut aiunt, [illegible] *pro canibus?* *Sy.* Quid hoc proverbii est? *Jo.* Quia nisi [illegible]fuero in tempore, ante recitatum Catalogum, actum est [illegible] pelle mea. *Sy.* Hac quidem ex parte nihil est periculi. [illegible]odò præterita est quinta. Inspice horologium; manus [illegible]ondum attigit punctum quod horam ab hora, a quis spatiis dirimit. *Jo.* At ego vix habeo fidem horologiis: mentiuntur nonnunquam. *Sy.* At mihi fide, qui campanæ vocem audivi. *Jo.* Quid loquebatur? *Sy.* Horam esse quintam. *Jo.* Sed est & aliud unde magìs etiam timeam. Reddenda est memoriter hesterna lectio satis prolixa. Vereor ut possim. *Sy* Commune periculum narras. Nam & ipse vix satis teneo. *Jo.* Et nosti præceptoris sævitiam. Omnis illi noxa capitalis est. Nec * magìs parcit nostris natibus quàm si corium esset bubulum. *Sy.* Verùm is non aderit in ludo. *Jo.* Quem igitur vicarium constituit? *Sy.* Cornelium. *Jo.* * Strabum illum? Væ nostris natibus! Is vel (*a*) Orbilio plagosior est. *Sy.* Verum dicis, & ideo non raro sum illius brachio

Causa efficiens solicitudinis.
* Illustratio à simili.
* Ab adjunctis corporis circumscriptio.
a Literatorem Horat. *plagosum* appellat. Lege Suet. lib. de clar. Gram.

brachio precatus paralysin? *Jo.* Non est pium imprecari præceptori: nobis potiùs cavendum nè incidamus in illius Tyranni manus. *Sy.* Reddamus inter nos vicissim, altero recitante, altero codicem inspiciente. *Jo.* Pulchre mones. *Sy.* Fac præsenti sis animo. Nam metus officit memoriæ. *Jo.* Facilè deponerem pavorem si non adesset periculum. At in tanto discrimine quis possit esse securus animo? *Sy.* Fateor; attamen non agitur de capite, sed de parte diversa.

---

2. *SCRIBENDI.*
CORNELIUS, ANDREAS.

Co. Scitè tu quidem pingis, sed charta tua perfluit. Charta subhumida est, ac transmittit atramentum. *An.* Quæso ut appares mihi pennam hanc. *Co.* Deest mihi gladiolus scriptorius. *An.* En tibi. *Co.* Hui, quàm obtusus! *An.* Accipe coticulam. *Co.* Utrùm amas scribere cuspide duriusculâ, an molliore? *An.* Attempera ad manum tuam. *Co.* Ego molliore soleo. *An.* Quæso ut mihi describas ordine figuras elementorum. *Co.* Græcas, an Latinas? *An.* Latinas primúm. Conabor imitari. *Co.* Suppedita chartam. *An.* Accipe. *Co.* Sed meum atramentum dilutius est subindè infusâ aquâ. *An.* At meum linteolum prorsus exaruit. *Co.* Immunge, nisi mavis immeire. *An.* Imò potiùs rogabo alicunde. *Co.* Præstat habere domi quàm rogare commodató. *An.* Quid est scholasticus absque calamo & atramento? *Co.* Quod miles absque clypeo & gladio. *An.* Utinam mihi essent articuli tam celeres. Equidem non possum dictantis vocem scribendo assequi. *Co.* Prima cura sit, ut bene scribas: proxima, ut celeriter. Sat citò, si sat bene. *An.* Bellè; sed istam cantionem cane præceptori cùm dictat, Sat citò, si sat bene.

AGENDI GRATIAS Formula.
PETRUS, CHRISTIANUS.

Pe. Gratum mihi fecisti quòd aliquoties ad me scripseris. Habeo gratiam quòd ad me crebriùs scripsisti. Amo te, quòd interdum ad me literas dare non dedignatus es. Habeo gratiam quòd crebris literis me viseris. Ago tibi gratias qui literarum fasciculis nos oneràris. Maxima tibi à me habetur gratia, qui nos aliquando literis lacessiveris. Pergratum mihi fecisti, quòd nos dignatus sis tuis literis. Debeo tibi permultum pro tuis humanissimis ad me literis. Magni beneficii loco duco, quòd non es gravatus ad me scribere.

Responsio.

* Petit veniam, sumpto argumento à personæ qualitate.

*Ch.** Imò meum est deprecari culpam impudentiæ, qui non veritus sim tibi, homini tum occupatissimo, tum doctissimo, meis illiteratis literis obstrepere. Agnosco solitam tuam humanitatem, qui meam audaciam boni consulueris. Verebar nè quid offendissent te meæ literæ, quòd nihil omnino responderes. Non est quòd agas gratias: mihi plùs satis est si sedulitatem meam accepisti in bonam partem.

DE NOVIS ROGANDI

Formula.

Pe. Nihilne novarum rerum adfertur è patria? Numquid novi de nostratibus accepisti? Quid novi? Ecquid novarum rerum apportas? Nunc quid novi fertur? Num quæ res novæ è patria nunciantur?

Responsio.

Ch. Novi quidem permultum, at nihil veri. Novarum quidem rerum satis, at nihil comperti. Nova permulta, at explorati nihil. Non parùm novi, at veri non multum. Nihil adfertur novi. Novarum rerum nihil prorsus accepi. Certi nihil, novi nonnihil. Rumores adferuntur permulti, sed dubii. Plurima est fama, at verum nihil, firmi nihil. Si vana te capiant, adfero tota plaustra mendaciorum. Fabularum totos modios apporto. Tantum mendaciorum adfero quantum vix una navis vehat. *Pe.* Exonera te quàm primùm, nè succumbas tanto oneri. *Ch.* Nihil habeo præter ea quæ jactantur in tonstrinis, in vehiculis, & in navibus.

ANNON ACCEPISTI LITERAS?

Formula.

Pe. Nihilne literarum accepisti? Num aliquas è patria recepisti literas? Nullæ tibi sunt redditæ literæ? Num quid scriptorum accepisti? Num quas accepisti epistolas? Ecquas ab amiculis accepisti literas? Nihil epistolarum advolavit è Gallia?

Responsio.

Ch. Literarum nihil accepi. Nè pilum quidem literarum accepi. Nè tantulum quidem adfertur literarum. Nemo literam ad me. Nè verbum quidem à quoquam redditur. Tantum literarum accepi jamdiu, quantum vides in oculo meo. Equidem pecunias quàm literas malim. Argentum accipere malim quàm epistolas. Nummos recipere malim

malim quàm epistolia. Nihil moror literas, modò veniat argentum. Equidem numerari malo mihi quàm scribi.

CREDO, Formula.

Pe. Facilè credo. Haud difficile creditu est. Credi istud persacilè potest. Istud tibi quis non credat? Admodum incredulus fuerit qui hoc tibi non credat. Profectò habeo tibi fidem. Istius rei mihi facilè fidem facias. Credo tibi vel injurato. Verisimile dicis. Adferunt tamen nonnihil solatii literæ. At ego alterutrum malim, quàm neutrum.

UTILITATIS Formula.

Ch. Quorsum spectant literæ sine pecunia? Ad quid tandem inanes conducunt literæ? Quorsum valent, ad quid conferunt, faciunt, prosunt, proficiunt literæ vacuæ? Cui gratæ, cui acceptæ literæ sine nummis? Quid emolumenti adferunt literæ inanes? Cui bono sunt otiosæ literæ? Quid juvant? Cui sunt usui? Ad quid conducibiles sunt? Quid secum adferunt momenti? Cui rei sunt utiles inanes epistolæ?

Responsio.

Pe. Podici tergendo utiles, idoneæ, accommodæ. Conducunt natibus tergendis. Si usum nescis earum, ad anum expurgandum valent. Ad nates tergendas. Ad posticum purgandum. Conferunt ad eam corporis partem mundandam quæ semet (*a*) identidem inquinat. Valent convestiendis (*b*) scombris. Involvendo thuri sunt accommodæ.

a Id est, subinde, allusit ad prov. τῶ πρωκτῶ περιγινόμενον.

b Nec scombros metuentia carmina, nec thus. Horat.

BENE PRECANDI.

1. *Viro, cui uxor est gravida.*

Pe. Quid? valéntne amiculi? Quid uxor agit tua? *Ch.* Rectè: eam apud matrem reliqui, & quidem prægnantem. *Pe.* Bene & tibi & illi vertat: tibi, quòd pater; illi, quòd mater futura sit. Adsit Deus. Ut utrique vestrûm faustum felixque sit, precor optóque. Quæso, oro superos omnes, ut incolumis prolem vobis dignam pariat, & *pulchrâ faciat te prole parentem.* Laudo te, quòd virum te præstiteris. Gaudeo te virum præstitisse. Gallum te esse declarâsti, at non (c) Cybeles. Abi, virum te judico. *Ch.* Ludis, idque facis tuo more. Age, age, est tibi jus apud me loquendi quælibet.

c Qui, ut Catullus inquit, corpus evirat Veneris nimio odio. Cybeles Sacerdotes Gallos vocari notum est.

2. *IN PATRIAM REDEUNTI.*

Ch. Audio te patriam nuper revisisse. *Pe.* Sic est factum. Nam diutiusculè jam adfueram. Non ferebam tam diuturnum patriæ desiderium. Non poteram à parentum conspectu abesse diutiùs. Torquebat me diutinum amicorum desiderium. *Ch.* Piè fecisti, humanus es, qui ista cogites. Ducimur enim omnes admirabili quodam amore ejus regionis quæ nos aluit atque edidit.

Ut Ovidius.

Nescio quâ natale solum dulcedine cunctos
Ducit, & immemores non sinit esse sui.

Dic, quæso, quonam in loco illic offendisti omnia.

NOVA OMNIA.

Formula.

Pe. Nihil non novum. Mutata omnia. Novata singula. Universa nova. Vide quàm repentè tempus res mutet humanas. Videbar mihi in alium venire mundum. Vix dum decennium abfueram, & non secùs omnia admirabar quàm Epimenides somniatorum princeps, vix tandem expergefactus. *Ch.* Quænam ista est fabula? Quid isthuc est fabulæ? *Pe.* Dicam equidem, si vacat. *Ch.* Nihil fuerit jucundius. *Pe.* Sellam igitur unà cum pulvino mihi poni jube. *Ch.* Rectè admones, nam sedens commodiùs mentieris. *Pe.* Fabulantur historici de Epimenide quodam Cretensi, qui deambulandi gratiâ solus urbem egressus, cùm subitâ pluviæ vi compellente in quandam speluncam ingressus obdormîsset, quadraginta septem perpetuos annos somnum continuârit.

Unde proverbium, *Epimenidis somnium dormis.*

NON CREDO.

Formula.

Ch. Quid narras? Incredibile dictu. Non verisimile dicis. Somnium mihi narras. Non fit mihi simile veri. Monstri simile narras. Non pudet tam improbæ vanitatis? Digna fabula quæ addatur veris narrationibus Luciani. *Pe.* Imò rem narro à gravissimis proditam authoribus: nisi fortè tibi parùm spectatæ fidei est Aulus Gellius. *Ch.* Mihi verò quæ scribit ille, folia Sibyllæ sunt omnia. *Pe.* Quid tandem Theologum tot annos somniâsse reris? Nam Theologum fuisse proditum est. *Ch.* Audire gestio.

Responsio.

Pe. Quid aliud quàm quæ postea prodidit Scotus, & hujus

farinæ sodales? Sed bene cum Epimenide actum est,
l tandem ad se redierit. Multi Theologi nunquam ex-
:untur à suis somniis. *Ch.* Age, facis ut poetâ dignum
:d perge mentiri. *Pe.* Epimenides igitur somno solutus
ınca prodit, circumspicit, mutata videt omnia, sylvas,
flumina, arbores, agros; breviter nihil non novum. Ac-
ad urbem, percontatur, manet illic aliquandiu, neque Epimenides
quempiam, neque à quopiam agnitus est. Alius homi- non est ag-
:ultus, nec idem vultus; mutatus sermo, diversi mores. nitus à suis.
mirор hoc Epimenidi post tantum annorum evenisse,
mihi idem propemodum evenerit, qui pauculos an-
ıbfuissem. *Ch.* Quid uterque parens? vivúntne? *Pe.* Vi-
ambo & valent, utcunque senio, morbo, denique bel-
n calamitate confecti. *Ch.* Hæc est humanæ vitæ comœ-
Hæc est fatorum lex inevitabilis.

AFFINITATIS VOCABULA.

'e. Cœnabis hodie domi? *Ch.* Foris cœnaturus sum. Fo-
:œnandum est mihi. *Pe.* Apud quem? *Ch.* Apud soce-
ı meum, apud generum meum, apud nurum meam, apud
nem meum. Affines dicuntur * qui non sanguinis, sed * Affines
ıtrimonii conjunctione copulati sunt. *Pe.* Quæ sunt igitur qui.
tata vocabula affinitatum? *Ch.* Maritus & uxor nota sunt
mina.

ıcer, uxoris meæ pater est.
ner, filiæ meæ maritus.
ocrus, uxoris meæ mater.
urus, filii mei uxor.
evir, mariti frater. Levir dicitur ab uxore, ut Helena
Hectorem levirum vocat, quòd esset nupta Paridi.
ratria, fratris mei uxor.
ilos, mariti soror.
Vitricus, matris meæ maritus.
Noverca, patris mei uxor.
Privignus, uxoris aut mariti filius.
Privigna, filia alterutrius.
Rivalis, qui amát eandem.
Pellex, quæ amat eundem; ut Thraso rivalis est Phædriæ,
& Europe pellex est Junoni.

INVITANDI AD CONVIVIUM.

Cras mecum prandeas.

Pe. Ago gratias. Laudo te. In crastinum igitur te ad cœ-
nam

nam voco. Cras ergò ut mecum cœnes oro. Cras igitur mecum prandeas, rogo. Cras igitur te mihi convivam volo.

Timeo nè non possim.

Ch. At vereor nè non licuerit. Ut possim, metuo. Veniam, si quidem licebit. At metuo nè non queam.

Quare?

Pe. Cur non licebit? Quî sic? Quid itá? Quamobrem? Quo pacto? Quid causæ? Quid obstiterit quo minùs possis?

Domi me esse oportet.

Ch. Tum quidem mihi manendum domi est. Ut domi nocte sim necesse est. Tum certè foris esse non licebit. Cras mihi quóquam ire foràs liberum non erit. A prandio abesse mihi integrum non erit. Aliquot ipse convivas eo die * operior. Aliquot amiculi constituêre eâ nocte domi nostræ cœnare. Ipsi mihi convivæ sunt eâ nocte tractandi, alioqui lubens venirem. Ni id esset, haud gravatim facerem. Quod ni esset, haud me tibi difficilem præberem. Non excusarem, si liceret. Non paterer bis rogari, si queam. Parce rogare; vel invocatus adessem, si quo pacto liceret. Haud gravatè tibi obsequerer, si possim. Frustrà rogas eum cui non est liberum: frustrà item rogaturus si liberum esset. Nunc, ut maximè cupiam, non possum: tunc supervacaneum esset rogare volentem. *Pe.* Vel perendie apud me sis oportet. Saltem perendino die ad cœnam venias necesse est. Quarto ab hinc die non gravaberis mihi præbere convivam. Die Jovis proximo non potes effugere quin venias.

* Id est, exspecto.

Ab impossibili.

Non possum promittere.

Ch. Non possum polliceri. Affirmare istud tibi non possum. Promittere certum nequeo. Veniam, ubi utrique nostrûm videbitur commodissimum.

Diem dicere debes.

Pe. Diem igitur mihi constituas volo, ad quem mecum sis cœnaturus. Diem igitur assignes oportet. Diem igitur promittas necesse est. Diem certum mihi præfiniri, præscribi, præstitui, constitui cupio. At certum diem condicito, Diem mihi dicas velim.

Nolo te præscire.

Ch. Equidem non soleo dicere diem amicis. Cum quibus mihi

parùm convenit, iis sóleo (a) diem dicere. Præscium te iolim. Præscire te nolo. De improviso te opprimam. natò te opprimam. Te nec opinantem oppressero. Te suspicantem oppressurus sum. Non exspectatus adfue- Adoriar te nec opinantem. Veniam ultroneus, & in- itus conviva.

a Jocus ex ambigua significatione, nam illis *diem dicimus* quos in jus vocamus.

Præscire volo.

'e. Biduum præscire volo. Biduum præscius esse cupio. emoneto biduo priùs quàm venias. Fac me biduo antè tiorem. *Ch.* Si me urges, dico tibi diem Sybariticum, nè it apparandi spatium. *Pe.* Quid hoc verbi est? *Ch.* Sy- itæ convivas invitabant in annum proximum, ut utrinque et justus apparatus. *Pe.* Valeant (b) Sybaritæ cum suis olestis conviviis: ego congerronem voco, non satrapam.

b Vide prov. *Sybaritica mensa.*

Tuo malo optas.

Ch. Equidem tuo detrimento. Tuopte quidem malo. In amnum tuum istud optas. Incommodo istud precaris tuo. 'e. Quid ità? Quamobrem? *Ch.* Ego instructus accedam. go munitus veniam. Aggrediar te paratus. Instructus nultà fame accedam; tu vide ut vulturem expleveris. Pa- abo ventrem, ac dentes exacuam; tu vide quibus modis lupum exsatures. *Pe.* Age, ad hoc certamen te provoco. Age, fac pro viribus, pro virili, si quid potes. *Ch.* Veniam, sed non incomitatus. *Pe.* Tantò venies gratior. Sed quo comite venies? *Ch.* (c) Umbrâ. *Pe.* Nec secùs possis, si modò luce venias? *Ch.* Sed umbram adducturus sum dentatam unam atque alteram, nè tu me vocâris impuné. *Pe.* Age ut libet, modò nè (d) larvas adducas. Sed explana, si libet, quid sibi velit *umbræ* vocabulum. *Ch.* Apud eruditos umbræ vocantur, qui ipsi non vocati comitantur eum qui vocatus est ad convivium. *Pe.* Talium umbrarum adduc quantum voles.

c Vide prov. *Umbra.*

d Nam umbras τὰ εἴδωλα, hoc est defunctorum animas, quandoque appellamus.

Eâ lege promitto.

Ch. Veniam quidem, at hâc lege, ut tu postridie ejus diei vicissim apud me cœnes. Faciam eo quidem pacto, ut deinde mihi quoque sis conviva. Eâ lege cœnam condico, ut tu rursum mihi sis conviva. Spondeo futurum, sed hâc exceptione, si tu postero die itidem apud me sis. Recipio tibi facturum me. Do fidem futurum, his quidem legibus, ut tu mecum postridie prandeas. *Pe.* Age, fiat. Esto. Sit ità ut vis. Si lubet faciam. Novi Gallorum magnificentiam. Non vis gratis apud

apud me cœnare, nisi vices retuleris. At isto quidem pacto redire solent in orbem convivia. Sic nascitur conviviorum longa (e) periodus. Hâc vicissitudine fiunt sine fine reciproca convivia. *Ch.* Nihil suavius, si minimum accedat apparatui quotidiano.

e Id est, circum ductio.

Cæterùm ego te detineo, aliò fortassis iturum. *Pe.* Imò ego te, opinor. Sed cras latiùs & familiariùs confabulabimur. Verùm crastino die plura nugabimur. Interim fac valeas. Interim cura ut bene valeas. Interim valebis.

QVO VADIS?

Formula.

Ch. Quò tu nunc abis? Quò tu nunc properas? Quò tu tam celeri gradu tendis? Quónam te confers? Quò nunc iter est?

EO DOMUM.

Formula.

Pe. Domum me recipio. Domum revertor. Domum repeto. Domum me confero. Viso quid domi agatur. Accerso medicum. Rus hinc concedo. Constitui ad hanc horam cum viro quodam gravissimo colloqui. Statui hâc horâ congredi cum viro gravissimo. *Ch.* Quonam? *Pe.* Cum Curione multiloquo. *Ch.* Precor igitur tibi præsentem Mercurium. *Pe.* Quid opus Mercurio favente? *Ch.* Quia res erit cum linguaci. *Pe.* Atqui hâc gratiâ magis conveniebat, mihi Memoriam precari propitiam. *Ch.* Quid itá? *Pe.* Quia patientissimis auribus opus erit potiùs quàm strenuâ linguâ. At auris Memoriæ dicata est.

Memoriam hic pro dea posuit Memoriæ.

Ch. Quanam iturus es? Quà ibis? *Pe.* Hâc ad sinistram; hàc illàc, per forum. *Ch.* Comitabor igitur te. Assectabor, ac deducam te ad diverticulum usque. *Pe.* Non patior te circumagi. Nolim te tantum laboris meâ causâ capere. Isthuc officii serva, cùm erit usus, nunc nihil opus est. Nè meâ gratiâ facias viæ dispendium. *Ch.* Mihi quidem compendium est frui tantisper amico. Nihil habeo quod agam, & non sum piger, ni tibi sim molestus comes. *Pe.* Nemo jucundior assecla. At non sinam ut mihi claudas lævum latus: non admittam ut mihi sinister ambules. Hic te superis commendo. Nolo te longiùs comitem. Ulteriùs nolo me comiteris.

COM-

COMMENDANDI
Formula.

b. Tu me Curioni magnopere commendato. Fac me Cu-
i multiloquo quàm commendatissimum facias. Me Curi-
commendatum quàm diligentissimè curato. Jube ut me
commendatissimum habeat. Ego me illi per te commen-
um facio. Me tibi etiam atque etiam commendo. Me tuæ
nanitati quàm possum diligentissimè commendo. " *Recom-*
nendo, pro *commendo*, barbaris relinquito. Vide nè pauca
n multiloquo loquaris. Vide nè cum multiloquo sis pau-
oquus.

OBSEQUII *Formula.*

Pe. Vis me tibi morem gerere? Vis me tibi obsequi? Vis
bi obsecundem? Te igitur imitari me jubes? Quandoqui-
em ità vis, faciam libentissimé. Nè sis mihi diutiùs in mo-
a, imò nè uterque alteri. *Ch.* " Sed priusquam abeas, quæ-
" so te, nè graváris me docere quo pacto his sit utendum,
" *in mora, in causa*, *in culpa*, qui soles elegantiæ studiosus
" esse. Quare age, doce obsecro, disfere amabó.

IN CULPA, IN CAUSA, IN MORA.

Pe. Mos gerendus est tibi. Non est culpa in me, non est culpa in te. Mora est in te. In te causa est, grammaticè quidem dicitur, at multò elegantiùs,

In culpa.

Non sum in culpa. Culpa non est mea. Vaco culpâ. Quòd nihil proficis tua desidia in causa fuit; non præceptor, non pater tuus. In culpa omnes estis. Utrique in culpa estis. Utrique culpandi estis. Ambo accusandi estis. Ambo in culpa estis. Incidisti in morbum tuo ipsius vitio, tuâ ipsius culpâ.
" Itidem dicuntur in vitio esse, quibus culpa debet imputari; Nota.
" & in crimine esse, qui culpandi sunt; & in damno esse,
" qui damno afficiuntur. Hoc genus sermonis non temere
" licet invertere, Damnum in illo est, Vitium in illo est.

In causa.

Quò minùs ad te scripserim morbus in causa fuit. Quòd rariùs ad te scripserim mea negotia in causa fuerunt, non negligentia. Quid in causa fuit? Quid causæ fuit? Ego non sum in causa. Quòd nullas à me literas acceperis tabellarius in causa fuit. Quòd tam macilentus es, amor, non studium, in causa est. Hoc est causæ.

In

In Mora.

Non ero vobis in mora. Quidnam vobis in mora fuit? Tu nobis in mora fuisti. Tu semper in mora es. Quid te remoratum est? Quis te remoratus est? Habes, quod petebas; tuum est memoriæ insculpere. Habes affectatiunculæ tuæ præmium. Vale, mi Christiane. *Ch.* Vale in crastinum & tu, mi Petre.

IN OCCURSU.

CHRISTIANUS, AUGUSTINUS.

Ch. Salve multùm, jucundissime Augustine. *Au.* Salve tantundem, mi humanissime Christiane. Felix sit tibi hujus diei exortus. Prosper sit tibi hic dies. Quid tandem agitur? *Ch.* Suaviter, ut nunc res nostræ sunt. *Et cupio omnia quæ vis.* *Au.* Meritò te amo. Amo te. Amandus es. Benignè dicis. Comis es. Habeo gratiam.

Hor. Serm.

IRASCOR TIBI,

Formula.

Ch. At ego nonnihil tibi succenseo. At ego tibi subirascor. Verùm ego sum tibi subiratus. Atqui ego sum in te stomachosior. Atqui nonnihil est (vel, habeo) quod tibi succenseam.

QUA CAUSA,

Formula

Au. Quidnam est istud, obsecro? Quid ità? Quamobrem tandem, oro? Quid admisi sceleris? Quid commerui? " *Promereor* bona, aut laudem; *Commereor* mala, aut pœnam; " illud in bonam, hoc in malem partam sumitur. *Demeremur* " eum quem nobis beneficio reddimus obnoxium.

Nota. *Promereor. Commereor. Demereor.*

QUIA NON CURAS ME.

Ch. Quòd nulla mei tibi cura sit. Quòd nihil nos respicis. Quòd tam raro nos revisas. Quòd nihil nos cures. Quòd me planè negligis. Quòd nostri curam videris abjecisse. *Au.* At nihil est causæ cur succenseas. At præter meritum meum. At immeritò succenses: neque enim meâ culpâ accidit quòd te rariùs visam. Dabis veniam occupationibus meis per quas mihi non licet toties quoties cupio te revisere. *Ch.* Ità demum tibi ignoscam, si hodie apud me cœnes. Eâ conditione purgatus mihi eris, si vesperi ad cœnam venias. *Au.* Haud iniquas pacis leges præscribis, Christiane; quare haud invitus faciam. Equidem faciam volens. Istud quidem fecero perlubenter.

Invitat ad cœnam.

Libenter.

r. **Haud** gravatè faciam. Hîc sanè non me præbebo dif-
m. **Nihil** hâc re fecero libentiùs. Animo faciam lubenti.
audo tuam facilitatem & hac in re, & in cæteris omni-
Au. Sic soleo amicis obsequi, præsertim non iniqua
ntibus. Ridiculum! an tu me recusaturum putabas
tum, quod ultro etiam erat rogandum?

NE FALLAS ME,

Formula.

Ch. Age, at cave nè me deluseris. Cave fallas. Cave spem
strà foveam. Cave luseris exspectantem. Cave mihi verba
deris. Vide nè me frustrà habeas. Vide nè me vanâ spe
tes. *Au.* Nihil opus jurejurando. In cæteris, in aliis time
rfidiam; hàc in re non fallam. Sed heus tu, cave quicquam
raveris præter quotidiana: meâ causâ diem festum nolo.
is me convivam minimè edacem, bibacem multò minùs.
ôsti enim me convivam non multi cibi, sed joci plurimi.
h. Curabitur diligenter. Ego te (*a*) Pythagoricâ cœnâ exci-
iam, aut fortasse frugaliore. *Au.* Imò Diogenicâ, si me
delectare voles. *Ch.* Certè (*b*) Platonicâ cœnâ te excipiam,
n qua multum sit literatarum fabularum, cibi minimum, cu-
jus voluptas duret etiam in posterum diem: alioqui qui pro-
lixè fuerit acceptus, fortassis eo die suaviter afficitur, sed po-
stridie dolet caput, crudus est stomachus. Apud Platonem
qui cœnabat, unam voluptatem capiebat ex apparatu facili
fabulisque Philosophicis; alteram postridie, quod nec capi-
tis gravedinem nec stomachi cruditatem sentiret. Ità prande-
bat etiam suaviter ex condimento cœnæ pridianæ. *Au.* Pla-
cet, fiat ut mones. *Ch.* Tu vide omnes curas tuas ac rugas
etiam istas domi relinquas. Huc præter nugas & risum nihil
adferas; &, ut inquit Juvenalis,

Protinus ante meum quicquid dolet exue limen.

Au. Quid? Literas mecum venire non vis? Musas meas
mecum adducam, nisi quid aliter censes. *Ch.* Tetricas Mu-
sas unà cum negotiis domi claudas. Blandas Camœnas om-
nes, deinde sales tuos, dicteria, scommata, facetias, lepores,
ridicula omnia tecum adducito. *Au.* Ità fiet. Exporrigemus
frontem. Bellos homunculos agemus. Ridebimus affatim.
Curabimus cutim. Indulgebimus genio. Genialiter cœnabi-
mus. Epicureos agemus. Bonum vultum faciemus, & eri-
mus boni socii. Inelegantium elegantiæ sunt, qui suam ha-
bent linguam sibi peculiarem. *Ch.* Quò nunc properas? *Au.* Ad
generum meum. *Ch.* Quid illuc? quid eó? quid illó? *Au.* Au-
dio

a Quando Pythagoricæ oleribus & bellariis tantùm vescebantur, factum ut tenuem impendio cœnam *Pythagoricam* vocaremus.

b Cœna Platonica qualis

dio nescio quid turbæ inter eos natum: ut redigam eos in gratiam, ut reducam in concordiam, ut pacem inter eos componam. *Ch.* Benignè facis, quanquam nihil te opus esse arbitror: nam ipsi inter se meliùs hoc bellum composuerint. *Au.* Fortassis & induciæ jam indictæ sunt, noctu de pacis legibus agetur. Sed numquid me aliud vis? *Ch.* Vocabo te per puerum meum. *Au.* Ubi voles, domi ero. Bene vale. *Ch.* Bene sit tibi. Fac hîc ad quintam horam adsis.

Heus, Petre, accerse ad cœnam Augustinum, qui mihi hodie, ut scis, cœnam condixit. *Pe.* Eo. Salve, poeta. Cœna jamdudum parata est: te herus exspectat domi; ubi voles, accedas. *Au.* Venio.

CONVIVIUM PROPHANUM.

ARGUMENTUM.

Totum hîc convivii apparatum Erasmus noster elegantissimè proponit; Hospitum & convivarum sermones, mores, &c. Guttum & patinam ante discumbendum; Stoicos; Epicureos; formam consecrandi mensam; Vinum bonum quod 4. sensibus placet. Bacchus quare poëtarum Deus, cur puer pingitur. Carnes ovillæ maximè salutares. Homo quidam nec pane nec vino victitabat. Somnus saginat aliquos. Ferina caro cara. De cervis, de leporibus, de anseribus; illi Romanum olim Capitolium defenderunt. De gallis, capis, & piscibus. Hic obiter de jejunio, delectu ciborum, superstitione quorundam hac in re; de crudelitate eorum qui hæc exigunt ab his quibus noxii sunt, cùm esus piscium nec necessarius est, nec à Christo imperatus. Medicis damnatur piscium esus. Præcipuus luxus olim in piscibus. Perpetua vitæ sobrietas observanda. Convivarum numerus quis. Secundæ mensæ instructio. Gallorum magnificentia. Conviviorum prisca lex ἢ πῖθι, ἢ ἄπιθι. Variantur phrases. Gratiarum actio post cibos.

AUGUSTINUS, CHRISTIANUS, PUER.

Au. Salve, mi Christiane. *Ch.* Bene factum quòd venisti. Gaudeo te advenisse. Gratulor mihi quòd venisti. Nondum quinta sonuit, credo. *Pu.* Imò jamdudum præterita est. Haud longè sexta abest. Instat hora sexta. Mox sextam audies. *Au.* Parvi refert an post quintam venerim nécne, modò nè post cœnam. Nam *post festum venire miserum est*. At quorsum tantus apparatus? Quorsum tot epulæ? Num me lupum existimas? Num tibi lupus videor? Num me vulturem putas? *Ch.* Non vulturem, sed tamen nec cicadam (*a*) ut rore vivas. Nihil est luxûs. Munditiès mihi semper placuit, sordes detestor. Nec (*b*) *Apitius* mihi placet, nec *Diogenes*. Præstat aliquid superesse, quàm deesse. Si præter cicer nihil apponeretur, & fuligo fortè illapsa in ollam condiret legumen, quid tû ederetur? *Nec omnia sapiunt omnibus*. Itaq; mihi placet moderata varietas. *Au.* Non tu metuis (*c*) leges sumptuarias? *Ch.* Imò

a Vide prov. *Rore pascitur.*

b Nepotum omnium, ut Plin. inquit, altissimus gurges.

c De legibus sumptuariis lege Gel. l. 2. ca. 24. Fest. Pomp. in dictione *Centenariæ cœnæ*, Plin. l. 10. c. 50. Macrobium. l. 3. Sat. c. 17.

Imò peccavi frequenter in diversum. Nihil nobis opus le-Fanniâ. Satis nos docet frugalitatem ipsa tenuitas. *Au.* ud ità convenerat. Longè aliter pollicitus es. *Ch.* Age, pte, nec ipse conventa servas. Convenerat enim, nè id præter nugas inferres. Quin hæc missa faciamus. La-mus ac discumbamus. Heus tu, puer, cape guttum ac tinam, linteum ex humero suspende, ministra aquam ; iid cessas? Lava, Augustine. *Au.* Lava tu prior. *Ch.* Bo-a verba. Hoc anno perpetuò illotus cœnare mallem. *Au.* idiculum! Non honoratiori sed turpiori ante alios lavan-um est; lava igitur ut immundior. *Ch.* Tu es urbanus plus atis. Urbanior es quàm sat sit, quàm par est. Quorsum ttinet ista urbanitas? Hujusmodi ceremonias ineptas mu-erculis relinquamus, quæ nunc & ab aulicis fastidiuntur; nde tamen olim profectæ sunt. Lavetis terni aut quaterni imul. Nè teramus tempus hujusmodi moris. Ego nulli designabo locum; sumat sibi quisque quem volet. Qui delectatur igni, hic commodius accumbet: qui offendi-tur luce, deligat hunc angulum: quem delectat prospectus, hic sedeat. Agite, satis morarum, Accumbite. Ego domi sum; vel stans cœnabo, si lubeat, vel obambulans. Ces-satis? At interim cœna corrumpitur. *Au.* Vivamus nunc, (*a*) curemúsque cuticulam. Simus nunc Epicurei. Nihil nobis cum fronte Stoica. Valeant curæ. Absit omnis livor, exsulet obtrectatio. Sit mens læta, frons hilaris, sermo le-pidus. *Ch.* Quinam sunt isti Stoici atque Epicurei? Au-gustine. *Au.* Stoici Philosophorum quoddam genus est triste, severum, jejunum, qui hominis summum bonum *honesto*, nescio quo, metiuntur. Epicurei his longè di-versi felicitatem hominis *voluptate* terminant. *Ch.* Tu igi-tur cujas es tandem? Stoicus an Epicureus? *Au.* Zeno-nem laudo, at Epicurum vivo. *Ch.* Quod tu joco dicis, Augustine, id seriò factitant hodie non pauci, pallio tan-tùm & barbâ Philosophi. *Au.* Imò isti vel (*b*) Asotos supe-rant luxu. *Ch.* Heus, Dromo, ades huc. Tuo munere fungere: consecra cœnam. *Pu.* (*c*) " Quicquid apposi-" tum est, & quicquid apponetur, felix ac sacrum esse ju-" beat qui suâ benignitate pascit universa, Amen. *Ch.* Appone epulas. Quid cunctamur hunc capum discerpere? quid tre-pidamus hunc gallum lacerare? *Au.* Ego Herculem præsta-bo, ac belluam hanc conficiam. Utrùm mavis de ala, an de poplitibus? *Ch.* Utrum vis, nihil meâ refert. *Au.* In hoc genere alis primæ partes tribuuntur; in cæteris poplites lautiores

a Proverb. *Cuticulam curare*, Bacchanalia vivere, indulgere genio.

b Asoti populus luxu perditus, ex re nomen habens. Græcis enim Asotus dicitur *intemperans*, *parùm que sobrius*.

c Precatio ante cibum.

lautiores putat vulgus. *Ch.* Tu multum laboris meâ causâ capis. Tu permultum laborem meâ causâ sumis. Tu omnibus ministras, ipse nihil edis. Ego tibi hanc alam ministrabo: at eâ lege, ut dimidium mihi restituas. *Au.* Itáne agitur? At istud est tibi ministrare, non mihi. Tibi serva, ego enim sum impudentior quàm cui ministrari quicquam debeat. *Ch.* Probè facis. *Au.* Eho, tu * lupo cibum ministràs? Vulturem invitas? *Ch.* At jejunas, non cœnas. *Au.* Imò me uno nihil edacius. *Ch.* Imò mendacius nihil. Proinde agito ac si domi sis tuæ. *Au.* Istud jam planè mihi persuasi. Istud jam in animum induxi. Sic stat sententia. Consilium est istud facere. *Ch.* Quid tibi hoc vinum placet? Quid hoc villi delectat? *Au.* Mihi quidem perplacet. Me certè vehementer juvat. Me sat's delectat. Mè non mediocriter juvat. *Ch.* Utrum mavis? rubrum, an candidum?

* Id est, voraci, appellativum loco appellativi.

Non refert quo sit colore.

Au. Equidem (*a*) utroque juxtà delector. Nihil refert quo sit colore, modò sapor placeat. Non laboro quantum oculis placeat vinum, modò palatum juvet. Nihil me movet aspectus, si sapor placeat. Parvi refert quo sit colore, quem habeat colorem, si sapiat bene. Non cupio oculos pascere, si palato satisfacere queat; modò palatum juvare possit. Nihil moror colorem, modò gratus sit sapor. *Ch.* Credo. Atqui sunt (*b*) Cœnaticæ Philosophiæ cumprimis periti, qui negant vinum esse probandum nisi quod placeat (*c*) quatuor sensibus: oculis, colore; naribus, odore; palato, sapore; auribus, famâ & nomine. *Au.* Ridiculum! quid fama conducit ad potum? *Ch.* Tantum, ut multi non stupidi palati vehementer probârint villum Lovanio vernaculum, cùm crederent esse (*d*) Belnense. *Au.* Fortasse jam largâ potatione palatum obsurduerat. *Ch.* Imò nondum attigerant poculum. Tamen judicium tuum audire cupio, hominis his in rebus peritissimi. *Au.* Album nostrates rubro præferunt, quòd rubrum sit paulò acerbius, & alterum exilius quidem, sed illud mitius, &, ut arbitror, salubrius. *Ch.* Habemus & subrubrum, & flavum, & purpureum. Hoc mustum est (*e*) hornum. Hoc bimum est, si quem capit vetustas. Habemus & quadrimum: sed jam vappescit ac desipiscit senio. Ætate vigor evanuit. *Au.* (*f*) Luculli divitias audio. *Ch.* Heus puer, ubi cessas? nos hic planè negligis: non vides quanta sit hìc siccitas? Quid

a Juxta, adverb. sonat *æquè.*

b Catius inducitur apud Hor. Cœnaticæ Philosophiæ ad unguem doctus.

c Vinum quatuor sensibus placere debet.

d Vulgò *Bernum* vocant.

e Hujus anni.

f Trium Romanorum divitiæ nobilitatæ sunt, Luculli, Crassi & Varronis.

si hoc rerum statu incendium contingeret, quo restingueremus? Dato singulis plenos cyathos. Augustine, quid habes quòd parùm es hilaris? Quid accidit tibi, quòd sedes tristior? Quid est tibi, quòd minimè gaudes? Aut doles, aut carmina condis. Tu nunc * Chrysippum agis; Melissâ tibi opus est. *Au.* Quam hic mihi fabulam narrat? *Ch.* Chrysippus adeò fertur intentus fuisse suis argutiis Logicis, ut ad mensam etiam fame periturus fuerit, nisi ancilla Melissa cibum in os ingessisset. *Au.* Ille verò indignus erat qui servaretur. Sed si te offendit taciturnitas, placétque convivium vocalius, est quo id efficias. *Ch.* Memini. Rectè admones, liberaliùs bibendum: largiùs, copiosiùs, meraciùs oportet bibere.

* Simile occultum; vel etiam ἀντονομαστικῶς proprium pro appellativo.

Rem attigisti.

Au. Rem acu tetigisti. Rectè judicas. Scopum attigisti. Nam,

Fœcundi calices quem non fecere disertum?

Comprobatio à testimonio.

Ch. Perdoctè tu quidem, Augustine, ut omnia: sed quoniam n sermonem vinarium, quando in mentionem incidimus viiorum, libet interrogare, quonam consilio veteres illi Bachum, quem vini authorem videri volebant, poëtarum Deum dixerint. Quid enim illi temulento Deo cum poëtis, Iusarum virginum cultoribus? *Au.* Quæstio, ità me Bachus amet, poculis digna! Verùm, quorsum tuæ quæstiones ectent satis intelligo. *Ch.* Quorsum amabó? *Au.* Astutè e Vino disputationem injicis Gallicâ technâ, quam didisse Parisiis te suspicor, nimirum quò minus interim absuatur vini. Abi, virum te judico; non frustrà in tanta scho- versatus es. *Ch.* Accipio tua dicta; referam paria scomata ubi erit commodum. Sed ad rem. *Au.* Dissolvam * ubi bero. Siquidem absurdum fuerit sicco palato de quæstione nosa disputare. Præbibo tibi, Christiane. Propino tibi hunc phum dimidiatum. *Ch.* Accipio abs te libenter. Sit saluti. osit. *Au.* Jam accingor, ut me missum facias. Ego meo re præposterè faciam. Quòd * Baccho pueritiæ effigiem uerint, id habet mysterii, quòd vinum potum curas & icitudines animis nostris eximit, hilaritatémque quandam lucit. Quare senibus quoque ipsis juventam quandam ldere videtur, dum & hilariores facit & formosiores. Id od Horatius cùm multis in locis, tum præcipuè his versibus, rtè testatur;

Bacchus cur poëtarum Deus.

* Vinum acuit ingenium, & facundiam ministrat.

* Bacchus quare pueri effigie pingatur.

Ad mare cùm veni, generosum & lene requiro,
Quod curas abigat, quod cum spe divite manet
In venas animúmque meum, quod verba ministret,
Quod me Lucanæ juvenem commendet amicæ.

a Appellativum loco proprii, ab effectis Vini.

Nam quòd huic poëtas dicârunt (*a*) Deo, id significatum voluisse suspicor, quòd vinum & ingenium excitet, & facundiam ministret: quæ duo poëtæ sunt aptissima. Unde frigent carmina quæ scribuntur aquæ potoribus. Est quidem igneus suâpte naturâ Bacchus; sed (*b*) adhibitis nymphis redditur temperatior. Habes quod quærebas? *Ch.* Nihil unquam audivi verisimilius dici ab homine Poëta: dignus es qui bibas (*c*) gemmâ. Heus, puer, tolle hanc patinam atque appone cætera. *Au.* Puerum habes admodum inurbanum. *Ch.* Est veterator nequissimus. *Au.* Cur non instituis alio pacto? *Ch. Difficile est canem vetulum loris assuescere.* Difficillimum est veteratoris mutare mores. Vetulus canis non facilè assuescit loro. Me quidem dignus est. Dignum patellâ operculum.

b Hoc est, dilutus.

c ἔλλειψις, id est, poculo gemmato, συνεκδοχικῶς sumptâ parte præstantiore pro toto poculo gemmis ornato.

Si cognoscerem quid te oblectet, tibi ministrarem; Formula.

Au. Decerperem tibi quippiam, si palatum tuum tenerem. Ministrarem tibi, si gula tua mihi satis cognita esset. Apponerem tibi, si quid potissimùm juvaret scirem. Si nôssem ingenium palati tui, essem tibi structor. Equidem tantundem palato quantum animo sapio. *Ch.* Palatum habes eruditissimum. Nihil tuo palato doctius. Nec eo te puto inferiorem de cujus singulari peritia testatur Satyricus,

Ostrea callebat primo deprendere morsu,
Et semel aspecti dicebat littus echini.

Au. Et tu mihi, Christiane, ut par pari referam, ipsum audivisse Epicurum, aut in schola (*d*) Catiana institutus videris. Quid enim tuâ gulâ sapientius, aut fastidiosius? *Ch.* Si oratoriam æquè artem ut culinariam callerem, nec Cicero ipse me vinceret. *Au.* Equidem si alterutrâ carendum esset, culinariam quàm rhetoricam mallem. *Ch.* Subscribo tuo judicio; graviter, acutè, veréque judicas. Quid enim oratorum confert loquacitas, nisi quòd aures otiosas inani voluptate demulcet? Culinaria tum palatum, tum ventrem, tum totum hominem, quantus est, pascit ac reficit. *Concedat laurea linguæ*, inquit Cicero: at utraque concedat Culinæ. Nunquam mihi Stoici illi magnopere placuerunt, qui omnia ad suum (nescio quod) *honestum* referentes, cutis ac palati

d Catius Epicureus fuit & cœnarum author: ab Horat. lib. 2. Serm. inducitur, cœnaticæ philosophiæ ad unguem doctus.

lati nullam rationem habendam putant. Dici non potest,
antò Diogene sapientior Aristippus mihi fuisse videtur.
t. Ego Stoicos cum suis jejuniis contemno. Epicurum
igis laudo ac probo quàm Diogenem illum Cynicum,
i crudis oleribus ac simplici aquâ victitabat. Quare ni-
miror, si Alexander Rex fortunatissimus se Alexan-
im quàm Diogenem esse maluit. *Ch.* Nec ego sanè, quam-
et vilis homuncio, cum Diogene meam Philosophiam
nmutarem; fortassis & Catius tuus facere recusaret.
liùs nostri temporis Philosophi sentiunt, qui contenti
icorum more disputare, vivendo ipsum etiam Epicu-
n vincunt. At ego quidem rem in primis præclaram
losophiam puto, si parcè adhibeatur. Nimiùm philo-
hari non laudo. Est enim res perquam jejuna sterilis
ue tristis. Ubi in calamitatem aut ægritudinem incidi,
ı demum ad Philosophiam tanquam ad Medicum confu-
Ubi convalui, rursum illi Vale renuncio. *Au.* Tuam
onem probo. Bellè philosopharis. Salve igitur, Philo-
ie, non è (*a*)Stoa, sed è Culina. *Ch.* Quid tandem habes,
smi, quòd parùm sis hilaris? Quid sibi vult corrugata
is? quid silentium? An mihi succenses quòd te fruga-
e cœnâ acceperim? *Er.* Imò tibi sum iratus, quòd
tum impendii meâ causâ sit factum. Interminatus erat
gustinus, nè suâ causâ d em festum taceres: vis nos post-
redire nunquam? Nam talem cœnam dare solent ii
unam duntaxat dare constituissent. Quos tandem con-
s videris accepisse? Non amiculis, sed satrapis cœnam
isse videris. An nos helluones esse credis? Hoc non est
: cœnam, sed triduanam saturitatem? *Ch.* Etiam tu
iş esse Demea? Cras ut lubet disputa; hodie Mitio-
te præbeas, oro. De impendio cras sobrii disputabi-
, nunc nil nisi meras nugas audire libet. *Au.* Christiane,
m de bubulis, an de ovillis carnibus mavis? *Ch.* Bu-
s quidem magis delector, at ovillas magis salutares ar-
or. Ità ingenium est hominum, ut perniciosissima quæ-
appetant vehementissimé. *Au.* Galli suillas carnes mirum
odum amant. *Ch.* Galli amant quæ parvo constant. *Au.*
una in re Judæus sum; nam nihil æquè odi, atque car-
uillas. *Ch.* Nec injuriâ; quid enim insalubrius? ego
oc non cum Gallis, sed cum Judæis sentio. *Er.* At ego
as pariter amo & suillas, sed diversâ ratione. Nam
is, quòd amem, libenter vescor: suillas præ amore
attingo, nè quid offendam. *Ch.* Bellus homo es Erasmi,

a Porticus Athenis, unde dicti Stoici.

ac festivus. Equidem mirari mecum soleo, unde tanta in palatis humanis diversitas. Nam, ut Horatiano carmine utar,

Tres mihi convivæ propè dissentire videntur,
Poscentes vario multùm diversa palato.

Er. Quanquam, ut ait Comicus, *Quot homines, tot sententiæ*, & suus cuique mos; tamen nemo me adduxerit, ut credam plus ingeniis inesse varietatis quàm palatis. Ità vix duos reperias quos eadem juvent. Permultos vidi qui butyri ac casei nè olfactum quidem ferrent. Sunt quibus carnes nauseæ sint: alius elixis, alius assis abstinet. Multi aquam vino præferunt. Et, quod incredibile est, vidi hominem qui nec pane, nec vino uteretur. *Ch.* Quibus tandem miser ille victitabat? Quibus vescebatur? *Er.* Cæterorum nihil fastidiebat, non carnes, non pisces, non olera, nec poma. *Ch.* Vis ut istud tibi credam? *Er.* Si lubet. *Ch.* Credo, at eâ lege ut vicissim mihi mentienti fidem sis habiturus. *Er.* Age, faciam, modò verecundè mentiaris. *Ch.* Quasi verò sit quicquam tuo commento impudentius. *Er.* Quid dicet frons tua, si hominem tibi commonstrem? *Ch.* Macilentum quempiam ac (*a*) monogrammum esse oportet. *Er.* Imò diceres athletam. *Ch.* Polyphemum potiùs. *Er.* Hoc tibi mirum videri demiror, cùm multi sint quibus pisces vento durati sint panis loco; nonnullis hoc præstent herbarum radices, quod nobis panis. *Ch.* Credo, sed perge mentiri. *Er.* Quendam in Italia, cùm illìc agerem, vidisse memini, qui nullo neque cibo neque potu adjutus somno saginabatur. *Ch.* Ut nihil pudet! Non possum illud Satyricum non dicere, *Tunc immensa cavi spirant mendacia folles.* Tu poëtaris. Tu nunc poëtam agis. Nam *mentiris* dicere mihi religio est. *Er.* Mentiar si non (*b*) Plinius author certissimus scripsit, ursum quatuordecim dies solo somno mirum in modum saginari: Quo tamen ità altè premitur, ut nè vulneribus quidem queat excitari. Imò quò magis mireris, addam quod Theophrastus scribit, per id tempus ursorum carnes, coctas quoque, si asserventur, reviviscere. *Ch.* Vereor nè Parmeno ille Terentianus ista non contineat. Mihi facilè fidem facis. Ministrarem tibi de cervinis carnibus, si satis essem urbanus. *Er.* Unde tibi nunc venatio? Unde ferina? *Ch.* Midas homo hominum qui vivunt liberalissimus, nostrique amantissimus, mihi misit dono: dono quidem, sed sic, ut ego minoris emam sæpenumero. *Er.* Quî sic? *Ch.* Quia famulis plus dandum quàm detur in macello vendenti. *Er.* Quæ res cogit hoc facere? *Ch.* Tyrannus

a Monogrammi dicuntur homines prætenues ac pusilli, à picturis in quibus unicâ lineâ notantur homunculi, velut procul apparentes.
b Plinius l. 8. cap. 36.

rannus omnium violentissimus. *Er.* Quis iste? *Ch.* Mos. Profectò tyrannus iste frequenter iniquissimas leges obdit mortalibus. *Ch.* Idem suo more nudiustertius hunc vum venatus est. Quid tu, qui soleas istius studii esse antissimus? *Au.* Equidem hoc studio planè relicto, jam ter literas nihil venor. *Ch.* At mihi videntur literæ quocervo fugaciores. *Au.* Duobus tamen potissimùm canibus quimur, admiratione scilicet, atque improbitate laboris. m & admirari plurimum discendi ardorem ministrat; &, acundissimus poëta scripsit,

———*Labor omnia vincit Improbus.*———

Amanter admones, Augustine, ut soles: propterea non istam, non conquiescam, non defatigabor, donec confer. *Au.* Carnes cervinæ sunt nunc admodum tempestivæ.) Meminit Plinius de hoc animante quiddam admirabile. a Lib.8.c.32. Quidnam? obsecro. *Au.* Quoties arrexere aures, acerriesse auditûs; at contrà, cùm remisere, surdos. *Ch.* d ipsum mihi sæpenumero evenit. Nam si quando fiat no de recipiendis aureis, nihil tam auritum; hic enim n Pamphilo illo Terentiano aures arrigo: ubi de numedo verba fiunt, illico demitto. *Au.* Laudo te, facis ut te et. *Ch.* Vis de his leporinis clunibus? *Au.* Tibi sumito. An de tergo mavis? *Au.* Hoc animal præter ilia & clunes il habet appetendum. *Ch.* Vidistíne unquam leporem didum? *Au.* Sæpenumero. Plinius in (b) Alpibus canos reperiri scribit, quibus hybernis mensibus nivem pro b Lib eodem cap.55. atu esse sit creditum. An verum sit, Plinius ipse viderit. òd si leporis cutem candidam reddit nix, stomachum hat candidum necesse est. *Ch.* Mihi verisimile non fit. *Au.* cipe magis admirandum, ac fortasse tibi non inauditum. m utramque vim singulis inesse testatur, maris & fœmi, ac fœmellas sine mare æquè gignere. Istud ipsum multi verant, præsertim venandi studiosi. *Ch.* Est ita ut dicis. l hos cuniculos, si placet, tentemus, quia pinguiusculi t ac tenelli. Ministrarem illi Nymphæ, si propiùs assiem. Augustine, istius tibi vicinæ curam age, si libet: les enim quo gestu sit ministrandum istis Veneribus. Teneo quid dicas, nasute. *Ch.* Quid te anserinæ carnes ectant? *Au.* Me quidem non mediocriter juvant, ut sum imè fastidiosus. At hic anser, nescio quo pacto, nihil me at: nihil enim in vita vidi siccius: siccior est pumice, etiam noverçà Furii illius in quem (c) Catullus mul- c In Epigrammate cujus initium, *Furi, cui neque servus*, &c. i jocatur. Ligneus mihi videtur. Et, mehercule, quantum

tum suspicor, veteranus miles immodicis excubiis sese maceravit. Aiunt enim anserem inter omnia animalia longè esse vigilantissimum. Hic profectò, nisi conjecturâ fallor, hic anser ex eorum numero est qui, canibus unà cum excubitoribus somno sopitis, Romanum olim Capitolium defenderunt. *Ch.* Verisimile (ità me Deus amet) dicis, nam ex eo seculo relictum arbitror. *Au.* Hæc quoque gallina aut parcum saginatorem habuit, aut amavit, aut certè zelotypa vixit, quo quidem morbo hoc animantis genus maximè laborat. Hic capus longè meliùs pinguit. Vide curæ quid faciant. Quòd si ex Theodorico nostro Gallo faceremus capum, multò citiùs pinguesceret. *Th.* Non sum gallus. *Au.* Fateor, non es Gallus Cybeles, neque gallus gallinaceus, at fortè Gallus gallaceus. *Ch.* Quid hoc verbi est? *Au.* Hoc ænigma tibi conjectandum relinquo: ego Sphingem præstiti, tu Oedipus esto. *Ch.* Dic mihi bonâ fide, Augustine, nulla tibi cum Gallis unquam fuit necessitudo? Nihilne affinitatis tibi cum Gallis contraxisti? Nullum fuit commercium? *Au.* Nihil sané. *Ch.* Tantò es nequior. *Au.* Sed cum Gallabus nonnihil. *Gh.* Libétne de (a) jecore anserino, quod apud veteres in deliciis cum primis habebatur? *Au.* Non sum rejecturus quod à tua manu venerit. *Ch.* Non est quod exspectes Romanas delicias. *Au.* Quas? *Ch.* Carduos, cochleas, testudines, colubros, fungos, boletos, tubera. *Au.* Istis omnibus ego vel rapam præferam. Liberalis es, benignus es, Christiane. *Ch.* Has perdices nemo attingit, nè columbos quidem. Cras est dies jejunii ab Ecclesia indicti; adversus hanc esuriem munite vos. Onerate saburrâ navim adversus imminentem tempestatem. Bellum instat; instruite ventrem commeatu. *Au.* Utinam isthuc verbi tacuisses, hilariores surrexissemus à cœna. Miseros nos reddis ante tempus. *Ch.* Quid ità? *Au.* Quia minùs anguem odi quàm pisces. *Ch.* At non tu solus. *Au.* Quis hoc tadii nobis invexit? *Ch.* Quis commonstravit (b) aloen, absinthium & scammonium dare in remediis? *Au.* Sed ista dantur ægrotis. *Ch.* Sic hæc dantur nimiùm rectè valentibus. Aliquando præstat ægrotare, quàm plùs satìs valere. *Au.* At mihi videtur minus oneris olim impositum Judæis. Equidem ab anguillis & porcis facilè temperare , modò liceat capis & perdicibus expleri. *Ch.* In plerisque non res, sed animus nos discernit à Judæis. Illi manum abstinebant à certis cibis, velut ab immundis & animum inquinaturis: nos cùm intelligamus *omnia munda esse mundis*, tamen carni lascivienti,

(a) Vide Plin. lib. 10. c. 22.

(b) Herbæ & Pharmaca amaritudinis notæ.

Jejunii usus.

lut equo ferocienti, pabulum subducimus, quò ma-
:o sit audiens spiritûs. Nonnunquam immoderatum
ı rerum usum abstinentiæ molestiâ castigamus. *Au.*
. sed eâdem operâ defendi posset circumcisio præ-
Moderatur & illa coitûs pruritum, & cruciatum
Si omnes itidem abhorrerent à piscibus atque ego,
arricida tam atrox supplicium exigerem. *Ch.* Quo-
palato gratior est (*a*) piscium quàm carnium esus.
ngruunt igitur his qui gulæ serviunt, non valetu-
b. Equidem audivi quondam apud (*b*) Æsopos &
præcipuum luxum in piscibus fuisse. *Au.* Quî con-
igitur deliciæ cum supplicio? *Ch.* Non omnibus
) murænæ, aut scari, aut acipenseres. *Au.* Ergò
oli discruciantur, quibus satis malè est etiam cùm
:t carnibus. Fit enim non rarò, ut cùm licet vesci
lesiam, non liceat per crumenam. *Ch.* Durum me-
ıterdictum! *Au.* Quòd si interdictus carnium esus
; vertitur in delicias, & si pauperibus sæpe non li-
:ì carnibus etiam cùm licet, ac nè piscibus quidem,
cariùs emuntur, cui igitur bono erit interdictum?
nibus: nam tenuibus cochleis aut ranis licebit vesci,
: porrúmve arrodere. Mediocres detrahent non-
otidianis obsoniis. Quòd si quid divites delicia-
ıâc occasione, suæ gulæ imputent, non incusent
constitutionem. *Au.* Pulchrè dixti. Sed interim à
, qui summis sudoribus alunt familiam, & procul
ıb amnibus ac lacubus, exigere carnium abstinen-
:t indicere famem, aut (*d*) βουλιμίαν magis. At-
uid Homero credimus, longè (*e*) *miserrimum mor-*
est, perire fame. *Ch.* Sic visum est Homero cæco; at
ristianos miser non est qui bene moritur. *Au.* Esto
:d tamen durum est à quoquam exigere ut moriatur.
hoc animo Pontifices interdicunt esum carnium, ut
: homines; sed ut vel affligantur moderatè si deli-
, vel subducto lætiore pabulo, corpora minùs fero-
versus spiritum. *Au.* Isthuc ipsum efficiet modera-
ium esus. *Ch.* Sed in tanta corporum varietate cer-
um modus præscribi non potest, cibi genus potest.
t & pisces qui multum addant alimenti, sunt
ıuæ minimum. *Ch.* Sed in genere plùs alunt car-
Age, dic mihi, si quò tibi foret iter, utrùm malles
alacriorem ac sublascivum, an morbidum, qui
collabens sessorem dejiciat in terram? *Ch.* Quor-
sum

a Pisces quibus utiles.

b Æsopi & Apitii luxus multorum literis nobilitatus est: festiviter autem mutato numero luxuriosos vocat *Æsopos & Apitios*, quemadmodum effœminatos dicimus *Sardanapalos*.

c Murena, Scarus; Acipenser, pisces sunt olim carissimi, & in deliciis divitum habiti.

d βουλιμία est *ingens fames*; λιμὸς enim *fames*, & βου syllaba auget, quasi totos boves eluriat aliquis.

e Homer. ὀδυσ. μ'. jejunii fin's.

sum istud? *Au.* Quia * piscium esus corruptis humoribus corpora nostra reddit magnis morbis obnoxia, ut jam spiritui non possint subservire. *Ch.* Quibus morbis? *Au* Podagræ, febri, lepræ, morbo regio. *Ch.* Qui scis? *Au.* Credo medicis: id malim quàm experiri. *Ch.* Id fortassis in paucis accidit. *Au.* Equidem arbitror in pluribus. Porrò, quoniam animus agit per organa materialia corporis, quæ malis aut bonis humoribus afficiuntur, vitiatis instrumentis, non potest, ut vult, exserere vim suam. *Ch.* Scio medicis magnopere damnatum esse piscium esum; sed secùs visum est majoribus nostris, quibus obtemperare religiosum est. *Au.* Religiosum erat & olim non violare sabbatum: sed prius erat, servare hominem sabbato. *Ch.* Suæ quisque saluti consulat. *Au.* Imò, si Paulo volumus auscultare, *Nemo quæ sua sunt quærat, sed quisque quæ alterius.* *Ch.* Sed unde hic novus Theologus in convivio? Unde novus hic ac subitus Magister noster? *Au.* Quia mihi malè convenit cum piscibus. *Ch.* Quid igitur? Annon abstines à carnibus? *Au.* Abstineo, sed obmurmurans, nec sine meo magno malo. *Ch.* *Charitas omnia suffert.* *Au.* Verum; sed eadem quàm minimum exigit. Si suffert omnia, cur non ferunt nos his vesci cibis quos indulsit libertas Evangelica? Cur hi à quibus Christus toties amorem sui stipulatus est, patiuntur tot hominum & (a) corpora periclitari morbis capitalibus, & animas æternæ damnationis periculo, ob rem nec interdictam à Christo, nec per se necessariam? *Ch.* Ubi aliud suadet necessitas, cessat humanæ constitutionis vigor, cessat & voluntas (b) nomothetæ. *Au.* At non cessat offendiculum infirmiorum. Non cessat scrupulus meticulosæ conscientiæ. Postremò, non satis constat quibus limitibus finiatur ista necessitas. An cùm cœperit (c) ichthyophagus agere animam? Serò morienti porriguntur carnes. An cùm totum corpus habet (d) epialus? Non tanti erat ciborum delectus. *Ch.* Quid igitur tu velles præscribi? *Au.* Scio, si quis mihi credat Ecclesiasticæ rei dictaturam. *Ch.* Quid isthuc verbi est? *Au.* Si summus essem Pontifex, hortarer omnes ad perpetuam (e) vitæ sobrietatem, sed præcipuè sub diem festum. Cæterùm jus facerem cuique vescendi quibus vellet pro corporis salubritate, dum moderatè & cum gratiarum actione: darémque operam ut hoc quod detraheretur observationibus hujusmodi carnalibus, accresceret ad studium veræ pietatis. *Ch.* Nimirum istud meâ quidem sententiâ tanti est, ut te faciamus Pontificem. *Au.* Rides; sed tamen cervix hæc sufficeret vel triplici

(a) corona

* Pisces morbos pariunt.

a Noxii & animabus & corporibus.

b Id est, *legis authoris*, Νομοθέτου.

c Id est, *qui vescitur piscibus.* Est populus inde nomen habens.

d Epialus febris genus vehemens, ominis causâ sic dictæ, Epialus, quasi *placidè assiliens*; quemadmodum Furiæ dicuntur Eumenides, cùm nulli *bene velint*.

e Vitæ sobrietas.

ronæ sustinendæ. *Ch.* At interim vide nè ista scriban-
er articulos Parisiensium. *Au.* Imò quicquid dictum
ibetur in vino, sicuti par est dicta inter pocula Sed
it jam Theologiæ in convivio. In cœna sumus, non in
rbona. *Ch.* Quid vetat dici Sorbonam, ubi bene sor-
? *Au.* Sorbeamus igitur, non disputemus, nè nobis à
rbis dicatur Sorbona, non à sorbendo.

a Pontificis diadema triplici coronâ insignitum. b Gymnasium Parisiense. c Pomi genus acerbitate constringens fauces, ut quidam occidant etiam.

IRISTIANUS, CONVIVÆ, MIDA, ERASMUS, PUER, AUGUSTINUS.

Agite, hospites humanissimi, quæso ut cœnulam no-
licèt tenuem, æqui boníque consulatis. Præbete vos
s ac lubentes, quamvis convivium tenue sit & frugale:
strâ facilitate fretus familiariter vos vocare sum ausus.
sanè vester mihi adventus conspectúsque non modò
imus, verùm etiam jucundissimus. *Co.* Cœna tua,
iane optime, multis modis elegans lautáque nobis vi-
Quòd excusas, id unum habet accusandum. Nam
licentior fuit quàm sat est. Siquidem hoc convivium
rum inprimis ac lautum judicârim, quòd primùm sim-
us epulis, deinde hilaritate, risu, jocis, salibus sit con-
i; quæ omnia nostro convivio non defuerunt. Verùm
convivarum numero hic mihi quiddam in mentem ve-
os neque pauciores tribus, neque plures novem esse opor-
ripsit Varro. Tres enim sunt (*d*) Charites, id est, Gra-
humanitatis ac benevolentiæ præsides; & novem sunt
, honestiorum studiorum duces. At hic decem convi-
le video, virginibus exceptis. *Au.* Nihil con entius
ere potuit. Nos sumus Varrone ipso paulò sapientio-
Nam tres puellas lepidissimas, tanquam tres Charites,
uimus. Deinde, quia à novem Musarum choro Apollo
nunquam credendus est, jure decimum adjecimus
vam. *Ch.* Poëticè dixisti. Si mihi laurus adesset, lau-
ronâ caput tuum cingerem, fierésque Poëta laurea-
Au Si malvâ coronatus essem, malvatus. Tantum ho-
mihi non arrogo. Honor hic major est quàm ut mihi
niat.

* Numerus convivarum quis olim. d Vide Gell. lib. 13. c. 18.

———*Haud equidem tali me dignor honore.*

ultisne singuli tantundem meâ causâ facere quantum
i sum facturus? *Con.* Volumus ac lubentes quidem. *Ch.*
etis igitur ordine suum quisque calicem: à me exem-
capietis. Tibi hoc primum propino, Mida. *Mi.* Ac-
abs te libenter. " Pro quo vulgus *præstolor* dicit. Equi-
dem

dem non recuso. Nihil tuâ causâ recusabo. *Ch.* Tu deinde cæteris propina. *Mi.* Erasmi, præbibo tibi dimidiatam pateram. *Er.* Precor ut sit tibi bono. Sit tibi bonum atque commodum. Prosit tibi. "*Proficiat*, duriùs dicitur. *Ch.* Sed cur cessat patera? Cur non obambulat? Defecit nos vinum? Ubi sunt oculi tui, (*a*) furcifer? Vola, adfer ejusdem generis sextarios duos. *Pu.* Erasmi, salve, quidam pro foribus te conventum expetit. *Er.* Quisnam est? *Pu.* Mori famulum se dicit, herum ejus ex Britannia advenisse, cupere ut se visas, quandoquidem primâ luce parat iter in Germaniam. *Er.* Christiane, subducatur ratio, nam mihi quidem abeundum. *Ch.* Rationem, Erasmi doctissime, hujus cœnæ ego confecero. Non est quòd calculum frustrà teras. Gratiam habeo, qui dignatus sis nostro adesse convivio. Sed avocari te molestum est, nondum peractâ fabulâ. *Er.* Quid superest nisi ut dicam, Valete & plaudite? *Ch.* Age, boni consulemus, quando tu non ab equo ad asinos, sed ab amicis ad amicissimos properas. *Er.* Ego pariter tibi gratias ago, quòd pro tua humanitate ad hoc convivium longè suavissimum me vocâris. Valete, sodales optimi. Bibite non segniter, & vivite suaviter. *Ch.* Heus, Dromo. Sedetis jamdudum otiosi omnes: Libétne cuiquam quicquam ampliús? *Con.* Nihil omnino. Strenuè munus nostrum administravimus. *Ch.* Tolle igitur hæc, ac (*b*) bellaria appone. Muta quadrula, atque orbes. Tolle cultrum meum, qui humi decidit. Pyra vino perfunde. Adsunt mora præcoqua, etiam domi nostræ nata. *Con.* Tantò erunt suaviora, quod vernacula. *Ch.* En pruna cerea, en (*c*) Damascena, rarum apud nos spectaculum. En initia mala. En mali novum genus, cujus matrem ego hisce manibus consevi. Nuces castaneæ: omne deliciarum, quas horti nostri benignè effundunt, genus. *Au.* Sed flosculi desunt. *Ch.* Isti (*d*) Gallici sunt apparatus, qui magnificentiam eam potissimùm amant quæ minimo constat. Nobis non est ea mens, aut ingenium. *Au.* Non apud Gallos tantùm reperies quibus ea placent quæ minimo constant. *Ch.* Sed heus tu, Auguftine, num tu credis te hîc immunem bibisse? Egóne te meis immunem tinxero poculis? At interim propinatori tuo dimidium scyphi debes. *Au.* Is jamdudum me missum fecit. Is mihi hujus debiti gratiam fecit. *Ch.* Unde ille sibi vendicat tantum authoritatis? Vix Romanus Pontifex hoc vinculi relaxet. Nôsti priscam conviviorum legem, (*e*) ἢ πῖθι ἢ ἄπιθι. *Au.* Remittendi juris jurandi jus habet cui factum est, & cujus intererat servari. *Ch.* Sed omnium convivarum interest,

a Indè prov. omnis [illegible] fero mono-syllabus.

b Bellaria.

c A Damasco monte, non ab oppido. Græcis [illegible] etiam dicuntur.

d Gallorum magnificentia in conviviis.

e Id est, aut bibe, aut abi.

ſt, ſervari leges inviolabiles. *Au.* Age, quandò hæc eſt anorum * religio, exſorbebo quod reliquum eſt. Sed ibi rei mecum eſt? *Ch.* Impendium reddas oportet nomine omnium. Quid expalluiſti? Nè verere, per- poteris. Fac quod ſæpe feciſti, ut aliquâ elegantiâ res à cœna ſurgamus. Neque enim clam te eſt, veteres i ſecundis menſis hilariora quædam diſputare ſolitos. itur, quibus & quot modis hæc oratio poteſt enunciari, *um auditu?*

* Mos reli- gioſè obſer- vatus.

INDIGNUM AUDITU,
Formula.

Dixti pulchrè per poſterius ſupinum. Auditu minimè n. Indignum eſt audiri. Haud dignum eſt quod au- . Eſt ut audiatur indignum. Levius eſt quàm quòd debeat. Vix operæ pretium eſt referre. Non tanti audiatur. Ineptius eſt quàm quòd audiatur. Non eſt pretium narrare. *Ch.* Quot modis hæc ſententia verti , *Magno mihi conſtat?*

VARIANDI RATIO HANC ORATIONEM,

Magno mihi conſtat.

s verbis, *impendo*, *inſumo*, *impertio*, *conſtat*. Ut, Mul- te docendo inſumpſi laboris. Plurimum ea in re ope- umpſi. Non minus pecuniæ quàm curæ in eam rem li. Non parùm inſumpſi pecuniæ, temporis permul- aboris plurimum, ingenii nonnihil. Multum lucubra- mpendi. Multis vigiliis hæc res mihi conſtat, multo , multâ operâ, plurimo labore, ſumptu ingenti, pecu- gnâ. Pluris mihi conſtat quàm credas. Minoris mihi uxor quàm equus meus. *Ch.* At quid ſibi vult, Augu- uod verbo iſti, *conſtat*, modò ablativum, modò geniti- aſum apponis? *Au.* Quæſtionem perutilem ac latè m moviſti. Verùm nè convivas loquacitate meâ n, pauciſſimis abſolvam. Sed cupio ſingulorum hac adire ſententiam, nè cuiquam, ut dixi, ſim moleſtus. aidni cupiant idem vel puella? *Au.* Illæ ſanè nihil a- àm audient. Accingar igitur, Grammaticâ benè for- :. " Scis verba emendi ac vendendi, aliáque eſſe conſi- ſignificatu, quibus apponantur hi genitivi ſoli, *tanti*, *quanti*,

Conſtat.

Nomen pre- tii ablat. genit. ca.

" *quanti, pluris, minoris, tantidem, quantivis, quanticunque:* " at ità, si substantiva non apponantur; quæ si accedant, u- " traque in ablativum casum vertuntur. Quòd si pretium " certum apponatur, pones in ablativo. Si per adjectivum " substantivè positum, in ablativo pones, nisi per adverbia " loqui malis. *Ch.* Quænam verba sunt de quibus præcipis? " *Au.* Hæc ferè sunt, *emo, mercor, redimo,* (id est, aut captum " aut perditum) *vendo, venundo, revendo,* (id est, rursus ven- " do quod mihi venditum erat) *veneo,* (id est, vendor) cujus " præteritum *venivi* vel *venii*, supinum *venum*; hinc *vena-* " *lis*. Ab illo, id est, *vendo*, *vendibilis* manat. *Merco*, pro in- " servio & stipendium facio. *Comparo*, id est, emo, vel com- " mitto. *Commuto*, muto, permuto. *Cambire* penitus barba- " rum in hoc sensu. *Æstimo*, taxo. *Indico* pro æstimo, cen- " seo. *Liceor*, liceris, *lici or* licitaris, addico. *Distrahor*, id " est, circumferor ut veneam. *Metior* pro æstimo, aut taxo. " *Constat* pro emitur. *C nducere*, locare. *Fœnero*, ad fœnus " do: *Fœneror*, ad fœnus accipio. *Paciscor*, pactus sum, *Pan-* " *go*, pepigi, id est, pactum facio. *Ch.* Da exemplum.

Cambire barbarum.

VENDENDI ET EMENDI Formula.

Au. Quanti istum agrum in singulos annos locas? Respondebimus, Vigenis libris Francicis. Hui! nimio locas. Imò locavi olim multò pluris. At ego tanti non conducam. Si conduxeris minoris, peream. Imò jam vicinus tuus Chremes agrum obtulit, ac rogat. Quanti? Tantidem quantum tu petis. At multò meliorem. Mentiris. Facio ut solent qui licentur. Tu ipse tanti possides. Quid liceris, vel licitaris cùm nihil sis empturus? Quanticunque addixeris, solvam optimâ fide.

VENDENDI ET EMENDI Alterum exemplum.

Congrum istum, Syra, quanti vendis? Decem obolis. Nimio, turpissima. Imò minimo: nulla tibi vendet minoris. Emoriar si non tanti mihi constat, aut certè non multò minoris. Mentiris, venefica; quoniam duplo vis vendere aut triplo. Et centuplo, si queam; sed fatuos non invenio. Quid si licitor teipsam? Quanti æstimas te? Ut lubet. Quanti te liceris? Quanti indicas te? Dic, quanti te taxas? Quanti teipsam inscribis? Decem scutatis. Hui! tanti? Eho! an tu minoris me æstimas? Ego olim non semel pluris in unam

ım noctem sum conducta. Credo; at nunc non paulò mi-ris æstimo quàm piscem. Abi in malam rem, ganeo; tan-em te æstimo, quanti tu me. Qui te* teruncio emerit, ni-) emerit. Aut pluris emar, aut non vendar. Si magno ire cupis, larvâ tibi opus est; nam rugæ istæ non sinunt ariùs vendaris. Ei qui tanti me nolit, non sum venalis. ı nè culmo quidem te emero. Constiti pluris.

* Teruncio ein Pfenning.

Tertium exemplum.

uctioni hodiernæ interfui. Ain' tu? Licitatus sum ve-ilia. Quanti tandem? * Decem millibus. Hui! tanti? nireris; erant qui multò pluris licitarentur, pauci qui oris. Cui tandem addicta sunt vectigalia? Chremeti, is tuæ summo & maximo amico. Sed divina, quanti addicta. Decem. Imò quindecim. Deus bone! Ego hominem ipsum cum tota familia dimidio addictum n. At ille uxorem tuam duplo emptam cupit. " Ani-idvertistine in his omnibus, ubicunque adsit substanti-m pretii, id in ablativo poni, cæteris aut in genitivo po-s, aut in adverbium mutatis? Comparativum nunquam disti sine substantivis, exceptis illis duobus *pluris* & *mi-is*. Sunt & alia verba, de quibus sumus loquuti non ad-ıdum dissimilia, *sum*, *facio*, *habeo*, *duco*, *æstimo*, *pendo*, e idem ferè significant; *fio* itidem. Junguntur autem ferè genitivis, *multi*, *magni*, *parvi*, *pluris*, *plurimi*, *mino-minimi*, *maximi*, *tanti*, *quanti*, *flocci*, *pili*, *nihili*, *nauci*, *us*, & siqua sunt his similia. *Ch.* Da exempla.

* Frequens apud Latinos in numerariis summis defectus. Decem millibus, subaudi, *nummis*, aut *denariis*, aut simile.

ÆSTIMANDI Formula.

. Scis quanti te semper fecerim? Tanti fies apud ho-, quanti virtutem facies. Præceptores meos semper lurimi. Aurum hâc tempestate magni penditur, lite-ıili, sive pro nihilo, ducuntur. Aurum minoris habeo credas. Tuas minas flocci facio. Promissa tua duco i. Non pili te facio. Si tanti sapientia penderetur pecunia, nemo auro egeret. Pluris apud nos fit au-ne sapientia, quàm sapientia sine auro. Hoc pluris te, quòd doctus sis. Minoris hîc fies, quòd mentiri mi-calleas. Hîc multi sunt qui *nigrum in candida vertunt*. ihi pluris es, quòd literas amas. Tanti apud omnes uantum possidebis. Tanti ubique habeberis, quantum s. Non quanti habearis, sed quanti sis, interest. Tan-ristianum meum facio quanti alium, neminem.

" Inve-

a Scutatus ein Schilt, numisma inferioris Germaniæ.
b Antonius in una cœna mille apros proposuit: Heliogabalus 600. struthionum capita proposuit: Vittellius in uno convivio 2000. piscium & 7000. avium apposuit: Cleopatra unionem incredibilis pretii, de qua Bap. Fulg. l.9.

" Inveniuntur & alia verba cum his genitivis & ablativis, " quæ naturâ suâ non significant emptionem aut aliquid si- " mile. Petrus osculum puellæ (*a*) scutato emit. Sit illi faustum. Nolim ego basiare tanti. Quanti luditis? Quanti cœnâstis? Quosdam (*b*) sexcentis Sestertiis cœnâsse legimus, at Galli sæpenumero Liardo cœnitant. Faustus quanti docet? Parvo. At pluris quàm Delius. Quanti igitur? Undeviginti aureis. Non discam mentiri tanti. Phædria apud Terentium & rem & seipsum perdidit. At nolim ego amare tanti. Quidam magno dormiunt. Demosthenes pluris siluit quàm alii loquebantur. Æqui, boni consulas, oro. " Est & aliud " verborum genus, quæ accusativum unà cum genitivo aut " ablativo casum exigunt: quæ sunt, *Accuso*, id est, objicio crimen, aut culpo, etiam absentem: *Incuso*, culpo extra judicium; *Arguo*, reprehendo; *Insimulo*, impingo suspicionem culpæ; *Postulo*, in jus voco; *Accerso*, defero; *Damno*, condemno, pronuncio illum esse in culpa; *Admoneo*, commonefacio. *Ch.* Exempli causâ.

ACCUSANDI Formula.

Au. Scipio accusatus est ambitûs, aut de ambitu. Arguis me impudentiæ, ipse impudentissimus. Lepidus postulatus est repetundarum. Accersitus est capitis. Si hominem insimulabis avaritiæ, malè audies. Admoneto eum pristinæ fortunæ. Mortales ipso vocabulo suæ conditionis admonentur. Commonefacito Lepidum promissi. " Sunt pleraque quæ " accusativum geminum admittant. Doceo te literas. Exorat te veniam. Dedocebo te istos mores. Poposcit me mutuum. " Hic ejus rei mihi admonendus es, quòd in his secundum " accusativum etiam passiva obtinent, in aliis genitivus manet. A me doctus es literas. Postulant me furti. Postulor furti. Accusas me sacrilegii. Accusor sacrilegii.

Scio te nondum expletum. Scio animo tuo nondum esse satisfactum. Quando enim tantus elegantiarum helluo satietur? Sed convivis parcendum est, quos hæc non omnes perinde delectant. A cœna, inter deambulandum, id quod rationi deerit persolvemus, nisi quid aliud censes. *Ch.* Fiat ex tua sententia. Agamus gratias benignitati divinæ, deinde paulisper deambulaturi. *Mi.* Pulchrè dicis. Nihil enim hoc vespertino cœlo amœnius, nihil salubrius. *Ch.* Petre adesdum. Tolle suo quæq; ordine, ac vinum cyathis infunde. *Pe.* Jubésne agi gratias? *Ch.* Age. *Pe.* Græcè mavis, an Latinè? *Ch.* Utroque modo. *Pe.* " Gratias agimus tibi, pater cœlestis, " qui

Gratiarum actio post cibum sumptum, Latinè,

"qui tuâ ineffabili potentiâ condidisti omnia, tuâ inscrutabi-
"li sapientiâ gubernas universa, tuâ inexhaustâ bonitate
"cuncta pascis ac vegetas: largire filiis tuis, ut aliquando
"tecum bibant in regno tuo nectar illud immortalitatis
"quod promisisti ac præparâsti verè diligentibus te, per Je-
"sum Christum. Amen. *Ch.* Dic eadem Græcè, nè cæteri
quid dicas intelligant. *Pe.* Εὐχαριστοῦμέν σοι, πάτερ οὐράνιε,

Græcè.

ὁ τῇ ἀῤῥήτῳ σου δυνάμει κτίσας τὰ πάντα, ὁ τῇ ἀνεξερευνήτῳ σου
σοφίᾳ κυβερνῶν ἅπαντα, ὁ τῇ ἀνεξαντλήτῳ σου χρηστό-
τητι ἕκαστα τρεφόμενός τε καὶ αὐξάνων· χάριζου τοῖς υἱοῖς σου τὸ
μετά σου ποτὲ πιεῖν τὸ τῆς ἀθανασίας νέκταρ, ὃ ὑπέσχου καὶ
ἡτοίμασας τοῖς ἀληθῶς ἀγαπῶσί σε, διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ
υἱοῦ σου, τοῦ Κυρίου ἡμῶν. τοῦ μετά σου ζῶντος καὶ βασιλεύοντος
ἐν ἑνότητι τοῦ πνεύματος ἁγίου εἰς τοὺς αἰῶνας. ἀμήν. *Ch.* Ha-
beo vobis, hospites candidissimi, gratiam, qui ad hoc con-
viviolum venire dignati sitis; oro æqui boníque consu-
latis. *Con.* Nos vicissim gratiam referre volumus, non tan-
tùm habere. Proinde, nè multis agantur gratiæ. Quin
potiùs surgamus, & exspatiemur. *Au.* Ducamus nobiscum
virgines, nam eò minùs molesta erit deambulatio. *Ch.* Re-
ctè sentis: Nè desint nobis flosculi, si fortè locus flores
non habebit. Utrùm mavis nostris in hortis (*a*) more poë-
tico reptare, an foris ad amnem exspatiari? *Au.* Habent
quidem horti tui amœnitatis permultum: verùm eam vo-
uptatem matutinis deambulationibus serva. At Sole in-
linato amnium aspectus oculos mirum in modum juvat.
Ch. Antecede igitur, Augustine, ut poëtâ dignum est; la-
us tuum claudam. *Au.* Bone Deus! quantum comitum,
uantam pompam nobiscum ducimus! Dici non potest,
hristiane, quantum mihi placeam. *S*atrapas mihi videor.
h. Age, nunc promissum præsta. Solve quod recepisti.
lu. Quid me potissimum vis dicere? *Ch.* Ego quondam in
ollionis oratione cùm multa, tum illud imprimis sole-
am admirari, quòd tam facilè, tam crebrò, tam venustè
ationem verteret: quæ res non modò singularis ingenii,
rùm etiam multi usûs mihi videtur. *Au.* Haud injuriâ
ud in Pollione admiratus es, Christiane. Ille enim tum
c in re divinam quandam vim obtinet; quam quidem
i cùm ingenii dexteritate quadam, tum plurimo & di-
ndi, & legendi, & scribendi usu contigisse opinor, po-
s quàm ratione aliquâ aut præceptione. *Ch.* At ego
ionem aliquam istius rei, si fieri potest, exspecto. *Au.*
ut dixi res habet. Verùm quia te tantopere video vel-

a Alludit ad carmen Horat. Epist. ad Tibul. *Ant tacitum sylvas inter reptare salubres?*

le, quantum potero, morem geram; eásque ratiunculas quas in Pollionis orationibus mihi visus sum animadvertere, ut potero, reddam. *Ch.* Age, percupio. *Au.* Accingor.

ARGUMENTUM.

Brevis de hac Copia præceptio, Orationem suavissimè, copiosè, facilè, crebrò & venustè variare docet; Regulis breviter traditis, & praxi earum in elegantissima phrasεως unius versione.

1. PRincipio, res ipsa puris, electis, ac Latinis verbis efferenda est: quod ipsum posse, non mediocris artificis est. Sunt enim permulti, qui nescio quo modo copiam & varietatem orationis affectant, cùm nè semel quidem rem possint aptè explicare. Isti, tanquam semel balbutîsse sit parùm, balbutiem suam aliis atque aliis modis reddunt balbiorem, tanquam ipsi secum certamen susceperint, ut quàm barbarissimè dici possit dicant. Itaque inepta synonyma quædam congerunt, adeò interdum inter se dissidentia, ut ipsa mirentur quo pacto convenerint. Quid enim absurdius quàm hominem pannosum, cui nè una quidem quam sine pudore possit induere sit vestis, eum tamen subindè suos pannos mutare, ac mendicitatem suam pro opibus ostentare? At nihilo minùs ridiculi videntur isti varietatis affectatores, qui cùm barbarè semel dixerint, repetunt idem multo barbariùs, demum iterum atque iterum indoctiús. Hoc est non oratione, sed (a) solœcismis, abundare. Imprimis igitur, ut dixi, res ipsa aptis atque electis verbis est explicanda. 2. Deinde mutatoriis verbis utendum, siqua quæ idem efficiunt reperiantur; reperiuntur enim permulta. 3. Demum, ubi propria deficient, translatitiis erit utendum, si modò verecunda sit translatio. 4. Ea quoque ubi deerunt, si per activa dixisti, ad passiva revertendum erit, quæ nobis totidem orationes reddunt quot ex activis constabant. 5. Postea verba si licebit, aut in nomina verbalia, aut in participia commutabimus. 6. Postremo, ubi modò adverbia in nomina, modò nomina in alias atque alias partes commutaverimus, per contrarium dicemus; 7. aut affirmativam orationem in negativam commutabimus, aut retrorsum; 8. aut certè, quod pronunciativè dictum, per interrogationem efferemus. Nunc, exempli causa, hanc sententiam sumamus,

LITERÆ TUÆ MAGNOPERE ME DELECTARUNT.

Literæ.

Epistola, epistolium, scripta, schedæ, literæ.

(a) Id est, contra linguæ alicujus regulas loqui, cùm consequens verbum antecedenti non accommodatur; ut, *Ego deambulans, corruit murus.* Dicitur autem à Soloe & *οἶκος*. Est a. Soloe oppidum in Cilicia à Solone exstructum, & ab eo nominatum, in quo puritas Attici sermonis primùm florebat, brevi pòst corrupta. Ità peccantes dicti sunt *σολοικίζειν, σολοικισμὸς λόγου αἰκισμὸς, sine orationis vibex aut flagellum*, Etymolog. Sylb. Diog. Laert. A. Gel. l. 5. c. 20. Seberus instit. Elocut.

Mag-

Magnopere.

Mirum in modum, miris modis, majorem in modum mirandum in modum, supra modum, plurimùm, non mediocriter, summopere, maximoperè.

Me.

Animum meum, pectus meum, oculos meos, cor meum, Christianum.

Delectârunt.

Voluptate affecerunt, recreaverunt, exhilarârunt, voluptati fuerunt, oblectârunt, voluptate perfuderunt, mellitissimæ fuerunt, jucundissimæ, &c.

Habes materiam, tuum erit componere. Experiamur igitur. Faciamus periculum. *Cb Tuæ literæ magnopere me delectârunt.* Tua epistola mirificè nos exhilaravit. *Au.* Verte activum in passivum, alia erit facies. Ut, Dici non possit, quàm tuis sim scriptis exhilaratus.

ITEM PER ALIA VERBA IDEM EFFICIENTIA.

Tuis ex literis incredibilem cepi voluptatem. Ex epistola Celsitudinis tuæ plurimum voluptatis accepi. Non mediocrem lætitiam tua mihi scripta attulerunt. Gaudio tuâ me scripta, quantus eram, perfuderunt. " Hic non ità licet mutare in passiva, nisi in illo postremo, *perfusus gaudio*, quod usitatè dicitur. Capiebatur à me voluptas, allatum est gaudium, non perindè usitatè dixeris.

Per Afficio.

Singulari voluptate literæ tuæ me affecerunt.

Muta in Passivum.

Tuis scriptis incredibili sum affectus voluptate. Non parùm gaudiorum tuum nobis epistolium peperit.

Per Sum, *& Nomina Adjectiva.*

Tuæ mihi literæ multis modis jucundissimæ fuerunt. Fuit tua illa epistola sanè quàm gratissima.

Per nomina Substantiva.

Ineffabili voluptati tua nobis epistola fuit. Incredibili jucunditati fuerunt tuæ literæ.

Commuta in Negationem.

Tua scripta non mediocri lætitiæ fuêre. Nihil in vita tuis literis accidit jucundius. " Quanquam hâc ratione aliquoties jam usi sumus, quæ non est negligenter prætereunda. Nam quoties multùm, plurimùm, singulariter, significare volumus, per contrarium verbum idem efficiemus. Ut,

F 2 Vehementer

Vehementer te amat Henricus: haud vulgariter te amat. Multùm me juvat vinum: haud parùm juvat. Est vir singulari ingenio: est vir ingenio non vulgari. Est homo doctrinâ admirandâ: est homo non contemnendâ doctrinâ. Thomas est summo apud suos loco natus: non infimo loco natus. Augustinus eloquentissimus fuit: non ineloquens fuit. Carneades orator fuit nobilis: non ignobilis, non obscurus. " Et id genus similia, quæ nunquam non usu veniunt. Sed " admonuisse rem clarissimam satis est. Nec te lateat bifariam nos hujusmodi orationum genere uti: modestiæ causâ, præsertim si de nobis ipsis loquamur; tum etiam amplificandi gratiâ. Nam non ingratum, pro valde gratum; non vulgariter, pro singulariter, rectè & venustè dicimus. 1. Modestiæ causâ. Ego literis meis nonnullam doctrinæ sum opinionem consecutus. Semper curavi ut in literaria gloria non postremas partes tenerem. 2. De Amplificatione superiora sunt exempla: nunc ad nostra revertamur. Nihil tuâ epistolâ unquam evenit gratius. Nulla res majori unquam voluptati fuit quàm tua scripta. Nulla unquam ex re tantundem cepi voluptatis quantum ex tuis literis amantissimis. " Hoc modo

Interrogativé.

" singulæ orationes superiores poterunt variari per interro-" gationem. Quid tuis literis in vita jucundius esse potuit? Quid epistolâ illâ tuâ nobis evenit dulcius? Quid ità oblectavit unquam ut proximæ tuæ literæ? " Hoc modo rursum " singulas ferè orationes variare licebit.

Ch. Quid deinde fiat? *Au.* Jam paulò liberiùs totam orationem vertemus, ut unam dictionem pluribus verbis circumloquamur. *Ch.* Dic, exempli causâ. *Au.* " Quod modò per " nomen *incredibile*, modò per adverbium *incredibiliter*, di-

Periphrasticé.

" ctum erat, unam dictionem aliquot verbis commutabimus. Literis consequi nequeam quantum tuis literis sim delectatus. Et mihi scriptu, & tibi creditu perdifficile fuerit, quantæ jucunditati tua mihi scripta fuerint. Explicare prorsum nequeo quàm sim tuis literis gavisus. " Et item in infinitum " rursum alio pacto. Nam hactenus & per negationem & " per interrogationem, postremò per infinitas orationes vari-" avimus. Nunc per subjunctivas sive conditionales variabi-" mus, hoc modo; Moriar, si unquam quicquam fuit tuis literis aut optatius, aut dulcius. Peream, si ulla res majori voluptati fuit quàm tuæ literæ. Ità me Deus amet, ut nihil in vita tuis literis accidit jucundius. " Et item alia multa in hunc " modum excogitare licebit. *Ch.* Quid deinde? *Au.* Nunc ad translationes, similitudines & exempla fugiendum est.

Transf-

Translatio est in his.

Accepi literas tuas, quæ mellitæ fuerunt. Nihil nisi meræ deliciæ tua mihi scripta videntur. Mera voluptas sunt tuæ literæ. " Et hujusmodi plurima. Sed cavendum nè obsoletis aut durioribus translationibus utamur; quale est illud,

Jupiter hybernas canâ nive conspuit Alpes.

" Et (*a*) quale est illud, *Cœna tuorum scriptorum me suavissimis epulis refecit.*

a Apud Furium, de quo A. Gell. lib. 13. ca. 11.

Comparatio à Simili.

Tua scripta omni vel ambrosiâ vel nectare suaviora fuere. Literæ tuæ quovis melle mihi fuere dulciores. Epistola humanitatis tuæ, & (*b*) siliquam omnem, & mel Articum, & saccharum omne, nectar ambrosiámque deorum longè superavit. " Hîc quicquid dulcedine nobilitatum est, in medium " adduci potest.

b Siliqua fructus prædulcis, sed malus stomacho. Arbor Græcis κέρατος, Latinis Arbutus vocatur; fructus non absimilis quantitate mespilo, sed rubicundus est.

Ab Exemplo.

Nunquam adducar ut credam Hero Leandri sui literas aut majore voluptate aut pluribus osculis accepisse, quàm tuas accepi. Vix crediderim aut Scipionem eversâ Carthagine, aut Paulum Æmilium capto Perseo, magnificentiorem egisse triumphum, quàm ego simulac suavissima tua scripta tuus mihi tabellarius reddidit. " Hujusmodi tum ex fabulis " tum ex historiis infinita possunt inveniri. E Physica verò " sumuntur rerum similitudines, quarum quamplurimarum " naturas memoriter tenere necesse est. Nunc, si libet, in alia sententia tentemus.

NUNQUAM DUM VIVAM TUI ERO IMMEMOR.

Semper dum vivam tui meminero. Quoad vivam nunquam me tui capiet oblivio. Priùs vivere desinam quàm tui meminisse.

Per Comparationes.

Si umbram corpus poterit effugere, & hic animus tui quibit oblivisci. Tui memoriam nè (*c*) Lethæus quidem amnis poterit abolere.

c Quem Poetæ interpretantur omnium oblivionum fontem.

a Impossibile, quod fieri nequit.
b In horum copiam Ovidius sufficere potest.

Præterea, per (a) ἀδύνατον, (b) aut, more poetico, per Contraria.

Dum juga montis aper, fluvios dum piscis amabit.
Antè leves ergo, &c.

"quæ non est multi negotii excogitare. Verùm nè immodici videamur, his in præsentia contenti simus. Aliàs, si voles, copiosiùs hac de re colloquemur. *Ch.* Ego te, Augustine, jam planè exhaustum putabam. Sed tu præter exspectationem novum thesaurum indicâsti, quem si pergas explicare, nox antè accupaverit quàm tibi eadem de re desint verba. *Au.* Si ego hoc mediocri & doctrinâ & ingenio præsto, (c) quantum Ciceronem ipsum valuisse credis, qui cum Roscio histrione certâsse legitur? Sed Sol nos relinquit; humescit cœlum: præstat imitari aviculas, tectóque ac lecto nos condere. Proinde vale, mi Christiane suavissime, in crastinum. *Ch.* Tu itidem bene valeas, Augustine, omnium doctissime.

c Lege Macrob. l. 3. Stat. cap. 14.

ARGUMENTUM.

Religiosum Convivium docet qualia esse debeant Christianorum omnium convivia. Naturam rerum non est muta, sed undiquaque loquax, suppeditans contemplationis materiam. Horti elegantissimi descriptio; ubi de herbis varia disputatio. De amaraco, chelidonia, aconito, elleboro. De bestiis, Scorpiis, Chamæleone, Basilisco, Suibus, Formicis Indicis; de Delphine, de Alcinoi regis hortis. Mensa erat Ethnicis religiosa. De ablutione manuum ante cibum. Consecratio mensæ ex Chrysostomo. Canities honoranda, & quare. Lectio Scripturarum in convivio utilissima. Idiotis fas est de Scripturis confabulari. Locus Prov. 21. 1. illustratus. Deus quomodo aversatur sacrificia præ misericordia, *Hos. 6.* Nemo *læditur nisi à seipso. In vino veritas. Ægyptiis Sacerdotibus nefas erat vinum bibere. Locus 1 Cor. 6.* Omnia mihi licent, *aperitur. Spiritus Christi in ethnicis & poetis fuit. Scotus contemnitur præ Cicerone & Plutarcho. Locus ex Cicer. Caton. majo. citatur & commendatur.* Dare omni petenti, *intelligendum quomodo, Dandum Christi pauperibus, non Monasteriis. Mos sepeliendi in templis taxatur. Dandum cum delectu quantum, quibus & quatenus. Detrahendum nobismet, ut largiamur pauperibus.* Nemo potest duobus Dominis inservire, *exponitur. Gratiarum actio post Cibos, ex D. Chrysostomo.*

(a) EUSEBIUS, (b) TIMOTHEUS, (c) THEOPHILUS, (d) CHRYSOGLOTTUS, (e) URANIUS.

a Pium.
b Charus Deo, vel charum habens Deum.
c Amans Dei.
d Auream habens linguam.
e Cælestis.

Eu. CUm omnia nunc vernent & rideant in agris, demiror esse qui fumosis urbibus delectentur. *Ti.* Non omnes capiuntur aspectu florum, aut pratorum vernantium, aut fontium amniúmve: aut, si capiuntur, est aliud quod magis juvet. Ità voluptas voluptate, veluti clavus clavo, pellitur. *Eu.* Tu mihi fortasse fœneratores narras, aut his simillimos negotiatores avaros. *Ti.* Istos quidem, sed non solos,

los, (ô bone) imò cum his inumeros alios, usque ad ipsos sacerdotes ac monachos, qui ferè quæstûs gratiâ malunt in urbibus, iisque frequentissimis, versari, dogma sequuti non Pythagoricum aut Platonicum, sed cæci cujusdam mendici, cui dulce erat premi turbis hominum, quòd diceret illic esse quæstum ubi esset populus. *Eu.* Valeant cæci cum suo quæstu. Nos philosophi sumus. *Ti.* Et Socrates Philosophus urbes præferebat agris, quòd esset discendi cupidus, & urbes haberent unde disceret: in agris esse quidem arbores & hortos, fontes & amnes, qui pascerent oculos, cæterùm nihil loquerentur, ac proinde nihil docerent. *Eu.* Est nonnihil quod dixit Socrates, si solus obambules in agris. Quanquam meâ sententiâ non est muta rerum natura, sed undiquaque loquax est, multáque docet contemplantem, si nacta fuerit hominem attentum ac docilem. Quid aliud clamitat illa tam amœna naturæ vernantis facies, quàm opificis Dei sapientiam bonitati parem? Sed Socrates in eo secessu quàm multa docet Phædrum suum, ac vicissim ab eo discit? *Ti.* Si tales adessent aliquot, nihil esse posset amœnius rusticatione. *Eu.* Libet igitur hujus rei periculum facere? Est mihi prædiolum suburbanum, non amplum, sed nitidè cultum; eò vos in crastinum diem ad prandium voco. *Ti.* Plures sumus: exederemus totum prædium tuum. *Eu.* Imò totum convivium apponetur herbaceum, *ex dapibus*, ut (*a*) inquit Flaccus, *inemptis* apparatum. Vinum ipse locus suppeditat: pepones, melones, ficus, pyra, mala, nuces, ipsæ penè arbores porrigunt, quemadmodum fit in insulis Fortunatis, (*b*) si Luciano credimus. Accedet fortassis (*c*) è corte gallina. *Ti.* Age, non recusamus. *Eu.* At suam quisque (*d*) umbram secum adducat, quam volet. Ità cùm [...]tis quatuor æquabimus numerum Musarum. *Ti.* Fiet. *Eu.* [...]num illud vos præmonitos volo, sibi quisque condimen[t]um suum adferat: Ego cibos duntaxat apponam. *Ti.* Quod [c]ondimentum narras? piper an saccharum? *Eu.* Imò aliud [v]ilius, sed suavius. *Ti.* Quodnam? *Eu.* Famem. Eam dabit [h]odie cœnatenuis: cras acuet stomachum ambulatiuncula. [E]t hoc quoque commodi rusculo meo debebitur. Verùm [a]d quam horam libet prandere? *Ti.* Ad decimam, priùs [q]uàm invalescat æstus Solis. *Eu.* Curabitur.

Puer. Here, adsunt convivæ pro foribus. *Eu.* Bonæ fidei [e]st quòd venistis: sed bis gratum est quòd venistis maturè, [e]t à cum umbris vestris longè gratissimis. Sunt enim qui[d]am inciviliter civiles, (*e*) qui convivatorem morâ suâ torquent.

a Est & apud Maronem.
b In vera historia.
c Cors cortis, spatium circùm villam septum; unde cortis aves; & inde militum cohors, quòd ex agris legi soleant.
d Non ipse vocatus, sed quem adducit comitem vocatus.
e Convivator, qui excipit, & conviva, qui excipitur convivio.

quent. *Ti.* Eò maturiùs venimus, ut esset otium lustrandi visendíque regiam istam tuam, quam audimus undique miris deliciis variam, nusquam non testari domini sui ingenium. *Eu.* Regiam spectabitis tali dignam rege. Mihi certè nidulus est quàvis regiâ gratior. Et si regnat qui liberè vivit ex animi sui sententia, hîc planè regno. Sed præstat, opinor, interim dum culinæ præfecta parat holusculum,& adhuc moderatus est Solis calor, visere hortos nostros. *Ti.* Est alius præter hunc? Nam hic sanè mirè cultus blandissimo aspectu statim ingredientes salutat, & comiter excipit. *Eu.* Hinc igitur decerpat sibi quisque flosculos ac frondes aliquot, nequid offendat domûs pædor. Non idem odor æquè gratus omnibus. Quare sibi quisque deligat. Nè parcite; nam quicquid hîc nascitur, penè publicum esse patior. Neque enim unquam clauditur ostium hujus vestibuli, nisi noctu.*Ti.* En tibi in ostio Petrus. *Eu.* Hunc ego malo janitorem quàm Mercurios,Centauros, aliáque portenta quæ quidam pingunt in foribus suis. *Ti.* Istuc homine Christiano dignius est.*Eu.* Nec mutum habeo janitorem; tribus linguis alloquitur ingredientem.*Ti.* Quid loquitur? *Eu.* Quin ipse legis? *Ti.* Intervallum aliquanto longius est quàm ut prospectus oculorū assequantur.*Eu.*En tibi perspicillum quod te vel Lynceū reddet. *Ti.* Latina video. *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata,* Matthæi capite 19. *Eu.* Nunc lege Græca. *Ti.* Græca video quidem, at illa (*a*)non vident me: quare(*b*) lampadem hanc trado Theophilo,, qui nunquam non cantillat Græca. *To.* (*c*) Μετανοήσατε ϗ ἐπιστρέψατε· Πράξεων τῷ τρίτῳ. *Ch.* Hebræa mihi sumam; (*d*) וצדיק באמונתו יחיה. *Eu.* An vobis videtur incomis janitor, qui statim monet ut avertamur à vitiis, & convertamus nos ad studium pietatis; deinde, vitam non contingere ex operibus Mosaicis,sed per fidem Evangelicam; postremò, servandis Evangelicis præceptis iter esse ad immortalem vitam? *Ti.* Et ecce mox ad dexteram ingressus ostendit sacellum perquam elegans. In altari Jesus Christus suspiciens in cœlum, ad Patrem & Spiritum Sanctum illinc prospicientes, atque eódem dexteram porrigens, lævâ velut invitat & allectat prætereuntem. *Eu.* Nec is elinguis nos excipit: vides Latina, *Ego sum via,veritas & vita*; Græca, Ἐγώ εἰμι τὸ ἄλφα ϗ τὸ ὠμέγα· Hebraica, (*e*) לכו בנים שמעו לי יראת יהוה אלמדכם. *Ti.* Læto nimirum omine nos salutavit Dominus Jesus. *Eu.* Sed nè videamur inciviles, fortassis par est ut illum resalutemus, precemúrque, ut quando ex nobis ipsis nihil possumus,

a Id est, non intelligo. Nolunt enim videre quem non agnoscunt.
b Est alteri tradere negotium. Vide Proverb.
c Id est, *Ad mentem redite & convertimini,* Actor. 3.
d *Justus in fide sua vivet,* Abac. 2. Gal. 3.
e *Venite filii, obedite mihi, timorem Domini vos docebo,* Psal. 34. 11.

nus, ille suâ inæstimabili bonitate non sinat nos unquam
errare à via salutis, sed, abjectis umbris Judaicis & hu-
mundi præstigiis, per veritatem Evangelicam perducat
ad vitam æternam; hoc est, ipse per se trahat nos
se. *Ti.* Æquissimum est, & ipsa loci species invitat ad
candum. *Eu.* Multos hospites allicit hujus horti amœ-
as: sed ità ferè apud omnes invaluit consuetudo, ut ne-
prætereat Jesum insalutatum. Hunc ego vice fœditi-
(*a*) Priapi custodem posui, non solùm horti mei, sed
nium quæ possideo, denique corporis pariter atque ani-
Adest, ut videtis, fonticulus saluberrimis aquis non in-
œnè scatens, utcunque repræsentans unicum illum fon-
qui cœlesti latice refocillat omnes laborantes & one-
os, & ad quem anhelat anima delassata malis hujus mun-
non aliter quàm, juxta Psalmistam, *cervus æstuans siti*,
tatis serpentium carnibus. Hinc gratis haurire licet, quis
sitit. Nonnulli & religionis gratiâ sese aspergunt. Qui-
etiam bibunt, non sitis, sed religionis causâ. Video
invitos avelli ab hoc loco. Sed interim hora monet ut
mus hunc cultiorem hortum, quem in quadrum cingunt
i regiæ meæ. Si quid erit visendum intus, à prandio
tabitis cùm Solis æstus nos, veluti cochleas, domi co-
bit horis aliquot. *Ti.* Papæ! (*b*) Epicureos hortos mihi
re videor. *Eu.* Totus hic locus voluptati dicatus est, sed
estæ; pascendis oculis, recreandis naribus, reficiendis
nis. Nihil hîc nascitur præter odoratas herbas, nec eas
libet, sed eximias duntaxat. Unumquodque genus suas
et areas. *Ti.* Nec herbæ mutæ sunt apud te, quantum
o. *Eu.* Probè dicis: alii domus habent opulentas, ego
aciſſimam habeo, nè quando solus videri possim: id ma-
etiam dices ubi totam videris. Ut herbæ sunt velut in
nas digestæ, ita singulæ turmæ singula habent vexilla
inscriptione. Velut amaracus hic, (*c*) *Abstine*, inquit,
non tibi spiro. Cùm enim sit suavissimæ fragrantiæ, sues
en hoc odore vehementer offenduntur. Itidem singula
era habent suos titulos, aliquid indicantes quod ad pe-
rem ejus herbæ vim pertinet. *Ti* Nihil adhuc vidi hoc
iculo festivius, qui medius velut arridet herbis omni-
, ac refrigerium illis pollicetur adversùs æstum. Sed al-
lus hic, qui tantâ gratiâ totam aquam ostendit oculis
inum, hinc atque hinc æquis spatiis hortum dirimens,
uo sese utrinque herbæ velut in speculo, contemplari
unt, num marmoreus est? *Eu.* Bona verba: unde huc mar-
mor?

a Gentilitas Priapum Deum nudum & membrosiorem æquo in hortis tanquam tutelarem constituebat.

b Quicquid voluptuosum est, id *Epicureum* vocant.

c Suibus amaracinum unguentum ex amaraco factum venenum est.

mor? E contusis cæmentis factitium marmor est; coloris candor additus est (a) incrustamento. *Ti.* Quò tandem sese condit tam amabilis rivus? *Eu.* Vide incivilitatem humanam. Posteaquam hîc satis exhilaravit oculos nostros, proluit culinam, ejúsque sordes secum defert in cloacam. *Ti.* Crudele, ità me Deus bene amet! *Eu.* Crudele, ni & in hunc usum parâsset æterni numinis benignitas. Tum crudeles sumus, cùm fontem divinæ Scripturæ, longè hoc amœniorem, recreandis simul ac purgandis animis nostris datum, conspurcamur vitiis nostris pravísque cupiditatibus, abutentes tam ineffabili dono Dei. Nam hâc aquâ non abutimur, si partiamur in varios usus in quos illam dedit is qui nihil non affatim suppeditat usibus humanis. *Ti.* Verissima sunt quæ narras: sed cur tibi virent etiam horti septa manu facta? *Eu.* Nequid hîc non vireat. Quidam rubra malunt, quòd is color additus virentibus gratiam adjungat. Hic mihi magìs arridet, (ut est sua cuique sententia etiam in hortis.) *Ti.* Sed horti per se amœnissimi jucunditatem propemodum obscurant ambulacra tria. *Eu.* In his vel studeo, vel obambulo solus, aut cum amiculo confabulans; vel cibum capio, si videtur. *Ti.* Columnæ paribus intervallis sustinentes ædificium innitens, mirâque colorem varietate blandientes, súntne marmoreæ? *Eu.* Ex eodem marmore quo factus est hic alveus. *Ti.* Lepida profectò impostura. Vel dejerâssem esse marmor. *Eu.* Quare cave nè vel credas, vel dejeres quicquam temere. Non rarò fallit species. Quod opibus deest, arte farcimus. *Ti.* Non tibi sat erat hortus tam nitidus, tam excultus, nisi pingeres insuper alios hortos? *Eu.* Non capiebat omnes herbarum species unus hortus. Præterea, bis delectamur cùm pictum florem cum vivo decertantem videmus; & in altero miramur artificium naturæ, in altero pictoris ingenium, in utroque benignitatem Dei, qui in usum nostrum largitur hæc omnia, nulla in re non mirabilis pariter & amabilis. Postremò, non semper viret hortus, non semper vivunt flosculi, hic hortus etiam mediâ brumâ viret & adblanditur. *Ti.* At non spirat. *Eu.* Sed rursum non eget culturâ. *Ti.* Tantùm pascit oculos. *Eu.* Verum; sed hoc perpetuò facit. *Ti.* Habet suum & pictura senium. *Eu.* Habet; nobis tamen est vivacior, & illi ferè gratiam addit ætas quam nobis detrahit. *Ti.* Utinam hîc vanus esses. *Eu.* In hoc ambulacro quod spectat Occidentem, Sole fruor oriente; in hoc quod spectat Orientem, apricor interdum; in hoc quod spectat Austrum, sed patet ad Septentrionem,

a Est supertegumentum quod parietibus aut calce aut gypso inducitur.

recreor

cor ab æstu Solis. Obambulabimus, si videtur, quò spe-
s propiùs. En vernat ipsum etiam solum: habent enim
stellæ colorum gratiam, & flosculis pictis adblandium-
Hocnemus, quod videtis hoc toto pariete depictum,
bet mihi varium spectaculum. Primùm, quot videtis
ores, tot videtis arborum genera, singulis ad nativam
ginem non pessimè expressis. Quot cernitis aves, tot
tis avium species, præcipuè si quæ sint rariores & in-
re quapiam nobiles. Nam anseres, gallinas & ana-
quid attinet pingere? Infernè sunt quadrupedum spe-
aut earum avium quæ vivunt humi, more quadru-
um. *Ti.* Mira varietas! nec quicquam est otiosum. Ni-
st quod non aut agat aut loquatur aliquid. Quid no-
arrat noctua, penè latitans sub frondibus? *Eu.* Atticè
itur Attica, (*a*) Σωφρόνει, inquit, οὐ πᾶσιν ἵπτημι. Jubet
onsultò agere, quòd *non omnibus feliciter cedat incon-*
temeritas. Hîc aquila discerpit leporem, frustrà obte-
e (*b*) scarabeo. Adstat scarabeo (*c*) trochilus, & ipse ca-
is inimicus aquilæ. *Ti.* Hæc hirundo quid gerit ore?
Herbam chelidoniam. Nam hâc restituit pullis exocula-
isum. Agnoscitis herbæ figuram? *Ti.* Quodnam hoc
m lacertæ genus? *Eu.* Non est lacerta, sed chamæleon.
st hic ille longo nomine celebratus chamæleon? Belluam
redidi leone majorem, quem vincit etiam vocabulo.
Hic ille est semper hians & semper jejunus chamæleon.
arbor est caprificus, apud quam solam sævit, aliàs in-
is. Nam venenum habet, nè contemnas hiantem besti-
. *Ti.* At non mutat colorem. *Eu.* Verum; quia non mu-
cum: ubi mutârit locum, videbis & colorem alium. *Ti.*
hic sibi vult tibicem? *Eu.* Nonne vides in proximo ca-
m saltantem? *Ti.* Video novum spectaculum, *Camelus*
inadus est, & *simius choraules.* *Eu.* Sed his singulatim
r otium contemplandis aliàs dabitur vel totum tridu-
nunc satis erit veluti per transennam vidisse. In hac
e depictum est ad nativam effigiem quicquid est in-
m herbarum: quódque jure miremini, hîc venena,
umvis præsentanea, tutò non solùm spectantur verùm
contrectantur. *Ti.* En scorpius, rarum in hisce regioni-
alum, sed frequens Italiæ: Quanquam color mihi pa-
espondere videtur in pictura. *Eu.* Quî sic? *Ti.* Quia
nigrent apud Italos; iste pallidior est *Eu.* Annon
cis herbam in cujus folium incidit? *Ti.* Non satis. *Eu.*
irum. Non enim nascitur in hortis nostratibus. Aco-
nitum

a Id est, *Prudens esto, non omnibus volo.* Vide Prov. de noctua Atheniensium.
b *Scarabeus aquilam.* Vide Prov.
c Trochilus avicula naturâ aquilis infesta. Lege Plin. l. 10. cap. 74. De Hirundine. Idem lib. 25. cap. 8. De Chamæleonte, l. 8. c. 33.
d Molles omnes & voluptatibus dediti.

nitum est. (*a*) Ei veneno tanta vis est, ut Scorpius ad hujus contactum stupescat pallescátque, seséque vinci patiatur. Sed offensus veneno, à veneno petet remedium. Videtis in propinquo utrumque genus hellebori. Si Scorpius sese poterit explicare à folio aconiti, & album helleborum contingere, recipiet pristinum vigorem, diversi veneni contactu solvente torporem. *Ti.* Actum est igitur de isto Scorpio: nam is se nunquam explicabit ab aconiti folio. Etiam loquuntur hîc scorpii? *Eu.* Et quidem Græcé. *Ti.* Quid ait? *Eu.* (*b*) Εὗρε θεὸς τὸν ἀλιτρόν. Hîc præter herbas videtis omne serpentium genus. En vobis Basiliscus, oculis igneis, ipsis etiam nocentissimis venenis formidabilis. *Ti.* Et is loquitur aliquid. *Eu. Oderint*, inquit, *dum metuunt*. *Ti.* Planè regia vox. *Eu.* Imò nihil minùs regium; sed tyrannica vox est. Hîc pugnat lacerta cum vipera. Hîc dipsas insidiatur, tecta putamine ovi struthiocameli. Hîc videtis politiam totam formicarum, ad quarum imitationem nos vocat Hebræus ille Sapiens, atque etiam Flaccus noster. Hîc videtis formicas Indicas, quæ aurum egerunt, ac servant. *Ti.* Deum immortalem! cui possit obrepere tædium in hoc theatro versanti? *Eu.* Aliàs, inquam, licebit vel ad satietatem usque spectare. Nunc procul tantùm spectate tertium parietem. Is habet lacus, amnes & maria, & in his quicquid est insignium piscium. Hîc est Nilus, in quo Delphinum illum videtis hominum amatorem, cum Crocodilo depugnantem, quo non est alius hostis homini capitalior. In ripis ac litoribus videtis ea quæ sunt ἀμφίβια, ut cancri, phocæ, fiber. Hîc est polypus captator, captus à concha. *Ti.* Quid loquitur? (*c*) αἱρῶν αἱροῦμαι. Mirè pictor fecit aquam pellucidam. *Eu.* Aut hoc erat illi faciendum, aut nobis opus erat aliis oculis. In proximo est alter polypus summâ æquoris aquâ velificans, (*d*) Liburnicarum gaudens imagine. Videtis torpedinem prostratam in arena concolori, quam hîc tutò vel manu contigeris. Sed aliò properandum est. Hæc pascunt oculos, at ventrem non explent: properandum ad reliqua. *Ti.* Etiámne ampliús? *Eu.* Mox videbitis quid nobis præbeat (*e*) posticum. Hîc videtis hortum satis spatiosum in duas divisum partes: in altera est quicquid est herbarum esculentarum, in qua regnant uxor & famula mea; in altera, quicquid est medicarum, præsertim insignium. Ad lævam est pratum liberum, prætér virorem gramineum nihil habens; septum est sepe perpetuâ, è spinis implexis, sed vivis, contextâ. Illic nonnunquam vel ambulo, vel lusito cum sodalibus. Ad dexteram

a Vide Plin. li. 21. ca. 26.

b Id est, *Reperit Deus nocentem.*

c Extat hac de re lepidum epigramma apud Græcos, Αἱρῶν αἱροῦμαι, id est, *captans capior.*

d Autor Plin. Súntque Liburnicæ naviculæ ingeste è viminibus.

e Ædes quibus est adjunctus hortus duas habent januas, anticam & posticam: antica spectat ad publicam viam, postica ducit ad hortum. Posticum quoque locus proximus posticæ.

est pomarium, in quo, cùm erit otium, videbitis pluri- arbores peregrinas, quas paulatim doceo nostro cœ- suescere. *Ti.* papæ! næ tu vincis vel ipsum (*a*) Alcinoum. Hic aviarium est in confinio adhærens ambulacro supe , quod videbitis à prandio; videbitis formas varias, va- ue linguas audietis. Nec minùs varia sunt ingenia. In- uasdam cognatio est & mutuus amor, inter nonnullas iltas irreconciliabilis. Sunt autem omnes adeò cicures ansuetæ, ut si quando cœno illic apertâ fenestrâ, de- nt in mensam, cibúmque vel è manibus capiant. Si ido ingredior, in ponticulo pensili, quem videtis, fabu- cum amico, assident, auscultant, insident humeris aut hiis; adeò dedidicerunt timere, quia sentiunt neminem re. In extremo pomario (*b*) apum regnum est. Nec sanè spectaculum inamœnum. In præsentia non sinam impliùs contemplari, quò fit quod vos posthac revo- anquam ad novum spectaculum. A prandio cætera ; ostendam. *Puer.* Uxor & famula clamitant corrumpi dium. *Eu.* Jubeto illas esse æquanimes, nos jam accur- is. Lavemus, amici, ut puris manibus & animis ad men- accedamus. Etenim si Ethnicis quoque religiosa erat a, quantò magis oportet esse sacram Christianis, qui habet imaginem quandam illius sacrosancti convivii Dominus Jesus prostremum egit cum suis discipulis. id receptum est, abluere manus, ut si quid odii, livo- it turpitudinis alicui forsitan resideat in animo, id eji- antequam accedat ad cibum capiendum. Sic enim o- & corpori salubriores esse cibos, si sumantur animo ato. *Ti.* Istud verissimum esse credimus. *Eu.* Quoniam xemplum nobis ab ipso Christo traditum est, ut ab ymno cibum auspicaremur, (nam id arbitror, quod enter in Evangelio legimus, illum benedixisse, aut gra- gisse patri, priusquam cibum frangeret) & rursum hy- finiremus; si videtur, recitabo vobis hymnum quem di- hrysostomus miris laudibus prædicat in homilia qua- dignatus etiam interpretari. *Ti.* Imò ut velis rogamus. *Benedictus Deus, qui me pascis à juventute mea, qui ci- præbes omni carni, reple lætitiâ & gaudio corda nostra, Jatim quod satis est habentes, abundemus in omne opus bo- in Christo Jesu Domino nostro, cum quo tibi gloria, honor & rium, cum sancto Spiritu, in omne ævum.* *Ti.* Amen. *Eu.* accumbite, ac suam quisq; umbram sibi adjungat. Cani- æ debetur primus locus, Timothee. *Ti.* Verbo dignitatem universam

a Alcinoi regis horti apud Homerum commendantur.

b Allusit ad id, quòd & apes regem & politiam habere finguntur.

c Nihil aliud quàm divina laus.

universam meam complexus es. Hoc solo nomine sum cæteris anteponendus. *Eu.* Cæterarum dotium æstimator est Deus, nos ea sequimur quæ videmus. * Sophroni, adhære corpori tuo. Tu Theophile, & Eulali, dextrum mensæ latus occupate. Chrysoglottus & Theodidactus occupabunt lævum. Uranius & Nephalius, quod superest. Ego hunc angulum tuebor. *Ti.* Non patiemur. Hospiti debetur primus locus. *Eu.* Tota domus hæc mea est, simúlque vestra: quòd si mihi permittitur jus in regno meo, is locus debetur hospiti quemcunque sibi delegerit. Nunc utinam Christus ille exhilarator omnium, & sine quo nihil verè suave est, dignetur huic nostro interesse convivio, suâque præsentiâ exhilarare animos nostros. *Ti.* Spero dignabitur. Sed ubi sedebit, jam omnibus locis occupatis? *Eu.* Utinam ille se misceat omnibus & patinis & poculis, ut nihil illum non sapiat; sed potissimùm illabatur animus nostris. Id quò magis dignetur, & nos tanti hospitis reddamur capaciores, si molestum non est, auscultabitis paululùm è sacra lectione; sed ità, ut interim nihilo secius admoveatis manus ovis & lactucis, si libet. *Ti.* Id faciemus libenter, sed auscultabimus libentiùs. *Eu.* Is mos mihi multis nominibus videtur amplectendus; quòd hâc ratione vitentur inanes fabulæ, præbeatúrque materia confabulationis frugiferæ. Multum enim ab illis dissentio qui putant non esse lætum convivium nisi quod scateat ineptis ac lascivis fabulis, quod perstrepat obscœnis cantiunculis. Vera hilaritas nascitur è pura sinceráque conscientia: atque hi sermones verè læti sunt, quos semper & dixisse juvet aut audîsse, & semper delectet meminisse; non quorum mox pudeat, quíque conscientiam pœnitudine discrucient. *Ti.* Utinam ista tam perpenderemus omnes quàm sunt vera. *Eu.* Hæc, præterquam quòd certam & insignem habent utilitatem, etiam jucunda fiunt, ubi vel mensem unum assueveris. *Ti.* Nihil igitur consultius quàm optimis assuescere. *Eu.* Recita, puer, distinctè & claré. *Pu.* " *Sicut divisiones aquarum, ità cor regis in manu Domini: quòcunque voluerit, inclinabit illud. Omnis via viri recta sibi videtur, appendit autem corda Dominus. Facere misericordiam & judicium magis placet Domino quàm victima.* *Eu.* Sit hoc satis. Præstat enim pauca avidè discere, quàm multa cùm tædio devorare. *Ti.* Præstat sanè, sed non hîc tantùm. Plinius scripsit, *Officia* Ciceronis nunquam de manibus deponenda; & sunt sanè digna quæ cùm ab omnibus, tum præcipuè ab iis qui destinati sunt administrandæ Reipublicæ, ad verbum ediscantur,

* Sophronius, *temperans*; Eulalius, *bene loquens*; Theodidactus, *divinitus doctus*; Nephalius, *sobrius*.

Lectio S. Scripturarum inter cibos utilissima.

Prov. 21. 1, 2, 3.

meâ quidem sententiâ : sed hunc Proverbiorum libellum
per dignum arbitratus sum qui semper à nobis circumfe-
r. *Eu.* Quoniam sciebam prandium fore dilutum & in-
lum, idcirco hanc procuravi nobis condituram. *Ti.* Ni-
ic est non lautissimum; & tamen si nihil esset præter
betas absque pipere, vino & aceto, talis lectio condiret
ia. *Eu.* Mihi tamen plus adderet gratiæ, si quod audio,
tus intelligam. Atque utinam adesset aliquis verè Theo-
s, qui ista non intelligeret solùm, verùm etiam saperet.
is idiotis nescio an fas sit hisce de rebus confabulari. *Ti.*
verò puto vel nautis esse fas, modò absit definiendi te-
tas. Fortasse & Christus, qui pollicitus est sese adsfutu-
ubicunque duo convenirent de ipso tractantes, aspirabit
s tam multis. *Eu.* Quid si igitur partiamur inter nos
m tres sententias? *Conviva.* Non displicet, modò à con-
ore incipiat ordo. *Eu.* Non detrectarem provinciam;
vereor nè hîc vos pejùs accipiam quàm cibis accipio.
necubi videar difficilis convivator, omissis variis conje-
s quas in hunc locum congerunt interpretes, mihi vide-
ic esse sensus moralis; "Alios mortales posse flecti mo-
is, increpationibus, legibus ac minis: regis animum, quo-
m neminem metuit, si repugnes, magis irritari. Et idcir-
ioties principes vehementer contendunt aliquid, suo ani-
elinquendos: non quòd semper velint optima, sed quòd
m stultitiâ malitiâve Deus nonnunquam abutatur ad
idandos eos qui deliquerunt. Quemadmodum vetuit re-
Nabuchodonosori, quòd illius ministerio decrevisset ca-
e populum suum. Fortassis illud est quod ait Job, *Qui
re facit hominem hypocritam propter peccata populi.* At-
nuc fortasse pertinet quod ait David, deplorans pec-
n suum, *Tibi soli peccavi, & malum coram te feci.* Non
reges non peccent, ingenti populi malo: sed quòd non
int hominem cujus autoritate condemnentur; cùm
udicium nemo, quamlibèt potens, possit effugere. *Ti.*
lisplicet interpretatio. Sed quid sibi volunt *divisiones
um?* *Eu.* Adhibita est similitudo quæ rem explanet.
olenta res & impotens est, regis animus concitatus, nec
aut illuc duci potest, sed impetu suo fertur, velut
œstro divino *percitus*: Quemadmodum mare sese spar-
terras, ac subindè cursum mutat, contemptis agris, æ-
s, & quicquid obstat; alicubi se condit sub terras: cu-
petum si coneris inhibere, aut aliò deflectere, nihil agis.
accidit in magnis fluminibus, veluti fabulæ quoque nar-
rant;

a Allusit ad illud Martialis, *Ut sapiant fatuæ fabrorum prandia betæ, O quàm sæpe petet vina piperque coquus!*

Jer. 27, & 28.

Job 34. 30.

Psal. 15. 4.

b Id est, furore, stimulo. Vide Prov.

a Amnis est Acarnaniæ. Vide Strab.

rant de (a) Acheloo. Minus autem mali capitur si commodè obsecundes, quàm si violenter repugnes. *Ti.* Nihil igitur remedii adversus malorum regum impotentiam? *Eu.* Fortasse primum fuerit, leonem in civitatem non recipere: proximum, sic authoritate senatûs, magistratuum ac civium moderari potentiam illius, ut non facilè erumpat in tyrannidem. Sed omnium potissimum, dum adhuc puer est, & se principem esse nescit, sanctis præceptis formare pectus illius. Prosunt & preces ac monita, sed blanda ac tempestiva.

b Postremum refugium.

(b) Extrema anchora est, votis fatigare Deum, ut regis animum inclinet ad ea quæ Christiano rege digna sunt. *Ti.* Quid ais, idiota? Si Baccalaureus essem Theologiæ minimè puderet istius interpretationis. *Eu.* An vera sit, nescio: mihi sat's est quòd sensus non sit impius aut hæreticus. Morem gessi voluntati vestræ. Nunc, ut decet in conviviis, vicissim audire cupio. *Ti.* Si quid defertis his quoque canis, mihi videtur hoc dictum & ad abstrusiorem sententiam accommodari posse. *Eu.* Credo, & audire cupio. *Ti.* " *Rex* intelligi potest vir perfectus, qui domitis carnis affectibus, " solo divini Spiritûs impetu ducitur. Porrò qui sit hujus" modi, hunc non convenit fortassis humanis legibus in ordi" nem cogere, sed suo domino, cujus spiritu agitur, relin" quendus est: nec judicandus est ex hisce rebus quibus im" becillitas imperfectorum utcunque provehitur ad veram " pietatem; sed si quid secùs facit, dicendum est cum Paulo, " *Dominus assumpsit illum: Domino suo stat aut cadit*; item il" lud, *Spiritualis homo omnia di judicat, ipse verò à nemine ju" dicatur.* Talibus igitur nemo præscribat: sed Dominus, " qui præscripsit terminos mari & amnibus, habet *cor* sui *re" gis in manu sua, & quòcunque voluerit, inflectit illud.* Quid " enim opus est præscribere illi qui suapte sponte præstat " meliora quàm exigunt humanæ leges? aut quæ temeritas " sit illū hominē constitutionibus astringere, quem certis ar" gumentis constat divini Spiritûs afflatu gubernari? *Eu.* Tu verò, Timothee, non solùm canos habes capillos, sed pectus etiam habes eruditionis canitie venerabile. Atque utinam inter Christianos, quos omnes oportebat esse reges, hujusmodi plures reperirentur hoc digni cognomine. Sed jam satis est *ovatum* & oleribus prælusū. Jubete hæc tolli, & apponi quod superest. *Ti.* Nobis affatim satisfactum est hâc (c) ovatione, etiamsi nihil præterea successerit vel supplicationis vel triumphi. *Eu.* Verùm quoniam, aspirante Christo, sicut opinor, successit res in prima sententia, velim ut umbra tua nobis enarret

c Supplicatio & ovatio sunt infra triumphum: allusum est autem ad *ova* apposita.

enarret alteram, quæ mihi videtur aliquantò obscurior. *Soph.* Si boni voletis consulere quicquid dixero, sedulò dicam quod mihi videtur. Alioqui qui fieri potest, ut rebus obscuris lucem adferat umbra? *Eu.* Equidem recipio futurum omnium nomine, & tales umbræ lucem suam habent aptiorem oculis nostris. *So.* Idem docere videtur quod Paulus: diversis vitæ rationibus contenditur ad pietatem. Alii placet Sacerdotium, alii cœlibatus, alii conjugium, alii (*a*) secessus, alii respublica, pro varietate corporum & ingeniorum. Rursus, *alius vescitur quibuslibet, alius distinguit inter cibum & cibum; alius judicat inter diem & diem & alius judicat omnem diem.* In his Paulus vult unumquemque suo frui affectu citra contumeliam alterius; nec oportet quenquam ex hujusmodi judicare, sed judicium deferre Deo qui *expendit corda.* Fit enim sæpenumero, ut vescens gratior sit Deo quàm non vescens, & diem festum violans acceptior sit Deo quàm is qui videtur observare, & matrimonium hujus gratius sit oculis Dei quàm multorum cœlibatus. Dixi umbra. *Eu.* Utinam mihi sæpe contingat cum talibus umbris colloqui. *Rem*, ni fallor, non *acu* (quod aiunt) sed linguâ *tetigisti.* Sed adest qui cœlebs vixit, non de numero beatorum *qui se castraverunt propter regnum Dei*; sed hic castratus est vi, quò magis placeret *ventri*, donec *& hunc & escas destruxerit Deus.* Capus est ex corte nostra. Elixis magis delector. Jus est non inelegans: quod in eo natat, lactucæ sunt selectissimæ. Sumat sibi quisque quod gratum est animo. Sed nequid vos fallem, succedit huic assi nonnihil, mox (*b*) bellaria, deinde fabulæ (*c*) catastrophe. *Th.* Sed interim excludimus uxorem è convivio. *Eu.* Ubi vos venietis comitati vestris, accumbet & mea. Nunc quid aliud esset quàm (*d*) muta persona? & illa suaviùs garrit mulier inter mulieres, & nos liberiùs philosophamur. Alioqui periculum sit, nè nobis accidat quod accidit Socrati, cui cùm essent convivæ philosophi, quibus magis placerent hujusmodi fabulæ quàm cibus, & in longum proferretur disputatio, Xantippe commota mensam subvertit. *Ti.* Nihil minus à tua metuendum arbitror. Est enim mulier moribus placidissimis. *Eu.* Mihi certè talis, ut commutare non cupiam, etiamsi liceat; atque hoc nomine mihi vel præcipuè videor fortunatus. Nec enim mihi placet eorum sententia, qui fortunatum putant, uxorem habuisse nunquam: magìs arridet quod ait sapiens Hebræus, *ei bonam sortem obtigisse, cui obtigit uxor bona. Ti.* Sæpe nostro vitio malæ

a Vita privata aut monachismus.

b Tragemata secundæ mensæ.

c Prima pars comœdiæ dicitur *Protasis*; secunda *Epitasis*, in qua tumultus est vehementissimus; tertia *Catastrophe*, quæ componit tumultum.

d Muta persona in fabulis, quæ ostenditur quidem, sed non loquitur.

sunt uxores, vel quia tales diligimus, vel quia tales reddimus, vel quia non, ut oportet, formamus & instituimus. *Eu.* Vera prædicas, sed interim exspecto tertiæ sententiæ enarrationem; & jam mihi dicturire videtur θεόπνευστος Theophilus. *Th.* Imò mihi animus erat in patinis: dicam tamen, quando licet impuné. *Eu.* Etiam cum gratia licebit errare, vel sic præbebis occasionem inveniendi. *Th.* Mihi videtur eadem sententia quam protulit Dominus apud Osee Prophetam capite sexto, *Misericordiam volui & non sacrificium, & scientiam Dei plùs quàm holocausta:* cujus vivus & efficax interpres est Dominus Jesus in Evangelio, Matt. 9. Cùm enim convivium agitaret in domo Levi, qui erat publicanus, ísque multos sui ordinis suíque quæstûs homines invitâsset ad convivium, Pharisæi, qui tumebant religione Legis, quum ea præcepta negligerent unde tota Lex pendebat & Prophetæ, quò discipulorum animos alienarent à Jesu, rogabant illos, cur Dominus admisceret se convivio peccatorum, à quorum consortio abstinebant Judæi, qui volebant haberi sanctiores, & si quando contigisset cum ejusmodi congredi, reversi domum abluebant corpus. Cúmque discipuli, rudes adhuc, non haberent quod responderent, Dominus & pro se & pro discipulis respondit, *Non est opus*, inquit, *medico valentibus, sed malè habentibus. Euntes autem discite quid est, Misericordiam volo, & non sacrificium. Non enim veni vocare justos, sed peccatores.* *Eu.* Pulchrè tu quidem collatione locorum rem explicas, id quod in divinis literis præcipuum est: sed discere velim quid appellat *sacrificium*, quid *misericordiam*. Nam qui consistit, ut aversetur sacrificia Deus, quæ sibi tot præceptis jusserat exhiberi? *Th.* Quomodo Deus aversetur sacrificia, docet ipse nos apud Esaiam capite primo. Sunt enim quædam præscripta Judæis in Lege, quæ significant magìs sanctimoniam, quàm præstant: quod genus sunt dies festi, sabbatismi, jejunia, sacrificia. Et sunt quæ semper præstanda sunt, quæ suâpte naturâ bona sunt, non quia jussa. Judæos autem aversatur Deus non quòd observarent Legis ritus, sed quòd his stultè tumidi, negligerent ea quæ Deus maximè vult præstari à nobis; ac madentes avaritiâ, superbiâ, rapinis, odio, livore, cæterísque vitiis, existimabant Deum ipsis multum debere, quòd diebus festis versarentur in templo, quòd immolarent victimas, quòd abstinerent à cibis vetitis, quòd illi nonnunquam jejunarent: umbras amplectabantur, rem negligebant. Quòd autem ait, *misericordiam volo, & non sacrificium*;

Id est, divinitus afflatus.

Deus quomodo aversatur sacrificia.

Ose. 6. 6.

:ium; opinor ex idiomate sermonis Hebræi dictum, pro eo quod erat, *misericordiam volo potiùs quàm sacrificium:* quemadmodum illud interpretatur Solomon, cùm ait, *Facere misericordiam & judicium, magìs placet Domino quàm victimæ.* Porrò, omne officium quod impenditur sublevando proximo, Scriptura *Misericordiam* vocat & Eleemosynam, quæ & ipsa nomen duxit à *miserendo. Victimas* appellari puto quicquid pertinet ad ceremonias corporales, & aliquid habet affine cum * Judaismo: quod genus sunt delectus ciborum, vestitus præscriptus, jejunium, sacrificium, preces veluti pensum absolutæ, quies diei festi. Hæc enim ut pro tempore non sunt omnino negligenda; ità Deo fiunt ingrata, si quis observationibus hujusmodi confisus negligat misericordiam, quoties fratris necessitas exigit officium charitatis. Habet speciem sanctimoniæ, etiam colloquia vitare malorum: sed hoc cessare debet, quoties aliud suadet charitas proximi. Obedientia est quiescere diebus festis: sed impium sit, ob (*a*) religionem diei sinere fratrem perire. Itáque servare diem Dominicum *victima* est, ut ità loquar: reconciliari fratri, *misericordia* est. Porrò *judicium*, quanquam potest ad potentes referri, qui frequenter vi opprimunt imbecilles, tamen mihi videtur non absurdum, si respondeat illi quod est apud Osee, *& scientiam Dei plùs quàm holocausta.* Non servat Legem qui non servat juxta mentem Dei. Judæi sublevabant asinum in foveam collapsum sabbatis; & Christum calumniabantur, qui servaret totum hominem in sabbato. Hic erat præposterum judicium, & aberat scientia Dei: nesciebant enim quòd ista propter hominem essent instituta, non homo propter illa. Sed hæc impudenter dicere viderer, nisi vestro jussu dicerem. Malim ex aliis rectiora discere. *Eu.* Ista mihi videntur adeò dicta impudenter, ut existimem Dominum Jesum loqui per organum oris tui. Sed interim dum largiter pascimus animos nostros, nè negligantur collegæ. *Th.* Quinam? *Eu.* Corpora nostra: nonne collegæ sunt animorum? Hoc enim malim, quàm instrumenta, vel domicilia, vel sepulchra. *Ti.* Hoc nimirum est affatim refici, ubi totus homo reficitur. *Eu.* Video vos segniter attingere. Quare, si videtur, jubebo proferri assa, nè pro lauto convivio longum præbeam. Videtis hujus prandioli summam. Armus est ovillus, sed exquisitus, capus, & perdices quatuor. Has solas à mercatu sumpsi, reliqua suppeditat hoc prædiolum. *Ti.* Epicureum prandium video, nè dicam (*b*) Sybariticum. *Eu.* Imò

Prov. 21.

* Judæi à professione.

a Religio propriè est eorum quæ reveremur, veluti sepulchrorum; cui proxima est Superstitio. Religio enim immodica superstitio est.

Alludit ad locum Pauli Col. 2. 23.

b Lege in Chiliadibus prov. *Sybaritica mensa.*

vix Carmeliticum. Sed quale quale est, boni consuletis. Animus certè purus est, si parùm lautum est convivium. *Ti.* Adeò non est muta tua domus, ut non solùm parietes, sed & cyathus loquatur aliquid. *Eu.* Quid tibi loquitur? *Ti.* *Nemo nisi à seipso læditur.* *Eu.* Cyathus patrocinatur vino. Nam vulgus febrim aut capitis gravedinem è potu contractam imputare solet vino, cùm ipsi sibi malum accersierint immodicè bibendo. *Soph.* Meus Græcè loquitur, Ἐν οἴνῳ ἀλήθεια. *Eu.* Admonet non esse tutum Sacerdotibus aut regum famulis indulgere vino, quòd vinum ferè transferat in linguam quicquid latebat in corde. *So.* Apud Ægyptios olim nefas erat sacerdotibus bibere vinum, cùm nondum illis mortales sua committerent arcana. *Eu.* Nunc licet quidem omnibus bibere vinum; an expediat nescio *So.* Eulali, quid libelli profers è crumena? perquam elegans videtur, nam foris etiam totus aureus est. *Eulal.* Sed idem intus plùs quàm gemmeus est. Sunt Epistolæ Paulinæ, quas ut unicas delicias meas semper mecum circumfero; quas ideo profero, quòd ex occasione sermonis tui venit in mentem locus quidam qui me nuper diu torsit, nec adhuc satis sibi facit animus. Is est in Epistolæ prioris ad Corinthios capite sexto, *Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt: Omnia mihi licent, sed ego sub nullius redigar potestatem.* Primùm si Stoicis credimus, nihil est utile quod non idem honestum. Quomodo igitur Paulus distinguit id quod *licet* ab eo quod *expedit?* Certè scortari aut inebriari non licet: quomodo igitur licent omnia? Quòd si Paulus de certo genere rerum loquitur, quarum omnium vult esse licentiam, non possum satis ex ipso loci tenore divinare quodam sit illud genus. Ex iis quæ mox huic loco subjiciuntur conjicere licet eum loqui de ciborum delectu. Quidam enim abstinebant ab * idolothytis, quidam à cibis per Mosen interdictis. Et de idolothytis agit capite octavo. Rursus cap. 10. velut explicans hujus loci sententiam, ait, *Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt: Omnia mihi licent, sed non omnia ædificant. Nemo quod suum est quærat, sed quod alterius. Omne quod in macello venit, manducate.* Hoc quod hîc subjicit Paulus, congruere videtur cum eo quod suprà dixerat, *Esca ventri, & venter escis; & hunc & has destruet Deus.* Quòd autem respexit hîc etiam ad Judaicum ciborum delectum, indicat clausula decimi cap. *Sine offensione estote Judæis & gentibus & Ecclesiæ Dei; sicut & ego per omnia, omnibus placeo, non quærens quod mihi utile est, sed quod multis,* ut

[Margin notes:] Id est, *in vino veritas.* — 1 Cor.6.12. — * Id est, *idolis sacrificatis oblatis.*

ut salvi fiant. Nam quòd ait *gentibus*, pertinere videtur ad Idolothytum; quòd ait *Judæis*, referri videtur ad delectum ciborum; quòd ait *Ecclesiæ Dei*, pertinet ad infirmos ex utraque gente collectos. Licebat igitur vesci quibuslibet cibis, & *omnia munda mundis.* Verùm incidit casus, ut *non expediat.* Quòd omnia licebant, libertatis erat Evangelicæ: sed charitas ubique spectat quid conducat ad salutem proximi, eóque frequenter abstinet & à licitis, malens obsecundare commodo proximi quàm suâ uti libertate. Sed hîc mihi geminus obstrepit scrupulus. Primùm, quòd in sermonis contextu nihil præcedat aut sequatur quod cum hoc sensu cohæreat. Nam objurgârat Corinthios, quòd essent seditiosi, quòd scortationibus, adulteriis, atque etiam incestis impuri, quòd litigarent apud Judices impios. Cum his quî cohæret, *Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt?* Et in his quæ sequuntur redit ad causam impudicitiæ, quam repetierat & antè, intermisso negotio litium. *Corpus autem*, inquit, *non fornicationi sed Domino, & Dominus corpori.* Verùm hunc quoque scrupulum possum utcunque discutere, quòd paulò superiùs in catalogo vitiorum meminisset & idololatriæ, *Nolite errare, neque fornicarii, neque idolis servientes, neque adulteri.* Porrò esus idolothytorum vergebat ad speciem idololatriæ. Et ideo mox subdit, *Esca ventri, & venter escis*; significans, pro necessitate corporis, pro tempore licere vesci quibuslibet, nisi aliud suaserit charitas proximi: sed impudicitiam semper & ubique detestandam esse. Quòd vescimur necessitatis est, quæ tolletur in resurrectione mortuorum: quòd libidinamur, malitiæ est. Sed alterum scrupulum non queo dissolvere, quomodo ad hæc quadret illud, *Sed ego sub nullius redigar potestatem.* Ait enim sibi potestatem esse omnium, se tamen in nullius potestate fore. Si is dicitur esse in potestate aliena qui, nè offendat, abstinet, idem capite nono de se prædicat, *Cùm liber essem ab omnibus, omnium me servum feci, ut omnes lucrifacerem.* Hoc, opinor, offensus scrupulo, sanctus Ambrosius putat hunc esse germanum Apostoli sensum, ut viam præstruat illi quod ait capite nono, sibi quoque potestatem esse faciendi quod cæteri faciebant vel Apostoli vel Pseudapostoli, sumendi victum ab his quibus prædicabat Evangelium. Sed ab hoc, tametsi licebat, temperabat, quòd sic expediret Corinthiis, quos de tam multis & insignibus vitiis objurgabat. Porrò quisquis accipit, fit quodammodo obnoxius ei à quo accipit, & aliquid

quid decedit de vigore authoritatis. Siquidem qui accipit, minùs liberè objurgat; & qui dedit, non perinde fert objurgari ab eo cui benefecit. In hoc igitur Paulus abstinuit ab iis quæ licebant, ut consuleret Apostolicæ libertati, quam in hoc volebat nulli esse obnoxiam, ut liberiùs, ac majore cum authoritate reprehenderet illorum vitia. Mihi sanè non displicet Ambrosiana sententia. Attamen si quis mallet hunc locum ad cibos accommodare, meâ sententiâ quod ait Paulus, *Sed ego sub nullius redigar potestatem*, sic accipi posset; Tametsi nonnunquam abstineam à cibis immolatitiis, aut lege Mosaicâ vetitis, ut consulam saluti proximi, ac profectui Evangelico; tamen animus meus liber est, qui scit sibi licere vesci cibis quibuslibet, pro necessitate corpusculi. At pseudapostoli conabantur hoc persuadere, quosdam cibos per se impuros esse, nec abstinendum per occasionem, sed semper ab his temperandum, tanquam naturâ malis, nec aliter quàm abstinemus ab homicidio & adulterio. Hoc quibus erat persuasum, redacti erant sub alienam potestatem, & exciderant ab Evangelica libertate. Solus, quod quidem meminerim, Theophylactus sententiam inducit ab his omnibus diversam; *Licet vesci quibuslibet cibis, sed non expedit immodicé.* Nam ex luxu nascitur impudicitia. Hic sensus quanquam impius non est, tamen mihi non videtur hujus loci germanus esse. Ostendi quæ me torqueant: vestræ charitatis erit, me ex his scrupulis eximere. *Eu.* Næ tu probè tuo respondes nomini. Qui sic novit proponere quæstiones, non opus habet alio qui dissolvat. Sic enim proposuisti dubitationem tuam, ut ego dubitare desierim. Tametsi Paulus in ea epistola (quoniam multa simul decrevit agere) sæpe ab uno argumento in aliud devolvitur, & rursum quod intermiserat, repetit. *Ch.* Nisi vererer nè vos meâ loquacitate avocem à capiendo cibo, & si crederem fas esse tam sacris colloquiis admiscere quicquam ex profanis authoribus, proponerem & ipse quiddam, quod hodie legentem me non torsit, sed unicè delectavit. *Eu.* Imò profanum dici non debet quicquid pium est, & ad bonos mores conducens. Sacris quidem literis ubique prima debetur authoritas; sed tamen ego nonnunquam offendo quædam vel dicta à veteribus, vel scripta ab ethnicis, etiam poëtis, tam castè, tam sanctè, tam divinitus, ut mihi non possim persuadere quin pectus illorum, cùm illa scriberent, numen aliquod bonum agitaverit. Et fortasse latiùs se fundit spiritus Christi, quàm nos interpretamur. Et multi sunt in consortio Sanctorum,
qui

qui non sunt apud nos in Catalogo. Fateor affectum meum apud amicos; non possum legere librum Ciceronis de Senectute, de Amicitia, de Officiis, de Tusculanis quæstionibus, quin aliquoties exosculer codicem, ac venerer sanctum illud pectus, afflatum cœlesti numine. Contrà, cùm hos quosdam recentiores lego de Republica, Oeconomica, aut Ethica præcipientes, Deum immortalem! quàm frigent præ illis! imò quàm non videntur sentire quod scribunt! ut ego citiùs patiar perire totum * Scotum cum aliquot sui similibus, quàm libros unius Ciceronis aut Plutarchi: non quòd illos in totum damnem, sed quòd ex his sentiam me reddi meliorem, cùm ex illorum lectione surgam, nescio quomodo, frigidiùs affectus erga veram virtutem, sed irritatior ad contentionem. Quare nè verere, quicquid isthuc est proponere. *Ch.* Cùm plerique libri M. Tullii quos scripsit de Philosophia, divinitatis quiddam spirare videntur, tum ille quem Senex scripsit de Senectute planè mihi videtur (a) κύκνειον ᾆσμα, quemadmodum Græcis est in proverbio. Eum hodie relegi, atque hæc verba, quoniam præ cæteris arridebant, edidici. *Quòd si quis Deus mihi largiatur ut ex hac ætate repuerascam, & in cunis vagiam, valde recusem: nec verò velim quasi decurso spatio à calce ad carceres revocari. Quid enim habet hæc vita commodi? quid non potiùs laboris? Sed non habeat sanè, habet certè tamen aut satietatem aut molestiam. Non libet enim mihi deplorare vitam, quod multi, & hi docti, sæpe fecerunt. Nec me vixisse pænitet; quoniam ità vixi, ut frustrà me natum non existimem. Et ex vita ista discedo, tanquam ex hospitio, non tanquam è domo. Commorandi enim natura diversorium nobis, non habitandi, dedit. O præclarum illum diem, cùm ad illud animarum concilium cœtùmque proficiscar, & cùm ex hac turba & colluvione discedam!* Hactenus Cato. Quid ab homine Christiano dici potuit sanctius? Utinam talia essent colloquia monachorum omnia, vel cum sacris virginibus, quale fuit illud ethnici senis colloquium cum ethnicis adolescentibus. *Eu.* Jam aliquis causabitur colloquium esse confictum à Cicerone. *Ch.* Isthuc meâ non magni refert, sive hoc laudis tribuatur Catoni, qui talia senserit dixeritque; sive Ciceroni, cujus animus sententias tam divinas cogitatione complexus sit, cujus calamus res egregias pari facundiâ depinxerit. Quanquam equidem arbitror & Catonem, etiamsi non dixit eadem, tamen similia dicere solitum in colloquiis. Nec enim tam impudens erat M. Tullius, ut alium Catonem finxerit quàm fuerit;

* Scotus Plutarcho & Ciceroni postponitur.

a Id est, *Cygnea cantio.* Vide Chiliades.

& in dialogo parùm meminerit decori, quod imprimis spectandum est in hoc scripti genere, præsertim cùm ejus viri memoria recens adhuc hæreret animis ejus ætatis hominum. *Th.* Vehementer probabile est quod narras: sed dicam quid mihi venerit in mentem, te recitante. Sæpenumero mecum admiratus sum, Cùm omnes optent longævitatem, mortem exhorreant, tamen vix quenquam comperi tam felicem, non dico senem, sed provectioris ætatis hominem, quin rogatus, an, si detur, velit repuerascere, usurus per omnia iisdem bonis ac malis quæ illi jam contigissent in vita, responderet idem quod Cato dicit: præsertim si recolat animo quicquid annis retroactis seu triste seu lætum obtigisset. Nam frequenter & suavium rerum recordatio vel cum pudore, vel cum conscientiæ molestia conjuncta est, ut animus ab his etiam recolendis non minùs abhorreat quàm à tristibus. Id, opinor, nobis indicârunt sapientissimi Poëtæ, qui scribunt tum demum animas capi desiderio corporum relictorum, posteaquam ex amne Lethæo longa biberint oblivia. *Vran.* Est isthuc profectò dignum admiratione, & mihi quoque compertum in nonnullis. Verum illud quàm mihi blandiebatur, *Nec me vixisse pœnitet!* At quotusquisq; Christianorum sic moderatur vitam suam, ut hujus senis vocem sibi possit usurpare? Vulgus hominum existimat se non frustrà vixisse, si per fas nefásque congestas divitias relinquant morientes. At Cato ideo non putat se frustrà natum, quòd integrum & sanctum civem præstiterit Reipublicæ, quòd incorruptum magistratum; quòd posteritati quoque virtutis & industriæ sua monumenta reliquerit. Jam illo quid dici potuit divinius? *Discedo tanquam ex hospitio, non tanquam è domo.* Hospitio tantisper uti licet donec hospes jubeat exire: è domo sua nullus facilè pellitur. Et tamen hinc quoque sæpenumero propellit vel ruina, vel incendium, vel alius casus quispiam. Ut horum nihil accidat, tamen senio collabens ædificium admonet esse demigrandum. *Nephal.* Non minùs elegans est quod apud Platonem loquitur Socrates, *Animam humanam in hoc corpore velut in præsidio positam esse, unde fas non sit discedere injussu imperatoris, nec diutiùs in eo immorari quàm visum sit ei qui collocavit.* Illud significantius est in Platone, quòd pro domo dixerit *præsidium:* siquidem in domo tantùm commoramur, in præsidio destinati sumus functioni quam nobis delegavit Imperator noster: non abludens à nostris literis, quæ vitam hominis nunc *militiam*, nunc *certamen* esse dicunt.

Vran.

Uran. At mihi quidem oratio Catonis pulchrè congruere videtur cum oratione Pauli, qui scribens Corinthiis, cœlestem mansionem quam exspectamus post hanc vitam *οἰκίαν* vocat & *οἰκητήριον*, *domum* sive *domicilium*. Cæterùm hoc corpusculum appellat *tabernaculum*, Græcè *σκῆνος*. Nam & *qui sumus*, inquit, *in hoc tabernaculo*, *ingemiscimus gravati*. *Ne.* Nec abludit à sermone Petri: *Justum autem*, inquit, *arbitror*, *quamdiu sum in hoc tabernaculo*, *suscitare vos in commonitione*, *certus quòd velox est depositio tabernaculi mei.* Quid autem aliud clamat nobis Christus, quàm ut sic vivamus ac vigilemus, tanquam illico morituri; sic incumbamus honestis rebus, tanquam semper victuri? Jam illud cùm audimus, *O præclarum diem!* nonne videmur audire Paulum ipsum loquentem, *Cupio dissolvi, & esse cum Christo? Ch.* Quàm felices sunt qui tali animo mortem exspectant! Sed in oratione Catonis, quanquam præclara est, tamen fiduciam aliquis taxare posset, ut ab arrogantia profectam, quam multùm oportet abesse ab homine Christiano. Proinde mihi nihil unquam legisse videor apud Ethnicos quod aptiùs quadret in hominum verè Christianum, quàm quod Socrates, paulò pòst bibiturus cicutam, dixit Critoni: *An opera* (inquit) *nostra sit probaturus Deus, nescio; certè sedulò conati sumus ut illi placeremus. Est mihi tamen bona spes quòd ille conatus nostros sit boni consulturus.* Vir ille sic diffidit factis suis, ut tamen ob animi propensam voluntatem obtemperandi voluntati divinæ, bonam spem conceperit fore ut Deus, pro sua bonitate, boni consulturus esset, quòd studuisset bene vivere. *Ne.* Profectò mirandus animus in eo qui Christum ac Sacras literas non noverat. Proinde cùm hujusmodi quædam lego de talibus viris, vix mihi tempero quin dicam, * *Sancte Socrates, ora pro nobis. Ch.* At ipse mihi sæpenumero non tempero, quin bene ominer sanctæ animæ Maronis, & Flacci. *Ne.* At ego quot vidi Christianos quàm frigidè morientes? Quidam fidunt in his rebus quibus non est fidendum; quidam, ob conscientiam scelerum, & scrupulos quibus indocti quidam obstrepunt morituro, penè desperantes exhalant animam. *Ch.* Nec mirum eos sic mori, qui per omnem vitam tantùm philosophati sunt in ceremoniis. *Ne.* Quid isthuc verbi est? *Ch.* Dicam, sed illud etiam atque etiam præfatus, me non damnare, imò vehementer probare, Sacramenta & ritus Ecclesiæ; sed quosdam vel improbos, vel superstitiosos, vel (ut mollissimè dicam) simplices & indoctos, qui docent populum

* Sancte Socrates, ora pro nobis.

lum

lum hisce rebus fidere, prætermissis his quæ nos verè reddunt Christianos. *Ne.* Nondum satis intelligo, quorsum eas. *Ch.* Faxo ut intelligas. Si vulgus Christianorum spectes, nonne prora & puppis vitæ illis in Ceremoniis est? In Baptismo, quantâ religione repræsentantur prisci ritus Ecclesiæ? Commoratur infans extra fores templi, peragitur exorcismus, peragitur Catechismus, suscipiuntur vota, abjuratur Satanas cum pompis & voluptatibus suis; tandem ungitur, consignatur, salitur, tingitur, datur negotium susceptoribus, ut puerum curent instituendum. Illi dato nummo redimunt libertatem. Et jam puer Christianus dicitur, & est aliquo modo. Mox rursus ungitur: tandem discit confiteri, sumit Eucharistiam, consuescit quiescere diebus festis, audire sacrum, jejunare nonnunquam, abstinere à carnibus. Et hæc si servat, habetur absolutè Christianus. Ducit uxorem, accedit aliud sacramentum: initiatur sacris, rursus ungitur & consecratur, mutatur vestis, dicuntur preces. Atque hæc quidem omnia quòd fiunt, probo: sed quòd hæc fiunt magis ex consuetudine quàm ex animo, non probo: quòd nihil aliud adhibetur ad Christianismum, vehementer improbo. Siquidem magna pars hominum dum his fidit, nihilo secius interim per fas nefásque congerit opes, servit iræ, servit libidini, servit livori, servit ambitioni; sic tandem venitur ad mortem. Hic rursus ceremoniæ parate. Adhibetur confessio semel atque iterum, additur unctio, datur Eucharistia; adsunt cerei sacri, adest crux, adest aqua sacra, adhibentur indulgentiæ; expromitur, aut illic etiam emitur morienti diploma Pontificis, ordinantur (a) parentalia magnificè celebranda; fit rursus stipulatio solennis, adest qui clamet ad aurem morientis, imò nonnunquam occidit ante tempus, si contingat, ut sæpe fit, vocalior, aut bene potus. Hæc ut rectè adhibentur, præsertim quæ nobis tradidit Ecclesiastica consuetudo; ità sunt alia quædam reconditiora, quæ nobis hoc præstant, ut cum alacritate spiritûs, ut cum Christiana fiducia migremus hinc. *Eu.* Piè tu quidem ista veréque concionaris, sed interim nullus admovet manum cibis. Caveat quisque nè se fallat. Ego prædixi, nihil exspectandum præter secundas mensas, eásq; rusticanas, nè quis sibi promittat (b) Phasides aves, aut attagenas, aut Attica bellaria. Hæc amoveto, puer, & quod restat apponito. Videtis non copiæ, sed inopiæ nostræ cornu. Hic est proventus hortulorum quos vidistis. Nè parcite, si quid arridet. *Ti.* Tanta varietas est, ut vel ipso recreemur aspectu. *Eu.* Atqui nè planè contemnatis

Ceremoniæ Pontificiæ damnantur.

a Justa sunt & pro mortuis sacrificia, vulgò Exequiæ.

b Phasiani & Attagenes, sive, ut alii malunt, attages, aves in deliciis habitæ. *Attica bellaria* de lautitiis & cupediis dicitur.

temnatis frugalitatem meam, hæc patina exhilarâsset Hilarionem monachum Evangelicum, comitatum vel centum monachis illius seculi. Paulo verò atque Antonio, vel menstruus commeatus esse potuisset. *Ti.* Imò nec Petrus ille Princeps Apostolorum fastidisset, opinor, cùm apud Simonem coriarium diversaretur. *Eu.* Imò nec Paulus, opinor, cùm coactus egestate sutoriam nocturnis horis exerceret. *Ti.* Debemus benignitati divinæ. Sed ego malim esurire cum Petro ac Paulo, modò, quod deesset corporis alimoniæ, abundaret in delicias animi. *Eu.* Imò discamus à Paulo, *&* *abundare*, *&* *penuriam pati*. Cùm deerit, gratias agamus Jesu Christo, qui nobis suppeditet & frugalitatis & patientiæ materiam. Cùm supererit, gratias agamus illius munificentiæ, qui nos suâ liberalitate invitet ac provocet ad amorem sui: ac modicè parcéque fruentes iis quæ largiter præbuit divina benignitas, pauperum memores simus, quibus Deus deesse voluit quod nobis superest, ut utrisque per alteros sit occasio virtutis. Siquidem nobis largitur, unde subvenientes egestati fraternæ misericordiam ipsius promereamur; & illi nostrâ liberalitate recreati, gratias agant Deo pro bona mente nostra, nósque precibus suis illi commendent. Et rectè venit in mentem. Heus, puer! dic uxori, ut ex assis quæ superant mittat Gudullæ nostræ. Est vicina quædam gravida, tenui fortunâ, sed animo beatissima. Maritus nuper decessit, homo profusus & ignavus, qui nihil uxori reliquit præter liberorum gregem. *Ti.* Christus jussit *dare omni petenti:* id si facerem, intra mensem ipsi mihi mendicandum esset. *Eu.* Opinor Christum sentire de his qui petunt necessaria. Nam qui petunt, imò qui flagitant, vel extorquent potiùs, magnas summas quibus exstruant * cœnationes Lucullianas, aut, quod pejus est, quibus alant luxum ac libidinem suam, iis negare quod petunt eleemosyna est: imò rapina est largiri malè usuris, quod debebatur præsenti necessitati proximorum. Unde mihi videntur vix excusari posse à peccato capitali qui sumptibus immodicis aut exstruunt aut ornant monasteria seu templa; cùm interim tot viva Christi templa fame periclitentur, nuditate horreant, rerúmque necessariarum inopiâ discrucientur. Cùm essem apud Britannos, vidi tumbam divi * Thomæ gemmis innumeris summíque pretii onustam, præter alia miracula divitiarum. Ego malim ista quæ superflua sunt elargiri in usus pauperum, quàm servare satrapis aliquando semel omnia direpturis, ac tumbam ornare frondi-

Matth. 5.

* Cœnatio locus est ubi cœnatur. Luculli Romani magnificentia multorum literis celebrata est.

* Becketti Cantuar.

frondibus ac flosculis; id, opinor, gratius esset illi sanctissimo viro. Cùm essem apud * Insubres, vidi monasterium quoddam ordinis Carthusiani, non ità procul à Papia. In eo Templum est intus ac foris, ab imo usque ad summum, candido marmore constructum; & ferè quicquid inest rerum marmoreum est, velut altaria, columnæ, tumbæ. Quorsum autem attinebat tantum pecuniarum effundere, ut pauci monachi solitarii canerent in templo marmoreo, quibus ipsis templum hoc oneri est, non usui, quòd frequenter infestentur ab hospitibus, qui non ob aliud eò se conferunt, nisi ut spectent templum illud marmoreum? Atque illic cognovi quod stultius est, illis legata in singulos annos tria millia ducatorum in structuram Monasterii. Et sunt qui putent esse nefas eam pecuniam in pios usus avertere, præter mentem Testatoris; malúntque demoliri quod instaurent, quàm non ædificare. Hæc quoniam insignia sunt, visum est commemorare: quanquam sunt passim in templis nostris exempla permulta similia. Hæc mihi videtur ambitio, non eleemosyna. Divites ambiunt sibi monumentum in templis, in quibus olim nec Divis locus erat. Curant se sculpendos ac pingendos, additis etiam nominibus, ac beneficii titulo. Atque hisce rebus bonam Templi partem occupant; olim, opinor, postulaturi ut ipsorum cadavera in ipsis reponantur altaribus. Dicet aliquis, An horum munificentiam existimas reiiciendam? Nequaquam, si templo Dei dignum sit quod offerunt. Sed ego, si Sacerdos aut Episcopus essem, hortarer crassos illos aulicos, aut negotiatores, ut si vellent sua peccata redimere apud Deum, ista clanculùm effunderent in subsidium eorum qui verè pauperes sunt. Isti putant perire pecuniam quæ sic frustulatim & clanculùm in præsentem egestatem tenuium sublevandam dissipatur, cujus nullum exstet apud posteros monumentum. Ego puto nullam meliùs collocari eâ quam ipse Christus sibi vult imputari, certissimus debitor. *Ti.* An non putas rectè collocari quod datur monasteriis? *Eu.* Et his darem nonnihil, si dives essem; sed darem ad necessitatem, non ad luxum; tum his inter quos sentirem vigere studium veræ religionis. *Ti.* Multi judicant non admodum bellè collocari quod datur istis mendicis publicis. *Eu.* Et istis nonnihil dandum est aliquando, sed cum delectu. At mihi consultius videatur, si singulæ civitates suos alerent, nec ferrentur errones huc & illuc circumcursitantes, præsertim validi, quibus opus suppeditandum sentio potiùs quàm pecuniam. *Ti.* Quibus igitur

* Italiæ populus, qui Mediolanum tenent.

ır potissimùm dandum censes, quantum, & quatenus? *Eu.* oc mihi ad unguem describere difficillimum sit. Primùm, nimum adesse oportet qui cupiat omnibus subvenire. Le-de, pro mea tenuitate, quod possum impertio, quoties se offert occasio; præsertim his quorum & paupertas & tegritas mihi nota est: hortor & alios ad beneficentiam, me defecerint facultates. *Ti.* Sed permittísne nobis hîc in o regno liberè loqui? *Eu.* Imò liberiùs quàm si domi ve-æ sitis. *Ti.* Non probas in templis sumptus immodicos; & s ædes multò minoris ædificare poteras. *Eu.* Equidem ar-tror has intra munditiem consistere, aut, si mavis, elegan-m: certè absunt à luxu, ni fallor. Ædificant magnificen-s qui mendicatò vivunt. Et tamen hi ipsi horti mei, ales quales sunt, vectigal pendunt egenis: & quotidie sum-ibus aliquid detraho, in me meósque frugalior, quò pos-n esse in pauperes munificentior. *Ti.* Si istum animum tinerent omnes, permulti meliùs haberent, quos nunc e-stas gravat indignos; &, ex adverso, multi minùs essent esi, digni quos egestas doceat sobrietatem ac modestiam. . Fortasse sic res habet. Sed vultísne ut hæc insipida bella-re quapiam suavi condiamus? *Ti.* Plus satis est delicia-n. *Eu.* At ego hinc depromam quod nè saturi quidem tidiatis. *Ti.* Quid est? *Eu.* Codex est Evangeliorum, ut od lautissimum habeo vobis depromam in fine convivii. Re-ı, puer, ab eo loco ubi proximè destitisti. *Pu. Nemo potest* Matt. 6.24.
bus Dominis servire. Aut enim unum odio habebit, & alte-a diliget: aut unum sustinebit, & alterum contemnet. Non stis Deo servire & mammonæ. Ideo dico vobis, nè soliciti si-animæ vestræ, quid manducetis, neque corpori, quid induami-Nonne animus plus est quàm esca, & corpus plus quàm vesti-itum? *Eu.* Redde codicem. In hoc loco mihi Jesus Chri-s videtur bis idem dixisse. Etenim pro eo quod priùs di-, *odio habebit*, mox ponit, *contemnet*; & pro eo quod priùs uerat, *diliget*, mox vertit, *sustinebit*: commutatis personis stit eadem sententia. *Ti.* Non satis assequor quid velis. Demonstremus igitur ratione mathematicâ, si videtur. priore parte pro *uno* pone *A*, pro *altero B*: rursus in teriore pro *uno* pone *B*, pro *altero A*, verso ordine. Aut n *A* odio habebit, *B* diliget; aut *B* sustinebit, & *A* temnet. Nonne hîc palàm est, *A* bis odio haberi, & *B* diligi? *Ti.* Perspicuum est. *Eu.* Atqui hæc conjunctio præsertim repetita, habet emphasim sententiæ contra-aut certè diversæ: alioqui nonne absurdè diceretur, Aut

Petrus

Petrus me vincet, & ego cedam: aut ego cedam, & Petrus me vincet? *Ti.* Lepidum, ità me Deus amet, sophisma! *Eu.* At tum demum mihi videbitur lepidum, si hoc ex vobis didicero. *Th.* Animus somniat ac parturit mihi nescio quid: si jubetis, quicquid est, proferam in medium; vos eritis vel (*a*) oniropoli, vel obstetrices. *Eu.* Quanquam vulgò mali ominis habetur somniorum meminisse in convivio, & parùm sit verecundum coram tot viris fœtum eniti; tamen nos istud somnium, sive mavis partum animi tui, libenter exipiemus. *Th.* Mihi videtur in hoc sermone res commutari potiùs quàm persona. Et hanc vocem *unum*, & *unum*, non referri ad *A* & *B*, sed utraque pars refertur ad utrumlibet, ut utrumcunque delegeris, ei jam opponatur, quod significatur per *alterum*. Quasi dicas, Aut excludes *A*, & admittas *B*; aut *A* admittes, & excludes *B*. Hìc videtis, manente personâ, rem esse translatam. Atque hoc ità dictum est de *A*, ut nihil referat si idem enuncies de *B*, hoc pacto; Aut *B* excludes, & admittes *A*; aut admittes *B*, & excludes *A*. *Eu.* Sanè argutè tu quidem problema nobis explicuisti, neque quisquam mathematicus meliùs depinxisset in pulvere. *Soph.* Illud me magìs movet, quòd prohibet esse solicitos de crastino, cùm Paulus ipse laboravit manibus victûs parandi causâ, atque idem acriter increpet otiosos, & ex alieno vivere gaudentes, admonens ut *laborent, ac manibus operentur quod bonum est, ut sit unde tribuant aliquid necessitatem patienti.* An non pii sanctique labores sunt quibus maritus tenuis alit uxorem sibi charissimam dulcésque liberos? *Ti.* Ista quæstio, meâ sententiâ, variis modis dissolvi potest. Primùm, ut ad illa tempora potissimùm pertineat: Apostolis, ob Evangelii prædicationem latè vagantibus, eximenda erat solicitudo victûs undecunque suppeditandi, quibus non vacabat operâ manuariâ cibum quærere, præsertim cùm nullam artem scirent præter piscationem. Nunc alia ratio temporum est, & otium amplectimur omnes, laborem fugimus. Altera dissolvendi ratio est: Christus non interdixit industriam, sed solicitudinem; & solicitudinem intelligit juxta vulgarem hominum affectum, qui nulla de re magis anxii sunt quàm de parando victu, ut omnibus rebus omissis hoc solum agant, huic uni curæ sint addicti. Id propemodum indicat ipse Dominus, cùm negat *eundem duobus dominis servire posse.* Servit enim qui toto pectore addictus est. Præcipuam igitur curam vult esse Evangelii propagandi, non solam. Ait enim, *Primùm quærite regnum Dei; & hæc adjicientur vobis.* Non dicit,

a Divinatores quibus exacta somniorum dijudicandorum ratio est, Conjectores.

cit, *solùm quærite*; sed, *primùm quærite*. Cæterùm in voce *astini*, puto hyperbolen esse, cùm significet in longinquum. ui mos est avaris hujus mundi, ut posteris etiam anxiè pant & quærant. *Eu.* Accipimus tuam interpretationem: sed iid sibi vult quod ait, *Ne soliciti estis animæ vestræ, quid atis?* Corpus veste tegitur, at non edit anima. *Ti.* Animam, opinor, hîc vitam appellat. Ea periclitatur, si cibum subixeris; non item si vestem detraxeris, quæ magis datur puri quàm necessitati. Et si quem affligit nuditas, non statim cidit: at inedia certissima mors est. *Eu.* Non satis video o modo cohæreat cum hac sententia quod adjecit, *Nonne ima plus est quàm esca, & corpus plus quàm vestimentum?* m si vita magni pretii est, tantò magìs advigilandum pereat. *Ti.* Hoc argumentum non adimit nobis *solicitu-em*, sed auget. *Eu.* At non hoc sentit Christus quod inpretaris, sed hoc argumento nobis addit fiduciam de re. Si pater benignus gratis & de suo dedit id quod ca-s est, etiam adjiciet id quod vilius est. Qui dedit animam, negabit alimoniam: qui dedit corpus, adjiciet alicunvestem. Illius igitur benignitate freti, non est quod disciemur solicitudine curâque rerum infimarum. Quid ur superest, nisi ut *utentes hoc mundo tanquam non uta-*, totam curam ac studium nostrum transferamus in rem rerum cœlestium, atque rejecto mammonâ, imò Satanâ cum omnibus suis * præstigiis, uni Domino & alacri pectore serviamus, qui non destituet filios su-. Sed interim nullus attingit bellaria. His certè cum lio vesci licet, quæ non magnâ curâ nobis domi provet. *Ti.* Abundè satisfactum est corpusculo. *Eu.* Vellem dem & animo. *Ti.* Atque uberiùs etiam animo. *Eu.* Hæc r tolle, puer, ac labrum appone. Lavemus, amici, ut si forte commissum est in hoc convivio, purgati canahymnum Deo. Perficiam, si videtur, quod cœperam ex sostomo. *Ti.* Rogamus. *Eu.* *Gloria tibi, domine; gloria ti-anèle; gloria tibi, rex; quoniam dedisti nobis escas: imple audio & lætitiâ in Spiritu Sancto, ut inveniamur in con-a tuo acceptabiles; nec pudefi mus, quando reddes unie secundùm opera sua.* *Pu.* Amen. *Ti.* Profectò pius & es est hymnus. *Eu.* Hunc divus Chrysostomus non deatur etiam interpretari. *Ti.* Quonam loco? *Eu.* In Matm homiliâ 56. *Ti.* Non omittam quin hodie legam. llud unum interim ex te cupio discere, Cur ter optamus to gloriam, idque triplici cognomine, *domini, sancti, & regis?*

* Præstigiæ vanæ & fallaces rerum species.

Gratiarum actio in fine convivii.

regis? *Eu.* Quoniam illi debetur omnis gloria: sed nobis triplici nomine potissimùm est glorificandus. Quòd suo sacrosancto sanguine redemerit nos à tyrannide diaboli, sibiq; asseruerit; unde & *Dominum* illum vocamus. Deinde, quòd non contentus gratis condonâsse nobis omnia peccata, per spiritum suum contulit nobis & justitiam suam, ut sectemur ea quæ sunt sanctimoniæ; atque ob id *Sanctum* eum vocamus, quòd sit sanctificator omnium. Postremò, quòd ab eodem speramus præmium regni cœlestis, ubi ille jam sedet ad dextram Dei Patris; & hinc nobis *Rex* dicitur. Atque hanc totam felicitatem, illius erga nos gratuitæ bonitati debemus, quòd pro domino vel tyranno potiùs diabolo, Dominum habemus Jesum Christum; pro immunditia & sordibus peccatorum, innocentiam ac sanctimoniam; pro gehenna, gaudia vitæ cœlestis. *Ti.* Pia profectò sententia. *Eu.* Quoniam nunc primùm vos hic accepi convivio, non dimittam vos absque (*a*) xeniis, sed talibus qualis fuit apparatus. Heus, puer, profer apophoreta nostra. Sive sortiri placet, sive sibi quisque malit deligere, minimum refert; ejusdem ferè pretii sunt omnia, hoc est, nullius. Non enim sunt sortes Heliogabali, ut huic obveniant equi centum, illi totidem muscæ. Sunt libelli quatuor, horologia duo, lucernula, & theca cum (*b*) calamis Memphiticis. Hæc arbitror magìs convenire vobis quàm opobalsamum, aut dentifricium, aut speculum, si vos novi satis. *Ti.* Adeò bella sunt omnia, ut nobis difficilis sit electio: ipse magìs pro tuo arbitratu distribuito; sic gratius etiam erit quicquid obtigerit. *Eu.* Hic libellus in membranis habet Proverbia Solomonis; sapientiam docet, & auro pictus est, quòd aurum habeat sapientiæ symbolum. Hoc dabitur cano nostro, ut, juxta doctrinam Evangelicam, *Habenti* sapientiam *detur* sapientia, *& exuberet.* *Ti.* Certè curabitur ut minùs egeam. *Eu.* Sophronio congruet horologium huc ex extrema Dalmatia provectum, ut vel sic commendem munusculum meum. Novi enim quàm ille sit parcus temporis, quàm nullam omnino portionem rei pretiosissimæ sinat abire sine fructu. *So.* Imò pigrum admones diligentiæ. *Eu.* Hic libellus habet in membranis Evangelium secundùm Matthæum: gemmâ tegi merebatur, nisi nullum esset illi scrinium aut theca charior quàm pectus hominis. Illic igitur recondito, Theophile, quò magis hoc sis quod diceris. *Th.* Efficiam nè prorsus malè collocâsse videaris tuum munus. *Eu.* Hic sunt Epistolæ Pauli, quas tu libenter tecum circumfers, Eulali, qui Paulum

a Munuscula quæ dantur hospitibus ab amicis. Apophoreta, quæ dantur in fine conviviorum, auferenda, si cui videatur.

b Qui chartis serviunt, ob id probatissimi.

Paulum semper habere soleas in ore; nec haberes in ore, nisi esset in pectore: posthac commodiùs erit etiam in manibus oculisque. *Eul.* Isthuc non est dare munus, sed dare consilium. Porrò bono consilio nullum est munus pretiosius. *Eus.* Lucernula conveniet Chrysoglotto, (*a*) anagnostæ insatiabili, &, ut M. Tullius inquit, librorum helnoni maximo. *Ch.* Bis habeo gratiam: primùm, pro munere non vulgariter eleganti; deinde, quòd somniculosum admones vigilantiæ. *Eus.* Theca calamaria debetur Theodidacto, felicissimè (*b*) πολυγράφῳ· atque hos ego calamos felicissimos esse judico, quibus celebrabitur gloria Domini nostri Jesu Christi, tali præsertim artifice. *Theod.* Utinam & pectus suppeditare possis, quemadmodum suppeditas instrumenta. *Eu.* Hic codex habet aliquot Plutarchi libellos de Moribus, sed selectos, & à quodam Græcæ literaturæ peritissimo non inscitè descriptos; in quibus tantum reperio sanctimoniæ, ut mihi prodigio simile videatur, in pectus hominis ethnici tam Evangelicas potuisse venire cogitationes. Hic dabitur Uranio juveni & (*c*) φιλέλληνι. Superest horologium; id cedat nostro Nephalio, parcissimo temporis dispensatori. *Neph.* Habemus gratiam, non solùm pro munusculis, verùm etiam pro testimoniis. Nam isthuc non tam est distribuere xenia quàm (*d*) elogia. *Eu.* Imò ego vobis habeo gratiam duplici nomine: primùm, quòd nostram exilitatem boni consulitis; deinde, quòd eruditis juxtà ac piis sermonibus refecistis animum meum. Ego vos quomodo acceptos dimittam nescio; certè vos relinquam melior ac doctior. Scio vobis non esse cordi fistulas, aut moriones, ac multò minùs aleam. Quare, si videtur, fallemus horulam spectandis reliquis regiæ meæ miraculis. *Ti.* Isthuc eramus abs te flagitaturi. *Eu.* Apud bonæ fidei promissorem non est opus flagitatore. Hanc aulam æstivam opinor vos jam satis contemplatos. Habet triplicem prospectum & quoquoversum deflectas oculos, occurrit viror hortorum gratissimus. Vitreis fenestris volubilibus, si videatur, licet excludere cœlum, si nebulis aut ventis sit incommodius. licet & densis valvis foris admotis, ac tenuibus intus, excludere Solem, si quid offendat æstus. Hîc cùm prandeo, videor in horto prandere, non in domo. Nam & parietes virentes suos habent inspersos flosculos: sunt & picturæ non invenustæ. Hîc Christus supremam compotationem agitat cum electis discipulis. Hîc natalitia celebrat Herodes funesto convivio. Hîc Evangelicus ille Dives epulatur splendidè, mox descensu-

a *Lectori.*

b *Qui multa scribit*, qualis fuit Chrysippus ac Didymus.

Plutarchus diviniss. Ethnicus.

c *Amatori Græcitatis.*

d Sunt rerum gestarum propria testimonia: plerumque in bonam partem sumitur dictio.

rus ad inferos: Lazarus repellitur à foribus, mox excipiendus sinu Abrahæ. *Ti.* Hoc argumentum non satis agnoscimus. *Eu.* (*a*) Cleopatra est cum Antonio luxu decertans, primam unionem ebibit, alteri manum admovet detractura. Hîc pugnant Lapithæ. Hîc Alexander magnus hastâ transverberat Clytum. Hæc exempla nos admonent sobrietatis in convivio, & à crapula luxúque deterrent. Nunc adeamus bibliothecam, non illam quidem multis instructum libris, sed exquisitis. *Ti.* Locus hic planè divinitatem quandam præ se fert, adeò nitent omnia. *Eu.* Hîc videtis præcipuam partem opum mearum. Nam in mensa nihil vidistis nisi vitreum ac stanneum; nec est in tota domo vas ullum argenteum, præter unum poculum inauratum, quod ob amorem ejus qui dono dedit religiosè servo. Hæc sphæra pensilis totum orbem ponit ob oculos. Hîc in parietibus singulæ regiones fusiore spatio depictæ sunt. In reliquis parietibus videtis insignium authorum imagines. Nam omnes depingere fuerat infinitum. Christus primum habet locum, porrectâ manu sedens in monte. Capiti imminet pater, dicens, *ipsum audite*. Spiritus Sanctus expansis alis multâ luce complectitur illum. *Ti.* Opus, ità me Deus bene amet, Apelle dignum! *Eu.* Adjunctum est bibliothecæ (*b*) *μουσεῖον* quoddam angustum, sed elegans, quod submotâ tabulâ ostendit foculum, si quid offenderit frigus. In æstate videtur solidus paries. *Ti.* Hîc mihi gemmea videntur omnia. Est & mira odoris gratia. *Eu.* Hoc mihi præcipuè studio est, ut niteat domus, & bene oleat. Utraque res minimo constat. Habet bibliotheca suum ambulacrū pensile, spectans in hortum; & huic adhæret sacellum. *Ti.* Locus numine dignus! *Eu.* Nunc adeamus illa tria ambulacra quæ imminent iis quæ vidistis ad hortum domesticum spectantia. In his superioribus utroque prospectus est, sed per fenestras, quæ possunt occludi, præsertim in his parietibus qui non spectant hortum interiorem, quò domus sit tutior. Hic ad lævam, quia plus est lucis, & paries raris fenestris interruptus, ordine depicta est tota vita Jesu ex narratione quatuor Evangelistarum usque ad missum Spiritum Sanctum, & primam prædicationem Apostolorum, ex Actis. Additæ sunt & locis notæ, ut agnoscat spectator juxta quod stagnum, aut in quo monte, res gesta sit. Additi sunt tituli paucis verbis subnotantes totum argumentum; velut illud quod dicitur à Jesu, *Volo, mundare*. Ex adverso respondent figuræ & vaticinia Veteris Testamenti, præsertim è Prophetis & Psalmis, qui

nihil

a Lege vitam illius apud Plut. & Plin. cap. 35. lib. 9.

b Locus in ædibus semotior, ubi Musarum sacra studia tractantur.

nihil aliud habent quàm Christi vitam & Apostolorum, aliter narratam. Hic nonnunquam obambulo mecum fabulans, & animo contemplans illud ineffabile consilium Dei, quo per (a) Filium suum restituere voluit genus humanum. Nonnunquam adest uxor comes, aut amicus quispiam qui rebus piis delectetur. *Ti.* In hac domo cui possit obrepere tædium? *Eu.* Nulli qui didicerit secum vivere. In summâ orâ picturæ, velut extra ordinem, addita sunt capita Pontificum Romanorum cum suis titulis. Ex adverso capita Cæsarum, ob memoriam historiæ. In utroque cornu prominet pensile cubiculum, ubi liceat interquiescere, & unde spectare licet pomarium & aviculas nostras. Hic in extremo angulo prati videtis aliud ædificiolum, ubi cœnamus nonnunquam æstivis mensibus, & ubi curatur, si quem fortè è familiaribus corripuerit morbus ob contagium formidabilis. *Ti.* Quidam negant hujusmodi morbos esse vitandos. *Eu.* Cur ergò vitant foveam aut venenum? An hoc minùs timent, quia non vident? Nec basilisci venenum videtur, quod affiat oculis. Ubi res poscat, non dubitem pro necessariis venire in vitæ discrimen. Sine causa subire vitæ periculum, temeritas est; alios in vitæ periculum adducere, crudelitas. Sunt & alia quædam, non injucunda spectatu: ea mandabo uxori ut ostendat. Manete hîc vel totum triduum, & hanc domum putate esse vestram. Pascite oculos, pascite animos. Nam me negotia quædam aliò vocant. Est equitandum in pagos aliquot vicinos. *Ti.* Ob rem pecuniariam? *Eu.* Ego tales amicos non relinquerem pecuniæ gratiâ. *Ti.* Fortassis venatio parata est alicubi. *Eu.* Planè venatio est: sed aliud venor quàm apros aut cervos. *Ti.* Quid igitur? *Eu.* Dicam: In uno pago decumbit amicus quidam non sine periculo vitæ. Nam corpori metuit medicus: ego magis metuo animæ illius. Siquidem mihi videtur parùm rectè compositus ad emigrandum sicut dignum est Christiano. Huic adero meis hortatibus, ut sive moriatur, sive revalescat, bono ipsius fiat. In altero dissidium acre natum est inter duos, non malos quidem illos, sed tamen pervicacis ingenii viros. Quod si exasperetur, vereor nè plures secum trahant in consortium simultatis. Adnitar totis viribus ut eos redigam in gratiam. Nam utrique sum veteri necessitudine junctus. Hæc sunt quæ venor. Quòd si venatio successerit ex animi sententia, simul hîc celebrabimus (b) ἐπινίκια. *Ti.* Pia venatio! precamur ut tibi pro Delia Christus aspiret. *Eu.* Hanc prædam ego malim, quàm obvenire mihi

a Redemptio humani generis per Christum est opus Dei admirandissimum.

b Id est, Festa sive epulum pro victoria adepta.

mihi hæreditate bis mille ducatos. *Ti.* Mox rediturus? *Eu.* Non nisi tentatis omnibus. Quare certum tempus non possum præscribere. Vos interim meis perinde ac vestris fruamini, & valete. *Ti.* Dominus Jesus te feliciter deducat ac reducat.

ARGUMENTUM.

Apotheosis Capnionis (*seu, de incomparabili Heroe*, Joanne Reuchlino, *in Divorum numerum relato*) *docet quantum honoris viris debeatur egregiis, qui vigiliis suis bene meriti sunt de studiis liberalibus.*

Nec miserè quisquam, qui bene vixit, obit.

POMPILIUS, BRASSICANUS.

a Petasus genus calceamenti grandioris conveniens itinerantibus. b Camelum dixit detractâ literâ *r*, ἀντὶ Καρμελίτου.

Po. Unde nobis (*a*) petasatus? *Br.* E Tubinga. *Po.* Nihilne isthic rei novæ? *Br.* Equidem demiror usque adeò mortales omnes teneri siti quadam rerum novarum. At ego Lovanii (*b*) Camelum quendam audivi concionantem, fugiendum quicquid esset novum. *Po.* Vocem Camelo dignam! Dignus erat homo (si tamen homo fuit) qui nunquam mutet veteres calceos, aut putre subligar, semper vescatur putribus ovis, nec aliud bibat quàm vappam. *Br.* At idem, nè sis inscius, non usque adeò delectatur rebus veteribus, ut malit jus pridianum quàm recens. *Po.* Sed omisso Camelo, dic si quid novi affers. *Br.* Adfero quidem, sed, ut ille aiebat, malum. *Po.* Atqui isthuc ipsum olim erit vetus. Ità fieri necesse est, ut si omnia vetera sint bona, omnia nova mala, quæcunque nunc bona sunt, fuerint olim mala, & quæ nunc sunt mala sint olim futura bona. *Br.* Ità videtur, juxta decretum Cameli. Imò consequitur, ut qui olim adolescens fuit malus fatuus, quia recens, idem nunc sit bonus fatuus, quia senuit. *Po.* Sed age, prome quicquid est. *Br.* Egregius ille trilinguis eruditionis phœnix Joannes Reuchlinus vitâ defunctus est. *Po.* Rem certam narras? *Br.* Certiorem quàm vellem. *Po.* Sed quid isthuc mali, relictâ posteris honestissimi nominis immortali memoriâ, ab hujus vitæ malis demigrare in consortium beatorum? *Br.* Quis isthuc tibi indicavit? *Po.* Res ipsa. Nec enim potest aliter mori, qui si vixit. *Br.* At magis etiam isthuc diceres, si scias quod ego.

Po. Quid-

Po. Quidnam, obſecro? *Br.* Non eſt fas referre. *Po.* Quam ob rem? *Br.* Quia qui credidit, ſtipulatus eſt arcani ſilentium. *Po.* Eâdem lege committe & mihi. Recipio tibi ſilentium optimâ fide. *Br.* Quanquam iſta fides me jam ſæpenumero feſellit, tamen age, committam; præſertim cùm res ſit ejus generis, ut expediat etiam eſſe notam bonis omnibus. Eſt Tubingæ quidam inſtituti Franciſcani, vir omnibus habitus eximiæ ſanctimoniæ, præterquam ipſi. *Po.* Magnum dicis argumentum veræ ſanctimoniæ. *Br.* Agnoſceres hominem, & fatereris verum, ſi nomen ederem. *Po.* Quid ſi divinem? *Br.* Licet. *Po.* Admove aurem. *Br.* Quid opus, cùm ſimus ſoli? *Po.* Ità mos eſt. *Br.* Is ipſe eſt. *Po.* Eſt homo certiſſimæ fidei. Mihi (*a*) Sibyllæ folium erit quicquid ille dixerit. *Br.* Audi igitur totum dialogum bonâ fide. Ægrotabat noſter Reuchlinus ſatis quidem periculosè, ſed ità ut bona ſpes eſſet fore ut revaleſceret; vir dignus qui nunquam ſeneſceret, ægrotaret aut moreretur. Manè viſebam meum Franciſcanum, ut animi mei moleſtiam oratione ſuâ leniret. Nam ægrotabam unà cum ægrotante amico, quem amabam ut patrem. *Po.* (*b*) Phy! quis illum uſquam non amavit, niſi vir peſſimus? *Br.* Hic Franciſcanus meus, Braſſicane, inquit, emove penitus ex animo mœrorē omnem: Reuchlinus noſter deſiit ægrotare. Quid? inquam, an ſubitò revaluit? Nam antè biduum non admodum læta promittebant medici. Tum ille, Revaluit, inquit, ſed ità, ut poſthac non ſit illi formidanda valetudo adverſa. Noli flere (nam videbat erumpentes lacrymas) priuſquam audias rem omnem. Sex dies ſunt quòd hominem non inviſeram, ſed tamen quotidianis precibus illius ſalutem Domino commendabam. Hodiernâ nocte, cùm me à matutinis hymnis in ſtrato compoſuiſſem, blandus quidem minimèque gravis ſomnus obrepſit. *Po.* Neſcio quid læti mihi præſagit animus. *Br.* Non eſt tibi læva mens. Viſus ſum mihi, inquit, conſiſtere ad ponticulum quendam per quem tranſitus erat in pratum quoddã longè amœniſſimum. Adeò blandiebatur oculis graminum & frondium pluſquam ſmaragdinus viror, ſic arridebant incredibili colorum varietate floſculorum ſtellulæ, ſic ſpirabant omnia; ut quod erat pratorum citra rivum, quo dirimebatur feliciſſimus ille campus, nec vivere nec virere videretur, ſed mortua, inamœna, putidáque eſſe omnia. Atque interim dum totus ſum in eo ſpectaculo, commodùm præterierat Reuchlinus; præteriens Hebraicè precatus eſt pacem. Jam medium pontis tranſierat prius

a Sibylla Cumana ſcribebat oracula in foliis. Unde Juvenalis, *Credite me vobis folium recitare Sibyllæ*, id eſt, rem certiſſimam. Quod genus & illud, *E tripode dictum puta.*

b Interjectio admirationis.

quàm sentirem: parantem accurrere respiciens vetuit. Nondum fas, inquit. Quinto abhinc anno nos sequêris. Interim eorum quae aguntur, testis ac spectator assistito. Hic ego, Nudus erat, inquam, Reuchlinus, an vestitus; solus, an comitatus? Vestium, inquit, nihil habebat, praeter unam candidissimam; Damascenam esse dixisses, candore mirè lucido. Ponè sequebatur puer incredibili specie, alatus; suspicabar illius esse genium bonum. *Pa.* Sed nullúsne comitabatur genius malus? *Br* Imò aliquot, ut Franciscanus ille arbitrabatur. Procul, inquit, à tergo sequebantur aves aliquot pennis caetera nigris, nisi quòd explicatu alarum gilvas veriùs quàm candidas plumas ostenderent. Picae, inquit, videri poterant colore & voce, nisi quòd singulae sedecim picas aequarent magnitudine corporis, nihilo minores vulturibus, cristam gestantes vertice, rostris & unguibus aduncis, ventre prominente. Harpyiae videri poterant, si tres modò fuissent. *Po.* Quid moliebantur istae furiae? *Br.* Procul, inquit, obstrepebant heroï Reuchlino, & impetiturae videbantur, si licuisset. *Po.* Qui minùs licuit? *Br.* Quia versus Reuchlinus, objectâ manu crucis imaginem exprimens, Abite, inquit, quò dignum est, malae pestes. Satis sit vobis negotium facessere mortalibus: in me jam immortalibus adscriptum nihil habet juris vestra dementia. Vix ea dixerat, inquit Franciscanus, mox abierunt foedissimae volucres, sed relicto foetore, ad quem collatum (*a*) oletum videri posset samsucinum aut foliatum. Dejerabat se citiùs vel ad inferos descensurum, quā sustineret iterum afflari tali (*b*) thymiate. *Po.* Malè sit illis pestibus. *Br.* Sed audi caetera quae narravit mihi Franciscanus. Dum haec intentus contemplor, inquit, jam ponti vicinus erat Divus Hieronymus, qui Reuchlinum hisce verbis compellabat; "Salve, "collega sanctissime. Datum est hoc mihi negotium, ut te "exceptum deducam in consortium coelitum, quod tuis san-"ctissimis laboribus destinavit divina benignitas. Simúlque vestem protulit quâ Reuchlinum induit. Tum ego, Dic, inquam, mihi, quo cultu, quâve specie videbatur Hieronymus? Erátne tam senilis quàm illum pingunt; aut cucullam habebat, aut galerum, aut pallium Cardinalitium, aut leonem comitem? Ad haec ille; Nihil, inquit, istiusmodi. Species erat amoena, quae sic aetatem testabatur, ut nihil haberet squaloris, dignitatis plurimum. Quorsum autem illic opus erat comite leone, quem illi pictores adjunxerunt? Vestem gerebat ad talos usque demissam; chrystallum diceres pellucidam. Ejusdem erat formae quam Reuchlino tradidit.

a Est stercus humanum: Samsucinum unguentum, idem cum Amaracino: Foliatum unguenti genus, de quo Juvenalis, *Maechis foliata parantur.*
b Thymiama suffitus est.

Tota

Tota undique picta erat linguis triplici colorum varietate. Quædam (a) pyropon præ se ferebant, nonnullæ smaragdum, tertiæ sapphirum. Pellucebant omnia, nec mediocrem gratiam addebat ordo. *Po.* Conjicio id fuisse insigne trium linguarum quas calluerunt. *Br.* Non est dubium. Nam & fimbriæ, aiebat, trium linguarum literis triplici colore distinctis visebantur inscriptæ. *Po.* Num incomitatus aderat Hieronymus? *Br.* Incomitatus, inquis? Totus ille campus obsidebatur myriadibus Geniorum; nec aliter oppleverant aërem totum, quàm videmus in Solis radiis volitare minuta corpuscula, quæ vocant (b) ἄτομα· si tamen à re tam humili huc ducenda est comparatio. Neque cœlum videre licuisset, neque campum, nisi pellucerent omnia. *Po.* Euge, Reuchlino gratulor. Quid deinde factum est? *Br.* Hieronymus, inquit, honoris gratiâ complexus dextrum Reuchlinum eduxit in medium pratum. Ibi collis erat in medio prominens. In hujus vertice uterque alterum blando osculo complexus est. Atque interea vasto hiatu cœlum supernè deduxit se, majestatem quandam inenarrabilem exhibens, sic ut ad eam speciem cætera penè sorderent, quæ tamen antea videbantur esse mirifica. *Po.* Non possis aliquam imaginem nobis depingere? *Br.* Qui possim ego qui non vidi? Is qui vidit, negavit se ullis vocibus vel somnium rei posse depingere: tantùm hoc aiebat, se vel millies mori paratum, si liceret iterum eo spectaculo quamlibet exiguo momento frui. *Po.* Quid tandem? *Br.* Ex hiatu cœli demissa est ingens columna igne pellucido, sed amœno: per eam in complexu duæ sanctissimæ animæ subvectæ sunt in cœlum, choris angelicis tantâ melodiâ delinientibus omnia, ut Franciscanus neget se unquam ejus voluptatis meminisse posse quin erumpant lacrymæ. Sequuta est mira fragrantia. Ubi somnus reliquit hominem, si tamen ille somnus dicendus est, erat dementi similis. Non credebat sese esse in cellula sua: requirebat pontem ac pratum suum; nec aliud loqui, nec aliud cogitare poterat. Seniores ejus collegii, ubi senserunt rem non esse fabulosam, (nam compertum est eâdem horâ tertiâ excessisse Reuchlinum, quâ visio viro illi sanctissimo apparuit) concordibus animis egerunt gratias Deo, qui benefacta piorū præmiis amplissimis remuneratur. *Po.* Quid igitur superest nisi ut sanctissimi viri nomen adscribamus calendario Sanctorum? *Br.* Id ego facturus eram, etiamsi nihil tale vidisset Franciscanus; & quidem aureis literis, proximè divum Hieronymum. *Po.* Emoriar

a Lapides sunt lucidissimi.

b Id est, insecabilia.

riat nisi idem facturus sum in codice meo. *Br.* Quin & in meo (*a*) larario stabit aureus inter divos selectos. *Po.* Stabit & in meo vel gemmeus, si suppetat animo facultas. *Br.* Ponetur & in bibliotheca Hieronymo proximus. *Po.* Addetur & meæ. *Br.* Imò si grati volunt esse, idem facient omnes qui colunt & amant linguas ac bonas literas, præsertim sacras. *Po.* Dignus est videlicet. Sed nihil te movet ille scrupulus, quòd nondum relatus est in numerum divorum authoritate Romani Pontificis? Br. Quis (*b*) canonizavit (sic enim vocant) Divum Hieronymum? quis Paulum? quis Virginem matrem? Utrorum memoria sanctior apud pios omnes? horum quos insignis pietas, quos ingenii vitæque monumenta commendant affectibus omnium; an Catharinæ Senensis, quam in divarum numerum retulisse fertur Pius ejus nominis secundus, in gratiam ordinis & urbis? *Po.* Vera prædicas. Ille demum verus cultus est, qui sponte cœlo dignis meritis defunctorum exhibetur, quorum beneficia perpetuò sentiuntur. *Br.* Quid igitur? putas tu hujus viri mortem deplorandam? Diu vixit, si quid ea res facit ad felicitatem hominis. Reliquit nunquam intermoritura virtutis suæ monumenta. Benefactis consecravit nomen suum immortalitati. Nunc exemptus malis cœlo fruitur, & cum Hieronymo confabulatur. *Po.* At multa passus est in vita. *Br.* Sed plura passus est Divus Hieronymus. Felicitas est, ob bona pati à malis. *Po.* Fateor certè; ob optima à pessimis multa perpessus est Hieronymus. *Br.* Quod olim fecit Satanas per Scribas & Pharisæos in Dominum Jesum, hoc & nunc facit per Pharisaicos quosdam in optimos quosque viros, ac de genere mortalium suis vigiliis bene merentes. Nunc ille metit optimam messem pro semente quam fecit. Interim nostræ partes erunt, illius memoriam habere sacrosanctam, illius nomen ferre laudibus, ac subindè illum salutare verbis hujusmodi, "O "sancta anima, sis felix linguis, sis felix linguarum cultori-"bus; faveto linguis sanctis, perdito malas linguas infectas "veneno gehennæ. *Po.* Ità faciam, ac sedulò prædicabo cæteris ut idem faciant. At non dubito multos futuros qui precatiunculam aliquam desiderent, quandoquidem hoc receptum, quâ sanctissimi herois memoriam celebrent. *Br.* Hoc dicis quod isti Collectam appellant? *Po.* Scilicet. *Br.* Hanc paraveram & ante mortem. *Po.* Recita, quæso. *Br.* "Amator hu-"mani generis, Deus, qui donum linguarum, quo quondam "Apostolos tuos ad Evangelii prædicationem per Spiritum tuum

a Lararium locus ubi reponuntur dii penates, hoc est, domestici: & apud veteres selecti dii dicebantur præcipui; ii fuerunt numero pauci.

b Canonizare barbarè dicunt pro eo quod est in numerum divorum referre, quòd in canone vocato recenseantur aliquot divorum divarúmque nomina.

tuum sanctum cœlitus instruxeras, per electum famulum uum, Joannem Reuchlinum, mundo revocâsti; da, ut omnibus linguis omnes ubique prædicent gloriam filii tui esu, ut confundas linguas pseudapostolorū, qui conjurati ubstruunt impiam turrim *Babel*, tuam gloriam obscurare onantes, dum suam student attollere; cùm uni tibi debea-ur omnis gloria, cum Jesu Filio tuo unigenito, Domino ostro, & spiritu sancto, in æterna secula. Amen. *Po* Ele-is professò & pia precatio: dispeream nisi mihi quotidie etur. Et hunc occursum mihi felicem duco, qui rem tam am ex te didicerim. *Br.* Isto gaudio diu fruere, ac vale. *Po.* e tu quoque. *Br.* (a) Valebo, sed non coquus.

a Cùm candidatus quidam, qui coci filius habebatur, coram Cicerone ab alio quopiam suffragium peteret; Cicero cavillans, *Ego quoque*, in-, *tibi favebo*. Jocus autem est in dictione ambigua, *quoque* & *coce*, quod ad pro-iationem attinet: Unde liquet olim alium fuisse sonum harum literarum *q* & *c* n nunc est. Qui si fuisset diversus, non erat jocus ex voce plura significante. c litera *c* aliud sonat præcedens *a*, *o*, *u*, quàm *e*, *i*, *y*, quod idem fit in Græcis; eius varietatis nulli vetusti Grammatici meminerint, quod equidem sciam. Et ius in primo libro disputat *q* & *k* redundare; non redundarent autem, si quid l sonarent quàm *c*, nisi quod *c* apponitur aspiratio, quam rejiciunt *q* & *k*. Cæ-m *u* adjunctum *q* evanescit, alioqui *catidie* & *quotidie* non solùm differrent scri-â, verùm etiam sono; quod secùs esse licet ex Fabii verbis colligere, cap. de Or-raphia. Porrò jocus Ciceronis ad quem hic alluditur, refertur apud Quintilia-libro sexto cap. de Risu.

ARGUMENTUM.

quium hoc precationem exhibet castissimam, Philosophica multa jocis miscens; De non præcipitando conjugio; de delectu non solùm corpo-m, sed multò magis animorum; de firmitate conjugii; de non contra-ndo conjugium sine consensu parentum; de castè colendo matrimonio; sanctè educando liberos. Anima est non ubi animat, sed ubi amat. ri deformis descriptio. Conjugium Virginitati prælatum: non capi-um, ut vulgò. Affectus non adhibendi in consilium, sed Ratio.

PAMPHILUS, MARIA.

SAlve crudelis, salve ferrea, salve adamantina. *Ma.* Salve tandem & tu, Pamphile, quoties & quantum s, & quocunque libet nomine. Sed interim mihi videris tus nominis mei: Maria vocor. *Pa.* At Martiam dici opor-. *Ma.* Quid ità, quæso? Quid mihi cum Marte? *Pa.* a quemadmodum illi Deo pro ludo est homines inter-e, ità & tibi; nisi quòd tu, Marte crudelior, occidis etiam ntem. *Ma.* Bona verba. Ubinam strages ista morta-i quos ego occîdi? Ubi sanguis interfectorum? *Pa.* m cadaver vides examine, si modò me vides. *Ma.* Quid audio? Mortuus loqueris, & obambulas? Utinam mi-unquam occurrant umbræ formidabiliores. *Pa.* Ludis uidem; tamen interim miserum exanimas, & crudeliùs dis quàm si confoderes telo. Nunc longo cruciatu ex-carnificor

carnificor miser. *Ma.* Eho! dic, quot gravidæ ad tuum occursum abortierunt? *Pa.* Atqui pallor arguit exsanguem magis quàm ulla sit umbra. *Ma.* Atqui iste pallor tinctus est violâ. Sic palles ut cerasum maturescens, aut uva purpurascens. *Pa.* Satis procaciter rides miserum. *Ma.* Atqui si mihi non credis, admove speculum. *Pa.* Non optârim aliud speculum; nec arbitror, esse clarius ullum quàm in quo me nunc contemplor. *Ma.* Quod speculum mihi narras? *Pa.* Oculos tuos. *Ma.* Argutator, ut semper tui similis es! Sed unde doces esse exanimem te? An cibum capiunt umbræ? *Pa.* Capiunt, sed insipidum, qualem ego. *Ma.* Quibus igitur vescuntur? *Pa.* Malvis, porris & lupinis. *Ma.* Atqui tu non abstines à capis & perdicibus. *Pa.* Verum, sed interim nihilo plùs sapiunt palato meo, quàm si malvis vescerer, aut betis absque pipere, vino & aceto. *Ma.* O te miserum! & tamen interim obesulus es. An & loquuntur exanimes? *Pa.* Sic ut ego, voce perquam exili. *Ma.* Atqui nuper cùm audirem te convitiantem rivali tuo, vox non erat admodum exilis. Sed obsecro te, num etiam ambulant umbræ? num vestiuntur? num dormiunt? *Pa.* Etiam coëunt, sed suo more. *Ma.* Næ tu suavis nugator es. *Pa.* Sed quid dices si argumentis Achilleis evincam & me esse mortuum, & te esse homicidam? *Pa.* Absit omen, Pamphile; sed aggredere sophisma. *Pa.* Primùm, illud mihi donabis, opinor, mortem nihil aliud esse quàm abductionem animæ à corpore. *Ma.* Largior. *Pa.* Sed ità, ut nè reposcas quod dederis. *Ma.* Non fiet. *Pa.* Tum haud inficiaberis eum qui alteri adimit animam, homicidam esse. *Ma.* Accedo. *Pa.* Concedes & illud, quod à gravissimis authoribus dictum tot seculorum suffragiis comprobatum est, animum hominis non illic esse ubi animat, sed ubi amat. *Ma.* Isthuc explana crassiùs, non enim satis assequor quid velis. *Pa.* Et hoc sum infelicior, quòd isthuc non æquè sentis atque ego. *Ma.* Fac ut sentiam. *Pa.* Eâdem operâ fac ut sentiat adamas. *Ma.* Equidem puella sum, non lapis. *Pa.* Verum, sed adamante durior. *Ma.* Sed perge colligere. *Pa.* Qui corripiuntur afflatu divino, nec audiunt, nec vident, nec olfaciunt, nec sentiunt, etiam si occidas. *Ma.* Audivi sané. *Pa.* Quid conjectas esse in causa? *Ma.* Dic tu philosophe. *Pa.* Nimirum quoniam animus est in cœlis, ubi habet quod vehementer amat, & abest à corpore. *Ma.* Quid tum postea? *Pa.* Quid tum? dura. Illud consequitur, & me esse mortuum, & te esse homicidam. *Ma.* Ubi est igitur anima tua? *Pa.* Illic ubi amat. *Ma.* Quis autem

Achilleum argumentum fortissimum & irrefragabile est apud Aristotelem, libro de Physico auditu.

ı ademit tibi animam ? Quid suspiras ? Dic liberè : dices ɔuné. *Pa.* Crudelissima quædam puella, quam ego ta- n nè mortuus quidem odisse possum. *Ma.* Humanum in- iium ! Sed cur illi vicissim non adimis suam animam, *par i*, quod aiunt, *referens* ? *Pa.* Nihil me felicius, si qui- n liceat facere permutationem, sic ut illius animus vi- im demigret in pectus meum, quemadmodum meus ani- s totus demigravit in corpus illius. *Ma.* At licétne mi- :ecum vicissim sophistam agere ? *Pa.* Sophistriam. *Ma.* n fieri potest ut idem corpus sit animatum & exanime ? Non eodem quidem tempore. *Ma.* Cùm abest anima, ı mortuum est corpus ? *Pa.* Est. *Ma.* Nec animat nisi ı adest ? *Pa.* Esto sané. *Ma.* Qui fit igitur ut, cùm ibi bi amat, animet tamen corpus unde demigravit ? Quòd nimat etiam, cùm amat alibi, quomodo vocatur exani- corpus quod animatum est ? *Pa.* Argutare tu quidem ; sophisticè ; sed me talibus pedicis non capies. Ani- quæ moderatur utcunque corpus amantis, impropriè :ur anima, cùm revera sint tenues quædam animæ re- æ ; non aliter quàm odor rosarum manet in manu, n rosâ submotâ. *Ma.* Difficile est, ut video, vulpem ca- laqueo. Sed illud responde, Nonne agit qui occîdit ? *Pa.* imè. *Ma.* Et patitur qui occiditur ? *Pa.* Scilicet. *Ma.* fit igitur, ut cùm qui amat agat, quæ amatur patia- occidere dicatur quæ amatur, cùm amans potiùs oc- r seipsum ? *Pa.* Imò contrà, qui amat patitur, quæ ama- git. *Ma.* Isthuc nunquam evincam apud (*a*) Areopagitas ımaticos. *Pa.* At evinces apud (*b*) Amphictyones dia- :os. *Ma.* Verùm nè graveris & illud respondere. Vo- ımas, an nolens ? *Pa.* Volens. *Ma.* Cùm igitur liberum ɔn amare, videtur homicida sui quisquis amat, prætér- us accusat puellam. *Pa.* Atqui puella non ideo occi- ıòd amatur, sed quòd non amat mutuúm. Occîdit n quisquis servare potest, nec servat. *Ma.* Quid si juve- net inconcessam, hoc est, uxorem alienam, aut virginem lem ? Num illa amabit mutuùm, ut servet amantem ? ed hîc juvenis amat quod amare fas piúmque est, atque ı æquum & bonum, & tamen occiditur. Quod si leve ɔmicidii crimen, & veneficii ream peragam. *Ma.* Ist- prohibeant superi. An (*c*) Circen quampiam ex me fa- *Pa.* Aliquid & istâ crudelius. Nam porcus aut ursus ıa lim quàm id quod nunc sum, exanimis. *Ma.* Quo tan- veneficii genere perdo homines ? *Pa.* (*d*) Fascino. *Ma.*

An

* Athenis Areopagitæ judicabant de capitalibus, unde ridiculè deflectit vocem ad grammaticos.

b Amphictyon concilium erat quod apud Thermopylas cogi solebat, ad quod duodecim populi conveniebant sub Amphictyone Deucalionis filio, Iônes, Dores, Perræbi, Bœotii, Magnetes, Achæi, Phthii, Malienses, Dolopes, Æmones, Delphi, Phocenses. Sic & Dialecticorum variæ sunt sectæ.

c Circe filia Solis insignis venefica.

d Fascinum veneficii genus, quo homines oculorum maleficio ad extremos miseriarum terminos dejiciuntur.

An igitur vis ut posthac abs te deflectam noxios oculos? *Pa.* Bona verba. Imò magis adflecte. *Ma.* Si mihi sunt oculi fascinatores, quî fit ut non contabescant & cæteri quos obtueor? Itaque suspicor fascinum istud esse in tuis oculis, non in meis. *Pa.* Non sat tibi erat jugulare Pamphilum, ni insultes insuper? *Ma.* O lepidum mortuum! Sed quando parabuntur exsequiæ? *Pa.* Opinione tuâ celeriùs, ni tu succurras. *Ma.* Egon' rem tantam possum? *Pa.* Potes vel mortuum ad vitam revocare, idque minimo negotio. *Ma.* Si quis mihi porrigat (a) panacen. *Pa.* Nihil opus herbis, tantùm redama. Quid autem facilius? imò quid æquius? Non aliter absolvêris ab homicidii crimine. *Ma.* Apud quod tribunal peragar rea? Areopagitarum? *Pa.* Non, sed apud tribunal Veneris. *Ma.* Aiunt deam esse placabilem. *Pa.* Imò nullius ira perinde formidabilis. *Ma.* Habet (b) fulmen? *Pa* Non. *Ma.* Habet tridentem. *Pa.* Nequaquam. *Ma.* Habet hastam? *Pa.* Minimè; sed est Dea maris. *Ma.* Non navigo. *Pa.* Sed habet puerum. *Ma.* Non est formidabilis ætas. *Pa.* Vindicem ac pervicacem. *Ma.* Quid is mihi faciet? *Pa.* Quid faciet? prohibeant omnes superi. Nolim enim illi malum ominari cui bene volo. *Ma.* Tamen effare; nulla mihi superstitio est. *Pa.* dicam ergó. Si hunc spreveris amantem non omnino mutuo indignum amore, nisi fallor, ille fortasse jussu matris immittet tibi pessimo veneno tinctum jaculum, ut in sordidum aliquem depereas, qui te tamen non redamet. *Ma.* Supplicium narras abominandum. Ego sanè vel mori præoptârim, quàm perditè amare deformem, nec amore mutuo respondentem. *Pa.* Atqui nuper hujus mali fuit exemplum insigniter editum in puellam quandam. *Ma.* Ubi locorum? *Pa.* Aureliæ. *Ma.* Quot anni sunt? *Pa.* Quot anni? Vix sunt menses decem. *Ma.* Puellæ quod erat nomen? Quid hæres? *Pa.* Nihil, novi tanquam te. *Ma.* Quin igitur edis nomen? *Pa.* Quia non placet omen. Utinam alio quovis nomine dicta fuisset. Idem habebat nomen quod tu. *Ma.* Pater quis erat? *Pa.* Vivit adhuc inter jureconsultos præcipui nominis, re splendidâ. *Ma.* Adde nomen. *Pa.* Mauritius. *Ma.* Cognomen. *Pa.* Aglaius. *Ma.* Vivitne mater? *Pa.* Nuper reliquit superos. *Ma.* Quo morbo periit? *Pa.* Quo morbo rogas? mœrore. Et pater, tametsi vir cumprimis fortis, periclitabatur. *Ma.* Licétne scire matris quoque nomen? *Pa.* Maximè; Sophronam nemo non novit. Sed quid sibi vult ista percontatio? an me putas apologum comminisci? *Ma.* Egon' de te suspicarer hoc? Hæc suspicio pronior est in sexum

a Herba quæ medetur omnibus morbis, unde & nomen habet.

b Fulmen est telum Jovis, tridens Neptuni, hasta Palladis.

um nostrum. Sed narra quid acciderit puellæ. *Pa.* Puella t honesto loco nata, ut dixi, re lautâ, formâ perquam eleiti; quid multis? digna principi marito. Hujus nuptias biebat procus quidam, illi non dissimilis. *Ma.* Quo nomi-? *Pa.* Hei mihi! offendor omine. Pamphilus & ille dictus Illa nihil non tentantem pertinacissimè sprevit. Juvedolore contabuit. Nec ità multò pòst, illa deperire cœin quendam, simium veriùs quàm hominem. *Ma.* Quid ? *Pa.* Adeò perditè, ut satis dici non queat. *Ma.* Tam eleıs puella tam deformem? *Pa.* Vertice acuminato, raro caitio, eóque lacero & impexo, fursure ac lendibus oppleto: ramq; cranii cutem nudaverat (*a*) alopecia; oculis refugis, ibus simis ac sursum hiantibus, ore sparso, dentibus pulis, balbutiente linguâ, mento scabioso: scapulas deformagibbus; venter prominulus, crura vara. *Ma.* Thersiten :mpiam mihi depingis. *Pa.* Imò aiunt illi non fuisse nisi ım auriculam. *Ma.* Altera perierat illi fortasse in bello *Pa.* ɔ in pace. *Ma.* Quis hoc ausus est? *Pa.* Dionisius carnifex. . Fortasse formæ infelicitatem pensabat res ampla domi. . Imò decoxerat, ac plus quàm animam debebat. Cum hoc rito tam insignis puella nunc degit ætatem, ac subindè ulat. *Ma.* Rem miseram narras. *Pa.* Sed veram. Sic visum (*b*) Nemesi juvenis spreti contumeliam ulcisci. *Ma.* Ego ùs optârim extingui fulmine quàm talem ferre maritum. . Ergò nè provoca Nemesim, & amantem redama. *Ma.* Si dem isthuc satis est, redamo. *Pa.* Sed optârim istum amorē perpetuum ac proprium: conjugem ambio, non amicam. :. Neque me id fugit, sed diu deliberandum est in eo quod el cœptum rescindi non potest. *Pa.* Apud me quidem niım diu deliberatum est. *Ma.* Vide autem nè tibi imponat or non optimus consultor. Nam cæcum esse ferunt. *Pa.* Sed ılatus est, qui ex judicio nascitur. Non ideo mihi talis videquòd amem te; sed ideo te amo, quòd talē te conspexerim. . At vide nè non satis me perspectam habeas. Si (*c*) *calceum ııſſes, tum demum sentires quâ parte te urgeret.* *Pa.* (*d*) Jaıda est alea: quanquā ego multis auguriis colligo rem mecessuram. *Ma.* Etiā augur es? *Pa.* Sum. *Ma.* Quibus igitur ;uriis colligis? An volavit noctua? *Pa.* Illa volat stultis. *Ma.* à dextris advolavit jugum columbarum? *Pa.* Nihil istiusdi. Sed mihi jam annis aliquot perspecta est probitas rum parentum: ea primùm avis est non pessima, è bonis gnatam esse. Neque me clàm est quàm salubribus monitis, ım sanctis exemplis apud hos sis instituta. Et plus est bene

a Defluvium capillorum, morbus fœdus.

b Dea vindex insolentiæ.

c Alludit ad dictum Pauli Æmilii, repudiatâ uxore.

d Jacere aleam, facere periculum.

bene institui quàm bene nasci. Habes alterum augurium. Ad hæc, meis majoribus non omnino malis, ni fallor, jam olim cum tuis amicitia non vulgaris intercedit: quin & nos inter nos *à teneris*, quod aiunt, *unguiculis* noti sumus; nec malè convenit geniis nostris. Jam ætas inter nos, res, dignitas, nobilitas inter utriusque parentes, penè paria sunt. Denmum, quod est in amicitia præcipuum, tui mores mihi videntur non pessimè quadrare ad meum ingeniū. Potest enim per se præclarum esse, quod tamen non sit aptum. Quàm mei vicissim tuo congruant, nescio. Hæ videlicet aves (mea lux) mihi promittunt fore inter nos felix, perpetuum, ac lætum jucundúmque connubium, modò ne tuus animus (*a*) mali ominis cantionem nobis occinat. *Ma.* Quam cantilenam optas? *Pa.* Ego præcinam, Sum tuus: tu succine, Sum tua. *Ma.* Brevis quidem cantiuncula, sed longum habet (*b*) epiphonema. *Pa.* Quid refert quàm longum, modò lætum? *Ma.* Adeò mihi es invisus, ut nolim te committere cujus in posterum pœniteat. *Pa.* Desine malè ominari. *Ma.* Fortassis alia tibi videbor ubi morbus aut ætas hanc formam immutaverit. *Pa.* Nec hoc corpus, ô bona, semper erit æquè succulentum. Sed ego non contemplor tantùm istud undique florens & elegans domicilium; hospitem magis adamo. *Ma.* Quem hospitem? *Pa.* Animum istum tuum, cujus decor semper cum ætate crescet. *Ma.* Næ tu plùs quàm Lynceus es, si istum perspicis per tot tectoria. *Pa.* Animum animo perspicio. Ad hæc, in communibus liberis subindè repubescemus. *Ma.* Sed interim perit virginitas. *Pa.* Verum. Sed eho, dic mihi, si tibi esset elegans pomarium, optares illic nihil unquam gigni præter flores? an malles, delapsis floribus, videre arbores maturis pomis gravidas? *Ma.* Ut argutatur! *Pa.* Saltem illud responde, utrum est elegantius spectaculum, vitis humi jacens & computrescens; an amplexa palum aut ulmum, eámque purpureis uvis degravans? *Ma.* Responde tu mihi vicissim, Utrum spectaculum amœnius, rosa nitens & lactea in suo frutice; an decerpta digitis, ac paulatim marcescens? *Pa.* Ego rosam existimo feliciorem quæ marcescit in hominis manu, delectans interim & oculos & nares, quàm quæ senescit in frutice; nam & illic futurum erat ut marcesceret: quemadmodum felicius est vinum quod bibitur antequam acescat. Quanquam non statim marcescit flos puellæ, si nupserit: imò video multas quæ ante nuptias pallebant, languebant, ac velut extabescebant, ex congressu viri sic enituisse, ut tum demum florere

a Id est, recuset.

b Quod in fine acclamatur. Facile est dicere Volo, Volo; sed his duobus verbis contrahitur indissolubile vinculum.

ıre cœperint. *Ma.* Attamen favorabilis ac plausibilis ud omnes est Virginitas. *Pa.* Elegans quidem res puella go; sed quid juxta naturam prodigiosius anu virgine? si matri tuæ defluxisset flos ille, nos istum flosculum non beremus. Quòd si, ut spero, non sterile fuerit nostrum njugium, pro una virgine multas dabimus. *Ma.* Attamen unt rem Deo gratissimam esse castitatem. *Pa.* Et ideo cam puellam mihi cupio nubere, ut cum illa castè vivam. ıgis erit animorum quàm corporum conjugium. Gignes Reipublicæ, gignemus Christo. Quantulum aberit hoc trimonium à virginitate? Et fortasse olim sic convives quemadmodum vixit cum Maria Joseph. Sed interim cemus virginitatem. Non enim statim pervenitur ad ımum. *Ma.* Quid ego audio? Violanda virginitas, ut ditur? *Pa.* Quidni? Quemadmodum paulatim bibendo vin parciùs, discimus esse * abstemii. Uter tibi videtur ıperantior, qui in mediis deliciis accumbens abstinet, an semotus ab his quæ provocant intemperantiam? *Ma.* bitror eum fortiùs temperantem, quem parata copia potest corrumpere. *Pa.* Utri veriùs debetur laus castis, eine qui semet exsecat, an qui membris integris tamen tinet à Venere? *Ma.* Equidem posteriori meo calculo uerim laudem castitatis, priori dementiam. *Pa.* At qui adstricti abjurant matrimonium, nonne quodammodo cant sese? *Ma.* Videtur. *Pa.* Jam non est virtus non coi. *Ma.* Annon est? *Pa.* Sic accipe. Si per se virtus esset coire, vitium esset coire. Nunc incidit ut vitium sit coire, coire virtus. *Ma.* Quando hoc incidit? *Pa.* Quo ab uxore jus suum petit maritus, præsertim si prolis re quærit complexum. *Ma.* Quid si lasciviat? non est fas re? *Pa.* Fas est monere, vel rogare potiùs blandiùs, ut peret: pernegare instanti fas non est. Quanquam hac em in parte raras audio querelas maritorum de suis ibus. *Ma.* At dulcis est libertas. *Pa.* Imò gravis est sar- Virginitas. Ego tibi rex ero, tu mihi regina: imperaıs familiæ nostro arbitratu. An tibi videtur ista esse rus? *Ma.* Vulgus conjugium capistrum vocat. *Pa.* Sed ero capistro digni sunt qui sic vocant. Dic mihi, quæn non animus tuus est alligatus corpori? *Ma.* Videtur. Non aliter quàm avicula caveæ. Et tamen consule illum, ıpiat esse liber. Negabit, opinor. Quamobrem? Quia ter est alligatus. *Ma.* Res est utrinque modica. *Pa.* Tantò r. Eam tu domi augebis *parsimonia*, quæ non sine causa dicta

* Qui non bibunt vinum, quasi dicas *absque temeto.*

Conjugium capistrum.

dicta est *magnum vectigal*; ego foris industriâ. *Ma.* Innumeras curas secum adferunt liberi. *Pa.* Sed iidem innumeras voluptates, ac sæpenumero multo cum fœnore reponunt parentibus officium. *Ma.* Misera quædam res est orbitas. *Pa.* An nunc orba non es? Quid autem opus in re dubia malè ominari? Dic mihi utrum malles nunquam nasci, an nasci moritura? *Ma.* Equidem malim nasci moritura. *Pa.* Sic miserior est orbitas, quæ prolem nec habuit, nec habitura est; quemadmodum feliciores sunt qui vixerunt, quàm qui nec nati sunt, nec nascentur unquam. *Ma.* * Qui sunt isti qui non sunt, nec erunt? *Pa.* Quanquam qui recusat ferre casus humanos, quibus omnes ex æquo sumus obnoxii, sive plebeii sumus sive reges, is è vita migret oportet; & tamen quicquid acciderit, tu non feres nisi dimidium, ego majorem portionem in me transferam. Ità si quid acciderit læti, gemina fiet voluptas; si quid mali, societas adimet dimidium ægritudinis. Mihi verò, si fata vocent, dulce fuerit vel immori tuis complexibus. *Ma.* Faciliùs ferunt homines quod juxta communes naturæ leges accidit: sed video quantò plus molestiarum adferunt nonnullis parentibus liberorum mores, quàm mortes. *Pa.* Istius rei nè quid accidat, maxima ex parte in nobis situm est. *Ma.* Qui sic? *Pa.* Quoniam ferè boni nascuntur ex bonis, quod ad indolem attinet. Neque enim è columbis nascuntur milvi. Dabimus igitur operam ut ipsi boni simus. Deinde curabimus liberos nostros ab ipso statim lacte sanctis præceptis & opinionibus imbuendos. Plurimùm refert quid infundas rudi testulæ. Ad hæc, curabimus ut domi habeant exemplum vitæ quod imitentur. *Ma.* Difficile est quod narras. *Pa.* Nec mirum, quia pulchrum est: atque ob hoc ipsum tu quoque difficilis es. At tantò studiis acrioribus huc enitemur. *Ma.* Habebis sequacem materiam: tu vide ut me formes fingásque. *Pa.* Sed interim pronuncia tria verba. *Ma.* Nihil faciliùs; sed verba simulatque semel evolârint, non revolant. Dabo consilium utrique commodius. Ages cum tuis ac meis parentibus, ut utrorumque voluntate res transigatur. *Pa.* Ambire me jubes; tu potes tribus verbis rem certam reddere. *Ma.* An possim, nescio; mei juris non sum. Nec sine majorum authoritate olim coibant conjugia. Verùm, utcunque est, arbitror auspicatius fore nostrum conjugium, si parentum authoritate coëat. Et vestrum est ambire; nobis decorum non est. Gaudet enim rapi virginitas, etiamsi nonnunquam vehementiùs amemus. *Pa.* Non pigebit ambire, modò

* Jocatur in hoc quod ridiculè dixerat juvenis, cùm qui non sunt nec futuri sunt, plùs aut minùs felices dici non possunt.

Liberi unde fiant boni.

modò nè me frustretur tuum unius suffragium. *Ma.* Non frustrabitur; bono animo esto, mi Pamphile *Pa.* Tu mihi hîc religiosior es quàm vellem. *Ma.* Imò tu tuum ipsiús suffragium apud te priùs expende. Nec affectum istum túum adhibe in consilium, sed rationem. Quod affectus decernit, temporarium est: quod autem dictat ratio, perpetuò solet placere. *Pa.* Næ tu pulchrè philosopharis; itaque parere certum est tuis consiliis. *Ma.* Non pœnituerit obsequii. Sed heus tu, incidit interim scrupulus qui meum animum malè habet. *Pa.* Valeant scrupuli. *Ma.* Vin' me nubere mortuo? *Pa.* Nequaquam, sed revixero. *Ma.* Amovisti scrupulum. Bene vale, mi Pamphile. *Pa.* Isthoc tu cura. *Ma.* Precor tibi lætam noctem. Quid suspiras? *Pa.* Lætam noctem, ais? Utinam largiare quod precaris, *Ma.* Nè quid præproperè; *ad. huc (a) tua messis in herba est.* *Pa.* (b) Nihilne tui mecum auferam? *Ma.* (c) Hunc pastillum, qui tibi cor exhilaret. *Pa.* Adde saltem osculum. *Ma.* Cupio tibi virginitatem integram & illibatam tradere. *Pa.* An osculum aliquid decerpit virginitati? *Ma.* Vis igitur ut aliis quoque largiar oscula? *Pa.* Nequaquam; mihi servari volo mea oscula. *Ma.* Tibi servo. Quanquam est aliud cur in præsentia nec ausim dare osculum. *Pa.* Quid isthuc? *Ma.* Ais tuum animum penè totum demigrâsse in corpus meum, in tuo quàm minimum superesse: Vereor itaque nè in ósculo hoc ipsum quod tibi superest transiliat in me, túque jam totus fias exanimis. Accipe igitur dextram, mutui amoris symbolum, ac bene vale. Tu gnaviter rem gere. Ego interim Christum comprecabor, ut quod agitur, utrique nostrûm velit esse felix ac faustum.

a Ovidius. A segete ductum, quæ primùm herbascit, deinde fert aristas, tandem flavescit ad messem.

b Ambiguè dictum. Nam si sit genitivus à *tu*, petit osculum; si à *tuum*, petit aliud. At illa secùs interpretatur quàm ille senserat. Ovid. *ulterius nil habet ille mei.*

c Pastillus est sphærula ex odoribus confecta, quam manibus circumferunt. Horatius, *Pastillos Rufillus olet, Gorgonius hircum.*

ARGUMENTUM.

Virgo abhorrens à nuptiis fieri vult Monacha. Suadetur in contrarium, ut suis hac in re moderetur affectibus, neque invitis parentibus tentet quippiam; potiùs ut nubat. Virginitas enim potest esse in vita conjugali. Mores Monachorum in Cœnobiis suis perstringuntur. Liberi *unde dicantur. Detestatur plagiarios istos qui adolescentes & puellas in Monasteria pelliciunt, quasi nulla alibi daretur Salus: Unde multa felicissima ingenia sepeliuntur viva.*

EUBULUS, CATHARINA.

Eu. GAudeo tandem finitam esse cœnam, ut liceat frui hâc deambulatione, quâ nihil amœnius. *Ca.* Et me tædebat sessionis. *Eu.* Quàm vernat, quàm arridet undique mundus! Hæc nimirum est illius adolescentia. *Ca.* Sic est. *Eu.* At cur tuum ver non æquè arridet?

 Ca. Quam-

Ca. Quamobrem? *Eu.* Quia subtristis es. *Ca.* An videor alio vultu quàm soleo? *Eu.* Vis ostendam te tibi? *Ca* Maximè. *Eu.* Vides hanc rosam sub imminentem noctem foliis contractioribus? *Ca.* Video. Quid tum postea? *Eu.* Talis est vultus tuus. *Ca.* Bella collatio. *Eu.* Si mihi parùm credis, in hoc fonticulo contemplare teipsam. Quid sibi tandem volebant & inter cœnandum ista tam crebra suspiria? *Ca.* Desine percontari quod tuâ non refert scire. *Eu.* Imò meâ refert maximè, qui non possum esse hilaris nisi te quoque videam hilarem. Ecce autem iterum suspirium, hui! quàm ex imo pectore ductum! *Ca.* Est quod angat animum, sed effari non est tutum. *Eu.* Mihi non dices, qui te chariorem habeo sorore propriâ? Mea Catharina, nè verere; quicquid est rei, tutò (a) deponeshis auribus. *Ca.* Ut tutò dicam, vereor nè frustrà dicam non auxiliaturo. *Eu.* Qui scis? Si non re ipsâ, fortassis consiliò consolandóque juvero. *Ca.* Non possum eloqui. *Eu.* Quid isthuc est rei? odisti me? *Ca.* Sic odi, mihi ut minùs charus sit meus germanus: & tamen animus non fert ut eloquar. *Eu.* Fateberis igitur, si divinâro? Quid tergiversaris? Promitte, alioqui non omittam urgere. *Ca.* Age, promitto. *Eu.* Prorsus ego non video quid tibi desit ad summam felicitatem. *Ca.* Utinam vera prædicares. *Eu.* Primùm, adest ipse flos ætatis. Nam, nisi fallor, agis annum jam decimum septimum. *Ca.* Sic est. *Eu.* Nondum igitur, opinor, discruciat te metus senectæ. *Ca.* Nihil minus. *Eu.* Adest forma nullâ parte non felix. Est & istud præcipuum Dei donum. *Ca.* De forma, qualis qualis est, nec glorior, nec queror. *Eu.* Tum color & habitudo corporis indicat te esse prosperâ valetudine, nisi quid est morbi occultioris. *Ca.* Nihil istiusmodi, gratia Deo. *Eu.* Fama est integra. *Ca.* Ità confido. *Eu.* Adest ingenium isto dignum corpore, felicissimum, & quale mihi optem ad liberales disciplinas. *Ca* Si quod est, Dei munus est. *Eu.* Nec deest morum amabilis gratia, quam in felicissimis etiam formis non rarò desideramus. *Ca.* Optârim equidem mores me dignos. *Eu.* Multorum animos dejicit generis infelicitas; tibi parentes sunt & bene nati, & probi, & re lautâ, & tui amantissimi. *Ca.* Hinc nihil queror. *Eu.* Quid multis? Ego mihi ex omnibus puellis, quas habet hæc regio, non delegerim aliam sponsam quàm te, si quod sidus mihi prosperum affulgeret. *Ca* Nec ego deligerem alium sponsum, si placeret ullum conjugium. *Eu.* Et tamen magnum quiddam esse debet quod sic discruciat animum tuum. *Ca.* Est omnino non leve.

a Deponit magistratum qui se abdicat magistratu; deponit pignus qui certat; & deponit qui rem suam servandam tradit alienæ fidei. Sic Horatius, *Quicquid habes, age, Depone tutis auribus.*

leve. *Eu.* Non ægrè feres si divinem? *Ca.* Jam pollicita sum. *Eu.* Expertus novi quanta crux sit amor. Age, fatere nunc promisisti. *Ca.* Amor est in causa, sed non ejus generis cujus tu suspicare. *Eu.* Quod genus tu mihi narras? *Ca.* Divina. *Eu.* Equidem consumpsi omnem divinationem meam. Et tamen non omittam hanc manum donec extorsero quid sit. *Ca.* Ut violentus es! *Eu.* Depone in sinum meum quicquid isthuc est curæ. *Ca.* Quando sic urges, dicam. Jam indè à teneris annis me mirus quidam affectus habebat. *Eu.* Quis? obsecro. *Ca.* Ut adjungerer collegio sacrarum virginum. *Eu.* Ut fieres monacha? *Ca.* Sic habet. *Eu.* Hem! *(a) pro thesauro carbones.* *Ca.* Quid ais, Eubule? *Eu.* Nihil, mea lux; tussiebam. Sed perge dicere. *Ca.* Huic animo meo semper pertinacissimè restitêre parentes. *Eu.* Audio. *Ca* Ego contrà precibus, blanditiis, lacrymis oppugnabam parentum pietatem. *Eu.* Res mira. *Ca.* Tandem, cùm ego nullum facerem finem orandi, obsecrandi, lacrymandi, polliciti sunt, ubi pervenissem ad annum decimum septimum, se obtemperaturos voluntati meæ, si modò tum idem perstaret animus. Venit is annus, manet idem animus, parentes tamen contra promissum pernegant. Hoc est quod discruciat animum meum. Aperui morbum meum; tu nunc medicum age, si quid potes *Eu.* Primùm, illud dabo consilium, suavissima virgo, ut modereris affectibus tuis, & si id non continget quod vis, id velis quod possis. *Ca.* Emoriar nisi quod volo assequar. *Eu.* Et unde cepisti istum fatalem affectum? *Ca.* Olim admodum puella ducta sum in quoddam virginum collegium, circumducebamur, ostendebantur omnia: placebant virgines vultibus nitentibus, videbantur angelæ; in templo nitebant omnia, atque etiam fragrabant, nitebant horti cultissimi. Quid multis? nihil non arridebat, quocunque vertebam oculos. Accedebant ad hæc blandissima virginum colloquia. Unam atq; alteram illic reperi quacum cum infantula lusitare consuevi. Ex eo tempore cœpit animus ardere ejus vitæ desiderio. *Eu.* Non sum improbatus sacrarum virginum institutum; quanquam non omnia conducunt omnibus: sed habitâ tui genii ratione, quem mihi videor ex vultu moribúsque tuis collegisse, suaserim ut nubas marito tui simili, tuæque domi novum instituas collegium, cujus maritus agat patrem, tu matrem. *Ca.* Emoriar potiùs quàm virginitatis propositum deseram. *Eu.* Res est egregia virginitas, si pura sit: sed nihil necesse est ut hâc gratiâ dedas te in collegium, unde non possis postea eximi.

a Cùm aliud invenitur quàm exspectabatur.

 Licet

Licet apud parentes virginitatem tueri tuam. *Ca.* Licet, at non perinde tutó. *Eu.* Imò, ut ego arbitror, aliquantò tutiùs quàm apud illos crassos, semper cibo distentos monachos. Nec enim castrati sunt, nè tu sis insciens. Patres vocantur, ac frequenter efficiunt ut hoc nomen verè competat in ipsos. Olim nusquam virgines honestiùs vivebant quàm apud parentes, nec alium habebant patrem quàm Episcopum. Sed obsecro, dic mihi, quod tibi collegium ex omnibus delegisti, cui te addicas in servitutem? *Ca.* Chrysercium. *Eu.* Agnosco, ædibus paternis vicinum. *Ca.* Rectè. *Eu.* Atqui pulchrè novi totum hoc sodalitium; dignum verò ob quod patrem ac matrem & cognatam tibi honestámque familiam repudies! Nam ille patriarcha jampridem & ætate & vino & naturâ delirus est: nec illi quicquam jam sapit præter vinum. Habet duos sodales se dignos, Joannem & Jodocum. Quorum Joannes, ut fortasse vir malus non est, ità nihil habet viri præter barbam; eruditionis nè pilum quidem, prudentiæ non multò plus. Jodocus adeò stupidus est, ut nisi veste sacrâ commendaretur, obambularet publicitus in cuculla fatui cum auriculis ac tintinnabulis. *Ca.* Mihi videntur viri boni. *Eu.* Melius istos novi quàm tu, mea Catharina. Isti fortasse sunt tibi patroni apud parentes, ut efficiant te (*a*) proselytam suam. *Ca.* Jodocus maximè favet. *Eu.* O fautorem! Sed fac isthic nunc esse viros doctos ac bonos; cras erunt indocti ac mali: & quicunque obtigerint, tibi erunt ferendi. *Ca.* Offendunt me in ædibus paternis crebra convivia, nec semper virginea sunt quæ illic dicuntur inter conjugatos: & aliquoties fit ut osculum negare non possim. *Eu.* Qui vitare studet quicquid offendit, is è vita migret oportet. Ità sunt aures assuefaciendi, ut audiant omnia, nec tamen nisi bona transmittant in animum. Parentes, opinor, permittunt tibi cubiculum peculiare. *Ca.* Maximé. *Eu.* Eò te subducas licebit, si quod convivium acciderit turbulentius. Et dùm illi potant ac nugantur, tu confabulare cum sponso tuo Christo; ora, psalle, gratias age. Non te inquinabit domus paterna, sed tu reddes eam puriorem. *Ca.* Attamen tutius est esse in sodalitio virginum. *Eu.* Non improbo castum sodalitium, nolim tamen te falli falsâ imaginatione. Ubi illic versata fueris aliquandiu, ubi propiùs inspexeris, fortassis non perinde nitebunt omnia ut tibi quondam nitere videbantur. Nec omnes virgines sunt, mihi crede, quæ velum habent. *Ca.* Bona verba. *Eu.* Imò bona verba sunt quæ vera sunt. Nisi fortasse (*b*) elogium quod nos hactenus

Monachi Patres.

a Advenam, quæ ex Christi verbis in professionem & sectam monachorum, inque illorum verba juravit. Allusum simul ad locum *Matt.* 23.

b Titulus meriti, qui solet addi in legatis aut in munere. Ego scribendum arbitror *ellogium*, ab imputando, quanquam reclamantibus codicibus.

hactenus judicavimus esse Virgini Matri proprium, ad plures transiit, ut dicantur & à partu virgines. *Ca.* Abominor. *Eu.* Quin insuper, nec alioqui inter illas virgines sunt omnia virginea. *Ca.* Non? Quamobrem? obsecro. *Eu.* Quia plures inveniuntur quæ mores æmulentur (*a*) Sapphûs, quàm quæ referant ingenium. *Ca.* Isthuc quid sit non satis intelligo. *Eu.* Atque ideo hæc verba facio, nè quando intelligas, mea Catharina. *Ca.* Attamen animus eò fertur; atque hinc colligo hunc spiritum à Deo proficisci, quòd tot jam annis perseverat, & indies fit acrior. *Eu.* Imò mihi hoc nomine suspectus est iste tuus spiritus, quòd sic repugnant optimi parentes. Afflâsset & illorum animos Deus, si pium esset quod moliris. Sed istum spiritum hausisti ex illis nitoribus quos admodum puella vidisti, ex blandis virginum alloquiis, ex affectu erga veteres sodales, ex cultu sacro, ex ceremoniis sanè quàm speciosis, ex improbis hortatibus stultorum monachorum, & qui in hoc te venantur ut largiùs potent. Sciunt patrem esse liberalem ac benignum: aut illum habebunt convivam, sed hâc lege, ut secum adferat vinum quod decem strenuis potoribus sat sit; aut ipsi potabunt apud illum. Quare tibi fuerim author, nè quid novi tentes invitis parentibus, in quorum potestate nos Deus esse voluit. *Ca.* In hoc negotio pium est contemnere patrem ac matrem. *Eu.* Christi causâ pium est alicubi negligere patrem ac matrem: neque enim piè faciat qui, Christianus, patrem Ethnicum, cujus omne vitæ præsidium pendeat à filio, deserat sinátque perire fame. Si nondum esses professa Christum in baptismo, & parentes vetarent te baptizari, piè faceres si Christum præferres impiis parentibus. Aut si nunc parentes adigerent ad impietatem aut turpitudinem, contemnenda esset illorum authoritas. Sed quid hoc ad collegium? Et domi Christum habes. Natura dictat, Deus approbat, Paulus hortatur, leges humanæ sanciunt, ut filii obediant parentibus: & tu te subduces authoritate parentum optimorum, ut pro vero patre te dedas factitio, & pro vera matre tibi adsciscas alienam, aut potiùs ut pro parentibus tibi dominos ac dominas adsciscas? Nam parentibus ità es obnoxia, ut tamen te liberam esse velint. Unde & * *liberi* vocantur filii-familias, quòd absint à conditione servorum. Nunc te pro libera tendis ultro servam reddere. Christiana clementia maxima ex parte submovit omnem illam veterum servitutem, nisi quòd (*b*) in paucis regionibus adhuc ejus resident vestigia. At inventum est sub prætextu religionis

a Genitivus est Græcus. Huius ingenium mirè prædicatur, sed mores infamantur, quòd fuerit, τριβάς. Id enim rectè significatum est.

Quomodo negligendi parentes ob Christum.

* *Liberi* unde.

b Nescit servitutem nobilis illa meritò dicta *Francia*. In Westphalia & nonnullis Germaniæ partibus adhuc est servorum genus: Venetiæ venduntur Mauri & Mauræ non aliter quàm boves.

novum servitutis genus, ut nunc sanè in plerisque monasteriis vivitur. Nihil ibi licebit nisi ex præscripto; quicquid obvenerit tibi, illis accrescet; si quò pedem moveris, retrahêris è fuga, perinde quasi parentem veneno necaveris. Quóque sit evidentior servitus, commutant vestem quam dedêre parentes, & ad exemplum priscum eorum qui olim servos essent mercati, commutant nomen in baptismo inditum, ac pro Petro sive Joanne, vocant Franciscum, aut Dominicum, aut Thomam. Petrus dedit nomen Christo, & Dominico initiandus vocatur Thomas. Si militaris servus abjiciat vestem à domino datam, videtur abdicâsse dominum; & nos applaudimus illi qui vestem accipit quam Christus omnium dominus non dedit; & ob hanc mutatam graviùs punitur, quàm si centies abjiciat vestem imperatoris ac domini sui, quæ est mentis innocentia. *Ca.* Atqui hoc ipsum aiunt eximii meriti, si quis se sponte dedit in hanc servitutem. *Eu.* Ista verò doctrina Pharisaica est. Paulus contrà docet, ut *qui liber vocatus sit, nè velit fieri servus*; sed *potiùs operam det ut fiat liber*. Atque hoc infelicior est servitus, quòd pluribus dominis tibi serviendum sit, quòd plerumque stultis & improbis, quòd incertis, ac subindè novis. Illud mihi responde, * Emancipant te leges à jure parentum? *Ca.* Nequaquam. *Eu.* Licetne igitur tibi emere aut vendere fundum invitis parentibus? *Ca.* Minimé. *Eu.* Unde igitur tibi jus ut teipsam dedas nescio quibus, invitis parentibus? An non tu illis charissima maximéque propria es possessio? *Ca.* In negotio pietatis cessant naturæ leges. *Eu.* Negotium pietatis potissimùm agitur in baptismo: hîc tantùm agitur de veste mutanda, déque genere vitæ, quod per se neque bonum est neque malum. Jam illud mihi considera, quantum commoditatum simul amittas cum libertate. Nunc tibi liberum est in tuo cubiculo legere, orare, psallere, quantum & quando gratum est animo tuo. Quòd si tædet cubiculi, licet audire cantiones ecclesiasticas, adesse sacris, audire sacras conciones; & si quam videris matronam aut virginem egregiè probam, ex ejus colloquio fieri meliorem; si quem virum insigni probitate præditum, ex eo discere quod te reddat meliorem: licebit & concionatorem deligere qui purissimè Christum doceat. Has res omnes, ex quibus præcipuus est profectus ad veram pietatem, amittis semel addicta collegio. *Ca.* Sed interim non ero monacha. *Eu.* Adhuc te movent nomina? Rem ipsam perpendito. Illi jactant obedientiam. Num ea laus tibi

* Hoc est, manumittunt, liberè vivere sinunt.

tibi deerit si obedias parentibus tuis, quibus Deus jubet obedire? si Episcopo tuo, aut pastori tuo? Num paupertatis, cùm in parentum manibus sint omnia? Quanquam olim in sacris virginibus præcipuè laudabatur à sanctis viris liberalitas in pauperes: eam præstare non poterant, si nihil possidebant. Porro castitati tuæ nihil decedet, etiamsi vivas apud parentes. Quid igitur superest? Velum, linea vestis ex intima versa in extimam; ceremoniæ quædam, quæ per se nihil faciunt ad pietatem, neque quemquam commendant oculis Christi, qui spectat animi puritatem. *Ca.* Nova prædicas. *Eu.* Sed verissima. Cùm igitur non sis emancipata à jure parentum, cùm tibi jus non sit vendendi vestem aut agrum, quomodo tibi jus facis dedendi te in servitutem alienam? *Ca.* Jus parentum, ut aiunt, non impedit ingressum religionis. *Eu.* In Baptismo nonne professa es religionem? *Ca.* Sum. *Eu.* Nonne religiosi sunt quicunque sequuntur præcepta Christi? *Ca.* Maximé. *Eu.* Quæ est igitur ista nova religio, quæ facit irritum quod & Naturæ lex sanxit, & vetus Lex docuit, & Evangelica lex comprobavit, & Apostolica doctrina confirmavit? Isthuc decretum non est à Deo proditum, sed in monachorum senatu repertum. Sic definiunt quidam & matrimonium esse ratum quod insciis, aut etiam invitis, parentibus inter puerum & puellam per verba *de præsenti* (sic enim illi loquuntur) contractum est. Atqui istud dogma nec Naturæ sensus approbat, nec veterum leges, nec Moses ipse, nec Evangelica aut Apostolica doctrina. *Ca.* An igitur putas mihi non esse fas nubere Christo, nisi comprobantibus parentibus? *Eu.* Jam, inquam, nupsisti Christo, & illi nupsimus omnes. Quæ bis nubet eidem viro? Tantùm agitur de loco, de veste, de ceremoniis. Ob has res non arbitror esse contemnendum jus parentum. Et videndum est, nè dum paras nubere Christo, (a) nubas aliis. *Ca.* At isti prædicant nihil esse sanctius quàm hic contemnere parentes. *Eu.* Ab istis igitur doctoribus exige, ut proferant aliquem è sacris libris locum qui hoc doceat: quod si non poterunt, jubeto eos ebibere calicem vini (b) Belnensis; hoc poterunt. Ab impiis parentibus ad Christum confugere pietatis est. Sed à piis ad monachismum, hoc est, (quod non raró usu venit) à probis ad improbos, quæ, rogo, pietas est? Quanquam & olim ad Christum à paganismo conversus idololatris parentibus debebat obsequium, quatenus citra pietatis jacturam fieri poterat. *Ca.* Damnas igitur hoc totum vitæ institutum? *Eu.* Nequaquam. Verùm quemadmodum

a Hoc dicit propter collegia virginum quæ non vivunt juxta regulam, in quibus nonnunquam, proh dolor! una nubit multis.

b Belna oppidum in ducatu Burgundiæ ubi vina laudatissima.

admodum nemini suadere velim, ut quæ se in hoc vitæ genus conjecerit, luctetur emergere: ità non dubitem hortari puellas omnes, præsertim indolis generosæ, nè se temerè eò præcipitent unde pòst sese non possint explicare, præsertim cùm in ipsis collegiis sæpe graviùs periclitetur virginitas, ac domi præstare valeas quicquid ibi præstatur. *Ca.* Urges tu quidem multis ac magnis argumentis, tamen hic affectus meus eximi non potest. *Eu.* Si non persuadeo, quod tamen optârim, saltem illud fac memineris, * Eubulum monuisse. Interim, pro meo in te amore, precor ut tuus iste affectus felicior sit meo consilio.

* Id est, *qui bene consulit, ab εὖ bene & βουλὴ consilium.*

ARGUMENTUM.

Virgo pœnitens ante peractam professionem ad parentes suos domum revertit. Deteguntur hic Monachorum præstigiæ, qui speciris & visis terrent & impellunt rudes animos in sua cœnobia.

EUBULUS, CATHARINA.

Eu. TAles janitrices mihi semper optârim. *Ca.* Et ego semper tales pulsatores. *Eu.* Sed vale, Catharina. *Ca.* Quid ego audio? Valebo priusquam salveam? *Eu.* Non huc veni ut te viderem lacrymantem. Quid sibi vult, quod protinus me conspecto lacrymis suffusi sunt oculi? *Ca.* Quò fugis? mane, mane, inquam; sumam alium vultum, & ridebimus affatim. *Eu.* Quas aves hic video? *Ca.* Est illius collegii patriarcha. Nè subducito te; jam perpotârunt: accumbe paulisper; illo digresso confabulabimur nostro more. *Eu.* Age, obtemperabo tibi, quæ mihi noluisti. Nunc soli sumus, narra totam fabulam; malim enim ex te cognoscere. *Ca.* Ex tot amicis, quos putabam sapere plurimùm, nunc sentio nullum fuisse qui mihi prudentius ac senilius consilium dederit quàm tu omnium natu minimus. *Eu.* Dic mihi, quomodo expugnâsti parentum affectum? *Ca.* Primùm improbis hortatibus monachorum, ac monacharum, deinde etiam meis precibus ac blandimentis labefactatus est matris animus; pater nullo pacto quibat perpelli Tandem omnibus admotis machinis, & hic victus atque oppressus est potiùs quàm assensit. Id factum est inter pocula: minitabantur homini malum exitium, si Christo suam sponsam pernegaret. *Eu.* O improbitatem stolidorum! Quid fit deinde? *Ca.* Servor triduo domi clàm: interim semper aderant mulieres aliquot ejus collegii, quas illi Conversas vocant, hortatibus suis addentes animum ut persisterem in sancto proposito, ac solicitè caventes nequa cognatarum aut sodalium adiret me,

quæ

uæ mentem videretur mutatura. Interim adornabantur ve-
es,aliáque quæ ad convivium attinebant. *Eu.* Tibi quid in-
erim erat animi? Num vacillabas? *Ca.* Non, sed passa sum
uiddam tam horrendum, ut malim emori decies quàm ite-
um perpeti. *Eu.* Quæso, quid isthuc erat? *Ca.* Non possum
ffari. *Eu.* Quod mihi dixeris, amico tuo dixeris. *Ca.* Pro-
iittis silentium? *Eu.* Id præstiturus eram etiamsi nulla
isses stipulata. Quasi verò me nondum nôris. *Ca.* Appa-
ait mihi spectrum horribili specie. *Eu.* Is nimirum erat
enius tuus malus, qui te eò instigabat. *Ca.* Prorsus opinor
uisse cacodæmonem. *Eu.* Dic mihi, quæ species erat? Est-
e talis qualis pingitur, rostro adunco, longis cornibus,
arpyiarum unguibus, prælongâ caudâ? *Ca.* Tu ludis. At
go malim mihi terram dehiscere quàm denuo tale videre
pectrum. *Eu.* Interim aderant mulieres illæ hortatrices?
a. Non; nec unquam illis indicavi, tametsi valde sciscitan-
bus quid esset mali, cùm me totam exanimatam offende-
ent. *Eu.* Vis tibi dicam quid fuerit? *Ca.* Si quidem potes.
u. Illæ mulieres incantaverant te, vel potiùs excantaverant
bi cerebrum. Sed interim tu persistebas in sententia?
a. Maximè; nam aiebant id multis accidere qui se conse-
ant Christo: verùm si primo illo congressu superetur
entator, pòst tranquilla fore omnia. *Eu.* Quâ pompâ pro-
ucta es? *Ca.* Adornant me toto mundo meo, demittunt ca-
llos: itáque non aliter quàm nuptura sponso. *Eu.* * Cras-
monacho: hem! malè sit huic tussi. *Ca.* Ex ædibus pater-
s clarâ luce deducor ad collegium, multis ad spectacu-
m concurrentibus. *Eu.* O scitos histriones! ut nôrunt
gere suas fabulas simplici popello! Quot dies egisti in il-
sancto virginum collegio? *Ca.* Ferme duodecim. *Eu.* Sed
uæ res verterat animum tuum tam pertinacem? *Ca.* Non
icam quid sit, sed aliquid magni fuit. Post sex ab ingressu
ies accerso matrem, obtestans, obsecrans, si me vivam vel-
t, ut me eximeret ab eo collegio. Illa reluctatur animo
eo, & hortatur ad constantiam. Pòst, accerso patrem. Ille
iam objurgat, addens se ægrè vicisse suos affectus, ut vi-
ssim nunc vincerem animum meum, nec hoc dedecus con-
liarem sibi, quòd resiliissem ab instituto. Tandem ubi video
e nihil proficere, respondeo parentibus, me, si ità jubeant,
gratiam illorum morituram. Nam hoc mihi certum esse,
si maturè eximerer. Hoc audito, reduxerunt domum.
u. Bene habet quòd maturè resilieris, priusquam servitu-
m æternam esses professa. Sed nondum audio quæ res mu-
tàrit

* Hoc dicit aversus, & fingit tussim.

rârit animum tuum tam subitó. *Ca.* Hoc nemo mortalium ex me scit hactenus, nec tu scies. *Eu.* Quid si divinem? *Ca.* Nec divinabis sat scio: & si divines, non dicam. *Eu.* Tametsi conjecto. Verùm interim periit sumptus. *Ca.* Plus quàm quadraginta coronati. *Eu.* O (*a*) comessatores nuptiales! Gaudeo tamen periisse pecuniam te nobis incolumi: posthac ausculta melioribus consiliis. *Ca.* Ità faciam, &, cum *piscatore*, (*b*) *icta sapiam*.

a Comus deus est luxûs, indè κωμάζειν, & Latinè comossari, quod est genialiter & cum luxu vivere. Non enim dicitur à comedendo.
b Vide proverbium, *Piscator ictus sapit*, ubi quis suo malo doctus sapit.

ARGUMENTUM.

Hoc colloquium quod inscribitur Conjugium, sive Uxor Μεμψίγαμος, multa tradit quæ ad mutuam conjugum benevolentiam alendam pertinent. De celandis maritorum vitiis; de non interrumpenda conjugum benevolentia; de sarciendis offensis; de corrigendis maritorum moribus; de obsequiis erga maritos. Ornatus mulierum qualis. Seipsam dehonestat quæ maritum dehonestat. Uxorem marito cedere æquum est. Iratâ uxore non irascendum marito, & contrá. Concordiæ studendum, quoniam non datur jam consilio locm. Vitia novisse oportet conjugum, non odisse. Penès uxorem esse ut maritus sit bonus, quæ debet esse jucunda marito, observans illius affectum, quibus rebus vel irritetur vel deliniatur. Omnia placeant domi, cibus paretur quo delectatur. Si maritus sit tristis, uxor nè rideat; si iratus, blandiùs alloquatur, aut silentio concedat irascenti. Absque testibus sit monitio. Methodus admonendi. Non querendum aliis, nisi parentibus mariti, aut amicis, qui suâ prudentiâ mederi queant vitiis. Exemplum prudentis viri juvenculam uxorem morosam optimè tractantis, delatâ ad socerum querelâ: Uxoris item prudentis, quæ maritum suum mœchantem suâ correxit humanitate. Item viri qui uxorem percusserat iratus. Mansuetudine, comitate & officiis vincendi mariti. Non rixandum in lecto aut cubiculo, sed curandum ut illic omnia festiva sint ac jucunda. Cestus Veneris morum est suavitas. Proles mutuam conciliat gratiam. Nihil fœmina divulsa marito. Sit semper memor reverentiæ viro debitæ.

(*a*) EULALIA, (*b*) XANTIPPE.

Eu. SAlve multùm, exoptatissima mihi Xantippe. *Xa.* Salve tantundem, mihi charissima Eulalia. Vidêre mihi solito formosior. *Eu.* Itáne statim me scommate excipis? *Xa.* Non profectò, sed ità mihi vidêris. *Eu* Fortasse nova vestis commendat formam. *Xa.* Rectè conjectas. Nihil jamdiu vidi elegantius. Suspicor pannum esse Britannicum. *Eu.* Lana Britannica est, tinctura Veneta. *Xa.* Mollities byssum superat. Quàm verò blandus purpuræ color? Unde tibi tam egregium munus? *Eu.* Unde decet honestas matronas accipere nisi à maritis suis? *Xa.* O te felicem, cui talis contigit sponsus! At ego vellem me nupsisse (*c*) fungo, cùm meo nuberem Nicholao. *Eu.* Quid ità? quæso te. Tam citò malè convenit inter vos? *Xa.* Nec unquam conveniet cum tali. Vides quàm sim pannosa: sic patitur uxorem suam incedere: dispeream nisi sæpe pudet me prodire in

a Prole ac *suaviter loquens*.
b *Rixosa*, quòd Socratis uxor Xantippe hoc vitio sit nobilitata.

a Ità appellamus homines stultos ac nihili.

n publicum, cùm video quàm cultæ sint aliæ quæ multò pauperioribus nupsêre maritis. *Eu.* Matronarum ornatus ion est in vestibus aut reliquo corporis cultu, quemadmolum docet divus Petrus Apostolus, (nam id audivi nuper n concione) sed in castis ac pudicis moribus, & in ornanentis animi. Meretrices coluntur oculis multorum. Nos atis cultæ sumus, si placeamus uni marito. *Xa.* Sed interim lle bonus vir, tam in uxorem parcus, strenuè prodigit doem quam ex me non modiocrem accepit. *Eu.* Quibus reus? *Xa.* Quibus ipsi visum fuerit; vino, scortis, aleâ. *Eu.* ona verba. *Xa.* Atqui sic res habet. Deinde cùm mihi temulentus ad multam noctem redit domum diu expectatus, estertit noctem totam, nonnunquam & lectum convomens, t nè quid addam. *Eu.* (*a*) St, teipsam dehonestas cùm deonestas maritum. *Xa.* Emoriar nisi mallem dormire cum :ropha quàm cum tali marito. *Eu.* Non tu tum istum expis jurgio? *Xa.* Itâ ut dignus est; sentit me non esse mun. *Eu.* Quid ille contrá. *Xa.* Initio reclamabat sævissimè, redens fore ut me sævis verbis protelaret. *Eu.* Nunquámé rixa incruduit usque ad verbera? *Xa.* Semel duntaxat eò icaluerat utrinque contentio ut minimùm res abfuerit à ugna. *Eu.* Quid ego audio? *Xa.* Librabat fustem, sævis inrim clamoribus intonans ac dira minitans. *Eu.* Non ibi meebas tu? *Xa.* Imò vicissim ego corripiebam tripodem: si ontigisset me digito, sensisset mihi non deesse manus. *Eu.* ovum clypei genus. Deerat colus lanceæ vice. *Xa.* Senlet sibi cum viragine rem esse. *Eu.* Ah! mea Xantippe, non à decet. *Xa.* Quid decet? Si ille me non habet pro uxore, :c illum habitura sum pro marito. *Eu.* At Paulus docet, :ores oportere *subditas esse viris cum omni reverentia.* : Petrus nobis exemplum proponit Saræ, quæ maritum um Abraham *dominum* appellabat. *Xa.* Audivi ista. Sed em Paulus docet, ut *viri diligant uxores suas, sicut Chris dilexit sponsam suam Ecclesiam.* Meminerit ille officii i, ego meminero mei. *Eu.* Sed tamen ubi res in eum stam devenit ut alteri cedendum sit, æquum est uxorem arito cedere. *Xa.* Si modò ille maritus est appellandus i me habet pro ancilla. *Eu.* Sed dic, mea Xantippe, pòst sfiit minitari verbera? *Xa.* Desiit & sapuit, alioqui vapulet. *Eu* Sed tu non desiisti rixari cum illo? *Xa.* Nec debam. *Eu.* Quid ille interea? *Xa.* Quid? nonnunquam dorit, somnium hominis; interdum nihil aliud quàm ridet; iquoties arripit testudinem, in qua vix tres habet fides, eam

a Interjectio est innuens silentium; sic enim docti legendum censent illud ex Phormione Terentii, Act. 5. Scen. 1. *Non es, obsecro, quem semper te esse dictitâsti? Chr. St. So. Quid has metuis fores?* Quo loco pro St depravatum est, est.

eam quantum poteſt pulſans, mihi vociferanti obſtrepit. *Eu.* Ea res malè urit te? *Xa.* Sic ut dici vix poſſit. Aliquando vix tempero à manibus. *Eu.* Mea Xantippe, permittis mihi ut liberiùs loquar apud te? *Xa.* Permitto. *Eu.* Idem jus erit tibi apud me. Hoc certè poſtulat noſtra neceſſitudo ab ipſis penè incunabulis inter nos inita. *Xa.* Vera narras, nec ulla ſodalium unquam charior fuit animo meo. *Eu.* Qualis qualis eſt tuus maritus, illud cogita, non eſſe jus permutandi. Olim immedicabilibus diſſidiis remedium extremum erat divortium: nunc hoc in totum ademptum eſt: uſque ad extremum vitæ diem ille tuus ſit maritus oportet, & tu illius uxor. *Xa.* Superi malè faxint, qui jus hoc nobis ademerunt. *Eu.* Bona verba; ſic viſum eſt Chriſto. *Xa.* Vix credo. *Eu.* Sic habet. Nunc nihil ſupereſt, niſi ut uterque ad alterius mores & ingenium accommodando ſeſe concordiæ ſtudeatis. *Xa.* An ego poſſum illum refingere? *Eu.* Non minimum momenti eſt in uxoribus, quales ſint mariti. *Xa.* Pulchrè convenit tibi cum tuo? *Eu.* Nunc tranquilla omnia. *Xa.* Ergò turbarum nonnihil erat initio? *Eu.* Nihil unquam tempeſtatis; ſed tamen, ut fit inter homines, nonnunquam nubeculæ quædam oboriebantur quæ poterant gignere tempeſtatem, niſi commoditate morum fuiſſet occurſum. Habet ſuos quiſque mores, & eſt ſua cuique ſententia: &, ſi verum fateri volumus, ſunt ſua cuiq; vitia, (*a*) quæ, ſi uſquam, certè in matrimonio noviſſe oportet, non odiſſe. *Xa.* Rectè mones. *Eu.* Fit autem frequenter, ut diſſiliat benevolentia mutua inter maritum & uxorem, (*b*) antequam alter alteri ſatis notus ſit. Id eſt inprimis cavendum Semel enim ortâ ſimultate, ægrè ſarcitur gratia, præſertim ſi res ad atrocia convitia proceſſerit. Quæ glutino committuntur, ſi ſtatim concutias, facilè diſtrahuntur: cæterùm ubi ſiccato glutino ſemel cohæſerint, nihil firmius. Proinde in initio nihil non faciendum ut inter uxoren & maritum coaleſcat confirmetúrque benevolentia. Id maximè fit obſequio morúmque commoditate. Nam benevolentia quæ ſolâ formæ gratiâ conciliatur ferme temporaria eſt. *Xa.* Sed narra nobis, obſecro, quibus artibùs pertraxeris maritum ad tuos mores. *Eu.* Dicam in hoc ut imiteris. *Xa.* Si queam. *Eu.* Facillimum erit, ſi velis; nec adhuc ſerum eſt: Nam & ille juvenis eſt, & tu adhuc puella, ac nondum annus, opinor, expletus eſt à nuptiis. *Xa.* Vera prædicas. *Eu.* Dicam igitur, ſed tacituræ. *Xa.* Maximè. *Eu.* (*c*) Illa prima mihi cura fuit, ut in omnibus eſſem jucunda marito, nè quid eſſet quod illius ani-

a Allusit ad verſiculum proverbialem, *Mores amici noveris, non oderis.*

b Hoc Plutarch. In Præceptis connubialibus.

c Hæc eadem Plutarch. in Præceptis connubialibus.

num offenderet: observabam affectum ac sensum illius, ervabam & tempora, & quibus rebus deliniretur, quibus taretur, quemadmodum facere solent ii qui elephantos leones cicurant, aut similia animantia, quæ vi cogi non lunt. *Xa.* Tale animal mihi domi est. *Eu.* Qui adeunt phantos, non gestant vestem candidam; nec puniceam, tauros: quòd his coloribus compertum sit ea animantia rari. Quemadmodum & tigres tympanorum sonitu sic ntur in rabiem ut seipsas dilanient. Et qui tractant equos ent (*a*) voces, habent poppysmata & palpum aliáque ibus ferocientes mitigent. Quantò magis decet nos his ibus uti erga maritos, quibuscum nobis, velimus noli-s, per omnem vitam est tectum ac lectus communis; *Xa.* rge quod cœpisti. *Eu.* His animadversis, attemperabam illi cavens nè quid offensæ nasceretur. *Xa.* Quinam id teras? *Eu.* Primùm in cura rerum domesticarum, quæ culiaris est provincia matronarum, advigilabam, non so-n cavens nè quid esset prætermissum, verùm etiam ut nia congruerent ad illius sensum, in rebus etiam minu-mis? *Xa.* Quibus? *Eu.* Puta, si maritus hoc aut illo cibo culiariter delectetur, si cibus placeat hoc aut illo modo ctus, si lectus hoc aut illo modo stratus. *Xa.* At quo pa-attemperares te ei qui domi non esset, aut esset ebrius? Mane. (*b*) isthuc ibam. Si quando maritus videbatur modum tristis, nec esset appellandi tempus, nequaquam lebam ac nugabar, quemadmodum nonnullæ mulieres lent; sed sumebam & ipsa vultum submœstum ac solicitum. uemadmodum enim speculum, si probum est, semper red-t imaginem intuentis: itá decet matrem familias ad affe-um mariti congruere, nè sit alacris illo mœrente, aut hilaris o commoto. Quòd si quando commotior erat, aut blan-sermone leniebam, aut silentio concedebam iracundiæ, nec eâ (*c*) refrigeratâ, tempus se daret vel purgandi vel monendi. Idem faciebam si quando plus æquo potus re-bat domum, nec id temporis nisi jucunda loquebar illi: ndem blanditiis pertrahebam ad lectum. *Xa.* Infelix verò xorum conditio, si iratis, ebriis, & quicquid libet patran-bus maritis, tantùm obsequentur. *Eu.* Quasi verò hoc non mutuum obsequium. Coguntur & illi multa ferre in oribus nostris. Est tamen tempus cùm in re seria fas est xori monere virum, si quid est alicujus momenti: nam ad via præstat (*d*) connivere. *Xa.* Quod tandem? *Eu.* Cùm it animo vacuo, nec commotus, nec solicitus, nec potus, tum

a Ad vocem hominis equi redduntur mitiores. *Poppysma* sonitus est propemodum imitans ventris crepitum, qui fit ore aut manibus aptè complosis, non sine humore. Autore Plinio, fulgetras adorare poppysmate gentium olim consensus erat; unde est illud Aristophanis, Πρὸς τὰς βροντὰς ποππύζειν. De palpo Horat. *Cui malè si palpere, recalcitrat.* Palpari autem est volâ leviter percutere tergum equi ferocientis.

b Id est, hoc eram dicturus. Terentii verba sunt.

c Id est, ubi refrixit, sive deferbuit. Itá Fabius, *refrigerato inventionis amore.* Sic & *racanduisse* dicitur ira.

d Id est, quasi clausis oculis dissimulare te non videre quod vides.

tum absque testibus blandè monendus, vel rogandus potiùs ut in hoc aut illo meliùs consulat rei, aut famæ, aut valetudini suæ. Atque hæc ipsa admonitio leporibus ac facetiis erit condienda. Nonnunquam præfatione ab illo stipulari soleo, nè mihi succenseret, si quid stulta mulier admonerem quod ad illius honorem, aut valetudinem, aut salutem facere videretur. Ubi monuissem quæ volebam, amputavi sermonem illum, & ad alia jucundiora deflectebam. Est enim ferè hoc nostrum vitium, mea Xantippe, ut semel exorsæ loqui, finem facere nequeamus. *Xa.* Aiunt. *Eu.* Illud imprimis cavebam, nè præsentibus aliis maritum objurgarem, aut nè quid querelarum domo efferrem. Faciliùs farcitur, si quid inter duos commissum est. Quòd si quid exstiterit ejus generis ut nec ferri possit, nec uxoris admonitione sanari, civilius est ut uxor querelam deferat ad parentes & cognatos mariti quàm ad suos, & ità querelam temperet, nè videatur odisse maritum, sed vitium potiùs mariti. Nec tamen effutiat omnia; ut hic quoque tacitus agnoscat, & amet uxoris civilitatem. *Xa.* Philosopham esse oportet quæ ista præstet. *Eu.* Imò talibus factis maritos ad similem civilitatem invitabimus. *Xa.* Sunt quos nullâ civilitate corrigas. *Eu.* Equidem non arbitror: sed fac esse. Primùm, illud cogita, Maritus ferendus est, qualis qualis est. Præstabilius igitur est ferre vel sui similem, vel paulò commodiorem factum nostrâ civilitate, quàm nostrâ sævitâ pejorem indies. Quid si proferam maritos qui simili civilitate correxerunt sponsas suas? Quantò magis decet nos idem præstare adversùs maritos? *Xa.* Narrabis igitur exemplum meo marito dissimillimum. *Eu.* Est mihi familiaritas cum homine quodam nobili, docto, singularique morum dexteritate. Is duxerat puellam virginem annos natam decem & septem, ruri in parentum ædibus perpetuò educatam, ut nobiles ferè gaudent habitare ruri, ob venatum & aucupium. Rudem volebat ille, quò faciliùs illam ad suos mores fingeret. Cœpit eam instituere literis ac musicâ, paulatímque assuefacere ut redderet ea quæ audisset in concione, cæterísque rebus ornare quæ pòst essent usui futuræ. Hæc quoniam erant nova puellæ, quæ domi suæ fuerat in summo otio, & inter famulorum colloquia lusúsque educata, cœperunt esse tædio. Detrectabat obsequium; & cùm maritus urgeret, illa sine fine flebat, nonnunquam & in terram abjiciebat sese, occipitium illidens solo, quasi mortem optans. Earum rerum cùm nullus esset finis, maritus dissimulato * stomacho invitabat

Vir nobilis qui uxorem juvenculam duxerat morosam, quam suâ emendavit prudentiâ.

*Stomachus pro ira frequentissimè apud Latinè loquentes.

itabat uxorem, ut animi relaxandi gratiâ unà proficiscentur rus ad ædes soceri. Ibi lubens obtemperabat uxor. ;ò cùm ventum esset, maritus reliquit uxorem apud matrem & sorores; ipse cum socero prodibat venatum. Ibi ıbmotis testibus, denarrat socero, se sperâsse jucundam viæ sociam; nunc habere perpetuò lacrymantem, ac sese iscruciantem, nec ullis monitis sanabilem: orat ut sibi adt in medendo filiæ morbo. Socer respondit, (*a*) Se semel li tradidisse filiam; quòd si illa non obtemperaret verbis, teretur suo jure, & verberibus eam emendaret. Tum geer, Novi, inquit, jus meum, sed malim eam tuâ vel arte vel ıthoritate sanari, quàm ad hoc extremum remedium venire. Socer pollicitus est se curaturum. Post unum atque terum diem captat tempus ac locum ut solus esset cum ;ia: ibi vultu ad severitatem composito, incipit commeorare quàm illa esset infelici formâ, quàm non amabious moribus, quàm sæpe metuisset nè nullum illi possit inenire maritum. At ego meo maximo labore, inquit, talem ıveni tibi qualem nulla non optaret sibi, quantumvis fe;. Et tamen tu, non agnoscens quid pro te fecerim, nec telligens te talem habere maritum qui, nisi esset humanisnus, vix te dignaretur habere in ancillarum numero, rebel; illi. Nè longum faciam, sic incanduit patris oratio, ut ; videretur manibus temperare. Est enim vir ingenio irè vafro, qui (*b*) citra personam omnem possit quam; agere comœdiam. Ibi puella partim metu, partim veate commota, accidit ad patris genua, rogans ut præterirum vellet oblivisci, se in posterum memorem fore offisui. Ignovit pater, pollicitus se quoque fore patrem ıantissimum, si quod polliceretur præstaret. *Xa.* Quid dele? *Eu.* Puella digressa à colloquio parentis, redit in cuculum, offendit maritum solum, accidit illi ad genua, & , Marite, hactenus non novi neque te neque meipsam, post; videbis me aliam factam; tantùm obliviscere superiorum. nc vocem maritus excepit osculo, & omnia pollicitus est, si ı persisteret eo animo. *Xa.* Quid? perstitit? *Eu.* Usque ad ırtem, neque quicquam erat tam humile quod illa non cris ac volens obiret volente marito. Tantus amor inter ; natus est & confirmatus. Post annos aliquot puella ;brò sibi gratulata est, quòd contigisset tali marito nure, qui nisi contigisset, eram, inquit, omnium mulierum :ditissima. *Xa.* Talium maritorum non minùs rara est coı quàm alborum corvorum. *Eu.* Jam, si molestum non est, refe-

a Semel non refertur ad bis, sed declarat totum filiæ jus traditum sponso.

b Personati histriones agebant fabulas: Persona autem est facies appositilia.

Maritus correctus prudentiâ uxoris.

referam tibi quiddam de marito commoditate uxoris correcto, quod nuper accidit in hac ipsa civitate. *Xa.* Nihil est quod agam, & perquam grata mihi est tua confabulatio. *Eu.* Est vir quidam non postremæ nobilitatis: is, ut solet hoc hominum genus, plerumque venabatur. Ruri incidit in puellam quandam pauperrimæ mulierculæ filiam, (*a*) in eam cœpit deperire, homo jam provectioris ætatis; atque hujus gratiâ frequenter pernoctabat foris. Prætextus erat venatio. Uxor hujus, mulier insigni probitate, nescio quid suspicans, pervestigavit furta mariti sui, & eò profecta, nescio quo, adiit casam illam rusticanam; expiscata est de toto negotio, ubi dormiret, unde biberet, quis esset apparatus convivii. Nihil erat ibi supellectilis, sed mera paupertas. Abiit matrona domum, ac mox rediit, secum adducens lectum commodum & apparatum, vasa aliquot argentea; addidit pecuniam, admonens ut si quando rediret ille, tractarent eum civiliùs; dissimulans interim sese uxorem esse, ac sororem esse simulans. Post dies aliquot redit eò furtim maritus; videt auctam supellectilem, & apparatum lautiorem. Rogat unde is nitor insolitus. Aiunt, matronam quandam honestam illi cognatam hæc advexisse, ac mandâsse, ut honestiùs posthac (*b*) acciperetur. Illico tetigit animum illius suspicio, uxoris hoc esse factum. Reversus domum rogat, num illic fuisset. Illa non negat. Rogavit, & quo tandem consilio misisset eò supellectilem. Mi vir, inquit, assuetus es vitæ commodiori. Videbam illic te duriùs accipi: putabam esse officii mei, ut quando ità tibi cordi est, lautiùs illic habereris. *Xa.* O matronam nimiùm bonam! Ego citiùs pro lecto substravissem illi fasciculum urticarum ac tribulorum. *Eu.* Sed audi finem. Vir, perspectâ tantâ probitate tantâq; mansuetudine conjugis suæ, nunquam deinde usus est furtivo concubitu; sed domi semet oblectavit cum suo. Scio tibi notum esse Gilbertum Batavum. *Xa.* Novi. *Eu.* Is, ut scis, florenti ætate duxit uxorem jam provectiorem ac (*c*) vergente ætate. *Xa.* Dotem fortasse duxit, non uxorem. *Eu.* Sic est. Is fastidiens uxoris, adamabat mulierculam, cum qua se subindè oblectabat foris. Rarò domi prandebat aut cœnabat. Quid tu hîc eras factura, Xantippe? *Xa.* Quid? ego illi adamatæ involâssem in capillos, & maritum exeuntem ad illam (*d*) perfudissem lotio, ut sic unctus iret ad convivium. *Eu.* At quanto hæc prudentiùs? Invitabat mulierculum domum suam, comiter accipiebat. Ità maritum quoque sine veneficiis domum pertraxit. Et si quando foris cœnabat cum illa

a *Deperit* aliquam qui ardenter amat: *deperit in* aliquam qui ardentissimè.

b Pro *tractaretur*, quemadmodum *bene habiti* dicuntur. Ità Terent. *Accipit hominem nemo meliùs.*

c Inclinatâ ad senium. Sic eâ voce absolutè usus est Suetonius.

d Id accidit Socrati. Quocirca hoc dicatur in persona Xantippes, quæ uxor erat Socratis.

illa, misit eò missum aliquem elegantiorem, jubens ut suaviter viverent. *Xa.* Ego malim mori quàm esse lena mei mariti. *Eu.* Verùm interim rem ipsam expende. Nonne hoc multò satius erat, quàm si sævitiâ suâ prorsus alienâsset maritum, ac totam ætatem in jurgiis exegisset? *Xa.* Fateor minus esse mali; sed ego non possem. *Eu.* Unum adjiciam, atque ità discedam ab exemplis. Hic vicinus noster, vir probus & integer, sed paulò iracundior, quodam die pulsa erat uxorem suam, fœminam laudatissimam. Ea se recepit in intimum conclave, atque illic lacrymans atque singultiens decoquebat animi ægritudinem. Aliquantò pòst, per occasionem eòdem ingressus est maritus, reperit uxorem flentem. Quid, inquit, hìc lacrymas ac singultis puerorum more? Tum illa prudenter, Quid? inquit, an non hoc fatius ut hìc deplorem malum meum, quàm si in via vociferer, quemadmodum solent aliæ mulieres? Hoc dicto tam uxorio fractus ac victus hominis animus: datâ dextrâ, pollicitus est uxori se posthac nunquam in illam conjecturum manus, nec fecit. *Xa.* Ego idem impetravi à meo diversâ ratione. *Eu.* Sed interim est inter vos bellum perpetuum. *Xa.* Quid igitur velles me facere? *Eu.* Primùm, (a) mussanda est tibi omnis injuria mariti, & animus illius officiis, comitate, mansuetudine paulatim est conciliandus: aut vinces tandem, aut certè multo commodiore uterìs quàm nunc uteris. *Xa.* Ille ferocior est quàm ut ullis officiis mansuescat. *Eu.* Eja nè dixeris. Nulla est fera tam immanis, quin officiis cicuretur; nè desperes in homine. Fac periculum menses aliquot; me accusa, nisi senseris consilium hoc tibi fuisse bono. Sunt etiam quædam vitia ad quæ tibi connivendum est. Illud ante omnia tibi cavendum censeo, nè quid rixæ moveas in cubiculo aut in lecto; sed curandum est ut illic omnia sint festiva ac jucunda. Etenim si is locus, qui diluendis offensis sarciendæque gratiæ consecratus est, lite aut ægritudine quapiam (b) profanetur, jam sublatum est omne remedium benevolentiæ reconciliandæ. Sunt enim fœminæ quædam tam morosæ, ut in ipso etiam coitu querantur ac rixentur; eámq; voluptatem, quæ diluere solet ex animis virorum si quid inerat molestiæ, morum fastidio reddant insuavem, pharmacum ipsum vitiantes, cùm licuisset mederi offensis. *Xa.* Istud mihi frequenter accidit. *Eu.* Atqui tametsi semper est cavendum uxori, nequâ re molesta sit viro; tamen id maximè studere debet, ut in eo congressu se viro præbeat modis omnibus commodam & jucundam. *Xa.* Viro? mihi cùm bellua res est. *Eu.*

a Dissimulanda, vel tacitè ferenda.

b Sacra profanari dicuntur; lectulus autem locus est dicatus reconciliandæ benevolentiæ. Hæc est sententia Plutarchi in Præceptis conjugalibus.

Mitte malè loqui : ferè nostrâ culpâ viri mali sunt. Sed ut ad rem redeam : qui versantur in priscis fabulis poëtarum, narrant Venerem (eam faciunt deam connubii præsidem) habere Cestum arte Vulcani confectum ; in eo intextum esse quicquid est amatorii (*a*) medicamenti : eo se cingit quoties congressura est cum marito. *Xa.* Fabulam audio. *Eu.* Verùm: sed audi quid sibi velit fabula. *Xa.* Dic. *Eu.* Illud docet, uxorem omnem curam adhibere oportere ut in congressu connubiali jucunda sit marito, quò recalescat ac redintegretur amor ille maritalis, & discutiatur ex animo, si quid erat offensionis aut tædii. *Xa.* Sed unde nobis Cestus ille? *Eu.* Nihil opus veneficiis aut incantamentis. Nullum incantamentum efficacius quàm morum probitas cum suavitate conjuncta. *Xa.* Ego tali marito blandiri non possum. *Eu.* At hoc tuâ refert, ut desinat esse talis. Si Circes artibus posses maritum vertere in suem aut ursum, faceres? *Xa.* Nescio. *Eu.* Nescis? An malles habere suem maritum quàm hominem? *Xa.* Equidem mallem hominem. *Eu.* Age, quid si Circes artibus posses ex temulento reddere sobrium, ex prodigo frugalem, ex cessatore diligentem? nonne faceres? *Xa.* Planè facerem, sed unde mihi istæ artes? *Eu.* Atqui istas artes habes in te, si modò velis adhibere. Tuus, velis nolis, sit oportet. Quò meliorem eum reddideris, hòc magis consulueris tibi. Tu tantùm oculos habes defixos in illius vitia, eáque tibi exaggerant odium ; & (*b*) hâc ansâ tantùm arripis illum quâ teneri non potest. Illa potius contemplare quæ bona sunt in illo, & hâc ansâ prehende illum quâ teneri potest. Antequam illi nuberes, tempus erat expendendi quid haberet malorum. Oportebat enim non oculis solùm, verùm etiam auribus maritum deligere. Nunc medendi tempus est, non accusandi. *Xa.* Quæ mulier auribus unquam cepit maritum? *Eu.* Oculis capit quæ nihil aliud spectat quàm corporis formam: auribus, quæ diligenter observat quid fama de illo prædicet. *Xa.* Pulchrè mones, sed seró. *Eu.* At non serum est studere corrigendo marito. Ad eam rem conducet, si quid pignoris ex te natum fuerit viro. *Xa.* Jam natum est. *Eu.* Quando? *Xa.* Jampridem. *Eu.* Quot menses sunt? *Xa.* Ferme septem. *Eu.* Quid ego audio? Tu nobis (*c*) Trimestris fœtûs jocum renovas? *Xa.* Nequaquam. *Eu.* Ita necesse est, si tempus à nuptiarum die supputas. *Xa.* Imò ante nuptias fuerat mihi cum eo colloquium. *Eu.* An ex colloquio nascuntur pueri? *Xa.* Fortè solam nactus cœpit alludere, titillans axillas ac latera, quò me provocaret ad risum,

Cestus Veneris.

a Medicamentum, ut pharmacon, μίσον est.

b Epictetus scripsit, unicuique rei duas esse ansas, alteram quâ teneri possit, alteram quâ non possit: significans in una quaque re esse aliquid commodi, rursum aliquid incommodi. Stultus arripit ansam malam, sapiens alteram. Huic itaque nihil non tolerabile.

c Alludit ad proverbialem versum qui est apud Suetonium, τοῖς εὐτυχοῦσι καὶ τρίμηνα παιδία.

um. Ego non ferens titillationem me resupinabam in lectum: ille incumbens figebat oscula, nec satis scio quid egerit præterea: certè paucis pòst diebus uterus cœpit intumescere. *Eu.* I nunc, & maritum contemne, qui si lusitans gignit liberos, quid faciet cùm seriò rem aget? *Xa.* Suspicor & nunc me gravidam esse. *Eu.* Eugè! contigit (*a*) felici fundo bonus cultor. *Xa.* Hac in parte plus præstat quàm vellem. *Eu.* Ista querela tibi cum paucis uxoribus est communis. Sed inter vos intercesserat pactum connubiale? *Xa.* Intercesserat. *Eu.* Levius igitur peccatum est. Estne proles mascula? *Xa.* Est. *Eu.* Illa vos rediget in gratiam, si tu vel paululùm temet accommodes. Quid alii prædicant de tuo marito sodales, & quibuscum habet commercium foris? *Xa.* Prædicant eum esse moribus commodissimis, comem, liberalem, amicum amico. *Eu.* Et ista mihi bonam spem faciunt, illum fore qualem volumus. *Xa.* At mihi uni talis non est. *Eu.* Sed tu te illi præbeto qualem dixi; méque pro (*b*) Eulalia voca Pseudolaliam, nisi tibi quoque talis esse cœperit. Quin & illud cogita, illum adhuc juvenem esse, nondum opinor egressum annos viginti quatuor; nondum novit quid sit esse patrem familias. Jam non est tibi cogitandum de divortio. *Xa.* At frequenter cogitavi. *Eu.* Verùm ea cogitatio si quando tibi inciderit in mentem, primùm reputa tecùm, quàm nihil res sit fœmina divulsa à viro. Summum decus matronæ est, morigeram esse suo conjugi. Ità naturâ comparatum est, ità voluit Deus, ut mulier tota pendeat à viro. Tantùm cogita id quod res est: maritus est, alius non potest obtingere. Deinde veniat in mentem puellus ille duobus communis. Quid de illo statutes? Auferes tecum? fraudabis maritum suâ possessione. Relinques apud illum? spoliabis teipsam eo quo nihil habes charius. Postremò, dic mihi, habéin ne quæ tibi malè velint? *Xa.* Habeo (*c*) novercam germanam; præterea socrum huic simillimam. *Eu.* Adeò tibi malè volunt? *Xa.* Cuperent extinctam. *Eu.* Et istæ tibi sic ut in mentem veniant. Quid enim illis possis facere gratius, quàm si videant te divulsam à marito, viduam, imò plus quàm viduam vivere? Nam viduis licet alteri nubere. *Xa.* Equidem probo tuum consilium, sed tædet diuturni laboris. *Eu.* At reputa quantum laborum sumpseris, priùs quàm hunc psittacum docueris quædam humana verba sonare. *Xa.* Plurimum profectò. *Eu.* Et piget operam sumere in fingendo marito, quicum perpetuò suaviter degas ætatem? Quantum laboris sumunt homines ut equum sibi commodum

a Sic Plautus locutus est, *fundum a at alienum*, de adultero.

b A *bene loquendo* nomen habet, Pseudolalia à *mendaci loquacitate*.

c Non de gente aut fœtere sentit, sed germanam dixit veram. Novercarum autem est odisse privignos.

dum reddant? & nos pigebit adlaborare ut maritis utamur commodioribus? *Xa.* Quid faciam? *Eu.* Jam dixi. Cura ut domi niteant omnia, nè quid sit molestiæ quod illum exigat ex ædibus. Tu te illi comem præbe, semper interim memor reverentiæ cujusdam quam uxor debet marito. Absit tristitia, sed absit & petulantia: nec putida sis, nec lasciva. Sit apparatus domi lautus. Nôsti palatum mariti: quod illi suavissimum est, id coquito. Quinetiam iis, quos ille amat, comem & affabilem te præbeto. Hos frequenter ad convivium voca. In convivio facito ut læta plenáque hilaritatis sint omnia. Denique, si quando ille vino lætior pulsabit suam testudinem, tu voce accinito. Sic assuefacies maritum manere domi, & minues impensas. Sic enim ille cogitabit tandem; Næ ego insigniter insanio, qui foris magnâ rei famæque jacturâ victitem cum scorto, cùm domi habeam uxorem multò lepidiorem, meíque amantiorem, apud quam nitidiùs ac lautiùs accipi liceat. *Xa.* An credis successurum, si tentem? *Eu.* Me vide. Ad me recipio. Interim & maritum tuum aggrediar; admonebo & illum sui officii. *Xa.* Laudo consilium: at vide nè quid hujus rei suboleat ipsi; * *misceret cœlum terræ.* *Eu.* Nè metue. Ità per ambages temperabo sermonem, ut ipse mihi narret quid inter vos sit turbarum. Hoc facto, meo more tractabo illum blandissimè, &, ut spero, tradam eum tibi commodiorem. De te per occasionem mentiar, quàm amanter de illo sis loquuta. *Xa.* Christus bene fortunet quod agimus. *Eu.* Aderir, modò nè desis tibi.

* De vehementi perturbatione dictum est proverb. Juven. *Licet & mare cœlo Confundas, homo sum.*

ARGUMENTUM.

Colloquium hoc juvenum depingit insaniam ad bellum procurrentium; & pii Carthusiani vitam, quæ sine studiorum amore non potest non esse tristis & inamœna. Mores Militum; mores & victus Carthusianorum. Consilium in Vitæ genere deligendo. Commodi quid ex rasura. Vestis ad duplicem usum adhibetur. Solitudinis commoditas, ut lectioni & meditationi vacemus. Milites profani ob vilem sæpe mercedulam jugulant homines. Bellum quomodo gerendum. Periculum militiæ quotidianum.

MILES, CARTHUSIANUS.

Mi. Salve, mi frater. *Ca.* Salve & tu, germane charissime. *Mi.* Vix te agnosco. *Ca.* Adeóne consenui intra biennium? *Mi.* Non; sed caput rasum, nova vestis, faciunt ut mihi videaris aliud quoddam animal. *Ca.* Itáne non

agno-

agnosceres uxorem tuam si tibi occurreret induta novâ veste? *Mi.* Non, si tali. *Ca.* At ego te probè agnosco, cui non solùm vestis mutata est, verùm etiam facies, totúsque corporis habitus. Quot coloribus pictus es? Nulla avis æquè variat plumas suas. Tum quàm omnia secta! quàm nihil juxta naturam aut morem communem! Adde tonsum verticem, barbam semirasam, sylvam quæ supra labrum superius est perplexam, nec aliter hinc & hinc prominentem quàm solent in felibus pili longiores. Nec una cicatrix fœdavit vultum; ut *(a) Samius* quispiam *literatus* videri possis, de quo jocus est proverbii. *Mi.* Sic decet redire è bello. Sed dic mihi, erat hîc tanta bonorum medicorum inopia? *Ca.* Quamobrem? *Mi.* Quia nulli commiseris sanandum cerebrum tuum priusquam in hanc servitutem te præcipitem dares. *Ca.* Itáne videor insanîsse? *Mi.* Maximé. Quid erat necesse hîc te *(b)* sepeliri ante tempus, cùm esset unde commode viveres in mundo? *Ca.* At nunc non videor tibi in mundo vivere? *Mi.* Non, per Jovem. *Ca.* Dic quamobrem. *Mi.* Quia non licet ambulare quò velis. Huic loco velut caveæ includeris. Adde rasuram, vestem prodigiosam, solitudinem, piscium perpetuum esum, ut mirer teipsum non verti in piscem. *Ca.* Si verterentur homines in omnia quibus vescuntur, tu jampridem porcus esses: nam suillâ soles delectari. *Mi.* Non dubito quin jamdudum pœniteat te instituti: paucos enim comperio quos non capiat pœnitudo. *Ca.* Hoc illis usu venit qui se in hoc vitæ genus velut in puteum præcipitant: ego descendi sensim & consultò, priùs explorato meipso, perspectâque totâ hujus vitæ ratione, jam annos natus viginti octo, quâ ætate sibi quisque notus esse potest. Quod ad locum attinet, tu quoque loco angusto concluderis, si totius mundi consideres amplitudinem. Nec refert quàm spaciosus sit locus, modò nihil desit ad vitæ commoditatem. Multi rarò aut nunquàm exeunt civitatem in qua nati sunt, qui si vetarentur exire, magnopere sibi displicerent, & incesseret illos mira libido relinquendæ civitatis. Hic affectus vulgaris est, quo ego careo. Imaginor hîc totum esse mundum, & hæc tabula mihi totum terrarum orbem repræsentat, quem ego cogitatione jucundiùs simul & tutiùs perambulo, quàm is qui navigavit ad novas insulas. *Mi.* Hîc tu propemodum dicis verum. *Ca.* Rasuram damnare non potes, qui volens tondearis, utique commoditatis gratiâ. Mihi rasura, si nihil aliud, certè reddit caput purius, ac fortasse salubrius. Venetiæ quàm multi

a In cicatricosos proverb. Vide Chiliades.

b Alludit huic, quòd dicuntur *mundo mortui.*

eam quantum potest pulsans, mihi vociferanti obstrepit. *Eu.* Ea res malè urit te? *Xa.* Sic ut dici vix possit. Aliquando vix tempero à manibus. *Eu.* Mea Xantippe, permittis mihi ut liberiùs loquar apud te? *Xa.* Permitto. *Eu.* Idem jus erit tibi apud me. Hoc certè postulat nostra necessitudo ab ipsis penè incunabulis inter nos inita. *Xa.* Vera narras, nec ulla sodalium unquam charior fuit animo meo. *Eu.* Qualis qualis est tuus maritus, illud cogita, non esse jus permutandi. Olim immedicabilibus dissidiis remedium extremum erat divortium: nunc hoc in totum ademptum est: usque ad extremum vitæ diem ille tuus sit maritus oportet, & tu illius uxor. *Xa.* Superi malè faxint, qui jus hoc nobis ademerunt. *Eu.* Bona verba; sic visum est Christo. *Xa.* Vix credo. *Eu.* Sic habet. Nunc nihil superest, nisi ut uterque ad alterius mores & ingenium accommodando sese concordiæ studeatis. *Xa.* An ego possum illum refingere? *Eu.* Non minimum momenti est in uxoribus, quales sint mariti. *Xa.* Pulchrè convenit tibi cum tuo? *Eu.* Nunc tranquilla omnia. *Xa.* Ergò turbarum nonnihil erat initio? *Eu.* Nihil unquam tempestatis; sed tamen, ut fit inter homines, nonnunquam nubeculæ quædam oboriebantur quæ poterant gignere tempestatem, nisi commoditate morum fuisset occursum. Habet suos quisque mores, & est sua cuique sententia: &, si verum fateri volumus, sunt sua cuiq; vitia, (*a*) quæ, si usquam, certè in matrimonio novisse oportet, non odisse. *Xa.* Rectè mones. *Eu.* Fit autem frequenter, ut dissiliat benevolentia mutua inter maritum & uxorem, (*b*) antequam alter alteri satis notus sit. Id est inprimis cavendum Semel enim ortâ simultate, ægrè sarcitur gratia, præsertim si res ad atrocia convitia processerit. Quæ glutino committuntur, si statim concutias, facilè distrahuntur: cæterùm ubi siccato glutino semel cohæserint, nihil firmius. Proinde in initio nihil non faciendum ut inter uxoren & maritum coalescat confirmetúrque benevolentia. Id maximè fit obsequio morúmque commoditate. Nam benevolentia quæ solâ formæ gratiâ conciliatur ferme temporaria est. *Xa.* Sed narra nobis, obsecro, quibus artibus pertraxeris maritum ad tuos mores. *Eu.* Dicam in hoc ut imiteris. *Xa.* Si queam. *Eu.* Facillimum erit, si velis; nec adhuc serum est: Nam & ille juvenis est, & tu adhuc puella, ac nondum annus, opinor, expletus est à nuptiis. *Xa.* Vera prædicas. *Eu.* Dicam igitur, sed tacituræ. *Xa.* Maximé. *Eu.* (*c*) Illa prima mihi cura fuit, ut in omnibus essem jucunda marito, nè quid esset quod illius ani-

a Allusit ad versiculum proverbialem, *Mores amici noveris, non oderis.*

b Hoc Plutarch. In Præceptis connubialibus.

c Hæc eadem Plutarch. in Præceptis connubialibus.

ıimum offenderet: observabam affectum ac sensum illius, observabam & tempora, & quibus rebus deliniretur, quibus ritaretur, quemadmodum facere solent ii qui elephantos leones cicurant, aut similia animantia, quæ vi cogi non ossunt. *Xa.* Tale animal mihi domi est. *Eu.* Qui adeunt elephantos, non gestant vestem candidam, nec puniceam, ui tauros: quòd his coloribus compertum sit ea animantia ferari. Quemadmodum & tigres tympanorum sonitu sic guntur in rabiem ut seipsas dilanient. Et qui tractant equos abent (*a*) voces, habent poppysmata & palpum aliaque uibus ferocientes mitigent. Quantò magis decet nos his rtibus uti erga maritos, quibuscum nobis, velimus noli-ıus, per omnem vitam est tectum ac lectus communis; *Xa.* erge quod cœpisti. *Eu.* His animadversis, attemperabam e illi cavens nè quid offensæ nasceretur. *Xa.* Quinam id oteras? *Eu.* Primùm in cura rerum domesticarum, quæ eculiaris est provincia matronarum, advigilabam, non so-ım cavens nè quid esset prætermissum, verùm etiam ut mnia congruerent ad illius sensum, in rebus etiam minu-tissimis? *Xa.* Quibus? *Eu.* Puta, si maritus hoc aut illo cibo eculiariter delectetur, si cibus placeat hoc aut illo modo octus, si lectus hoc aut illo modo stratus. *Xa.* At quo pa-o attemperares te ei qui domi non esset, aut esset ebrius? *Eu.* Mane (*b*) isthuc ibam. Si quando maritus videbatur dmodum tristis, nec esset appellandi tempus, nequaquam debam ac nugabar, quemadmodum nonnullæ mulieres olent; sed sumebam & ipsa vultum submœstum ac solicitum. uemadmodum enim speculum, si probum est, semper red-it imaginem intuentis: ità decet matrem familias ad affe-um mariti congruere, nè sit alacris illo mœrente, aut hilaris lo commoto. Quòd si quando commotior erat, aut blan-o sermone leniebam, aut silentio concedebam iracundiæ, onec eâ (*c*) refrigeratâ, tempus se daret vel purgandi vel dmonendi. Idem faciebam si quando plus æquo potus re-ibat domum, nec id temporis nisi jucunda loquebar illi: ındem blanditiis pertrahebam ad lectum. *Xa.* Infelix verò xorum conditio, si iratis, ebriis, & quicquid libet patran-bus maritis, tantùm obsequentur. *Eu.* Quasi verò hoc non t mutuum obsequium. Coguntur & illi multa ferre in oribus nostris. Est tamen tempus cùm in re seria fas est xori monere virum, si quid est alicujus momenti: nam ad via præstat (*d*) connivere. *Xa.* Quod tandem? *Eu.* Cùm it animo vacuo, nec commotus, nec solicitus, nec potus, tum

a Ad vocem hominis equi redduntur mitiores. *Poppysma* sonitus est propemodum imitans ventris crepitum, qui fit ore aut manibus aptè complosis, non sine humore. Autore Plinio, fulgetras adorare poppysmate gentium olim consensus erat; unde est illud Aristophanis, Πρὸς τὰς βροντὰς ποππύζειν. De palpo Horat. *Cui malè sit palpere, recalcitrat.* Palpari autem est volâ leviter percutere tergum equi ferocientis.

b Id est, hoc eram dictura. Terentii verba sunt.

c Id est, ubi refrixit, sive deferbuit. Ità Fabius, *refrigerato inventionis amore.* Sic & *racanduisse* dicitur ira.

d Id est, quasi clausis oculis dissimulare te non videre quod vides.

tum absque testibus blandè monendus, vel rogandus potiùs ut in hoc aut illo meliùs consulat rei, aut famæ, aut valetudini suæ. Atque hæc ipsa admonitio leporibus ac facetiis erit condienda. Nonnunquam præfatione ab illo stipulari soleo, nè mihi succenseret, si quid stulta mulier admonerem quod ad illius honorem, aut valetudinem, aut salutem facere videretur. Ubi monuissem quæ volebam, amputavi sermonem illum, & ad alia jucundiora deflectebam. Est enim ferè hoc nostrum vitium, mea Xantippe, ut semel exorsæ loqui, finem facere nequeamus. *Xa.* Aiunt. *Eu.* Illud imprimis cavebam, nè præsentibus aliis maritum objurgarem, aut nè quid querelarum domo efferrem. Faciliùs sarcitur, si quid inter duos commissum est. Quòd si quid exstiterit ejus generis ut nec ferri possit, nec uxoris admonitione sanari, civilius est ut uxor querelam deferat ad parentes & cognatos mariti quàm ad suos, & ità querelam temperet, nè videatur odisse maritum, sed vitium potiùs mariti. Nec tamen effutiat omnia; ut hic quoque tacitus agnoscat, & amet uxoris civilitatem. *Xa.* Philosopham esse oportet quæ ista præstet. *Eu.* Imò talibus factis maritos ad similem civilitatem invitabimus. *Xa.* Sunt quos nullâ civilitate corrigas. *Eu.* Equidem non arbitror: sed fac esse. Primùm, illud cogita, Maritus ferendus est, qualis qualis est. Præstabilius igitur est ferre vel sui similem, vel paulò commodiorem factum nostrâ civilitate, quàm nostrâ sævitâ pejorem indies. Quid si proferam maritos qui simili civilitate correxerunt sponsas suas? Quantò magìs decet nos idem præstare adversùs maritos? *Xa.* Narrabis igitur exemplum meo marito dissimillimum. *Eu.* Est mihi familiaritas cum homine quodam nobili, docto, singularique morum dexteritate. Is duxerat puellam virginem annos natam decem & septem, ruri in parentum ædibus perpetuò educatam, ut nobiles ferè gaudent habitare ruri, ob venatum & aucupium. Rudem volebat ille, quò faciliùs illam ad suos mores fingeret. Cœpit eam instituere literis ac musicâ, paulatimque assuefacere ut redderet ea quæ audisset in concione, cæterísque rebus ornare quæ pòst essent usui futuræ. Hæc quoniam erant nova puellæ, quæ domi suæ fuerat in summo otio, & inter famulorum colloquia lusúsque educata, cœperunt esse tædio. Detrectabat obsequium; & cùm maritus urgeret, illa sine fine flebat, nonnunquam & in terram abjiciebat sese, occipitium illidens solo, quasi mortem optans. Earum rerum cùm nullus esset finis, maritus dissimulato * stomacho invitabat

Vir nobilis qui uxorem juvenculam duxerat morosam, quam suâ emendavit prudentiâ.

*Stomachus pro ira frequentissimè apud Latinè loquentes.

:itabat uxorem, ut animi relaxandi gratiâ unà proficiſce-
entur rus ad ædes ſoceri. Ibi lubens obtemperabat uxor.
Eò cùm ventum eſſet, maritus reliquit uxorem apud ma-
rem & ſorores; ipſe cum ſocero prodibat venatum. Ibi
ubmotis teſtibus, denarrat ſocero, ſe ſperâſſe jucundam vi-
æ ſociam; nunc habere perpetuò lacrymantem, ac ſeſe
liſcruciantem, nec ullis monitis ſanabilem: orat ut ſibi ad-
it in medendo filiæ morbo. Socer reſpondit, (*a*) Se ſemel
lli tradidiſſe filiam; quòd ſi illa non obtemperaret verbis,
iteretur ſuo jure, & verberibus eam emendaret. Tum ge-
ier, Novi, inquit, jus meum, ſed malim eam tuâ vel arte vel
uthoritate ſanari, quàm ad hoc extremum remedium ve-
ire. Socer pollicitus eſt ſe curaturum. Poſt unum atque
lterum diem captat tempus ac locum ut ſolus eſſet cum
lia: ibi vultu ad ſeveritatem compoſito, incipit comme-
iorare quàm illa eſſet infelici formâ, quàm non amabi-
bus moribus, quàm ſæpe metuiſſet nè nullum illi poſſit in-
enire maritum. At ego meo maximo labore, inquit, talem
nveni tibi qualem nulla non optaret ſibi, quantumvis ſe-
x. Et tamen tu, non agnoſcens quid pro te fecerim, nec
itelligens te talem habere maritum qui, niſi eſſet humaniſ-
mus, vix te dignaretur habere in ancillarum numero, rebel-
is illi. Nè longum faciam, ſic incanduit patris oratio, ut
ix videretur manibus temperare. Eſt enim vir ingenio
irè vafro, qui (*b*) citra perſonam omnem poſſit quam-
s agere comœdiam. Ibi puella partim metu, partim ve-
tate commota, accidit ad patris genua, rogans ut præteri-
rum vellet obliviſci, ſe in poſterum memorem fore offi-
i ſui. Ignovit pater, pollicitus ſe quoque fore patrem
nantiſſimum, ſi quod polliceretur præſtaret. *Xa.* Quid de-
de? *Eu.* Puella digreſſa à colloquio parentis, redit in cu-
culum, offendit maritum ſolum, accidit illi ad genua, &
t, Marite, hactenus non novi neque te neque meipſam, poſt-
:c videbis me aliam factam; tantùm obliviſcere ſuperiorum.
inc vocem maritus excepit oſculo, & omnia pollicitus eſt, ſi
a perſiſteret eo animo. *Xa.* Quid? perſtitit? *Eu.* Uſque ad
ortem, neque quicquam erat tam humile quod illa non
icris ac volens obiret volente marito. Tantus amor inter
s natus eſt & confirmatus. Poſt annos aliquot puella
ebrò ſibi gratulata eſt, quòd contigiſſet tali marito nu-
:re, qui niſi contigiſſet, eram, inquit, omnium mulierum
:rditiſſima. *Xa.* Talium maritorum non minùs rara eſt co-
a quàm alborum corvorum. *Eu.* Jam, ſi moleſtum non eſt,
refe-

a Semel non refertur ad bis, ſed declarat totum filiæ jus traditum ſponſo.

b Perſonati hiſtriones agebant fabulas: Perſona autem eſt facies appoſititia.

Maritus correctus prudentiâ uxoris.

referam tibi quiddam de marito commoditate uxoris correcto, quod nuper accidit in hac ipsa civitate. *Xa.* Nihil est quod agam, & perquam grata mihi est tua confabulatio. *Eu.* Est vir quidam non postremæ nobilitatis: is, ut solet hoc hominum genus, plerumque venabatur. Ruri incidit in puellam quandam pauperrimæ mulierculæ filiam, *(a)* in eam cœpit deperire, homo jam provectioris ætatis; atque hujus gratiâ frequenter pernoctabat foris. Prætextus erat venatio. Uxor hujus, mulier insigni probitate, nescio quid suspicans, pervestigavit furta mariti sui, & eò profecta, nescio quò, adiit casam illam rusticanam; expiscata est de toto negotio, ubi dormiret, unde biberet, quis esset apparatus convivii. Nihil erat ibi supellectilis, sed mera paupertas. Abiit matrona domum, ac mox rediit, secum adducens lectum commodum & apparatum, vasa aliquot argentea; addidit pecuniam, admonens ut si quando rediret ille, tractarent eum civiliùs; dissimulans interim sese uxorem esse, ac sororem esse simulans. Post dies aliquot redit eò furtim maritus; videt auctam supellectilem, & apparatum lautiorem. Rogat unde is nitor insolitus. Aiunt, matronam quandam honestam illi cognatam hæc advexisse, ac mandâsse, ut honestiùs posthac *(b)* acciperetur. Illico tetigit animum illius suspicio, uxoris hoc esse factum. Reversus domum rogat, num illic fuisset. Illa non negat. Rogavit, & quo tandem consilio misisset eò supellectilem. Mi vir, inquit, assuetus es vitæ commodiori. Videbam illic te duriùs accipi: putabam esse officii mei, ut quando ità tibi cordi est, lautiùs illic habereris. *Xa.* O matronam nimiùm bonam! Ego citiùs pro lecto substravissem illi fasciculum urticarum ac tribulorum. *Eu.* Sed audi finem. Vir, perspectâ tantâ probitate tantâq; mansuetudine conjugis suæ, nunquam deinde usus est furtivo concubitu; sed domi semet oblectavit cum suo. Scio tibi notum esse Gilbertum Batavum. *Xa.* Novi. *Eu.* Is, ut scis, florenti ætate duxit uxorem jam provectiorem ac *(c)* vergente ætate. *Xa.* Dotem fortasse duxit, non uxorem. *Eu.* Sic est. Is fastidiens uxoris, adamabat mulierculam, cum qua se subindè oblectabat foris. Raro domi prandebat aut cœnabat. Quid tu hìc eras factura, Xantippe? *Xa.* Quid? ego illi adamatæ involâssem in capillos, & maritum exeuntem ad illam *(d)* perfudissem lotio, ut sic unctus iret ad convivium. *Eu.* At quanto hæc prudentiùs? Invitabat mulierculum domum suam, comiter accipiebat. Ità maritum quoque sine veneficiis domum pertraxit. Et si quando foris cœnabat cum illa

a *Deperit* aliquam qui ardenter amat: *deperit in* aliquam qui ardentissimè.

b Pro *tractaretur*, quemadmodum *bene habiti* dicuntur. Ità Terent. *Accipit hominem nemo meliùs.*

c Inclinatâ ad senium. Sic eâ voce absolutè usus est Suetonius.

d Id accidit Socrati. Quocirca hoc dicatur in persona Xantippes, quæ uxor erat Socratis.

illa, misit eò missum aliquem elegantiorem, jubens ut suaviter viverent. *Xa.* Ego malim mori quàm esse lena mei mariti. *Eu.* Verùm interim rem ipsam expende. Nonne hoc multò satius erat, quàm si sævitiâ suâ prorsus alienâsset maritum, ac totam ætatem in jurgiis exegisset? *Xa.* Fateor minus esse mali; sed ego non possem. *Eu.* Unum adjiciam, atque ità discedam ab exemplis. Hic vicinus noster, vir probus & integer, sed paulò iracundior, quodam die pulsa erat uxorem suam, fœminam laudatissimam. Ea se recepit in intimum conclave, atque illic lacrymans atque singultiens decoquebat animi ægritudinem. Aliquantò pòst, per occasionem eòdem ingressus est maritus, reperit uxorem flentem. Quid, inquit, hic lacrymas ac singultis puerorum more? Tum illa prudenter, Quid? inquit, an non hoc satius ut hic deplorem malum meum, quàm si in via vociferer, quemadmodum solent aliæ mulieres? Hoc dicto tam uxorio fractus ac victus hominis animus: datâ dextrâ, pollicitus est uxori se posthac nunquam in illam conjecturum manus, nec fecit. *Xa.* Ego idem impetravi à meo diversâ ratione. *Eu.* Sed interim est inter vos bellum perpetuum. *Xa.* Quid igitur velles me facere? *Eu.* Primùm, (*a*) mussanda est tibi omnis injuria mariti, & animus illius officiis, comitate, mansuetudine paulatim est conciliandus: aut vinces tandem, aut certè multo commodiore uteris quàm nunc uteris. *Xa.* Ille ferocior est quàm ut ullis officiis mansuescat. *Eu.* Eja nè dixeris. Nulla est fera tam immanis, quin officiis cicuretur; nè desperes in homine. Fac periculum menses aliquot; me accusa, nisi senseris consilium hoc tibi fuisse bono. Sunt etiam quædam vitia ad quæ tibi connivendum est. Illud ante omnia tibi cavendum censeo, nè quid rixæ moveas in cubiculo aut in lecto; sed curandum est ut illic omnia sint festiva ac jucunda. Etenim si is locus, qui diluendis offensis sarciendæque gratiæ consecratus est, lite aut ægritudine quapiam (*b*) profanetur, jam sublatum est omne remedium benevolentiæ reconciliandæ. Sunt enim fœminæ quædam tam morosæ, ut in ipso etiam coitu querantur ac rixentur; eámq; voluptatem, quæ diluere solet ex animis virorum si quid inerat molestiæ, morum fastidio reddant insuavem, pharmacum ipsum vitiantes, cùm licuisset mederi offensis. *Xa.* Istud mihi frequenter accidit. *Eu.* Atqui tametsi semper est cavendum uxori, nè quâ re molesta sit viro; tamen id maximè studere debet, ut in eo congressu se viro præbeat modis omnibus commodam & jucundam. *Xa.* Viro? mihi cum bellua res est. *Eu.*

a Dissimulanda, vel tacitè ferenda.

b Sacra profanari dicuntur; lectulus autem locus est dicatus reconciliandæ benevolentiæ. Hæc est sententia Plutarchi in Præceptis conjugalibus.

Mitte malè loqui : ferè nostrâ culpâ viri mali sunt. Sed ut ad rem redeam : qui versantur in priscis fabulis poëtarum, narrant Venerem (eam faciunt deam connubii præsidem) habere Cestum arte Vulcani confectum ; in eo intextum esse quicquid est amatorii (*a*) medicamenti : eo se cingit quoties congressura est cum marito. *Xa.* Fabulam audio. *Eu.* Verùm: sed audi quid sibi velit fabula. *Xa.* Dic. *Eu.* Illud docet, uxorem omnem curam adhibere oportere ut in congressu connubiali jucunda sit marito, quò recalescat ac redintegretur amor ille maritalis, & discutiatur ex animo, si quid erat offensionis aut tædii. *Xa.* Sed unde nobis Cestus ille? *Eu.* Nihil opus veneficiis aut incantamentis. Nullum incantamentum efficacius quàm morum probitas cum suavitate conjuncta. *Xa.* Ego tali marito blandiri non possum. *Eu.* At hoc tuâ refert, ut desinat esse talis. Si Circes artibus posses maritum vertere in suem aut ursum, faceres? *Xa.* Nescio. *Eu.* Nescis? An malles habere suem maritum quàm hominem? *Xa.* Equidem mallem hominem. *Eu.* Age, quid si Circes artibus posses ex temulento reddere sobrium, ex prodigo frugalem, ex cessatore diligentem? nonne faceres? *Xa.* Planè facerem, sed unde mihi istæ artes? *Eu.* Atqui istas artes habes in te, si modò velis adhibere. Tuus, velis nolis, sit oportet. Quò meliorem eum reddideris, hòc magìs consulueris tibi. Tu tantùm oculos habes defixos in illius vitia, eáque tibi exaggerant odium ; & (*b*) hâc ansâ tantùm arripis illum quâ teneri non potest. Illa potius contemplare quæ bona sunt in illo, & hâc ansâ prehende illum quâ teneri potest. Antequam illi nuberes, tempus erat expendendi quid haberet malorum. Oportebat enim non oculis solùm, verùm etiam auribus maritum deligere. Nunc medendi tempus est, non accusandi. *Xa.* Quæ mulier auribus unquam cepit maritum? *Eu.* Oculis capit quæ nihil aliud spectat quàm corporis formam : auribus, quæ diligenter observat quid fama de illo prædicet. *Xa.* Pulchrè mones, sed serò. *Eu.* At non serum est studere corrigendo marito. Ad eam rem conducet, si quid pignoris ex te natum fuerit viro. *Xa.* Jam natum est. *Eu.* Quando? *Xa.* Jampridem. *Eu.* Quot menses sunt? *Xa.* Fermè septem. *Eu.* Quid ego audio? Tu nobis (*c*) Trimestris fœtûs jocum renovas? *Xa.* Nequaquam. *Eu.* Ita necesse est, si tempus à nuptiarum die supputas. *Xa.* Imò ante nuptias fuerat mihi cum eo colloquium. *Eu.* An ex colloquio nascuntur pueri? *Xa.* Fortè solam nactus cœpit alludere, titillans axillas ac latera, quò me provocaret ad risum,

Cestus Veneris.

a Medicamentum, ut pharmacon, μίσον est.

b Epictetus scripsit, unicuique rei duas esse ansas, alteram quâ teneri possit, alteram quâ non possit: significans in unaquaque re esse aliquid commodi, rursum aliquid incommodi. Stultus arripit ansam malam, sapiens alteram. Huic itaque nihil non tolerabile.

c Alludit ad proverbialem versum qui est apud Suetonium, τοῖς εὐτυχοῦσι καὶ τρίμηνα παιδία.

ſum. Ego non ferens titillationem me reſupinabam in le-ctum: ille incumbens figebat oſcula, nec ſatis ſcio quid ege-rit præterea: certè paucis pòſt diebus uterus cœpit intu-meſcere. *Eu.* I nunc, & maritum contemne, qui ſi luſitans gignit liberos, quid faciet cùm ſeriò rem aget? *Xa.* Suſpi-cor & nunc me gravidam eſſe. *Eu.* Euge! contigit (*a*) feli-ci fundo bonus cultor. *Xa.* Hac in parte plus præſtat quàm vellem. *Eu.* Iſta querela tibi cum paucis uxoribus eſt com-munis. Sed inter vos interceſſerat pactum connubiale? *Xa.* Interceſſerat. *Eu.* Levius igitur peccatum eſt. Eſtne proles maſcula? *Xa.* Eſt. *Eu.* Illa vos rediget in gratiam, ſi tu vel paululùm temet accommodes. Quid alii prædicant de tuo marito ſodales, & quibuſcum habet commercium foris? *Xa.* Prædicant eum eſſe moribus commodiſſimis, comem, libe-ralem, amicum amico. *Eu.* Et iſta mihi bonam ſpem faciunt, illum fore qualem volumus. *Xa.* At mihi uni talis non eſt. *Eu.* Sed tu te illi præbeto qualem dixi; méque pro (*b*) Eula-lia voca Pſeudolaliam, niſi tibi quoque talis eſſe cœperit. Quin & illud cogita, illum adhuc juvenem eſſe, nondum opinor egreſſum annos viginti quatuor; nondum novit quid ſit eſſe patrem familias. Jam non eſt tibi cogitandum de di-vortio. *Xa.* At frequenter cogitavi. *Eu.* Verùm ea cogita-tio ſi quando tibi inciderit in mentem, primùm reputa te-cum, quàm nihil res ſit fœmina divulſa à viro. Summum decus matronæ eſt, morigeram eſſe ſuo conjugi. Ità natu-rà comparatum eſt, ità voluit Deus, ut mulier tota pendeat à viro. Tantùm cogita id quod res eſt: maritus eſt, alius non poteſt obtingere. Deinde veniat in mentem puellus il-le duobus communis. Quid de illo ſtatues? Auferes tecum? fraudabis maritum ſuâ poſſeſſione. Relinques apud illum? ſpoliabis teipſam eo quo nihil habes charius. Poſtremò, dic mihi, habéſne quæ tibi malè velint? *Xa.* Habeo (*c*) nover-cam germanam; præterea ſocrum huic ſimillimam. *Eu.* Adeò tibi malè volunt? *Xa.* Cuperent extinctam. *Eu.* Et iſtæ tibi ſic ut in mentem veniant. Quid enim illis poſſis facere gratius, quàm ſi videant te divulſam à marito, viduam, imò plus quàm viduam vivere? Nam viduis licet alteri nube-re. *Xa.* Equidem probo tuum conſilium, ſed tædet diuturni laboris. *Eu.* At reputa quantum laborum ſumpſeris, priùs quàm hunc pſittacum docueris quædam humana verba ſona-re. *Xa.* Plurimum profectò. *Eu.* Et piget operam ſumere in fingendo marito, quicum perpetuò ſuaviter degas ætatem? Quantum laboris ſumunt homines ut equum ſibi commo-

a Sic Plautus locutus eſt, *fundum a at alienum*, de adultero.

b A bene loquendo nomen habet, Pſeudolalia à *mendaci loquacitate*.

c Non de gente aut ſorore ſentit, ſed germanam dixit veram. Novercarum autem eſt odiſſe privignos.

dum reddant ? & nos pigebit adlaborare ut maritis utamur commodioribus ? *Xa.* Quid faciam ? *Eu.* Jam dixi. Cura ut domi niteant omnia, nè quid sit molestiæ quod illum exigat ex ædibus. Tu te illi comem præbe, semper interim memor reverentiæ cujusdam quam uxor debet marito. Absit tristitia, sed absit & petulantia: nec putida sis, nec lasciva. Sit apparatus domi lautus. Nôsti palatum mariti: quod illi suavissimum est, id coquito. Quinetiam iis, quos ille amat, comem & affabilem te præbeto. Hos frequenter ad convivium voca. In convivio facito ut læta plenáque hilaritatis sint omnia. Denique, si quando ille vino lætior pulsabit suam testudinem, tu voce accinito. Sic assuefacies maritum manere domi, & minues impensas. Sic enim ille cogitabit tandem; Næ ego insigniter insanio, qui foris magnâ rei famæque jacturâ victitem cum scorto, cùm domi habeam uxorem multò lepidiorem, meíque amantiorem, apud quam nitidiùs ac lautiùs accipi liceat. *Xa.* An credis successurum, si tentem ? *Eu.* Me vide. Ad me recipio. Interim & maritum tuum aggrediar; admonebo & illum sui officii. *Xa.* Laudo consilium: at vide nè quid hujus rei suboleat ipsi; * *misceret cœlum terræ.* *Eu.* Nè metue. Ità per ambages temperabo sermonem, ut ipse mihi narret quid inter vos sit turbarum. Hoc facto, meo more tractabo illum blandissimè, &, ut spero, tradam eum tibi commodiorem. De te per occasionem mentiar, quàm amanter de illo sis loquuta. *Xa.* Christus bene fortunet quod agimus. *Eu.* Aderit, modò nè desis tibi.

* De vehementi perturbatione dictum est proverb. Juven. *Licet & mare cælo Confundas, homo sum.*

ARGUMENTUM.

Colloquium hoc juvenum depingit insaniam ad bellum procurrentium; & pii Carthusiani vitam, quæ sine studiorum amore non potest non esse tristis & inamæna. Mores Militum; mores & victus Carthusianorum. Consilium in Vitæ genere deligendo. Commodi quid ex rasura. Vestis ad duplicem usum adhibetur. Solitudinis commoditas, ut lectioni & meditationi vacemus. Milites profani ob vilem sæpe mercedulam jugulant homines. Bellum quomodo gerendum. Periculum militiæ quotidianum.

MILES, CARTHUSIANUS.

Mi. Salve, mi frater. *Ca.* Salve & tu, germane charissime. *Mi.* Vix te agnosco. *Ca.* Adeóne consenui intra biennium ? *Mi.* Non; sed caput rasum, nova vestis, faciunt ut mihi videaris aliud quoddam animal. *Ca.* Itáne non agno-

agnoſceres uxorem tuam ſi tibi occurreret induta novâ veſte? *Mi.* Non, ſi tali. *Ca.* At ego te probè agnoſco, cui non ſolùm veſtis mutata eſt, verùm etiam facies, totúſque corporis habitus. Quot coloribus pictus es? Nulla avis æquè variat plumas ſuas. Tum quàm omnia ſecta! quàm nihil juxta naturam aut morem communem! Adde tonſum verticem, barbam ſemiraſam, ſylvam quæ ſupra labrum ſuperius eſt perplexam, nec aliter hinc & hinc prominentem quàm ſolent in felibus pili longiores. Nec una cicatrix fœdavit vultum; ut (a) *Samius* quiſpiam *literatus* videri poſſis, de quo jocus eſt proverbii. *Mi.* Sic decet redire è bello. Sed dic mihi, erat hîc tanta bonorum medicorum inopia? *Ca.* Quamobrem? *Mi.* Quia nulli commiſeris ſanandum cerebrum tuum priuſquam in hanc ſervitutem te præcipitem dares. *Ca.* Itáne videor inſaniſſe? *Mi.* Maximé. Quid erat neceſſe hic te (b) ſepeliri ante tempus, cùm eſſet unde commode viveres in mundo? *Ca.* At nunc non videor tibi in mundo vivere? *Mi.* Non, per Jovem. *Ca.* Dic quamobrem. *Mi.* Quia non licet ambulare quò velis. Huic loco velut caveæ includeris. Adde raſuram, veſtem prodigioſam, ſolitudinem, piſcium perpetuum eſum, ut mirer teipſum non verti in piſcem. *Ca.* Si verterentur homines in omnia quibus veſcuntur, tu jampridem porcus eſſes: nam ſuillâ ſoles delectari. *Mi.* Non dubito quin jamdudum pœniteat te inſtituti: paucos enim comperio quos non capiat pœnitudo. *Ca.* Hoc illis uſu venit qui ſe in hoc vitæ genus velut in puteum præcipitant: ego deſcendi ſenſim & conſultò, priùs explorato meipſo, perſpectâque totâ hujus vitæ ratione, jam annos natus viginti octo, quâ ætate ſibi quiſque notus eſſe poteſt. Quod ad locum attinet, tu quoque loco anguſto concluderis, ſi totius mundi conſideres amplitudinem. Nec refert quàm ſpacioſus ſit locus, modò nihil deſit ad vitæ commoditatem. Multi raro aut nunquàm exeunt civitatem in qua nati ſunt, qui ſi vetarentur exire, magnopere ſibi diſplicerent, & inceſſeret illos mira libido relinquendæ civitatis. Hic affectus vulgaris eſt, quo ego careo. Imaginor hîc totum eſſe mundum, & hæc tabula mihi totum terrarum orbem repræſentat, quem ego cogitatione jucundiùs ſimul & tutiùs perambulo, quàm is qui navigavit ad novas inſulas. *Mi.* Hîc tu propemodum dicis verum. *Ca.* Raſuram damnare non potes, qui volens tondearis, utique commoditatis gratiâ. Mihi raſura, ſi nihil aliud, certè reddit caput purius, ac fortaſſe ſalubrius. Venetiæ quàm multi

a In cicatricoſos proverb. Vide Chiliades.

b Alludit huic, quòd dicuntur *mundo mortui*.

patritii totum etiam caput radunt? Quid autem habet prodigiosum vestis? Nonne tegit corpus? Ad duplicem usum adhibetur vestis, ut depellatur injuria cœli eáque velet quæ pudor jubet tegi. An non hos usus præbet hæc vestis? Sed offendit color. Quis color magis decet omnes Christianos quàm is qui datus est omnibus in baptismo? Dictum est tibi quoque, *Accipe vestem candidam*. Hæc itaque vestis admonet me quid promiserim in Baptismo, nimirum innocentiæ perpetuum studium. Porrò solitudinem si vocas turbæ fugam, hoc exemplum est non nostrum, sed veterum Prophetarum, atque etiam Philosophorum ethnicorum, & quibuscunque bonæ mentis cura fuit: imò Poëtæ, Astrologi, ac similibus artibus dediti, quoties aliquid magni ac supra vulgus hominum moliuntur, secessum quærere solent. Cur autem voces hanc solitudinem? Unius amiculi confabulatio pellit solitudinis tædium. Hîc habeo sodales omnium rerum plus quàm sedecim. Ad hæc intervisunt amici crebriùs quàm vellem, aut expedit; & tibi videor in solitudine vivere? *Mi.* At non semper licet cum his confabulari. *Ca.* Nec semper expedit. Atque hòc jucundior est confabulatio, quòd voluptatis gratiam augeat (a) interrupta copia. *Mi.* Non pessimè conjectas. Nam mihi quoque suaviores sunt carnes revoluto paschate post quadragesimam. *Ca.* Nec interim tamen, cùm maximè videor solus, desunt mihi confabulones, longè festiviores ac suaviores istis vulgaribus congerronibus. *Mi.* Ubi sunt? *Ca.* Vides hîc codicem Evangelicum? in hoc mecum fabulatur ille qui, olim additus facundus comes in via duobus discipulis proficiscentibus in Emauntem, effecit ut non sentirent itineris laborem, sed sentirent dulcissimum cordis ardorem, inhiantes mellitis illius sermonibus. In hoc mihi loquitur Paulus, in hoc Esaias, cæterique Prophetæ. Hîc mecum confabulatur dulcissimus ille Chrysostomus, hîc Basilius, hîc Augustinus, hîc Hieronymus, hîc Cyprianus, cæterique non minùs eruditi quàm facundi doctores. An nôsti ullos tam amœnos confabulones, quos cum his conferas? An in tali sodalitio, quod mihi nunquam non adest, reputas obrepere posse solitudinis tædium? *Mi.* Mihi frustrà loquerentur non intellecturo. *Ca.* Jam quid refert quibus rebus hoc corpusculum alatur? cui minimo satisfit, si juxta naturam vivamus. Uter nostrûm habitior? tu, qui vesceris perdicibus, phasianis & capis; an ego, qui vivo piscibus? *Ca.* Si tibi esset uxor, ut mihi est, minus haberes succi. *Ca.* Et ideo sufficit quilibet cibus, & quamtumvis exiguus.

a Juven. *Voluptates commendat rarior usus.*

guus. *Mi.* Sed interim agitas vitam Judaicam. *Ca.* Bona verba. Christianam si non assequimur, certè sequimur. *Mi.* In veste, cibo, preculis, exterisque ceremoniis ponitis fiduciam, neglecto studio pietatis Evangelicæ. *Ca.* Quid alii faciant, non est meum judicare: ego his rebus nequaquam confido, minimúmque tribuo; sed in animi puritate & in Christo colloco fiduciam. *Mi.* Cur igitur observas? *Ca.* Ut mihi pax sit cum fratribus meis, & ne cui quoquo modo sim offendiculo. Nolim autem offendere quenquam ob hujusmodi res leviculas, quas nihil est negotii servare. Ut sumus homines quâcunque veste tecti, minutissimarum etiam rerum similitudo aut dissimilitudo conciliat aut dirimit concordiam. Rasum caput, aut vestis color, per se quidem non commendat me Deo. Sed quid diceret populus si comam alerem, aut tuam istam vestem sumerem? Reddidi tibi rationem mei consilii; nunc quæso ut mihi vicissim tui consilii rationem reddas, dicásque ubi cessârint omnes boni medici, cùm relictâ domi uxore juvenculâ & liberis, proficisceceris in militiam, vili salario conductus ad jugulandos homines, idque tui quoque capitis periculo. Neque enim tibi res erat (a) cum fungis aut papaveribus, sed cum armatis viris. Utrum vero putas infelicius, jugulare Christianum hominem ob mercedulam, à quo nunquam sis læsus, an teipsum simul, & corpus & animam, in æternum exitium mittere? *Mi.* Fas est occidere hostem. *Ca.* Fortassis est, si impetat patriam tuam. Tum pium videri potest pugnare pro liberis & uxore, pro parentibus & amicis, *pro (b) aris & focis*, pro tranquillitate publica. Quid isthuc ad tuam militiam mercenariam? Ego, si periisses in hoc bello, non redimissem animam tuam vitiosâ nuce. *Mi.* Non? *Ca.* Non, ità me Christus bene amet. Jam utrum existimas durius, obedire bono viro quem nos Priorem vocamus, qui vocet ad preces, ad sacram lectionem, ad doctrinam salutarem, ad psallendum Deo; an obedire barbaro cuipiam Centurioni, qui sæpe magnis ac nocturnis itineribus vocet quò lubet ac revocet, qui bombardarum ictibus objiciat, qui jubeat te stare loco, aut occisurum, aut occidendum? *Mi.* Minus narras quàm res habeat malorum. *Ca.* Si quid ego deflexero à disciplina hujus instituti, pœna est Admonitio, aut aliud leve quiddam: tibi, si quid committas adversus leges imperatorias, aut pendendum est, aut nudo inter intentatas in te lancearum cuspides eundum. Nam plecti capite beneficium est. *Mi.* Non possum refragari veris. *Ca.* Jam cultus ille satis indi-

a Fungi fragiles sunt, & papavera solent decuti baculo.

b Verba sunt Historicis peculiaria. Per *aram* significant religionem deorum; per *focum*, rem domesticam; nam focus sacer erat Laribus.

cat te non multum nummorum referre domum. *Mi.* Nummorum mihi jampridem nè pilus quidem fuit; imò multum æris alieni conflavi. Proinde huc deflexi, ut me instruas viatico. *Ca.* Utinam huc deflexisses, cùm properares in sceleratam istam militiam. Sed unde tanta nuditas? *Mi.* Rogas unde? quicquid ex salario, quicquid ex prædationibus, sacrilegiis, rapinis, furtis parare licuit, id totum absumebatur in vina, scorta, & aleam. *Ca.* O te miserum! Et interim uxorcula, cujus gratiâ Deus jussit relinqui patrem & matrem. domi mœrebat deserta cum parvis liberis. Et interea tibi videbaris vivere, in tantis miseriis, in tantis sceleribus? *Mi.* Hoc fallebat sensum malorum, quòd innumeros haberem malorum socios. *Ca.* Quin illud vereor, nè uxor te non agnoscat. *Mi.* Quî sic? *Ca.* Quia sic cicatrices pinxerunt tibi novam faciem. In fronte quàm fossam habes? Videtur tibi exsectum fuisse cornu. *Mi.* Imò, si rem nôsses, gratulareris mihi hanc cicatricem. *Ca.* Quamobrem? *Mi.* Minimo minùs aberat quin perierim. *Ca.* Quid erat mali? *Mi.* Cuidam tendenti rupta est balista chalybea; ejus fragmentum insiliit in frontem. *Ca.* Et in bucca cicatricem habes palmo longiorem. *Mi.* Hoc vulnus accepi in pugna. *Ca.* Bellica? *Mi.* Non: inter aleam ortum est dissidium. *Ca.* Jam & in mento video nescio quid gemmarum. *Mi.* Nihil est. *Ca.* Suspicor tibi contractam scabiem quam vocant Hispanicam. *Mi.* Rectè divinas, mi frater. Tertiùm eâ laboravi usque ad vitæ periculum. *Ca.* Unde hoc mali accidit tibi ut sic incurvus incedas quasi esses nonagenarius, aut quasi messor quispiam, aut quasi (*a*) delumbatus esses fuste? *Mi.* Morbus ità contraxit nervos. *Ca.* Næ hic magnificam passus es metamorphosin. Antehac eras eques, nunc ex centauro factus es animal semireptile. *Mi.* Hæc nimirum est alea Martis. *Ca.* Imò hæc est insania tuæ mentis. Quas verò (*b*) manubias uxori tuæ liberisque tuis referas domum? lepram? Nam ista scabies nihil aliud est quàm lepræ species: nisi quòd ideo non vitetur, quia multorum est communis, præcipuè nobilium: at ob hoc ipsum magis debebat vitari. Nunc illud malum affricabis iis qui tibi debuerant esse charissimi, & ipse per omnem vitam putre cadaver circumferes. *Mi.* Quæso te, frater, ut desinas: satis malorum est etiamsi non accedat objurgationis molestia. *Ca.* Quotam autem malorum partem commemoravi? Ista corporis duntaxat sunt. Jam animam verò qualem reportas? quantâ scabie putrem? quot vulneribus sauciam? *Mi.* Tam puram refero quam

a Qui lumbos habet fractos aut casu, aut alio quovis infortunio.
b Pecunia ex spoliis redacta.

iàm est cloaca Parisiis, in via quæ dicitur vulgò Maberti, ut latrina publica. *Ca.* Vereor nè multò pejùs oleat apud eum & Angelos ejus. *Mi.* Sed jam rixæ satis est; dic aliquid de farciendo viatico. *Ca.* Mihi nihil est quod dem, experiar quid velit Prior. *Mi.* Atqui si quid daretur, essent tibi gratæ manus: nunc multæ obstant difficultates quando numerandum est aliquid. *Ca.* Quid alii faciant, ipsi viderint: mihi nec ad accipiendum nec ad dandum sunt manus. Verùm his à prandio; nunc tempus monet ut accumbamus.

ARGUMENTUM.

Colloquium Pseudochei & Philetymi Mendacis ingenium & naturam depingit, qui natus videtur ad mentiendum pro lucro subdolè. Mendax est furax: Lucrum ex mendacio turpius quàm ex lotio. Egregius fallendi mos aperitur. Fraudulenti mercatores suaviùs agunt quàm veraces.

(a) PHILETYMUS, (b) PSEUDOCHEUS.

Ph. Unde tibi scaret tanta mendaciorum vis? *Ps.* Unde suppetunt araneæ fila? *Ph.* Non est igitur artis, sed naturæ? *Ps.* A natura profecta sunt semina; ars & usus auxêre facultatem. *Ph.* Non te pudet? *Ps.* Non magis quàm coccygem suæ cantionis. *Ph.* At tibi in manu est mutare cantionem tuam, & in hoc est homini data lingua, ut vera prædicet. *Ps.* Imò ut conducibilia. At non semper expedit vera dicere. *Ph.* Et nonnunquam conducit habere manus furaces. Et hoc vitium esse tuo cognatum testatur etiam populare (c) proverbium. *Ps.* Utrumq; vitium honestis nititur authoribus: illud habet Ulyssem tantopere laudatum ab Homero; hoc Mercurium, etiam Deum, si poëtis credimus. *Ph.* Cur igitur vulgus exsecratur mendaces, fures etiam subiguntur in crucem? *Ps.* Non ideo quòd mentiantur aut furentur; sed quòd inscitè mentiantur aut furentur, vel quia præter naturam, vel quia non satis callentes artem. *Ph.* Estne scriptor quispiam qui tradit artem mentiendi? *Ps.* Bonā artis partem monstrare tui rhetores. *Ph.* Hi quidem tradunt artem bene dicendi. *Ps.* Verum; sed bona pars bene dicendi est scitè mentiri. *Ph.* Quid est scitè mentiri? *Ps.* Vis definiam? *Ph.* Volo. *Ps.* Est ita mentiri ut lucro sit, nec deprehendi possis. *Ph.* At quotidie deprehenduntur multi. *Ps.* Isti non sunt artifices absoluti. *Ph.* Es igitur tu absolutus artifex? *Ps.* Propemodum. *Ph.* Experire an me possis mentiendo fallere. *Ps.* Et te quoq; possum, vir optime, si libeat. *Ph.* Dic igitur aliquod mendacium. *Ps.* At jam dixi: Non deprehendisti? *Ph.* Non. *Ps.* Age, sic sis attentus. Nunc incipiam mentiri. *Ph.* Sum attentus, dic

a Philetymus, amans veritatem. b Pseudocheus, mendacia fundens.

c Qui mendax, idem & furax.

Scitè mentiri quid.

dic aliquid. *Ps.* At jam iterum mentitus sum te non deprehendente. *Ph.* Equidem nihil adhuc audio mendacii. *Ps.* Audisses, si calleres artem. *Ph.* Proinde commonstra tu. *Ps.* Primùm appellavi te *virum optimum*. Annon isthuc est insigne mendacium, cùm nè *bonus* quidem sis? & si bonus esses, optimus dici non possis, cùm sint innumeri te meliores. *Ph.* Hic planè fefelleras. *Ps.* Jam fac periculum an possis alterum mendacium ex te deprehendere. *Ph.* Non possum. *Ps.* Hîc desidero ingenium quod alibi præstas. *Ph.* Fateor; ostende tu. *Ps.* Cùm dicerem, *nunc incipiam mentiri*, nonne magnificè mentiebar, cùm tot annos assueverim mentiri, & paulò antè quàm hoc dicerem essem mentitus? *Ph.* Mirum præstigium! *Ps.* Sed nunc saltem monitus, arrige aures, ut deprehendas mentientem. *Ph.* Arrexi, dic. *Ps.* Imò jam dictum est, & tu meum mendacium es imitatus. *Ph.* Tu mihi persuadebis quòd nec aures habeam nec oculos. *Ps.* Cùm hominisunt aures immobiles, ut nec arrigi possint nec demitti, mentiebar te arrecturum aures. *Ph.* Talibus mendaciis plena est omnis hominum vita. *Ps.* Non talibus tantùm, ô bone. Nam hæc ludicra sunt: sunt quæ rem adferunt. *Ph.* Turpius est lucrum ex mendacio quam ex (a) lotio. *Ps.* Verum est, inquam; sed iis qui mentiendi nesciunt artem. *Ph.* Quam igitur tu calles artem? *Ps.* Non æquum est ut te gratis doceam: numera, & audies. *Ph.* Non emo malas artes. *Ps.* Donas igitur gratis fundum tuum? *Ph.* Non sic insanio. *Ps.* At ego ex hac arte mea certiores capio fructus quàm tu ex tuo fundo. *Ph.* Manebit tibi ars tua; tantùm profer (b) specimen; ut intelligam non omnino vanum esse quod dicis. *Ps.* Accipe igitur specimen: Multis multorum negotiis memet admisceo; emo, vendo, recipio, sumo mutuò, accipio depositum. *Ph.* Quid tum postea? *Ps.* Atque hic potissimùm capto eos à quibus non facilè deprehendar. *Ph.* Quos? *Ps.* Stupidos, obliviosos, incogitantes, longè semotos & mortuos. *Ph.* Certum est mortuos neminem redarguere. *Ps.* Si quid cui vendo in diem, diligenter annoto in libellis rationum. *Ph.* Quid deinde? *Ps.* Ubi reddenda est pecunia, plus imputo mercium emptori quàm acceperit. Is si incogitans est aut obliviosus, mihi certum est lucrum. *Ph.* Quid si deprehendat? *Ps.* Profero librum rationalem. *Ph.* Quid si is doceat & evincat se non accepisse quod imputas? *Ps.* Reclamo quantum possum. Nam in hac arte prorsus inutilis est pudor. Denique (c) extrema anchora est, ut aliquid comminiscar. *Ph.* Quid palàm deprehensus? *Ps.* Nihil est facilius; erravit

a Alludit ad Vespasiani dictum, *Lucri bonus est odor ex re qualibet.* Nam is vectigal collegit ex lotio, re malè olente, at non malè olebat pecunia.

b Id est gustum, sive exemplum.

c Id est, supremum refugium. Vide prover. de *sacra anchora.*

erravit famulus, aut ipse lapsus sum memoriâ. Scitum est multas simul miscere rationes: hic facilius est imponere. Exempli causâ, Sunt quædam dispuncta, quòd soluta sit pecunia; sunt alia, pro quibus nihil numeratum est. Hæc in posterioribus codicillis misceo, sic ut nihil dispugnam. Ubi supputatur, contendimus, & vinco plerumque, vel perjurio. Est & hoc artis; ferè rationem ineo cum accincto ad iter & imparato. Nam mea mihi semper parata sunt. Deponitur aliquid apud me, servo clàm apud me, nec reddo. Longum est priusquam rescifcat ille ad quem res missa est. Tandem si non licebit inficiari, dico mihi periisse; aut contendo me misisse quod non misi; incuso aurigas. Postremò, si vitare non possum quin reddam, reddo accisum. *Ph.* Bella verò ars! *Ps.* Nonnunquam eodem (*a*) nomine bis accipio pecuniam, si liceat: primùm domi, deinde illic quo proficiscor; & nusquam non sum. Interim tempus inducit oblivionem, confunduntur rationes, aliquis moritur, aut suspicit longinquam peregrinationem: ut omnia pessimè cadant, saltem interim usus sum alienâ pecuniâ. Nonnullos etiam capto specie benignitatis, ut faveant mentienti, sed semper de alieno: de meo nec matri darem teruncium. Quanquam autem in singulis videatur lucrum exiguum, ex multis tamen (multis enim memet, ut dixi, misceo) nascitur acervus haudquaquam pœnitendus. Porrò nè deprehendar, cùm multæ sunt technæ, tum illa præcipua; omnes omnium epistolas, quas possum, intercipio, resigno ac lego. Si quid obfuturum suspicor, premo; aut si reddo, reddo meo tempore. Ad hæc, inter longo semotos intervallo mendaciis meis sero simultatem. *Ph.* Quis est hinc usus? *Ps.* Geminus. Primùm, si non præstatur quod alterius nomine promisi, & quo nomine munus etiam accepi, (nam (*b*) *fumos* hujusmodi magno *vendo*) fingo per illum aut illum stetisse quò minùs perfectum sit. *Ph.* Quid si neget ille? *Ps.* Is procul abest, puta Basileæ? ego polliceor dare in Anglia. Deinde fit, ut ortâ simultate, neuter alteri credat, si quid incuser. Habes specimem artis. *Ph.* At istam artem nos crassiores solemus vocare furtum, qui *ficum vocamus ficum, & (c) scapham scapham.* *Ps.* O hominem juris Cæsarei rudem! An licet intendere actionem furti ei qui suppressit depositum, aut qui abjurat mutuum aut simili technâ imposuit? *Ph.* Oportuit. *Ps.* Proinde vide prudentiam artificum. Ex his plus est lucri, aut certè tantundem, & minus est periculi. *Ph.* Malè sit tibi cum tuis technis ac mendaciis. Non enim libet dicere,. Vale.

a Nomen hic titulus est debiti, unde & pro *debitoribus* accipiuntur *nomina*.

b Vide prov. *fumos vendere*.

c Græca vox ambigua est, sed opinor meliùs verti per *ligonem*, à σκάπτω quod est *fodio*.

dic aliquid. *Ps.* At jam iterum mentitus sum te non deprehendente. *Ph.* Equidem nihil adhuc audio mendacii. *Ps.* Audisses, si calleres artem. *Ph.* Proinde commonstra tu. *Ps.* Primùm appellavi te *virum optimum.* Annon isthuc est insigne mendacium, cùm nè *bonus* quidem sis? & si bonus esses, optimus dici non possis, cùm sint innumeri te meliores. *Ph.* Hìc planè fefelleras. *Ps.* Jam fac periculum an possis alterum mendacium ex te deprehendere. *Ph.* Non possum. *Ps.* Hìc desidero ingenium quod alibi præstas. *Ph.* Fateor; ostende tu. *Ps.* Cùm dicerem, *nunc incipiam mentiri*, nonne magnificè mentiebar, cùm tot annos assueverim mentiri, & paulò antè quàm hoc dicerem essem mentitus? *Ph.* Mirum præstigium! *Ps.* Sed nunc saltem monitus, arrige aures, ut deprehendas mentientem. *Ph.* Arrexi, dic. *Ps.* Imò jam dictum est, & tu meum mendacium es imitatus. *Ph.* Tu mihi persuadebis quòd nec aures habeam nec oculos. *Ps.* Cùm homini sunt aures immobiles, ut nec arrigi possint nec demitti, mentiebar te arrecturum aures. *Ph.* Talibus mendaciis plena est omnis hominum vita. *Ps.* Non talibus tantùm, ô bone. Nam hæc ludicra sunt: sunt quæ rem adferunt. *Ph.* Turpius est lucrum ex mendacio quam ex (a) lotio. *Ps.* Verum est, inquam; sed iis qui mentiendi nesciunt artem. *Ph.* Quam igitur tu calles artem? *Ps.* Non æquum est ut te gratis doceam: numera, & audies. *Ph.* Non emo malas artes. *Ps.* Donas igitur gratis fundum tuum? *Ph.* Non sic insanio. *Ps.* At ego ex hac arte mea certiores capio fructus quàm tu ex tuo fundo. *Ph.* Manebit tibi ars tua; tantùm profer (b) specimen; ut intelligam non omnino vanum esse quod dicis. *Ps.* Accipe igitur specimen: Multis multorum negotiis memet admisceo; emo, vendo, recipio, sumo mutuò, accipio depositum. *Ph.* Quid tum postea? *Ps.* Atque hic potissimùm capto eos à quibus non facilè deprehendar. *Ph.* Quos? *Ps.* Stupidos, obliviosos, incogitantes, longè semotos & mortuos. *Ph.* Certum est mortuos neminem redarguere. *Ps.* Si quid cui vendo in diem, diligenter annoto in libellis rationum. *Ph.* Quid deinde? *Ps.* Ubi reddenda est pecunia, plus imputo mercium emptori quàm acceperit. Is si incogitans est aut obliviosus, mihi certum est lucrum. *Ph.* Quid si deprehendat? *Ps.* Profero librum rationalem. *Ph.* Quid si is doceat & evincat se non accepisse quod imputas? *Ps.* Reclamo quantum possum. Nam in hac arte prorsus inutilis est pudor. Denique (c) extrema anchora est, ut aliquid comminiscar. *Ph.* Quid palàm deprehensus? *Ps.* Nihil est facilius; erravit

a Alludit ad Vespasiani dictum, *Lucri bonus est odor ex re qualibet.* Nam is vectigal collegit ex lotio, re malè olente, at non malè olebat pecunia.

b Id est gustum, sive exemplum.

c Id est, supremum refugium. Vide prover. de *sacra anchora.*

:avit famulus, aut ipse lapsus sum memoriâ. Scitum est iltas simul miscere rationes: hîc facilius est imponere. :empli causâ, Sunt quædam dispuncta, quòd soluta sit pe-nia; sunt alia, pro quibus nihil numeratum est. Hæc in sterioribus codicillis misceo, sic ut nihil dispugnam. ›i supputatur, contendimus, & vinco plerumque, vel per-'io. Est & hoc artis; ferè rationem ineo cum accincto ad r & imparato. Nam mea mihi semper parata sunt. De-nitur aliquid apud me, servo clàm apud me, nec reddo. ›ngum est priusquam rescíscat ille ad quem res missa est. ındem si non licebit inficiari, dico mihi periisse; aut con-ıdo me misisse quod non misi; incuso aurigas. Postremò, vitare non possum quin reddam, reddo accisum. *Ph.* Bella rò ars! *Ps.* Nonnunquam eodem (*a*) nomine bis accipio cuniam, si liceat: primùm domi, deinde illic quo profici-›r; & nusquam non sum. Interim tempus inducit obli-›nem, confunduntur rationes, aliquis moritur, aut suspicit ıginquam peregrinationem: ut omnia pessimè cadant, tem interim usus sum alienâ pecuniâ. Nonnullos etiam ›to specie benignitatis, ut faveant mentienti, sed semper alieno: de meo nec matri darem teruncium. Quanquam :em in singulis videatur lucrum exiguum, ex multis ta-:n (multis enim memet, ut dixi, misceo) nascitur acervus udquaquam pœnitendus. Porrò nè deprehendar, cùm ıltæ sunt technæ, tum illa præcipua; omnes omnium epi-las, quas possum, intercipio, resigno ac lego. Si quid futurum suspicor, premo; aut si reddo, reddo meo tem-re. Ad hæc, inter longo semotos intervallo mendaciis is sero simultatem. *Ph.* Quis est hinc usus? *Ps.* Geminus. mùm, si non præstatur quod alterius nomine promisi, & › nomine munus etiam accepi, (nam (*b*) *fumos* hujusmo-magno *vendo*) fingo per illum aut illum stetisse quò minùs ·fectum sit. *Ph.* Quid si neget ille? *Ps.* Is procul abest, :a Basileæ? ego polliceor dare in Anglia. Deinde fit, ut â simultate, neuter alteri credat, si quid incuset. Habes cimem artis. *Ph.* At istam artem nos crassiores solemus :are furtum, qui *ficum vocamus ficum, & (c) scapham ›ham.* *Ps.* O hominem juris Cæsarei rudem! An licet in-ıdere actionem furti ei qui suppressit depositum, aut qui ırat mutuum aut simili technâ imposuit? *P*›. Oportuit. . Proinde vide prudentiam artificum. Ex his plus est ri, aut certè tantundem, & minus est periculi. *Ph.* Malè tibi cum tuis technis ac mendaciis. Non enim libet dicere, Vale.

a Nomen hic titulus est debiti, unde & pro *debitoribus* accipiuntur *nomina*.

b Vide prov. *fumos vendere*.

c Græca vox ambigua est, sed opinor meliùs verti per *ligonem*, à σκάπτω quod est *fodio*.

Vale. *Pſ.* Tu ringere cum tua pannoſa veritate; ego interim ſuaviter agam cum meis furtis ac mendaciis, dextro * Ulyſſe ac Mercurio.

* Ulyſſes ab Homero fingitur vafer ac mendax. Mercurius adfert lucrum, vafer & ipſe ac furax.

ARGUMENTUM.

Naufragium hîc navigantium pericula, varias & ſtultas nautarum ſuperſtitiones explicat. Tempeſtatis deſcriptio elegans. Jacturam verè faciunt qui res ſuas & merces pretioſas in mare jaciunt. Nautæ B.V. Mariam, D. Chriſtophorum, imò ipſum mare impiè inclamant. Non invocandi Sancti, ſed unus Deus.

ANTONIUS, ADOLPHUS.

An. (*a*) HOrrenda narras. Eſt iſthuc navigare? Prohibeat Deus nè mihi quicquam unquam tale veniat in mentem. *Ad.* Imò quod hactenus memoravi luſus merus eſt præ his quæ nunc audies. *An.* Plùs ſatis malorum audivi. Inhorreſco te memorante, quaſi ipſe periculo interſim. *Ad.* Imò mihi *jucundi ſunt acti labores.* Eâ nocte quiddam accidit quod magna ex parte ſpem ſalutis ademit nauclero. *An.* Quid? obſecro. *Ad.* Nox erat (*b*) ſubluſtris, & in ſummo malo ſtabat quidam è nautis in galea, (ſic enim vocant, opinor) circumſpectans, ſi quam terram videret: huic cœpit aſſiſtere ſphæra quædam ignea: id nautis triſtiſſimum oſtentum eſt, ſi quando ſolitarius ignis eſt; felix, cùm gemini. Hos vetuſtas credidit (*c*) Caſtorem & Pollucem. *An.* Quid illis cum nautis, quorum alter fuit eques, alter pugil? *Ad.* Sic viſum eſt poetis. Nauclerus qui clavo aſſidebat, Socie, inquit, (nam eo nomine ſe mutuò compellant nautæ) vidéſne quod ſodalitium tibi (*d*) claudat latus? Video, reſpondit ille, & precor ut ſit felix. Mox globus igneus delapſus per funes devolvit ſeſe uſque ad nauclerum. *An.* Num ille exanimatus eſt metu? *Ad.* Nautæ aſſuevêre monſtris. Ibi pauliſper commoratus, volvit ſe per margines totius navis; indè per medios foros dilapſus evanuit. Sub meridiem cœpit magis ac magis incrudeſcere tempeſtas. Vidiſtine unquam Alpes? *An.* Vidi. *Ad.* (*e*) Illi montes (*f*) verrucæ ſunt, ſi conferantur ad undas maris. Quoties tollebamur in altum, licuiſſet Lunam digito contingere: quoties demittebamur, videbamur dehiſcente terrâ rectà ire in tartara. *An.* O inſanos, qui ſe credunt mari! *Ad.* Nautis fruſtra luctantibus cum tempeſtate, tandem nauclerus totus pallens nos adit. *An.* Is pallor præſagit aliquod magnum malum. *Ad.* Amici, inquit, deſii eſſe dominus navis meæ, vicêre venti; reliquum eſt ut ſpem noſtram collocemus

a Ex abrupto incipit colloquium, more comœdiarum.

b Quæ nonnihil habebat lucis.

c Vide Plin. lib. 2. c. 37.

d Id eſt, adſtet lateri. Sic Horatius, *Ut ne tegam ſpurco, claudámque latus.*

e Tempeſtatis deſcriptio elegans.

f Id eſt, tubercula. Sic Cato, ni fallor, collem *verrucam* appellavit.

ıs in Deo, & quisque se paret ad extrema. *An.* O verè (*a*) ythicam concionem! *Ad.* Imprimis autem, inquit, exoneıda est navis. Sic jubet *necessitas, durum telum:* præstat ısulere vitæ dispendio rerum, quàm simul cum rebus inire. Persuasit veritas; projecta sunt in mare plurima vasa na preciosis mercibus. *An.* hoc erat verè (*b*) jacturam ere. *Ad.* Aderat Italus quidam, qui legatum egerat apud em Scotiæ: Huic erat scrinium plenum vasis argenteis, ıulis, panno, ac vestimentis sericis. *An.* Is nolebat deci-e cum mari? *An.* Non, sed cupiebat aut perire cum (*c*) icis opibus suis, aut simul cum illis servari. Itaque refraıatur. *An.* Quid nauclerus? *Ad.* Per nos, inquit, liceret i cum tuis perire solum; sed æquum non est ut nos om- tui scrinii causâ periclitemur: alioqui te unà cum scri- ı dabimus in mare præcipitem. *An.* Orationem (*d*) verè ıticam! *Ad.* Sic Italus quoque jacturam fecit, multa mala cans & superis & inferis, quòd suam vitam elemento tam baro credidisset. *An.* Agnosco vocem (*e*) Italicam. *Ad.* alò pòst venti, nihilo mitiores facti nostris muneribus, ıère funes, disjecêre vela. *An.* O calamitatem! *Ad.* Ibi sus nos adit nauta. *An.* Concionaturus? *Ad.* Salutat; Ami- inquit, tempus hortatur ut unusquisque Deo se commen- : ac morti se præparet. Rogatus à quibusdam nauticæ rei ı imperitis, ad quot horas se crederet posse tueri navem, gavit se posse polliceri quicquam, sed ultra tres horas non ıe. *An.* Hæc concio durior etiam erat priore. *Ad.* Hæc ubi utus est, jubet, incîdi funes omnes, ac malum usque ad (*f*) cam cui inseritur incîdi serrâ, ac simul cum antennis de- lvi in mare. *An.* Cur hoc? *Ad.* Quoniam sublato aut lacero o erat oneri, non usui: tota spes erat in clavo. *An.* Quid erea vectores? *Ad.* Ibi vidisses miseram rerum faciem: utæ canentes, *Salve regina*, implorabant matrem Virgi- n, appellantes eam *stellam maris, reginam cœli, dominam ndi, portum salutis*, aliisq; multis titulis illi blandientes quos squam illi tribuunt Sacræ literæ. *An.* Quid illi cum mari æ nunquam, opinor, navigavit? *Ad.* Olim Venus agebat ram nautarum, quia nata credebatur ex mari: ea quoni- ı desiit curare, suffecta est huic matri non virgini Virgo ıter. *An.* Ludis. *Ad.* Nonnulli procumbentes in tabulas orabant mare, (*g*) quicquid erat olei effundentes in undas, n aliter illi blandientes quàm solemus irato principi. *An.* uid aiebant. *Ad.* O clementissimum mare! ô generosisıum mare! ô ditissimum mare! ô formosissimum mare! mitesce,

a Id est durum. Vide proverb. Σκυθῶν ῥῆσις.

b Jactura damnum est, & jacturam facere dicitur quis quis damno afficitur: hic erat verè jactura à *jaciendo* dicta.

c Pro adamatis.

d Semper nautæ finguntur immanes. Quale est elementum, tales sunt & illi.

e Nam Itali magno stomacho *barbarum* vocant quicquid est peregrinum.

f Quodvis repositorium.

g Ea natura est olei ut lucem adferat, ac tranquillet omnia; etiam mare, quo non aliud elementum implacabilius.

mitesce, serva. Hujusmodi multa occinebant surdo mari. *An.* Ridicula superstitio! Quid alii? *Ad.* Quidam nihil aliud quàm vomebant, plerique vota nuncupabant. Aderat Anglus quidam qui promittebat montes aureos Virgini Walsingamicæ, si vivus attigisset terram. Alii multa promittebant ligno Crucis quod esset in tali loco, alii rursum quod esset in tali loco. Idem factum est de Maria Virgine, quæ regnat in multis locis; & putant votum irritum, nisi locum exprimas. *An.* Ridiculum! quasi Divi non habitent in cœlis. *Ad.* Erant qui se promitterent fore Carthusianos. Erat unus qui polliceretur se aditurum divum Jacobum qui habitat Compostellæ, nudis pedibus & capite, corpore tantùm loricâ ferreâ tecto, ad hæc cibo emendicato. *An.* Nemo meminit Christophori? *Ad.* Unum audivi non sine risu, qui clarâ voce, nè non exaudiretur, polliceretur Christophoro, qui est Lutetiæ in summo templo, mons veriùs quàm statua, cereum tantum quantus esset ipse. Hæc cùm vociferans quantum poterat identidem inculcaret, qui fortè proximus assistebat, illi notus, cubito tetigit eum, ac submonuit, Vide quid pollicearis; etiamsi rerum omnium tuarum (*a*) auctionem facias, non fueris solvendo. Dum ille voce jam pressiore, nè videlicet exaudiret Christophorus, Tace, inquit, fatue; an credis me ex animi sententia loqui? Si semel contigero terram, non daturus sum illi candelam sebaceam. *An.* O crassum ingenium! suspicor fuisse (*b*) Batavum. *Ad.* Non, sed erat Zelandus. *An.* Miror nulli in mentem venisse Paulum Apostolum, qui ipse olim navigavit, & fracta navi desilierit in terram. Is enim haud ignarus mali didicit miseris succurrere. *Ad.* Pauli nulla erat mentio. *An.* Precabantur interim? *Ad.* Certatim. Alius canebat, *Salve regina:* alius, *Credo in deum.* Erant qui peculiares quasdam preculas habebant, non dissimiles magicis, adversùs pericula. *An.* Ut afflictio facit religiosos! rebus secundis nec Deus, nec Divus quisquam nobis venit in mentem. Quid tu interea? Nulli divorum nuncupabas vota? *Ad.* Nequaquam. *An.* Cur ita? *Ad.* Quia non paciscor cum divis. Quid est enim aliud quàm contractus juxta formulam, Do, si facias; aut, Faciam, si facias: Dabo cereum, si enatem; Ibo Romam, si serves? *An.* At implorabas alicujus divi præsidium. *Ad.* Nè id quidem. *An.* Quamobrem autem? *Ad.* Quia spatiosum est cœlum. Si cui divo commendâro meam salutem, puta sancto Petro, qui fortasse primus audiet, quod adstet ostio, priùs quàm ille conveniat Deum, priùs quàm exponat cau-

a Auctio venditionis genus, in quo à licitantibus intenditur pretium.
b Vulgari loco Batavi dicuntur crassi.

Afflictio facit religiosos.

causam, ego jam periero. *An.* Quid igitur faciebas? *Ad.* Rectà adibam ipsum Patrem, dicens, *Pater noster, qui es in cœlis.* Nemo divorum illo citiùs audit, aut libentiùs donat quod petitur. *An.* Sed interea non reclamabat tibi conscientia? Non verebaris appellare patrem quem tot sceleribus offenderas? *Ad.* Ut ingenuè dicam, deterrebat nonnihil conscientia; sed mox recipiebam animum, ità mecum cogitans, Nullus est pater tam iratus filio, quin si videat eum periclitantem in torrente aut lacu, capillis arreptum ejiciat in ripam. Inter omnes nullus se tranquilliùs agebat quàm mulier quædam cui erat infantulus in sinu quem lactabat. *An.* Quid illa? *Ad.* Sola nec vociferabatur, nec flebat, nec pollicitabatur; tantùm complexa puellum precabatur tacité. Interea dum navis subindè illideretur vado, nauclerus metuens nè tota solveretur, rudentibus eam cinxit à prora & à puppi. *An.* O misera præsidia! *Ad.* Interim exoritur quidam sacrificus senex, annos natus sexaginta; nomen erat Adamus: is abjectis vestibus usque ad indusium, abjectis etiam ocreis & calceis, jussit ut omnes itidem pararemus nos ad natandum. Atque ità stans in medio navis, concionatus est nobis ex Gersone quinque veritates de utilitate Confitendi, hortatus omnes ut se quisque pararet & vitæ & morti. Aderat & Dominicanus quidam. His confessi sunt qui volebant. *An.* Quid tu? *Ad.* Ego videns omnia plena tumultûs, tacitè confessus sum Deo, damnans apud illum meam injustitiam, & implorans illius misericordiam. *An.* Quò migraturus, si sic periisses? *Ad.* Hoc committebam judici Deo. Neque enim volebam esse mei ipsius judex: tamen bona quædam spes interim habebat animum meum. Dum hæc aguntur, redit ad nos nauta lacrymabundus. Paret, inquit, se quisque: nam navis non erit nobis usui ad quartam horæ partem. Jam enim locis aliquot convulsa hauriebat mare. Paulo pòst, nauta renunciat nobis se videre procul turrim sacram, adhortans ut Divi, quisquis esset ejus templi præses, auxilium imploraremus. Procumbunt omnes & orant ignotum Divum. *An.* Si nomine compellâssetis eum, fortasse audisset. *Ad.* Erat ignotum. Interim nauclerus quantum potest eò navim dirigit jam laceram, jam undique combibentem undas, ac planè dilapsuram, ni rudentibus fuisset subcincta. *An.* Dura rerum conditio! *Ad.* Eò provecti sumus, ut ejus loci incolæ prospicerent nos periclitantes; ac procurrentes catervatim in extremum litus, sublatis togis, & galeris in lanceas impositis, invitabant ad sese, ac jactatis in cœlum brachiis significabant

ficabant se deplorare nostram fortunam. *An.* Exspecto quid evenerit. *Ad.* Jam mare totam navim occupârat, ut nihilo tutiores essemus futuri in navi quàm in mari. *An.* Hîc ad sacram ancoram confugiendum erat. *Ad.* Imò ad miseram. Nautæ scapham exonerant aquâ, ac demittunt in mare. In hanc omnes sese conantur conjicere, nautis magno tumultu reclamantibus, scapham non esse capacem tantæ multitudinis; arriperet sibi quisque quod posset, ac nataret. Res non patiebatur lenta consilia: alius arripit remum, alius contum, alius alveum, alius situlam, alius tabulam, ac suo quisque præsidio nitentes, committunt se fluctibus. *An.* Quid interim accidit illi mulierculæ quæ sola non ejulabat? *Ad.* Illa omnium prima pervenit ad litus. *An.* Quî potuit? *Ad.* Imposueramus eam repandæ tabulæ, & sic alligaveramus ut non facilè posset decidere; dedimus illi tabellam in manum, quâ vice remi uteretur; ac bene precantes exposuimus in fluctus, conto protrudentes ut abesset à navi, unde erat periculum. Illa lævâ tenens infantulum, dextrâ remigabat. *An.* O viraginem! *Ad.* Cùm jam nihil superesset, quidam avulsit ligneam statuam Virginis Matris, jam putrem atque excavatam à (*a*) soricibus, eámque complexus cœpit natare. *An.* Scapha pervenit incolumis? *Ad.* Nulli priùs periere. Porrò triginta sese in eam conjecerant. *An.* Quo malo fato id factum est? *Ad.* Priùs quàm posset se liberare à magna navi, illius vacillatione subversa est. *An.* O factum malè! Quid tum? *Ad.* Ego, dum aliis consulo, penè perieram. *An.* Quo pacto? *Ad.* Quia nihil supererat aptum natationi. *An.* Illic subera fuissent usui. *Ad.* In eo rerum articulo maluissem vile suber quàm candelabrum aureum. Circumspicienti tandem venit in mentem de ima mali parte: eam quoniam solus eximere non poteram, adscisco socium. Huic ambo innixi, committimus nos mari, sic ut ego dextrum cornu tenerem, ille lævum. Dum sic jactamur, sacrificus ille concionator nauticus medium injicit se in humeros nostros. Erat autem ingenti corpore. Exclamamus, Quis ille tertius? Is perdet nos omnes. Ille contrà placidè, Sitis, inquit, bono animo, sat spatii est. Deus aderit nobis. *An.* Cur ille tam serò cœpit esse natator? *Ad.* Imò futurus erat in scapha unà cum Dominicano; nam omnes hoc honoris illi deferebant. Sed quanquam erant invicem confessi in navi, tamen obliti nescio quid circumstantiarum, rursus ibi in ora navis confitentur, & alter alteri manum imponit: interim scapha perit: nam hæc mihi narravit Adamus. *An.*

a Sorex animal quod vulgò glirem vocant. Columella, *Vites quæ secundum ædificia sunt à soricibus aut muribus infestantur.* Theodoretus, in Historia ecclesiastica, refert, cùm Christiani Serapidis idolum quod grande habebatur Alexandriæ, securibus frangerent, & caput ejus abstulissent, greges soricum indè procurrisse.

Quid actum est de Dominicano? *Ad.* Is, ut idem narrabat, implorata divorum ope, abjectis vestibus nudum se commisit natationi. *An.* Quos divos invocabat? *Ad.* Dominicum, Thomam, Vincentium, & nescio quem Petrum; sed imprimis fidebat Catharinæ Senensi. *An.* Christus illi non veniebat in mentem? *Ad.* Ità narrabat Sacrificus. *An.* Meliùs enatâsset, si non abjecisset sacram cucullam; eâ depositâ, quî potuit agnoscere illum Catharina Senensis? Sed perge narrare de te. *Ad.* Dum adhuc volveremur juxta navim, arbitrio fluctuum huc & illuc se volventem, clavus illisus frangit femur ejus qui tenebat lævum cornu. Sic ille revulsus est. Sacrificus, precatus illi requiem æternam, successit in locum illius, adhortans me ut magno animo tuerer cornu meum, ac strenuè moverem pedes. Interim potabamus multum aquæ salsæ. Adeò Neptunus nobis non balneum tantùm salsum, sed potionem etiam salsam temperârat, quanquam sacrificus ei rei monstraret remedium. *An* Quod? obsecro. *Ad.* Quoties unda nobis occurreret, ille opposuit occipitium, ore clauso. *An.* Strenuum senem mihi narras. *Ad.* Ubi jam aliquandiu sic natantes nonnihil promovissemus, sacrificus, quoniam erat miræ proceritatis, Bono, inquit, es animo, sentio vadum. Ego non ausus tantum sperare felicitatis, Longiùs, inquam, absumus à littore quàm ut vadum sperandum sit. Imò, inquit, sentio pedibus terram. Est, inquam, fortassis è scriniis aliquod quod huc devolvit mare. Imò, inquit, scalptu digitorum planè sentio terram. Cùm adhuc aliquandiu natâssemus, ac rursus sentiret vadum, Tu fac, inquit, quod tibi videtur factu optimum, ego tibi cedo malum totum, & vado me credo: simúlque expectato fluctuum decessu, pedibus sequutus est quanto potuit cursu. Rursus accedentibus undis, utrâque manu complexus utrumque genu obnitebatur fluctui, occultans sese sub undis quemadmodum solent mergi & anates: rursus abeunte fluctu promicabat & currebat. Ego videns hoc illi succedere, sum imitatus Stabant in arena qui porrectis inter se prælongis hastilibus fulciebant sese adversus impetum undarum, viri robusti & fluctibus assueti, sic ut ultimus hastam porrigeret adnatanti. Eâ contactâ omnibus in littus se recipientibus, tutò pertrahebatur in siccum. Hâc ope servati sunt aliquot. *An.* Quot? *Ad* Septem, verùm ex his duo soluti sunt tepore admoti igni. *An.* Quot eratis in navi? *Ad.* Quinquaginta octa. *An.* O sævum mare! saltem decimis fuisset contentum, quæ sufficiunt sacerdotibus. Ex tanto numero

tam paucos reddit? *Ad.* Ibi experti sumus incredibilem gentis humanitatem, omnia nobis mirâ alacritate suppeditantis, hospitium, ignem, cibum, vestes, viaticum. *An.* Quæ gens erat? *Ad.* Hollandica. *An.* Istâ nihil humanius, cùm tamen feris nationibus cincta sit Non repetes, opinor, posthac Neptunum. *Ad.* Non, nisi mihi Deus ademerit sanam mentem. *An.* At ego malim audire tales fabulas quàm experiri.

ARGUMENTUM.

Colloquium hoc varios gentium mores, & civilitatem in recipiendis & tractandis advenis indicat. Hospitium Lugduni ex solis mulieribus. Gallorum mores in pandocheis suis, qui fabulas narrare solent & jocos. Germani longè incivilieres in advenis tractandis; rudes, & planè inhospiti. Hospites ipsi suos curant equos. Mos accipiendi per hypocaustum. Non parant cœnam nisi notis priùs hospitibus, quotquot eâ nocte venturi sunt; promiscuè discumbunt. Omnes idem solvunt, quantumvis alii plus duplo absorbuerint vini.

BERTULPHUS, GULIELMUS.

Be. Cur ità visum est plerisque biduum aut triduum commorari Lugduni? Ego semel iter ingressus non conquiesco donec pervenero quò constitui. *Gu.* Imò ego admiror quemquam illinc avelli posse. *Be.* Quamobrem tandem? *Gu.* Quia illic locus est unde non poterant avelli socii Ulyssis. Illic Sirenes. Nemo domi suæ tractatur meliùs quàm illic in (a) pandocheo. *Be.* Quid fit? *Gu.* Ad mensam semper adstabat aliqua mulier quæ convivium exhilararet facetiis ac leporibus. Et est illic mira formarum felicitas. Primùm adibat materfamilias, quæ salutabat, jubens nos hilares esse, & quod opponeretur boni consulere. Huic succedebat filia, mulier elegans, moribus ac linguâ adeò festivis, ut possit vel ipsum (b) Catonem exhilarare. Nec confabulantur ut cum hospitibus ignotis, sed veluti cum olim notis ac familiaribus. *Be.* Agnosco Gallicæ gentis humanitatem. *Gu.* Quoniam autem illæ non poterant adesse perpetuò, quòd essent obeunda munia domestica, reliquíque convivæ consalutandi, continenter adstabat puellula quædam ad omnes jocos instructa: una satis erat omnium jaculis excipiendis: hæc sustinebat fabulam, donec rediret filia. Nam mater erat natu grandior. *Be.* Sed qualis erat tandem apparatus? Nam fabulis non expletur venter. *Gu.* Profectò lautus, ut ego mirer illos tam vili posse accipere hospites. Rursus peracto convivio, lepidis fabulis alunt hominem, nè quid obrepat tædii. Mihi videbar domi esse, non peregré. *Be.* Quid in cubiculis? *Gu.* Illic nusquam non aderant aliquot puellæ, ridentes,

a Hospitium publicum, ità dictum quòd in eo omnes promiscuè accipiantur.

b Cato tetricus, & moribus asperis, ab authoribus prædicatur.

ridentes, lascivientes, lusitantes: ultro rogabant si quid haberemus vestium sordidarum; eas lavabant, ac lotas reddebant. Quid multis? nihil illic vidimus præter puellas ac mulieres, nisi in stabulo: quanquam & huc frequenter irrumpebant puellæ. Abeuntes complectuntur, tantóque affectu dimittunt, ac si fratres essent omnes, aut propinquæ cognationis. *Be.* Fortassis isti mores decent Gallos. Mihi magìs arrident Germaniæ mores, utpote masculi. *Cu.* Mihi nunquam contigit videre Germaniam; quare te quæso, nè gravere commemorare quibus modis accipiunt hospitem. *Be.* An ubique sit eadem tractandi ratio nescio; quod ego vidi narrabo. Advenientem nemo salutat, nè videantur ambire hospitem. Id enim sordidum & abjectum existimant, & indignum Germanicâ severitate. Ubi diu inclamaveris, tandem aliquis per fenestellam * æstuarii (nam in his degunt ferè usque ad solstitium æstivum) profert caput, non aliter quàm è testa prospicit testudo. Is rogandus est an liceat illic diversari. Si non renuit, intelligis dari locum. Rogantibus ubi sit stabulum, motâ manu, commonstrat. Illic licet tibi tuum equum tractare tuo more. Nullus enim famulus manum admovet. Si celebrius est diversorium, ibi famulus commonstrat stabulum, atque etiam locum equo minimè commodum. Nam commodiora servant venturis, præsertim nobilibus. Si quid causeris, statim audis, Si non placet, quære aliud diversorium. Fœnum in urbibus ægrè ac perparcè præbent, nec multò minoris vendunt quàm ipsam avenam. Ubi consultum est equo, totus commigras in hypocaustum, cum ocreis, sarcinis, luto; id est unum omnibus commune. *Gu.* Apud Gallos designant cubicula ubi sese exuant, extergant, calefaciant, aut quiescant etiam, si libeat. *Be.* Hîc nihil tale. In hypocausto exuis ocreas, induis calceos, mutas, si voles, indusium; vestes pluviâ madidas suspendis juxta hypocaustum, ipse te admoves, ut sicceris. Est & aqua parata si libeat lavare manus, sed ità munda plerumque, ut tibi pòst alia quærenda sit aqua quâ lotionem eam abluas. *Gu.* Laudo viros nullis deliciis effœminatos. *Be.* Quòd si tu appuleris ad horam à meridie quartam, non cœnabis tamen ante nonam, nonnunquam & decimam. *Gu.* Quamobrem? *Be.* Nihil apparent nisi videant omnes, ut eâdem operâ ministretur omnibus. *Gu.* Quærunt compendium. *Be.* Tenes. Itaque frequenter in idem hypocaustum conveniunt octaginta aut nonaginta, pedites, equites, negotiatores, nautæ, aurigæ, agricolæ, pueri, fœminæ, sani,

* Id est, hypocausti. Hoc Græcum est, illud Latinum.

ægroti. *Gu.* Isthuc verè (*a*) cœnobium est. *Be.* Alius ibi pectit caput, alius abstergit sudorem, alius repurgat perones aut ocreas, alius eructat allium. Quid multis? Ibi linguarum ac personarum non minor est confusio quàm olim in turri Babel. Quòd si quem conspexerint peregrinæ gentis, qui cultu dignitatis nonnihil præ se fert, in hunc intenti sunt omnes, defixis oculis contemplantes, quasi novum aliquod animantis genus adductum sit (*b*) ex Africa; adeò ut posteaquam accubuerint, reflexo in tergum vultu continenter aspiciant nec dimoveant oculos, cibi immemores. *Gu.* Romæ, Lutetiæ ac Venetiis nemo quicquam miratur. *Be.* Nefas est interim tibi quicquam petere. Ubi jam multa est vespera, nec sperantur plures adventuri, prodit famulus senex, barbâ canâ, tonso capite, vultu torvo, sordido vestitu. *Gu.* Tales oportebat Cardinalibus Romanis esse à poculis. *Be.* Is circumactis oculis tacitus dinumerat quot sunt in hypocausto: quò plures adesse videt, hòc vehementiùs accenditur hypocaustum, etiamsi alioqui Sol æstu sit molestus. Hæc apud illos præcipua pars est bonæ tractationis, si sudore diffluant omnes. Si quis non assuetus vapori aperiat rimam fenestræ nè præfocetur, protinus audit, Claude. Si respondeas, Non fero; audis, Quare igitur aliud diversorium. *Gu.* Atqui mihi nihil videtur esse periculosius quàm tam multos haurire eundem vaporem, maximè resoluto corpore, atque hîc capere cibum, & horas complures commorari: jam enim omitto ructus alliatos, ventris flatum, & halitus putres; multi sunt qui morbis occultis laborant, nec ullus morbus non habet suum contagium. Certè plerique scabiem habent Hispanicam, sive, ut quidam vocant, Gallicam, cùm sit omnium nationum communis. Ab his opinor non multò minus esse periculi quàm à leprosis. Jam tu divina quantum discriminis sit in pestilentia. *Be.* Sunt viri fortes; ista ridens ac negligunt. *Gu.* Sed interim multorum periculo fortes sunt. *Be.* Quid facias? Sic assueverunt, & constantis est animi non discedere ab instituto. *Gu.* Atqui ante annos viginti quinque nihil receptius erat apud Brabantos quàm (*c*) thermæ publicæ: eæ nunc frigent ubique. Scabies enim nova docuit nos abstinere. *Be.* Sed audi cætera. Pòst redit ille *d* barbatus Ganymedes, ac linteis insternit mensas quot putat esse satis illi numero. Sed ô Deum immortalem, quàm non *e*) Milesiis! cannabea diceres ex antennis detracta. Destinavit enim unicuique mensæ convivas ad minimum octo. Jam quibus est notus mos patrius, accumbunt, ubi

a Id est, vita communio.

b Vide proverb. *Africa semper aliquid adfert novi.*

c Balnea propriè quæ suâ naturâ calida sunt: Vocantur item thermæ quæ artificialiter calefcunt.

d Ironicè dixit Ganymedem, quòd hic puer delicatus Jovi sit à poculis: at mox, torvus ille Ganymedes.

e Texta mollia.

ubi cuique libitum fuerit. Nullum enim discrimen inter pauperem ac divitem, inter herum ac famulum. *Gu.* Hac est illa vetus æqualitas, quam nunc è vita submovit tyrannis. Sic opinor vixisse Christum cum suis discipulis. *Be.* Postquam accubuerunt omnes, rursum prodit torvus ille Ganymedes, ac denuo dinumerat sua sodalitia: mox reversus apponit singulis pittacium ligneum, & cochleare ex eodem argento factum, deinde cyathum vitreum, aliquantò pòst panem; eum sibi quisque per otium repurgat dum coquuntur pultes. Ità nonnunquam sedetur ferme horæ spatio. *Gu.* Nullus hospitum interim efflagitat cibum? *Be* Nullus cui notum sit regionis ingenium. Tandem apponitur vinum, Deus bone! quàm non fumosum! Non aliud oportebat bibere Sophistas: tanta est subtilitas & acrimonia. Quòd si quis hospes, etiam oblatâ privatim pecuniâ, roget ut aliunde paretur aliud vini genus; primùm dissimulant, sed eo vultu quasi interfecturi: si urgeas, respondent, Hîc diversati sunt tot Comites & Marchiones, neque quisquam questus est de vino meo: si non placet, quære tibi aliud diversorium. Solos enim Nobiles suæ gentis habent pro hominibus, & horum insignia nusquam non ostentant. Jam igitur habent offam quam objiciant latranti stomacho; mox magnâ pompâ veniunt disci. Primus ferme habet offas panis madefactas jure carnium, aut, si dies est pisculentus, jure leguminum. Deinde aliud jus: pòst aliquid carnium recoctarum, aut salsamentorum recalfactorum; rursus pultis aliquid; mox aliquid solidioris cibi: donec probè domito stomacho apponant carnes assas aut pisces elixos, quos non possis omnino contemnere; sed hîc parci sunt, & subitò tollunt. Hoc pacto totum convivium temperant, quemadmodum solent actores fabularum, qui Scenis admiscent Choros; ità isti alternis miscent offas ac pultes. Curant autem ut (*a*) extremus actus sit optimus. *Gu.* Et hoc est boni Poëtæ. *Be.* Porrò piaculum fit, si quis interim dicat, Tolle hunc discum, nemo vescitur. Desidendum est usque ad præscriptum spatium, quod illi clepsydris, ut opinor, metiuntur. Tandem prodit ille barbatus, aut (*b*) pandocheus ipse, vestitu minimùm à famulis differens; rogat, ecquid animi nobis sit. Mox adfertur vinum aliquod generosius. Amant autem eos qui bibunt largiùs, cùm nihilo plus solvat ille qui plurimum hauserit vini quàm qui minimum. *Gu.* Mirum gentis ingenium! *Be.* Cùm nonnunquam sint qui duplo plus absumant in vino quàm solvant pro convivio. Sed antequam finiant hoc

a Sententia Ciceronis est. Alludi. tur ad actus fabulæ, quorum ultimus est quintus. Vide prov. *Supremum fabulæ actum*

b Ipse hospes qui *accipit omnes*.

hoc convivium, dictu mirum quis sit ibi strepitus ac vocum tumultus, postquam omnes cœperunt incalescere potu. Quid multis? Surda omnia. Admiscent se frequenter ficti moriones; quo genere hominum, cùm nullum sit magis detestandum, tamen vix credas quantopere delectentur Germani. Illi cantu, garritu, clamore, saltatione, pulsu, faciunt ut hypocaustum videatur corruiturum, neque quisquam alterum audiat loquentem. At interea videntur sibi suaviter vivere; atque illic desidendum est, volenti nolenti, usque ad multam noctem. *Gu.* Nunc tandem absolve convivium. Nam me quoque tædet tam prolixi. *Be.* Faciam. Tandem sublato caseo, qui vix illis placet nisi putris ac vermibus scatens, prodit ille barbatus, adferens secum (*a*) pinacium escarium, in quo cretâ pinxit aliquot circulos ac semicirculos: id deponit in mensa, tacitus interim ac tristis; Charontem quempiam diceres. Qui agnoscunt picturam, deponunt pecuniam; deinde alius atque alius, donec compleatur pinacium. Deinde notatis qui deposuerunt, supputat tacitus: si nihil desit, annuit capite. *Gu.* Quid si quid supersit? *Be.* Fortasse redderet, & faciunt hoc nonnunquam. *Gu.* Nemo reclamat iniquæ rationi? *Be.* Nemo qui sapit. Nam protinus audiret, Quid tu es hominis? Nihilo plus solves quàm alii. *Gu.* Liberum hominum genus narras. *Be.* Quòd si quis ex itinere lassus cupiat mox à cœna petere lectum, jubetur exspectare donec cæteri quoque eunt cubitum. *Gu.* Videor mihi videre civitatem (*b*) Platonicam. *Be.* Tum suus cuique nidus ostenditur, & verè nihil aliud quàm cubiculum: tantùm enim ibi lecti sunt, & præterea nihil quo utaris, aut (*c*) quod fureris. *Gu.* Illic mundities est. *Be.* Eadem quæ in convivio; lintea fortè lota antè menses sex. *Gu.* Quid interim fit de equis? *Be.* Ad eandem disciplinam tractantur ad quam homines. *Gu.* Sed est eadem ubique tractatio? *Be.* Alicubi civilior est, alicubi durior quàm narravi; verùm in genere talis est. *Gu.* Quid si ego tibi nunc narrem quibus modis hospites tractentur in ea parte Italiæ quam Longobardiam vocant, rursus in Hispania, deinde in Anglia & in Wallia? Nam Angli partim Gallicos, partim Germanicos mores obtinent, ut ex his duabus gentibus mixti. Walli se prædicant (*d*) αὐτόχθονας Anglos. *Be.* Quæso te ut narres. Nam mihi nunquam contigit eas adire. *Gu.* In præsentia non est otium. Nam nauta jussit adessem ad horam tertiam, nisi vellem relinqui, & habet sarcinulam; aliàs dabitur opportunitas ad satietatem usque garriendi.

a Πίναξ *tabulam* significat, propriè latam & tenuem, unde diminutivum *pinacium*, quod nunc pro *tabella*, nunc pro *scutella* ponitur.

b Ubi æqualia sunt omnium omnia.

c quo fruaris.

d Id est, *indigenas*: aiunt enim Anglos cæteros ex Gallis & ex Saxonibus esse mixtos.

ARGU-

ARGUMENTUM.

Divinum certè Colloquium, quod lupanar ipsum castum facit! Deus non potest falli, ejus oculus in abditissima penetrat. Adolescentibus pudicitiam curæ esse debere. Puella ad quæstum exposita ab instituto non minùs turpi quàm ærumnoso revocatur.

ADOLESCENS ET SCORTUM.

LUCRETIA, (a) SOPHRONIUS.

Lu. EUge, mi lepidissime Sophroni! tandem nobis redditus es? Nam mihi videris abfuisse seculum. Primâ fronte vix te agnoscebam. *So.* Quamobrem? mea Lucretia. *Lu.* Quia pro imberbi nobis redîsti barbatulus. Quid rei est? meum corculum. Nam videre solito torvior. *So.* Cupio tecum seorsum colloqui familiariús. *Lu.* Au, au: non solæ sumus? mea mentula. *So.* Secedamus in locum secretiorem. *Lu.* Age, conscendamus in cubiculum interius, si quid libet. *So.* Nondum hic locus mihi videtur satis secretus. *Lu.* Unde iste novus pudor? Est mihi (b) museion ubi repono mundum meum, locus adeò obscurus ut vix ego te visurus sim, aut tu me. *So.* Circumspice rimas omnes. *Lu.* Rima nulla est. *So.* Nullus est in propinquo qui nos exaudiat? *Lu.* Nè musca quidem, mea lux. Quid cunctaris? *So.* Fallemus hîc oculos Dei. *Lu.* Nequaquam; ille perspicit omnia. *So.* Et Angelorum? *Lu.* Illorum oculos non licet effugere. *So.* Quî fit igitur ut non pudeat homines id facere coram oculis Dei ac testibus sanctis Angelis, quod puderet facere in conspectu hominum? *Lu.* Quid hoc novæ rei est? venisti huc concionaturus? Indue cucullam Franciscanam, conscende suggestum, & audiamus te, barbatule. *So.* Nec istud gravarer facere, si te queam ab isto vitæ genere revocare, non solùm turpissimo, verùm etiam miserrimo. *Lu.* Quamobrem? ô bone. Victus alicunde parandus est. Sua quemque alit ars. Hoc est nostrum opificium, hic (c) fundus noster. *So.* Optârim, mea Lucretia, ut excussâ paulisper istâ animi temulentiâ, rem ipsam mecum consideres. *Lu.* Serva concionem tuam in aliud tempus: nunc (d) vivamus, mi Sophroni. *So.* Tu quæstûs gratiâ facis quicquid facis. *Lu.* Non multùm aberrâsti à scopo. *So.* Nihil decedet tuo lucro, dabo quadruplum ut auscultes tantúm. *Lu.* Dic quæ voles. *So.* Primùm,

a *Continens, temperans.*

b Pro secretiore cubiculo dictum est.

c Id est, reditus. Nam fructus annuos reddit fundus.

d Pro gaudeamus, sive læti agamus.

mùm, illud mihi responde, Habésne quæ tibi malè volunt? *L*. Non unam. *So*. Et quas tu vicissim odisti? *Lu*. Ut merentur. *So*. Proinde si possis illis facere rem gratam, facerésne? *Lu*. Citiùs miscerem illis toxicum. *So*. Atqui cogita nunc, an illis quicquam potueris facere gratius quàm quòd vident te vivere hanc vitam dedecorosam ac miserrimam. Quid autem poteras facere molestius iis qui tibi bene volunt? *Lu*. Sic erat fatum meum. *So*. Jam quod esse solet omnium difficillimum iis qui deportantur in insulas, aut relegantur ad extremos orbis barbaros, hoc tu tibi tuapte sponte sumpsisti. *Lu*. Quidnam est illud? *So*. An non sponte renunciâsti omnibus affectibus, patri, matri, fratribus, sororibus, amitæ, materteræ, cæterísque quoscunque tibi natura conjunxit? Nam & illos tui pudet, nec tu sustines in illorum venire conspectum. *Lu*. Imò feliciter commutavi affectus meos; pro paucis enim nunc habeo plurimos, quorum tu es unus, mihi fratris loco semper habitus. *So*. Mitte jocos, ac rem ipsam, ut habet, expende seriò. Quæ tam multos habet amicos, ea nullum habet amicum, mihi crede, Lucretia. Nam qui ad te commeant, non habent te pro amica, sed pro matula potiús. Vide quò teipsam dejeceris, misera. Christus te tam charam habuit, ut te suo sanguine redemerit, ut te cœlestis hæreditatis consortem esse voluerit: & tu te facis cloacam publicam, ad quam commeant quilibet sordidi, impuri, scabiosi, suámque spurcitiam in te repurgant. Quòd si nondum ejus lepræ contagium quam vocant scabiem Hispanicam attigit te, non diu poteris effugere. Quod si fiat, quid te infelicius, etiamsi cætera essent secunda, puta res & fama? quid aliud eris quàm vivum cadaver? Matri gravabaris esse morigera: nunc servis lenæ turpissimæ. Parentis audire monita tædebat: hic sæpe tibi vapulandum est ab ebriis & insanis scortatoribus. Pigebat aliquid operis facere domi quo victum quæreres: hic quos tumultus, quæ pervigilia sustines? *Lu*. Unde nobis hic concionator novus? *So*. Jam mihi & illud fac cogites; Iste formæ flos, qui tibi conciliat amatores, brevì defluxerit. Quid tum facias? misera. Quod sterquilinium te fuerit abjectius? Fies ex meretrice lena. Non omnibus contingit ista dignitas, & si contingat, quid sceleratius? aut quid diabolicæ malitiæ vicinius? *Lu*. Vera sunt, mi Sophroni, propemodum quæ dicis omnia. Sed unde tibi ista nova sanctimonia, qui soleas esse nugator omnium naugacissimus? Nemo te uno frequentiùs aut intempestiviùs huc commeabat. Audio te fuisse Romæ.

So. Fui

o. Fui. *Lu.* Atqui indè solent redire deteriores. Quo pacto ibi diversum accidit? *So.* Dicam: quia non eodem animo nodóque Romam adii. Cæteri ferè ideo eunt Romam, ut redeant deteriores: & ad eam rem ibi suppetunt affatim occasiones. Ego cum probo viro profectus sum, cujus hortatu pro igena libellum mecum attuli, Novum Testamentum ab Erasmo versum. *Lu.* Ab Erasmo? Aiunt illum esse sesquihæreticum. *So.* Num & huc pervenit illius viri nomen? *Lu.* Nullum celebrius apud nos. *So.* Vidistin' hominem? *Lu.* Nunquam; sed optârim vidisse, de quo tam multa audivi mala. *So.* Fortassis à malis *Lu* Imò à viris reverendis. *So.* A quibus? *Lu.* Non expedit dicere. *So.* Quamobrem? *Lu.* Quia si tu effutires, & res permanaret ad illos, meo quæstui non minima portio decederet. *So.* Nè metue; lapidi dixeris. *Lu.* (*a*) Admove aurem. *So.* Inepta, quid opus est admotâ aure cùm mus soli: an, nè Deus exaudiat? Proh Deum immortalem! deo te piam meretricem, quæ mendicos (*b*) subleves eleemosynâ. *Lu.* At ego ex istis mendicis plus capio lucri quàm vobis divitibus. *So.* Spoliant matronas bonas ut effundant in meretrices malas. *Lu.* Sed perge de libro. *So.* Faciam, & præstat. Ibi me docuit Paulus, qui nescit mentiri, quòd *nec scorta nec scortatores regni cœlestis hæreditatem consequentur.* Hoc ubi legissem, sic cœpi cogitare apud me, Modica res est quam expecto ex hæreditate paterna, & tamen malìm renunciare scortis omnibus quàm à patre exhæredari: quantò magìs cavendum est nè me exhæredet Pater cœlestis? adversùs exhæredantem aut abdicantem patrem aliquod præsidium porrigunt humanæ leges: adversùs exhæredantem Deum nihil est (*c*) suffugii. Itaque mihi protinus interdixi omnem scortorum usum. *Lu.* Si quidem possis continere. *So.* Bona continentiæ pars est, ex animo continentem e velle. Postremò, superest extremum mali remedium, or. Romæ in pœnitentiarii sinum totum (*d*) Augeæ bulum effudi. Is multis prudenter hortatus ad puritatem imi & corporis, ad sacram lectionem, ad crebras preces vitæ sobrietatem; pro pœna nihil aliud indixit quàm flexis genibus ad summum altare dicerem Psalmum, *Miserere mei Deus*: &, si mihi suppeteret pecunia, darem egenti piam Carolinum unum. Admiranti mihi quòd pro tot rtationibus tantillum pœnæ infligeret, satìs facetè respon-, Fili, inquit, si verè pœnitet, si vitam commutas, nihil ror pœnam: sin pergas, ipsa libido tandem abs te plus satis narũ exiget, etiamsi sacerdos non indicat. Me vide, lippum, tremu-

a Est hoc usu receptum, ut res silendas, etiamsi duo soli sint in agro, tamen qui loquitur dicat voce submissiore, cùm nihil sit opus.

b Videtur significâsse nescio quid de monachis mendicitatem professis

c Aliàs, suffragii.

d Vide proverbium, de diu collectis sordibus.

tremulum, incurvum: at olim talis eram qualem te hactenus fuisse prædicas. Sic ego resipui. *Lu.* Ergò, ut video, perdidi meum Sophronium. *So.* Imò lucrefecisti. Nam antè perierat, nec sibi amicus, nec tibi: 's nunc te verè amat, ac tuam sitit salutem. *Lu.* Quid igitur suades? mi Sophroni. *So.* Ut quàm primùm te subducas ab ista vita. Adhuc puella es: quod contractum est labis potest elui. Aut nube marito; nos aliquid ad dotem conferemus: aut confer te in collegium aliquod sacrum, quod lapsas recipit: aut commutato loco dedas te in familiam alicujus honestæ matronæ. Ad horum quodlibet offero tibi operam meam. *Lu.* Amabò te, mi Sophroni, circumspicito; sequar tuum consilium. *So.* Sed interim hinc te submoveto. *Lu.* Hui! tam citò? *So.* Cur non potiùs hodie quàm cras, si dilatio damnum habet, mora periculum. *Lu.* Quò me vertam? *So.* Colliges omnem mundum tuum, eum trades mihi vesperi; famulus clàm deferet ad fidelem matronam: aliquantò pòst ego te producam, veluti deambulandi gratiâ: apud eam matronam latitabis meo sumptu, donec tibi prospexero; id fiet breví. *Lu.* Age, mi Sophroni, trado me totam in tuam fidem. *So.* Gaudebis olim facto.

CONVIVIUM POETICUM.

ARGUMENTUM.

Convivium Poëticum docet studiosos convivari: inter quos parsimonia cum festivitate, hilaritas sine turpiloquio, literatis fabulis, condire debet convivium. Iambi cruenti. Poëtæ viri judicio parùm admirando. Bonæ famulæ tres dotes primariæ, Fidelitas, Deformitas, Ferocitas. Locus ex Eunuchi Terentiani prologo illustratur. Locus in Epodis Horat. ad Canidiam. Locus Senecæ, Aliud agere, nihil agere, malè agere. Locus Aristot. Elenchor. explicatur. Thema Poëticè variatur, diverso metro. Sententiæ desumuntur ex floribus & arboribus in horto. Carmina item Græca componuntur.

HILARIUS, LEONARDUS, CRATO, CONVIVAE, MARGARETA, CARINUS, EUBULUS, SBRULIUS, PARTHENIUS, MUS servus Hilarii.

* Iambici trimetri sunt usque ad Euge.

Hi. * Levis apparatus, animus est lautissimus.
Le. *Cœnam sinistro es auspicatus omine.*
Hi. *Imò absit omen triste. Sed cur hoc putas?*
Le. *Cruenti Iambi haud congruunt convivio.*

Cr. Euge, certum est adesse Musas, effluunt carmina imprudentibus.

Hi. *Si rotatiles trochæos mavelis, en accipe;* ^a^
Vilis apparatus hic est, animus est lautissimus.
anquam & Iambi olim ad rixas ac pugnas nati, pòst didi-unt omni servire materiæ. O pepones! habetis pepo-in horto nostro natos. En (*b*) lactucas sessiles, succo te-rimo, suo nômini respondentes. Has delicias quis sanus i præferat apris, murænis, & attagenis? *Cr.* Si licet in ıvivio poëtico vera loqui, quas tu lactucas vocas betæ t. *Hi.* Hoc omen avertant superi. *Cr.* Sic res habet! vi-figuram. Tum ubi succus lacteus? ubi molles aculei? Facis ut addubitem. Heus, accerse huc famulam. Mar-ːta, Tisiphone, quid tibi venit in mentem, ut pro lactucis ıis apponeres betas? *Ma.* Datâ operâ fe[illegible] *Hi.* Quid ais? efica. *Ma.* Volebam experiri, an inter tot Poetas esset qui ːucam dignosceret à beta; nam scio te non posse dignos-:. Dicite mihi bonâ fide, quis animadvertit esse betas? . Crato. *Ma.* Facilè divinabam non fuisses Poëtam. *Hi.* Si-l tale posthac designâris, ego te pro Margareta voca-(*c*) bliteam. *Co.* Ha ha he. *Ma.* Istæ nomenclaturæ nec fiorem me reddunt, nec macilentiorem. Sæpe vicies ıe mihi commutat nomen: Ubi quid cupit eblandiri, ıt me (*d*) Galateam, Euterpen, Calliopen, Callirrhoen, ıssam, Venerem, Minervam; quid non? Ubi quid sto-hatur, repentè fio Tisiphone, Megæra, Alecto, Medusa, cis, aut aliud quicquid illi suggesserit (*e*) splendida . *Hi.* Abi hinc cum tuis betis, Elitea. *Ma.* Quorsum ıebat huc evocare? *Hi.* Ut redires unde veneras. *Ma.* ıs dictum est, Proclivius est evocare cacodæmonem quàm ere. *Co* Ha ha he: appositè. Ut tibi res habet, Hilari, s est aliquo carmine magico quo illam hinc abigas. *Hi.* èo in promptu.

f) Φεύγετε κανθαρίδες, λύκος ἄγριος ὔμμε διώκει.

Quid ais? Æsope. *Cr.* Cave tibi, Hilari; impinget co-uın; sic abegisti tuo Græco carmine. O magum egre-ı! *Hi.* Quid tu credis, Crato, esse hanc? Ego tali car-: abegissem decem magnos cacodæmones. *Ma.* Pili non › tuos versus Græcanicos. *Hi.* Adhibendus est igitur, u o, bombus magicus; aut, si nec hic sufficiet, (*g*) Mercu-

a Trochaici sunt tetrametri.

b Quòd non erigant, sed humi spargunt sese.

c Alludit ad gemmam laudatissimam; & Græci betam appellant βλίτον, unde *bliteos* appellant stultos ac nihili, eò quòd beta vilis & insipida herba est.

d A colore *lacteo*: Euterpe, à *delectando*; Musæ nomen est: Calliope, à *pulchritudine vocis*: Callirrhoe, nympha; quòd *pulchrè fluat*:

ſa *apis*; opinor fuisse ancillam Chrysippi: Baucis, anus & paupercula apud

e Allusit ad illud Horat. *Sive aliud nomen, jussit quod splendida bilis*, id est,

a. *f* Hoc carmen Plin. indicat usurpari solere in magicis remediis; id est, *Fu-antharides, lupus crudelis vos persequitur.* Cantharis insecti genus venenum s lethale. *g* Hâc virgâ dat & adimit somnos; hâc animas evocat orco; & rur-ıuos velit in tartara mittit. Lege Virg. 4. Æn.

rii caduceum. *Cr.* Mea Margareta, scis Poëtarum genus esse afflatum; non ausim dicere furiosum: rogo te ut istam rixam in aliud tempus proroges, nósque hâc cœnâ vel non causâ suaviter tractes. *Ma.* Quid mihi cum istius versiculis? Sæpenumero cùm est eundum ad macellum non habet quod numeret, & interim cantillat versiculos. *Cr.* Sic sunt Poëtæ. Sed age, fac sodes quod dico *Ma.* Equidem faciam in tuam gratiam, quoniam novi te probum, qui nunquam contriveris cerebrum tuum in ejusmodi deliramentis: ac demiror quo fato in hunc incideris chorum. *Cr.* Unde id conjectas? *Ma.* Quia nasus obesior, & oculi nitentes, & corpus succulentum. Nunc mihi hujus nasum contemplare, & risum Sardonium. *Cr.* Sed obsecro, meum suavium, ut istam iram mihi condones. *Ma.* Adeo, nec postulo ut quisquam cæterorum hoc nomine mihi gratias agat. *Hi.* Abiit-ne jam *Ma.* Non tam procul quin audiat te. *Mus.* Jam est in culina, secum nescio quid murmurans. *Cr.* Famulam habes minimè mutam *Hi* Aiunt bonam famulam oportere tribus dotibus esse præditam; ut sit fidelis, ut sit deformis, ut sit ferox, quam vulgò malam vocant. Fidelis non diminuit rem, deformem non ambiunt proci, ferox facilè tuetur jus heri sui. Nam aliquoties opus est non solùm linguâ, verùm etiam manibus. Hæc mea è tribus duas habet virtutes, deformis juxtà ac mala; de fide dubito. *Cr.* Linguam audivimus, sed ego metuebam tibi à manibus. *Hi.* Admovete manus peponibus, de lactucis actum est. Etenim si nunc juberem apponi lactucas, sat scio, carduos apponeret. Sunt & melones, si quis hoc genere magis capiatur. En fici recentes; modò decerptos à matre testatur lac in pedunculo. A ficis solet aqua sumi, nè quid obliment stomachum. En habetis è limpidissimo fonticulo vivam ac frigidissimam, utilem & vino diluendo. *Cr.* At ego nescio utrum utro diluam, vinum aquâ an aquam vino, adeò mihi hoc vinum videtur haustum ex eodem fonticulo Musarum. *Hi.* Tale vinum conducit acuendis ingeniis Poëtarum: vos crassi crassis delectamini *Cr.* Utinam Crassus essem ille beatus. *Hi.* Ego malim esse Codrus aut Ennius. Quandoquidem mihi contigit habere convivas tam multos támque insigniter eruditos, non committam ut nihilo doctior eos dimittam. Est locus in prologo Eunuchi qui multos torquet. Nam plerique codices sic habent,

Bonæ famulæ Proprietates tres.

Sic existimet sciat,
Responsum, non dictum esse, quia læsit prior,
Qui bene vertendo, & eas describendo malè, &c.

In his verbis desidero sensum argutum ac Terentio dignum. Nec enim ideo læsit prior, quia malè vertit Græcas fabulas; sed quia Terentianas carpserat. *Eu* Juxta vulgò jactatum proverbium. *Qui pessimè canit, primus incipiet.* Cùm essem Londini apud Thomam Linacrum, virum sic in omni genere Philosophiæ doctissimum, ut nihilo seciùs has Grammaticorum minutias ad unguem calleat, ostendit mihi codicem mirâ vetustate in quo sic habebatur scriptum,

Sic existimet, sciat,
Responsum, non dictum esse, quale sit, priùs,
Qui bene vertendo & eas describendo malè,
Ex Græcis bonis Latinas fecit non bonas;
Idem Menandri Phasma nunc nuper dedit.

Sic autem ordinandus est sermo, ut *quale sit* indicet subjiciendum exemplum prioris dicti, minitabatur se vicissim reprehensurum aliquid in fabulis ejus à quo fuerat reprehensus. Atque hic negat videri debere convitium, sed *responsum.* Qui lacessit, jacit dictum; qui regerit lacessitus, respondet. Hujus rei promittit exemplum, *quale sit*, quod Græcis dicitur *οἷον*, Latinis *quod genus*, aut *veluti*, sive *videlicet*, aut *puta*. Deinde subjicit reprehensionem, in qua *priùs* adverbium respondet ad alterum adverbium veluti diversum, quod sequitur, *nuper*; quemadmodum pronomen *qui* respondet ad dictionem *idem.* Veteres enim Lavinii fabulas in totum damnat, quoniam jam exciderant ex hominum memoria. In his quas nuper dedisset certa notat loca. Mihi videtur hæc germana lectio, verúsque Comici sensus, nisi quid dissentit senatus populúsque Poëticus. *Con.* Imò pedibus omnes in tuam descendimus sententiam *Eu* At Ego vicissim à vobis quiddam leve ac facillimum discere cupiam, quo pacto metiendus sit hic versiculus,

Ex Græcis bonis Latinas fecit non bonas.

Micate digitis. *Hi.* Opinor more veterum elidi *s*, ut secundo loco sit anapæstus. *Eu.* Accederem, nisi casus auferendi desineret in *u* naturâ longam. Itaque submotâ consonante nihilominus manet longa vocalis. *Hi.* Vera prædicas. *Cr.* Si quis illiteratus & ignotus ingrederetur, planè crederet nos inter nos micatione digitorum rusticorum lu-

ludum renovare. *Le.* Nos, quantum video, frustrà micamus digitis: tu, si potes, expedi. *Eu.* Videte quantula res nonnunquam torquet homines etiam eruditos; præpositio *ex* pertinet ad finem carminis præcedentis,

Qui bene vertendo, & eas describendo malè, ex
Græcis bonis Latinas fecit non bonas:

Itànihil est scrupuli. *Le.* Sic est, per Musas. *Ca.* Quandoquidem cœpimus micare digitis, velim ut aliquis mihi versum hunc ex Andria digerat in suos pedes,

Sine invidia laudem invenias, & amicos pares;

nam mihi sæpe tentanti non successit. *Le.* *Sine in*, iambus est; *vidia*, anapæstus; *laudem in*, spondæus; *venias*, anapæstus; *& ami*, rursus anapæstus. *Ca.* Habes jam pedes quinque, & supersunt tres syllabæ, quarum prima est longa; ut nec iambum facere possis, aut tribrachyn. *Le.* Profectò vera prædicas. Hæremus in vado: quis nos expediet? *Eu.* Nemo meliùs quàm qui induxit in hoc vadum. Age, Carine, nè cela, si quid habes, inter candidos amiculos. *Ca.* Nisi me fallat memoria, videor mihi quiddam tale legisse apud Priscianum, qui docet apud Latinos Comicos *v* consonantem perinde elidi ut vocalem, quemadmodum frequenter in hac dictione *enimvero*, sic ut pars *enime* faciat anapæstum. *Le.* Itaque metire nobis. *Ca.* Faciam: *Sine inidi* proceleusmaticus est, nisi mavis elidi *i*, per Synæresin; ut cùm Virgilius *aureo* ponit in fine carminis heroici pro *auro*. Quod si placet, erit primo loco tribrachys: *à lau*, spondæus est; *d' inveni*, dactylus; *as & a*, dactylus; *micos*, spondæus; *pares*, iambus. *Sb.* Carinus nos explicuit ex hoc sanè vado. Sed est in eadem scena locus quem haud scio an quisquam animadverterit. *Hi.* Obsecro, profer. *Sb.* Illic hunc in modum loquitur Simo,

Sine ut eveniat quod volo,
In Pamphilo ut nihil sit moræ, restat Chremes.

Hi. Quid hîc te offendit? *Sb.* Cùm *sine* sit minitantis, nihil hîc sequitur quod faciat ad minas. Proinde suspicor à Poëta scriptum fuisse,

Sin eveniat quod volo;

ut *sin* respondeat ad *si* quod præcessit,

Si propter amorem uxorem nolit ducere:

Proponit enim senex duas partes inter se diversas. "Si Pamphilus ob amorem Glycerii recusat nuptias, erit quod cum "illo expostulem; sin ille non recusârit, tum mihi restat "exorandus Chremes. Porrò hyperbaton longius fecit interpellatio Sosiæ, & stomachus Simonis in Davum. *Hi.* Mus, porrige

orrige mihi codicem. *Cr.* Committis tu muri codicem? *i.* Tutiùs quàm vinum. I ispeream nisi verum dixit Sbrulus. *Pa.* Trade mihi codicem, ut ostendam alium scrupulum. prologo Eunuchi versus hic non constat,

Habeo alia multa, quæ nunc condonabuntur.

Quanquam enim Comici Latini præcipuè sumunt sibi multam libertatem in hoc genere Carminis, tamen nusquam nemini illos Senarium claudere spondæo, nisi fortè legendum est *condonabitur* (a) ἀπροσώπως, aut *condonabimus*, mutato numero personæ. *Ma.* O mores verè Poëticos! In ipso limine convivii (b) micant digitis, & librum adhibent. Lusus & literas præstat servare in mensas secundas. *Cr.* Non omnino pessimum consilium dat Margareta; obtemperabitur: placato stomacho revocabimus lusum, interim digitis micabimus in disco. *Hi.* Videte luxum poëticum. Habetis triplex ovorum genus, elixa, assa, frixa; omnia recentissima sunt, intra biduum nata. *Pa.* Ego butyri esum non fero: si frixa sunt oleo, perplacebunt. *Hi.* Abi, puer, disce ex Margareta in utro frixa sint. *Mus.* In neutro, inquit. *Hi.* Nec in butyro, nec in oleo? In quo igitur? *Mus.* In lixivio, ut ait. *Cr.* Qualis percontatio, talis responsio. Quid negotii est dignoscere butyrum ab oleo? *Ca.* Præsertim his qui tam facilè discernunt lactucam à beta. *Hi.* Habetis ovationem, sequetur aliquando triumphus. Heus, puer, circumfer oculos. Nihílne vides hîc deesse? *Mus.* Permulta. *Hi.* Hæc ova desiderant condimentum, quo temperetur calor. *Mus.* Quid vis? *Hi.* Dic ut ex contusis (c) vitis claviculis mittat nobis succum. *Mus.* Dicam. *Hi.* Quid huc redis inanis? *Mus.* Negat (d) è claviculis succum exprimi solere. *Le.* O famulam! *Sb.* Certè fabulis condiemus ova nostra. In Epodis Horatianis offendi locum quendam, non depravatum quod ad scripturam attinet, sed depravatè interpretatum, nec à Mancinello solùm cæterísque recentioribus, verùm etiam ab ipso Porphyrione. Locus est in carmine quo canit palinodiam Canidiæ veneficæ:

Tuisque venter partum ejus, & tuo
Cruore rubros obstetrix pannos lavit,
Utcunque fortis exilis puerpera.

Existimant enim omnes hîc *exilis* nomen esse, cùm sit verbum. Adscribam verba Porphyrionis si tamen illius esse credendum est: " *Exilem* autem, inquit, sub illa specie quasi " puerperio facta sit deformis; per exilitatem corporis ma-" ciem naturalem dicit. Pudendus lapsus, si vir tantus non sensit

a *Sine persona.*

b Rusticorum lusus est, vulgaris etiamnum Italiæ. Vide proverbium, *Dignus quicum in tenebris mices.* Metiebantur versus sublatis ac repressis digitis: id mulier putat esse micare digitis.

c Natura addit vitium palmitibus laqueos quosdam, quibus repit & alligat sese; has Plinius vocat claviculas lib. 22. in prologo.

d Perversè respondet, quasi parvos clavos jusserat contundi.

sensit metri legem reclamare huic sensui. Neque enim quartus locus admittit Spondæum. Verùm Poëta jocatur illam verè peperisse, quanquam non diu languisset ac decubuisset à partu, sed statim exsiliisset è lecto, quemadmodum solent quædam fortes puerperæ. *Hi.* Habemus tibi gratiam, Sbruli, qui tam lautè condieris ova nostra. *Le.* Isti non dissimile est quod legitur in primo Odarum libro. Odæ initium est, *Tu nè quæsieris.* Sic autem habet constans lectio, *Neu Babylonios Tentâris numeros, ut meliùs quicquid erit pati.* Hunc locum ità transiliunt veteres interpretes, quasi nihil habeat scrupuli: solus Mancinellus sentiens orationem imperfectam jubet addi *possis. Sb.* Habes aliquid de hac re compertius? *Le.* Nescio; sed mihi videtur Horatius Græci sermonis idioma reddidisse, quod nullus Poëtarum facit libentius aut frequentiùs: Nam Græcis est familiare (*a*) aparemphaton adjungere huic dictioni ὡς & ὥστε. Sic Horatius, *ut pati*, pro *ut patiaris.* Quanquam quod divinat Mancinellus non est prorsus absurdum. *Hi.* Mihi vehementer arridet quod dicis. Curre, Mus, & adfer si quid est reliquum. *Cr.* Quid isthuc est novarum deliciarum? *Hi.* Hic est cucumis sectus in laminulas: hoc est jus ex coctis intestinis cucurbitæ; conducit lubricandis intestinis. *Sb.* O cœnam verè medicam! *Hi.* Boni consulite. Mox aderit gallina ex corte nostra. *Sb.* Commutabimus tibi nomen, & pro Hilario vocabimus Apicium. *Hi.* Age, nunc ridete quantum voletis; cras fortasse seriò laudabitis hanc cœnam. *Sb.* Quî sic? *Hi.* Cum senseris tibi probè conditum esse prandium. *Sb.* (*b*) Fame? *Hi.* Scilicet. *Cr.* Scis, Hilari, quid provinciæ te vellem suscipere? *Hi.* Sciam, si dixeris. *Cr.* Chorus canit hymnos quosdam non indoctos, sed per indoctos multis locis depravatos: eos cuperem tuâ operâ nobis restitui. Ut autem exemplum proferam, ità canimus;

Hostis Herodes impie,
Christum venire quid times?

Ordo dictionis unius inversus geminum vitium invexit carmini. Nam *hostis*, cùm trochæum efficiat, nullum habet locum in carmine Iambico; & *Hero*, spondæus, non recipitur in sede secunda. Nec dubium est quin versus ità primùm scriptus sit, *Herodes, hostis impie.* Jam epithetum *impie* molliùs cohæret cùm *hostis* quàm cum *Herodes.* Porrò quoniam Herodes dictio Græca est, η vertitur in ε in casu vocandi: ut, Σωκράτης, ὦ Σώκρατες, quemadmodum & in Ἀγάμεμνων ω mega recti casûs vertitur in omicron. Rursum ità canimus hymnum,

a Id est, *infinitum, ut pati.*

b Allusit ad dictum Socratis, qui dixit famem esse condimentum omnium & jucundissimum & minimo parabile.

Jesu

Jesu corona virginum,
Quem mater illa concepit,
Quæ sola virgo parturit.

Dubium non est, quin *concipit* sit pronunciandum. Nam temporis hypallage gratiam etiam addit sermoni. Ridiculum autem est nos offendi in *concipit*, cùm sequatur *parturit*. *Hi.* Istius generis & ipse permulta offendi, nec pigebit olim huic rei aliquot dierum opellam dare: nam mihi videtur Ambrosius in hoc carmine non parùm habere gratiæ, adeò ferè finit dimetrum dictione trisyllabâ, & cæsuram ferè collocat in fine dictionis. Id crebriùs apud eum, fit quàm ut casus videri possit. Si quæritis exemplum: *Deus Creator*, hic est penthemimeris: accinitur, *omnium: Polique rector*; accinitur, *vestiens: Diem decoro*; accinitur, *lumine: Noctem soporis*; accinitur, *gratiâ*. Sed adest gallina satis obesa, quæ mihi totis decem annis peperit o a, & exclusit pullos. *Cr.* Indigna erat quæ necaretur. *Ca.* Si licet aliquid admiscere de studiis severioribus, habeo quod proponam. *Hi.* Modò nè nimium sit tetricum. *Ca.* Non est. Cœpi nuper legere Senecæ epistolas, & in ipso statim portu, quod aiunt, impegi. Locus est in prima epistola. *Et si volueris*, inquit, *attendere, magna vitæ pars elabitur malè agentibus, maxima nihil agentibus, tota aliud agentibus.* In hac sententia affectat nescio quid argutiæ, quod ego non satis assequor. *Le.* Divinabo, si voles. *Ca.* Maximé. *Le.* Nemo perpetuò peccat. Et tamen luxu, libidine, ambitione, cæterísque vitiis, magna vitæ pars perit: sed multò major vitæ portio perit nihil agentibus. Porrò *nihil agere* dicuntur, non qui vivunt in otio, sed qui rebus frivolis & nihil ad felicitatem conducentibus occupantur: inde proverbium, *Satius est cessare quàm nihil agere.* Sed tota vita perit aliud agentibus. *Aliud agere* dicitur, qui non est attentus ad id quod agit. Perit igitur tota vita, quoniam cùm vacamus vitiis, aliud agimus; dum vacamus frivolis, aliud agimus; dum studemus philosophiæ, (quoniam id facimus supinè & oscitanter) aliud agimus, parùm attenti, velut ad rem minimè seriam. Hæc interpretatio si parùm arridet, numeretur hæc sententia Senecæ inter eas quas in hoc scriptore damnat Aulus Gellius ut frivolè argutas. *Hi.* Mihi sanè satis arridet: (Sed interim strenuè ad gallinam. Nolim vos falli, nihil præterea apparati est) quadrat enim ad id quod præcessit, *Turpissima est jactura quæ per negligentiam fit.* Id autem declarat hac trimembri sententiâ. At paulò pòst videor mihi videre mendam, *Mortem non prospicimus;*

Magna pars ejus jam præteriit. Nam legendum arbitror, *Mortem* * *prospicimus.* *Prospicimus* enim quæ procul absunt, cùm *mors magna ex parte præterierit* nobis. *Le.* Si sibi permittunt philosophi ut aliquando divertant in prata Musarum, fortasse non videbitur absurdum si nos aliquando vel animi gratiâ divertamus in illorum regionem. *Hi.* Quidni? *Le.* Cùm nuper relegerem librum Aristotelis, quem inscripsit περὶ τῶν ἐλέγχων, quorum argumentum est rhetoribus cum philosophis magna ex parte commune, comperi insignes errores interpretum. Neque dubitandum est quin hîc, qui Græcè nesciunt, in multis locis egregiè delirârint. Aristoteles enim proponit hujusmodi genus ambigui, quod nascitur ex voce quæ eadem declarat diversa, ὅτι μανθάνουσιν οἱ ἐπιστάμενοι, τὰ γὰρ ἀποστοματιζόμενα μανθάνουσιν οἱ γραμματικοί· τὸ γὰρ μανθάνειν ὁμώνυμον, τό τε ξυνιέναι χρώμενον τῇ ἐπιστήμῃ, καὶ τὸ λαμβάνειν τὴν ἐπιστήμην. Id verterunt in hunc modum, "*Quoniam discunt scientes: nam "secundùm os Grammatici discunt. Discere enim æquivocum, " ad intelligere eum qui utitur disciplinâ, & accipere disci" plinam.*" *Hi.* Visus es mihi nunc Hebraicè loqui, non Latinè. *Le.* Estne quisquam vestrûm qui audivit hîc ullam vocem æquivocam? *Hi.* Nullam. *Le.* Quid igitur stultius quàm id velle vertere quod verti non poterat? Neque enim quemadmodum Græcis μανθάνειν sonat μαθεῖν, & μαθητεύειν, ità Latinis *discere*, *doctrinam accipere*, aut *tradere*. Quamquam an hoc sit verum, nescio: magis abitror sic, μανθάνειν esse anceps apud Græcos, quemadmodum *cognoscere* apud Latinos. *Cognoscit* enim qui *novit*, & *cognoscit* judex qui *discit* causam. Sic, opinor,, Græcis μανθάνειν dicitur præceptor, qui exigit prælecta pueris, & pueri quibus prælegitur. Quàm verò venustè reddidit, τὰ γὰρ ἀποστοματιζόμενα μανθάνουσιν οἱ γραμματικοί; *nam secundùm os grammatici discunt?* cùm vertere debuerit, *nam grammatici quæ dictant, docent.* Hic interpretis erat aliud exemplum supponere, quod non eadem verba, sed eandem rei speciem exhiberet. Quanquàm hoc loco suspicor etiam in Græca scriptura nonnihil esse mendæ; scribendum autem, ὁμώνυμον τῷ τε ξυνιέναι καὶ τῷ λαμβάνειν. Paulò pòst subjicit aliud exemplum Ambigui, quod nascitur non ex vario vocis ejusdem significatu, sed ex diversa connexione; τὸ βούλεσθαι λαβεῖν με τοὺς πολεμίους, *velle me recipere pugnantes.* Sic enim vertit, pro eo quod erat, *velle me capere hostes.* Et si legas βούλεσθε, sermo fit dilucidior, *Vultis me capere hostes?*

* Prospicimus quæ à fronte sunt, sed procul; Respicimus à tergo relicta.

hostes? Nam pronomen potest præcedere verbum *capere*, & potest sequi. Si præcedat, hic erit sensus, *Vultis ut ego capiam hostes*; Si sequatur, erit hic, *Vultis ut hostes me capiant?* Subjicit ejusdem generis aliud exemplum, ἆρα ὅ τις γινώσκει, τοῦτο γινώσκει, id est, *An quod quis novit, hoc novit?* Ambiguitas est in τοῦτο. Id si sumatur accusandi casu, sensus erit, Quicquid alicui cognitum est, id illi cognitum esse. Sin nominandi casu, sensus hic erit, Quam rem quis intelligit, ea intelligit: quasi cognosci non possit, nisi quod vicissim cognoscat. Rursus aliud subjicit, ἆρα ὅ τις ὁρᾷ, τοῦτο ὁρᾷ; ὁρᾷ δὲ τὸν κίονα· ὥστε ὁρᾷ ὁ κίων. *An quod quis videt, id videt? sed videt columnam; columna igitur videt.* Rursus in τοῦτο est ambiguitas quam priùs indicavimus. Verùm hæc utcunque reddi poterant Latinis auribus, quod sequitur nullo modo reddi poterat; ἆρ' ἐγὼ ὃ σὺ φῂς εἶναι, τοῦτο σὺ φῂς εἶναι. φῂς δὲ λίθον εἶναι. σὺ ἄρα φῂς λίθος εἶναι. Quod illi sic reddiderunt, *Putas quod tu dicis esse, hoc tu dicis esse; dicis autem lapidem esse, tu ergò lapis dicis esse.* Obsecro quis omnino sensus humanus ex his verbis percipi possit? Ambiguitas enim partim pendet ex idiomate Græci sermonis, quæ est in majore ac minore. Quanquam in majore est & alia ambiguitas in duabus dictionibus ὃ & τοῦτο, quæ si capiantur nominandi casu, sensus erit, *Quicquid te dicis esse, hoc tu es.* Sin accusandi, sensus erit, *Quamcunque rem tu dicis esse, eam dicis esse.* Et ad hunc sensum subsumit, λίθον φῂς εἶναι, sed ad priorem colligit, σὺ ἄρα φῂς λίθος εἶναι. Græci sermonis proprietatem semel ausus est imitari Catullus,

Phaselus iste, quem videtis, hospites,
Ait fuisse navium celerrimus.

Sic enim ferebatur hic versus in antiquioribus editionibus. Hoc ignorato, necesse est multis modis delirare eos qui in hæc loca scribunt commentarios. Nè id quidem quod inibi continenter sequitur Latino potest esse perspicuum, Καὶ ἆρ' ἔστι σιγῶντα λέγειν; διττὸν γάρ ἐστι, τὸ σιγῶντα λέγειν, τό τε τὸν λέγοντα σιγᾶν, καὶ τὸ τὰ λεγόμενα. Id reddiderunt hunc in modum, *Et putas, est tacentem dicere? Duplex enim est, tacentem dicere, & hunc dicere tacentem, & quæ dicuntur.* An non hæc Sibyllæ foliis obscuriora? *Hi.* Mihi nec Græca satis liquent. *Le.* Exponam pro mea divinatione. *Anpossibile est tacentem dicere?* Hæc interrogatio *duplicem habet sensum*, quorum alter est falsus & absurdus, alter esse potest verus. Nam fieri non potest ut qui loquitur

non dicat ea quæ loquitur, hoc eſt, ut *loquendo taceat*; ſed fieri poteſt ut is qui loquitur *taceat eum qui loquitur*. Quamquam hoc exemplum recidit in alteram formam, quam paulò pòſt ſubjicit. Rurſum illud admiror, quòd mox in genere ambiguitatis, quæ naſcitur ex pluribus dictionibus conjunctis, mutârint Græci vocem *ſeculi* in *literis*, ἐπίςασθαι τὰ γράμματα, cùm Latini codices habeant *ſcire ſeculum*. Hic enim duplex ſenſus naſcitur, vel ut ipſum ſeculum ſciat aliquid, vel ut aliquis ſciat ſeculum. Verùm hoc mollius eſt in αἰῶνα, ſive in κόσμον, quàm in γράμματα. Nam literæ dicuntur abſurdè ſcire quippiam: verùm nihil abſurdi fit ſi quis dicat, aliquid noſtro ſeculo notum eſſe, aut aliquem nôſſe ſuum ſeculum. Jam aliquantò pòſt, ubi proponit exemplum ambigui ex accentu, non veritus eſt interpres pro verbis Homeri ſupponere Virgiliana, cùm eadem fuerit neceſſitas in illo exemplo, *Quicquid dicis eſſe, hoc eſt*. Ex Homero refert Ariſtoteles, οὗ καταπύθεται ὄμβρῳ. Si οὗ aſpiretur ac circumflectatur, ſonat, *cujus computreſcit pluviâ*; ſin οὐ ſit exile & acutum, ſonat, *non computreſcit pluviâ*. Atque hoc quidem ſumptum eſt ex Iliad. ψ. Alterum eſt διδόμεν δέ οἱ εὖχος ἀρέσθαι· accentu collocato ſuper penultimam ſonat, *concède illi*; ſin ſuper primam, δίδομεν ſonat, *damus*. At Poeta non ſentit Jovem dicere, concedimus illi: ſed Jupiter mandat ipſi ſomnio, ut illi ad quem mittitur concedat potiri voto. Dictum eſt enim διδόμεν, pro διδόναι. Pro his duobus Homericis ſubjecerunt hæc ex noſtris poëtis, velut illud ex Odis Horatii,

Me tuo longas pereunte noctes,
Lydia, dormis.

Etenim ſi accentus ſit in *me* correpto, & *tu* ſit grave, unica dictio eſt, *metuo*, id eſt, timeo. Quanquam hæc ambiguitas pendet non ſolùm ex accentu, verùm etiam ex compoſitione. Alterum ſuppoſuerunt ex Virgilio,

Heu! quianam tanti cinxerunt æthera nimbi.

Quanquam hæc quoque ex compoſitione naſcitur ambiguitas. *Hi.* Sunt iſta quidem arguta, dignáque cognitu, Leonarde; ſed interim vereor, nè cui convivium hoc Sophiſticum videatur magis quàm Poëticum: aliàs, ſi videbitur, vel totum diem venabimur Elenchos (*a*) in Elenchis. *Le.* Hoc eſt, in luco ligna, in mari quæremus aquam. *Hi.* Ubi eſt meus Mus? *Mus.* Adeſt. *Hi.* Mone Margaretam ut tradat bellaria. *Mus.* Adeo. *Hi.* Rurſum ades vacuus? *Mus.* Negat ſe de bellariis cogitâſſe, & ait ſatis diu ſeſſum eſſe. *Hi.* Vereor nè ſi diutiùs

a Id eſt, redargutionibus. ἐλέγχειν enim redarguere eſt.

diutiùs hîc philoſophemur, illa nobis menſam ſubvertat, quemadmodum Xantippe Socrati: conſultius eſt igitur ut bellaria ſumamus in horto; ibi ſimul & ambulabimus, & liberè nugabimur. Interea ſibi quiſque decerpat ex arbore quod lubet. *Con.* Placet conſilium. *Hi.* Eſt illic fonticulus quovis vino ſuavior. *Ca.* Quî fit ut hortus tuus magis niteat quàm aula? *Hi.* Quia hîc verſor frequentiùs. Si quid arridet hîc, nè parcite noſtris opibus hortenſibus. Jam ſi ſatis videtur deambulatum, quid ſi conſidamus hic ſub tilia, & Muſas ciamus? *Pa.* Age, fiat. *Hi.* Thema ſuppeditet hortus ipſe. *Pa.* Si præceſſeris, ſequemur. *Hi.* Age, faciam. *Præpoſterè facit cui variis deliciis niteat hortus, cùm animum habeat nullis diſciplinis, nullis virtutibus excultum.* *Le.* Credemus adeſſe Muſas, ſi reddideris eandem ſententiam carmine. *Hi.* Hoc mihi longè proclivius, proſam orationem vertere carmine, quàm argentum commutare auro. *Le.* Dic igitur. *Hi.*

Cui renidet hortus undiquaque floſculis,
Animúmque nullis expolitum dotibus
Squallere patitur, is facit præpoſterè.

Habetis carmen Muſis (*a*) & Apolline nullo. Sed elegans fuerit, ſi ſinguli hanc ſententiam diverſo genere carminis reddatis. *Le.* Qui vicerit, quid præmii feret? *Hi.* Hunc calathum onuſtum malis, aut prunis, aut ceraſis, aut meſpilis, aut pyris, aut ſi quid aliud magìs (*b*) adblanditur. *Le.* Quis erit arbiter certaminis? *Hi.* Quis niſi Crato? Et idcirco ſolus non certabit, quò magis auſcultet. *Cr.* Vereor nè talem ſitis habituri judicem, qualem olim habebant (*c*) coccyx & luſcinia inter ſeſe canendi gloriâ decertantes. *Hi.* Sat eſt, ſi placet omnibus. *Con.* Placet arbiter. Incipe, Leonarde. *Le.*

Cui tot deliciis renidet hortus,
Herbis, floribus, arborúmque fœtu
Et multo & vario, nec excolendum
Curat pectus & artibus probatis
Et virtutibus, is mihi videtur
Lævo judicio parúmque recto. Dixi.

Hi. Carinus (*d*) arrodit unguem; exſpectamus aliquid elaboratum. *Ca.* Nulla adeſt Muſa.

Cura cui eſt ut niteat hortus floſculis ac fœtibus,
Negligenti excolere pectus diſciplinis optimis,
Hic labore, mihi ut videtur, ringitur præpoſtero.

Hi. Non fruſtrà arroſus eſt unguis. *Eu.* Quoniam ordo me vocat, nè nihil adferam;

a Alluſit ad illud Martial. *Muſis & Apolline nullo* Quod *ſcribi verſus, hoc Ciceronis habes.*

b Id eſt, placet, ſicut *arridere* dicitur quod placet.

c Qui Latinè dicitur Cuculus, penultimâ productâ. Notus eſt apologus de certamine canendi inter luſciniam & cuculum, aſino judice.

d Geſtus eſt cogitantis, Perſ. *Nec pluteum cædit, nec demorſos ſapit ungues.* Idem, *Chæreſtratus ungues Arrodens ait hoc.*

Qui studet ut variis niteat cultissimus hortus
Deliciis, patiens animum squallere, nec ullis
Artibus expoliens, huic est præpostera cura.

Hi. Non est cur exstimulemus Sbrulium. Nam ille sic scatet versibus, ut plerumque vel imprudens effundat carmina. *Sb.*

Cui vernat hortus cultus & elegans,
Nec pectus ullis artibus excolit,
Præposterâ is curâ laborat.
Sit ratio tibi prima mentis.

Pa. *Quisquis accurat variis ut hortus*
Floribus vernet, neque pectus idem
Artibus sanctis colit, hunc habet præ-
postera cura.

Hi. Nunc experiamur cui hortus suppeditet plures sententias. *Le.* Quidni faciat tam dives? Vel hoc rosetum mihi suggeret quod dicam. *Ut brevis est rosæ nitor, ita fugax est juventus: properas carpere rosam priusquam marcescat; magis adnitendum est, nè sine fructu tibi effluat juventus.* *Hi.* Thema satis aptum carmini. *Ca. Ut inter arbores suus cuique fœtus; ità inter homines suæ cuique dotes sunt.* Eu. *Ut terra, si excolatur, varias opes gignit in usus humanos; neglecta, spinis ac vepribus obducitur: ità hominis ingenium, si excolatur optimis studiis, plurimas edit virtutes; sin negligas, variis occupatur vitiis.* Sb. *Hortus quotannis colendus est, ut niteat; animus semel excultus honestis studiis, perpetuo floret ac vernat.* Pa. *Ut amœnitas hortorum non avocat animum ab honestis studiis, sed ad hæc invitat potiùs: ità quærendi sunt lusus ac joci qui non absunt à literis.* *Hi.* Euge, video examen sententiarum. Nunc ad versus: Sed antequam id aggrediamur, meâ sententiâ, fuerit exercitatio nec inelegans, nec infrugifera, si primam sententiam toties reddamus Græcis versiculis quoties reddidimus Latinis. Hîc auspicabitur Leonardus, jam olim familiaris Musis Græcanicis. *Le.* Incipiam, si jubes. *Hi.* Jubeo atque impero. *Le.*

Ὦ κῆπός ἐστιν ἄνθεσιν γελῶν καλοῖς,
Ὁ δὲ νοῦς μάλ' αὐχμῶν τοῖς καλοῖς μαθήμασιν
Οὐκ ἔστι κόσμιος, οὗτος οὐκ ὀρθῶς φρονεῖ,
Περὶ πλείονος ποιῶν τὰ φαῦλ' ἢ κρείττονα.

Cui hortus est floribus ridens pulchris,
Animus verò maximè squalens bonis disciplinis
Non est ornatus, hic non rectè sapit,
Pluris æstimans deteriora quàm meliora.

(a) Ego

(a) Ego præsulem egi, succedat qui volet. *Hi.* Carinus. *Ca.* Imò Hilarius. *Le.* Sed video Margaretam intervenire: adfert nescio quid deliciarum. *Hi.* Si id fecerit, me fefellerit. Mea furia, quid adfers? *Ma.* Sinapi quo condiatis vestra bellaria. An non pudet hic garrire in multam noctem? & postea vos poetæ multa blateratis in loquacitatem fœminarum. *Cr.* Haud malè monet Margareta: jam tempus est ut suum quisque nidum adeat. Aliàs in hoc pulcherrimo certaminis genere vel solidum diem consumemus. *Hi.* Sed cui addicis præmium? *Cr.* In præsentia quidem mihi ipsi addico. Nullus enim vicit præter unum me. *Hi.* Quî vicisti, qui non certaveris? *Cr.* Vos certâstis, at non decertâstis. Ego, quod nemo vestrûm potuit, vici Margaretam. *Ca.* Hilari, æquum postulat; auferat calathum.

ARGUMENTUM.

Inquisitio de Fide Summam continet & Synopsin Catholicæ professionis. Inducit Lutheranum, ut sic orthodoxâ ejus fide utramque partem trabat in concordiam. De Excommunicatione, & brutis papæ fulminibus. Etiam cum impiis & hæreticis consuescendum, si spes sit ulla corrigendi. Symbolum verbum est militare. Paraphrasis divinissima & elegantissima in Symbolum Apostolicum.

AULUS, BARBATIUS.

Au. (b) PUerorum est cantilena, *Saluta libenter.* Verùm haud scio an mihi fas sit tibi dicere salutem. *Ba.* Equidem malim qui det salutem quàm qui dicat. Sed quam ob rem isthuc ais, Aule? *Au.* Quamobrem? Quia, si scire vis, oles aut sulphur, aut fulmen Jovis. *Ba.* Sunt & (c) Vejoves, sunt (d) bruta fulmina, multùm etiam origine dissidentia à fatidicis. Nam, ut suspicor, tu de anathemate sentis. *Au.* Rem conjectas. *Ba.* Audivi quidem horrenda tonitrua, fulminis ictum non sensi. *Au* Quî sic? *Ba.* Quia nihilo pejùs concoquo, neque irrequietiùs dormio. *Au.* Sed hoc periculosius solet esse malum, quia non sentitur. Verùm hæc bruta fulmina, quæ tu vocas, (e) feriunt montes & maria. *Ba.* feriunt, sed irritis ictibus. Est (f) & fulgur è vitro, seu vase æreo. *Au.* Certè territat & hoc. *Ba.* Verum; sed pueros. Solus Deus habet fulmen quo feriat animum. *Au.* Quid si Deus est in suo vicario? *Ba.* Utinam. *Au.* Imò multi demirantur te jamdudum non esse quovis (g) carbone atriorem. *Ba.* Finge me talem. Atqui tantò magìs erat optanda salus perdito, si placeet Evangelica doctrina. *Au.* Optanda

a Allusit ad Salios sacerdotes Martis, ni fallor qui saltabant in pompa. Præsul autem qui saltat primus. Est in quibusdam choreis mos, ut unus solus auspicetur saltationem; unde quisquis aliis cunctantibus rem cœpit, dicitur incepisse choream.

b In libello cui titulus Cato: nam is pueris prælegitur.

c Sunt Joves sinistri & noxii. Sic vocant poëtæ numen lævum, vejovem.

d Vide Plin. lib. 2. c. 45. Bruta, quia sine ratione veniunt, nec quicquam portendunt: Fatidica prædicunt aliquid.

e Refert Plin. verba loco modo citato.

f Vide prov.

g Videtur innuere quempiam excommunicatum.

tanda quidem, at non dicenda. *Ba.* Cur ità? *Au.* Quò pudescat ictus fulmine, ac resipiscat. *Ba.* Si sic nobiscum egisset Deus, periceramus omnes. *Au.* Quamobrem? *Ba.* Quia cùm essemus inimici Dei, cultores idolorum, militantes in castris Satanæ, hoc est, modis omnibus excommunicatissimi, tum ille maximè nobiscum confabulatus est per Filium suum, suóque colloquio nos restituit in vitam cùm essemus mortui. *Au.* Ista quidem verè narras. *Ba.* Imò malè ageretur cum omnibus ægrotis, si medicus fugeret alloquium quoties ingens morbus gravat miserum; imò tum maximè conveniebat adesse medicum. *Au.* At ego metuo nè tu mihi citiùs afflas aliquid tui mali, quàm fiat ut tuo morbo medear. Nonnunquam usu venit ut pro medico fiat (a) palæstrites qui visit ægrotum. *Ba.* Ità quidem usu venit in corporum morbis: verùm in animi malis est tibi parata antidotus adversùs omne contagium. *Au.* Quænam? *Ba.* Adamantinum propositum non divelli à sententia semel infixa. Deinde, cur palæstram metuis, ubi res verbis agitur? *Au.* Est aliquid quod dicis, si modò spes sit profectûs. *Ba.* Proverbio dicitur, *Donec spirat homo, sperandum esse.* Et juxta Paulum, *Charitas* nescit desperare, quia *sperat omnia.* *Au.* Non pessimè mones; atque hâc spe puto mihi fas esse tecum miscere sermonem aliquantisper; ac, si pateris, medicum agam. *Ba.* Licet. *Au.* Vulgò sunt invisi percontatores. Et tamen in medicis probantur qui percontantur de singulis. *Ba.* Percontare (b) à cœlo usque ad terram, si libet. *Au.* Experiar, modò fidem des te responsurum ex animo. *Ba.* Do, modò sciam qua de re velis percontari. *Au.* De symbolo Apostolorum. *Ba.* Audio (c) militare verbum, nec recuso haberi pro hoste Christi si quid hic fefellero. *Au.* *Credis in Deum Patrem omnipotentem, qui condiderit cœlum & terram?* *Ba.* Et quicquid cœlo terrâque continetur, atque etiam mentes angelicas. *Au.* Cùm *Deum* dicis, quid sentis? *Ba.* Sentio mentem esse quandam æternam, quæ nec initium habuerat, nec finem sit habitura; quâ nihil esse potest nec majus, nec sapientius, nec melius. *Au.* Ista quidem satis pié. *Ba.* Quæ nutu suo omnipotenti condidit quicquid est rerum visibilium aut invisibilium; quæ sapientiâ mirabili moderatur ac gubernat universa, suâ bonitate pascit ac servat omnia, atque hominum genus collapsum gratuitò restituit. *Au.* Sunt quidem ista tria præcipua in Deo. Sed quid fructûs capis ex istorum cognitione? *Ba.* Cùm *Omnipotentem* cogito, me totum illi submitto, ad cujus majestatem nihil est hominum aut-

a Id est, *luctator*, nimirum cùm invisit phreniticum. Vide Lapithas Luciani.

b Plautinum proverbium, pro, à capite usque ad pedes.

c Qui baptizantur dant nomen imperatori Christo, cujus sacramentis auctorantur: Et Symbolum apud milites signum est quo inter ipsos convenit, sive id vocale est, sive mutum.

ut Angelorum sublimitas. Deinde plenâ fiduciâ credo quod ab illo factum tradunt Sacræ literæ, simúlque futurum quicquid ille promisit, quando nutu quicquid vult potest, quantumvis homini videatur impossibile. Ità fit ut meis viribus diffisus totus ab illo pendeam qui potest omnia. Ubi *Sapientiam* illius intueor, nihil tribuo meæ sapientiæ, verùm credo omnia rectissimè justissiméque ab eo fieri, etiamsi juxta sensum humanum videantur absurda aut iniqua. Cùm *Bonitatem* considero, video nihil esse in me quod illius gratuitæ beneficentiæ non debeam; & nullum arbitror esse tantum crimen quod ille nolit ignoscere resipiscenti, neque quicquam esse quod ille non sit largiturus cum fiducia petenti. *Au.* Num satis esse putas quòd credis illum esse talem? *Ba.* Nequaquam; sed sincero affectu totam fiduciam ac spem in illum unum transfero, detestans Satanam, omnémque idololatriam, & quicquid est artium magicarum. Illum solum adoro, nihil illi nec præferens nec æquans, non angelum, non parentes, non liberos, non uxorem, non principem, non opes, non honores, non voluptates; paratus & vitam illius causâ perdere, si jusserit, certus enim non posse perire qui se totum illi tradiderit. *Au.* Nihil igitur colis, nihil times, nihil amas, nisi unum Deum? *Ba.* Si quid veneror, si quid metuo, si quid amo præter eum, ejus causâ amo, metuo, colo, omnia ad illius gloriam referens, semper illi gratias agens, sive læta contingunt sive tristia, sive mori datur sive vivere. *Au.* Sana quidem est hactenus tua oratio. De secunda persona quid sentis? *Ba.* Sciscitare. *Au.* Credis Jesum fuisse Deum & hominem? *Ba.* Maximè. *Au.* Qui fieri potuit ut idem sit Deus immortalis, & homo mortalis? *Ba.* Istud illi facile fuit efficere qui quicquid vult potest. Et ob divinam naturam, quam eandem habet cum Patre, quicquid magnitudinis, sapientiæ & bonitatis attribuo Patri, idem tribuo & Filio; quicquid debeo Patri, debeo & Filio: nisi quòd ità visum est Patri, ut per Filium conderet ac donaret nobis omnia. *Au.* Cur igitur Sacræ literæ Filium frequentiùs appellant Dominum quàm Deum? *Ba.* Quia *Deus* authoritatis, hoc est, principatûs, est nomen, quæ Patri præcipuè convenit, qui simpliciter principium est omnium, atque ipsius etiam Deitatis fons. *Dominus* redemptoris & assertoris vocabulum est. Quanquam & Pater redimit per Filium; & Filius Deus est, sed ex Deo Patre. Solus autem Pater à nullo est, & in personis Divinis principem locum obtinet. *Au.* Ergò & in Jesu collocas tuam fiduciam? *Ba.* Quid ni?

Objectio, ex loco testimonii.

ni? *Au.* Sed propheta *maledictum* dixit *qui fidit in homine.* *Ba.* Sed huic uni homini *data est omnis potestas in cœlo & in terra, ut in nomine ejus flectatur omne genu cœlestium, terrestrium, & inferorum.* Quanquam nec in hoc fiduciæ spei que meæ sacram, ut aiunt, ancoram figerem, ni Deus esset. *Au.* Cur eum *filium* appellas? *Ba.* Ne quis somniet esse creaturam. *Au.* Cur *unicum*? *Ba.* Ut discernam naturæ filium à filiis adoptionis, cujus cognominis honorem nobis etiam impertit, ut neminem præter hunc alium exspectemus. *Au.* Cur eum qui deus erat hominem fieri voluit? *Ba.* Ut homines homo reconciliaret Deo. *Au.* Credis conceptum citra virilem operam, opificio Spiritûs sancti ac natum ex incorrupta Virgine Maria, de illius substantia sumpto mortali corpore? *Ba.* Maximé. *Au.* Cur sic nasci voluit? *Ba.* Quia sic decebat nasci Deum; sic decebat nasci, qui nostræ conceptionis ac nativitatis sordes purificaret. Hominis filius nasci voluit Deus; ut nos in illum renascentes efficeremur filii Dei. *Au.* Credis illum versatum in terris ea egisse miracula, ea docuisse, quæ prodita sunt literis Evangelicis? *Ba.* Certiùs quàm te credo esse hominem. *Au.* Non sum inversus Apuleius, ut suspiceris asinum latere sub hominis specie. Sed credis hunc eundem esse Messiam illum quem delineârant figuræ Legis, quem promiserant oracula Prophetarum, quem tot seculis exspectârunt Judæi? *Ba.* Nihil habeo persuasius. *Au.* Credis hujus doctrinam ac vitam sufficere ad perfectam pietatem? *Ba.* Admodum. *Au.* Credis eundem verè comprehensum à Judæis, vinctum, colaphis & alapis cæsum, consputum, irrisum, flagellatum sub Pontio Pilato, ac denique suffixum in crucem, atque inibi mortuum? *Ba.* Maximé. *Au.* Credis illum ab omni lege peccati cujuscunque fuisse immunem? *Ba.* Quidni? Agnum absque macula. *Au.* Credis illum suâ sponte hæc omnia perpessum? *Ba.* Imò libenter, atque etiam sitienter, sed ex voluntate Patris. *Au.* Cur pater Filium suum unicum, innocentem, sibique charissimum, hæc tam atrocia pati voluit? *Ba.* Ut hâc victimâ nos nocentes sibi reconciliaret, in illius nomen collocantes fiduciam ac spem nostram. *Au.* Cur Deus passus est sic collabi totum humanum genus? Et, si passus est, non patuit alia via sarciendi ruinam nostram? *Ba.* Hoc mihi persuasit non humana ratio, sed fides, nullâ ratione potuisse fieri meliùs, neque ad salutem nostram utiliús. *Au.* Cur hoc mortis genus illi potissimùm placuit? *Ba.* Quia juxta mundum erat probrosissimum: quia diri lentique cruciatus:

quia

quia conveniebat illi, qui porrectis in omnem mundi plagam membris omnes orbis nationes invitaret ad salutem, & homines terrenis curis affixos evocaret ad cœlestia: denique, ut referret nobis serpentum æneum, quem Moses suspenderat in stipite, ut quicunque defigerent in illum oculos sanarentur à vulnere serpentum; fidémque Prophetæ liberaret, qui prædixerat, *Dicite in nationibus, Regnavit à ligno Deus.* *Au.* Cur & sepeliri voluit, ídque tam accuratè, oblitus myrrhâ & unguentis, inclusus novo monumento è solido (*a*) vivóque saxo exciso, obsignato ostio, adhibitis etiam custodibus publicis? *Ba.* Quò magis constaret esse verè mortuum. *Au.* Cur non statim revixit? *Ba.* Hac ipsa de causa. Etenim si mors fuisset ambigua, fuisset & ambigua resurrectio, sed hanc voluit esse certissimam. *Au.* Credis hujus animam descendisse ad inferos? *Ba.* Hanc particulam non fuisse quondam additam nec in Symbolo Romano, nec in Symbolo Orientalium Ecclesiarum, testis est Cyprianus: nec recensetur apud Tertullianum vetustissimum scriptorem. Ego tamen & hoc firmiter credo, vel quia congruit cum prohetia Psalmi, *Non derelinques animam meam in inferno*, & rursus, *Domine, eduxisti ab inferno animam meam*; vel quia Petrus Apostolus in Epistolæ prioris (de cujus authore nunquam fuit dubitatum) capite tertio scripsit hunc in modum, *Mortificatus quidem carne, vivificatus autem spiritu, in quo & his qui in carcere erant spiritu veniens prædicavit.* Verùm ut credo descendisse ad inferos, ità non credo illic aliquid esse passum:* descendit enim, non ut illic cruciaretur, sed ut nobis frangeret regnum Satanæ. *Au.* Nihil adhuc impium audio. Sed mortuus est ut nos peccato mortuos revocaret ad vitam: cæterùm cur revixit? *Ba.* Tribus potissimùm de causis *Au.* Quibus? *Ba.* Primùm ut nobis certam spem faceret resurrectionis. Deinde, ut sciremus eum immortalem esse, nec unquam moriturum, in quo præsidia salutis nostræ collocavimus. Postremò, ut nos quoque per pœnitentiam mortui peccatis, per baptismum unà cum illo sepulti, per gratiam ejus revocemur ad vitæ novitatem. *Au.* Credísne quòd idem corpus quod mortuum fuit in cruce, quod revixit in sepulchro, quod visum & contrectatum est discipulis, subvexerit in cœlum? *Ba.* Maximé. *Au.* Cur voluit relinquere terras? *Ba.* Ut illum omnes spiritualiter amaremus, neque quisquam in terris sibi Christum propriè vendicaret, sed omnes ex æquo tolleremus animos in cœlum, scientes illic esse caput nostrum. * Etenim si

a An saxa nascantur & augescant incertum. *Viva* tamen *saxa* dicuntur, quæ nondum suo loco sunt amota.

* Ex comparatis à majore ad minus.

nunc homines tantopere sibi placent ob vestis colorem ac figuram, cúmque sic quidam ostentent sanguinem aut præputium Christi, & lac Matris Virginis, quid credis futurum, si mansisset in terris vestitus, comedens, loquens? Quæ dissidia parâssent ista corporis peculiaria? *Au.* Credis illic immortalitate donatum assidere dextrum Patri? *Ba.* Quidni? ut rerum omnium Dominum, & totius regni paterni consortem. Hoc ipse discipulis promiserat futurum atque hoc spectaculum exhibuit Stephano Martyri suo *Au.* Cur hoc exhibuit? *Ba.* Nè nos ulla in re trepidaremus, gnari quàm potentem patronum ac Dominum habeamus in cœlis. *Au.* Credis illum eodem corpore rediturum, ut judicet vivos & mortuos? *Ba.* Quàm habeo certum esse hactenus peracta quæ Prophetæ de Christo prædixerant, tam habeo certum fore quicquid in posterum voluit nos exspectare. Prior adventus exhibitus est juxta vaticinia Prophetarum, quo venit humilis, ut nos institueret ac servaret. Exhibebitur & secundus, quo veniet sublimis in gloria Patris: ante cujus tribunal sisti cogentur omnes homines cujuscunque nationis, cujuscunque status, sive Reges, sive plebeii, sive Græci, sive Scythæ: nec solùm hi quos adventus ille deprehendet vivos, verùm etiam omnes qui ab initio mundi usque ad illud tempus mortui fuerint, subitò reviviscent, & suo quisque corpore conspiciet judicem. Aderunt & Angeli beati, tanquam famuli fideles: aderunt & dæmones judicandi. Tum è sublimi pronunciabit illam inevitabilem sententiam, quæ Diabolum cum his qui illi adhæserunt tradet æternis suppliciis, ut postea nulli possint nocere; pios transferet in consortium regni cœlestis, tutos ad omni molestia: quanquam hujus adventûs diem nobis ignotum esse voluit. *Au.* Nihil adhuc audio * morbi. Veniamus igitur ad tertiam personam. *Ba.* Ut videtur. *Au.* Credis *in spiritum sanctum*? *Ba.* Credo hunc esse verum Deum, unà cum Patre & Filio. Credo hoc Spiritu afflatos fuisse qui nobis Veteris ac Novi Testamenti libros tradiderunt, sine cujus ope nemo pervenit ad salutem. *Au.* Cur appellatur *Spiritus*? *Ba.* Quia quemadmodum corpora nostra vivunt halitu, ità tacito sancti Spiritûs afflatu vivificantur animi nostri. *Au.* Annon licet Patrem vocare Spiritum? *Ba.* Quidni? *Au.* Annon igitur confunduntur personæ? *Ba.* Non: nam Pater Spiritus dicitur quòd sit incorporeus; id quod omnibus personis est commune juxta naturam divinam: sed tertia persona dicitur Spiritus quòd alicunde spiret, & per animos

* Metaphora à corpore ad animum, id est, erroris.

sese

transfundat insensibiliter, velut à terra seu fluviis spi-
auræ. *Au.* Cur personæ secundæ tribuitur nomen Fi-
Ea. Ob perfectam naturæ & voluntatis similitudinem.
Est Filius similior Patri quàm Spiritus Sanctus? *Ba.*
, juxta naturam divinam, nisi quòd hoc magis refert
prietatem Patris, quòd ab ipso quoque procedat Spiri-
Sanctus. *Au.* Quid igitur prohibet Spiritum Sanctum
ellari filium? *Ba.* Quia cum divo Hilario nusquam hunc
genitum, nec hujus lego patrem, *Spiritum* & *procedentem*
. *Au.* Cur in symbolo * solus Pater dicitur Deus? *Ea.*
id hic, ut dixi, simpliciter sit author omnium quæ sunt,
otius Deitatis fons. *Au.* Dic clariús. *Ba.* Quoniam nihil
inari potest cujus origo non manat à Patre. Siquidem
ipsum quòd Filius ac Spiritus Sanctus Deus est, Patri ac-
um referunt. Præcipua igitur authoritas, hoc est, ori-
s ratio, est in Patre solo, quòd unus ille à nullo est. In
bolo tamen sic accipi potest, ut Dei nomen non sit per-
e proprium, sed in genere positum, quòd mox per Pa-
, Filii & Spiritûs Sancti vocabulum distinguatur in u-
Deum; quæ naturæ vox comprehendit Patrem, Fili-
& Spiritum Sanctum, hoc est, tres personas. *Au.* Credis
nctam Ecclesiam? Ba. Non. *Au.* Quid ais? Non credis?
Credo *sanctam Ecclesiam*, quæ est corpus Christi, hoc
congregatio quædam omnium per universum orbem
consentiunt in fide Evangelica, qui colunt unum Deum
em, qui totam suam fiduciam collocant in ejus Filio,
eodem hujus Spiritu aguntur; à cujus consortio reseca-
quisquis admittit crimen lethale. *Au.* Cur horres dicere,
lo in sanctam Ecclesiam? Be. Quia sic me docuit Divus
rianus, in solum Deum esse credendum, in quo sim-
iter omnem fiduciam reponimus. Ecclesia verò propriè
a, quanquam non constat nisi ex bonis, tamen ex ho-
ibus constat, qui ex bonis fieri possunt mali, qui falli
unt & fallere. *Au.* Quid sentis de *communione sancto-*
? *Ba.* Hic articulus omnino non attingitur apud Cy-
num cùm ille nominatim indicet quid in quibus Eccle-
plus habeatur aut minus. Sic enim ille connectit. " Sequi-
r namque post hunc sermonem, *Sanctam Ecclesiam, re-*
issionem peccatorum, hujus *carnis resurrecti nem.* Ac non-
is videtur hæc pars non esse diversa à superiore, sed expli-
e & infigere quod modò dictum erat, sanctam Ecclesiam;
nihil aliud sit Ecclesia quàm unius Dei, unius Evangelii,
us fidei, unius spei professio, ejusdem Spiritûs, corundem
Sacra-

* Est pars illius quæstionis quæ præcessit, Cur in sacris Filius frequentùs appellatur Dominus quàm Deus? nunc postea quam est & Spiritûs mentio facta, rogat cur in Symbolo ex tribus personis solus Pater dictus sit Deus: de re nulla est dubitatio; tantùm de consuetudine Scripturarum est quæstio.

Sacramentorum participatio; breviter, talis quædam communio bonorum omnium inter omnes pios qui fuerunt ab initio mundi usque ad finem, qualis est memborum corporis inter ipsa societas, sic ut aliorum benefacta subveniant aliis, donec viva sunt membra corporis. Cæterùm extra societatem hanc nè propria quidem benefacta conducunt cuiquam ad salutem, nisi reconcilietur sanctæ congregationi: & ideo sequitur, *Remissionem peccatorum*, quia extra Ecclesiam non est ulla peccatorum remissio, quantumvis homo maceret se pœnitentiâ, aut exerceat opera misericordiæ. In Ecclesia, inquam, non hæreticorum, sed sancta, hoc est, spiritu Christi congregata, est remissio peccatorum per baptismum, & post baptismum per pœnitentiam & claves Ecclesiæ datas. *Au*. Ista sunt adhuc sani hominis. Credísne futuram *carnis resurrectionem? Ba*. Frustra crederem cætera, si hoc, quod est omnium caput, non crederem. *Au*. Quid sentis cùm dicis *carnem? Ba*. Corpus humanum humanâ animâ animatum. *Au*. Num unaquæque anima recipiet suum corpus quod exanime reliquerat? *Ba*. Idem hoc unde demigrârat. Et ideo in symbolo Cypriani additum est *hujus* carnis. *Au*. Quî fieri potest ut corpus jam toties ex aliis in alia versum, possit idem reviviscere? *Ba*. Qui potuit quicquid vult ex nihilo creare, an huic difficile sit, quod ex sua forma mutatum est in pristinam naturam restituere? Non anxiè disputo quibus modis id fiat; mihi satis est, quod qui promisit hoc futurum, sic verax est ut mentiri non possit, sic potens est ut quicquid velit nutu valeat efficere. *Au*. Quid opus erit tum corpore? *Ba*. Ut totus homo glorificetur cum Christo, qui hîc totus afflictus erat pro Christo. *Au*. Quid sibi vult quod addit, Et *vitam æternam? Ba*. Nè quis suspicetur nos sic revicturos quemadmodum sub vernum tempus reviviscunt ranæ, rursus moriturae. Nam hîc duplex mors est; corporis, bonis ac malis omnibus communis, & animi. Mors autem animi peccatum est. At post resurrectionem piis erit æterna vita tum corporis tum animi. Nec enim corpus erit ampliùs obnoxium morbis, senio, fami, siti, dolori, lassitudini, morti, aut ulli incommodo, sed spirituale factum, spiritûs arbitrio movebitur: nec animus deinceps ullis vitiis aut doloribus solicitabitur, sed sine fine fruetur summo bono, qui est Deus. Contrà, impios mors æterna possidebit tum corporis tum animi. Nam & corpus habebunt ad æternos cruciatus immortale, & animum peccatorum stimulis semper

per

er afflictum absque spe veniæ. *Au.* Credis hæc ex animo, & serió? *Ba.* Sic, inquam, ut mihi minùs certum sit te meum colloqui. *Au.* Ego cùm essem Romæ, non omnes reperi æquè sincerè credentes. *Ba.* Imò si excutias, reperies & alibi multos quibus hæc non æquè persuasa sunt. *Au.* Cùm in tam multis & arduis consentias nobiscum, quid obstat quò minus totus sis noster? *Ba.* Istud ex te audire cupio. Nam ipse mihi videor (*a*) orthodoxus: etiamsi vitam meam nolim (*b*) præstare; tametsi sedulò conor ut professioni respondeat. *Au.* Unde igitur tantum bellum inter vos & orthodoxos? *Ba.* Exquire. Sed heus, medice, si non pœnitet hujus procemii, sumes nobiscum prandiolum, & à prandio per otium percontaveris de singulis; præbebo brachium utrumque, inspicies excrementa tum crassiora tum liquidiora. Denique facies, si videbitur, totius hujus pectoris anatomiam, quò certiùs de me judices. *Au.* At religio est tecum mensam habere communem. *Ba.* Atqui id solent medici, quò meliùs observent quid affectent aut peccent ægroti. *An.* Sed vereor nè videar favere hæreticis. *Ba.* Imò nihil est sanctius quàm favere hæreticis. *Au.* Quî sic? *Ba.* Nonne Paulus optavit anathema fieri pro Judæis plus quàm hæreticis? An non favet ille qui studet ut quis ex malo fiat bonus, ex mortuo vivus? *Au.* Maximé. *Ba.* Sic igitur fave, nec erit quod metuas. *Au.* Nunquam audivi ægrotum commodiùs respondentem. Age, duc me ad prandium. *Ba.* Medicè accipieris, & ut decet apud ægrotum; & sic curabimus corpuscula cibo, ut nihilo secius animus idoneus sit ad disputandum. *Au.* Fiat (*c*) bonis avibus. *Ba.* Imò malis piscibus fiet, nisi fortè nunc oblitus es esse diem Veneris. *Au.* Id quidem est (*d*) præter symbolum nostrum.

a Id est; *rectæ opinionis* cui contrarium est hæretici vocabulum.

b Qui suo periculo vitium aut corripit aut defendit.

c Id est, feliciter: taliter arripit jocum ex ambiguo.

d Rursum jocus est ex ambiguo. Nam in Symbolo Apostolorum nulla mentio est de piscibus: & dicuntur Symbola conviviorum.

ARGU-

ARGUMENTUM.

a Id est, *Senile colloquium: ὄχημα vehiculum.* Eusebius, *pius:* Pampirus, *omnia expertus:* Polygamus, *qui sæpe duxit uxorem:* Glycion, *dulcis,* sive *dulcior.*

(a) Γεροντολογία, *sive* Ὄχημα, *velut in speculo exhibet quæ vel fugienda sunt in vita, vel vitam reddunt tranquilliorem. Senes hîc, e pueris olim familiares, post quadraginta jam elapsos annos conveniunt, Antuerpiam profecturi simul. Qui æquales olim annis, nunc magna videtur in his inæqualitas. Polygamus valde senex: Glycion nihil contraxit senii, annos licèt 66 natus; qui methodum retardandi senectutem proponit. viz. 1. Consilium capit de eligendo vitæ instituto, usus judicio viri senis prudentissimi, qui suadet uxorem ducere parem, quam deligat judicio prius quàm diligat. 2. Munere functus est publico, molestis tamen negotiis non obnoxio. 3. Res agit invidiæ non abnoxias. 4. Linguam cohibet. 5. Nihil vehementer expetit aut aversatur. Moderatur affectibus. Nullum patitur dolorem pernoctare apud illum. 6. A vitiis abstinet, renovatâ indies pœnitentiâ. 7. De morte nihil solicitus. 8. Non peregrinatur in alias regiones. 9. Nihil ei cum medicis negotii. 10. Oblectat se studiis, non macerat. Polygamus, contrà, senium accersivit intemperantiâ juventutis, potatione, scortatione, aleâ, æris alieni conflatione. Odies uxorem duxerat. Pampirus fit negotiator, sed naufragium rei familiaris facit aleâ. Tum fit Canonicus, tum Carthusianus, mox Benedictinus, tum Bernardinus, & videt Hierosolymam, postremò militiam. Eusebius sacerdotium nactus concionatur.*

EUSEBIUS, PAMPIRUS, POLYGAMUS, GLYCION; HUGUITIO, HENRICUS, aurigæ.

b Alludit ad peregrinas aves. *Kara avis.*

c Significat vitrea perspicilla; & fascinatio est in oculis.

Eu. Quas (*b*) novas aves hîc ego video? Nihil me fallit animus, aut parùm prospiciunt oculi, video tres veteres congerrones meos considentes, Pampirum, Polygamum, & Glycionem. Certè ipsi sunt. *Pa.* Quid tibi vis cum tuis (*c*) vitreis oculis, fascinator? Congredere propiùs, Eusebi. *Po.* Salve, multùm exoptate Eusebi. *Gl.* Bene sit tibi, vir optime. *Eu.* Salvete vos omnes unâ salute, pariter mihi charissima capita. Quis Deus, aut casus Deo felicior, nos conjunxit? Nam nemo nostrûm vidit alium annis, opinor, jam quadraginta. Mercurius caduceo suo non potuisset meliùs nos in unum contrahere. Quid hîc agitis? *Pa.* Sedemus. *Eu.* Video; sed qua de causa? *Po.* Operimur currum qui nos devehat Antuerpiam. *Eu.* Ad mercatum? *Po.* Scilicet; sed spectatores magìs quàm negotiatores: quanquam aliis aliud est negotii. *Eu.* Et nobis eòdem est iter. Verùm quid obstat quò minùs eatis? *Pa.* Nondum convenit cum aurigis. *Eu.* Difficile genus hominum. Sed vísne ut illis imponamus? *Po.* Liberet, si liceret. *Eu.* Simulemus nos velle simul abire pedites. *Po.* Citiùs credant cancros volaturos, quàm nos tam grandes pedibus hoc iter confecturos. *Gl.* Vultis

rectum

rectum verúmque consilium? *Po.* Maximè *Gl.* Illi potant: id quò faciunt diutiùs, hoc plus erit periculi necubi nos dejiciant in lutum. *Po.* Admodum diluculò venias oportet, si sobrium aurigam velis. *Gl.* Quò maturiùs perveniamus Antuerpiam, nobis quatuor solidis currum stipulemur. Contemnendum censeo tantillum pecuniæ. Hoc damni multis commoditatibus pensabitur; sedebimus commodiùs, ac mutuis fabulis suavissimè transigemus hoc iter. *Po.* Rectè suadet Glycion; ut in vehiculo quisque *jucundus comes pro vehiculo* sit. Quin &, juxta Græcorum proverbium, liberiùs loquemur, non de plaustro, sed (*a*) in plaustro. *Gl.* Transegi; conscendamus. Vah! nunc mihi libet vivere, posteaquam ex tanto intervallo videre contigit mihi charissimos olim sodales. *Eu.* Ac mihi videor repubescere. *Po.* Quot annos supputatis ex quo Lutetiæ conviximus? *Eu.* Arbitror haud pauciores quadraginta duobus. *Pa.* Tum videbamur omnes æquales. *Eu.* Ità ferme eramus; aut si quid erat discriminis, perpusillum erat. *Pa.* At nunc quanta inæqualitas? Nam Glycion nihil habet senii, & hujus avus videri queat * Polygamus. *Eu.* Profectò sic res habet. Quid rei in causa? *Pa.* Quid? aut hic cessavit ac restitit in cursu, aut ille antevertit. *Eu.* Ohe! non cessant anni, quantumvis cessent homines. *Po.* Dic bonâ fide, Glycion, quot annos numeras? *Gl.* Plures, quàm ducatos. *Po.* Quot tandem? *Gl.* Sexaginta sex. *Eu.* O vere (*b*) Τιθωνοῦ γῆρας! quod aiunt. *Po.* Sed quibus tandem artibus remoratus es senectutem? Nam neque canities adest, neque rugosa cutis; vigent oculi, nitet (*c*) utrinque dentium series, color vividus est, corpus succulentum. *Gl.* Dicam artes meas, modò tu vicissim narres nobis artes tuas, quibus senectutem acceleràsti. *Po.* Recipio me facturum. Dic igitur, quò te contulisti relictâ Lutetiâ? *Gl.* Rectà in patriam. Illic commoratus ferè annum, dispicere cœpi de deligendo vitæ genere; quam ego rem non leve momentum habere [illegible]do ad felicitatem: circumspiciebam quid cuique succederet, quid secus. *Po.* Miror tibi tantum fuisse mentis, cùm Lutetiæ nihil fuerit te nugacius. *Gl.* Tum (*d*) ferebat ætas. Et tamen, ô bone, non hîc meo Marte rem omnem gessi. *Po.* Mirabar. *Gl.* Priusquam quicquam aggrederer, adii quendam è civibus natu grandem, longo rerum usu prudentissimum, totiúsque civitatis testimonio probatissimum, ac meo quidem judicio etiam felicissimum. *Eu.* Sapiebas. *Gl.* Hujus usus consilio duxi uxorem. *Po.* Pulchrè dotatam? *Gl.* Dote mediocri ac

a Alludit ad Proverbium, *E plaustro loqui.*

* *Qui sæpius nuptias celebravit.*

b Id est, *Tithoni senecta* de longæva, sed florida senectute. Vide proverbium.

c Id est, supernè & infernè: est enim gemina series.

d Id est, postulabat.

plane, juxta proverbium, (*a*) τὴν κατ' ἐμαυτήν. Nam & mihi res erat mediocris. Ea res mihi planè cessit ex animi sententia. *Po.* Quot annos tum eras natus? *Gl.* Viginti ferme duos. *Po.* O te felicem! *Gl.* Non totum hoc fortunæ debeo, nè quid erres. *Po.* Qui sic? *Gl.* Dicam. Alii priùs diligunt quàm deligant; ego judicio delegi quam diligerem: & tamen hanc magis duxi ad posteritatem quàm ad voluptatem. Cum ea vixi suavissimè annos non plures octo. *Po.* Reliquit orbum? *Gl.* Imò superest quadriga liberorum, filii duo, filiæ totidem. *Po.* Privatúsne vivis, an magistratu fungeris? *Gl.* Est mihi munus publicum: poterant contingere majora; verùm hoc mihi delegi, quod tantum haberet dignitatis ut me vindicaret à contemptu, cæterùm minimè molestis negotiis obnoxium. Itá nec est quòd quisquam objiciat me mihi vivere, & est unde nonnunquam & amicis dem operam. Hoc contentus nihil unquam magis ambii. Verùm sic gessi magistratum, ut illi ex me dignitas accreverit. Hoc ego pulchrius duco, quàm ex muneris splendore dignitatem mutuò sumere. *Eu.* Nihil verius. *Gl.* Sic inter cives meos consenui charus omnibus. *Eu.* Isthuc verò difficillimum est, cùm non abs re dictum sit. *Qui neminem habet inimicum, eum nec amicum habere quenquam*; &, *Felicitatis semper invidiam esse comitem.* *Gl.* Insignem felicitatem comitari solet invidia; mediocritas tuta est. Et hoc mihi perpetuum studium fuit, nè quid mei commodi ex aliorum incommodis compararem. Illam quam Græci vocant (*b*) ἀπραγμοσύνην quantum licuit amplexus sum. Nullis negotiis ingessi memet, sed præcipuè continui me ab his quæ sine offensa multorum suscipi non poterant. Itaque si juvandus erit amicus, sic illi benefacio ut hac de causa nullum mihi parem inimicum. Et si quid ortum fuerit simultatis alicunde, aut purgatione lenio, aut officiis extinguo, aut dissimulatione patior intermori: à contentione semper abstineo; quæ si inciderit, [illegible]lo rei quàm amicitiæ facere jacturam. In cæteris (*c*) Mitionem quendam ago: nulli lædo os, arrideo omnibus, saluto ac resaluto benigniter; nullius animo repugno, nullius institutum aut factum damno, nemini me præfero, patior suum cuique pulchrum esse; quod taceri velim nemini credo; aliorum arcana non scrutor, & si quid fortè novi, nunquam effutio; de his qui præsentes non sunt aut taceo, aut amicè loquor ac civiliter. Magna pars simultatum inter homines nascitur ex linguæ intemperantia. Alienas simultates nec excito, nec alo;

a Id est, *pro mea sorte.* Vide Prov. Pittaci, *Æqualem tibi ducito.*

b Id est, *otium*, sive *abstinentia à negotiis.* Hinc versus proverbialis, Ἀνδρὸς ἄριστον ἐστι τῶν κακῶν ἀπραξία.

c Ex Adelphis Terentii.

alo; sed ubicunque datur opportunitas, aut extinguo, aut mitigo. His rationibus hactenus vitavi invidiam, ac benevolentiam civium meorum alui. *Pa.* Non sensisti gravem cœlibatum? *Gl.* Mihi quidem nihil accidit acerbius in vita unquam uxoris morte; ac vehementer optâssem illam unà mecum consenescere, liberísque communibus frui: sed quando aliter visum est superis, judicavi sic magìs expedire utrique; neque causam putavi cur me inani luctu discrutiarem, præsertim cùm is nihil prodesset defunctæ. *Po.* Nunquámne incessit libido repetendi matrimonii, præsertim cùm istud tibi feliciter cessisset? *Gl.* Incessit; sed liberorum causâ duxeram uxorem, liberorum causâ rursus non duxi. *Po.* At miserum est cubare solum totas noctes. *Gl.* Nihil est difficile volenti. Tum cogita quantas etiam habeat commoditates cœlibatus. Quidam omni ex re decerpunt si quid est incommodi: qualis fuisse videtur Crates, cujus titulo fertur epigramma, vitæ mala colligens. Nimirum his placet illud, (a) *Optimum non nasci.* Mihi magìs arridet Metrodorus undiquaque decerpens si quid inest boni. Sic enim it vita dulcior. Et ego sic induxi animum, ut nihil vehementer vel oderim vel expetam. Ità fit, ut si quid obtingat boni, non efferar aut insolescam; si quid decedat, non admodum crucier. *Pa.* Næ, tu philosophus es vel ipso Thalete sapientior, si quidem istud potes. *Gl.* Si quid ægritudinis obortum est animo, (ut multa fert hujusmodi vita mortalium) protinus ejicio ex animo, sive sit ira ex offensa, sive quid aliud indignè factum. *Po.* At sunt quædam injuriæ quæ vel placidissimo moveant stomachum: tales sunt frequenter & famulorum offensæ. *Gl.* Nihil ego patior residere in animo meo. Si mederi queam, medeor; sin minùs, sic cogito, Quid proderit me ringi re nihilo meliùs habiturâ? Quid multis? Patior ut hoc mox impetret à me ratio quod paulò pòst tempus esset impetraturum. Certè nullus est tantus animi dolor quem patior mecum ire cubitum. *Eu.* Nihil mirum si tu non senescis qui tali sis animo. *Gl.* Atque adeò nè quid reticeam apud amicos, cumprimis cavi nè quid flagitii committerem quod vel mihi vel liberis meis probro esse posset. Nihil enim irrequietius animo sibi malè conscio. Quòd si quid culpæ admissum est, non eo cubitum priùs quàm me Deo reconciliâro. Veræ tranquillitatis, seu, ut Græcè dicam, (b) εὐθυμίας, fons est, bene convenire cum Deo. Nam qui sic vivunt, his nec homines magnopere nocere possunt. *Eu.* Num quando te cruciat metus

a Vide prov.

b Id est, *animi tranquillitas.*

mortis? *Gl.* Nihilo magìs quàm macerat dies nativitatis. Scio moriendum: ista solicitudo fortassis adimat mihi aliquot vitæ dies, certè nihil possit adjicere. Itaque totam hanc curam superis committo; ipse nihil aliud curo quàm ut bene suaviterque vivam. Non potest autem suaviter nisi qui bene. *Pa.* At ego senescerem tædio, si tot annos degerem in eadem urbe, etiamsi Romæ contingat vivere. *Gl.* Habet quidem loci mutatio voluptatis nonnihil; longinquæ verò peregrinationes, ut prudentiam addunt fortassis, ità plurimum habent periculorum. Mihi videor tutiùs totum orbem obire in tabula Geographica, neque paulò plus videre in historiis, quàm si viginti totos annos, ad Ulyssis exemplum, per omnes terras mariáque volitarem. Habeo prædiolum, quod abest ab urbe non plus quàm duobus millibus passuum: ibi nonnunquam ex urbano fio rusticus; atque ibi recreatus, redeo novus hospes in urbem; nec aliter saluto ac salutor quàm si renavigâssem ex insulis nuper inventis. *Eu.* Non adjuvas valetudinem pharmacis? *Gl.* Nihil mihi rei cum medicis. Nec incîdi venam unquam, nec devoravi (*b*) catapotia, nec hausi potiones. Si quod oboritur (*b*) lassitudinis, moderatione victûs aut rusticatione propello malum. *Eu.* Nihílne tibi cum studiis? *Gl.* Est; nam in his est præcipua vitæ oblectatio: verùm his oblecto me, non macero. Siquidem vel ad voluptatem studeo, vel ad utilitatem vitæ, non autem ad ostentationem. A cibo sumpto aut pascor literatis fabulis, aut lectorem adhibeo; nec unquam incumbo libris ultra horam: tum surgo &, arreptâ testudine, paulisper obambulans in cubiculo vel cantillo, vel repeto mecum quid legerim; &, si in promptu est congerro, refero; mox ad librum redeo. *Eu.* Dic mihi bonâ fide, nulláne sentis incommoda senectutis, quæ feruntur esse plurima? *Gl.* Somnus aliquantò deterior est, nec perinde tenax memoria nisi quid infixero. (*c*) Liberavi fidem meam. Exposui vobis magicas artes meas quibus alo juventutem meam: nunc referat nobis pari fide Polygamus, unde tantum collegerit senii. *Po.* Equidem nihil celabo tam fidos sodales. *Eu.* Narrabis etiam tacituris. *Po.* Cùm agerem Luteriæ, quàm non abhorruerim ab Epicuro nôstis ipsi. *Eu.* Sanè meminimus; sed arbitrabamur te mores eos unà cum adolescentia Lutetiæ reliquisse. *Po.* Ex multis quas illic adamâram unam mecum abduxi domum, eámque gravidam. *Eu.* In ædes paternas? *Po.* Rectà; sed mentitus eam esse conjugem cujusdam amici mei, qui mox esset venturus. *Gl.* Id credidit pater? *Po.* Imò

a Catapotia Græcè, trochisci, sive pillulæ, quas deglutimus.
b Lassitudo nulla de causa oborta significat morbum instare, iuxta medicos.

c Id est, persolvi quod debui: etenim qui promittit, obstringit fidem suam.

Po. Imò rem olfecit intra quatriduum. Mox ſævi jurgia. Nec tamen interim temperabam à conviviis, ab alea, cæteriſque malis artibus. Quid multis? Cùm pater non faceret objurgandi finem, negans ſe tales (*a*) gallinas alere velle domi, ac ſubinde minitans abdicationem, (*b*) verri ſolum, & cum gallina mea gallus aliò demigravi: ea mihi genuit aliquot pullos. *Pa.* Unde res ſuppetebat? *Po.* Nonnihil furtim dabat mater, ac præterea conflatum eſt æris alieni plùs ſatis. *Eu.* Reperiebantur tam fatui ut tibi crederent? *Po.* Sunt qui nullis credunt libentiús. *Pa.* Quid tandem? *Po.* Tandem ubi pater ſeriò pararet abdicationem, intercesſerunt amici, ac bellum hoc his legibus compoſuerunt, ut noſtratem uxorem ducerem, cum Galla divortium facerem. *Eu.* Erat uxor? *Po.* Intercesſerant (*c*) verba futuri temporis, ſed acceſſerat congreſſus præſentis temporis. *Eu.* Quî licuit igitur ab illa divertere? *Po.* Pòſt reſcitum eſt, meæ Gallæ Gallum eſſe maritum, unde pridem ſe ſubduxerat. *Eu.* Ergò nunc habes uxorem? *Po.* Non niſi præter hanc octavam. *Eu.* Octavam? Non ſine augurio dictus es Polygamus. Fortaſſis ſteriles omnes deceſſere. *Po.* Imò nulla non reliquit aliquot catulos domi meæ. *Eu.* Ego mallim totidem gallinas quæ mihi ponerent ova domi. Non tædet Polygamiæ? *Po.* Adeò tædet, ut ſi hæc octava moreretur hodie, perendie ducerem nonam. Imò hoc me malè habet, quòd non liceat habere binas aut ternas, cùm unus gallus gallinaceus tot gallinas poſſideat. *Eu.* Equidem haud miror, gallinacee, ſi parum [illegible]guiſti, quódque tantum ſenii tibi collegeris: nihil en[illegible]è accelerat ſenectutem quàm (*d*) immodicæ atque [illegible]eſtivæ compotationes, impotentes amores mulierum, & ſalacitas immoderata. Sed quis alit familiam? *Po.* Ex obitu parentum acceſſit res mediocris, & gnaviter laboratur manibus. *Eu.* Deſciviſti igitur à literis? *Po.* Planè (*e*) *ab equis*, quod aiunt, *ad aſinos*; ex (*f*) heptatechno factus (*g*) monotechnus faber. *Eu.* Miſer! toties tibi ferendus erat luctus, toties cœlibatus? *Po.* Nunquam vixi cœlebs ultra dies decem, ſempérque nova nupta veterem luctum expulit. Habetis bonâ fide vitæ meæ ſummam. Atque utinam Pampirus narret nobis ſuæ quoque vitæ fabulam, qui ſatis bellè portat ætatem. Nam, ni fallor, me duobus aut tribus annis eſt grandior. *Pa.* Dicam equidem, ſi vobis audire vacet tale ſomnium. *Eu.* Imò volupe fuerit audire. *Pa.* Ubi domum rediiſſem, ſtatim pater ſenex urgere cœpit ut aliquod vitæ genus amplecterer, unde nonnihil quæſtûs accederet

a Nam ponunt ova & obſtrepunt fœminæ.

b De exſulibus propriè dicitur, qui demigrant in aliam regionem.

c Alludit ad ſententiam Juriſconſultorum, quam ſequuntur & Theologi, *Si quis dicat puellæ, Ducam te, & mox habeat rem cum illa, tatum eſt matrimonium, perinde quaſi dixiſſet* Duco te. Hoc reti multi adoleſcentes capiuntur, magno ſuo malo diſcentes hoc ſophiſma.

d Quid ſenectutem maximè accelerat.

e Id eſt, à melioribus ad deteriora. Vid. prov.

f Id eſt, *ſeptem artium perito.*

g *Hujus* tantùm *artis peritus.*

cederet rei familiari; ac post longam consultationem placuit negotiatio. *Po.* Miror hoc vitæ genus arrisisse potissimùm. *Pa.* Eram naturâ sitiens cognoscendi res novas, varias regiones, urbes, linguas, ac mores hominum. Ad id maximè videbatur apposita negotiatio. Quibus ex rebus nascitur & prudentia. *Po.* Sed misera, videlicet quæ plerumque magnis malis sit illis emenda. *Pa.* Sic est. Itaque pater numeravit sortem satis amplam, ut (*a*) dextro Hercule, ac bene fortunante Mercurio, negotiationem auspicarer. Simùlque ambiebatur uxor cum amplissima dote, sed eâ formâ quæ vel indotatam commendare poterat. *Eu.* Successit? *Pa.* Imò priùs quàm redieram domum periit & sors & usura. *Eu.* Naufragio fortassis. *Pa.* Planè naufragio. Nam impegimus in scopulum quavis (*b*) Maleâ periculosiorem. *Eu.* In quo mari occurrit iste scopulus? aut quod habet nomen? *Pa.* Mare non possum dicere, sed scopulus, plurimorum infamis exitiis, Latinè dicitur Alea; quomodo vos Græci nominetis nescio. *Eu.* O te stultum! *Pa.* Imò stultior pater, qui tantam summam crederet adolescenti. *Gl.* Quid deinde factum est? *Pa.* Nihil actum, sed cœpi cogitare de suspendio. *Gl.* Adeon' erat pater implacabilis? Nam res sarciri potest, & venia datur ubique (*c*) Protopiro; multò magìs Pampiro debebatur. *Pa.* Verum fortasse narras, sed interim miser excidi ab uxore. Nam parentes puellæ, simulatque cognoverunt hæc auspicia, renunciârunt affinitatem. Et amabam, ut qui perditissimé. *Gl.* Miseret me tui: sed quid interim consilii tentatum est? *Pa.* Id quod solet in rebus desperatis. Pater abdicabat, perierat res[illegible]rat uxor, undique audiebam gurges, nepos, helluo. [illegible]ura? Seriò mecum deliberabam, an suspenderem me, an aliquò conjicerem memet in monasterium. *Eu.* Crudele consilium! Scio utrum elegeris, mitius mortis genus. *Pa.* Imo quod mihi tunc visum est crudelius, adeò mihi displicebam totus. *Gl.* Atqui complures eò se dejiciunt, ut suaviùs vivant. *Pa.* Corraso viaticulo furtim me subduxi procul à patria. *Gl.* Quò tandem? *Pa.* In Hiberniam. Illic factus sum Canonicus ex horum genere qui extimè linei sunt, intimè lanei. *Gl.* Apud Hibernos igitur hybernâsti? *Pa.* Non, sed duos menses apud hos versatus navigavi in Scotiam. *Gl.* Quid te offendit apud illos? *Pa.* Nihil, nisi quòd institutum illud mihi videbatur mitius quàm pro meritis ejus qui non uno suspendio dignus erat. *Eu.* Quid in Scotia designatum est? *Pa.* Illic ex lineo factus sum pelliceus apud Carthusios. *Eu.* Homines

a Retulit verba Persii: Herculi vovebatur decima bonorum pars: ità illo favente putabatur res domestica prosperari.

b De Malea promontorio naufragiis infami. vide prov. *Maleam legens.*

c Vide prov. *συγγνώμη πρωτοπείρᾳ.* id est, *primùm experienti ignoscendum.*

nes

nes planè mundo mortuos. *Pa.* Ità mihi visum est, cùm audirem illos canentes. *Gl.* Quid? canunt etiam mortui? Quot menses apud illos egisti Scotus? *Pa.* Propemodum sex. *Gl.* O constantiam! *Eu.* Quid illuc offendit? *Pa.* Quia mihi visa est vita segnis ac delicata. Deinde multos illic reperi non admodum sani cerebri, ob solitudinem, ut arbitror. Mihi parùm erat cerebri; verebar ne totum periret. *Pa.* Quò deinde devolâsti? *Pa.* In Galliam. Illic reperi quosdam totos pullatos, ex instituto divi Benedicti, qui colore vestis testantur se lugere in hoc mundo; & inter hos, qui pro summa veste cilicium ferrent reti simile. *Gl.* O gravem corporis macerationem! *Pa.* Hîc egi menses undecim. *Eu.* Quid obstitit quò minùs illic maneres perpetuò? *Pa.* Quia plus illic reperi ceremoniarum quàm veræ pietatis. Præterea audieram esse quosdam his multò sanctiores, quos Bernardus ad severiorem disciplinam revocâsset, pullâ veste mutatâ in candidam: apud hos vixi menses decem. *Eu.* Hîc quid offendebat? *Pa.* Nihil admodum; nam hos reperi sat commodos sodales. Sed movebat me Græcorum proverbium,

Δεῖ τὰς χελώνας ἢ φαγεῖν, ἢ μὴ φαγεῖν.

Vide prov. *Testudines edendæ aut non.*

Itaque decretum erat aut non esse monachum, aut insigniter esse monachum. Acceperam esse quosdam Brigidenses, homines planè cœlestes; ad hos me contuli. *Eu.* Quot menses illic egisti? *Pa.* Biduum, nec id sanè totum. *Gl.* Usque adeò placuit hoc vitæ genus? *Pa.* Non recipiunt nisi qui mox obstringat se professioni. At ego nondum adeò insaniebam, ut facilè me præberem capistro quod nunquam liceret excutere. Et quoties audiebam canentes virgines, cruciabat animam uxor erepta. *Gl.* Quid deinde? *Pa.* * Ardebat animus amore sanctimoniæ, nec usquam satisfiebat animo meo. Tandem obambulans incidi in quosdam præferentes crucem. Hoc signum mihi protinus arrisit; sed remorabatur electionem varietas: alii gestabant albam, alii rubram, alii viridem, alii versicolorem; alii simplicem, alii duplicem, nonnulli quadruplicem, alii aliâ atque aliâ figurâ variatam. Ego nè quid intentatum relinquerem, omnes ferme formas gessi. Verùm ipsâ re comperi, longè aliud esse circumferre crucem in pallio, seu tunica, quàm in corde. Tandem fessus inquirendo, sic mecum cogitabam; Ut semel omnem sanctimoniam assequar petam Terram Sanctam, ac redibo

* Id est, cupidus erat.

domum sanctimoniâ onustus. *Po.* Num eò profectus es? *Pa.* Maximé. *Po.* Unde suppetebat viaticum? *Pa.* Demiror istud nunc denique tibi venire in mentem ut rogares, ac non multo antè percontatum fuisse. Sed nôsti proverbium, (*a*) τὴν τέχνην πᾶσα γῆ τρέφει. *Gl.* Quam artem circumferebas? *Pa.* Chiromanticam. *Gl.* Ubi eam didiceras? *Pa.* Quid refert? *Gl.* Quo præceptore? *Pa.* Eo qui nihil non docet, ventre. Prædicabam præterita, futura, præsentia. *Gl.* Et sciebas? *Pa.* Nihil minùs; sed divinabam audacter, idque tutò, videlicet priùs accepto pretio. *Po.* An ars tam ridicula poterat alere te? *Pa.* Poterat, & quidem cum duobus famulis. Tantum est ubique fatuorum & fatuarum. Attamen cùm Hierosolymam adirem, addideram me in comitatum cujusdam magnati prædivitis, qui natus annos septuaginta, negabat se æquo animo moriturum nisi priùs adiisset Hierosolymam. *Eu.* Ac domi reliquerat uxorem? *Pa.* Atque etiam liberos sex. *Eu.* O senem impiè pium! Atque illinc rediisti sanctus? *Pa.* Vis verum fatear? Aliquantò deterior quàm iveram. *Eu.* Sic, ut audio, excussus est religionis amor. *Pa.* Imò magis incanduit. Itaque reversus in Italiam, addixi me militiæ. *Eu.* Itáne religionem venabaris in bello? quo quid esse potest sceleratius? *Pa.* Erat sancta militia. *Eu.* Fortassis in Turcas. *Pa.* (*b*) Imò sanctius quiddam, ut tum quidam prædicabant. *Eu.* Quidnam? *Pa.* Julius secundus belligerabat adversùs Gallos. Porrò militiam mihi commendabat etiam multarum rerum experientia. *Eu.* Multarum, sed malarum. *Pa.* Ità pôst comperi. Et tamen hîc duriùs vixi quàm in monasteriis. *Eu.* Quid tum postea? *Pa.* Jam mihi vacillare cœpit animus, utrùm ad negotiationem intermissam redirem, an religionem fugientem persequerer. Interim venit in mentem, utrumque alteri posse conjungi. *Eu.* Quid? ut simul esses & negotiator & monachus? *Pa.* Quidni? Nihil religiosius ordinibus Mendicantium, & tamen nihil similius negotiatoni. Volitant per omnes terras ac maria, multa vident, multa audiunt, penetrant omnes domos, plebeiorum, nobilium, atque regum. *Eu.* At non cauponantur. *Pa.* Sæpe nobis feliciús. *Eu.* Quod genus ex his delegisti? *Pa.* Omnes formas expertus sum. *Eu.* Nulla placuit? *Pa.* Imò perplacuerant omnes, si licuisset statim negotiari. Verùm perpendebam mihi diu sudandum in Choro priusquam crederetur mihi negotiatio: jámque cogitare cœpi de venanda Abbatia; sed primùm non omnibus hîc favet Delia, & sæpe longa est venatio. Itaque consumptis hunc in modum annis octo,

a Id est, *artificiosum quævis terra alit.* Vide Chiliades.

b Hoc tum jactabant qui Julio aderant.

cto, cùm esset nunciata mors patris, domum reversus, ex consilio matris duxi uxorem, & ad veterem negotiationem redii. *Gl.* Dic mihi, cùm tam subindè novam vestem sumeres, ac velut in aliud animal transformareris, quî potuisti servare decorum? *Pa.* Quî mirùs quàm hi qui in eadem fabula nonnunquam aliam atque aliam sumunt personam? *Eu.* Dic nobis bonâ fide, qui nullum vitæ genus non expertus es, quod omnium maximè probas? *Pa.* Non omnibus omnia congruunt, mihi nullum magìs arridet quàm hoc quod secutus sum. *Eu.* Multa tamen incommoda habet negotiatio *Pa.* Sic est. Sed quando nullum vitæ genus omnibus caret incommodis, hanc (*a*) Spartam quæ contigit orno. Verùm nunc superest Eusebius, qui non gravabitur apud amicos vitæ suæ (*b*) scenam aliquam explicare. *Eu.* Imò totam fabulam, si videtur: nam habet actus non multos. *Gl.* Erit magnopere gratum. *Eu.* Ubi redissem in patriam, annum apud me deliberavi quodnam vitæ genus amplecti vellem; simúlque meipsum exploravi, ad quod genus essem propensus aut idoneus. Interim oblata est Præbenda, quam vocant, satìs opimi proventûs: accepi. *Gl.* Vulgò malè audit hoc vitæ genus. *Eu.* Mihi, ut sunt res humanæ, satìs exoptandum videtur. An mediocrem felicitatem esse putatis, subitò velut è cœlo dari tot commoda, dignitatem, ædes honestas benéque instructas, annuos reditus satìs amplos, sodalitium honorificum, deinde templum, ubi, si libeat, vaces religioni? *Pa.* Illic me luxus offendebat, & concubinarum infamia; tum quòd plerique istius generis odêre literas. *Eu.* Ego non specto quid agant alii, sed quid mihi sit agendum: & melioribus me adjungo, si non possum alios reddere meliores. *Po.* In isto genere vixisti perpetuó? *Eu.* Perpetuò, nisi quòd interim quatuor annos primùm egi Patavii. *Pa.* Quamobrem? *Eu.* Hos annos ità partitus sum, ut sesquiannum darem studio Medicinæ, reliquum tempus Theologiæ. *Po.* Cur id? *Eu.* Quò meliùs & animum & corpus meum moderarer, nonnunquam & amicis consulerem. Nam & concionor nonnunquam pro mea sapientia. Sic hactenus satìs tranquillè vixi, contentus unico sacerdotio, neç præterea quicquam ambiens, recusaturus etiam si offeratur. *Pa.* Utinam liceret discere quid agant cæteri nostri sodales, quibuscum tum familiariter viximus. *Eu.* De nonnullis possum commemorare quædam; sed video nos non procul abesse à civitate: quare, si videtur, conveniemus in idem diversorium: ibi per otium de cæteris conferemus affatim. *Huguitio Auriga.*

a Vide proverbium, *Spartam nactus es hanc orna.*
b Fabula dividitur in scenas; ad id allusit. Et scenam aperit qui operta patefacit.

riga. Unde tam miseram sarcinam nactus es? lusce. *Henricus Auriga.* Imò quò tu defers istud lupanar? ganeo. *Hu.* Debueras istos frigidos senes alicubi (*a*) effundere in urticetum, ut calescerent. *He.* Imò tu istum gregem cura ut præcipites alicubi in profundam lamam, ut refrigerentur, nam calent plùs satis. *Hu.* Non soleo præcipitare sarcinam meam. *He.* Non? Atqui nuper vidi te sex Carthusienses dejecisse in cœnum sic, ut pro candidis emergerent nigri: tu interim, quasi re bene gestâ, ridebas. *Hu.* Nec injuriâ: dormiebant omnes, ac multum ponderis addebant currui meo. *He.* At mei senes egregiè sublevârunt currum meum, per totum iter perpetuò garrientes. Nunquam vidi meliores. *Hu.* Non soles tamen talibus delectari. *He.* Sed hi seniculi boni sunt. *Hu.* Qui scis? He. Quia per eos ter bibi per viam cerevisiam insigniter bonam. *Hu.* Haha he: sic tibi boni sunt.

a Faciunt hoc non raro aurigæ Barabantini vel gratis, nonnunquam conducti.

ARGUMENTUM.

Franciscani πτωχοπλούσιοι non excipiuntur tecto à quodam Pastore rustico. Pandocheus falsè jocatur in illos. Vestis non odio habenda. Mores & vita Franciscanorum. De stulta gloria vestium. Monachorum vestis per se non mala. Quales debeant esse monachi. Vestium usus, ad necessitatem & decorum. Decorum quid. Vnde tot habitus, & vestium genera apud monachos: nulla olim in his superstitio.

CONRADUS, BERNARDINUS, PASTOR, PANDOCHEUS, UXOR.

Co. Atqui (*b*) pastorem decet hospitalitas. *Pa.* Pastor sum ovium; non amo lupos. *Co.* At non perinde fortassis odisti (*c*) lupas. Sed quo tandem merito sic abhorres à nobis, ut nè tecto quidem digneris? Neque enim te gravabimus cœnâ. *Pa.* Dicam; quia si conspiceretis in ædibus meis (*d*) gallinam aliquam aut pullos gallinaceos, cras in concione traducerer apud populum. Hanc soletis referre gratiam communicati hospitii. *Co.* Non omnes sumus istiusmodi. *Pa.* Sitis cujusmodi voletis; ego vix sancto Petro fiderem, si tali cultu veniret ad me. *Co.* Si ità stat sententia, saltem indica diversorium aliud. *Pa.* Est in hoc vico diversorium publicum. *Co.* Quod habet signum? *Pa.* In tabula pensili videbitis canem os inserentem in ollam; hoc agitur in culina. Ad abacum rationalem sedet lupus. *Co.* Signum inauspicatum. *Pa.* Fruamini. *Be.* Quod genus pastoris hoc est? per illum liceret perire fame. *Co.* Si non meliùs pascit oves quàm nos, oportet esse parùm obesas. *Be.* In malis rebus opus est bono consilio. Quid fiet? *Co.* Perfricanda frons est.

b Nam à *pascendo* dicitur *pastor*, & à *præbendo* Græcis *parochus*.

c Jocus est ex ambiguo, lupa uxor lupi, & lupa scortum.

d Gallinam appellat concubinam, pullos liberos.

est. *Be.* Nimirum inutilis est pudor cùm urget necessitas. *Co.* Admodum: sanctus Franciscus aderit nobis. *Be.* Pro fortuna. *Co.* Non exspectabimus Pandochei responsum pro foribus, sed recta irrumpemus in ipsum vaporarium, nec facilè patiemur nos ejici. *Be.* O facinus impudens! *Co.* Hoc satius quàm noctem agere sub dio, ac perire frigore. Interim depone pudorem in sacculo, cras resumpturus, ubi videbitur. *Be* Scilicet sic res ipsa suadet. *Pan.* Quod animantium genus hic video? *Co.* Servos Dei, filios sancti Francisci, vir optime. *Pan.* An Deus talibus servis delectetur, nescio; ego mihi nolim multos esse domi. *Co.* Quamobrem? *Pan.* Quia ad edendum & bibendum plus quàm viri estis, ad laborandum nec manus habetis nec pedes. Ohe! vos estis filii sancti Francisci? Soletis prædicare eum esse virginem; & ille habet tot filios? *Co.* Spiritûs filii sumus, non carnis. *Pan.* Infelix genitor ille! Nam quod in vobis pessimum est, animus est: corpore nimiùm valetis, planéque melius habetis istâ parte quàm expediat nobis qui alimus uxorem & filias. *Co.* Tu fortè suspicaris nos esse ex eorum genere qui degenerant à progenitoris instituto: Nos sumus observantes. *Pan.* Ego igitur observabo, nè quid adferatis detrimenti. Nam istud genus ego odi pessimé. *Co.* Quamobrem? te quæso. *Pan.* Quia circumfertis dentes, nec circumfertis pecuniam. Hoc genus hospitum mihi est ingratissimum. *Co.* At laboramus vobis. *Pan.* Vultis ostendam vobis quomodo laboretis? *Co.* Ostende. *Pa.* Inspicite picturam vobis proximam ad lævam: illic videtis vulpem concionantem, sed à tergo anser collum profert è cuculla. Rursum videtis lupum absolventem confessum, sed prominet pars ovis occultatæ sub veste. Videtis simiam assidentem ægroto in veste Franciscana; alterâ manu præfert crucem, alteram habet in crumena ægrotantis. *Co.* Non inficiamur hâc veste nonnunquam tegi lupos, vulpes ac simias; sed fatemur etiam sæpe tegi porcos, canes, equos, leones, ac regulos: quin eadem vestis tegit multos bonos viros. Vestis ut neminem reddit meliorem, ità nullum reddit deteriorem. Proinde iniquum est quemquam ex veste æstimare: alioqui tua vestis, quâ nonnunquam uteris, esset exsecranda, quæ multos tegit fures, homicidas, veneficos, & adulteros. *Pan.* De veste cedam, si numeretis. *Co.* Rogabimus Deum pro te. *Pan.* Ego vicissim pro vobis, operam operâ pensans. *Co.* Atqui non ab omnibus accipiendum. *Pan.* Cur vobis religio est contingere pecuniam? *Co.* Quia pugnat cum professione nostra. *Pan.* Itidem

dem cum mea professione pugnat admittere gratuitum hospitem. *Co.* At nos cogit regula, non contingere pecuniam. *Pan.* At mea regula diversum præcipit. *Co.* Ubi est tua regula? *Pan.* Lege versus istos;

Hospes in hanc mensam, fuerint cùm viscera tensa,
Surgere nè properes, ni priùs annumeres.

Co. Non erimus tibi sumptui. *Pan.* At qui mihi non sunt sumptui, nè quæstui quidem sunt. *Co.* Deus abunde pensabit, si quid officii nobis præstiteris. *Pan.* Istis verbis non alo familiam. *Co.* Abdemus nos in angulum vaporarii, neque cuiquam erimus molesti. *Pan.* Non fert tales homines hoc vaporarium. *Co.* Itàne nos ejicis fortassis hâc nocte devorandos à lupis? *Pan.* (*a*) Lupus lupinam non est, ut nec canis caninam. *Co.* Crudelis esses, si hoc faceres Turcis: quales quales sumus, homines sumus. *Pan.* Surdo canitis. *Co.* Tu molliter foves corpus tuum, nudus recubans post vaporarium; & nos extrudis frigore nocturno perituros, etiamsi parcant lupi? *Pan.* Sic vixit Adam in Paradiso. *Co.* Vixit, sed innocens. *Pan.* Et ego innocens. *Co.* Fortassis detractâ syllabâ primâ. At vide, si tu nos nunc extrudis è paradiso tuo, nè te Deus non recipiat in suum. *Pan.* Bona verba. *Ux.* Mi vir, tot tua malefacta saltem hoc beneficio pensa, patere hos hâc nocte tecto nostro uti; sunt viri boni; senties quæstum hinc fieri uberiorem post hac. *Pan.* Ecce deprecatricem: suspicor convenire inter vos: nec admodum lubens audio hoc elogium à muliere, Viri boni. *Ux.* Hui; non ità est: sed cogita quoties peccâsti aleâ, temulentiâ, rixis, pugnis: saltem hâc eleemosynâ redime tua peccata, nec ejicias hos quos optâris tibi adesse morienti. Scurras & sanniones recipis sæpenumero, & hos extrudis? *Pan.* Unde ista concionatrix nobis? Abi tu, & cura rem culinariam. *Ux.* Id quidem fiet. *Be.* Mitescit, & sumit indusium lineum; spero fore rectè. *Co.* Et mensam insternunt pueri. Bene habet quòd nulli veniunt hospites, alioqui nobis erat exsulandum. *Be.* Feliciter cecidit quòd è proximo oppidulo retulimus nobiscum lagunculam vini, & agni coxam assam; alioqui hic, ut video, nè fœnum quidem impartîsset nobis. *Co.* Jam accubuêre pueri, adjungamus nos in mensæ partem, sic tamen nè cui incommodemus. *Pan.* Vobis imputandum arbitror quòd hodie nullum habeo convivam, præter domesticos & vos inutiles. *Co.* Nisi frequenter hoc accidit, imputa nobis. *Pan.* Frequentiùs quàm vellem. *Co.* Noli laborare; vivit adhuc Christus, qui non deseret suos. *Pan.* Audivi vos dici Evangelicos;

a Allusit ad proverbium, *Canis caninam non est.*

gelicos;

gelicos; at Evangelium prohibet per viam circumferri peram aut penes: vos manicas habetis pro pera, ut video; nec panes modò circumfertis, verùm etiam vinum & delicias carnium. *Co.* Fruere nobiscum, si libet. *Pan.* Meum vinum ad istud collatum vappa est. *Co.* Gusta & de carnibus; nobis enim superest. *Pan.* O felices mendicos! uxor mea nihil hîc hodie coxit præter caules & lardum rancidum. *Co.* Communicemus, si videtur, nostros apparatus. Nam nostrâ nihil refert quibus vescamur. *Pan.* Cur igitur non circumfertis caules & vappam? *Co.* Quoniam hæc nobis obtrudere maluerunt apud quos hodie pransi sumus. *Pan.* Gratis pransi? *Co.* Maximè. Imò gratias etiam egerunt, & abeuntes his (a) apophoretis onerârunt. *Pan.* Unde venitis? *Co.* Basileâ? *Pan.* Hui! è tam longinquo? *Co.* Sic est. *Pan.* Quod tandem genus hominum estis vos, qui sic oberratis sine jumento, sine crumena, sine famulitio, sine armis, sine commeatu? *Co.* Vides qualecunque vestigium Evangelicæ vitæ. *Pan.* Mihi videtur erronum vita, qui vagantur cum reticulo. *Co.* Tales errones erant Apostoli, talis erat & Dominus Jesus. *Pan.* Nôstin' artem chiromanticam? *Co.* Nihil minùs. *Pan.* Unde igitur suppetit victus? *Co.* Ab eo qui promisit. *Pan.* Quis ille? *Co.* Qui dixit, *Nolite esse soliciti, hæc omnia adjicientur vobis.* *Pan.* Promisit, sed *quærentibus regnum Dei.* *Co.* Id facimus pro virili. *Pan.* Apostoli clarebant miraculis, sanabant ægrotos; proinde non mirum illis ubique suppetîsse victum: vos nihil tale potestis. *Co.* Possemus si similes essemus Apostolis, & si res posceret miraculum. At miracula data sunt ad tempus incredulis: nunc nihil opus, nisi piâ vitâ. Et sæpe felicius est ægrotare quàm valere, sæpe felicius mori quàm vivere. *Pan.* Quid igitur vos facitis? *Co.* Quod possumus, pro sua quisque dote divinitus donata consolamur, exhortamur, admonemus, corripimus ubi se dederit occasio, nonnunquam & concionamur, sicubi comperimus pastores mutos: si non datur prodesse, damus operam nè quem lædamus moribus & linguâ. *Pan.* Utinam cras velis nobis concionari: nam dies est apud nos festus. *Co.* Cui divo? *Pan.* Antonio. *Co.* Fuit is quidem vir bonus, sed unde dies festus? *Pan.* Dicam: Abundat hic vicus subulcis propter vicinum nemus glandiferum; & persuasum est, Antonio delegatam curam ejus pecoris; & ideo colunt illum, nè sæviat neglectus. *Co.* Utinam verè colerent illum. *Pan.* Quo pacto? *Co.* Sanctissimè coluit divos quisquis imitatus est. *Pan.* Totus hic vicus cras perstrepet compotationibus, saltationibus,

a Quæ dantur in fine convivii, sic ut liceat cuique, si velit, domum auferre, ut antè dictum est.

bus, lusibus, risis, & pugnis. *Co.* Sic ethnici quondam colebant Bacchum suum. Miror autem, si sic cultus Antonius non sævit in homines ipsô pecore stultiores. Qualem habetis pastorem? mutum ac malum? *Pan.* Qualis sit aliis, nescio; mihi optimus est: nam hîc potat totos dies; neque quisquam plures adducit aut meliores combibones, magno meo bono. Atque adeò demiror illum nunc abesse. *Co.* Nos experti sumus parùm commodum. *Pan.* Quid audio? Salutâstis hominem? *Co.* Ambivimus apud illum hospitium: ille non aliter quàm lupos abegit à limine, & huc jussit abire. *Pan.* Ha, ha; nunc intelligo. Hinc est quòd noluit adesse, quòd sciret vos hîc futuros. *Co.* Estne mutus? *Pan.* Mutus? Nemo illo vocalior in vaporario, ac strenuè boat in templo: concionantem nunquam audivi. Sed quid pluribus opus? Vos ipsi sensistis, ut intelligo, non esse mutum. *Co.* Estne peritus sacrarum literarum? *Pan.* Ait se peritissimum: sed quicquid talium rerum didicit, didicit (*a*) in secreta confessione, sicut fas non sit proferre apud alios. Quid multa? Dicam in summa; qualis est populus talis est sacerdos, & plane nacta est suum (*b*) patella operculum. *Co.* Fortasse non dabit locum concionaturo. *Pan.* Dabit, ad me recipio; seu hâc lege, nè quid in illum jaculère, quemadmodum plerique soletis. *Co.* Rei malæ assueverunt qui hoc solent: ego clàm admoneo pastorem, si quid offendit; quod superest, Episcoporum est munus. *Pan.* At tales aves huc raro devolant. Equidem video vos esse viros bonos. Sed quid sibi vult ista vestium varietas? Nam plerique hoc ipso judicant vos esse malos, quòd sic vestiamini. *Co.* Unde id? *Pan.* Nescio, nisi quòd tales multi comperiantur. *Co.* Multi hoc ipso judicant nos esse sanctos, quòd sic vestiamur: peccant utrique; sed tamen humaniùs peccant qui ex veste bene de nobis suspicantur, quàm qui malè. *Pan.* Esto sanè. Sed quæ tandem utilitas tot discriminum? *Co.* Quid tu censes? *Pan.* Mihi quidem nulla videtur, nisi in (*c*) pompis, aut in bellis. In pompis enim circumferuntur variæ personæ, Sanctorum, Judæorum, Ethnicorum; has ex diverso cultu dignoscimus. In bellis autem hæc præstaret cultuum varietas, ut suum quæque vexillum copiæ sequerentur, neque fieret ordinum confusio. *Co.* Pulchrè dicis, & hæc vestis est militaris: alius alium ducem sequimur; sed omnes militamus sub uno Cæsare, Christo. Verùm in veste tria spectanda sunt. *Pan.* Quæ? *Co.* Necessitas, usus, & decorum. Cur sumimus cibum? *Pan.* Nè pereamus fame. *Co.* Sic aliquando sumenda vestis, nè pereamus

a Vulgaris jocus est in ignavum.

b Vide proverb. *Dignum patellâ operculum.*

c Pompæ sunt spectacula quæ populo exhibentur, vulgò nunc vocantur *processiones*; à verbo πέμπω.

pereamus frigore. *Pan.* Fateor. *Co.* Hoc meliùs præstat hæc vestis quàm tua, tegit enim & caput, & collum, & scapulas, unde plurimum est periculi. Usus postulat varia vestium genera. Equitaturo convenit brevis, quiescenti longa; in æstate tenuis, in hyeme densa. Sunt Romæ qui singulis diebus ter commutant vestem; manè sumunt duplicatam pellibus, sub meridiem accipiunt simplicem, rursus sub noctem aliquantò crassiorem. Verùm non omnibus suppetunt mutatoria; proinde hæc vestis reperta est, una ad plurimos usus accommoda. *Pan.* Qui sic? *Co.* Si flat Boreas, aut si fervet Sol, adducimus cucullam; si calor offendit, demittimus in tergum: si quiescendum est demittimus vestem; si ambulandum, subducimus, aut succingimus etiam. *Pan.* Non pessimè sapuit quisquis hoc invenit. *Co.* Est autem hoc ad bene vivendum præcipuum, ut homo consuescat esse paucis contentus; alioqui si deliciis aut affectibus indulgere cœperimus, nullus erit finis. At nulla vestis inveniri potuit quæ una tot commoditatibus subserviret. *Pan.* Assentior. *Co.* Nunc decorum inspiciamus. Dic mihi bonâ fide, si tu sumeres uxoris tuæ vestem, nonne dicerent omnes te facere præter decorum? *Pan.* Dicerent me insanire. *Co.* Quid tu diceres si illa sumeret vestem tuam? *Pan.* Forrasse nihil mali dicerem, sed contunderem eam (a) bonis fustibus. *Co.* Atqui nihil refert quâ veste utaris. *Pan.* Hîc plurimum refert. *Co.* Nec mirum. Nam & ethnicorum leges puniunt virum ac fœminam, si diversi sexûs cultum sumpserint. *Pan.* Nec injuriâ. *Co.* Age, quid si senex octogenarius sumeret sibi vestitum adolescentis quindecem annos nati, aut contrà, si juvenis sumeret vestem senis? nonne dicant omnes rem esse (b) fustuario dignam? aut si anus coleretur ad modum adolescentulæ, & contrà? *Pan.* Admodum. *Co.* Itidem si laicus sumat cultum sacerdotis; contrà, sacerdos laici? *Pan.* Uterque faceret indecorè. *Co.* Quid si privatus sumeret ornamentum Principis, aut Sacerdos privatus Episcopi, num faceret indecorè. *Pan.* Scilicet. *Co.* Quid si civis sumeret cultum militis, plumas, cæteráque stultitiæ Thrasonicæ insignia? *Pan.* Rideretur. *Co.* Quid si inter milites Anglus gestaret crucem albam, Helvetius rubram, Gallus nigram? *Pan.* Faceret impudenter. *Co.* Quid itaque miraris nostrum hunc cultum? *Pan.* Quid intersit inter privatum & Principem, inter virum ac fœminam, scio: quid intersit inter monachum & non monachum, nescio. *Co.* Quid interest inter pauperem & divitem? *Pan.* Fortuna. *Co.* Et tamen in-

a Jocus est. in contrariis, mali & bonis.

b Id est, fustigatione.

indecorum esset si pauper imitaretur cultum divitis. *Pan.* Verum, ut nunc ferme coluntur divites. *Co.* Quid inter fatuum & sapientem? *Pan.* Aliquanto plus quàm inter divitem & tenuem. *Co.* Nonne moriones aliter vestiuntur quàm qui sapiunt? *Pan.* Nescio quid vos deceat, attamen vester cultus non multùm abest ab illorum cultu, si quis addat auriculas & tintinnabula. *Co.* Hoc planè deest: & sumus hujus mundi moriones, si modò verè sumus quod profitemur. *Pan.* Quid vos sitis nescio; illud scio, multos esse moriones gestantes auriculas & tintinnabula, qui plus sapiunt iis qui gestant pilea suffulta (*a*) pellibus, epomides, reliquáque sapientum insignia. Itaque mihi stultissimum videtur, sapientiam profiteri veste potiùs quàm ipsâ re. Vidi quendam plus quàm morionem, qui gestabat vestem usque ad talos demissam, epomidem Magistri nostri; aderat & vultus qui videri possit gravis Theologi; disputabat apud omnes non sine specie gravitatis; magnatibus autem non minùs erat jucundus quàm quivis alius morio, cùm stultitiæ genere superaret omnes. *Co.* Quid igitur tu postulas? ut princeps, qui ridet morionem, commutet cum illo vestem? *Pan.* Fortassis hoc postularet aliquando decorum, quod tu proponis, si libeat repræsentare veste quicquid est in animo. *Co.* Urges tu quidem: sed tamen arbitror non sine causa vestem suam additam morionibus. *Pan.* Ob quam? *Co.* Ne lædantur à quodam, si quid imprudenter dixerint aut fecerint. *Pan.* Non dicam interim quòd ista res quosvis irritat potiùs ad lædendum, adeò ut frequenter è stultis fiant insani. Nec video cur, cùm bos cornupeta qui occiderit hominem, aut canis, aut sus, qui occiderit infantem, afficiantur supplicio; morio, qui sceleratiora commiserit, præsidio stultitiæ finitur vivere. Illud expeto, cur vos distinguamini cultu à cæteris. Nam si quævis causa sufficit ad diversum cultum, oporteret pistorem aliter vestiri quàm piscatorem, calcearium aliter quàm vestiarium, aliter pharmacopolam quàm œnopolam, aliter aurigam quàm nautam. Vos, si sacerdotes estis, cur secùs vestimini quàm reliqui sacerdotes? si laici? cur à nobis differtis? *Co.* Olim monachi nihil aliud eramus quàm purior pars laicorum; & hoc intererat inter monachum & alium laicum quod nunc interest inter frugalem & probum virum suis manibus alentem familiam, & inter (*b*) Snaphanum ex prædationum reditu jactantem sese. Pòst Romanus Pontifex addidit nobis suos honores: vestis ex nobis nacta est dignitatem, quæ nunc

a Hoc apud Germanos aliquot doctores Juris: In Hispania Theologi. Insigniuntur flocco albo in summo pileo; Lovanii pileo violaceo, & epomide, quæ imponitur humeris, nulli [illegible] futura nisi [illegible] et Magistrum nostrum.

b Sic Germani vocant prædonum genus subito ex arboribus adorientium viatorem, mitigato vocabulo.

nunc nec laicorum est, nec sacerdotum: sed tamen hujus, qualis qualis est, non puduit aliquando Cardinales & summos Pontifices. *Pan.* At tandem decorum istud unde sumitur? *Co.* Nonnunquam ex ipsa rerum natura, nonnunquam ex consuetudine mortalium & opinione. Nonne judicarent omnes absurdum, si quis tergore bubulo sic vestiretur ut cornua prominerent in capite, & cauda traheretur humi? *Pan.* Ridiculum sané. *Co.* Rursum si quis vestem haberet quæ faciem ac manus tegeret, pudenda ostenderet? *Pan.* Multò absurdius. *Co.* Ob id notati sunt ab ethnicis quoque scriptoribus qui (*a*) multitia sumerent fœminis etiam indecora. Verecundius enim est nudum esse, qualem te offendimus in vaporario, quàm uti veste pellucente. *Pan.* Ego puto totum hoc de cultu pendere à consuetudine ac persuasione mortalium. *Co.* Qui sic? *Pan.* Non multi sunt dies, quòd hic diversati sunt qui se prædicarent peragrâsse varias regiones nuper inventas, & quas in priscorum cosmographorum picturis desideramus. Hi se narrabant pervenisse ad insulam quandam cœli temperatissimi, ubi summi dedecoris loco habebatur tegere corpus. *Co.* Isti fortassis belluarum ritu vivebant. *Pan.* Imò, ut aiebant, humanissimam agebant vitam. Degebant sub rege; eum comitabantur ad opus manè, non ampliùs quàm horam, etiam singulis diebus. *Co.* Quid operis faciebant? *Pan.* Evellebant radicum genus quod illis tritici loco est, & tritico tùm gratius tum salubrius: quo peracto redeunt ad suum quisque negotium, & quod cujusque lubitum est animo faciunt. Sanctè educant liberos, vitant & puniunt flagitia, sed nullum acerbiùs quàm adulterium. *Co.* Quo supplico? *Pan.* Fœminis ignoscitur, datur hoc sexui: cæterùm viris adulterii convictis hæc pœna est; ut per omnem vitam in publicum prodeant membro pudendo velo obtecto. *Co.* O grave supplicium! *Pan.* Atqui consuetudo persuasit illis hoc esse quovis supplicio gravius. *Co.* Ubi contemplor quid possit persuasio, propemodum assentior tibi. Etenim si quis vellet furem aut homicidam afficere extremâ ignominiâ, nonne satis esset si præcideret illi interulam supra nates, si partes pudendas turpiter prominentes lupinis pellibus convestiret, caligas diversis coloribus variegaret, vestem quæ thoracem tegit ac brachia totam conscinderet, veluti rete faciens è veste, scapulas & pectus nudaret, barbam partim demeteret novaculâ, partim demitteret, partim intorqueret, capillos tonderet, adderet pileum undique sectum, cum ingenti fasciculo plumarum,

a Multitium vestis pellucida mulierum propria. Juvenal. *Cùm nunc multitia sumas.*

ac si juberet prodire in publicum? Nonne magis traduceret hominem quàm si morionis cucullam adderet, cum auriculis prælongis ac tintinnabulis? Et tamen sic ultro sese ornant milites, ac sibi placent; & reperiunt quibus hoc pulchrum videatur, cùm nihil possit esse insanius. *Pan.* Imò non desunt honesti cives qui hoc pro viribus æmulantur. *Co.* Atqui si quis nunc conetur Indorum æmulari cultum, qui plumis avium vestiuntur, non de pueris omnibus viderentur insanire? *Pan.* Prorsus. *Co.* Atqui quod nos miramur etiam longè insanius est illo. Proinde ut verum est, nihil esse tam absurdum quod non commendet assuetudo: ità negari non potest in vestibus esse quoddam decorum, quod apud sanos & cordatos semper decorum est; ac rursus indecorum, quod apud omnes qui sapiunt indecorum videri debet. Quis enim non ridet quoties videt fœminas onustas longâ vestis (*a*) coronide, quæ nobilitatem generis caudæ longitudine metiuntur? Quanquam hoc non pudet imitari quosdam Cardinales duntaxat in palliis. Et tamen res est adeò violenta consuetudo, ut non sit huic aut illi liberum mutare quod receptum est. *Pan.* Satis de consuetudine. Sed dic tu mihi quid sentias, utrum existimes satius, monachos non differre à cæteris cultu, an differre? *Co.* Equidem arbitror simplicius & Christianius non æstimari quenquam ex cultu, modò sit honestus ac decorus. *Pan.* Cur igitur vos non abjicitis cucullas? *Co.* Cur Apostoli non statim vescebantur cibis quibuslibet? *Pan.* Nescio, dic tu. *Co.* Quoniam obstabat invicta consuetudo. Quod enim penitus infixum est animis hominum, multóque usu confirmatum inveteravit, ac velut in naturam abiit, subitò tolli sine magna pernicie tranquillitatis humanæ non potest: sed ità paulatim submovendum est, quemadmodum ille revulsit pilos (*b*) caudæ equinæ. *Pan.* Tolerarem, si monachorum omnium esset unus cultus: tot discrimina quis ferat? *Co.* Hoc malum usus invexit, qui nihil non invenit. Benedictus non commentus est novum cultum, sed is quo tum utebatur cum suis, erat cultus laici simplicis ac probi. Nec Franciscus invenit novam formam, sed hæc erat vestis pauperum ac rusticorum. Posteriores, additis quibusdam, verterunt rem in superstitionem. Nonne videmus hodie quasdam anus tenentes sui seculi cultum, qui magìs est diversus à cultu horum temporum quàm meus cultus abest à tuo? *Pan.* Videmus. *Co.* Itaque cùm hunc cultum vides, vides reliquias prisci seculi. *Pan.* Ergò nihil habet aliud sanctimoniæ cultus vester? *Co.* Nihil prorsus.

Pan.

a Quam nunc caudam vocant.

b Id est, paulatim. Vid. proverbium, *Caudæ equinæ pilos vellere*.

Pan. Quidam jactant istos cultus præmonstratos divinitus à Diva Virgine Matre. *Co.* Ista sunt hominum somnia. *Pan.* Sunt qui desperent se posse à morbo revalescere, ni vestiantur cultu Dominicano; imò qui nè sepeliri quidem velint, nisi in veste Franciscana. *Co.* Ista qui suadent aut captatores sunt, aut fatui; qui credunt, superstitiosi. Deus non minùs dignoscit nebulonem in veste Franciscana quàm in militari. *Pan.* At minor est plumarum varietas in avibus quàm in vobis cultûs. *Co.* An non itaque pulchrum est imitari naturam? sed pulchrius vincere. *Pan.* Utinam vinceretis & rostrorum varietate. *Co.* Sed age, varietati quoque patrocinabor, si pateris. Nonne aliter vestitur Hispanus, aliter Italus, aliter Gallus, aliter Germanus, aliter Græcus, aliter Turca, aliter Saracenus? *Pan.* Scilicet. *Co.* Et in eadem regione quanta varietas vestium, etiam in ejusdem sexûs, ætatis & ordinis hominibus? Quàm alius cultus Veneto, alius Florentino, alius Romano? Atque hæc intra unam Italiam. *Pan.* Credo. *Co.* Hinc nata est & nostra varietas. Dominicus sumsit cultum à probis agricolis ejus Hispaniæ partis in qua vixit; Benedictus à rusticis ejus Italiæ partis in qua vixit; Franciscus ab agricolis diversæ partis: atque item de cæteris. *Pan.* Proinde, quantum video, vos nihilo estis sanctiores nobis, nisi sanctiùs vixeritis. *Co.* Imò pejores vobis, qui parùm piè viventes, graviùs offendamus animos simplicium. *Pan.* Est igitur aliqua spes de nobis, qui nec patronum habemus, nec cultum, nec regulam, nec professionem? *Co.* Habes, ô bone; vide ut serves: quære à *susceptoribus tuis quid professus sis in baptismo, quam illic vestem acceperis. Et humanam regulam desideras, qui regulam Evangelicam professus sis? Desideras hominem patronum, qui patronum habes Jesum Christum? Cum duceres, uxorem nihil professus es? Cogita quid debeas conjugi, quid liberis, quid familiæ; & senties te plus habere sarcinæ quàm si Francisci regulam professus esses. *Pan.* Credisne ullum Pandocheum ingredi cœlum? *Co.* Quid ni? *Pan.* Multa fiunt ac dicuntur in hac domo quæ parùm respondent Evangelio. *Co.* Quæ? *Pan.* Alius bibit plus satis, alius obscœnè loquitur, quidam rixantur, quidam obtrectant; denique, an cætera sint casta, nescio. *Co.* His occurrendum est quantum potes: si non potes, certè nè alas quæstûs causâ hæc mala, néve accersas. *Pan.* Nonnunquam parùm bonæ fidei sum in vino. *Co.* Quî sic? *Pan.* Ubi sensero illos plus satis incalescere, largiter aquam admisceo. *Co.* Istud quidem levius est quàm si quibuslibet vendas vinum periculosis medi-

* Quos nunc patrinos ac matrinas vocant, qui spondent pro pueris baptizatis.

medicamentis infectum. *Pan.* Dic mihi seriò, quot dies fuisti in hoc itinere? *Co.* Mensem ferme. *Pan.* Quis interim vos curat? *Co.* Nonne bene curantur qui habent uxorem, liberos, parentes & cognatos? *Pan.* Sæpenumero. *Co.* Tu non habes nisi unam uxorem, nos centum; tu non nisi unicam patrem, nos centum; tu non nisi unicam domum, nos centum; tu non nisi paucos liberos, nos innumeros; tu non nisi paucos cognatos, nos infinitos. *Pan.* Quî sic? *Co.* Quia latiùs se porrigit cognatio spiritûs quàm carnis: & ità nobis pollicitus est Christus, & experimur verum quod pollicitus est. *Pan.* Næ tu mihi præbuisti sat lepidum convivam: emoriar nisi malim hanc confabulationem quàm Pastoris mei compotationem Cras dignaberis aliquid dicere populo. Et si posthac continget te hâc facere iter, scito tibi hîc paratum locum. *Co.* Quid si alii veniant? *Pan.* Non erunt ingrati, modò tui similes. *Co.* Meliores, uti spero. *Pan.* Verùm inter tam multos malos, quomodo dignoscam bonos? *Co.* * Dicam paucis, sed in aurem. *Pan.* Dic. *Co.*.... *Pan.* Meminero & faciam.

* Simili joco Reuchlinus claudit opus de Verbo mirifico.

ARGUMENTUM.

Abbas quidam heroïnam domi suæ invisens, eam offendit libros Latinè Græcéque scriptos legentem. Disputatur unde suavitas vivendi promanat: viz. non à voluptatibus extrariis, verùm à studiis sapientiæ. Stultus Abbas non vult Monachos suos esse eruditos, nec habet ille librum aliquem in cubiculo. Piæ mulieres in sacris olim literis exercitatissimæ. Monachi literarum osores luxui, otio, venationibus aleæque dediti, ad aliud studiorum genus ipsis magis congruens exstimulantur.

(a) ANTRONIUS, MAGDALIA.

An. QUam hîc ego supellectilem video? *Ma.* An non elegantem? *An.* Nescio quàm elegantem, certè parùm decoram & puellæ & matronæ. *Ma.* Quamobrem? *An.* Quia librorum plena sunt omnia. *Ma.* Tu tantus natu, tum abbas & aulicus, nunquam vidisti libros in ædibus (b) heroinarum? *An.* Vidi, sed Gallicè scriptos: hic video Græcos & Latinos. *Ma.* An soli Gallicè scripti libri docent sapientiam? *An.* Sed decet hoc heroinas, ut habeant quo delectent otium. *Ma.* An solis heroinis licet sapere ac suaviter vivere? *An.* Malè connectis sapere & suaviter vivere: non est muliebre sapere; heroinarum est suaviter vivere. *Ma.* Nonne omnium est bene vivere? *An.* Opinor. *Ma.* Quî potest autem suaviter vivere qui non vivat bene? *An.* Imò quî potest suaviter vivere qui vivat bene? *Ma.* Ergò tu probas eos qui vivunt malè, modò suaviter? *An.* Arbitror illos

a Alludit ad proverb. ἀντρώνιος ὄνος.

b Heroïnas appellat potentes aulicas, quasi semideas.

os bene vivere qui vivunt suaviter. *Ma.* Sed ista suavitas nde proficiscitur? è rebus extrariis, an ex animo? *An.* E ebus extrariis. *Ma.* O subtilem Abbatem, sed crassum Philosophum! Dic mihi, quibus rebus tu metiris suavitatem? *n.* Somno, conviviis, libertate faciendi quæ velis, pecuniâ, onoribus. *Ma.* Verùm si istis rebus Deus addiderit sapintiam, num vives suaviter? *An.* Quid appellas sapientiam? *Ma.* Hoc est, si intelligeres hominem non esse felicem nisi onis animi; opes, honores, genus neque feliciorem reddere, neque meliorem. *An.* Valeat ista quidem sapientia. *Ma.* Quid si mihi suavius sit legere bonum authorem, quàm tibi venari, potare, aut ludere aleâ? non videbor tibi suaviter vivere? *An.* Ego non viverem. *Ma.* Non quæro quid tibi sit suavissimum, sed quid deberet esse suave. *An.* Ego nolim meos Monachos frequentes esse in libris. *Ma.* At meus maritus hoc maximè probat. Sed quamobrem tandem non probas hoc in monachis tuis? *An.* Quoniam experior illos minùs morigeros: responsant ex Decretis, ex Decretalibus, ex Petro, ex Paulo. *Ma.* Imperas igitur quæ pugnant cum Petro & Paulo? *An.* Quid illi doceant nescio: sed tamen non amo Monachum responsatorem; neque velim quemquam meorum plus sapere quàm ego sapiam. *Ma.* Istud ità vitari possit, si tu des operam ut quàm plurimùm sapias. *An.* Non est otium. *Ma.* Quî sic? *An* Quia non vacat. *Ma.* Non vacat sapere? *An.* Non. *Ma.* Quid obstat? *An.* Prolixæ preces, cura rei domesticæ, venatus, equi, cultus aulæ. *Ma.* Itáne ista tibi sunt potiora sapientiâ! *An.* Nobis sic usu venit. *Ma.* Jam illud mihi dicito, Si quis Jupiter hanc potestatem tibi daret, ut possis & Monachos tuos & teipsum vertere in quodcunque animal velles, an illos in porcos verteres, teipsum in equum? *An.* Nequaquam. *Ma.* Atqui sic vitares ne quis plus te uno saperet. *An.* Meâ non magni referret quod genus animantis essent Monachi, modò ipse essem homo. *Ma.* An hominem esse censes qui nec sapiat, nec velit sapere? *An.* Mihi sapio. *Ma.* Et sibi sapiunt sues. *An.* Videre mihi sophistria quæpiam, ità argutaris. *Ma.* Non dicam quid tu mihi videris. Sed cur hæc displicet supellex? *An.* Quia fusus & colus sunt arma muliebria. *Ma.* Nonne matronæ est administrare rem domesticam, erudire liberos? *An.* Est. *Ma.* An rem tantam existimas administrari posse sine sapientia? *An.* Non arbitror. *Ma.* At hanc sapientiam docent me libri. *An.* Ego domi habeo sexaginta duos monachos, tamen nullum librum reperies in meo cubiculo.

Responsio digna abbate.

Causæ impedientes.

Decorum bene obiectum.

Ma. Bene

Ma. Bene itaque prospectum est monachis illis. *An.* Feram libros, non fero Latinos. *Ma.* Quapropter? *An.* Quia non convenit ea lingua fœminis. *Ma.* Expecto causam. *An.* Quia parùm facit ad tuendam illarum pudicitiam. *Ma.* Ergò nugacissimis fabulis pleni libri Gallicè scripti faciunt ad pudicitiam? *An.* Aliud est. *Ma.* Dic istud quicquid est apertè. *An.* Tutiores sunt à sacerdotibus, si nesciant Latinè. *Ma.* Imò isthinc minimum est periculi vestrâ operâ; quandoquidem hoc agitis sedulò, nè sciatis Latinè. *An.* Vulgus ità sentit, quia rarum & insolitum est fœminam scire Latinè. *Ma.* Quid mihi citas vulgum, pessimum bene gerendæ rei authorem? Quid mihi consuetudinem, omnium malarum rerum magistram? Optimis assuescendum: ità fiet solitum quod erat insolitum, & suave fiet quod erat insuave, fiet decorum quod videbatur indecorum. *An.* Audio. *Ma.* Nonne decorum est fœminam in Germania natam discere Gallicè? *An.* Maximé. *Ma.* Quamobrem? *An.* Ut loquatur cum his qui sciunt Gallicé. *Ma.* Et mihi putas indecorum, si discam Latine, ut quotidie confabuler cum tot authoribus, tam facundis, tam eruditis, tam sapientibus, tam fidis consultoribus? *An.* Libri adimunt multum cerebri fœminis, cùm alioqui parùm illis supersit. *Ma.* Quantum vobis supersit, nescio; certè mihi quantulumcunque est, malim in bonis studiis consumere quàm in precibus sine mente dictis, in pernoctibus conviviis, in exhauriendis capacibus pateris. *An.* Librorum familiaritas parit insaniam. *Ma.* An colloquia combibonum, scurrarum & sannionum tibi non pariunt insaniam? *An.* Imò depellunt tædium. *Ma.* Qui fiat igitur ut tam amœni confabulones mihi pariant insaniam? *An.* Sic aiunt. *Ma.* At aliud ipsa loquitur res. Quantò plures videmus quibus immodica potatio & intempestiva convivia, quibus temulenta pervigilia, quibus impotentes affectus pepererunt insaniam? *An.* Ego sanè nollem uxorem doctam. *Ma.* At ego mihi gratulor, cui contigerit maritus tui dissimulis. Nam & illum mihi & me illi chariorem reddit eruditio. *An.* Immensis laboribus comparatur eruditio, ac pòst moriendum est. *Ma.* Dic mihi, vir egregie, si cras tibi moriendum esset, utrùm malles mori stultior an sapientior? *An.* Si citra laborem contingeret, sapientior. *Ma.* Sed nihil homini citra laborem contingit in hac vita; & tamen quicquid paratum est, quantisvis laboribus comparatum est, hîc relinquendum est. Cur pigeat nos in re omnium pretiosissima sumere laboris aliquid, cujus fructus nos in alteram quoque vitam

itam comitatur? *An.* Frequenter audivi vulgo dici, fœmiiam sapientem bis stultam esse. *Ma.* Istuc quidem dici so- et, sed à stultis. Fœmina quæ verè sapit non videtur si- i sapere; contrà, quæ cùm nihil sapiat sibi videtur sape- e, ea demum bis stulta est. *An.* Nescio quomodo fit, ut quemadmodum (*a*) clitellæ non conveniunt bovi, ità nec iteræ mulieri. *Ma.* Atqui negare non potes, quin ma- gis quadrent clitellæ bovi quàm mitra asino aut sui. Quid sentis de Virgine Matre? *An.* Optimé. *Ma.* Nonne versabatur in libris? *An* Versabatur, at non in istis. *Ma.* Quid igitur legebat? *An.* Horas cononicas. *Ma.* Ad quem usum? *An.* (*b*) Ordinis Benedictini. *Ma.* Sit ità sané. Quid Paula & Eustochium? nonne versabantur in sacris libris? *An.* Verùm istuc nunc rarum est. *Ma.* Sic olim rara avis erat Abbas indoctus, nunc nihil vulgatius: olim Principes & Cæsares eruditione non minùs quàm imperio præminebant. Neque tamen usquè adeò rara est quàm tu putas: sunt in Hispania, sunt in Italia non paucæ mulieres, apprimè nobiles, quæ cum quovis viro queant contendere: sunt in Anglia Moricæ, sunt in Germania Bilibaldicæ & Blaureticæ. Quòd nisi caveritis vos, res eò tandem evadet, ut nos præsideamus in scholis theologicis, ut concionemur in templis, & occupabimus mitras vestras. *An.* Ista Deus avertat. *Ma.* Imò vestrum erit hoc avertere. Quòd si pergetis ut cœpistis, citiùs anseres concionaturi sint quàm vos mutos pastores ferant: Videtis jam inverti mundi scenam: aut deponenda est persona, aut agendæ sunt suæ cuique partes. *An.* Unde incidi in hanc fœminam? Si quando vises nos, ego te suaviùs accipiam. *Ma.* Quibus modis? *An.* Saltabimus, bibemus affatim, venabimur, ludemus, ridebimus. *Ma.* Mihi quidem jam nunc ridere libet.

a Vide prov. *B. s clitellæ.*

b Ridiculè, cùm Benedictus nondum esset natus.

ARGUMENTUM.

Musæ & Gratiæ Petri Ægidii Epithalamia canentes describuntur. Alypius videt novem Musas cum tribus Gratiis è nemore prodeuntes, quas Balbinus videre nequit: proficiscuntur Antuerpiam ad nuptias Ægidii, quibus felicitatem omnem apprecantur, nequid iræ tediive illis posse oboriri. Quæ nuptiæ Gratiis iratis coëunt. Carmina votiva.

ALYPIUS, BALBINUS, MUSAE.

Al. DEum immortalem! quod ego novum spectaculum hic video? *Ba.* Aut tu vides quod nusquam est, aut mei parùm prospiciunt oculi. *Al.* Atqui mirum spectaculum

 est

est & amabile. *Ba.* Enecas: dic ubi vides? *Al.* Ad lævam in hoc colle nemoroso. *Ba.* Collem video. *Al.* Non vides puellarum chorum? *Ba.* Quid tibi venit in mentem, ut nos ad istum modum ludos facias? Ego nè muscam quidem puellam usquam conspicor. *Al.* Tace; prodeunt è nemore. Papæ! Qui nitor! quæ gratia! Non humanum est hoc spectaculum. *Ba.* Quæ hunc agitant (*a*) intemperiæ? *Al.* Agnosco, novem sunt Musæ cum tribus Gratiis; demiror quid agant: nunquam vidi cultiores aut magis alacres: omnes sunt redimitæ lauro, & suum quæque gerit organum. Porrò Gratiæ quàm amabiliter sibi hærent! quàm decet nullo astricta cingulo vestis, ac liberis diffluens laciniis! *Ba.* At ego nunquam audivi quenquam magis delirantem quàm te. *Al.* Imò neminem vidisti me feliciorem. *Ba.* Cur hic solus habes oculos? *Al.* Quia non bibisti ex fonte Musarum; nam his solis conspicuæ sunt Musæ. *Ba.* Ego affatim hausi è fonte Scoti. *Al.* Non ille fons est Musarum, sed lacus Ranarum. *Ba.* Non potes efficere ut & ipse videam hoc spectaculi? *Al.* Possem siquidem adesset laurus; nam liquor è fonte limpido, ramo lauri aspersus, oculos reddit hujusmodi spectaculorum perspicaces. *Ba.* Ecce laurus, ecce fonticulus. *Al.* Commodùm profectò. *Ba.* Asperge. *Al.* Intende: vidésne? *Ba.* Quantum antea. Asperge rursus. *Al.* Jámne vides? *Ba.* Tantundem. Asperge copiosiùs. *Al.* Jam vides, opinor. *Ba.* Imò vix te video. *Al.* Miser! quàm penitus oculos tuos obsedit (*b*) τὸ σκότος! Hæc ars vel aurigæ daret oculos. Verùm non est quòd crucieris: præstiterit fortasse non videre, nè tali præmio videas Musas quali (*c*) Actæon vidit Dianam. Periculum enim esset nè te vertant in (*d*) histricem, aut aprum sylvestrem, aut porcum, aut camelum, aut ranam, aut graculum. Efficiam tamen ut audias, modò nè obstrepas. Jam huc deflectunt viam: occurramus. (*e*) Καίρετε, τρισπόθητοι θεαί. *Ma.* (*f*) Καὶ σὺ μάλα χαῖρε, φιλόμουσε. *Al.* Quid vellicas? *Ba.* Non præstas quod promiseras. *Al.* An non audis? *Ba.* Audio, sed velut asinus lyram. *Al.* Loquar igitur Latinè. Quodnam est iter tam cultis, támque alacribus? Num invisitis Lovaniensium Academiam? *Mu.* Bona verba! *Al.* Quamobrem? *Mu.* Quis nunc illic nobis locus, ubi tot porci obgrunniunt, obrudunt asini, (*g*) oblactiunt cameli, obstrepunt graculi, obgarriunt picæ? *Al.* Atqui sunt & illic quibus vestrum numen est venerandum. *Mu.* Scimus; eóque post annos aliquot illuc commigrabimus. Nondum revoluta seculorum (*h*) periodus diem illum fatalem adve-

xit.

a Id est, *furiæ*.

Scoti laus præpostera.

b Id est, *tenebræ*. Allusum est ad Scoti nomen.

c Actæon, cùm casu vidisset Dianam nudam, versus est in cervum.

d Histrix spinosum animal, quod spinas ejaculatur.

e Id est, *Avete, optatissimæ deæ*.

f Id est, *Et tu multùm salve, Musarum amator*.

g O lactire propriè camelorum est.

h Circuitus.

it. Erit enim qui illic nobis amœnum extruet domicilium, el templum potiùs, quo vix alibi magnificentius ac sanctius. *Al.* Non est fas scire quisnam tandem decus inventurus sit nostræ ditioni? *Mu.* Tibi fas est, nostrorum sacrorum *mystæ. Non dubium est quin tibi notum sit toto orbe celebre Buslidianorum nomen. *Al.* Heroicum genus nominâsti, & ornandis summorum Principum aulis natum. Quis enim non veneratur magnum illum Franciscum Buslidium Besontinæ Ecclesiæ præsulem, qui unus non unum Nestorem præstitit Philippo Maximi Maximiliani filio, Caroli, qui major futurus est, patri? *Mu.* O felices nos, nisi fata virum illum terris invidissent! Quantus erat ille Mœcenas honestorum studiorum! quàm candidus fautor ingeniorum! Sed reliquit fratres duos, Ægidium, admirabili judicio prudentiâque virum, & Hieronymum. *Al.* Hieronymum novimus, omni literarum genere perpolitum, omni virtutum genere decoratum. *Mu.* Nec eum fata longævum esse patientur, tametsi nemo dignior est immortalitate. *Al.* Unde ista nôstis? *Mu.* Apollo nobis denarravit. *Al.* Quænam est ista fatorum invidia, ut optima quæque protinus subducant? *Mu.* Id quidem non est hujus temporis philosophari; sed Hieronymus hîc summa cum laude moriens, universas opes suas destinabit instituendo Lovanii collegio, in quo gratis & publicitus tres linguas eruditissimi viri profitebuntur: ea res magnum ornamentum adjunget & studiis, & Caroli gloriæ. Tum non illibenter versabimur Lovanii. *Al.* Quò nunc igitur est iter? *Mu.* Antuerpiam. *Al.* Musæ & Gratiæ ad mercatum? *Mu.* Nequaquam; imò ad nuptias. *Al.* Quid virginibus cum nuptiis? *Mu.* Ad tales nuptias non est indecorum ire virgines. *Al.* Quas igitur nuptias narras? *Mu.* Sanctas, puras, castas ad quas non puderet ipsam adire Palladem; & arbitror adfuturam. *Al.* Non est fas scire sponsi nomen & sponsæ? *Mu.* Arbitror tibi non ignotum esse candidissimum illum juvenem, & omnibus politioris literaturæ deliciis expolitissimum, Petrum Ægidium. *Al.* Gemmam nominâsti, non hominem. *Mu.* Ei nubet Cornelia virguncula vel ipso digna Apolline. *Al.* Ille quidem vestri cultor eximius à teneris annis fuit. *Mu.* Huic igitur canemus Epithalamium. *Al.* Et saltabunt Gratiæ? *Mu.* Non modò saltabunt, verùm etiam duo candidissima pectora indissolubilibus mutuæ benevolentiæ nodis copulabunt, ut nihil unquam inter illos possit incidere vel iræ

* Qui sacris initiati sunt, à verbo *μύειν*, quod ipsum à *silentio* dictum

vel

THALIA.

le charitate (a) Gracchum Tiberium præcesserit,
ui sua vitam antepofuit conjugis Corneliæ.

EUTERPE.

la charitate superet (b) conjugem Admeti ducis,
uæ volens mortem mariti morte mutavit suâ.

TERPSICHORE.

lle non flagret leviore flammâ,
ttamen fato meliore, quàm olim
c) Plancius raptæ sociæ gravatus
Esse superstes.

ERATO.

lla non flagret leviore flammâ,
Attamen longè meliore fato,
asta quàm sanctum deamavit olim
(d) Portia Brutum.

CALLIOPE.

Sponsum moribus undiquaque sanctis
Nec Nausica probatus antecellat.

URANIA.

Uxor moribus undiquaque castis
Vincat (e) Sulpitiam Paterculanam.

POLYHYMNIA.

Laudetur simili prole puerpera;
Accrescat domui res simul & decus:
Sed livore vacet, si fieri potest,
Factis egregiis debita gloria.

Al. Prorsus inviderem illi Petro Ægidio, nisi tantus esset hominis candor ut ipse nemini possit invidere. *Mu.* Sed jam tempus est ut cœptum carpamus iter. *Al.* Numquid est quod interim velitis renunciari Lovanium? *Mu.* Ut nostro nomine salutes amicos omnes candidos ac nostri studiosos, sed præ cæteris vetustissimum nostri chori cultorem Joannem Paludanum, Jodocum Gaverium, Martinum Dorpium & Joannem Borsalum. *Al.* Id quidem fiet diligenter. Quid cæteris? *Mu.* Dicam in aurem. *Al.* (f) Res non est magni sumptûs; itaque fiet quamprimùm.

a Lege Plutarchum in Gracchis, statim in principio.

b Alcestis: de hac extat tragœdia Euripidis. Meminit & Valerius Max. lib. 5. cap. 6.

c Atque ibidem de Plancio & Horestilla.

d Rursus ibidem de Portia Catonis filia, Bruti uxore.

e Sulpitia Paterculi filia, uxor Fulvii Flacci, quæ ob pudicitiam è centum matronis lecta fuit ad dedicandum Romæ Veneris simulachrum. Meminit T. Livius.

f Videtur hoc dictum in aurem, ut suspendant sese.

ARGU-

ARGUMENTUM.

Exorcismus, sive Spectrum, Impostorum technas detegit, qui credulis & simplicibus illudunt, fingentes apparitiones dæmonum & animarum, vocésque divinas. Polus *fuit author rumoris, Spectrum exaudiri animæ cujuspiam in fundis suis miserè ejulantis: (fingit aliàs se videre mediâ jam luce draconem in cælo; quod idem aliis etiam persuasit) &* Fauno *Sacerdoti parocho villæ vicinæ facilè suadet ut istius rei certitudinem experiatur. Qui annuit, & exorcismum parat.* Polus *conscendit equum nigrum, ignem jactat, & variis dolis credulum* Faunum *aliósque, viros parùm nasutos, fallit egregiè.*

THOMAS, ANSELMUS.

Th. QUid est bonæ rei quòd tecum rides tam suaviter, quasi thesaurum nactus sis? *An.* Non procul aberrat à scopo tua divinatio. *Th.* At non imparties sodali quicquid istuc est boni? *An.* Imò jamdudum optabam mihi dari quempiam in cujus sinum effunderem hoc meum gaudium. *Th.* Age igitur, imparti. *An.* Audivi modò fabulam lepidissimam, quam jures esse comicum figmentum, nisi mihi locus, personæ, totáque res esset tam nota quàm tu notus es mihi. *Th.* Audire gestio. *An.* Nostíne Polum Fauni generum? *Th.* Maximé. *An.* Is est & author & actor hujus fabulæ. *Th.* Facilè crediderim. Nam ille vel absque persona possit quamvis agere fabulam. *An.* Sic est. Nôsti, opinor, & prædium quod habet non ità procul à Londino. *Th.* Phy! Non semel illic compotavimus. *An.* Agnoscis igitur viam utrinque arboribus pari digestis intervallo septam. *Th.* Ad lævam ædium partem, altero ferè balistæ jactu. *An.* Tenes. Alterum viæ latus habet alveum siccum, dumis ac vepribus obsitum: è ponticulo iter est in apertam planitiem. *Th.* Memini. *An.* Jampridem vagabatur rumor ac fabula per ejus loci rusticos, juxta ponticulum hunc obversari spectrum quoddam, cujus subinde exaudirentur miserandi ejulatus. Suspicabantur animam esse cujuspiam quæ diris cruciatibus torqueretur. *Th.* Quis author erat istius rumoris? *An.* Quis nisi Polus? Hoc procemium præstruxerat suæ fabulæ. *Th.* Quid isti venit in mentem ut ista confingeret? *An.* Nescio, nisi quia sic est hominis ingenium; gaudet hujusmodi commentis ludere stultitiam populi. Dicam quid nuper designârit hujus generis. Simul equitabamus aliquammulti Richmondam, inter quos erant quos tu diceres cordatos homines. Cœlum erat mirè serenum, nec ullâ usquam nubeculâ suffuscatum. Ibi Polus intentis in cœlum oculis signavit

signavit totam faciem ac scapulas imagine Crucis, & vultu ad stuporem composito, ità secum, Deum immortalem! quid ego video? Rogantibus qui proximè equitabant, quid videret; rursus obsignans se majore cruce, Avertat, inquit, clementissimus Deus hoc ostentum. Cùm instarent aviditate cognoscendi, ille defixis in cœlum oculis, ac digito commonstrans cœli locum, Nonne, inquit, videtis illic immanem draconem, igneis armatum cornibus, caudâ in circulum retortâ? Cùm negârant se videre, atque ille jussisset oculos intenderent, ac locum subindè commonstraret; tandem unus quispiam, nè videretur parùm oculatus, affirmavit se quoque videre. Hunc imitatus est unus item atque alter: pudebat enim non videre quod tam esset perspicuum. Quid multis? Intra triduum rumor hic totam Angliam pervaserat, tale portentum apparuisse. Mirum autem quantum fama popularis addidit fabulæ. Nec deerant qui quid sibi vellet ostentum interpretarentur seriò. Horum stultitiâ ille qui commentus fuerat argumentum magna cum voluptate fruebatur. *Th.* Agnosco hominis ingenium. Sed redi ad spectrum. *An.* Interea commodùm divertit ad Polum Faunus quidam sacerdos, ex eorum genere quibus non satis est appellari Latinè (*a*) Regulares, nisi Græcè cognomen idem accinatur, parochus vici illic alicunde vicini. Is sibi non vulgariter videbatur sapere, præsertim in rebus sacris. *Th.* Intelligo; repertus est actor fabulæ. *An.* Super cœnam ortus est sermo de rumore spectri. Cùm Polus sentiret Fauno rumorem hunc non solùm auditum esse, verùm etiam creditum, cœpit hominem obtestari vir doctus ac pius succurreret animulæ tam dira patienti: &, Si quid dubitas, inquit, explora rem, obambula ad decimam juxta ponticulum illum, & audies miserum ejulatum: adjunge tibi quem voles comitem; ità & tutior audies & certiùs. *Th.* Quid deinde? *An.* Cœnâ peractâ Polus ex more abit venatum, aut aucupatum. Faunus obambulans cùm jam tenebræ sustulissent certum de rebus judicium, tandem audit miserandos gemitus. Hoc Polus artifex mirè effingebat, abditus illic in vepreto, adhibitâ ad id ollâ fictili, quò vox è cavo reddita lugubrius quiddam sonaret. *Th.* Hæc fabula, ut video, vincit (*b*) Phasma Menandri. *An.* Magis isthuc dices si totam audieris. Faunus domum se recepit, narrare cupiens quid audisset. Polus aliâ viâ compendiariâ jam anteverterat. Ibi Faunus narrat Polo quod erat actum, & aliquid etiam affingit, quò res esset admi-

a Ludit: alioqui *canonici* non dicuntur à *regula*, sed à *prebenda* quam vocant. Nam *canon* aliquando est certus cibi potûsve modus qui dabatur militibus.

b Id est, *Apparitio*, nomen est fabulæ, in qua puella potiebatur amatore, fictâ apparitione deæ, cui fiebant sacra. Vide Donatum in prologum Eunuchi.

admirabilior. *Th.* Poterat interim Polus tenere risum? *An.* Illéne?* Vultum habet in manu. Dixisses rem seriò agi. Tandem Faunus, vehementer obtestante Polo, suscepit negotium exorcismi, ac totam eam noctem agit insomnem, dum despicit quibus modis rem aggrederetur tutò: nam sibi quoque miserè metuebat. Primùm itaque congesti sunt exorcismi efficacissimi, & additi novi nonnulli per viscera Beatæ Mariæ, per ossa beatæ Werenfridæ. Deinde delectus est locus in planitie vicina vepreto, unde vox exaudiebatur: circumductus est circulus satis amplus, qui crebras haberet cruces, variásque notulas. Hæc omnia peragebantur verbis conceptis. Adhibitum est vas ingens plenum aquæ consecratæ. Addita est in collum sacra stola, quam vocant, unde pendebat initium Evangelii secundùm Joannem. In loculis habebat cerulam, à Romano Pontifice quotannis consecrari solitam, quæ vulgò dicitur Agnus Dei. His armis olim se muniebant adversus noxios dæmones priùs quàm illis Francisci cuculla cœpit esse formidabilis. Hæc omnia procurata sunt, nè, si spiritus malus esset, impetum faceret in exorcistam. Nec tamen ausus est se solum huic circulo committere; sed decretum est adhibendum esse sacerdotem alterum. Ibi Polus metuens nè, si nasutior adjunctus fuisset, proderetur fabulæ mysterium, adjungit parochum quendam ex vicinia, cui rem totam aperit; sic enim postulabat actio fabulæ: & erat is qui à tali ludo non abhorreret. Postridie rebus omnibus ritè præparatis, sub horam decimam Faunus cum parocho circulum ingreditur. Polus, qui præcesserat, è vepreto gemi miserabiliter. Faunus auspicatur exorcismum. Interim Polus clàm per tenebras subducit se in villam proximam: illinc adducit aliam personam fabulæ; nec enim poterat nisi per multos agi. *Th.* Quid faciunt? *An.* Conscendunt equos nigros, ignem occultum secum ferunt. Ubi non procul abessent à circulo ignem ostentant, quo metu Faunum abigerent è circulo. *Th.* Quantum operæ sumpsit Polus ille ut falleret! *An.* Sic est homo. Verùm ea res propemodum pessimè cesserat illis. *Th.* Quî sic? *An.* Nam equi subitò prolato igne consternati, parùm abfuit quin & se præcipitarent & sessores. Habes primum actum fabulæ. Ubi redditum est in colloquium, Polus, velut ignarus omnium, rogat quid esset actum. Ibi Faunus narrat sibi conspectos duos teterrimos cacodæmones, in nigris equis, oculis igneis, ac naribus spirantes ignem, qui tentássent ingredi circulum, verùm efficacibus verbis abactos in

in malam rem. His rebus cùm accrevisset animus Fauno, postero die summo cum apparatu rediit in circulum: cúmque diu multis obtestationibus provocâsset spectrum, Polus rursus cum collega suo procul ostendit sese ex equis atris horrendo fremitu, quasi cuperent irrumpere in circulum. *Th.* Nihil habebant ignis? *An.* Nihil; nam id malè cesserat. Sed audi aliud commentum. Ducebant longum funem: eo leviter per humum tracto, dum hinc atque hinc uterque se proripit, velut abacti exorcismis Fauni, sacerdotem utrumque, unà cum vase quod habebant aquæ sacræ plenum, provolvunt in terram. *Th.* Hoc præmii tulit pro sua actione parochus? *An.* Tulit, & tamen maluit hoc perpeti quàm deserere cœptam fabulam. His ità gestis, ubi reditum est ad colloquium, deprædicat apud Polum Faunus quanto fuisset in periculo, & quàm fortiter utrumque cacodæmonem suis verbis profligâsset: jámque certam conceperat fiduciam, nullum esse tam noxium aut impudentem dæmonem qui posset in circulum irrumpere. *Th.* Faunus ille non multum abest à fatuo. *An.* Nihil adhuc audîsti. Hucusque progressâ fabulâ, commodùm supervenit Poli gener, (nam ejus filiam duxerat natu maximam) juvenis, ut scis, ingenio mirè festivo. *Th.* Scio, nec abhorrens ab hujusmodi jocis. *An.* Abhorrens? Nullum ille (*a*) vadimonium non desereret, si talis vel spectanda, vel agenda esset fabula. Huic socer rem omnem denarrat, atque illi delegat partes, ut Animam agat. Sumit ornatum, ac lubens convolvit se linteo, quemadmodum apud nos solent funera: habet prunam vivam in testa, quæ per linteum reddebat speciem incendii. Sub noctem itum est ad locum ubi hæc agebatur fabula. Audiuntur miri gemitus. Faunus expedit exorcismos omnes. Tandem procul inter vepretum ostendit sese Anima, subindè ostentans ignem, ac miserè suspirans. Hanc cùm Faunus obtestaretur ut eloqueretur quisnam esset, subitò prosiliit è vepreto Polus ornatu cacodæmonis, fictóque fremitu, Nihil, inquit, tibi juris est in hanc animam; mea est: ac subindè procurrit usque ad oram circuli, velut impetum facturus in exorcistam; móxque velut submotus verbis exorcismi & vi aquæ sacræ, quam illi multam aspersit, retrocessit. Tandem abacto (*b*) pædagogo dæmone, nascitur dialogismus. Fauni cum anima. Percontanti & obtestanti respondit se esse animam hominis Christiani Rogata quo nomine vocaretur, respondit, Faunus. Faunus? inquit, idem mihi nomen est. Jámque ex communi nomine res cœpit illi magis esse cordi, ut

a Id est, rem quamlibet seriam. Vide Chiliades.

b Qui servabat animam, nec ab ea discedebat. Sic Teren. Phædriam vocat *puellæ pædagogum*.

ut Faunus Faunum liberaret. Cùm Faunus multa percontaretur, nè diutina confabulatio proderet fucum, subducebat sese Anima, negans sibi fas esse diutiùs colloqui, quòd tempus urgeret quo cogeretur abire quò libêret dæmoni: pollicita tamen est sese postridie redituram horâ quâ fas esset. Rursus convenitur in ædibus Poli, qui (a) choragus erat fabulæ. Ibi denarrat exorcista quid esset gestum, nonnulla etiam admentiens, quæ sibi tamen persuadebat esse vera. Adeò favebat negotio quod agebatur. Jam hoc compertum erat, scilicet, animam esse Christianam, quæ sub inclementissimo dæmone diris cruciatibus vexaretur. Huc omnis conatus intenditur. Verùm in exorcismo proximo ridiculum quiddam accidit. *Th.* Obsecro, quidnam? *An.* Cùm Faunus evocâsset Animam, Polus qui dæmonem agebat prorsus sic assiliit quasi intra circulum irrupturus; cùmque contrà Faunus pugnaret exorcismis, multámque vim aquæ aspergeret, tandem exclamat dæmon, se nè pili quidem facere ista omnia. Rem, inquit, habuisti cum puella, mei juris es. Id cùm Polus joco diceret, tamen fortè fortunâ verum dixisse visus est; nam exorcista hòc dicto tactus, illico recepit se in centrum circuli, & nescio quid immussavit in aurem parocho. Id Polus sentiens, recepit sese, nè quid audiret quod audire fas non esset. *Th.* Sanè Polus religiosum ac verecundum agebat dæmonem. *An.* Sic est. Reprehendi poterat actio, quòd parùm meminisset decori: exaudivit tamen parochi vocem indicentis satisfactionem. *Th.* Quam? *An.* Ut ter diceret gloriosum Psalmum septuagesimum octavum, *Deus, venerunt gentes.* Ex hoc conjiciebat illum ter habuisse rem eâdem nocte. *Th.* Hoc sanè regularis ille præter regulam. *An.* Homines sunt, & lapsus erat humanus. *Th.* Perge; quid deinde factum? *An.* Jam Faunus ferocior redit ad oram circuli, & ultro provocat dæmonem. At ille jam timidior refugiebat, Fefellisti me, inquiens; si sapuissem, non monuissem te. Persuasum est hoc multis, quæ semel sacerdoti confessus sis, prorsus abolita esse è memoria dæmonis nè possit opprobare. *Th.* Jocum planè ridiculum narras. *An.* Sed ut aliquando finiam fabulam, diebus aliquot hunc in modum colloquium habitum est cum Anima. Summa huc evasit: Roganti exorcistæ, num quâ viâ posset à cruciatu liberari; respondit illa, posse, si pecunia, quam reliquisset fraude partam, restitueretur. Ibi Faunus, Quid, inquit, si per bonos viros dispensaretur in pios usus? Respondit & hoc profuturum. Hic exhilaratus exorcista, summâ

(a) Qui producit ac reducit personas in fabulis quasi præfectus fabulæ.

mâ dil gentiâ percontatus est, quanta esset summa? Illa dixit ingentem; quod illi erat bonum atque commodum. Indicavit & locum, sed procul dissitum, ubi thesaurus hic defossus esset. Præscripsit in quos usus vellet impendi. *Th.* In quos? *An.* Ut tres susciperent peregrinationem, quorum unus adiret limina Petri, alter iret salutatum Jacobum Compostellanum, tertius oscularetur pectinem Jesu, qui est Treviris. Deinde per aliquot monasteria magna vis psalteriorum ac missarum peragereter. Quod superesset, ipse pro suo arbitratu dispensaret. Jam totus erat in thesauro Fauni animus; illum toto pectore devorârat. *Th.* Vulgaris morbus est, quanquam hoc nomine peculiariter malè audiunt sacerdotes. *An.* Ubi nihil esset omissum quod ad pecuniæ negotium pertineret, exorcista, submonitus à Polo, cœpit Animam de curiosis artibus percontari, de alcumisticâ, déque magia. Et ad hæc Anima quædam respondit pro tempore; cæterùm pollicita se plura indicaturam simul atque illius aperâ liberata fuisset à pædagogo dæmone. Sit hic. si videtur, tertius fabulæ actus. In quarto Faunus cœpit ubique seriò prædicare rem prodigiosam, nihil aliud crepare in colloquiis, in conviviis, polliceri monasteriis magnifica quædam; & omnino nihil jam humile loquebatur. Adiit locum, reperit signa. Non ausus tamen est effodere thesaurum, quòd Anima injecisset scrupulum, ingenti periculo facturum, si prius quàm essent peractæ missæ thesaurus attingeretur. Jam multis nasutioribus subolebat fucus. Cùm tamen ille nusquam non prædicaret suam stultitiam, clàm admonitus est ab amicis, præsertim ab Abbate suo nè qui hactenus habitus esset vir prudens nunc diversum de se specimen daret omnibus. Ille tamen nullius oratione potuit commoveri, quò minùs crederet rem esse seriam: adeóque penitus hæc imaginatio occupavit animum hominis, ut præter spectra & malos genios nihil somniaret, nihil loqueretur. Abierat mentis habitus in ipsam faciem; quæ sic pallebat, sic erat extenuata, sic dejecta, ut larvam esse diceres, non hominem. Quid multis? minimum aberat à vera dementia, ni celeri remedio succursum fuisset. *Th.* Nimirum hic erit extremus actus fabulæ. *An.* Eum tibi reddam. Polus & hujus gener hujusmodi technam commenti sunt. Effinxerunt epistolam raris literis descriptam; idque non in chartis vulgaribus, sed in his in quibus aurifices reponunt bracteas auri, subrubentibus, ut scis, luto. Epistolæ sententia hæc erat. *Faunus dudum captivus, nunc liber, Fau-*

no liberatori suo optimo salutem æternam. Non est mi Faune, cur te diutiùs in hoc negotio maceres; respexit Deus animi tui piam voluntatem, & illius merito me liberavit à suppliciis: ego nunc feliciter ago inter angelos. Te manet locus apud divum Augustinum qui proximus est Apostolorum choro. Ubi veneris ad nos, agam tibi gratias coràm. Interim cura ut vivas suaviter. Datum è cœlo empyreo, Idibus Septembribus, Anno millesimo quadringentesimo nonagesimo octavo, sub sigillo annuli mei. Hac epistola clàm posita est in altari ubi facturus erat rem divinam Faunus. Eâ peractâ subornatus est qui eum submoneret de re, quasi casu deprehensâ. Nunc eam circumfert epistolam, & ostentat ceu rem sacram, nihilque credit certius quàm eam è cœlo perlatam ab angelo. *Th.* Istud non est liberâsse hominem insaniâ, sed mutâsse insaniæ genus. *An.* Sic est profectò, nisi quòd nunc insanit suaviùs. *Th.* Antehac non soleo multum tribuere fabulis quæ vulgò feruntur de spectris, sed posthac multò minus tribuam: suspicor enim ab hominibus credulis & Fauni similibus multa pro veris prodita literis, quæ simili artificio sunt adsimulata. *An.* Ego pleraque hujus generis esse credo.

ARGUMENTUM.

Alcumistica ostendit delirium senis alioqui prudentis qui in hanc artem insanivit, deceptus à Sacerdote per duplicem viam hujus artis, Longationem & Curtationem. Longatione autem egregiè fallit senem Balbinum. Causatur Alcumista carbones, vitra. Virgini Beatæ mittuntur dono aurei, ut suis illa faveret cœptis. Aulici quidam, subodorati Balbinum hanc illicitam artem exercere, corrumpuntur muneribus. Dimittitur tandem Alcumista, numerato viatico.

(a) PHILACOUS, (b) LALUS.

a *Avidus audiendi.*
b *Loquax.*

Ph. QUid est novæ rei quòd sic Lalus apud sese ridet, ac penè in cachinnos solvitur, subindè signans se cruce? Interpellabo felicitatem hominis. Salve multùm, amicissime Lale. Videre mihi admodum felix. *La.* Atqui felicior ero si te impartiam hoc gaudio. *Ph.* Fac igitur quamprimùm me bees. *La.* Nôsti Balbinum? *Ph.* Senem illum eruditum, ac vitæ etiam laudatæ? *La.* Sic est ut dicis; sed nullus est mortalium qui sapiat omnibus horis, aut qui sit undiquaque perfectus. Habet hoc vir ille inter multas egregias dotes nævi, jam olim insanit in artem quam vocant Alcumisticam. *Ph.* Haud tu quidem nævum narras, sed insignem morbum. *La.* Utcunque est, ille toties delusus ab hoc hominum genere, tamen dudum mirificè passus est sibi dari verba. *Ph.* Quo pacto? *La.* Adiit illum sacerdos quidam, saluta-

salutavit honorificè,mox sic exorsus est; Doctissime Balbine, mirabere fortassis quòd ignotus sic interpellem te, quem scio nunquam non sanctissimis studiis occupatissimum. Annuit Balbinus,qui mos est illi; nam verborum est mirè parcus. *Ph* Prudentiæ narras argumentum.*La*.Verùm alter prudentior sic pergit: Ignosces tamen huic meæ importunitati, si cognôris causam cur te adierim. Dic, inquit Balbinus, sed paucis,si potes.Dicam,inquit ille,quanto potero compendio. Scis,vir omnium doctissime, esse varia mortalium fata: ego nescio utro in numero me ponam,felicium an infelicium.Etenim si meum fatum altera ex parte contemplor, videor mihi pulchrè felix; sin ex altera, nihil me infelicius. Urgente Balbino ut rem conferret in compendium; Finiam, inquit, doctissime Balbine. Id erit mihi facilius apud virum cui totum hoc negotium sic notum est ut nulli notius. *Ph*. Rhetorem mihi depingis, non Alcumistam. *La*. Mox audies Alcumistam. A puero mihi, inquit, contigit hæc felicitas,ut artem omnium maximè expetendam discerem,illam,inquam, totius philosophiæ medullam, Alcumisticam. Ad nomen Alcumistices nonnihil experrectus est Balbinus, gestu duntaxat; cæterùm gemitu jussit ut pergeret. Tum ille, Sed ô me miserum, inquit, qui non inciderim in eam viam quam oportuit! Cùm Balbinus rogâsset quasnam vias diceret? Scis,inquit, optimè (quid enim te fugit, Balbine, virum undiquaque doctissimum?) duplicem esse hujus artis viam,alteram quæ dicitur Longatio, alteram quæ dicitur Curtatio. At mihi malo quodam fato contigit in Longationem incidere.Balbino sciscitante quod esset discrimen viarum?Impudentem me, inquit, qui hæc apud te loquar,cui sciam hæc omnia sic esse nota, ut nulli notiora! Itaque supplex huc ad te accurri, ut, misertus nostri, digneris impartire nobis viam illam felicissimam Curtationis. Quò peritior es hujus artis, hoc potes minore negotio communicare nobis. Noli tantum Dei donum celare fratrem dolore periturum. Ità te Jesus Christus semper majoribus locupletet dotibus. Cùm hic non faceret obtestandi finem, Balbinus fateri coactus est, se prorsus ignorare quid esset Longatio aut Curtatio; jubet,exponat ipse vim harum vocum. Tum ille, Quanquam, inquit, scio me loqui peritiori, tamen, quando ità jubes, faciam. Qui totam ætatem in hac arte divina contriverunt,duabus rationibus vertunt rerum species; alterâ quæ brevior est, sed plusculum habet periculi; alterâ quæ longior est, sed eadem tutior. Ego mihi videor infelix, qui

Verborum paucitas prudentiæ argumentum

qui hactenus sudârim in ea via quæ meo animo non arridet; neque quenquam nancisci potui qui alteram, cujus amore depereo, vellet indicare. Tandem Deus immisit in mentem ut te adirem, virum non minùs pium quàm doctum. Doctrina tibi præstat ut facilè possis dare quod peto: Pietas commovebit ut velis opitulari fratri, cujus salus tibi in manu est. Nè longum faciam, cùm hujusmodi sermonibus veterator ille amovisset à se suspicionem fuci, fidémque fecisset, sibi viam alteram esse perspectiss.mam, jampridem pruriebat Balbino animus. Tandem non temperans sibi, Valeat, inquit, illa Curtatio, cujus ego nè nomen quidem unquam audivi, tantum abest ut teneam; dic mihi bonâ fide, Longationem tenes exactè? Phy, inquit ille, ad unguem, sed displicet longitudo. Cùm Balbinus rogâsset quantum temporis requireretur? Nimium, inquit, totus penè annus; sed interim tutissima est. Nè labora, inquit Balbinus, etiamsi toto biennio sit opus, modò fidas arti tuæ. Ut rem in pauca conferam, convenit inter eos ut negotium aggrederentur clàm in ædibus Balbini, hâc lege, ut ille suppeditaret operam, Balbinus sumptum, lucrum ex æquo ac bono divideretur: quanquam impostor modestus ultro totum lucrum quod provenisset Balbino deferebat. Utrinque juratum est de silentio, quod faciunt qui mysteriis initiantur. Jam illico numeratur pecunia unde artifex mercaretur ollas, vitra, carbones, reliquáque quæ ad instruendam officinam pertinent. Ibi noster alcumista suaviter in scorta, aleam & compotationes (*a*) decoquit eam pecuniam. *Ph.* Hoc nimirum est (*b*) vertere rerum species. *La.* Urgente Balbino ut rem aggrederetur; Annon tenes, inquit, illud, *Dimidium facti, qui bene cœpit, habet?* Magnum est bene præparare materiam. Tandem cœpit adornari fornax. Hic rursus erat opus novo auro, velut illecebrâ venturi auri. Siquidem ut piscis non capitur absque esca, ità aurum alcumistis non provenit nisi pars auri admisceatur. Intereà Balbinus totus erat in supputationibus: subducebat enim, si uncia pareret quindecim, quantum esset lucri rediturum ex unciis bis mille; tantum enim decreverat insumere. Cùm hanc quoque pecuniam decoxisset alcumista, jámque mensem unum atque alterum multum operæ simulâsset circa folles & carbones, roganti Balbino, ecquid procederet negotium, primùm obmutuit; urgenti tandem respondit, Sicut solent res præclaræ, quæ semper difficiles habent aditus. Causatur erratum in emendis carbonibus; quernos enim emerat, cùm abiegnis

a Decoquere est nequiter profundere; indè decoctores.
b Nam id profitentur alcumistæ. Qui profundit, in id vertit quo fruitur.

esset

esset opus, aut colurnis. Ibi perierant aurei centum; nec eo segniùs reditum est ad aleam. Data nova pecunia, mutati carbones Jámque maiore studio res cœpta est quàm antea: quemadmodum in bello milites, si quid secùs accidit quàm vellent, virtute sarciunt. Cùm menses jam aliquot ferbuisset officina, & exspectaretur fœtus aureus, ac nè mica quidem auri esset in vasis, (jam enim & illud omne decoxerat Alcumista) inventa est alia causatio; nimirum vitra, quibus usus fuerat, non fuisse temperata sicut oportuit. Etenim ut *non ex quovis ligno Mercurius* fingitur, ità non quibuslibet vitris conficitur aurum. Quò plus erat impensum, hòc minùs libebat desistere. *Ph.* Sic solent aleatores, quasi non multò satius sit hoc perdere quàm totum. *La.* Sic est. Dejerabat Alcumista, nunquam sibi sic impositum fuisse: nunc errore deprehenso cætera fore tutissima, & hoc dispendii magno cum fœnore sarturum sese. Mutatis vitris tertiò instaurata est officina. Admonebat Alcumista rem feliciùs successuram, si virgini Matri, quæ, ut scis, Parahiis colitur mitteret aliquot aureos dono: artem enim esse sacram, nec absque favore numinum rem prosperè geri. Id consilium vehementer placuit Balbino, homini pio, ut qui nullum prætermitteret diem quin perageret rem divinam. Suscepit religiosam profectionem Alcumista, nimirum in proximum oppidulum, atque illic votivam pecuniam decoxit in ganeis. Reversus domum, nunciat sibi summam esse spem negotium ex animi sententia successurum, adeò divam Virginem votis suis visam annuere. Ubi multo jam tempore sudatum esset, ac nè mica quidem auri nasceretur usquam, expostulanti Balbino respondit, sibi nihil unquam tale accidisse in vita, toties artem experto, nec satis posse conjectare quid esset in causa. Cum diu divinatum esset, tandem illud venit in mentem Balbino, num quo die prætermisisset audire sacrum, aut dicere preces horarias, quas vocant: nam nihil succedere his omissis. Ibi impostor, Rem, inquit, acu tetigisti. Me miserum! semel atque iterum id admissum est per oblivionem, & nuper, à prolixo convivio surgens, oblitus sum dicere salutationem Virginis. Tum Balbinus, Non mirum inquit, si res tanta non succedit. Recipit artifex se pro prætermissis sacris duobus duodecim auditurum, & pro unica salutatione decem repositurum. Cùm Alcumistam prodigum subinde deficeret pecunia, nec suppeterent petendi causæ, tandem hanc technam commentus est: Rediit domum admodum exanimatus, ac voce

Simile Prov.

Juxta illud Pœta, *Sic ne perdiderit, non cessat perdere lusor, Et revocat cupidas alea sæpe manus.*

lamentabili, Perii, inquit, funditus, Balbine, perii, actum est de capite meo. Obstupuit Balbinus, & tanti mali causam avebat cognoscere. Subodorati sunt, inquit, aulici quod egimus, nec aliud exspecto quàm ut mox deducar in carcerem. Ad hanc vocem expalluit etiam seriò Balbinus. Nam scis (a) apud nos capitale esse, si quis Alcumisticam exerceat absque Principis permissu. Pergit ille; Non, inquit, metuo mortem, utinam illa contingat; metuo quiddam crudelius. Roganti quid hoc esset, Rapiar, inquit, aliquò in turrim: illic per omnem vitam cogar his laborare quibus non libet. An ulla mors est quæ non potior esse debeat quàm talis vita? Ibi res ventilata est consultatione. Balbinus, quoniam callebat artem rhetoricam, pulsabat omnes status, si quà periculum vitari posset. Non potes, inquit inficiari crimen? Nequaquam, ait ille. Inter regios satellites res sparsa est, & habent argumenta quæ dilui non possint. Nec defendi quidem factum poterat ob legem manifestam. Cùm, multis in medium adductis, nihil videretur firmi præsidii, tandem Alcumista, cui jam opus erat præsenti pecuniâ, Nos, inquit, Balbine, lentis consiliis agimus, atqui res poscit præsens remedium. Jam arbitror adfuturos qui me abripiant in malam rem. Denique, cùm nihil occurreret Balbino, tandem Alcumista, Nec mihi quidquam occurrit, inquit, neque quidquam superesse video, nisi ut fortiter peream: ni fortè hoc placet, quod unum superest, utile magis quàm honestum, nisi quòd *durum* est *telum necessitas*. Scis, inquit, hoc hominum genus avidum esse pecuniæ, eóq; faciliùs corrumpi posse ut sileant. Quamvis durum sit illis furciferis dare quod profundant, tamen, ut nunc res sunt, nihil video melius. Idem visum est Balbino; ac numeravit aureos triginta, quibus redimeret silentium. *Ph* Miram Balbini liberalitatem mihi prædicas. *La.* Imò in re honesta citiùs dentem extudisses ab eo quàm nummum. Sic prospectum est Alcumistæ, cui nihil erat periculi, nisi quòd non haberet quod daret amicæ. *Ph.* Demiror Balbino in tantum nihil esse nasi. *La.* Hic duntaxat naso caret, in cæteris nasutissimus. Rursum novâ pecuniâ instruitur fornax, sed præmissâ ad Virginem Matrem precatiunculâ, ut cœptis faveret. Jam totus exierat annus, dum, illo nunc hoc nunc illud causante, luditur opera, & perit impensa. Interim exstitit casus quidam ridiculus. *Pa.* Quisnam? *La.* Alcumista furtivam consuetudinem habebat cum uxore cujusdam aulici: maritus, conceptâ suspicione, cœpit hominem observare. Tandem cùm illi nuncia-

a Plinius lib. 30. c. 1. refert Britannos mirè insanisse in Magiam usque ad ipsius ætatem. Sunt adhuc qui in alcumistica parum sobrii sint, quanquam lex capitalis apposita est.

nunicatum esset, sacrificum esse in cubiculo, præter exspectationem redit domum, pulsat ostium. *Ph.* Quid facturus homini? *La.* Quid? nihil suave; aut occisurus erat, aut exsecturus. Ubi maritus instans minitaretur, se vi effracturum ostium ni aperiret uxor, magnopere trepidatum est, & circumspicitur præsentaneum aliquod consilium: nec erat aliud quàm quod ipsa dabat res. Abjecit tunicam, ac per fenestram angustam dejecit sese non absque periculo, nec sine vulnere, ac fugit. Scis tales fabulas illico spargi. Itaque permanavit & ad Balbinum. Neque id fore non divinârat artifex. *Ph.* Hic itaque medius tenetur. *La.* Imò felicius elapsus est hinc quàm ò cubiculo. Audi technam hominis. Nihil expostulabat Balbinus, sed nubilo vultu satis indicabat se non ignorare quod vulgò ferebatur. Noverat ille Balbinun esse virum pium, in nonnullis penè dixerim superstitiosum. Et qui tales sunt in quamvis magno peccato facilè condonant supplici. Itaque datâ operâ injicit mentionem de successu negotii, queritans non perinde succedere ut solet, aut vellet: addebat se vehementer mirari quid esset in causa. Ibi per occasionem commotus Balbinus, qui alioqui videbatur destinâsse silentium, & erat qui facilè commoveretur, Non est, inquit, obscurum quid obstet; peccata obstant quò minùs succedat quod à puris purè tractari convenit. Ad hanc vocem artifex procubuit in genua, subindè tundens pectus, & vultu vocéque lacrymabili, Verissimum, inquit, dixisti, Balbine, peccata, peccata, inquit, obstant; sed mea peccata, non tua: non enim pudebit me turpitudinem meam apud te, velut apud Sacerdotem sanctissimum, confiteri. Vicerat me carnis infirmitas, pertraxerat me Satanas in laqueos suos. Et, ô me miserum! è sacrifico factus sum adulter. Non tamen omnino periit hoc munus quod misimus Virgini Matri. Perieram certò exitio ni illa succurrisset. Jam maritus effringebat fores, fenestra erat arctior quàm ut possem elabi: in tam præsentaneo periculo venit in mentem sanctissimæ Virginis, procidi in genua, obtestatus sum, si gratum fuisset munus, ut opitularetur. Nec mora, repeto fenestram (sic enim urgebat necessitas) & satis amplam reperi ad effugium. *Ph.* Credidit ista Balbinus? *La.* Credidit? imò etiam ignovit & admonuit religiosè, nè se præberet ingratum beatissimæ Virgini. Numerata est rursus pecunia danti fidem se posthac rem sacram purè tractaturum. *Ph.* Quis tandem finis? *La.* Perlonga est fabula, sed ego paucis absolvam. Cùm ejusmodi

ARGUMENTUM.

Exorcismus, sive Spectrum, Impostorum technas detegit, qui credulis & simplicibus illudunt, fingentes apparitiones dæmonum & animarum, vocésque divinas. Polus *fuit author rumoris, Spectrum exaudiri animæ cujuspiam in fundis suis misere ejulantis: (fingit aliàs se videre media jam luce draconem in cœlo; quod idem aliis etiam persuasit)* & Fauno *Sacerdoti parocho villæ vicinæ facilè suadet ut istius rei certitudinem experiatur. Qui annuit, & exorcismum parat.* Polus *conscendit equum nigrum, ignem jactat, & variis dolis credulum* Faunum *aliósque, viros parùm nasutos, fallit egregiè.*

THOMAS, ANSELMUS.

Th. Quid est bonæ rei quòd tecum rides tam suaviter, quasi thesaurum nactus sis? *An.* Non procul aberrat à scopo tua divinatio. *Th.* At non imparties sodali quicquid istuc est boni? *An.* Imò jamdudum optabam mihi dari quempiam in cujus sinum effunderem hoc meum gaudium. *Th.* Age igitur, imparti. *An.* Audivi modò fabulam lepidissimam, quam jures esse comicum figmentum, nisi mihi locus, personæ, totáque res esset tam nota quàm tu notus es mihi. *Th.* Audire gestio. *An.* Nostíne Polum Fauni generum? *Th.* Maximé. *An.* Is est & author & actor hujus fabulæ. *Th.* Facilè crediderim. Nam ille vel absque persona possit quamvis agere fabulam. *An.* Sic est. Nôsti, opinor, & prædium quod habet non ità procul à Londino. *Th.* Phy! Non semel illic compotavimus. *An.* Agnoscis igitur viam utrinque arboribus pari digestis intervallo septam. *Th.* Ad lævam ædium partem, altero ferè balistæ jactu. *An.* Tenes. Alterum viæ latus habet alveum siccum, dumis ac vepribus obsitum: è ponticulo iter est in apertam planitiem. *Th.* Memini. *An.* Jampridem vagabatur rumor ac fabula per ejus loci rusticos, juxta ponticulum hunc obversari spectrum quoddam, cujus subinde exaudirentur miserandi ejulatus. Suspicabantur animam esse cujuspiam quæ diris cruciatibus torqueretur. *Th.* Quis author erat istius rumoris? *An.* Quis nisi Polus? Hoc procemium præstruxerat suæ fabulæ. *Th.* Quid isti venit in mentem ut ista confingeret? *An.* Nescio, nisi quia sic est hominis ingenium; gaudet hujusmodi commentis ludere stultitiam populi. Dicam quid nuper designârit hujus generis. Simul equitabamus aliquammulti Richmondam, inter quos erant quos tu diceres cordatos homines. Cœlum erat mirè serenum, nec ullâ usquam nubeculâ suffuscatum. Ibi Polus intentis in cœlum oculis signavit

ſignavit totam faciem ac ſcapulas imagine Crucis, & vultu ad ſtuporem compoſito, ità ſecum, Deum immortalem! quid ego video? Rogantibus qui proximè equitabant, quid videret; rurſus obſignans ſe majore cruce, Avertat, inquit, clementiſſimus Deus hoc oſtentum. Cùm inſtarent aviditate cognoſcendi, ille defixis in cœlum oculis, ac digito commonſtrans cœli locum, Nonne, inquit, videtis illic immanem draconem, igneis armatum cornibus, caudâ in circulum retortâ? Cùm negârant ſe videre, atque ille juſſiſſet oculos intenderent, ac locum ſubindè commonſtraret; tandem unus quiſpiam, nè videretur parùm oculatus, affirmavit ſe quoque videre. Hunc imitatus eſt unus item atque alter: pudebat enim non videre quod tam eſſet perſpicuum. Quid multis? Intra triduum rumor hic totam Angliam pervaſerat, tale portentum apparuiſſe. Mirum autem quantum fama popularis addidit fabulæ. Nec deerant qui quid ſibi vellet oſtentum interpretarentur ſeriò. Horum ſtultitiâ ille qui commentus fuerat argumentum magna cum voluptate fruebatur. *Th.* Agnoſco hominis ingenium. Sed redi ad ſpectrum. *An.* Interea commodùm divertit ad Polum Faunus quidam ſacerdos. ex eorum genere quibus non ſatis eſt appellari Latinè (*a*) Regulares, niſi Græcè cognomen idem accinatur, parochus vici illic alicunde vicini. Is ſibi non vulgariter videbatur ſapere, præſertim in rebus ſacris. *Th.* Intelligo; repertus eſt actor fabulæ. *An.* Super cœnam ortus eſt ſermo de rumore ſpectri. Cùm Polus ſentiret Fauno rumorem hunc non ſolùm auditum eſſe, verùm etiam creditum, cœpit hominem obteſtari vir doctus ac pius ſuccurreret animulæ tam dira patienti: &, Si quid dubitas, inquit, explora rem, obambula ad decimam juxta ponticulum illum, & audies miſerum ejulatum: adjunge tibi quem voles comitem; ità & tutior audies & certiùs. *Th.* Quid deinde? *An.* Cœnâ peractâ Polus ex more abit venatum, aut aucupatum. Faunus obambulans cùm jam tenebræ ſuſtuliſſent certum de rebus judicium, tandem audit miſerandos gemitus. Hoc Polus artifex mirè effingebat, abditus illic in vepreto, adhibitâ ad id ollâ fictili, quò vox è cavo reddita lugubrius quiddam ſonaret. *Th.* Hæc fabula, ut video, vincit (*b*) Phaſma Menandri. *An.* Magìs iſthuc dices ſi totam audieris. Faunus domum ſe recepit, narrare cupiens quid audiſſet. Polus aliâ viâ compendiariâ jam anteverterat. Ibi Faunus narrat Polo quod erat actum, & aliquid etiam affingit, quò res eſſet admi-

a Ludit: alioqui *canonici* non dicuntur à *regula*, ſed à *prebenda* quam vocant. Nam *canon* aliquando eſt certus cibi potûſve modus qui dabatur militibus.

b Id eſt, *Apparitio*, nomen eſt fabulæ, in qua puella potiebatur amatore, fictâ apparitione deæ, cui fiebant ſacra. Vide Donatum in prologum Eunuchi.

admirabilior. *Th.* Poterat interim Polus tenere risum? *An.* Illéne ?* Vultum habet in manu. Dixisses rem seriò agi. Tandem Faunus, vehementer obtestante Polo, suscepit negotium exorcismi, ac totam eam noctem agit insomnem, dum despicit quibus modis rem aggrederetur tutó: nam sibi quoque miserè metuebat. Primùm itaque congesti sunt exorcismi efficacissimi, & additi novi nonnulli per viscera Beatæ Mariæ, per ossa beatæ Werenfridæ. Deinde delectus est locus in planitie vicina vepreto, unde vox exaudiebatur: circumductus est circulus satis amplus, qui crebras haberet cruces, variásque notulas. Hæc omnia peragebantur verbis conceptis. Adhibitum est vas ingens plenum aquæ consecratæ. Addita est in collum sacra stola, quam vocant, unde pendebat initium Evangelii secundùm Joannem. In loculis habebat cerulam, à Romano Pontifice quotannis consecrari solitam, quæ vulgò dicitur Agnus Dei. His armis olim se muniebant adversus noxios dæmones priùs quàm illis Francisci cuculla cœpit esse formidabilis. Hæc omnia procurata sunt, nè, si spiritus malus esset, impetum faceret in exorcistam. Nec tamen ausus est se solum huic circulo committere; sed decretum est adhibendum esse sacerdotem alterum. Ibi Polus metuens nè, si nasutior adjunctus fuisset, proderetur fabulæ mysterium, adjungit parochum quendam ex vicinia, cui rem totam aperit; sic enim postulabat actio fabulæ: & erat is qui à tali ludo non abhorreret. Postridie rebus omnibus ritè præparatis, sub horam decimam Faunus cum parocho circulum ingreditur. Polus, qui præcesserat, è vepreto gemi miserabiliter. Faunus auspicatur exorcismum. Interim Polus clàm per tenebras subducit se in villam proximam: illinc adducit aliam personam fabulæ; nec enim poterat nisi per multos agi. *Th.* Quid faciunt? *An.* Conscendunt equos nigros, ignem occultum secum ferunt. Ubi non procul abessent à circulo ignem ostentant, quo metu Faunum abigerent è circulo. *Th.* Quantum operæ sumpsit Polus ille ut falleret! *An.* Sic est homo. Verùm ea res propemodum pessimè cesserat illis. *Th.* Quî sic? *An.* Nam equi subitò prolato igne consternati, parùm abfuit quin & se præcipitarent & sessores. Habes primum actum fabulæ. Ubi redditum est in colloquium, Polus, velut ignarus omnium, rogat quid esset actum. Ibi Faunus narrat sibi conspectos duos teterrimos cacodæmones, in nigris equis, oculis igneis, ac naribus spirantes ignem, qui tentâssent ingredi circulum, verùm efficacibus verbis abactos

in

n malam rem. His rebus cùm accrevisset animus Fauno, postero die summo cum apparatu rediit in circulum: cúmque iu multis obtestationibus provocâsset spectrum, Polus rursus cum collega suo procul ostendit sese ex equis atris horrendo fremitu, quasi cuperent irrumpere in circulum. *Th.* Nihil habebant ignis? *An.* Nihil; nam id malè cesserat. Sed audi aliud commentum. Ducebant longum funem: eo leviter per humum tracto, dum hinc atque hinc uterque se proripit, velut abacti exorcismis Fauni, sacerdotem utrumque, unà cum vase quod habebant aquæ sacræ plenum, provolvunt in terram. *Th.* Hoc præmii tulit pro sua actione parochus? *An.* Tulit, & tamen maluit hoc perpeti quàm deserere cœptam fabulam. His ità gestis, ubi reditum est ad colloquium, deprædicat apud Polum Faunus quanto fuisset in periculo, & quàm fortiter utrumque cacodæmonem suis verbis profligâsset: jámque certam conceperat fiduciam, nullum esse tam noxium aut impudentem dæmonem qui posset in circulum irrumpere. *Th.* Faunus ille non multum abest à fatuo. *An.* Nihil adhuc audîsti. Hucusque progressâ fabulâ, commodùm supervenit Poli gener, (nam ejus filiam duxerat natu maximam) juvenis, ut scis, ingenio mirè festivo. *Th.* Scio, nec abhorrens ab hujusmodi jocis. *An.* Abhorrens? Nullum ille (*a*) vadimonium non desereret, si talis vel spectanda, vel agenda esset fabula. Huic socer rem omnem denarrat, atque illi delegat partes, ut Animam agat. Sumit ornatum, ac lubens convolvit se linteo, quemadmodum apud nos solent funera: habet prunam vivam in testa, quæ per linteum reddebat speciem incendii. Sub noctem itum est ad locum ubi hæc agebatur fabula. Audiuntur miri gemitus, Faunus expedit exorcismos omnes. Tandem procul inter vepretum ostendit sese Anima, subindè ostentans ignem, ac miserè suspirans. Hanc cùm Faunus obtestaretur ut eloqueretur quisnam esset, subitò prosiliit è vepreto Polus ornatu cacodæmonis, fictóque fremitu, Nihil, inquit, tibi juris est in hanc animam; mea est: ac subindè procurrit usque ad oram circuli, velut impetum facturus in exorcistam; móxque velut submotus verbis exorcismi & vi aquæ sacræ, quam illi multam aspersit, retrocessit. Tandem abacto (*b*) pædagogo dæmone, nascitur dialogismus. Fauni cum anima. Percontanti & obtestanti respondit se esse animam hominis Christiani Rogata quo nomine vocaretur, respondit, Faunus. Faunus? inquit, idem mihi nomen est. Jámque ex communi nomine res cœpit illi magis esse cordi, ut

a Id est, rem quamlibet seriam. Vide Chiliades.

b Qui servabat animam, nec ab ea discedebat. Sic Teren. Phædriam vocat *puellæ pædagogum*.

ut Faunus Faunum liberaret. Cùm Faunus multa percontaretur, nè diutina confabulatio proderet fucum, subducebat sese Anima, negans sibi fas esse diutiùs colloqui, quòd tempus urgeret quo cogeretur abire quò libêret dæmoni: pollicita tamen est sese postridie redituram horâ quâ fas esset. Rursus convenitur in ædibus Poli, qui (a) choragus erat fabulæ. Ibi denarrat exorcista quid esset gestum, nonnulla etiam admentiens, quæ sibi tamen persuadebat esse vera. Adeò favebat negotio quod agebatur. Jam hoc compertum erat, scilicet, animam esse Christianam, quæ sub inclementissimo dæmone diris cruciatibus vexaretur. Huc omnis conatus intenditur. Verùm in exorcismo proximo ridiculum quiddam accidit. *Th.* Obsecro, quidnam? *An.* Cùm Faunus evocâsset Animam, Polus qui dæmonem agebat prorsus sic assiliit quasi intra circulum irrupturus; cùmque contrà Faunus pugnaret exorcismis, multámque vim aquæ aspergeret, tandem exclamat dæmon, se nè pili quidem facere ista omnia. Rem, inquit, habuisti cum puella, mei juris es. Id cùm Polus joco diceret, tamen fortè fortunâ verum dixisse visus est; nam exorcista hoc dicto tactus, illico recepit se in centrum circuli, & nescio quid immussavit in aurem parocho. Id Polus sentiens, recepit sese, nè quid audiret quod audire fas non esset. *Th.* Sanè Polus religiosum ac verecundum agebat dæmonem. *An.* Sic est. Reprehendi poterat actio, quòd parùm meminisset decori: exaudivit tamen parochi vocem indicentis satisfactionem. *Th.* Quam? *An.* Ut ter diceret gloriosum Psalmum septuagesimum octavum, *Deus, venerunt gentes.* Ex hoc conjiciebat illum ter habuisse rem eâdem nocte. *Th.* Hoc sanè regularis ille præter regulam. *An.* Homines sunt, & lapsus erat humanus. *Th.* Perge; quid deinde factum? *An* Jam Faunus ferocior redit ad oram circuli, & ultro provocat dæmonem. At ille jam timidior refugiebat, Fefellisti me, inquiens; si sapuissem, non monuissem te. Persuasum est hoc multis, quæ semel sacerdoti confessus sis, prorsus abolita esse è memoria dæmonis nè possit opprobare. *Th.* Jocum planè ridiculum narras. *An.* Sed ut aliquando finiam fabulam, diebus aliquot hunc in modum colloquium habitum est cum Anima. Summa huc evasit: Roganti exorcistæ, num quâ viâ posset à cruciatu liberari; respondit illa, posse, si pecunia, quam reliquisset fraude partam, restitueretur. Ibi Faunus, Quid, inquit, si per bonos viros dispensaretur in pios usus? Respondit & hoc profuturum. Hic exhilaratus exorcista, summâ

a Qui producit ac reducit personas in fabulis quasi præfectus fabulæ.

mâ dil gentiâ percontatus eſt, quanta eſſet ſumma? Illa dixit ingentem; quod illi erat bonum atque commodum. Indicavit & locum, ſed procul diſſitum, ubi theſaurus hic defoſſus eſſet. Præſcripſit in quos uſus vellet impendi. *Th.* In quos? *An.* Ut tres ſuſciperent peregrinationem, quorum unus adiret limina Petri, alter iret ſalutatum Jacobum Compoſtellanum, tertius oſcularetur pectinem Jeſu qui eſt Treviris. Deinde per aliquot monaſteria magna vis pſalteriorum ac miſſarum perageretur. Quod ſupereſſet, ipſe pro ſuo arbitratu diſpenſaret Jam totus erat in theſauro Fauni animus; illum toto pectore devorârat. *Th.* Vulgaris morbus eſt, quanquam hoc nomine peculiariter malè audiunt ſacerdotes. *An.* Ubi nihil eſſet omiſſum quod ad pecuniæ negotium pertineret, exorciſta, ſubmonitus à Polo, cœpit Animam de curioſis artibus percontari, de alcumiſtica, déque magia. Et ad hæc Anima quædam reſpondit pro tempore; cæterùm pollicita ſe plura indicaturam ſimul atque illius aperâ liberata fuiſſet à pædagogo dæmone. Sit hic, ſi videtur, tertius fabulæ actus. In quarto Faunus cœpit ubique ſeriò prædicare rem prodigioſam, nihil aliud crepare in colloquiis, in conviviis, polliceri monaſteriis magnifica quædam; & omnino nihil jam humile loquebatur. Adiit locum, reperit ſigna. Non auſus tamen eſt effodere theſaurum, quòd Anima injeciſſet ſcrupulum, ingenti periculo facturum, ſi prius quàm eſſent peractæ miſſæ theſaurus attingeretur. Jam multis naſutioribus ſubolebat ſucus. Cùm tamen ille nuſquam non deprædicaret ſuam ſtultitiam, clàm admonitus eſt ab amicis, præſertim ab Abbate ſuo nè qui hactenus habitus eſſet vir prudens nunc diverſum de ſe ſpecimen daret omnibus. Ille tamen nullius oratione potuit commoveri, quò minùs crederet rem eſſe ſeriam: adeóque penitus hæc imaginatio occupavit animum hominis, ut præter ſpectra & malos genios nihil ſomniaret, nihil loqueretur. Abierat mentis habitus in ipſam faciem; quæ ſic pallebat, ſic erat extenuata, ſic dejecta, ut larvam eſſe diceres, non hominem. Quid multis? minimum aberat à vera dementia, ni celeri remedio ſuccurſum fuiſſet. *Th.* Nimirum hic erit extremus actus fabulæ. *An.* Eum tibi reddam. Polus & hujus gener hujuſmodi technam commenti ſunt. Effinxerunt epiſtolam raris literis deſcriptam; idque non in chartis vulgaribus, ſed in his in quibus aurifices reponunt bracteas auri, ſubrubentibus, ut ſcis, luto. Epiſtolæ ſententia hæc erat. *Faunus dudum captivus, nunc liber, Fau-*

no liberatori suo optimo salutem æternam. Non est mi Faune, cur te diutiùs in hoc negotio maceres; respexit Deus animi tui piam voluntatem, & illius merito me liberavit à suppliciis: ego nunc feliciter ago inter angelos. Te manet locus apud divum Augustinum qui proximus est Apostolorum choro. Ubi veneris ad nos, agam tibi gratias corám. Interim cura ut vivas suaviter. Datum è cœlo empyreo, Idibus Septembribus, Anno millesimo quadringentesimo nonagesimo octavo, sub sigillo annuli mei. Hac epistola clàm posita est in altari ubi facturus erat rem divinam Faunus. Eâ peractâ subornatus est qui eum submoneret de re, quasi casu deprehensâ. Nunc eam circumfert epistolam, & ostentat ceu rem sacram, nihílque credit certius quàm eam è cœlo perlatam ab angelo. *Th.* Istud non est liberâsse hominem insaniâ, sed mutâsse insaniæ genus. *An.* Sic est profectò, nisi quòd nunc insanit suaviús. *Th.* Antehac non soleo multum tribuere fabulis quæ vulgò feruntur de spectris, sed posthac multò minus tribuam: suspicor enim ab hominibus credulis & Fauni similibus multa pro veris prodita literis, quæ simili artificio sunt adsimulata. *An.* Ego pleraque hujus generis esse credo.

ARGUMENTUM.

Alcumistica ostendit delirium senis alioqui prudentis qui in hanc artem insanivit, deceptus à Sacerdote per duplicem viam hujus artis, Longationem & Curtiationem. Longatione autem egregiè fallit senem Balbinum. Causatur Alcumista carbones, vitra. Virgini Beatæ mittuntur dono aurei, ut suis illa faveret cœptis. Aulici quidam, subodorati Balbinum hanc illicitam artem exercere, corrumpuntur muneribus. Dimittitur tandem Alcumista, numerato viatico.

(a) PHILACOUS, (b) LALUS.

a *Avidus audiendi.*
b *Loquax.*

Ph. QUid est novæ rei quòd sic Lalus apud sese ridet, ac penè in cachinnos solvitur, subindè signans se cruce? Interpellabo felicitatem hominis. Salve multùm, amicissime Lale. Videre mihi admodum felix. *La.* Atqui felicior ero si te impartiam hoc gaudio. *Ph.* Fac igitur quamprimùm me bees. *La.* Nôsti Balbinum? *Ph.* Senem illum eruditum, ac vitæ etiam laudatæ? *La.* Sic est ut dicis; sed nullus est mortalium qui sapiat omnibus horis, aut qui sit undiquaque perfectus. Habet hoc vir ille inter multas egregias dotes nævi, jam olim insanit in artem quam vocant Alcumisticam. *Ph.* Haud tu quidem nævum narras, sed insignem morbum. *La.* Utcunque est, ille toties delusus ab hoc hominum genere, tamen dudum mirificè passus est sibi dari verba. *Ph.* Quo pacto? *La.* Adiit illum sacerdos quidam, saluta-

salutavit honorificè, mox sic exorsus est; Doctissime Balbine, mirabere fortassis quòd ignotus sic interpellem te, quem scio nunquam non sanctissimis studiis occupatissimum. Annuit Balbinus, qui mos est illi; nam verborum est mirè parcus. *Ph* Prudentiæ narras argumentum. *La.* Verùm alter prudentior sic pergit: Ignosces tamen huic meæ importunitati, si cognôris causam cur te adierim. Dic, inquit Balbinus, sed paucis, si potes. Dicam, inquit ille, quanto potero compendio. Scis, vir omnium doctissime, esse varia mortalium fata: ego nescio utro in numero me ponam, felicium an infelicium. Etenim si meum fatum altera ex parte contemplor, videor mihi pulchrè felix; sin ex altera, nihil me infelicius. Urgente Balbino ut rem conferret in compendium; Finiam, inquit, doctissime Balbine. Id erit mihi facilius apud virum cui totum hoc negotium sic notum est ut nulli notius. *Ph.* Rhetorem mihi depingis, non Alcumistam. *La.* Mox audies Alcumistam. A puero mihi, inquit, contigit hæc felicitas, ut artem omnium maximè expetendam discerem, illam, inquam, totius philosophiæ medullam, Alcumisticam. Ad nomen Alcumistices nonnihil experrectus est Balbinus, gestu duntaxat; cæterùm gemitu jussit ut pergeret. Tum ille, Sed ô me miserum, inquit, qui non inciderim in eam viam quam oportuit! Cùm Balbinus rogâsset quasnam vias diceret? Scis, inquit, optimè (quid enim te fugit, Balbine, virum undiquaque doctissimum?) duplicem esse hujus artis viam, alteram quæ dicitur Longatio, alteram quæ dicitur Curtatio. At mihi malo quodam fato contigit in Longationem incidere. Balbino sciscitante quod esset discrimen viarum? Impudentem me, inquit, qui hæc apud te loquar, cui sciam hæc omnia sic esse nota, ut nulli notiora! Itaque supplex huc ad te accurri, ut, misertus nostri, digneris impartire nobis viam illam felicissimam Curtationis. Quò peritior es hujus artis, hoc potes minore negotio communicare nobis. Noli tantum Dei donum celare fratrem dolore periturum. Ità te Jesus Christus semper majoribus locupletet dotibus. Cùm hic non faceret obtestandi finem, Balbinus fateri coactus est, se prorsus ignorare quid esset Longatio aut Curtati; jubet, exponat ipse vim harum vocum. Tum ille, Quanquam, inquit, scio me loqui peritiori, tamen, quando ità jubes, faciam. Qui totam ætatem in hac arte divina contriverunt, duabus rationibus vertunt rerum species; alterâ quæ brevior est, sed plusculum habet periculi; alterâ quæ longior est, sed eadem tutior. Ego mihi videor infelix,

Verborum paucitas prudentiæ argumentum

 qui

qui hactenus sudârim in ea via quæ meo animo non arridet; neque quenquam nancisci potui qui alteram, cujus amore depereo, vellet indicare. Tandem Deus immisit in mentem ut te adirem, virum non minùs pium quàm doctum. Doctrina tibi præstat ut facilè possis dare quod peto: Pietas commovebit ut velis opitulari fratri, cujus salus tibi in manu est. Nè longum faciam, cùm hujusmodi sermonibus veterator ille amovisset à se suspicionem fuci, fidémque fecisset, sibi viam alteram esse perspectissimam, jampridem pruriebat Balbino animus. Tandem non temperans sibi, Valeat, inquit, illa Curtatio, cujus ego nè nomen quidem unquam audivi, tantum abest ut teneam; dic mihi bonâ fide, Longationem tenes exactè? Phy, inquit ille, ad unguem, sed displicet longitudo. Cùm Balbinus rogâsset quantum temporis requireretur? Nimium, inquit, totus penè annus; sed interim tutissima est. Nè labora, inquit Balbinus, etiamsi toto biennio sit opus, modò fidas arti tuæ. Ut rem in pauca conferam, convenit inter eos ut negotium aggrederentur clàm in ædibus Balbini, hâc lege, ut ille suppeditaret operam, Balbinus sumptum, lucrum ex æquo ac bono divideretur: quanquam impostor modestus ultro totum lucrum quod provenisset Balbino deferebat. Utrinque juratum est de silentio, quod faciunt qui mysteriis initiantur. Jam illico numeratur pecunia unde artifex mercaretur ollas, vitra, carbones, reliquáque quæ ad instruendam officinam pertinent. Ibi noster alcumista suaviter in scorta, aleam & compotationes (*a*) decoquit eam pecuniam. *Ph.* Hoc nimirum est (*b*) vertere rerum species. *La.* Urgente Balbino ut rem aggrederetur; Annon tenes, inquit, illud, *Dimidium facti, qui bene cœpit, habet?* Magnum est bene præparare materiam. Tandem cœpit adornari fornax. Hic rursus erat opus novo auro, velut illecebrâ venturi auri. Siquidem ut piscis non capitur absque esca, ità aurum alcumistis non provenit nisi pars auri admisceatur. Interea Balbinus totus erat in supputationibus: subducebat enim, si uncia pareret quindecim, quantum esset lucri rediturum ex unciis bis mille; tantum enim decreverat insumere. Cùm hanc quoque pecuniam decoxisset alcumista, jámque mensem unum atque alterum multum operæ simulâsset circa folles & carbones, roganti Balbino, ecquid procederet negotium, primùm obmutuit; urgenti tandem respondit, Sicut solent res præclaræ, quæ semper difficiles habent aditus. Causatur erratum in emendis carbonibus; quernos enim emerat, cùm abiegnis

a Decoquere est nequiter profundere; indè decoctores.
b Nam id profitentur alcumistæ. Qui profundit, in id vertit quo fruitur.

esset opus, aut colurnis. Ibi perierant aurei centum; nec eo segniùs reditum est ad aleam. Data nova pecunia, mutati carbones Jámque maiore studio res cœpta est quàm antea: quemadmodum in bello milites, si quid secùs accidit quàm vellent, virtute sarciunt. Cùm menses jam aliquot ferbuisset officina, & exspectaretur fœtus aureus, ac nè mica quidem auri esset in vasis, (jam enim & illud omne decoxerat Alcumista) inventa est alia causatio; nimirum vitra, quibus usus fuerat, non fuisse temperata sicut oportuit. Etenim ut *non ex quovis ligno Mercurius* fingitur, ità non quibuslibet vitris conficitur aurum. Quò plus erat impensum, hòc minùs libebat desistere. *Ph.* Sic solent aleatores, quasi non multò satius sit hoc perdere quàm totum. *La.* Sic est. Dejerabat Alcumista, nunquam sibi sic impositum fuisse: nunc errore deprehenso cætera fore tutissima, & hoc dispendii magno cum fœnore sarturum sese. Mutatis vitris tertiò instaurata est officina. Admonebat Alcumista rem felicius successuram, si virgini Matri, quæ, ut scis, Paraliis colitur mitteret aliquot aureos dono: artem enim esse sacram, nec absque favore numinum rem prosperè geri. Id consilium vehementer placuit Balbino, homini pio, ut qui nullum prætermitteret diem quin perageret rem divinam. Suscepit religiosam profectionem Alcumista, nimirum in proximum oppidulum, atque illic votivam pecuniam decoxit in ganeis. Reversus domum, nunciat sibi summam esse spem negotium ex animi sententia successurum, adeò divam Virginem votis suis visam annuere. Ubi multo jam tempore sudatum esset, ac nè mica quidem auri nasceretur usquam, expostulanti Balbino respondit, sibi nihil unquam tale accidisse in vita, toties artem experto, nec satis posse conjectare quid esset in causa. Cum diu divinatum esset, tandem illud venit in mentem Balbino, num quo die prætermisisset audire sacrum, aut dicere preces horarias, quas vocant: nam nihil succedere his omissis. Ibi impostor, Rem, inquit, acu tetigisti. Me miserum! semel atque iterum id admissum est per oblivionem, & nuper, à prolixo convivio surgens, oblitus sum dicere salutationem Virginis. Tum Balbinus, Non mirum inquit, si res tanta non succedit. Recipit artifex se pro prætermissis sacris duobus duodecim auditurum, & pro unica salutatione decem repositurum. Cùm Alcumistam prodigum subinde deficeret pecunia, nec suppeterent petendi causæ, tandem hanc technam commentus est: Rediit domum admodum exanimatus, ac voce lamen-

Simile Prov.

Juxta illud Poëtæ, *Sic ne perdiderit, non cessat perdere lusor, Et revocat cupidas alea sæpe manus.*

lamentabili, Perii, inquit, funditus, Balbine, perii, actum est de capite meo. Obstupuit Balbinus, & tanti mali causam avebat cognoscere. Subodorati sunt, inquit, aulici quod egimus, nec aliud exspecto quàm ut mox deducar in carcerem. Ad hanc vocem expalluit etiam seriò Balbinus. Nam scis (a) apud nos capitale esse, si quis Alcumisticam exerceat absque Principis permissu. Pergit ille; Non, inquit, metuo mortem, utinam illa contingat; metuo quiddam crudelius. Roganti quid hoc esset, Rapiar, inquit, aliquò in turrim: illic per omnem vitam cogar his laborare quibus non libet. An ulla mors est quæ non potior esse debeat quàm talis vita? Ibi res ventilata est consultatione. Balbinus, quoniam callebat artem rhetoricam, pulsabat omnes status, si quà periculum vitari posset. Non potes, inquit inficiari crimen? Nequaquam, ait ille. Inter regios satellites res sparsa est, & habent argumenta quæ dilui non possint. Nec defendi quidem factum poterat ob legem manifestam. Cùm, multis in medium adductis, nihil videretur firmi præsidii, tandem Alcumista, cui jam opus erat præsenti pecuniâ, Nos, inquit, Balbine, lentis consiliis agimus, atqui res poscit præsens remedium. Jam arbitror adfuturos qui me abripiant in malam rem. Denique, cùm nihil occurreret Balbino, tandem Alcumista, Nec mihi quidquam occurrit, inquit, neque quidquam superesse video, nisi ut fortiter peream: ni fortè hoc placet, quod unum superest, utile magis quàm honestum, nisi quòd *durum* est *telum necessitas*. Scis, inquit, hoc hominum genus avidum esse pecuniæ, eóq; faciliùs corrumpi posse ut sileant. Quamvis durum sit illis furciferis dare quod profundant, tamen, ut nunc res sunt, nihil video melius. Idem visum est Balbino; ac numeravit aureos triginta, quibus redimeret silentium. *Ph* Miram Balbini liberalitatem mihi prædicas. *La.* Imò in re honesta citiùs dentem extudisses ab eo quàm nummum. Sic prospectum est Alcumistæ, cui nihil erat periculi, nisi quòd non haberet quod daret amicæ. *Ph.* Demiror Balbino in tantum nihil esse nasi. *La.* Hîc duntaxat naso caret, in cæteris nasutissimus. Rursum novâ pecuniâ instruitur fornax, sed præmissâ ad Virginem Matrem precatiunculâ, ut cœptis faveret. Jam totus exierat annus, dum, illo nunc hoc nunc illud causante, luditur opera, & perit impensa. Interim exstitit casus quidam ridiculus. *Pa.* Quisnam? *La.* Alcumista furtivam consuetudinem habebat cum uxore cujusdam aulici: maritus, conceptâ suspicione, cœpit hominem observare. Tandem cùm illi nuncia-

(a) Plinius lib. 30. c. 1. refert Britannos mirè insanisse in Magiam usque ad ipsius ætatem. Sunt adhuc qui in alcumistica parùm sobrii sint, quanquam lex capitalis apposita est.

nunicatum esset, sacrificum esse in cubiculo, præter exspe-ctationem redit domum, pulsat ostium. *Ph.* Quid facturus homini? *La.* Quid? nihil suave; aut occisurus erat, aut exsecturus. Ubi maritus instans minitaretur, se vi effracturum ostium ni aperiret uxor, magnopere trepidatum est, & circumspicitur præsentaneum aliquod consilium: nec erat aliud quàm quod ipsa dabat res. Abjecit tunicam, ac per fenestram angustam dejecit sese non absque periculo, nec sine vulnere, ac fugit. Scis tales fabulas illico spargi. Itaque permanavit & ad Balbinum. Neque id fore non divinârat artifex. *Ph.* Hîc itaque medius tenetur. *La.* Imò felicius elapsus est hinc quàm è cubiculo. Audi technam hominis. Nihil expostulabat Balbinus, sed nubilo vultu satis indicabat se non ignorare quod vulgò ferebatur. Noverat ille Balbinum esse virum pium, in nonnullis penè dixerim superstitiosum. Et qui tales sunt in quamvis magno peccato facilè condonant supplici. Itaque datâ operâ injicit mentionem de successu negotii, queritans non perinde succedere ut solet, aut vellet: addebat se vehementer mirari quid esset in causa. Ibi per occasionem commotus Balbinus, qui alioqui videbatur destinâsse silentium, & erat qui facilè commoveretur, Non est, inquit, obscurum quid obstet; peccata obstant quò minùs succedat quod à puris purè tractari convenit. Ad hanc vocem artifex procubuit in genua, subindè tundens pectus, & vultu vocéque lacrymabili, Verissimum, inquit, dixisti, Balbine, peccata, peccata, inquit, obstant; sed mea peccata, non tua: non enim pudebit me turpitudinem meam apud te, velut apud Sacerdotem sanctissimum, confiteri. Vicerat me carnis infirmitas, pertraxerat me Satanas in laqueos suos. Et, ô me miserum! è sacrifico factus sum adulter. Non tamen omnino periit hoc munus quod misimus Virgini Matri. Perieram certò exitio ni illa succurrisset. Jam maritus effringebat fores, fenestra erat arctior quàm ut possem elabi: in tam præsentaneo periculo venit in mentem sanctissimæ Virginis, procidi in genua, obtestatus sum, si gratum fuisset munus, ut opitularetur. Nec mora, repeto fenestram (sic enim urgebat necessitas) & satis amplam reperi ad effugium. *Ph.* Credidit ista Balbinus? *La.* Credidit? imò etiam ignovit & admonuit religiosè, nè se præberet ingratum beatissimæ Virgini. Numerata est rursus pecunia danti fidem se posthac rem sacram purè tractaturum. *Ph.* Quis tandem finis? *La.* Perlonga est fabula, sed ego paucis absolvam. Cùm ejusmodi

commentis diu lusisset hominem, neque mediocrem pecuniarum vim ab eo extorsisset, tandem venit ille qui nebulonem à puero noverat. Is facilè divinans illum idem agere apud Balbinum quod nusquam non egerat, clàm aggreditur illum; exponit qualem artificem domi suæ foveret, monet ut quàm primùm ableget hominem, ni mallet ipsum aliquando compilatis scriniis fugere. *Ph.* Quid hic Balbinus? videlicet curavit hominem conjiciendum in carcerem? *La.* In carcerem? Imò numeravit viaticum, obtestans per omnia sacra, nè quod accidisset effutiret. Et sapuit, meâ quidem sententiâ, qui hoc maluerit quàm esse fabula conviviorum & fori, deinde venire in periculum confiscationis. Nam impostori nihil erat periculi, artis tantum tenebat quantum asinus quivis; & in hoc genere favorabilis est impostura. Quòd si furti crimen intentâsset, à suspendio tutum reddebat unctio, neque quisquam lubens gratis alat talem in carcere. *Ph.* Misceresceret me Balbini, nisi ipse gauderet deludi. *Lu.* Nunc mihi properandum est in aulam; aliàs referam his etiam multò stultiora. *Ph.* Cùm vacabit & audiam lubens, & fabulam fabulâ pensabo.

ARGUMENTUM.

a Qui imponitur in vendendis equis.

(a) *Hippoplanus narrat fraudes eorum qui vendunt aut locant equos, docétque ipsis quomodo impostoribus aliquoties imponatur.*

AULUS, PHAEDRUS.

b Est severitatem vultu præferre.

Au DEum immortalem! (*b*) *ὡς σεμνοπροσωπεῖ* noster Phædrus, & subindè in cœlum suspicit! Adoriar. Quid accidit novæ rei? Phædre. *Ph.* Quamobrem isthuc interrogas? Aule. *Au.* Quoniam è Phædro mihi videris factus Cato, tanta est in vultu severitas. *Ph.* Non mirum, amice, modò confessus sum peccata mea. *Au.* Phy! jam desino mirari: sed dic, age bonâ fide, confessus es omnia? *Ph.* Omnia quæ quidem in mentem veniebant, unico duntaxat excepto. *Au.* Cur unum hoc reticuisti? *Ph.* Quia nondum potuit mihi displicere. *Au.* Oportet esse peccatum suave. *Ph.* An peccatum sit, nescio, sed tamen si vacat audies. *Au.* Audiam equidem lubens. *Ph.* Scis quanta sit impostura apud nostros in his qui vendunt aut locant equos? *Au.* Plus scio quàm velim, non semel ab illis delusus. *Ph.* Nuper incidit mihi iter, cùm satis prolixum, tum etiam accelerandum.

Adeo

Adeo quendam ex illis, quem dixisses ejus generis minimè malum, & intercedebat mihi cum homine nonnihil etiam amicitiæ. Narro mihi rem esse seriam, opus esse præstrenuo equo; si unquam præbuisset se mihi bonum virum, nunc præstaret. Ille pollicetur sese sic mecum acturum ut ageret cum fatre suo charissimo. *Au.* Fortassis & fratri impositurus. *Ph.* Inducit in stabulum, jubet ut eligam ex omnibus equis quemcunque vellem. Tandem unus plus cæteris arridebat. Ille probat judicium meum, dejerans eum equum frequenter à multis expetitum esse; se eum maluisse servare amico singulari, quàm ignotis addicere. Conventum est de pretio, numeratur pecunia præsens; conscendo. Mirâ alacritate gestiebat equus in egressu; dixisses feroculum esse; nam erat obesulus & pulchellus. Ubi jam equitâssem sesquihoram, sensi planè lassum, nec calcaribus quidem impelli posse. Audieram tales ab illis ad imposturam ali, quos à specie judicares insignes, cæterùm laboris impatientissimos. Ego continuò mecum, Captus sum. Age, par pari referam ubi rediero domum. *Au.* Quid hic consilii capiebas eques absque equo? *Ph.* Id quod res dabat, deflexi in proximum vicum; illic clàm apud quendam mihi notum deposui equum,& conduxi alterum: profectus sum quò destinâram; reversus sum, reddo conductitium equum, reperio meum * sophistam, ut erat, obesum,& pulchrè requietum: eo vectus redeo ad impostorem; rogo ut in stabulo suo alat dies aliquot, donec repetiero. Percontatur quàm commodè me gesserit. Ego verò dejero per omnia sacra, me nunquam in vita conscendisse tergum equi felicioris, volâsse potiùs quàm ambulâsse, nec tam longo itinere unquam sensisse lassitudinem, nec pilo factum ob laborem macriorem. Hæc cùm illi persuasissem esse vera, tacitus secum cogitabat, equum illum alium esse quàm hactenus suspicatus esset. Itaque priusquam abirem, rogabat num mihi venalis esset equus? Primò negabam; quòd si incideret iter denuo,non facile foret nancisci similem: attamen nihil esse mihi tam charum quod non esset venale pretio largo, etiamsi quis meipsum, inquam, cuperet emptum. *Au.* Næ, tu pulchrè Cretensem agebas cum Cretensi. *Ph.* Quid multis? Non dimittit me, nisi pronunciatâ equi indicaturâ. Indicavi non paulò pluris quàm emeram. Digressus ab homine, mox suborno qui mihi partem agat hujus fabulæ, pulchrè instructum atque edoctum: is ingressus domum inclamat locatorem; ait sibi opus esse insigni equo, & laboris egregiè patienti.

* Id est, fucatum equum.

patienti. Alter ostendit multos, & pessimum quemque maximè prædicat; solum illum quem mihi vendiderat, quoniam existimabat verè talem qualem prædicaveram, non laudat. At alter illico rogat, num & ille venalis esset; nam descripseram illi formam equi, & locum indicâram. Locator primùm obticescere, atque alios ambitiosè prædicare. Cùm iste cæteris utcunque probatis semper ageret de uno illo, tandem locator apud se, Planè fefellit me judicium de illo equo, siquidem hic peregrinus statim agnovit hunc inter omnes. Cùm instaret ille, tandem hic, Venalis est, inquit, sed pretio fortasse deterreberis. Non est, inquit ille, magnum pretium, si rei dignitas respondeat; indica. Indicavit aliquanto pluris quàm indicâram ipsi, captans & hoc lucri. Tandem convenit de pretio; datur arrha satis magna, nempe regalis aureus, nè qua suspicio incideret simulatæ emptionis. Emptor jubet equo dari pabulum, se mox ait rediturum, & abducturum; dat etiam stabulario drachmam. Ego simul atque cognovi pactionem esse firmam, sic ut rescindi non posset, rursus ocreis & calcaribus armatus redeo ad locatorem, anhelus clamo. Adest ille, rogat quid velim. Illico, inquam, adornetur equus meus; nam è vestigio proficiscendum est ob rem maximè seriam. Atqui modò, inquit, mandabas ut aliquot dies alerem equum tuum. Verum, inquam; sed præter exspectationem objectum est negotium, idque regium, quod nullam patitur dilationem. Hic ille, Eliges ex omnibus quem voles, tuum habere non potes. Rogo quamobrem. Quoniam venditus est, inquit. Ibi ego simulatâ magnâ perturbatione, Prohibeant, inquam, superi quod dicis. Hoc objecto itinere non venderem eum equum, etiamsi quis numeret quadruplum. Incipio rixam, clamo me perditum. Tandem incaluit & ille, Quid opus inquit, his jurgiis? indicâsti equum, ego vendidi: numero pretium, nihil habes quod mecum agas; sunt in hac urbe leges; ad exhibendum equum me non potes compellere. Cùm diu clamâssem, aut equum exhiberet aut emptorem; tandem iratus numerat pretium. Emeram quindecim aureis, æstimâram viginti sex. Ille æstimârat triginta duobus. Cogitabat apud se, præstat hoc lucri facere quàm equum reddere. Abeo dolenti similis, ac vix placatus, etiam datâ pecuniâ. Ille rogat ut boni consulam; se aliis in rebus pensaturum hoc incommodi. Sic impositum est impostori. Habet equum nullius pretii. Exspectat ut qui arrham dedit veniat numeratum pecuniam. At nemo venit, nec

nec unquam venturus est. *An.* Interim unquam tecum expostulavit? *Ph.* Quâ fronte, aut quo jure id faceret? Convenit quidem semel atque iterum, conquestus est de fide emptoris. Verùm ego ultro expostulavi cum homine, dicens illum eo malo dignum, qui præproperâ venditione tali equo me spoliârit. Hoc est crimen tam bene collocatum, meâ sententiâ, ut non possim inducere animum confiteri. *An.* Ego mihi (*a*) statuam poscerem, si quid tale designâssem, tantum abest ut confessurus sim. *Ph.* An ex animo loquaris nescio; mihi tamen addis animum quò magis lubeat talibus facere fucum.

a Honoris gratiâ statuæ ponebantur bene meritis de Republica.

ARGUMENTUM.

Πτωχολογία fraudes mendicorum & varias technas depingit, qui, fictâ sæpe personâ, ulcerosos sese ostentant, alcumisticam & alias profitentur artes, quibus imponunt plurimis. Nihil regno similius quàm mendicitas.

(*b*) IRIDES, (*c*) MISOPONUS.

Ir. Quam ego huc novam avem video advolare? Agnosco faciem, sed vestis non convenit. Aut ego prorsus hallucinor, aut hic est Misoponus. Audendum est; compellabo hominem, quamlibet pannosus. Salve, Misopone. *Mi.* Iridem video. *Ir.* Salve, Misopone. *Mi.* Tace, inquam. *Ir.* Quid? an salvere non vis? *Mi.* Non isto quidem nomine. *Ir.* Quid accidit? Annon es idem qui fueras? An cum veste mutatur & nomen? *Mi.* Non; sed vetus receptum est. *Ir.* Quis tum erat? *Mi.* Apitius. *Ir.* Nè te pudeat veteris sodalis, si quid melioris obtigit fortunæ: non diu est quòd eras ordinis nostri. *Mi.* Concede huc sodes, & audies rem omnem. Non pudet ordinis vestri, sed pudet primi ordinis. *Ir.* Quem ordinem narras? Franciscanorum? *Mi.* Nequaquam, ô bone, sed decoctorum. *Ir.* Næ tu istius ordinis sodales habes quamplurimos. *Mi.* Eram re lautâ, prodegi strenuè; ubi res defecit, nullus agnoscebat Apitium. Profugi pudore, verti me ad vestrum collegium: hoc malui quàm fodere. *Ir.* Sapuisti. Sed unde subitò novus nitor corporis? Nam de veste mutata non perinde miror. *Mi.* Quamobrem? *Ir.* Quia Dea (*d*) Laverna multos subitò ditat. *Mi.* An suspicaris me furto parâsse rem? *Ir.* Hoc fortassis ignavius. Rapinâ igitur. *Mi.* Non, per vestram (*e*) Peniam, neque furto, neque rapinâ. Sed de nitore corporis priùs expediam, quod tibi videtur mirabilius. *Ir.* Nam apud nos eras totus ulcerosus. *Mi.* Nimirum sum usus amicissimo

b Velut Irilius, quem mendicum inducit Ulysses.
c Osor laborum.

d Dea furum.
e Paupertatis Dea apud Aristophanem.

cissimo medico. *Ir.* Quonam? *Mi.* Non alio quàm meipso, nisi quem arbitraris mihi meipso amiciorem. *Ir.* Atqui nesciebam te callere rem medicam antehac. *Mi.* Totum illum ornatum ipse pigmentis affixeram, thure, sulphure, resinâ, visco, linteis, cruore. Ubi visum est, quod affixeram detraxi. *Ir.* O impostorem! nihil te videbatur miserabilius. Poteras in tragœdia sustinere personam Job. *Mi.* Sic tum ferebat egestas; quanquam fortuna nonnunquam & cutem mutare solet. *Ir.* Dic igitur de fortuna. Repertus est thesaurus aliquis? *Mi.* Non, sed repertus est quæstus vestro paulò commodior. *Ir.* Quî potuisti facere quæstum, cùm non suppeteret sors? *Mi. Artem quævis terra alit.* *Ir.* Intelligo. Dicis artem incidendi loculos. *Mi.* Bona verba. Dico artem Alcumisticam. *Ir.* Vix quindecim dies sunt quòd nos reliquisti, & artem assequutus es quam alii vix multis annis perdiscant? *Mi.* Nactus sum viam compendiariam. *Ir.* Quam? obsecro. *Mi.* Ars vestra conflaverat mihi quatuor ferme aureos: bonâ quadam fortunâ incidi in veterem congerronem, qui nihilo feliciùs rem administrârat quàm ego. Compotabamus: cœpit ut fit, narrare suas fortunas: paciscor hâc lege, ut ille biberet immunis, mihi communicaret artem. Communicavit bonâ fide: ea nunc vectigal est mihi. *Ir.* Non licet discere? *Mi.* Tibi vel gratis impartiam ob pristinum sodalitium. Scis nusquam non inveniri plurimos hujus artis avidissimos. *Ir.* Audivi, & credo. *Mi.* In horum familiaritatem quâcunque occasione memet insinuo, jacto artem. Ubi sensero (*a*) larum hiantem, (*b*) escam paro. *Ir.* Quo pacto? *M.* Ultro eos moneo, nè temere credant ejus artis professoribus; nam plerosque esse impostores, id agentes præstigiis suis ut exhauriant loculis incautorum. *Ir.* Isthuc procemii parùm accommodum tuo negotio. *Mi.* Imò illud etiam addo nè quid mihi ipsi credant, ni rem certam oculis aut manibus deprehenderint. *Ir.* Miram artis fiduciam mihi narras. *Mi.* Jubeo illos adesse dum peragitur metamorphosis, jubeo attentos esse; quóque minùs dubitent, jubeo ut ipsi manibus rem omnem peragant, me procul spectante, nec digitum admovente: liquefactam materiam jubeo ut purgent ipsi, aut aurifici purgandum deferant. Prædico quantum argenti aurive sit eliquandum. Denique, quod eliquatum est jubeo ut pluribus aurificibus deferant ad (*c*) Lydium lapidem explorandum. Reperiunt pondus prædictum, reperiunt purgatissimum aurum aut argentum; nihil enim refert, nisi quòd minore periculo mihi quidem res tenta-

a Vide Proverbium.
b Esca, δέλεαρ, quâ capiuntur pisces & aves.
c Coticula quâ explorant aurum.

tentatur in argento. *Ir.* Proinde nihil habet ars tua fuci? *Mi.* Imò merus fucus eſt. *Ir.* Nondum video præſtigium. *Mi.* Faxo ut videas. Primùm, paciſcor de mercede: eam nolo mihi numerari niſi priùs edito artis experimento. Trado illis pulviſculum, quaſi hujus vi conficiatur totum negotium. Rationem conficiendi pulveris non communico, niſi magnâ mercede redemerint. Exigo jusjurandum, nè proferant arcanum artis intra ſex menſes cuiquam mortalium aut immortalium. *Ir.* Nondum audio fucum. *Mi.* Fucus omnis eſt in uno carbone in hoc parato. Excavo carbonem, in eum inſero liquefactum argentum, quantum prædico reddendum; poſt infuſum pulverem ſic inſtruo vas, ut non ſolùm infernè & à lateribus cingatur prunis, verùm etiam supernè: perſuadeo hoc eſſe artis. Inter carbones qui supernè imponuntur unum admiſceo qui tegit argentum aut aurum. Id vi caloris liquefactum defluit in reliquam materiam, quæ liqueſcit, putà ſtannum aut æs: repurgatione factâ invenitur quod admiſtum eſt. *Ir.* Ars expedita: ſed quomodo fallis, ſi alter rem agat ſuis manibus? *Mi.* Cùm is me præſcribente perfecit omnia, priùs quàm moveatur vas alcumiſticum, accedo tandem, & circumſpicio, nè quid fortè ſit omiſſum. Aio mihi videri supernè deeſſe unum atque alterum carbonem, clàm appono meum: fingo me eum tollere ex acervo reliquorum, at illic antè ſic poſitum ut nulli poſcit agnoſci, & illum fallere. Tollo. *Ir.* Cæterùm cùm illis abſque te periculum facientibus non ſuccedit, quid adfers? *Mi.* Mihi nihil eſt periculi jam numeratâ pecuniâ. Aliquid comminiſcor, aut ollam fuiſſe inſinceram, aut carbones vitioſos; aut ignem parùm ſcitè temperatum. Denique, pars eſt artis quam profiteor, non diu hærere in eodem loco. *Ir.* An tantus eſt proventus iſtius artis ut te poſſit alere? *Mi.* Et quidem ſplendidè. Poſthac tu quoque, ſi ſapis, relinques iſtam miſeriam, & noſtro accedes ordini. *Ir.* Imò citiùs illud agam, tu te revocem in noſtrum ordinem. *Mi.* Ut volens repetam quod ſemel effugi, ac deſeram bonum quod inveni? *Ir.* Habet hoc noſtra profeſſio, dulceſcit aſſuetudine. Proinde cùm multi ſint qui deficiant ab instituto D. Franciſci aut Benedicti, quem unquam vidiſti qui diutiùs verſatus in ordine noſtro defecerit? Nam tam paucis menſibus vix guſtare poteras quid eſſet mendicitas. *Mi.* Is guſtus me docuit eſſe rem omnium miſerrimam. *Ir.* Cur igitur nemo deficit? *Mi.* Fortaſſe quia naturâ miſeri ſunt. *Ir.* Ego hanc miſeriam, nè cum Regum quidem fortuna commutarem.

no liberatori suo optimo salutem æternam. Non est mi Faune, cur te diutiùs in hoc negotio maceres; respexit Deus animi tui piam voluntatem, & illius merito me liberavit à suppliciis: ego nunc feliciter ago inter angelos. Te manet locus apud divum Augustinum qui proximus est Apostolorum choro. Ubi veneris ad nos, agam tibi gratias coràm. Interim cura ut vivas suaviter. Datum è cœlo empyreo, Idibus Septembribus, Anno millesimo quadringentesimo nonagesimo octavo, sub sigillo annuli mei. Hæc epistola clàm posita est in altari ubi facturus erat rem divinam Faunus. Eâ peractâ subornatus est qui eum submoneret de re, quasi casu deprehensâ. Nunc eam circumfert epistolam, & ostentat ceu rem sacram, nihilque credit certius quàm eam è cœlo perlatam ab angelo. *Th.* Istud non est liberâsse hominem insaniâ, sed mutâsse insaniæ genus. *An.* Sic est profectò, nisi quòd nunc insanit suaviùs. *Th.* Antehac non soleo multum tribuere fabulis quæ vulgò feruntur de spectris, sed posthac multò minus tribuam: suspicor enim ab hominibus credulis & Fauni similibus multa pro veris prodita literis, quæ simili artificio sunt adsimulata. *An.* Ego pleraque hujus generis esse credo.

ARGUMENTUM.

Alcumistica ostendit delirium senis alioqui prudentis qui in hanc artem insanivit, deceptus à Sacerdote per duplicem viam hujus artis, Longationem & Curiationem. Longatione autem egregiè fallit senem Balbinum. Causatur Alcumista carbones, vitra. Virgini Beatæ mittuntur dono aurei, ut suis illa faveret cœptis. Aulici quidam, subodorati Balbinum hanc illicitam artem exercere, corrumpuntur muneribus. Dimittitur tandem Alcumista, numerato viatico.

(*a*) PHILACOUS, (*b*) LALUS.

a *Avidus audiendi.*
b *Loquax.*

Ph. Quid est novæ rei quòd sic Lalus apud sese ridet, ac penè in cachinnos solvitur, subindè signans se cruce? Interpellabo felicitatem hominis. Salve multùm, amicissime Lale. Videre mihi admodum felix. *La.* Atqui felicior ero si te impartiam hoc gaudio. *Ph.* Fac igitur quamprimùm me bees. *La.* Nôsti Balbinum? *Ph.* Senem illum eruditum, ac vitæ etiam laudatæ? *La.* Sic est ut dicis; sed nullus est mortalium qui sapiat omnibus horis, aut qui sit undiquaque perfectus. Habet hoc vir ille inter multas egregias dotes nævi, jam olim insanit in artem quam vocant Alcumisticam. *Ph.* Haud tu quidem nævum narras, sed insignem morbum. *La.* Utcunque est, ille toties delusus ab hoc hominum genere, tamen dudum mirificè passus est sibi dari verba. *Ph.* Quo pacto? *La.* Adiit illum sacerdos quidam, saluta-

salutavit honorificè,mox sic exorsus est; Doctissime Balbine, mirabere fortassis quòd ignotus sic interpellem te, quem scio nunquam non sanctissimis studiis occupatissimum. Annuit Balbinus,qui mos est illi; nam verborum est mirè parcus. *Ph* Prudentiæ narras argumentum.*La*.Verùm alter prudentior sic pergit: Ignosces tamen huic meæ importunitati, si cognôris causam cur te adierim. Dic, inquit Balbinus, sed paucis,si potes.Dicam,inquit ille,quanto potero compendio. Scis,vir omnium doctissime, esse varia mortalium fata: ego nescio utro in numero me ponam,felicium an infelicium.Etenim si meum fatum altera ex parte contemplor, videor mihi pulchrè felix; sin ex altera, nihil me infelicius. Urgente Balbino ut rem conferret in compendium; Finiam, inquit, doctissime Balbine. Id erit mihi facilius apud virum cui totum hoc negotium sic notum est ut nulli notius. *Ph*. Rhetorem mihi depingis, non Alcumistam. *La*. Mox audies Alcumistam. A puero mihi, inquit, contigit hæc felicitas,ut artem omnium maximè expetendam discerem,illam,inquam, totius philosophiæ medullam, Alcumisticam. Ad nomen Alcumistices nonnihil expergefactus est Balbinus, gestu duntaxat; cæterùm gemitu jussit ut pergeret. Tum ille, Sed ô me miserum, inquit, qui non inciderim in eam viam quam oportuit! Cùm Balbinus rogâsset quasnam vias diceret? Scis,inquit, optimè (quid enim te fugit, Balbine, virum undiquaque doctissimum?) duplicem esse hujus artis viam,alteram quæ dicitur Longatio, alteram quæ dicitur Curtatio. At mihi malo quodam fato contigit in Longationem incidere.Balbino sciscitante quod esset discrimen viarum?Impudentem me, inquit, qui hæc apud te loquar,cui sciam hæc omnia sic esse nota, ut nulli notiora! Itaque supplex huc ad te accurri, ut, misertus nostri, digneris impartire nobis viam illam felicissimam Curtationis. Quò peritior es hujus artis, hoc potes minore negotio communicare nobis. Noli tantum Dei donum celare fratrem dolore periturum. Ità te Jesus Christus semper majoribus locupletet dotibus. Cùm hic non faceret obtestandi finem, Balbinus fateri coactus est, se prorsus ignorare quid esset Longatio aut Curtatio; jubet,exponat ipse vim harum vocum, Tum ille, Quanquam, inquit, scio me loqui peritiori, tamen, quando ità jubes,faciam. Qui totam ætatem in hac arte divina contriverunt,duabus rationibus vertunt rerum species; alterâ quæ brevior est, sed plusculum habet periculi; alterâ quæ longior est, sed eadem tutior. Ego mihi videor infelix,

Verborum paucitas prudentiæ argumentum

 qui

qui hactenus sudârim in ea via quæ meo animo non arridet; neque quenquam nancisci potui qui alteram, cujus amore depereo, vellet indicare. Tandem Deus immisit in mentem ut te adirem, virum non minùs pium quàm doctum. Doctrina tibi præstat ut facilè possis dare quod peto: Pietas commovebit ut velis opitulari fratri, cujus salus tibi in manu est. Nè longum faciam, cùm hujusmodi sermonibus veterator ille amovisset à se suspicionem fuci, fidémque fecisset, sibi viam alteram esse perspectissimam, jampridem pruriebat Balbino animus. Tandem non temperans sibi, Valeat, inquit, illa Curtatio, cujus ego nè nomen quidem unquam audivi, tantum abest ut teneam; dic mihi bonâ fide, Longationem tenes exactè? Phy, inquit ille, ad unguem, sed displicet longitudo. Cùm Balbinus rogâsset quantum temporis requireretur? Nimium, inquit, totus penè annus; sed interim tutissima est. Nè labora, inquit Balbinus, etiamsi toto biennio sit opus, modò fidas arti tuæ. Ut rem in pauca conferam, convenit inter eos ut negotium aggrederentur clàm in ædibus Balbini, hâc lege, ut ille suppeditaret operam, Balbinus sumptum, lucrum ex æquo ac bono divideretur: quanquam impostor modestus ultro totum lucrum quod provenisset Balbino deferebat. Utrinque juratum est de silentio, quod faciunt qui mysteriis initiantur. Jam illico numeratur pecunia unde artifex mercaretur ollas, vitra, carbones, reliquáque quæ ad instruendam officinam pertinent. Ibi noster alcumista suaviter in scorta, aleam & compotationes (a) decoquit eam pecuniam. *Ph.* Hoc nimirum est (b) vertere rerum species. *La.* Urgente Balbino ut rem aggrederetur; Annon tenes, inquit, illud, *Dimidium facti, qui bene cœpit, habet*? Magnum est bene præparare materiam. Tandem cœpit adornari fornax. Hîc rursus erat opus novo auro, velut illecebrâ venturi auri. Siquidem ut piscis non capitur absque esca, ità aurum alcumistis non provenit nisi pars auri admisceatur. Intereà Balbinus totus erat in supputationibus: subducebat enim, si uncia pareret quindecim, quantum esset lucri rediturum ex unciis bis mille; tantum enim decreverat insumere. Cùm hanc quoque pecuniam decoxisset alcumista, jámque mensem unum atque alterum multum operæ simulâsset circa folles & carbones, roganti Balbino, ecquid procederet negotium, primùm obmutuit; urgenti tandem respondit, Sicut solent res præclaræ, quæ semper difficiles habent aditus. Causatur erratum in emendis carbonibus; quernos enim emerat, cùm abiegnis esset

a Decoquere est nequiter profundere; indè decoctores.

b Nam id profitentur alcumistæ. Qui profundit, in id vertit quo fruitur.

esset opus, aut colurnis. Ibi perierant aurei centum; nec eo segniùs reditum est ad aleam. Data nova pecunia, mutati carbones Jámque majore studio res cœpta est quàm antea: quemadmodum in bello milites, si quid secùs accidit quàm vellent, virtute sarciunt. Cùm menses jam aliquot ferbuisset officina, & exspectaretur fœtus aureus, ac nè mica quidem auri esset in vasis, (jam enim & illud omne decoxerat Alcumista) inventa est alia causatio; nimirum vitra, quibus usus fuerat, non fuisse temperata sicut oportuit. Etenim ut *non ex quovis ligno Mercurius* fingitur, ità non quibuslibet vitris conficitur aurum. Quò plus erat impensum, hòc minùs libebat desistere. *Ph.* Sic solent aleatores, quasi non multò satius sit hoc perdere quàm totum. *La.* Sic est. Dejerabat Alcumista, nunquam sibi sic impositum fuisse: nunc errore deprehenso cætera fore tutissima, & hoc dispendii magno cum fœnore sarturum sese. Mutatis vitris tertiò instaurata est officina. Admonebat Alcumista rem feliciùs successuram, si virgini Matri, quæ, ut scis, Parialiis colitur mitteret aliquot aureos dono: artem enim esse sacram, nec absque favore numinum rem prosperè geri. Id consilium vehementer placuit Balbino, homini pio, ut qui nullum prætermitteret diem quin perageret rem divinam. Suscepit religiosam profectionem Alcumista, nimirum in proximum oppidulum, atque illic votivam pecuniam decoxit in ganeis. Reversus domum, nunciat sibi summam esse spem negotium ex animi sententia successurum, adeò divam Virginem votis suis visam annuere. Ubi multo jam tempore sudatum esset, ac nè mica quidem auri nasceretur usquam, expostulanti Balbino respondit, sibi nihil unquam tale accidisse in vita, toties artem experto, nec satis posse conjectare quid esset in causa. Cum diu divinatum esset, tandem illud venit in mentem Balbino, num quo die prætermisisset audire sacrum, aut dicere preces horarias, quas vocant: nam nihil succedere his omissis. Ibi impostor, Rem, inquit, acu tetigisti. Me miserum! semel atque iterum id admissum est per oblivionem, & nuper, à prolixo convivio surgens, oblitus sum dicere salutationem Virginis. Tum Balbinus, Non mirum inquit, si res tanta non succedit. Recipit artifex se pro prætermissis sacris duobus duodecim auditurum, & pro unica salutatione decem repositurum. Cùm Alcumistam prodigum subinde defecisset pecunia, nec suppeterent petendi causæ, tandem hanc technam commentus est: Rediit domum admodum exanimatus, ac voce lamen-

Simile Prov.

Juxta illud Pöëtæ, *Sic ne perdiderit, non cessat perdere lusor, Et revocat cupidas alea sæpe manus.*

nunicatum esset, sacrificium esse in cubiculo, præter exspectationem redit domum, pulsat ostium. *Ph.* Quid facturus homini? *La.* Quid? nihil suave; aut occisurus erat, aut exsecturus. Ubi maritus instans minitaretur, se vi effracturum ostium ni aperiret uxor, magnopere trepidatum est, & circumspicitur præsentaneum aliquod consilium: nec erat aliud quàm quod ipsa dabat res. Abjecit tunicam, ac per fenestram angustam dejecit sese non absque periculo, nec sine vulnere, ac fugit. Scis tales fabulas illico spargi. Itaque permanavit & ad Balbinum. Neque id fore non divinârat artifex. *Ph.* Hîc itaque medius tenetur. *La.* Imò felicius elapsus est hinc quàm è cubiculo. Audi technam hominis. Nihil expostulabat Balbinus, sed nubilo vultu satis indicabat se non ignorare quod vulgò ferebatur. Noverat ille Balbinum esse virum pium, in nonnullis penè dixerim superstitiosum. Et qui tales sunt in quamvis magno peccato facilè condonant supplici. Itaque datâ operâ injicit mentionem de successu negotii, queritans non perinde succedere ut solet, aut vellet: addebat se vehementer mirari quid esset in causa. Ibi per occasionem commotus Balbinus, qui alioqui videbatur destinâsse silentium, & erat qui facilè commoveretur, Non est, inquit, obscurum quid obstet; peccata obstant quò minùs succedat quod à puris purè tractari convenit. Ad hanc vocem artifex procubuit in genua, subindè tundens pectus, & vultu vocéque lacrymabili, Verissimum, inquit, dixisti, Balbine, peccata, peccata, inquit, obstant; sed mea peccata, non tua: non enim pudebit me turpitudinem meam apud te, velut apud Sacerdotem sanctissimum, confiteri. Vicerat me carnis infirmitas, pertraxerat me Satanas in laqueos suos. Et, ô me miserum! è sacrifico factus sum adulter. Non tamen omninò periit hoc munus quod misimus Virgini Matri. Perieram certò exitio ni illa succurrisset. Jam maritus effringebat fores, fenestra erat arctior quàm ut possem elabi: in tam præsentaneo periculo venit in mentem sanctissimæ Virginis, procidi in genua, obtestatus sum, si gratum fuisset munus, ut opitularetur. Nec mora, repeto fenestram (sic enim urgebat necessitas) & satis amplam reperi ad effugium. *Ph.* Credidit ista Balbinus? *La.* Credidit? imò etiam ignovit & admonuit religiosè, nè se præberet ingratum beatissimæ Virgini. Numerata est rursus pecunia danti fidem se posthac rem sacram purè tractaturum. *Ph.* Quis tandem finis? *La.* Perlonga est fabula, sed ego paucis absolvam. Cùm ejusmodi

commentis diu lusisset hominem, neque mediocrem pecuniarum vim ab eo extorsisset, tandem venit illi qui nebulonem à puero noverat. Is facilè divinans illum idem agere apud Balbinum quod nusquam non egerat, clàm aggreditur illum; exponit qualem artificem domi suæ foveret, monet ut quàm primùm ablegat hominem, ni mallet ipsum aliquando compilatis scriniis fugere. *Ph.* Quid hic Balbinus? videlicet curavit hominem conjiciendum in carcerem? *La.* In carcerem? Imò numeravit viaticum, obtestans per omnia sacra, nè quod accidisset effutiret. Et sapuit, meâ quidem sententiâ, qui hoc maluerit quàm esse fabula conviviorum & fori, deinde venire in periculum confiscationis. Nam impostori nihil erat periculi, artis tantum tenebat quantum asinus quivis; & in hoc genere favorabilis est impostura. Quòd si furti crimen intentâsset, à suspendio tutum reddebat unctio, neque quisquam lubens gratis alat talem in carcere. *Ph.* Misceresceret me Balbini, nisi ipse gauderet deludi. *Lu.* Nunc mihi properandum est in aulam; aliàs referam his etiam multò stultiora. *Ph.* Cùm vacabit & audiam lubens, & fabulam fabulâ pensabo.

ARGUMENTUM.

a Qui imponant in vendendis equis.

(a) *Hippoplanus narrat fraudes eorum qui vendunt aut locant equos, docétque ipsis quomodo impostoribus aliquoties imponatur.*

AULUS, PHAEDRUS.

b Est severitatem vultu præferre.

Au. DEum immortalem! (*b*) ὡς σμυοπεροσωπεῖ noster Phædrus, & subindè in cœlum suspicit! Adoriar. Quid accidit novæ rei? Phædre. *Ph.* Quamobrem isthuc interrogas? Aule. *Au.* Quoniam è Phædro mihi videris factus Cato, tanta est in vultu severitas. *Ph.* Non mirum, amice, modò confessus sum peccata mea. *Au.* Phy! jam desino mirari: sed dic, age bonâ fide, confessus es omnia? *Ph.* Omnia quæ quidem in mentem veniebant, unico duntaxat excepto. *Au.* Cur unum hoc reticuisti? *Ph.* Quia nondum potuit mihi displicere. *Au.* Oportet esse peccatum suave. *Ph.* An peccatum sit, nescio, sed tamen si vacat audies. *Au.* Audiam equidem lubens. *Ph.* Scis quanta sit impostura apud nostros in his qui vendunt aut locant equos? *Au.* Plus scio quàm vellem, non semel ab illis delusus. *Ph.* Nuper incidit mihi iter, cùm satis prolixum, tum etiam accelerandum. Adeo

Adeo quendam ex illis, quem dixisses ejus generis minimè malum, & intercedebat mihi cum homine nonnihil etiam amicitiæ. Narro mihi rem esse seriam, opus esse præstrenuo equo; si unquam præbuisset se mihi bonum virum, nunc præstaret. Ille pollicetur sese sic mecum acturum ut ageret cum fatre suo charissimo. *Au.* Forrassis & fratri impositurus. *Ph.* Inducit in stabulum, jubet ut eligam ex omnibus equis quemcunque vellem. Tandem unus plus cæteris arridebat. Ille probat judicium meum, dejerans eum equum frequenter à multis expetitum esse; se eum maluisse servare amico singulari, quàm ignotis addicere. Conventum est de pretio, numeratur pecunia præsens; conscendo. Mirâ alacritate gestiebat equus in egressu; dixisses ferocul um: esse; nam erat obesulus & pulchellus. Ubi jam equitâssem sesquihoram, sensi planè lassum, nec calcaribus quidem impelli posse. Audieram tales ab illis ad imposturam ali, quos à specie judicares insignes, cæterùm laboris impatientissimos. Ego continuò mecum, Captus sum. Age, par pari referam ubi rediero domum. *Au.* Quid hic consilii capiebas eques absque equo? *Ph.* Id quod res dabat, deflexi in proximum vicum; illic clàm apud quendam mihi notum deposui equum, & conduxi alterum: profectus sum quò destinâram; reversus sum, reddo conductitium equum, reperio meum * sophistam, ut erat, obesum, & pulchrè requietum: eo vectus redeo ad impostorem; rogo ut in stabulo suo alat dies aliquot, donec repetiero. Percontatur quàm commodè me gesserit. Ego verò dejero per omnia sacra, me nunquam in vita conscendisse tergum equi felicioris, volâsse potiùs quàm ambulâsse, nec tam longo itinere unquam sensisse lassitudinem, nec pilo factum ob laborem macriorem. Hæc cùm illi persuasissem esse vera, tacitus secum cogitabat, equum illum alium esse quàm hactenus suspicatus esset. Itaque priusquam abirem, rogabat num mihi venalis esset equus? Primò negabam; quòd si incideret iter denuo, non facile foret nancisci similem: attamen nihil esse mihi tam charum quod non esset venale pretio largo, etiamsi quis meipsum, inquam, cuperet emptum. *Au.* Næ, tu pulchrè Cretensem agebas cum Cretensi. *Ph.* Quid multis? Non dimittit me, nisi pronunciatâ equi indicatura. Indicavi non paulò pluris quàm emeram. Digressus ab homine, mox suborno qui mihi partem agat hujus fabulæ, pulchrè instructum atque edoctum: is ingressus domum inclamat locatorem; ait sibi opus esse insigni equo, & laboris egregiè patienti.

* Id est, fucatum equum.

patienti. Alter oſtendit multos, & peſſimum quemque maximè prædicat; ſolum illum quem mihi vendiderat, quoniam exiſtimabat verè talem qualem prædicaveram, non laudat. At alter illico rogat, num & ille venalis eſſet; nam deſcripſeram illi formam equi, & locum indicâram. Locator primùm obticeſcere, atque alios ambitiosè prædicare. Cùm iſte cæteris utcunque probatis ſemper ageret de uno illo, tandem locator apud ſe, Planè feſellit me judicium de illo equo, ſiquidem hic peregrinus ſtatim agnovit hunc inter omnes. Cùm inſtaret ille, tandem hic, Venalis eſt, inquit, ſed pretio fortaſſe deterreberis. Non eſt, inquit ille, magnum pretium, ſi rei dignitas reſpondeat; indica. Indicavit aliquanto pluris quàm indicâram ipſi, captans & hoc lucri. Tandem convenit de pretio; datur arrha ſatis magna, nempe regalis aureus, nè qua ſuſpicio incideret ſimulatæ emptionis. Emptor jubet equo dari pabulum, ſe mox ait rediturum, & abducturum; dat etiam ſtabulario drachmam. Ego ſimul atque cognovi pactionem eſſe firmam, ſic ut reſcindi non poſſet, rurſus ocreis & calcaribus armatus redeo ad locatorem, anhelus clamo. Adeſt ille, rogat quid velim. Illico, inquam, adornetur equus meus; nam è veſtigio proficiſcendum eſt ob rem maximè ſeriam. Atqui modò, inquit, mandabas ut aliquot dies alerem equum tuum. Verum, inquam; ſed præter exſpectationem objectum eſt negotium, idque regium, quod nullam patitur dilationem. Hic ille, Eliges ex omnibus quem voles, tuum habere non potes. Rogo quamobrem. Quoniam venditus eſt, inquit. Ibi ego ſimulatâ magnâ perturbatione, Prohibeant, inquam, ſuperi quod dicis. Hoc objecto itinere non venderem eum equum, etiamſi quis numeret quadruplum. Incipio rixam, clamo me perditum. Tandem incaluit & ille, Quid opus inquit, his jurgiis? indicâſti equum, ego vendidi: ſi numero pretium, nihil habes quod mecum agas; ſunt in hac urbe leges; ad exhibendum equum me non potes compellere. Cùm diu clamâſſem, aut equum exhiberet aut emptorem; tandem iratus numerat pretium. Emeram quindecim aureis, æſtimâram viginti ſex. Ille æſtimârat triginta duobus. Cogitabat apud ſe, præſtat hoc lucri facere quàm equum reddere. Abeo dolenti ſimilis, ac vix placatus: etiam datâ pecuniâ. Ille rogat ut boni conſulam; ſe aliis in rebus penſaturum hoc incommodi. Sic impoſitum eſt impoſtori. Habet equum nullius pretii. Exſpectat ut qui arrham dedit veniat numeratum pecuniam. At nemo venit, nec

nec unquam venturus est. *An.* Interim unquam! tecum expostulavit? *Ph.* Quâ fronte, aut quo jure id faceret? Convenit quidem semel atque iterum, conquestus est de fide emptoris. Verùm ego ultro expostulavi cum homine, dicens illum eo malo dignum, qui præproperâ venditione tali equo me spoliârit. Hoc est crimen tam bene collocatum, meâ sententiâ, ut non possim inducere animum confiteri. *An.* Ego mihi (*a*) statuam poscerem, si quid tale designâssem, tantum abest ut confessurus sim. *Ph.* An ex animo loquaris nescio; mihi tamen addis animum quò magis lubeat talibus facere fucum.

a Honoris gratiâ statuæ ponebantur bene meritis de Republica.

ARGUMENTUM.

Πτωχολογία fraudes mendicorum & varias technas depingit, qui, fictâ sæpe personâ, ulcerosos sese ostentant, alcumisticam & alias profitentur artes, quibus imponunt plurimis. Nihil regno similius quàm mendicitas.

(*b*) IRIDES, (*c*) MISOPONUS.

b Velut *Iri filius*, quem mendicum inducit Ulysses.

c Osor laborum.

Ir. QUam ego huc novam avem video advolare? Agnosco faciem, sed vestis non convenit. Aut ego prorsus hallucinor, aut hic est Misoponus. Audendum est; compellabo hominem, quamlibèt pannosus. Salve, Misopone. *Mi.* Iridem video. *Ir.* Salve, Misopone. *Mi.* Tace, inquam. *Ir.* Quid? an salvere non vis? *Mi.* Non isto quidem nomine. *Ir.* Quid accidit? Annon es idem qui fueras? An cum veste mutatur & nomen? *Mi.* Non; sed vetus receptum est. *Ir.* Quis tum erat? *Mi.* Apitius. *Ir.* Nè te pudeat veteris sodalis, si quid melioris obtigit fortunæ: non diu est quòd eras ordinis nostri. *Mi.* Concede huc sodes, & audies rem omnem. Non pudet ordinis vestri, sed pudet primi ordinis. *Ir.* Quem ordinem narras? Franciscanorum? *Mi.* Nequaquam, ô bone, sed decoctorum. *Ir.* Næ tu istius ordinis sodales habes quamplurimos. *Mi.* Eram re lautâ, prodegi strenuè; ubi res defecit, nullus agnoscebat Apitium. Profugi pudore, verti me ad vestrum collegium: hoc malui quàm fodere. *Ir.* Sapuisti. Sed unde subitò novus nitor corporis? Nam de veste mutata non perinde miror. *Mi.* Quamobrem? *Ir.* Quia Dea (*d*) Laverna multos subitò ditat. *Mi.* An suspicaris me furto parâsse rem? *Ir.* Hoc fortassis ignavius. Rapinâ igitur. *Mi.* Non, per vestram (*e*) Peniam, neque furto, neque rapinâ. Sed de nitore corporis priùs expediam, quod tibi videtur mirabilius. *Ir.* Nam apud nos eras totus ulcerosus. *Mi.* Nimirum sum usus amicissimo

d Dea furum.

e Paupertatis Dea apud Aristophanem.

cissimo medico. *Ir.* Quonam? *Mi.* Non alio quàm meipso, nisi quem arbitraris mihi meipso amiciorem. *Ir.* Atqui nesciebam te callere rem medicam antehac. *Mi.* Totum illum ornatum ipse pigmentis affixeram, thure, sulphure, resinâ, visco, linteis, cruore. Ubi visum est, quod affixeram detraxi. *Ir.* O impostorem! nihil te videbatur miserabilius. Poteras in tragœdia sustinere personam Job. *Mi.* Sic tum ferebat egestas; quanquam fortuna nonnunquam & cutem mutare solet. *Ir.* Dic igitur de fortuna. Repertus est thesaurus aliquis? *Mi.* Non, sed repertus est quæstus vestro paulò commodior. *Ir.* Quî potuisti facere quæstum, cùm non suppeteret sors? *Mi. Artem quævis terra alit.* *Ir.* Intelligo. Dicis artem incidendi loculos. *Mi.* Bona verba. Dico artem Alcumisticam. *Ir.* Vix quindecim dies sunt quòd nos reliquisti, & artem assequutus es quam alii vix multis annis perdiscant? *Mi.* Nactus sum viam compendiariam. *Ir.* Quam? obsecro. *Mi.* Ars vestra conflaverat mihi quatuor ferme aureos: bonâ quadam fortunâ incidi in veterem congerronem, qui nihilo felicius rem administrârat quàm ego. Compotabamus: cœpit ut fit, narrare suas fortunas: paciscor hâc lege, ut ille biberet immunis, mihi communicaret artem. Communicavit bonâ fide: ea nunc vectigal est mihi. *Ir.* Non licet discere? *Mi.* Tibi vel gratis impartiam ob pristinum sodalitium. Scis nusquam non inveniri plurimos hujus artis avidissimos. *Ir.* Audivi, & credo. *Mi.* In horum familiaritatem quâcunque occasione memet insinuo, jacto artem. Ubi sensero (*a*) larum hiantem, (*b*) escam paro. *Ir.* Quo pacto? *M.* Ultro eos moneo, nè temere credant ejus artis professoribus; nam plerosque esse impostores, id agentes præstigiis suis ut exhauriant loculis incautorum. *Ir.* Isthuc procemii parùm accommodum tuo negotio. *Mi.* Imò illud etiam addo nè quid mihi ipsi credant, ni rem certam oculis aut manibus deprehenderint. *Ir.* Miram artis fiduciam mihi narras. *Mi.* Jubeo illos adesse dum peragitur metamorphosis, jubeo attentos esse; quóque minùs dubitent, jubeo ut ipsi manibus rem omnem peragant, me procul spectante, nec digitum admovente: liquefactam materiam jubeo ut purgent ipsi, aut aurifici purgandum deferant. Prædico quantum argenti aurive sit eliquandum. Denique, quod eliquatum est jubeo ut pluribus aurificibus deferant ad (*c*) Lydium lapidem explorandum. Reperiunt pondus prædictum, reperiunt purgatissimum aurum aut argentum; nihil enim refert, nisi quòd minore periculo mihi quidem res

tenta-

a Vide Proverbium.
b Esca. δέλεαρ, quâ capiuntur pisces & aves.

c Coticula quâ explorant aurum.

tentatur in argento. *Ir.* Proinde nihil habet ars tua fuci? *Mi.* Imò merus fucus est. *Ir.* Nondum video præstigium. *Mi.* Faxo ut videas. Primùm, paciscor de mercede: eam nolo mihi numerari nisi priùs edito artis experimento. Trado illis pulvisculum, quasi hujus vi conficiatur totum negotium. Rationem conficiendi pulveris non communico, nisi magnâ mercede redemerint. Exigo jusjurandum, nè proferant arcanum artis intra sex menses cuiquam mortalium aut immortalium. *Ir.* Nondum audio fucum. *Mi.* Fucus omnis est in uno carbone in hoc parato. Excavo carbonem, in cum infero liquefactum argentum, quantum prædico reddendum; post infusum pulverem sic instruo vas, ut non solùm infernè & à lateribus cingatur prunis, verùm etiam supernè: persuadeo hoc esse artis. Inter carbones qui supernè imponuntur unum admisceo qui tegit argentum aut aurum. Id vi caloris liquefactum defluit in reliquam materiam, quæ liquescit, puta stannum aut æs: repurgatione factâ invenitur quod admistum est. *Ir.* Ars expedita: sed quomodo fallis, si alter rem agat suis manibus? *Mi.* Cùm is me præscribente perfecit omnia, priùs quàm moveatur vas alcumisticum, accedo tandem, & circumspicio, nè quid fortè sit omissum. Aio mihi videri supernè deesse unum atque alterum carbonem, clàm appono meum: fingo me eum tollere ex acervo reliquorum, at illic antè sic positum ut nulli posset agnosci, & illum fallere. Tollo. *Ir.* Cæterùm cùm illis absque te periculum facientibus non succedit, quid adfers? *Mi.* Mihi nihil est periculi jam numeratâ pecuniâ. Aliquid comminiscor, aut ollam fuisse insinceram, aut carbones vitiosos; aut ignem parùm scitè temperatum. Denique, pars est artis quam profiteor, non diu hærere in eodem loco. *Ir.* An tantus est proventus istius artis ut te possit alere? *Mi.* Et quidem splendidè. Posthac tu quoque, si sapis, relinques istam miseriam, & nostro accedes ordini. *Ir.* Imò citiùs illud agam, ut te revocem in nostrum ordinem. *Mi.* Ut volens repetam quod semel effugi, ac deseram bonum quod inveni? *Ir.* Habet hoc nostra professio, dulcescit assuetudine. Proinde cùm multi sint qui deficiant ab instituto D. Francisci aut Benedicti, quem unquam vidisti qui diutiùs versatus in ordine nostro defecerit? Nam tam paucis mensibus vix gustare poteras quid esset mendicitas. *Mi.* Is gustus me docuit esse rem omnium miserrimam. *Ir.* Cur igitur nemo deficit? *Mi.* Fortasse quia natura miseri sunt. *Ir.* Ego hanc miseriam nè cum Regum quidem fortuna commutarem.

mutarem. Nihil enim regno similius quàm mendicitas. *Mi.* Quid ego audio? Nihil nivi similius quàm carbo? *Ir.* Dic mihi, quare potissimùm beati sunt Reges? *Mi.* Quia faciunt quod animo collubitum est. *Ir.* Ista libertas, quâ nihil suavius, nemini Regum magis adest quàm nobis; nec dubito quin multi Reges sint qui nobis invideant. Sive bellum est, sive pax, nos tutò vivimus; non describimur ad militiam, non vocamur ad munia publica, non (*a*) censemur; cùm populus expilatur exactionibus, nullus inquirit in vitam nostram; si quid admissum est etiam atrocius, quis dignetur in jus vocare mendicum? Etiam si pulsamus hominem, pudet pugnare cum mendico. Regibus nec in pace nec in bello licet suaviter agere, & quò majores sunt hoc plures metuunt. Nos, veluti Deo sacros, etiam religione quadam metuit vulgus offendere. *Mi.* Sed interim sordescitis in pannis & casulis. *Ir.* Quid ista faciunt ad veram felicitatem? Extra hominem sunt quæ narras. His pannis debemus nostram felicitatem. *Mi.* At vereor nè vobis brevi peritura sit felicitatis istius bona pars. *Ir.* Quî sic? *Mi.* Quia jam hoc mussant civitates, ne mendicis liberum sit quò libet evagari, sed unaquæque civitas suos alat mendicos; & in his qui valent, adigantur ad laborem. *Ir.* Cur hoc moliuntur? *Mi.* Quia comperiunt ingentia facinora sub mendicitatis prætextu perpetrari. Deinde non minimam perniciem ex vestro ordine nasci. *Ir.* Istiusmodi fabulas frequenter audivi. Id fiet ad Calendas Græcas. *Mi.* Fortasse citiùs quàm velles.

a Unde & census dicitur, cùm, numeratis singulis ac facultatibus æstimatis, indicitur exactio.

ARGUMENTUM.

Convivium Fabulosum varias historias & jucundas fabulas continet. Maccus fallit calcearium. Oporapolis de ficubus fallitur. Sacerdos de pecunia, fraude perquam facetâ. Ludovicus, Gallorum Rex undecimus, rustici rapis vescitur; rapam unam prægrandem dono oblatam mille coronatis aureis remunera. Pediculum è veste regiâ cepit quidam, & accepit à Rege 40. Coronatos. Aulici deluduntur dolo. Quidam petit officium, seu munus publicum. Citò negare est dare beneficium. Maximilianus clemens in debitores suos. Sacrificus quidam egregiè fallit fœneratorem. Antonius salutat quendam crepitu ventris, dicentem, esse podicem partem corporis honestissimam.

(*b*) POLYMYTHUS, (*c*) GELASINUS, (*d*) EUTRAPELUS, (*e*) ASTÆUS, (*f*) PHILYTHLUS, (*g*) PHILOGELOS, (*h*) EUGLOTTUS, (*i*) LEROCHARES, (*k*) ADOLESCHES.

b *Fabulosus.* c *Ridiculus.* d *Facetus.* e *Urbanus.* f *Amans nugarum.* g *Amans risum.* h *Bene linguix.* i *Qui gaudet nugis.* k *Nugator.*

Po. UT Non decet civitatem bene institutam esse sine legibus ac Principe; ità nec convivium oportet

ἀναρχον

ἄναρχον esse ϗ ἄνομον. *Ge.* Isthuc verò perplacet, ut unus totius populi nomine respondeam. *Po.* Heus, puer, adfer huc talos; horum suffragiis decernetur regnum, cuicunque faverit Jupiter. Euge; Eutrapelo favit Jupiter. Non fuere sortes cæcæ; non poterat magìs idoneus eligi, etiamsi per singulas tribus viritim collecta fuissent puncta. Vulgò jactatur proverbium, non tam vanum, quàm parùm Latinum, *Novus Rex, nova lex.* (*a*) Νομοθέτει γοῦν, ὦ βασιλεῦ. *Eut.* (*b*) Quod felix faustúmque sit huic convivio; primùm, edico, Nè quis hîc proferto præter ridiculas fabulas. Cui deerit fabula, drachmâ mulctator; ea pecunia in vinum insumitor: atque in legitimis fabulis etiam extempore confictæ habentor, modò servetur (*c*) τὸ πιθανὸν ϗ τὸ πρέπον. Si nulli defuerit fabula, duo, quorum alter lepidissimam, alter frigidissimam, fabulam dixerit, vini pretium penduntο. Convivator à vini sumptu immunis esto: ciborum sumptum unus suppeditato. Hujus rei si quid inciderit controversiæ, Gelasinus arbiter ac judex esto. Hæc si vos sciveritis, rata sunto. Qui legi parêre noluerit abito; sic tamen, ut postridie ad comporationem redire jus fásque sit. *Ge.* Legem à rege latam nostris suffragiis ratam esse volumus. Sed unde proficiscetur fabularum circulus? *Eut.* Unde nisi à convivatore? *Ast.* Licétne, rex, dicere (*d*) tria verba? *Eut.* An tu credis (*e*) nefastum esse convivium? *Ast.* Jureconsulti negant legem esse, quæ non sit æqua. *Eut.* Assentior. *Ast.* At tua æquat optimam fabulam pessimæ. *Eut.* Ubi voluptas queritur, ibi non minus laudis promeretur qui pessimè dixit, quàm qui optimè, eò quòd non minùs delectet. Velut inter cantores nemo voluptati est, nisi qui aut insigniter bene cecinerit, aut egregiè malè. Nonne plures rident audito coccyce quàm auditâ lusciniâ? Hîc mediocritas laudem non habet. *Ast.* At cur plectuntur qui laudem auferunt? *Eut.* Nè nimia felicitas provocet illis Nemesin aliquam, si simul & laudem auferrent & immunitatem. *Ast.* Per Bromium, Minos ipse nunquam tulit legem æquiorem. *Phily.* Nullam feres legem de modo bibendi? *Eut.* Dispectâ re, sequar exemplum Agesilai Lacedæmoniorum regis. *Phily.* Quid is fecit? *Eut.* Is cùm tempore quodam (*f*) Symposiarchus talorum arbitrio delectus esset, rogante (*g*) architriclino, quantum cuique vini juberet apponi, Si largior, inquit, vini copia parata est, dato cuique quantum poposcerit; si malignior, omnibus ex æquo distribuito. *Phily.* Quid sibi voluit Lacon ille cùm hæc diceret? *Eut.* Hoc agebat, ut neque temulentum, neque

rursum

a Id est, *Statue leges igitur, O Rex.*

b Ab hac solenni precatione solebant olim auspicari qui rem seriam agebant apud populum.

c Id est, *verisimile & decorum.*

d Dixit, pro paucis.

e Quod alter ludens torquet ad dies nefastos, in quibus justitium erat, nec licebat prætori dicere tria verba, *Do, dico, addico*: sic Ovidius, *Ille nefastus erit per quem tria verba silentur.*

f Princeps convivii.

g Qui curat cibos apparendos ac potum. Olim convivium tres species habebat.

no liberatori suo optimo salutem æternam. Non est mi Faune, cur te diutiùs in hoc negotio maceres; respexit Deus animi tui piam voluntatem, & illius merito me liberavit à suppliciis: ego nunc feliciter ago inter angelos. Te manet locus apud divum Augustinum qui proximus est Apostolorum choro. Ubi veneris ad nos, agam tibi gratias corám. Interim cura ut vivas suaviter. Datum è cœlo empyreo, Idibus Septembribus, Anno millesimo quadringentesimo nonagesimo octavo, sub sigillo annuli mei. Hac epistola clàm posita est in altari ubi facturus erat rem divinam Faunus. Eâ peractâ subornatus est qui eum submoneret de re, quasi casu deprehensâ. Nunc eam circumfert epistolam, & ostentat ceu rem sacram, nihílque credit certius quàm eam è cœlo perlatam ab angelo. *Th.* Istud non est liberâsse hominem insaniâ, sed mutâsse insaniæ genus. *An.* Sic est profectò, nisi quòd nunc insanit suaviús. *Th.* Antehac non soleo multum tribuere fabulis quæ vulgò feruntur de spectris, sed posthac multò minus tribuam: suspicor enim ab hominibus credulis & Fauni similibus multa pro veris prodita literis, quæ simili artificio sunt adsimulata. *An.* Ego pleraque hujus generis esse credo.

ARGUMENTUM.

Alcumistica ostendit delirium senis alioqui prudentis qui in hanc artem insanivit, deceptus à Sacerdote per duplicem viam hujus artis, Longationem & Curtationem. Longatione autem egregiè fallit senem Balbinum. Causatur Alcumista carbones, vitra. Virgini Beatæ mittuntur dono aurei, ut suis illa faveret cœptis. Aulici quidam, subodorati Balbinum hanc illicitam artem exercere, corrumpuntur muneribus. Dimittitur tandem Alcumista, numerato viatico.

(a) PHILACOUS, (b) LALUS.

a *Avidus audiendi.*
b *Loquax.*

Ph. Quid est novæ rei quòd sic Lalus apud sese ridet, ac penè in cachinnos solvitur, subindè signans se cruce? Interpellabo felicitatem hominis. Salve multùm, amicissime Lale. Videre mihi admodum felix. *La.* Atqui felicior ero si te impartiam hoc gaudio. *Ph.* Fac igitur quamprimùm me bees. *La.* Nôsti Balbinum? *Ph.* Senem illum eruditum, ac vitæ etiam laudatæ? *La.* Sic est ut dicis; sed nullus est mortalium qui sapiat omnibus horis, aut qui sit undiquaque perfectus. Habet hoc vir ille inter multas egregias dotes nævi, jam olim insanit in artem quam vocant Alcumisticam. *Ph.* Haud tu quidem nævum narras, sed insignem morbum. *La.* Utcunque est, ille toties delusus ab hoc hominum genere, tamen dudum mirificè passus est sibi dari verba. *Ph.* Quo pacto? *La.* Adiit illum sacerdos quidam, saluta-

salutavit honorificè, mox sic exorsus est; Doctissime Balbine, mirabere fortassis quòd ignotus sic interpellem te, quem scio nunquam non sanctissimis studiis occupatissimum. Annuit Balbinus, qui mos est illi; nam verborum est mirè parcus. *Ph* Prudentiæ narras argumentum. *La.* Verùm alter prudentior sic pergit: Ignosces tamen huic meæ importunitati, si cognôris causam cur te adierim. Dic, inquit Balbinus, sed paucis, si potes. Dicam, inquit ille, quanto potero compendio. Scis, vir omnium doctissime, esse varia mortalium fata: ego nescio utro in numero me ponam, felicium an infelicium. Etenim si meum fatum altera ex parte contemplor, videor mihi pulchrè felix; sin ex altera, nihil me infelicius. Urgente Balbino ut rem conferret in compendium; Finiam, inquit, doctissime Balbine. Id erit mihi facilius apud virum cui totum hoc negotium sic notum est ut nulli notius. *Ph.* Rhetorem mihi depingis, non Alcumistam. *La.* Mox audies Alcumistam. A puero mihi, inquit, contigit hæc felicitas, ut artem omnium maximè expetendam discerem, illam, inquam, totius philosophiæ medullam, Alcumisticam. Ad nomen Alcumistices nonnihil experrectus est Balbinus, gestu duntaxat; cæterùm gemitu jussit ut pergeret. Tum ille, Sed ô me miserum, inquit, qui non inciderim in eam viam quam oportuit! Cùm Balbinus rogâsset quasnam vias diceret? Scis, inquit, optimè (quid enim te fugit, Balbine, virum undiquaque doctissimum?) duplicem esse hujus artis viam, alteram quæ dicitur Longatio, alteram quæ dicitur Curtatio. At mihi malo quodam fato contigit in Longationem incidere. Balbino sciscitante quod esset discrimen viarum? Impudentem me, inquit, qui hæc apud te loquar, cui sciam hæc omnia sic esse nota, ut nulli notiora! Itaque supplex huc ad te accurri, ut, misertus nostri, digneris impartire nobis viam illam felicissimam Curtationis. Quò peritior es hujus artis, hoc potes minore negotio communicare nobis. Noli tantum Dei donum celare fratrem dolore periturum. Ità te Jesus Christus semper majoribus locupletet dotibus. Cùm hic non faceret obtestandi finem, Balbinus fateri coactus est, se prorsus ignorare quid esset Longatio aut Curtatio; jubet, exponat ipse vim harum vocum. Tum ille, Quanquam, inquit, scio me loqui peritiori, tamen, quando ità jubes, faciam. Qui totam ætatem in hac arte divina contriverunt, duabus rationibus vertunt rerum species; alterâ quæ brevior est, sed plusculum habet periculi; alterâ quæ longior est, sed eadem tutior. Ego mihi videor infelix,

Verborum paucitas prudentiæ argumentum

qui hactenus sudârim in ea via quæ meo animo non arridet; neque quenquam nancisci potui qui alteram, cujus amore depereo, vellet indicare. Tandem Deus immisit in mentem ut te adirem, virum non minùs pium quàm doctum. Doctrina tibi præstat ut facilè possis dare quod peto: Pietas commovebit ut velis opitulari fratri, cujus salus tibi in manu est. Nè longum faciam, cùm hujusmodi sermonibus veterator ille amovisset à se suspicionem fuci, fidémque fecisset, sibi viam alteram esse perspectiss.mam, jampridem pruriebat Balbino animus. Tandem non temperans sibi, Valeat, inquit, illa Curtatio, cujus ego nè nomen quidem unquam audivi, tantum abest ut teneam; dic mihi bonâ fide, Longationem tenes exactè? Phy, inquit ille, ad unguem, sed displicet longitudo. Cùm Balbinus rogâsset quantum temporis requireretur? Nimium, inquit, totus penè annus; sed interim tutissima est. Nè labora, inquit Balbinus, etiamsi toto biennio sit opus, modò fidas arti tuæ. Ut rem in pauca conferam, convenit inter eos ut negotium aggrederentur clàm in ædibus Balbini, hâc lege, ut ille suppeditaret operam, Balbinus sumptum, lucrum ex æquo ac bono divideretur: quanquam impostor modestus ultro totum lucrum quod provenisset Balbino deferebat. Utrinque juratum est de silentio, quod faciunt qui mysteriis initiantur. Jam illico numeratur pecunia unde artifex mercaretur ollas, vitra, carbones, reliquáque quæ ad instruendam officinam pertinent. Ibi noster alcumista suaviter in scorta, aleam & compotationes (a) decoquit eam pecuniam. *Ph.* Hoc nimirum est (b) vertere rerum species. *La.* Urgente Balbino ut rem aggrederetur; Annon tenes, inquit, illud, *Dimidium facti, qui bene cœpit, habet?* Magnum est bene præparare materiam. Tandem cœpit adornari fornax. Hic rursus erat opus novo auro, velut illecebrâ venturi auri. Siquidem ut piscis non capitur absque esca, ità aurum alcumistis non provenit nisi pars auri admisceatur. Intereà Balbinus totus erat in supputationibus: subducebat enim, si uncia pareret quindecim, quantum esset lucri rediturum ex unciis bis mille; tantum enim decreverat insumere. Cùm hanc quoque pecuniam decoxisset alcumista, jámque mensem unum atque alterum multum operæ simulâsset circa folles & carbones, roganti Balbino, ecquid procederet negotium, primùm obmutuit; urgenti tandem respondit, Sicut solent res præclaræ, quæ semper difficiles habent aditus. Causatur erratum in emendis carbonibus; quernos enim emerat, cùm abiegnis esset

a Decoquere est nequiter profundere; indè decoctores.

b Nam id profitentur alcumistæ. Qui profundit, in id vertit quo fruitur.

esset opus, aut colurnis. Ibi perierant aurei centum*; nec eo segniùs reditum est ad aleam. Data nova pecunia, mutati carbones Jámque majore studio res cœpta est quàm antea: quemadmodum in bello milites, si quid secùs accidit quàm vellent, virtute sarciunt. Cùm menses jam aliquot ferbuisset officina, & exspectaretur fœtus aureus, ac nè mica quidem auri esset in vasis, (jam enim & illud omne decoxerat Alcumista) inventa est alia causatio; nimirum vitra, quibus usus fuerat, non fuisse temperata sicut oportuit. Etenim ut *non ex quovis ligno Mercurius* fingitur, ità non quibuslibet vitris conficitur aurum. Quò plus erat impensum, hòc minùs libebat desistere. *Ph.* Sic solent aleatores, quasi non multò satius sit hoc perdere quàm totum. *La.* Sic est. Dejerabat Alcumista, nunquam sibi sic impositum fuisse: nunc errore deprehenso cætera fore tutissima, & hoc dispendii magno cum fœnore sarturum sese. Mutatis vitris tertiò instaurata est officina. Admonebat Alcumista rem felicius successuram, si virgini Matri, quæ, ut scis, Paraliis colitur mitteret aliquot aureos dono: artem enim esse sacram, nec absque favore numinum rem prosperè geri. Id consilium vehementer placuit Balbino, homini pio, ut qui nullum prætermitteret diem quin perageret rem divinam. Suscepit religiosam profectionem Alcumista, nimirum in proximum oppidulum, atque illic votivam pecuniam decoxit in ganeis. Reversus domum, nunciat sibi summam esse spem negotium ex animi sententia successurum, adeò divam Virginem votis suis visam annuere. Ubi multo jam tempore sudatum esset, ac nè mica quidem auri nasceretur usquam, expostulanti Balbino respondit, sibi nihil unquam tale accidisse in vita, toties artem experto, nec satis posse conjectare quid esset in causa. Cum diu divinatum esset, tandem illud venit in mentem Balbino, num quo die prætermisisset audire sacrum, aut dicere preces horarias, quas vocant: nam nihil succedere his omissis. Ibi impostor, Rem, inquit, acu tetigisti. Me miserum! semel atque iterum id admissum est per oblivionem, & nuper, à prolixo convivio surgens, oblitus sum dicere salutationem Virginis. Tum Balbinus, Non mirum inquit, si res tanta non succedit. Recipit artifex se pro prætermissis sacris duobus duodecim auditurum, & pro unica salutatione decem repositurum. Cùm Alcumistam prodigum subinde deficeret pecunia, nec suppeterent petendi causæ, tandem hanc technam commentus est: Rediit domum admodum exanimatus, ac voce

Simile Prov.

Juxta illud p ἔτα, *Sic ne perdiderit, non cessat perdere lusor, Et revocat cupidas alea sæpe manus.*

nunicatum esset, sacrificum esse in cubiculo, præter exspectationem redit domum, pulsat ostium. *Ph.* Quid facturus homini? *La.* Quid? nihil suave; aut occisurus erat, aut exsecturus. Ubi maritus instans minitaretur, se vi effracturum ostium ni aperiret uxor, magnopere trepidatum est, & circumspicitur præsentaneum aliquod consilium: nec erat aliud quàm quod ipsa dabat res. Abjecit tunicam, ac per fenestram angustam dejecit sese non absque periculo, nec sine vulnere, ac fugit. Scis tales fabulas illico spargi. Itaque permanavit & ad Balbinum. Neque id fore non divinârat artifex. *Ph.* Hic itaque medius tenetur. *La.* Imò felicius elapsus est hinc quàm è cubiculo. Audi technam hominis. Nihil expostulabat Balbinus, sed nubilo vultu satis indicabat se non ignorare quod vulgò ferebatur. Noverat ille Balbinun esse virum pium, in nonnullis penè dixerim superstitiosum. Et qui tales sunt in quamvis magno peccato facilè condonant supplici. Itaque datâ operâ injicit mentionem de successu negotii, queritans non perinde succedere ut solet, aut vellet: addebat se vehementer mirari quid esset in causa. Ibi per occasionem commotus Balbinus, qui alioqui videbatur destinâsse silentium, & erat qui facilè commoveretur, Non est, inquit, obscurum quid obstet; peccata obstant quò minùs succedat quod à puris purè tractari convenit. Ad hanc vocem artifex procubuit in genua, subindè tundens pectus, & vultu vocéque lacrymabili, Verissimum, inquit, dixisti, Balbine, peccata, peccata, inquit, obstant; sed mea peccata, non tua: non enim pudebit me turpitudinem meam apud te, velut apud Sacerdotem sanctissimum, confiteri. Vicerat me carnis infirmitas, pertraxerat me Satanas in laqueos suos. Et, ô me miserum! è sacrifico factus sum adulter. Non tamen omnino periit hoc munus quod misimus Virgini Matri. Perieram certò exitio ni illa succurrisset. Jam maritus effringebat fores, fenestra erat arctior quàm ut possem elabi: in tam præsentaneo periculo venit in mentem sanctissimæ Virginis, procidi in genua, obtestatus sum, si gratum fuisset munus, ut opitularetur. Nec mora, repeto fenestram (sic enim urgebat necessitas) & satis amplam reperi ad effugium. *Ph.* Credidit ista Balbinus? *La.* Credidit? imò etiam ignovit & admonuit religiosè, nè se præberet ingratum beatissimæ Virgini. Numerata est rursus pecunia danti fidem se posthac rem sacram purè tractaturum. *Ph.* Quis tandem finis? *La.* Perlonga est fabula, sed ego paucis absolvam. Cùm ejusmodi com-

commentis diu lusisset hominem, neque mediocrem pecuniarum vim ab eo extorsisset, tandem venit ille qui nebulonem à puero noverat. Is facilè divinans illum idem agere apud Balbinum quod nusquam non egerat, clàm aggreditur illum; exponit qualem artificem domi suæ foveret, monet ut quàm primùm ableget hominem, ni mallet ipsum aliquando compilatis scriniis fugere. *Ph.* Quid hic Balbinus? videlicet curavit hominem conjiciendum in carcerem? *La.* In carcerem? Imò numeravit viaticum, obtestans per omnia sacra, nè quod accidisset effutiret. Et sapuit, meâ quidem sententiâ, qui hoc maluerit quàm esse fabula conviviorum & fori, deinde venire in periculum confiscationis. Nam impostori nihil erat periculi, artis tantum tenebat quantum asinus quivis; & in hoc genere favorabilis est impostura. Quòd si furti crimen intentâsset, à suspendio tutum reddebat unctio, neque quisquam lubens gratis alat talem in carcere. *Ph.* Miseresceret me Balbini, nisi ipse gauderet deludi. *La.* Nunc mihi properandum est in aulam; aliàs referam his etiam multò stultiora. *Ph.* Cùm vacabit & audiam lubens, & fabulam fabulâ pensabo.

ARGUMENTUM.

a Qui imponit in vendendis equis.

(a) *Hippoplanus narrat fraudes eorum qui vendunt aut locant equos, docétque ipsis quomodo impostoribus aliquoties imponatur.*

AULUS, PHAEDRUS.

b Est severitatem vultu præferre.

Au DEum immortalem! (*b*) *ὡς σεμνοπροσωπεῖ* noster Phædrus, & subindè in cœlum suspicit! Adoriar. Quid accidit novæ rei? Phædre. *Ph.* Quamobrem isthuc interrogas? Aule. *Au.* Quoniam è Phædro mihi videris factus Cato, tanta est in vultu severitas. *Ph.* Non mirum, amice, modò confessus sum peccata mea. *Au.* Phy! jam desino mirari: sed dic, age bonâ fide, confessus es omnia? *Ph.* Omnia quæ quidem in mentem veniebant, unico duntaxat excepto. *Au.* Cur unum hoc reticuisti? *Ph.* Quia nondum potuit mihi displicere. *Au.* Oportet esse peccatum suave. *Ph.* An peccatum sit, nescio, sed tamen si vacat audies. *Au.* Audiam equidem lubens. *Ph.* Scis quanta sit impostura apud nostros in his qui vendunt aut locant equos? *Au.* Plus scio quàm velim, non semel ab illis delusus. *Ph.* Nuper incidit mihi iter, cùm satis prolixum, tum etiam accelerandum.

Adeo

Adeo quendam ex illis, quem dixisses ejus generis minimè malum, & intercedebat mihi cum homine nonnihil etiam amicitiæ. Narro mihi rem esse seriam, opus esse præstrenuo equo; si unquam præbuisset se mihi bonum virum, nunc præstaret. Ille pollicetur sese sic mecum acturum ut ageret cum fatre suo charissimo. *Au.* Fortassis & fratri impositurus. *Ph.* Inducit in stabulum, jubet ut eligam ex omnibus equis quemcunque vellem. Tandem unus plus cæteris arridebat. Ille probat judicium meum, dejerans eum equum frequenter à multis expetitum esse; se eum maluisse servare amico singulari, quàm ignotis addicere. Conventum est de pretio, numeratur pecunia præsens; conscendo. Mirâ alacritate gestiebat equus in egressu; dixisses ferocvlum esse; nam erat obesulus & pulchellus. Ubi jam equitâssem sesquihoram, sensi planè lassum, nec calcaribus quidem impelli posse. Audieram tales ab illis ad imposturam ali, quos à specie judicares insignes, cæterùm laboris impatientissimos. Ego continuò mecum, Captus sum. Age, par pari referam ubi rediero domum. *Au.* Quid hic consilii capiebas eques absque equo? *Ph.* Id quod res dabat, deflexi in proximum vicum; illic clàm apud quendam mihi notum deposui equum, & conduxi alterum; profectus sum quò destinâram; reversus sum, reddo conductitium equum, reperio meum * sophistam, ut erat, obesum, & pulchrè requietum: eo vectus redeo ad impostorem; rogo ut in stabulo suo alat dies aliquot, donec repetiero. Percontatur quàm commodè me gesserit. Ego verò dejero per omnia sacra, me nunquam in vita conscendisse tergum equi feliciotis, volâsse potius quàm ambulâsse, nec tam longo itinere unquam sensisse lassitudinem, nec pilo factum ob laborem macriorem. Hæc cùm illi persuasissem esse vera, tacitus secum cogitabat, equum illum alium esse quàm hactenus suspicatus esset. Itaque priusquam abirem, rogabat num mihi venalis esset equus? Primò negabam; quòd si incideret iter denuo, non facile foret nancisci similem: attamen nihil esse mihi tam charum quod non esset venale pretio largo, etiamsi quis meipsum, inquam, cuperet emptum. *Au.* Næ, tu pulchrè Cretensem agebas cum Cretensi. *Ph.* Quid multis? Non dimittit me, nisi pronunciatâ equi indicatura. Indicavi non paulò pluris quàm emeram. Digressus ab homine, mox suborno qui mihi partem agat hujus fabulæ, pulchrè instructum atque edoctum: is ingressus domum inclamat locatorem; ait sibi opus esse insigni equo, & laboris egregiè patienti.

* Id est, fucatum equum.

patienti. Alter oſtendit multos, & peſſimum quemque maximè prædicat; ſolum illum quem mihi vendiderat, quoniam exiſtimabat verè talem qualem prædicaveram, non laudat. At alter illico rogat, num & ille venalis eſſet; nam deſcripſeram illi formam equi, & locum indicâram. Locator primùm obticeſcere, atque alios ambitiosè prædicare. Cùm iſte cæteris utcunque probatis ſemper ageret de uno illo, tandem locator apud ſe, Planè feſellit me judicium de illo equo, ſiquidem hic peregrinus ſtatim agnovit hunc inter omnes. Cùm inſtaret ille, tandem hic, Venalis eſt, inquit, ſed pretio fortaſſe deterreberis. Non eſt, inquit ille, magnum pretium, ſi rei dignitas reſpondeat; indica. Indicavit aliquanto pluris quàm indicâram ipſi, captans & hoc lucri. Tandem convenit de pretio; datur arrha ſatis magna, nempe regalis aureus, nè qua ſuſpicio incideret ſimulatæ emptionis. Emptor jubet equo dari pabulum, ſe mox ait rediturum, & abducturum; dat etiam ſtabulario drachmam. Ego ſimul atque cognovi pactionem eſſe firmam, ſic ut reſcindi non poſſet, rurſus ocreis & calcaribus armatus redeo ad locatorem, anhelus clamo. Adeſt ille, rogat quid velim. Illico, inquam, adornetur equus meus; nam è veſtigio proficiſcendum eſt ob rem maximè ſeriam. Atqui modò, inquit, mandabas ut aliquot dies alerem equum tuum. Verum, inquam; ſed præter exſpectationem objectum eſt negotium, idque regium, quod nullam patitur dilationem. Hic ille, Eliges ex omnibus quem voles, tuum habere non potes. Rogo quamobrem. Quoniam venditus eſt, inquit. Ibi ego ſimulatâ magnâ perturbatione, Prohibeant, inquam, ſuperi quod dicis. Hoc objecto itinere non venderem eum equum, etiamſi quis numeret quadruplum. Incipio rixam, clamo me perditum. Tandem incaluit & ille, Quid opus inquit, his jurgiis? indicâſti equum, ego vendidi: ſi numero pretium, nihil habes quod mecum agas; ſunt in hac urbe leges; ad exhibendum equum me non potes compellere. Cùm diu clamâſſem, aut equum exhiberet aut emptorem; tandem iratus numerat pretium. Emeram quindecim aureis, æſtimâram viginti ſex. Ille æſtimârat triginta duobus. Cogitabat apud ſe, præſtat hoc lucri facere quàm equum reddere. Abeo dolenti ſimilis, ac vix placatus, etiam datâ pecuniâ. Ille rogat ut boni conſulam; ſe aliis in rebus penſaturum hoc incommodi. Sic impoſitum eſt impoſtori. Habet equum nullius pretii. Exſpectat ut qui arrham dedit veniat numeratum pecuniam. At nemo venit, nec

nec unquam venturus est. *An.* Interim unquam tecum expostulavit? *Ph.* Quâ fronte, aut quo jure id faceret? Convenit quidem semel atque iterum, conquestus est de fide emptoris. Verùm ego ultro expostulavi cum homine, dicens illum eo malo dignum, qui præproperâ venditione tali equo me spoliârit. Hoc est crimen tam bene collocatum, meâ sententiâ, ut non possim inducere animum confiteri. *An.* Ego mihi (*a*) statuam poscerem, si quid tale designâssem, tantum abest ut confessurus sim. *Ph.* An ex animo loquaris nescio; mihi tamen addis animum quò magis lubeat talibus facere fucum.

a Honoris gratiâ statuæ ponebantur bene meritis de Republica.

ARGUMENTUM.

Πτωχολογία fraudes mendicorum & varias technas depingit, qui, fictâ sæpe personâ, ulcerosos sese ostentant, alcumisticam & alias profitentur artes, quibus imponunt plurimis. Nihil regno similius quàm mendicitas.

(*b*) IRIDES, (*c*) MISOPONUS.

Ir. QUam ego huc novam avem video advolare? Agnosco faciem, sed vestis non convenit. Aut ego prorsus hallucinor, aut hic est Misoponus. Audendum est; compellabo hominem, quamlibèt pannosus. Salve, Misopone. *Mi.* Iridem video. *Ir.* Salve, Misopone. *Mi.* Tace, inquam. *Ir.* Quid? an salvere non vis? *Mi.* Non isto quidem nomine. *Ir.* Quid accidit? Annon es idem qui fueras? An cum veste mutatur & nomen? *Mi.* Non; sed vetus receptum est. *Ir.* Quis tum erat? *Mi.* Apitius. *Ir.* Nè te pudeat veteris sodalis, si quid melioris obtigit fortunæ: non diu est quòd eras ordinis nostri. *Mi.* Concede huc sodes, & audies rem omnem. Non pudet ordinis vestri, sed pudet primi ordinis. *Ir.* Quem ordinem narras? Franciscanorum? *Mi.* Nequaquam, ô bone, sed decoctorum. *Ir.* Næ tu istius ordinis sodales habes quamplurimos. *Mi.* Eram re lautâ, prodegi strenuè; ubi res defecit, nullus agnoscebat Apitium. Profugi pudore, verti me ad vestrum collegium: hoc malui quàm fodere. *Ir.* Sapuisti. Sed unde subitò novus nitor corporis? Nam de veste mutata non perinde miror. *Mi.* Quamobrem? *Ir.* Quia Dea (*d*) Laverna multos subitò ditat. *Mi.* An suspicaris me furto parâsse rem? *Ir.* Hoc fortassis ignavius. Rapinâ igitur. *Mi.* Non, per vestram (*e*) Peniam, neque furto, neque rapinâ. Sed de nitore corporis priùs expediam, quod tibi videtur mirabilius. *Ir.* Nam apud nos eras totus ulcerosus. *Mi.* Nimirum sum usus amicissimo

b Velut *Irifilius*, quem mendicum inducit Ulysses.

c *Osor laborum.*

d Dea furum.

e Paupertatis Dea apud Aristophanem.

cissimo medico. *Ir.* Quonam? *Mi.* Non alio quàm meipso, nisi quem arbitraris mihi meipso amiciorem. *Ir.* Atqui nesciebam te callere rem medicam antehac. *Mi.* Totum illum ornatum ipse pigmentis affixeram, thure, sulphure, resinâ, visco, linteis, cruore. Ubi visum est, quod affixeram detraxi. *Ir.* O impostorem! nihil te videbatur miserabilius. Poteras in tragœdia sustinere personam Job. *Mi.* Sic tum ferebat egestas; quanquam fortuna nonnunquam & cutem mutare solet. *Ir.* Dic igitur de fortuna. Repertus est thesaurus aliquis? *Mi.* Non, sed repertus est quæstus vestro paulò commodior. *Ir.* Quî potuisti facere quæstum, cùm non suppeteret sors? *Mi. Artem quævis terra alit.* *Ir.* Intelligo. Dicis artem incidendi loculos. *Mi.* Bona verba. Dico artem Alcumisticam. *Ir.* Vix quindecim dies sunt quòd nos reliquisti, & artem assequutus es quam alii vix multis annis perdiscant? *Mi.* Nactus sum viam compendiariam. *Ir.* Quam? obsecro. *Mi.* Ars vestra conflaverat mihi quatuor ferme aureos: bonâ quadam fortunâ incidi in veterem congerronem, qui nihilo feliciùs rem administrârat quàm ego. Compotabamus: cœpit ut fit, narrare suas fortunas: pacificor hâc lege, ut ille biberet immunis, mihi communicaret artem. Communicavit bonâ fide: ea nunc vectigal est mihi. *Ir.* Non licet discere? *Mi.* Tibi vel gratis impartiam ob pristinum sodalitium. Scis nusquam non inveniri plurimos hujus artis avidissimos. *Ir.* Audivi, & credo. *Mi.* In horum familiaritatem quâcunque occasione memet insinuo, jacto artem. Ubi sensero (*a*) larum hiantem, (*b*) escam paro. *Ir.* Quo pacto? *M.* Ultro eos moneo, nè temere credant ejus artis professoribus; nam plerosque esse impostores, id agentes præstigiis suis ut exhauriant loculis incautorum. *Ir.* Isthuc procœmii parùm accommodum tuo negotio. *Mi.* Imò illud etiam addo nè quid mihi ipsi credant, ni rem certam oculis aut manibus deprehenderint. *Ir.* Miram artis fiduciam mihi narras. *Mi.* Jubeo illos adesse dum peragitur metamorphosis, jubeo attentos esse; quóque minùs dubitent, jubeo ut ipsi manibus rem omnem peragant, me procul spectante, nec digitum admovente: liquefactam materiam jubeo ut purgent ipsi, aut aurifici purgandum deferant. Prædico quantum argenti aurive sit eliquandum. Denique, quod eliquatum est jubeo ut pluribus aurificibus deferant ad (*c*) Lydium lapidem explorandum. Reperiunt pondus prædictum, reperiunt purgatissimum aurum aut argentum; nihil enim refert, nisi quòd minore periculo mihi quidem res tenta-

a Vide Proverbium.
b Esca. δέλεαρ, quâ capiuntur pisces & aves.
c Coticula quâ exploratur aurum.

tentatur in argento. *Ir.* Proinde nihil habet ars tua fuci? *Mi.* Imò merus fucus est. *Ir.* Nondum video præstigium. *Mi.* Faxo ut videas. Primùm, paciscor de mercede: eam nolo mihi numerari nisi priùs edito artis experimento. Trado illis pulvisculum, quasi hujus vi conficiatur totum negotium. Rationem conficiendi pulveris non communico, nisi magnâ mercede redemerint. Exigo jusjurandum, nè proferant arcanum artis intra sex menses cuiquam mortalium aut immortalium. *Ir.* Nondum audio fucum. *Mi.* Fucus omnis est in uno carbone in hoc parato. Excavo carbonem, in eum infero liquefactum argentum, quantum prædico reddendum; post infusum pulverem sic instruo vas, ut non solùm infernè & à lateribus cingatur prunis, verùm etiam supernè: persuadeo hoc esse artis. Inter carbones qui supernè imponuntur unum admisceo qui tegit argentum aut aurum. Id vi caloris liquefactum defluit in reliquam materiam, quæ liquescit, putà stannum aut æs: repurgatione factâ invenitur quod admistum est. *Ir.* Ars expedita: sed quomodo fallis, si alter rem agat suis manibus? *Mi.* Cùm is me præscribente perfecit omnia, priùs quàm moveatur vas alcumisticum, accedo tandem, & circumspicio, nè quid fortè sit omissum. Aio mihi videri supernè deesse unum atque alterum carbonem, clàm appono meum: fingo me eum tollere ex acervo reliquorum, at illic antè sic positum ut nulli posci[illegible]gnosci, & illum fallere. Tollo. *Ir.* Cæterùm cùm illis absque te periculum facientibus nòn succedit, quid adfers? *Mi.* Mihi nihil est periculi jam numeratâ pecuniâ. Aliquid comminiscor, aut ollam fuisse infinceram, aut carbones vitiosos; aut ignem parùm scitè temperatum. Denique, pars est artis quam profiteor, non diu hærere in eodem loco. *Ir.* An tantus est proventus istius artis ut te possit alere? *Mi.* Et quidem splendidé. Posthac tu quoque, si sapis, relinques istam miseriam, & nostro accedes ordini. *Ir.* Imò citiùs illud agam, tu te revocem in nostrum ordinem. *Mi.* Ut volens repetam quod semel effugi, ac deseram bonum quod inveni? *Ir.* Habet hoc nostra professio, dulcescit assuetudine. Proinde cùm multi sint qui deficiant ab instituto D. Francisci aut Benedicti, quem unquam vidisti qui diutiùs versatus in ordine nostro defecerit? Nàm tam paucis mensibus vix gustare poteras quid esset mendicitas. *Mi.* Is gustus me docuit esse rem omnium miserrimam. *Ir.* Cur igitur nemo deficit? *Mi.* Fortasse quia natura miseri sunt. *Ir.* Ego hanc miseriam, nè cum Regum quidem fortuna commutarem.

ἀναρχοι esse καὶ ἄνομοι. *Ge.* Istuc verò perplacet, ut unus totius populi nomine respondeam. *Po.* Heus, puer, adfer huc talos; horum suffragiis decernetur regnum, cuicunque faverit Jupiter. Euge; Eutrapelo favit Jupiter. Non fuere sortes cæcæ; non poterat magis idoneus eligi, etiamsi per singulas tribus viritim collecta fuissent puncta. Vulgò jactatur proverbium, non tam vanum, quàm parùm Latinum, *Novus Rex, nova lex.* (*a*) Νομοθέτει γοῦν, ὦ βασιλεῦ. *Eut.* (*b*) Quod felix faustúmque sit huic convivio; primùm, edico, Nè quis hîc proferto præter ridiculas fabulas. Cui deerit fabula, drachmâ mulctator; ea pecunia in vinum insumitor: atque in legitimis fabulis etiam extempore confictæ habentor, modò servetur (*c*) τὸ πιθανὸν καὶ τὸ πρέπον. Si nulli defuerit fabula, duo, quorum alter lepidissimam, alter frigidissimam, fabulam dixerit, vini pretium pendunto. Convivator à vini sumptu immunis esto: ciborum sumptum unus suppeditato. Hujus rei si quid inciderit controversiæ, Gelasinus arbiter ac judex esto. Hæc si vos sciveritis, rata sunto. Qui legi parêre noluerit abito; sic tamen, ut postridie ad compotationem redire jus fásque sit. *Ge.* Legem à rege latam nostris suffragiis ratam esse volumus. Sed unde proficiscetur fabularum circulus? *Eut.* Unde nisi à convivatore? *Ast.* Licétne, rex, dicere (*d*) tria verba? *Eut.* An tu credis (*e*) nefastum esse convivium? *Ast.* Jureconsulti negant legem esse, quæ non sit æquâ. *Eut.* Assentior. *Ast.* At tua æquat optimam fabulam pessimæ. *Eut.* Ubi voluptas queritur, ibi non minus laudis promeretur qui pessimè dixit, quàm qui optimè, eò quòd non minùs delectet. Velut inter cantores nemo voluptati est, nisi qui aut insigniter bene cecinerit, aut egregiè malé. Nonne plures rident audito coccyce quàm auditâ lusciniâ? Hîc mediocritas laudem non habet. *Ast.* At cur plectuntur qui laudem auferunt? *Eut.* Nè nimia felicitas provocet illis Nemesin aliquam, si simul & laudem auferrent & immunitatem. *Ast.* Per Bromium, Minos ipse nunquam tulit legem æquiorem. *Phily.* Nullam feres legem de modo bibendi? *Eut.* Dispectâ re, sequar exemplum Agesilai Lacedæmoniorum regis. *Phily.* Quid is fecit? *Eut.* Is cùm tempore quodam (*f*) Symposiarchus talorum arbitrio delectus esset, rogante (*g*) architriclino, quantum cuique vini juberet apponi, Si largior, inquit, vini copia parata est, dato cuique quantum poposcerit; si malignior, omnibus ex æquo distribuito. *Phily.* Quid sibi voluit Lacon ille cùm hæc diceret? *Eut.* Hoc agebat, ut neque temulentum, neque rursum

a Id est, *Statue leges igitur, O Rex.*

b Ab hac solenni precatione solebant olim auspicari qui rem seriam agebant apud populum.

c Id est, *verisimile & decorum.*

d Dixit, pro paucis.

e Quod alter ludens torquet ad dies nefastos, in quibus justitium erat, nec licebat prætori dicere tria verba, *Do, dico, addico*: sic Ovidius, *Ille nefastus erit per quem tria verba silentur.*

f Princeps convivii.

g Qui curat cibos apperendos ac potum. Olim convivium tres spondas habebat.

rursum querulum esset convivium. *Phil*. Qui sic? *Eut*. Quia sunt qui gaudent largiùs bibere, sunt qui gaudent parciùs; reperiuntur & abstemii, qualis dicitur fuisse Romulus. Itaque si nulli datur vinum nisi poscenti, primùm nemo compellitur ad bibendum; & tamen nihil desiderant quibus grata est largior potatio. Ità fit ut nemo tristis sit in convivio. Rursus, si parcior copia vini distribuitur æquis portionibus in singulos, satis habent qui bibunt moderatiùs, neque quisquam in æqualitate potest obmurmurare, quando qui largiùs erat hausturus, æquo animo componit sese ad temperantiam. Hoc exemplum si placet, utar. Volumus enim hoc convivium fabulosum esse, non vinosum. *Phily*. Quid igitur bibebat Romulus? *Eut*. Idem * quod bibunt canes. *Phily*. An non istud indignum Rege? *Eut*. Nihilo magis quàm quòd Reges spirant aëre cum canibus communi: nisi quòd illud interest, Rex non bibit eandem aquam quam biberet canis; sed aërem quem efflavit Rex haurit canis, & vicissim, quem efflavit canis haurit Rex. Plus gloriæ tulisset Alexander ille magnus, si cum canibus bibisset. Nihil enim pejus Regi qui tot hominum millibus vigilat quàm vinolentia. Cæterùm Romulum abstemium fuisse declarat apophthegma non infestiviter ab illo dictum. Etenim cùm quidam videns illum abstinere à vino, dixisset, Vinum vile futurum si omnes biberent quemadmodum ille: Imò, inquit, tum arbitror fore carissimum, si biberent omnes vinum quemadmodum ego: Bibo enim quantum libet. *Gel*. Utinam hic adesset noster Joannes Botzemus, canonicus Constantiensis, qui nobis Romulum quendam referret: nam & is abstemius non minùs est quàm dicitur, alioqui comis ac festivus conviva. *Po*. Age, si *simul* potestis, non dicam *sorbere & flare*. quod Plautus ait esse *difficile*, sed edere & audire, quod est perfacile, bonis avibus auspicabor fabulandi munus. Si parùm erit lepida fabula, scitote Batavam esse. Opinor aliquot vestrûm auditum Macci nomen. *Gel*. Non ità diu est quòd periit. *Po*. Is cùm venisset in civitatem quæ dicitur Leidis, ac vellet novus hospes innotescere joco quopiam, (nam is erat homini mos) ingressus est officinam calcearii; salutat. Ille cupiens extrudere merces suas, rogat numquid vellet. Macco conjiciente oculos in ocreas ibi pensiles rogas sutor, num vellet ocreas. Annuente Macco, quærit aptas tibiis illius; inventas alacriter protulit, &, ut solent, inducit illi. Ubi jam Maccus esset eleganter ocreatus, Quàm bellè, inquit, congrueret his ocreis par

* Canis naturâ abhorret à vino.

par calceorum duplicatis soleis.Rogatus an & calceos vellet? annuit. Reperti sunt, & additi pedibus. Maccus laudabat ocreas,laudabat calceos Calcearius tacitè gaudens succinebat illi laudanti, sperans pretium æquius, posteaquam emptori tantopere placeret merx.Et jam erat nonnulla contracta familiaritas. Hîc Maccus, Dic mihi, inquit, bonâ fide, nunquá nne usu venit tibi,ut quem sic ocreis & calceis ad cursum armâsses,quemadmodum nunc armâsti me,abiret non numerato pretio? Nunquam,ait ille. Atqui si fortè, inquit, veniat usu,quid tu tum faceres? Consequerer,inquit calcearius,fugientem. Tum Maccus Serióne ista dicis, an joco? Planè seriò, inquit alter, loquor, & seriò facerem. Experiar, ait Maccus.En pro calceis præcurro,tu cursu sequere. Simúlque cum dicto conjecit se in pedes. Calcearius è vestigio consequutus est quantum poterat,clamitans Tenete furem, tenete furem. Ad hanc vocem cùm cives undique prosiliissent ex ædibus, hoc commento cohibuit illos Maccus,nè quis manum injiceret; ridens ac vultu placido, Nè quis,inquit, remoretur cursum nostrum,certamen est de cupa cerevisiæ.Itaq;jam omnes præbere sese certaminis spectatores. Suspicabantur autem calcearium solo clamorem eum fingere,ut hâc occasione anteverteret. Tandem calcearius cursu victus, sudans & anhelus domum rediit.Maccus tulit brabeum.*Ge.*Maccus iste effugit quidem calcearium,at non effugit furem. *Po.* Quamobrem? *Ge.* Quia furem ferebat secum. *Po.* Fortè tum non erat ad manum pecunia, quam postea resolvit. *Ge.* Verùm erat actio furti. *Po.* Ea quidem pòst intentata est, sed jam magistratibus aliquot innotuerat Maccus. *Ge.* Quid attulit Maccus? *Po.* Quid attulit,rogas, in causa tam vincibili? Magis periclitatus est actor quàm reus. *Ge.* Quî sic? *Po.* Quia gravabat illum actione calumniæ, & intendebat (*a*) legem Rhemiam, quæ dictat, ut qui crimen intenderit quod probare non posset, pœnam ferat quam laturus erat reus si convictus fuisset. Negabat se contrectâsse rem alienam invito domino, sed ultro deferente, nec ullam pretii mentionem intercessisse. Se provocâsse calcearium ad certamen cursûs; illum accepisse conditionem; nec habere quod queratur, cùm esset cursu superatus. *Ge.* Hæc actio non multùm abest (*b*) ab *umbra asini*. Quid tandem? *Po.* Ubi satis risum est, quidam è Judicibus vocavit Maccum ad cœnam, & numeravit calceario pretium. Simile quiddam accidit Daventriæ me puero. Erat tempus illud quo (*c*) regnant piscatores, frigent lanii. Quidam astabat ad fenestram (*d*) fructuariæ,

a Quæ ad pœnam talionis vocat calumniatorem.

b Vide Chiliades.

c Circuitione notavit Quadragesimam.

d Quæ vendit fructus Arborum.

ctuariæ, sive Græcè mavultis, oporapolidis, fœminæ vehementer obesæ, oculis intentis in ea quæ proposita venum erant. Illa ex more invitavit, sic quid vellet: & cùm videret hominem intentum ficis, Vis, ait, ficos? sunt perquam elegantes. Cùm ille annuisset, rogat quot libras vellet. Vis, inquit, quinque libras? Annuenti tantum ficorum effudit in gremium. Dum illa reponit lances, ille se subducit, non cursu, sed placidè. Ubi prodiisset acceptura pecuniam, vidit emptorem abire; insequitur majore voce quàm cursu. Ille dissimulans pergit quò cœpit ire: tandem multis ad fœminæ vocem concurrentibus, restitit. Ibi in populi corona agitur causa; risus oboritur; emptor negabat se emisse, sed quod ultro delatum fuisset accepisse; si vellet experiri apud Judices, se compariturum. Ge. Age, narrabo fabulam tuæ non admodum dissimilem, fortasse nec inferiorem, nisi quòd hæc non habet authorem perinde celebrem atque est Maccus. Pythagoras totum mercatum dividebat in tria hominum genera, quorum alii prodiissent ut venderent, alii ut emerent; hoc utrumque genus aiebat solicitum esse, proinde nec felix: alios non ob aliud venire in forum quàm ut spectent quid illic proferatur aut quid agatur; hos solos esse felices, quòd vacui curis gratuitâ voluptate fruerentur. Atque ad hunc modum dicebat Philosophum versari in hoc mundo, quemadmodum illi versarentur in mercatu. Verùm in nostris emporiis quartum hominum genus obambulare solet, qui nec emunt, nec vendunt, nec otiosi contemplantur, sed observant solicitè si quid possint involare. Atque in hoc genere reperiuntur quidam mirè dextri, dicas esse Mercurio favente natos. Convivator dedit fabulam cum coronide; ego dabo cum prooemio. Nunc accipite quod nuper accidit Antuerpiæ. Sacrificus quidam receperat illic mediocrem summam pecuniæ, sed argenteæ: id impostor quidam animadverterat. Adiit sacrificum, qui gestabat in zona crumenam nummis turgidam, salutat civiliter, narrat sibi datum negotium à suis, ut vici sui parocho mercaretur novum pallium sacrum, quæ summa vestis est sacerdoti rem divinam peragenti. Rogat, hac in re commodaret sibi tantillum operæ, ut secum iret ad eos qui vendunt hujusmodi pallia, quò videlicet ex modo corporis ipsius sumeret majus aut minus; nam sibi videri staturam ipsius cum parochi magnitudine vehementer congruere. Hoc officium, cùm leve videretur, facilè pollicitus est sacrificus. Adeunt ædes cujusdam,

cujusdam, prolatum est pallium, sacrificus induit, venditor affirmat mirè congruere. Impostor cùm nunc à fronte, nunc à tergo contemplatus esset sacrificum, satis probavit pallium; sed causatus est à fronte brevius quàm par esset. Ibi venditor, nè non procederet contractus, negat id esse pallii vitium; sed crumenam turgidam efficere ut eâ parte offenderet brevitas. Quid multa? Sacrificus deponit crumenam; denuo contemplantur. Ibi impostor averso sacrifico crumenam arripit, & semet in pedes conjicit. Sacerdos cursu insequitur ut erat palliatus, & sacrificum venditor. Sacrificus clamat, Tenete furem: venditor clamat, Tenete sacrificum: impostor clamat, Cohibete sarcificum furentem; & creditum est, cùm viderent illum sic ornatum in publico currere. Itaque dum alter alteri in mora est, impostor effugit. *Eut.* Dignus qui non simplici suspendio pereat tantus artifex. *Ge.* Nisi jam pendet. *Eut.* Utinam non solus, sed unà cum illo qui talibus portentis favent in perniciem reipublicæ. *Ge.* Non favent gratis. (*a*) Catena est, quæ demissa in terras pertingit ad Jovem. *Eut.* Ad fabulas redeundum. *Ast.* Ad te redit (*b*) ordo, si fas est regem in ordinem cogere. *Eut.* Non cogar, imò volens veniam in ordinem; alioqui tyrannus essem, non Rex, si leges quas aliis præscribo recusem. *Ast.* Veruntamen aiunt (*c*) principem esse supra leges *Eut.* Isthuc non omnino falsò dictum est, si principem accipias summum illum principem, quem tum vocabant Cæsarem. Deinde si sic accipias superiorem legibus, quod alii coacti utcunque servant, illum suapte sponte multò cumulatiùs præstare. Quod enim animus est corpori, hoc est bonus princeps reipublicæ. Quid opus erat addere bonus, quando malus princeps non est princeps; quemadmodum spiritus impurus, qui invasit corpus hominis, non est animus? Sed ad fabulam: & arbitror convenire, ut Rex regiam fabulam adferam. Ludovicus Galliarum Rex, ejus nominis undecimus, cùm rebus domi turbatis peregrinaretur apud Burgundiones, occasione venationis nactus est familiaritatem cum Conone quodam, homine rustico, sed animi simplicis ac sinceri. Nam hoc genus hominibus delectantur monarchæ. Ad hujus ædes frequenter diverterat Rex ex venatu; &, ut plebeiis rebus nonnunquam delectantur magni principes, apud eum magna cum voluptate vescebatur rapis. Mox ubi Ludovicus restitutus jam rerum potiretur apud Gallos submonuit Cononem uxor, ut Regem veteris hospitii commonefaceret, adiret illum, & rapas ali-

a Alludit ad catenam argenteam Homeri. Videtur subindicare, quòd ex talibus impostoribus aliquid lucri veniat ad præfectos, & hinc ad principes.

b Id est, vices. Cogere in ordinem, est facere cæteris æqualem.

c *Quod principi placuit, Per principum genium, Ad principis statuam*: hæc de Cæsare intelliguntur. Imperatoris nomen militare est; Regis nomen erat Romanis invisum; Principis nomen erat amabilius.

quot insignes illi dono adferret. Tergiversatus est Conon, se lusurum operam: principes enim non meminisse talium officiorum. Sed vicit uxor. Deligit Conon rapas aliquot insignes, accingitur itineri. Verùm ipse per viam captus illecebrâ cibi paulatim devoravit omnes, unâ duntaxat exceptâ insigniter magnâ. Ubi Conon proreps isset in aulam, quâ Rex erat iturus, statim agnitus est à Rege, & accersitus. Ille magna cum alacritate detulit munus: Rex majore cum alacritate accepit, mandans cuidam è proximis, ut diligenter reponeretur inter ea quæ haberet charissima. Cononem jubet secum prandere: à prandio egit Cononi gratias, & cupienti repetere rus suum jussit pro rapa numerari mille coronatos aureos. Hujus rei fama cùm, ut fit, per omne regis famulitium esset pervagata, quidam ex aulicis dono dedit regi equum non inelegantem. Rex intelligens illum, provocatum benignitate quam præstiterat Cononi, captare prædam, vultu majorem in modum alacri accepit munus, & convocatis primoribus consultare cœpit quo munere pensaret equum tam bellum támque pretiosum. Interim qui donâ:at equum spes opimas animo concipiebat, sic cogitans; Si sic pensavit rapam donatam à rustico, quantò munificentiùs pensaturus est equum talem oblatum ab aulico? Cùm regi veluti de re magna consultanti alius aliud responderet, diúque vanâ spe lactatus esset captator; tandem rex, Venit, inquit, in mentem quod illi donem: & accersito ex proceribus quopiam, dicit in aurem, ut adferat id quod reperiret in cubiculo (simúlque locum designat) serico diligenter obvolutum. Adfertur rapa. Eam, ut erat obvoluta, rex suâ manu donat aulico; addens, sibi videri bene pensatum equum * cimelio quod sibi constitisset mille coronatis. Digressus aulicus dum tollit linteum, *pro thesauro reperit*, non *carbones*, quod aiunt, sed rapam jam subaridam. Ità captator ille captus, risui fuit omnibus. *Ast.* Jam si permittis, rex, ut plebeius loquar regalia, referam quod ex tua fabula venit in mentem de eodem Ludovico. Nam ut *arsa ansam*, ità fabula *trahit* fabulam. Quidam famulus, cùm vidisset pediculum repentem in veste regia, flexis genibus ac sublatâ manu significat se nescio quid officii præstare velle. Ludovico præbente se, sustulit pediculum, & clàm abjecit. Rogante rege quid esset, puduit fateri. Cùm instaret rex, fassus est fuisse pediculum. Lætum, inquit, omen est; declarat enim me esse hominem, quòd hoc genus vermiculorum peculiariter infestet hominem, præsertim in

* Κειμήλιον Græcis est pretiosum aliquid, quod servandi causâ seponitur, apud Homerum: vulgò dicimus clenodia.

in adolescentia. Jussítq; pro officio numerari coronatos 40. Post dies aliquàm multos alter quidam (qui viderat illi feliciter cessisse tam humile officium, nec animadvertens, plurimùm interesse, ex animo facias quid, an arte) simili gestu aggressus est regem, ac rursus illo se præbente, simulabat se tollere quiddam è veste regia, quod mox abjiceret. Cùm urgeret rex tergiversantem, ut diceret quid esset; mirè simulato pudore, tandem respondit, esse pulicem Rex intellecto fuco, Quid, inquit an tu me facies canem? Jussit tolli hominem, ac pro captatis quadraginta coronatis infligi 40 plagas. *Phil.* Non tutum est, ut audio, cum regibus faceti s ludere. Quemadmodum enim leones se nonnunquam placidè prabent fricanti, iidem ubi lubitum est, leones sunt, & jacet collusor; itidem favent principes. Sed adferam tuæ fabulæ fabulam non dissimilem, nè recedamus interim à Ludovico, cui pro delectamento erat corvos hiantes fallere. Donò acceperrat alicunde 10000 coronatorum. Quoties autem principibus obtigit nova pecunia, venantur omnes officiarii, & captant aliquam prædæ partem; id non fugiebat Ludovicum. Cùm igitur ea pecunia exprompta esset in mensa, quò magìs irritaret spem omnium, sic locutus est circumstantibus. Quid? annon videor vobis rex opulentus? Ubi collocabimus tantam pecuniæ vim? Donatitia est, donari vicissim convenit. Ubi nunc sunt amici, quibus pro suis in me officiis debeo? Adsint nunc, priùs quàm evanat hic thesaurus. Ad hanc vocem accurrêre permulti; nemo non sibi sperabat aliquid. Rex cùm vidisset aliquem maximè inhiantem, & jam oculis devorantem pecuniam, ad eum conversus, Amice, inquit, quid tu narras? Ille commemoravit se diu aluisse falcones regios summâ fide, nec fine gravibus impendiis. Alius aliud adferebat. Suum quisq; officium verbis quantum poterat exaggerabat, idque non fine mendaciis. Rex omnes benignè audiebat, & singulorum orationem comprobabat. Hæc consultatio dilata est in longum tempus, quò diutiùs spe metúque torqueret omnes. Adstabat inter hos primus Cancellarius; nam & hunc jusserat acciri. Is, cæteris prudentior, non prædicabat officia sua, sed agebat spectatorē fabulæ. Ad hunc tandem conversus rex, Quid, inquit, narrat meus Cancellarius? Solus ille nihil petit, nec prædicat officia sua. Ego, inquit Cancellarius, plus accepi à benignitate regia quàm promeruerim, nec ulla de re magìs solicitus sum quàm ut regiæ in me munificentiæ respondeam, tantum abest ut velim flagitare plura. Tum Rex, Unus igitur,

 inquit,

inquit, omnium non eges pecuniâ? Nè egerem, inquit alter, jam tua præstitit benignitas. Ibi rex versus ad alios, Næ ego sum, inquit, regum omnium magnificentissimus, qui tam opulentum habeam Cancellarium. Hîc magìs accensa spes est omnibus, futurum ut pecunia cæteris distribueretur, quandoquidem ille nihil ambiebat. Ad hunc modum ubi satis diu lusisset rex, coëgit Cancellarium ut totam eam summam domum auferret. Móxque versus ad cæteros jam mœstos, Vobis, inquit, erit alia exspectanda occasio. *Philog.* Fortasse * frigidius videbitur quod narraturus sum. Proinde deprecor doli mali suspicionem fucíve, nè videar de industria ambiisse immunitatem. Adiit eundem Ludovicum quidam petens ut munus, quod fortè vacabat in eo pago in quo habitabat, juberet in ipsum transferri. Rex, auditâ petitione, expeditè respondit, Nihil efficies: videlicet amputans omnem spem impetrandi quod petebatur. Petitor item, mox actis Regi gratiis, discessit. Rex, ex ipsa fronte colligens hominem esse non omninò sinistri ingenii, suspicánsque illum non intellexisse quid respondisset, jubet eum revocari. Redit. Tum Rex, Intellexeras, inquit, quid tibi responderim? Intellexi. Quid igitur dixi? Me nihil effecturum. Cur igitur agebas gratias? Quoniam, inquit, est domi quod agam; proinde magno meo incommodo persequuturus eram hic spem ancipitem: nunc beneficium interpretor, citò negâsse beneficium, méq; lucratum quicquid eram perditurus, si vanâ spe lactatus fuissem. Ex eo responso Rex conjectans hominem minimè segnem, ubi pauca percontatus esset, Habebis, inquit, quod petis, quò mihi bis agas gratias: simúlque versus ad officiarios, Expediantur, inquit, huic sine mora diplomata, nè hic diu suo damno hæreat. *Eugl.* Non deest quod referam de Ludovico, sed malo de nostro Maximiliano, qui ut nequaquam solitus est defodere pecuniam, ità clementissimus erat in eos qui decoxerant, modò Nobilitatis titulo commendarentur. Ex hoc hominum genere cùm cuidam juveni vellet opitulari, mandavit illi legationem, ut à civitate quadam, titulo nescio quo, peteret centum millia florenorum. Talis autem erat titulus, ut si quid impetratum esset dexteritate legati, pro lucro duci posset. Legatus extorsit millia quinquaginta; Cæsari reddidit triginta. Cæsar lætus insperatâ prædâ dimisit hominem, præterea nihil inquirens. Interea quæstores & rationales olfecerant plus acceptum fuisse quàm exhibitum. Interpellant Cæsarem, ut accerseret hominem. Accitus est; venit illico.

* De hoc vocabulo Budæus videndus in Encomio linguæ Græcæ, qui interpretatur *absurdum, nec plausu excipiendum*; cui *facetum & plausibile* opponitur.

Tum

Tum Maximilianus, Audio, inquit, te accepisse millia quinquaginta. Fassus est. Non exhibuisti nisi triginta millia. Fassus est & hoc. Reddenda est, inquit, ratio. Promisit se facturum, ac discessit. Rursum cùm nihil esset actum, interpellantibus officiariis revocatus est. Tum Cæsar, Nuper, inquit, jussus es reddere rationem. Memini, inquit ille, & in hoc sum. Cæsar, suspicans illi rationem nondum satis esse subductam, passus est illum sic abire. Cùm sic eluderet, officiarii vehementer instabant, clamitantes non esse ferendum ut ille tam palam illuderet Cæsari. Persuaserunt, ut accersitus juberetur inibi præsentibus ipsis exhibere rationem. Annuit Cæsar. Accitus venit illico, nihil tergiversatus. Tum Cæsar, Nonne inquit pollicitus es rationem? Pollicitus, respondit ille. Jam, inquit opus est, en adsunt qui excipient; nec est diutiùs tergiversandi locus. Assidebant officiarii, paratis ad id codicillis. Ibi juvenis sat dextre, Non detrecto, inquit, rationem, invictissime Cæsar; verùm hujusmodi rationum non sum admodum peritus, ut qui nunquam reddiderim: isti qui assident talium rationum sunt peritissimi. Si vel semel videro quemadmodum illi tractent hujusmodi rationes, ego facilè imitabor. Rogo, jubeas illos vel exemplum edere; videbunt me docilem. Cæsar sensit dictum hominis, quod non intelligebant hi in quos dicebatur, ac subridens, Verum, inquit, narras, & æquum postulas. Ità juvenem dimisit. Subindicabat enim, sic illos Cæsari solere reddere rationem, quemadmodum ipse reddiderat, nimirum ut bona pecuniæ portio penès ipsos remaneret. *Ler.* Nunc tempus est ut *ab equis*, quod aiunt, *ad asinos* descendat fabula, à regibus ad Antonium sacrificum Lovaniensem qui Philippo cognomento Bono fuit in deliciis. Hujus viri feruntur multa vel jucundè dicta, vel jocosè facta, sed pleraque sordidiora. Nam plerosque lusus suos condire solitus est unguento quodam, quod non admodum eleganter sonat, sed pejus olet. Deligam unum ex mundioribus. Invitârat unum atque alterum bellum homunculum fortè obvios in via. Cùm rediisset domum, reperit culinam frigidam, nec erat nummus in loculis; quod illi nequaquam erat insolens. Hic opus erat celeri consilio. Subduxit se tacitus, & ingressus culinam fœneratoris, (quîcum illi erat familiaritas, quòd frequenter ageret cum illo,) digressâ famulâ subduxit unam ex ollis æneis unà cum carnibus jam coctis, ac veste tectam deferebat domum; dat coquæ, jubet protinus effundi carnes, & jus in aliam ollam fictilem, si-

mulque fœneratoris ollam defricari donec niteret. Eo facto, mittit puerum ad fœneratorem, qui depolito pignore drachmas duas à fœneratore fumat mutuò, sed accipiat chirographum, quod testaretur talem ollam missam ad ipsum. Fœnerator non agnoscens ollam, utpote defrictam ac nitentem, recipit pignus, dat chirographum, & numerat pecuniam: eâ specuniâ puer emit vinum. Ità prospectum est convivio. Tandem cum appararetur prandium fœneratori, desiderata est olla. Hìc jurgium adversus coquam. Ea cùm gravaretur, constanter affirmavit, neminem eo die fuisse in culina præter Antonium. Improbum videbatur hoc suspicari de sacrifico. Tandem itum est ad illum, exploratum an apud illum esset olla: nè musca quidem olla, reperta. Quid multis? Seriò flagitata est ab illo olla quòd solus ingressus esset culinam quo tempore desiderata est. Ille fassus est sumpsisse commodatò ollam quandam, sed quam remisisset illi unde sumpserat. Id cùm illi pernegarent, & incaluisset contentio, Antonius, adhibitis aliquot testibus, Videte, inquit, quàm periculosum est cum horum temporum hominibus agere sine chirographo: intenderetur mihi propemodum actio furti, ni manum haberem fœneratoris. Et protulit syngrapham. Intellectus est dolus; fabula magno cum risu per totam regionem dissipata est, ollam oppignoratam ipsi cujus erat. Hujusmodi dolis libentiùs favent homines, si commissi sint in personas odiosas, præsertim eos qui solent aliis imponere. *Adol.* Næ, tu nobis mare fabularum aperuisti, nominato Antonio, sed unam duntaxat, eámque brevem, referam, quam audivi nuperrimè. Agitabant simul convivium aliquot belli, ut dicunt, homunculi, quibus nihil prius in vita quàm ridere. Inter hos erat Antonius, atque alter item, & ipse celebris hoc genere laudis, ac velut æmulus Antonii. Porrò quemadmodum inter philosophos, si quando conveniunt, proponi solent quæstiunculæ de rebus naturæ; ità hìc statim nata est quæstio, quænam esset hominis pars honestissima. Alius divinabat oculos, alius cor, alius cerebrū, alius item aliud; & suæ quisque divinationis rationem adferebat. Antonius jussus dicere sententiam, dixit os sibi partem videri omnium honestissimum, & addidit causam nescio quam. Tum alter ille, nè quid ipsi conveniret cum Antonio, respondit, eam partem quâ sedemus sibi videri honestissimam. Cùm id videretur omnibus absurdū, attulit hanc causam, quòd is diceretur vulgò honoratissimus qui primus consideret; hoc honoris competere parti, quam dixisset. Applausum est huic sententiæ,

sententiæ, & risum est affatim. Placuit homo sibi de hoc dicto, visusque est in eo certamine victus Antonius. Dissimulavit Antonius, qui non ob aliud detulerat ori primam honestatis laudem, nisi quòd sciret illum velut æmulum suæ gloriæ diversam partem nominaturum. Post dies aliquot cùm rursus uterque vocatus esset ad idem convivium, ingressus Antonius offendit æmulum cum aliis aliquot confabulantem, dum adornatur cœna; & aversus emisit clarum ventris crepitum ante faciem alterius. Ille indignatus, Abi inquit, scurra; ubinam didicisti mores istos? Tum Antonius, Etiam indignaris inquit. Si te salutâssem ore, resalutâsses: nunc te saluto parte corporis, vel te judice, omnium honestissimâ, & scurra vocor. Sic recuperavit priùs amissam gloriam Antonius. Diximus omnes; nunc superest ut pronunciet judex. *Ge.* Id faciam, sed non priùs quàm suum quisque cyathum ebiberit. En, auspicor: sed *Lupus in fabula.* *Po.* Haud lævum omen adfert Levinus Panagathus. *Lev.* Quid actum est inter tam lepidos congerrones? *Po.* Quid aliud? certatum est fabulis, donec lupus intervenires. *Lev.* Huc igitur adsum ut perficiam fabulam, volo vos omnes cras apud me prandere prandium Theologicum. *Ge.* (a) Scythicum promittis convivium. *Lev.* (b) Αὐτὸ δείξει. Nisi fatebimini hoc fuisse vobis fabuloso convivio jucundius, non recuso dare pœnas in cœna. Nihil jucundius quàm cùm seriò tractantur nugæ.

a Id est, triste.

b Id est, *ipsa res indicabit.* Vide proverbium.

ARGUMENTUM.

Puerpera ob masculum partum magis gaudet. Mos, impius tyrannus. Mulier contendit, se non esse marito suo inferiorem. Dignitas utriusque comparatur. Lingua invictum mulieris telum. Nutricem non debere esse aliam quàm ipsam matrem. Non est mater quæ gignit, sed quæ nutrit. Ipsæ feræ fœtus suos lacte suo nutriunt. Lac sæpe nutricum infantis & ingenium & corporis habitudinem vitiat. Animus quorundam malè habitat. Cato primam felicitatis partem judicabat bene habitare. Vix semimater est quæ recusat alere quod peperit. Mater talis dicitur à μὴ τηρεῖν. Breviter, præter multarum naturalium rerum cognitionem, multa occurrunt hic moralia.

EUTRAPELUS. FABULLA.

Eu. SAlva sit optima Fabulla. *Fa.* Salve multùm Eutrapele. Sed quid tandem novæ rei accidit, quòd nunc salutator insolens adveneris, quem hoc triennio toto nemo nostrûm vidit? *Eu.* Dicam: fortè præteriens has ædes vidi (c) cornicem obvinctam candido linteo; demirabar quid esset causæ. *Fa.* Adeóne hospes es in hac regione, ut ignores hoc esse Symbolum puerperii in ædibus? *Eu.* Eho, annon pro-

c Circulum ferreum, aut aliquid hujus loco additum ostio, quo pulsetur. Græci Κορώνην vocant, vel ob figuram, vel ob garrulitatem.

prodigium est videre cornicem albam? Sed extra jocum, sciebam maximè; verùm suspicari non potui, te, puellam vixdum ingressam decimum sextum annum, tam maturè didicisse difficillimam artem gignendi liberos, quam ægre discunt quædam ante annos triginta. *Fa.* Ut tu semper es quod diceris! Eutrapele. *Eu.* Ut nunquam deest Fabullæ fabula! Demiranti igitur commodùm occurrit Polygamus. *Fa.* Is qui nuper extulit uxorem decimam? *Eu.* Is ipse: sed, quod te fugit, opinor, rursum tam ambitiosè procum agit, quasi hactenus vixerit cœlebs. Hic percontanti quid accidisset novæ rei, Muliebre corpus, inquit, in his ædibus per medium sectum est in duo. Ob quod, inquam, facinus? Si verum est, inquit, quod rumore populari jactatur hîc, materfamilias sustinuit deglubere maritum suum: simúlque cum risu subduxit sese. *Fa.* Homo crassè facetus. *Eu.* Ego me protinus intrò conjicio, tibi felicem partum gratulaturus. *Fa.* Salutem mihi gratulare, si voles, Eutrapele; felicem partum tum gratulaberis, cùm quod enixa sum videris de se præbere specimen boni viri. *Eu.* Piè tu quidem & verè, mea Fabulla. *Fa.* Nullius Fabulla sum, nisi Petronii. *Eu.* Uni quidem Petronio paris, at non uni vivis, opinor. Cæterùm hoc quoque gratulor, quòd puerum enixa es. *Fa.* Sed quas ob causas felicius judicas peperisse masculum quàm fœminam? *Eu.* Quin tu potiùs Fabulla Petronii, (jam enim vereor mea dicere) illud mihi expedi, quas ob causas vos magis gaudetis peperisse masculos quàm fœminas. *Fa.* Quid aliæ sentiant, nescio; ego nunc me gaudeo peperisse masculum, quia sic visum est Deo: si maluisset ille puellam, maluissem & ipsa. *Eu.* An putas Deo tantum esse otii, ut etiam parturientibus obstetricetur? *Fa.* Quid agat ille potiùs, Eutrapele, quàm ut propagatione servet quod condidit? *Eu.* Quid agat? ô bona. Imò, ni Deus esset, non arbitror suffecturum tot negotiis. Exsulat Christiernus Danorum rex, pius Evangelii fautor: Franciscus Galliarum rex hospes est Hispaniarum, nescio quàm ex ipsius animi sententia, vir certè dignus meliore fortunâ: Carolus molitur monarchiæ proferre pomœria: Ferdinandus rerum suarum satagit in Germania: (*a*) Bulimia pecuniarum urget aulas omnes: periculosos motus concitant agricolæ, nec tot stragibus ab instituto deterrentur: populus meditatur (*b*) Anarchiam: periculosis factionibus collabitur Ecclesiæ domus; hinc atque hinc distrahitur illa Jesu tunica inconsutilis: Vinea Domini non ab uno jam apro vastatur, simúlque pericli-

(*a*) *Summi fames*, ut aliàs dictum.

(*b*) Cùm nullo principe tumultuatur populus.

periclitatur sacerdotum cum decimis autoritas, Theologorum dignitas, monachorum majestas: nutat confessio, vacillant vota, labascunt leges Pontificiæ, vocatur in discrimen Eucharistia, exspectatur Antichristus, totus orbis parturit nescio quid magni mali. Interim superant & imminent Turcæ, nihil non populaturi si successerit quod agunt: & tu rogas quid agat potius? Imò tempus arbitror, ut suo quoque regno prospiciat in tempore. *Fa.* Quod hominibus videtur maximum, id fortasse videtur Deo nullius momenti. Sed ab hac fabula Dei personam, si vis, secludamus. Dic quæ te causæ moveant, ut felicius existimes peperisse catulum quàm catellam. *Eu.* Piæ mentis est, hoc judicare optimum quod dedit Deus citra controversiam optimus. Verùm si Deus tibi daret poculum crystallinum, nonne maximas ageres gratias? *Fa.* Agerem. *Eu.* Quid si idem daret vitreum, num pares ageres? Sed vereor nè tibi molestiam adferam pro solatio, hæc apud te philosophans. *Fa.* Imò Fabullæ nihil est jam à fabulis periculi. Jam quartam hebdomadam decumbo, satisque valeo vel ad luctam. *Eu.* Quin igitur è nido provolas? *Fa.* Vetuit rex. *Eu.* Qui rex? *Fa.* Imò tyrannus. *Eu.* Qui? quæso *Fa.* Syllabâ dicam, mos. *Eu.* Heu! Quàm iste rex multa præter [illegible] exigit? Pergamus igitur philosophari de crystallo & vitro. *Fa.* Marem, ut conjicio, naturâ præstantiorem ac firmiorem judicas quàm fœminam. *Eu.* Sic arbitror. *Fa.* Nimirum viris authoribus. Num igitur viri vivaciores sunt quàm fœminæ? num à morbis immunes? *Eu.* Nequaquam, sed in genere viribus antecellunt. *Fa.* Sed ipsi rursus superantur à camelis. *Eu.* Imò prior creatus est masculus. *Fa.* Prior conditus est Adam quàm Christus. Et solent artifices in posterioribus seipsos vincere. *Eu.* At Deus mulierem viro subjecit. *Fa.* Non statim melior est qui imperat, & nuptam subjicit, non fœminam: ac rursus nuptam ità subjicit, ut cùm utrique sit potestas alterius, mulierem tamen velit viro morem gerere, non ut præstantiori, sed ut ferociori. Dic, Eutrapele, uter infirmior, qui cedit alteri, an cui ceditur? *Eu.* Tibi quidem hîc cedam, si mihi declarâris quid senserit Paulus scribens Corinthiis, cùm *viri caput* dicit esse *Christum, mulieris caput virum:* rursus cùm *virum* dicit *imaginem & gloriam Dei, mulierem gloriam viri.* *Fa.* Istud expediam, si mihi declarâris, an solis viris datum sit esse membra Christi. *Eu.* Absit: id quidem datum est omnibus hominibus per fidem. *Fa.* Quî fit igitur, ut caput unum cùm sit, non habeatur

atur omnibus membris commune? Deinde, Cùm Deus hominem fingeret ad imaginem sui, utrùm hanc imaginem expresserit in corporis figura, an in animi dotibus? *Eu.* In animi dotibus. *Fa.* At in his quid tandem habent viri nobis præcellentius? In utro sexu plures sunt temulentiæ, rixæ, pugnæ, cædes, bella, rapinæ & adulteria? *Eu.* At soli viri bellum gerimus pro patria. *Fa.* Sed iidem sæpius deserto loco turpiter fugitis; nec semper pro patria, sed frequentius pro sordido solariolo deseritis uxorem & liberos, &, pejores gladiatoribus, ultro corpora vestra traditis in servilem necessitatem vel moriendi, vel occidendi. Jam ut maximè jactes mihi virtutem bellicam, nemo vestrûm, si semel esset expertus quid sit parere, non mallet decies in acie stare, quàm subire semel quod nobis toties est experiendum. In bello non semper venitur ad manus; & si venitur, non in quavis exercitus parte discrimen est. (*a*) Tui similes disponuntur in acie media, alius est in subsidiis, alius tutò sedet (*b*) post principia, denique, plurimos servat deditio & fuga: nobis comminus cum morte conflictandum est. *Eu.* Ista non nunc primùm audio: verùm suntne hæc vera quæ dicuntur? *Fa.* Nimiùm vera. *Eu.* Visne igitur, Fabulla, ut marito tuo persuadeam, ne posthac te contingat? Nam eo pacto tuta fueris ab isto discrimine. *Fa.* Equidem nihil malim, si possis. *Eu.* Quid præmii feret orator hic, si persuaserit? *Fa.* Dabo decem linguas bubulas fumo duratas. *Eu.* Istas malim quàm decem linguas lusciniarum. Non rejicio conditionem; verùm contractum hunc ratum esse nolim priùs quàm intercesserit stipulatio. *Fa.* Addatur, si libet, & si qua est alia cautio. *Eu.* Id fiet ex animi tui sententia post mensem exactum. *Fa.* Quin potiùs nunc fit ex animi mei sententia? *Eu.* Dicam; quia vereor nè post mensem non sit eadem animi tui sententia. Itaque & tibi solvendum esset duplex præmium, & mihi duplex esset sumenda opera, persuadendi, ac dissuadendi. *Fa.* Age, fiat ut voles. Sed interim perge demonstrare, quare viri sexus sit præstantior fœmineo. *Eu.* Video te meditatam monomachiam; quamobrem in præsentia quidem consultius arbitror tibi concedere. Aggrediar aliàs, sed armatus, nec absque subsidiario milite. Nam ubi linguâ res geritur, nè septem quidem viri pares sunt uni fœminæ. *Fa.* Nimirum hoc telo armavit nos natura, quanquam nè vos quidem elingues estis. *Eu.* Fortassis; sed ubi puellus? *Fa.* In conclavi proximo. *Eu.* Quid illic? coquit olus? *Fa.* Nugator! apud nutricem est. *Eu.* Quam mihi nutricem narras?

a Id est, ignaviores, ut numerum augeant. Nam alæ & cornua sustinent belli molem.

b Alludit ad illud Terentianum in Eunucho.

ras? An est alia nutrix quàm ea quæ mater est? *Fa.* Quidni? Vulgò fit. *Eu.* Pessimum mihi nominas authorem rei bene gerendæ, vulgum, Fabulla. Vulgò peccant, vulgò luditur aleâ, vulgò commeatur ad fornices, vulgò fraudatur, potatur, insanitur. *Fa.* Sic amicis visum est; censuerunt enim parcendum huic ætati tam teneræ. *Eu.* Atqui si natura dedit vires ad concipiendum haud dubiè dedit & ad lactandum. *Fa.* Probabile quidem est. *Eu.* Dic mihi, nonne sentis esse dulcissimum Matris vocabulum? *Fa.* Sentio. *Eu.* Itaque, si fieri posset, patereris aliam mulierem esse matrem tui partus? *Fa.* Minimè gentium. *Eu.* Cur igitur volens plus quàm dimidiatum matris nomen transfers in fœminam alienam? *Fa.* Bona verba, Eutrapele; non divido filium, sola totáque sum mater. *Eu.* Imò hic tibi, Fabulla, reclamat in os ipsa Natura. Cur terra dicitur omnium parens? An quòd gignat tantùm? Imò multò magis quòd nutriat ea quæ genuit. Quod aqua gignit, in aquis educatur. In terra nullum animantis aut plantæ genus nascitur quod eadem terra succo suo non alat. Nec est ullum animantis genus quod non alat suos fœtus. Ululæ, leones & viperæ educant partus suos; & homines suos fœtus abjiciunt? Obsecro te, quid crudelius iis qui prolem educationis tædio eduntur exponere? *Fa.* Abominanda dicis. *Eu.* Atqui non perinde factum abominantur homines. An non expositionis genus est, infantulum tenerum, adhuc à matre rubentem, matrem spirantem, matris opem atque auxilium eâ voce implorantem quæ movere dicitur & feras, tradere mulieri fortassis nec corpore salubri nec moribus integris, denique cui pluris sit pecuniæ pauxillum quàm totus infans tuus? *Fa.* Delecta est mulier salubri corporis temperaturâ. *Eu.* Hoc medici certiùs judicent quàm tu. Sed finge hîc illam tibi vel parem, vel aliquantò, si vis, superiorem; an nihil interesse censes utrùm infans tenellus cognatum illum & familiarem hauriat succum, & calore jam assueto foveatur, an alienis cogatur assuescere? Triticum in aliud solum jactum degenerat in avenam aut siliginem; vitis in alium collem translata mutat ingenium; plantula revulsa à parente terra flaccescit, ac velut emoritur, eóque, quantum fieri potest, cum terra nativa transferunt. *Fa.* Imò narrant plantas translatas & insitas exuere sylvestre ingenium, & fructus edere generosiores. *Eu.* At non protinus ut natæ sunt, ô bona. Veniet & olim hoc tempus, si Deus voluerit, ut adolescentem tuum ableges ab ædibus, literis jam ac severioribus disciplinis imbuendum;

Matris est t. m lactare, nutrire, educare, quàm parere liberos.

Periculum a nutricibus.

quæ

quæ functio patris est potiùs quam matris. Nunc ætas tenera fovenda est. Porrò cùm ad salubritatem firmitatémque corporis plurimùm refert qualis sit alimonia, tum verò præcipuè quo succo tenerum illud ac molle corpusculum imbuatur. Nam hîc quoque locum habet illud Flacci dictum. *Quo semel est imbuta recens servabit odorem Testa diu.* *Fa.* De corpore non ità multùm laboro, modò sit animus qualem optamus. *Eu.* Piè tu quidem, sed parùm philosophicé. *Fa.* Quamobrem ? *Eu.* Cur tu igitur quoties concîdis holus, quereris aciem cultri retusam esse, & jubes exacui ? Cur acum rejicis obtusâ cuspide, cùm ea res non adimat artem ? *Fa.* Non deest ars, sed obstat instrumentum parùm idoneum. *Eu.* Cur quibus est opus oculorum acie, vitant lolium & cepas ? *Fa.* Quia vitiant oculos. *Eu.* Nonne animus est qui cernit ? *Fa* Est, nam nihil vident exanimes. Sed quid agat faber vitiatâ securi ? *Eu.* Agnoscis igitur corpus esse mentis organum ? *Fa.* Apparet. *Eu.* Et fateris, vitiato corpore non agere animum, aut incomodiùs agere ? *Fa.* Non dissimile veri dicis. *Eu.* Age, videor mihi nactus ingenium philosophicum. Finge igitur animum hominis demigrare in corpus galli gallinacei; num ederet vocem quam nunc edimus ? *Fa.* Nequaquam. *Eu.* Quid obstaret ? *Fa.* Quia desunt labra, dentes, & lingua similis; nec (*a*) epiglottis, nec tres adsunt (*b*) cartilagines à tribus motæ musculis, ad quas pertinent nervi à cerebro demissi, nec fauces, nec os simile. *Eu.* Quid si in corpus suis ? *Fa.* Grunniret suillo more. *Eu.* Quid si in corpus cameli ? *Fa.* Caneret ut canit camelus. *Eu.* Quid si in corpus asini, quod evenit Apuleio ? *Fa.* Ruderet, opinor, ut asinus. *Eu.* Nimirum fatetur hoc ille, cùm cuperet inclamare Cæsarem, contractis quantum potuit labris (*c*) vix O sonuit ; Cæsarem nullo pacto potuit exprimere. Idem cùm fabulam auditam, nè excideret, describere cuperet, damnavit cogitationem tam asininam, cùm ungulas intueretur solidas. *Fa.* Et meritò. *Eu.* Ergò lippientibus oculis, minùs videt animus; oppletis sordibus auribus, minùs audit ; ubi cerebrum occupat pituita, minùs olfacit ; ubi stupet membrum, minùs sentit ; ubi malis humoribus vitiata est lingua, minùs gustat. *Fa.* Negari non potest. *Eu.* Non ob aliud, nisi quia vitiatum est organum. *Fa.* Arbitror. *Eu.* Nec inficiaris, plerumque vitiari cibo potúque. *Fa.* Fateor ; sed quid isthuc ad bonam mentem ? *Eu.* Proinde quid lolium ad perspicaces oculos ? *Fa.* Quia vitiat organum animi. *Eu.* Probè respondes. Verùm illud expedi, unde fit quòd

(*a*) Est caruncula volubilis, nunc gulam claudens, nunc arteriam asperam.

(*b*) Vide Galenum de locis affectis.

(*c*) Hoc Apuleius, Lucianum sequutus.

quòd alius alio celeriùs intelligit, ac tenaciùs meminit; alius alio citiùs irascitur, aut moderatiùs odit? *Fa.* Sic conditus est animus. *Eu.* Non sic elaberis. Unde fit ut qui prius fuit ingenio celeri, felici memoriâ, postea fiat obliviosus ac tardus, sive plagâ, sive casu, sive morbo, sive senio? *Fa.* Tu nunc mihi vidêre sophistam agere. *Eu.* Proin tu contrà fac agas sophistriam. *Fa.* Opinor hoc te velle dicere, quòd animus quemadmodum cernit & audit per oculos & aures, ita per organa quædam intelligit, meminit, amat, odit, irascitur & placatur. *Eu.* Rectè conjectas. *Fa.* Quæ tandem sunt ista organa? & ubi sunt? *Eu.* Oculos ubi sunt vides. *Fa.* Et aures, & nares, & palatum, ubi sunt scio. Et toto corpore contactum esse video, nisi cùm stupor occupat membrum. *Eu.* Amputato pede, tamen intelligit animus. *Fa.* Intelligit itidem & manu. *Eu.* At qui vehementem plagam accipit in tempus capitis aut in occipitium, concidit mortuo similis, omnique sensu suo vacat. *Fa.* Isthuc aliquoties vidi. *Eu.* Ex hoc colligis intra cranium esse intellectûs, voluntatis ac memoriæ organa, minùs quidem crassa quàm sunt aures & oculi, sed tamen materialia. Quandoquidem & spiritus, quos habemus in corpore subtilissimos, corporales sunt. *Fa.* An ista quoque vitiantur cibo potúque? *Eu.* Maximé. *Fa.* Cerebrum procul abest à stomacho. *Eu.* Ità summa fumarii pars abest à foco; tamen illi si insideas, senties vaporem. *Fa.* Non experiar. *Eu.* At si mihi non credas, sciscitare è ciconiis. Itaq; refert qui spiritus, qui vapores à stomacho subvolent in cerebrum & in organa mentis. Nam hi si crudi sint ac frigidi, recidunt in stomachum. *Fa.* Næ, tu mihi metam destillatoriam describis, quâ ex floribus herbisque succum exhalantem excipimus. *Eu.* Haud ità malè conjectas. Nam hepar, cui fel adhæret, ignis loco est, stomachus patella, cranium summæ metæ colophon, atque adeò, si vis, nasus fistulæ plumbeæ vice fungatur. Itaque ex hoc mutuo fluxu ac refluxu humorum nascitur ferè quicquid est morborum, ut variè dilabitur varius humor, nunc in oculos, nunc in stomachum, aliàs in scapulas, interdum in cervicem, alióve. Quóque magis intelligas; Cur qui vino immodico sese ingurgitant sunt malè memores? qui cibis aluntur subtiliorum spirituum, minùs torpent ingenio? Cur coriandrum memoriam emendat? Elleborus mentem purgat? Cur expletio vehemens epilepsim adducit, quæ stuporem adfert simul omnibus sensibus, quemadmodum & somnus profundus? Denique, ut immodica sitis aut inedia ingenii

ingenii memoriæque vim elidit in pueris; ità cibus immodicus in pueris gignit ingenii stuporem, si credimus Aristoteli, nimirum igniculo mentis velut obruto ingestâ materiâ. *Fa.* Estne igitur corporeus animus, ut à rebus corporalibus afficiatur? *Eu.* Animi rationalis natura non corrumpitur quidem ipsa, sed organis vitiatis impeditur illius vis & actio; velut artifex frustra valet arte, si destituatur idoneis instrumentis. *Fa.* Quantâ, quâve specie est animus? *Eu.* Ridiculè percontaris de magnitudine aut figura, cùm fatearis incorporeum. *Fa.* Ego corpus intelligo quod sentitur. *Eu.* Imò quæ non sentiuntur perfectissima sunt, veluti Deus & Angeli. *Fa.* Audio Deum & angelos spiritus appellari, at spiritum sentimus. *Eu.* Hâc voce literæ Sacræ ob rudes homines balbutiunt Mentem significantes puram ab omni commercio rerum sensibilium. *Fa.* Quid igitur interest inter angelum & animum? *Eu.* Hoc ipsum quod inter limacem & cochleam, aut, si mavis, testudinem. *Fa.* Corpus igitur domicilium est animi magis quàm instrumentum. *Eu.* Nihil vetat instrumentum adjunctum dici domicilium. Atque hac quidem de re variant philosophorum sententiæ. Sunt qui dicant corpus esse vestem animæ, sunt qui domicilium, sunt qui instrumentum, sunt qui harmoniam. Horum quodcunque dixeris consequitur actiones animi corporis affectionibus impediri. Primùm, si quod vestis est corpori, idem corpus est animo, quantum ad corporis valetudinem faciat vestis declaravit Hercules: nè quid de coloribus, aut pilorum pelliúmque generibus referam. Cæterùm an eadem anima sufficiat pluribus corporibus deterendis, quemadmodum corpus multas deterit vestes, viderit Pythagoras. *Fa.* Non incommodum foret, si juxta Pythagoram liceret, ut vestibus, ità corporibus mutatoriis uti; sic, ut mensibus hybernis sumeretur corpus obesum crassaque texturæ, æstivis rarius & gracilius. *Eu.* Atqui parùm, opinor, esset commodum, si quemadmodum multis vestibus detritis, tandem & corpus deterimus; ità multis corporibus detritis, tandem & anima senesceret deficerétque. *Fa.* Non sanè. *Eu.* Jam quemadmodum ad corporis salubritatem agilitatémque refert quâ veste sit amictum, ità refert quod corpus circumferat anima. *Fa.* Profectò si corpus vestis est animæ, video multos homines admodum variè cultos. *Eu.* Sic est, & tamen nonnulla pars hujus rei sita est in nobis, quam commodè vestiatur anima. *Fa.* Valeat igitur vestis; dic aliquid de domicilio. *Eu.* Atqui nè quod dico tibi videatur

videatur commentum, Fabulla, ipse Dominus Jesus suum corpus *templum* appellat: & Petrus Apostolus suum corpus *tabernaculum* appellat. Nec defuerunt qui corpus dixerunt animæ sepulchrum, σῶμα dictum arbitrantes quasi σῆμα· alii carcerem mentis appellârunt, nonnulli præsidium, velut arcem munitam. Quorum animus est undiquaque purus, in templo habitat. Qui non tenentur amore rerum corporaliũ, horum animus agit in tabernaculo, libenter exsiliturus si vocet imperator. Qui prorsus excæcati sunt vitiis spurcissimis, ut nunquam aspirent ad auram libertatis Evangelicæ, horum animus jacet in sepulchro. Cæterùm qui modestè luctantur cum vitiis, nec adhuc possunt quod volunt, horum animus habitat in carcere, subindè clamans ad liberatorem omnium, *Educ de carcere animam meam, ut confiteatur nomini tuo, Domine*. Qui gnaviter pugnant cum Satana, vigilantes & excubantes adversus insidias illius, qui *circumit ut Leo quærens quem devoret*, horum animus versatur in præsidio, unde injussu imperatoris non licet discedere. *Fa*. Si corpus est animi domicilium, plurimos video quorum animus malè habitat. *Eu*. Sic est, videlicet in ædibus perstillantibus, opacis, ventis omnibus obnoxiis, fumosis, pituitosis, laceris ac ruinosis, denique putribus & infectis. Et tamen Cato primam felicitatis partem judicat, *Bene habitare*. *Fa*. Tolerabilis rès, si liceret in aliud immigrare domicilium. *Eu*. Emigrare non licet, nisi cum evocat * locator. Veruntamen si non licet emigrare, licet arte curâque nostrâ domicilium animi commodius reddere; quemadmodum in ædibus mutantur fenestræ, attollitur solum, incrustantur aut convestiuntur tabulatis parietes, situs igni suffitúque purgatur. Id in senili corpore jámque ruinam minitante difficillimum est. Plurimùm autem conducit, si puerile corpus ab ipso protinus ortu sicut oportet curetur. *Fa*. Tu quidem matrem ac nutricem medicam esse jubes. *Eu*. Planè jubeo, quod attinet ad delectum ac moderationem cibi potûsque, motûs, somni, balneorum, unctionum, frictionum, vestitûs. Quàm multos esse censes qui gravissimis morbis ac vitiis obnoxii sunt, epilepsiæ, gracilitati, imbecillitati, surditati, fractis lumbis, distortis membris, infirmo cerebro, stupori mentis, non ob aliud nisi quòd à nutricibus indiligenter curati sunt? *Fa*. Demiror te non pro pictore factum fuisse Franciscanum, qui tam bellè concioneris. *Eu*. Ubi te Claranam videro, tum ego tibi Franciscanus concionabor. *Fa*. Ego sanè libens scire cupiam quid sit Anima,

Bene habitare prima felicitatis pars.

* Significat esse conductitium.

mulque fœneratoris ollam defricari donec niteret. Eo facto, mittit puerum ad fœneratorem, qui depofito pignore drachmas duas à fœneratore fumat mutuò, fed accipiat chirographum, quod teftaretur talem ollam miffam ad ipfum. Fœnerator non agnofcens ollam, utpote defrictam ac nitentem, recipit pignus, dat chirographum, & numerat pecuniam: eâ fpecuniâ puer emit vinum. Ità profpectum eft convivio. Tandem cum appararetur prandium fœneratori, defiderata eft olla. Hîc jurgium adverfus coquam. Ea cùm gravaretur, conftanter affirmavit, neminem eo die fuiffe in culina præter Antonium. Improbum videbatur hoc fufpicari de facrifico. Tandem itum eft ad illum, exploratum an apud illum effet olla: nè mufca quidem olla, reperta. Quid multis? Seriò flagitata eft ab illo olla quòd folus ingreffus effet culinam quo tempore defiderata eft. Ille faffus eft fumpfiffe commodatò ollam quandam, fed quam remififfet illi unde fumpferat. Id cùm illi pernegarent, & incaluiffet contentio, Antonius, adhibitis aliquot teftibus, Videte, inquit, quàm periculofum eft cum horum temporum hominibus agere fine chirographo: intenderetur mihi propemodum actio furti, ni manum haberem fœneratoris. Et protulit fyngrapham. Intellectus eft dolus; fabula magno cum rifu per totam regionem diffipata eft, ollam oppignoratam ipfi cujus erat. Hujufmodi dolis libentiùs favent homines, fi commiffi fint in perfonas odiofas, præfertim eos qui folent aliis imponere. *Adol.* Næ, tu nobis mare fabularum aperuifti, nominato Antonio, fed unam duntaxat, eámque brevem, referam, quam audivi nuperrimè. Agitabant fimul convivium aliquot belli, ut dicunt, homunculi quibus nihil prius in vita quàm ridere. Inter hos erat Antonius, atque alter item, & ipfe celebris hoc genere laudis, ac velut æmulus Antonii. Porrò quemadmodum inter philofophos, fi quando conveniunt, proponi folent quæftiunculæ de rebus naturæ; ità hîc ftatim nata eft quæftio, quænam effet hominis pars honeftiffima. Alius divinabat oculos, alius cor, alius cerebrũ, alius item aliud; & fuæ quifque divinationis rationem adferebat. Antonius juffus dicere fententiam, dixit os fibi partem videri omnium honeftiffimam, & addidit caufam nefcio quam. Tum alter ille, nè quid ipfi conveniret cum Antonio, refpondit, eam partem quâ fedemus fibi videri honeftiffimam. Cùm id videretur omnibus abfurdũ, attulit hanc caufam, quòd is diceretur vulgò honoratiffimus qui primus confideret; hoc honoris competere parti quam dixiffet. Applaufum eft huic fententiæ,

tentiæ, & risum est affatim. Placuit homo sibi de hoc dicto, visusque est in eo certamine victus Antonius. Dissimulavit Antonius, qui non ob aliud detulerat ori primam honestatis laudem, nisi quòd sciret illum velut æmulum suæ gloriæ diversam partem nominaturum. Post dies aliquot cùm rursus uterque vocatus esset ad idem convivium, ingressus Antonius offendit æmulum cum aliis aliquot confabulantem, dum adornatur cœna; & aversus emisit clarum ventris crepitum ante faciem alterius. Ille indignatus, Abi inquit, scurra; ubinam didicisti mores istos? Tum Antonius, Etiam indignaris inquit. Si te salutâssem ore, resalutâsses: nunc te saluto parte corporis, vel te judice, omnium honestissimâ, & scurra vocor. Sic recuperavit priùs amissam gloriam Antonius. Diximus omnes; nunc superest ut pronunciet judex. *Ge.* Id faciam, sed non priùs quàm suum quisque cyathum ebiberit. En, auspicor: sed *Lupus in fabula.* *Po.* Haud lævum omen affert Levinus Panagathus. *Lev.* Quid actum est inter tam lepidos congerrones? *Po.* Quid aliud? certatum est fabulis, donec lupus intervenires. *Lev.* Huc igitur adsum ut perficiam fabulam, volo vos omnes cras apud me prandere prandium Theologicum. *Ge.* (a) Scythicum promittis convivium. *Lev.* (b) Αὐτὸ δείξει. Nisi fatebimini hoc fuisse vobis fabuloso convivio jucundius, non recuso dare pœnas in cœna. Nihil jucundius quàm cùm seriò tractantur nugæ.

a Id est, triste.
b Id est, *ipsa res indicabit.* Vide proverbium.

ARGUMENTUM.

Puerpera ob masculum partum magis gaudet. Mos, impius tyrannus. Mulier contendit, se non esse marito suo inferiorem. Dignitas utriusque comparatur. Lingua invictum mulieris telum. Nutricem non debere esse aliam quàm ipsam matrem. Non est mater quæ gignit, sed quæ nutrit. Ipsæ feræ fœtus suos lacte suo nutriunt. Lac sæpe nutricum infantis & ingenium & corporis habitudinem vitiat. Animus quorundam malè habitat. Cato primam felicitatis partem judicabat bene habitare. Vix semimater est quæ recusat alere quod peperit. Mater talis dicitur à μὴ τηρεῖν. Breviter, præter multarum naturalium rerum cognitionem, multa occurrunt hic moralia.

EUTRAPELUS. FABULLA.

Eu. SAlva sit optima Fabulla. *Fa.* Salve multùm Eutrapele. Sed quid tandem novæ rei accidit, quòd nunc salutator insolens adveneris, quem hoc triennio toto nemo nostrûm vidit? *Eu.* Dicam: fortè præteriens has ædes vidi (c) cornicem obvinctam candido linteo; demirabar quid esset causæ. *Fa.* Adeóne hospes es in hac regione, ut ignores hoc esse Symbolum puerperii in ædibus? *Eu.* Eho, annon pro-

c Circulum ferreum, aut aliquid hujus loco additum ostio, quo pulsetur. Græci Κορώνην vocant, vel ob figuram, vel ob garrulitatem.

prodigium est videre cornicem albam? Sed extra jocum, sciebam maximè; verùm suspicari non potui, te, puellam vixdum ingressam decimum sextum annum, tam maturè didicisse difficillimam artem gignendi liberos, quam ægre discunt quædam ante annos triginta. *Fa.* Ut tu semper es quod diceris! Eutrapele. *Eu.* Ut nunquam deest Fabullæ fabula! Demiranti igitur commodùm occurrit Polygamus. *Fa.* Is qui nuper extulit uxorem decimam? *Eu.* Is ipse: sed, quod te fugit, opinor, rursum tam ambitiosè procum agit, quasi hactenus vixerit cœlebs. Hic percontanti quid accidisset novæ rei, Muliebre corpus, inquit, in his ædibus per medium sectum est in duo. Ob quod, inquam, facinus? Si verum est, inquit, quod rumore populari jactatur hîc, materfamilias sustinuit deglubere maritum suum: simúlque cum risu subduxit sese. *Fa.* Homo crassè facetus. *Eu.* Ego me protinus intrò conjicio, tibi felicem partum gratulaturus. *Fa.* Salutem mihi gratulare, si voles, Eutrapele; felicem partum tum gratulaberis, cùm quod enixa sum videris de se præbere specimen boni viri. *Eu.* Piè tu quidem & verè, mea Fabulla. *Fa.* Nullius Fabulla sum, nisi Petronii. *Eu.* Uni quidem Petronio paris, at non uni vivis, opinor. Cæterùm hoc quoque gratulor, quòd puerum enixa es. *Fa.* Sed quas ob causas felicius judicas peperisse masculum quàm fœminam? *Eu.* Quin tu potiùs Fabulla Petronii, (jam enim vereor mea dicere) illud mihi expedi, quas ob causas vos magìs gaudetis peperisse masculos quàm fœminas. *Fa.* Quid aliæ sentiant, nescio; ego nunc me gaudeo peperisse masculum, quia sic visum est Deo: si maluisset ille puellam, maluissem & ipsa. *Eu.* An putas Deo tantum esse otii, ut etiam parturientibus obstetricetur? *Fa.* Quid agat ille potiùs, Eutrapele, quàm ut propagatione servet quod condidit? *Eu.* Quid agat? ô bona. Imò, ni Deus esset, non arbitror suffecturum tot negotiis. Exsulat Christiernus Danorum rex, pius Evangelii fautor: Franciscus Galliarum rex hospes est Hispaniarum, nescio quàm ex ipsius animi sententia, vir certè dignus meliore fortunâ: Carolus molitur monarchiæ proferre pomœria: Ferdinandus rerum suarum satagit in Germania: (*a*) Bulimia pecuniarum urget aulas omnes: periculosos motus concitant agricolæ, nec tot stragibus ab instituto deterrentur: populus meditatur (*b*) Anarchiam: periculosis factionibus collabitur Ecclesiæ domus; hinc atque hinc distrahitur illa Jesu tunica inconsutilis: Vinea Domini non ab uno jam apro vastatur, simúlque pericli-

(*a*) *Summus fames*, ut aliàs dictum.
(*b*) Cùm nullo principe tumultuatur populus.

periclitatur sacerdotum cum decimis autoritas, Theologorum dignitas, monachorum majestas: nutat confessio, vacillant vota, labascunt leges Pontificiæ, vocatur in discrimen Eucharistia, exspectatur Antichristus, totus orbis parturit nescio quid magni mali. Interim superant & imminent Turcæ, nihil non populaturi si successerit quod agunt: & tu rogas quid agat potiús? Imò tempus arbitror, ut suo quoque regno prospiciat in tempore. *Fa.* Quod hominibus videtur maximum, id fortasse videtur Deo nullius momenti. Sed ab hac fabula Dei personam, si vis, secludamus. Dic quæ te causæ moveant, ut felicius existimes peperisse catulum quàm catellam. *Eu.* Piæ mentis est, hoc judicare optimum quod dedit Deus citra controversiam optimus. Verùm si Deus tibi daret poculum crystallinum, nonne maximas ageres gratias? *Fa.* Agerem. *Eu.* Quid si idem daret vitreum, num pares ageres? Sed vereor nè tibi molestiam adferam pro solatio, hæc apud te philosophans. *Fa.* Imò Fabullæ nihil est jam à fabulis periculi. Jam quartam hebdomadam decumbo, satísque valeo vel ad luctam. *Eu.* Quin igitur è nido provolas? *Fa.* Vetuit rex. *Eu.* Qui rex? *Fa.* Imò tyrannus. *Eu.* Qui? quæso *Fa.* Syllabâ dicam, mos. *Eu.* Heu! Quàm iste rex multa præter [illegible] exigit? Pergamus igitur philosophari de crystallo & vitro. *Fa.* Marem, uti conjicio, naturâ præstantiorem ac firmiorem judicas quàm fœminam. *Eu.* Sic arbitror. *Fa.* Nimirum viris authoribus. Num igitur viri vivaciores sunt quàm fœminæ? num à morbis immunes? *Eu.* Nequaquam, sed in genere viribus antecellunt. *Fa.* Sed ipsi rursus superantur à camelis. *Eu.* Imò prior creatus est masculus. *Fa.* Prior conditus est Adam quàm Christus. Et solent artifices in posterioribus seipsos vincere. *Eu.* At Deus mulierem viro subjecit. *Fa.* Non statim melior est qui imperat, & nuptam subjicit, non fœminam: ac rursus nuptam ità subjicit, ut cùm utrique sit potestas alterius, mulierem tamen velit viro morem gerere, non ut præstantiori, sed ut ferociori. Dic, Eutrapele, uter infirmior, qui cedit alteri, an cui ceditur? *Eu.* Tibi quidem hic cedam, si mihi declarâris quid senserit Paulus scribens Corinthiis, cùm *viri caput* dicit esse *Christum, mulieris caput virum:* rursus cùm *virum* dicit *imaginem & gloriam Dei, mulierem gloriam viri.* *Fa.* Istud expediam, si mihi declarâris, an solis viris datum sit esse membra Christi. *Eu.* Absit: id quidem datum est omnibus hominibus per fidem. *Fa.* Quî fit igitur, ut caput unum cùm sit, non habeatur

atur

atur omnibus membris commune? Deinde, Cùm Deus hominem fingeret ad imaginem sui, utrùm hanc imaginem expresserit in corporis figura, an in animi dotibus? *Eu.* In animi dotibus. *Fa.* At in his quid tandem habent viri nobis præcellentius? In utro sexu plures sunt temulentiæ, rixæ, pugnæ, cædes, bella rapinæ & adulteria? *Eu.* At soli viri bellum gerimus pro patria. *Fa.* Sed iidem sæpius deserto loco turpiter fugitis; nec semper pro patria, sed frequentiùs pro sordido solariolo deseritis uxorem & liberos, & pejores gladiatoribus, ultro corpora vestra traditis in servilem necessitatem vel moriendi, vel occidendi. Jam ut maximè jactes mihi virtutem bellicam, nemo vestrûm, si semel esset expertus quid sit parere, non mallet decies in acie stare, quàm subire semel quod nobis toties est experiendum. In bello non semper venitur ad manus; & si venitur, non in quavis exercitus parte discrimen est. (a) Tui similes disponuntur in acie media, alius est in subsidiis, alius tutò sedet (b) post principia, denique, plurimos servat deditio & fuga: nobis comminus cum morte confligendum est. *Eu.* Ista non nunc primùm audio: verùm suntne hæc vera quæ dicuntur? *Fa.* Nimium vera. *Eu.* Visne igitur, Fabulla, ut marito tuo persuadeam, ne posthac te contingat? Nam eo pacto tuta fueris ab isto discrimine. *Fa.* Equidem nihil malim, si possis. *Eu.* Quid præmii feret orator hic, si persuaserit? *Fa.* Dabo decem linguas bubulas fumo duratas. *Eu.* Istas malim quàm decem linguas lusciniarum. Non rejicio conditionem; verùm contractum hunc ratum esse nolim priùs quàm intercesserit stipulatio. *Fa.* Addatur, si libet, & si qua est alia cautio. *Eu.* Id fiet ex animi tui sententia post mensem exactum. *Fa.* Quin potiùs nunc fit ex animi mei sententia? *Eu.* Dicam; quia vereor ne post mensem non sit eadem animi tui sententia. Itaque & tibi solvendum esset duplex præmium, & mihi duplex esset sumenda opera, persuadendi, ac dissuadendi. *Fa.* Age, fiat ut voles. Sed interim perge demonstrare, quare viri sexus sit præstantior fœmineo. *Eu* Video te meditatam monomachiam; quamobrem in præsentia quidem consultius arbitror tibi concedere. Aggrediar aliàs, sed armatus, nec absque subsidiario milite. Nam ubi linguâ res geritur, ne septem quidem viri pares sunt uni fœminæ. *Fa.* Nimirum hoc telo armavit nos natura, quanquam ne vos quidem elingues estis. *Eu.* Fortassis; sed ubi puellus? *Fa* In conclavi proximo. *Eu.* Quid illic? coquit olus? *Fa.* Nugator! apud nutricem est. *Eu.* Quam mihi nutricem narras?

a Id est, ignaviores, ut numerum augeant. Nam alæ & cornua sustinent belli molem.

b Allusit ad illud Terentianum in Eunucho.

ras? An est alia nutrix quàm ea quæ mater est? *Fa.* Quid-ni? Vulgò fit. *Eu.* Pessimum mihi nominas authorem rei bene gerendæ, vulgum, Fabulla. Vulgò peccant, vulgò luditur aleâ, vulgò commeatur ad fornices, vulgò fraudatur, potatur, insanitur *Fa.* Sic amicis visum est; censuerunt enim parcendum huic ætati tam teneræ. *Eu.* Atqui si natura dedit vires ad concipiendum haud dubiè dedit & ad lactandum. *Fa.* Probabile quidem est. *Eu.* Dic mihi, nonne sentis esse dulcissimum Matris vocabulum? *Fa.* Sentio. *Eu* Itaque, si fieri posset, patereris aliam mulierem esse matrem tui partûs? *Fa.* Minimè gentium. *Eu.* Cur igitur volens plus quàm dimidiatum matris nomen transfers in fœminam alienam? *Fa.* Bona verba, Eutrapele; non divido filium, sola totáque sum mater. *Eu.* Imò hic tibi, Fabulla, reclamat in os ipsa Natura. Cur terra dicitur omnium parens? An quòd gignat tantùm? Imò multò magis quòd nutriat ea quæ genuit. Quod aqua gignit, in aquis educatur. In terra nullum animantis aut plantæ genus nascitur quod eadem terra succo suo non alat. Nec est ullum animantis genus quod non alat suos fœtus. Ululæ, leones & viperæ educant partus suos; & homines suos fœtus abjiciunt? Obsecro te, quid crudelius iis qui prolem educationis tædio eduntur exponere? *Fa.* Abominanda dicis. *Eu.* Atqui non perinde factum abominantur homines. An non expositionis genus est, infantulum tenerum, adhuc à matre rubentem, matrem spirantem, matris opem atque auxilium eâ voce implorantem quæ movere licitur & feras, tradere mulieri fortassis nec corpore salubri nec moribus integris, denique cui pluris sit pecuniæ pauxillum quàm totus infans tuus? *Fa.* Delecta est mulier salubri corporis temperaturâ. *Eu.* Hoc medici certiùs judicent quàm tu. Sed finge hîc illam tibi vel parem, vel aliquantò, si vis, superiorem; an nihil interesse censes utrùm infans tenellus cognatum illum & familiarem hauriat succum, & calore jam assueto foveatur, an alienis cogatur assuescere? Triticum in aliud solum jactum degenerat in avenam aut siliginem; vitis in alium collem translata mutat ingenium; plantula revulsa à parente terra flaccescit, ac velut emoritur, eóque, quantum fieri potest, cum terra nativâ transferunt. *Fa.* Imò narrant plantas translatas & insitas exuere sylvestre ingenium, & fructus edere generosiores. *Eu.* At non protinus ut natæ sunt, ô bona. Veniet & olim hoc tempus, si Deus voluerit, ut adolescentem tuum ableges ab ædibus, literis jam ac severioribus disciplinis imbuendum; quæ

Matris est tam lactare, nutrire, educare, quàm parere liberos.

Periculum a nutricibus.

quæ functio patris est potiùs quam matris. Nunc ætas tenera fovenda est. Porrò cùm ad salubritatem firmitatémque corporis plurimùm refert qualis sit alimonia, tum verò præcipuè quo succo tenerum illud ac molle corpusculum imbuatur. Nam hîc quoque locum habet illud Flacci dictum. *Quo semel est imbuta recens servabit odorem Testa diu.* *Fa.* De corpore non ità multùm laboro, modò sit animus qualem optamus. *Eu.* Piè tu quidem, sed parùm philosophicè. *Fa.* Quamobrem ? *Eu.* Cur tu igitur quoties concîdis holus, quereris aciem cultri retusam esse, & jubes exacui ? Cur acum rejicis obtusâ cuspide, cùm ea res non adimat artem ? *Fa.* Non deest ars, sed obstat instrumentum parùm idoneum. *Eu.* Cur quibus est opus oculorum acie, vitant lolium & cepas ? *Fa.* Quia vitiant oculos. *Eu.* Nonne animus est qui cernit ? *Fa* Est, nam nihil vident exanimes. Sed quid agat faber vitiatâ securi ? *Eu.* Agnoscis igitur corpus esse mentis organum ? *Fa.* Apparet. *Eu.* Et fateris, vitiato corpore non agere animum, aut imcomodiùs agere ? *Fa.* Non dissimile veri dicis. *Eu.* Age, videor mihi nactus ingenium philosophicum. Finge igitur animum hominis demigrare in corpus galli gallinacei; num ederet vocem quam nunc edimus ? *Fa.* Nequaquam. *Eu.* Quid obstaret ? *Fa.* Quia desunt labra, dentes, & lingua similis; nec (*a*) epiglottis, nec tres adsunt (*b*) cartilagines à tribus motæ musculis, ad quas pertinent nervi à cerebro demissi, nec fauces, nec os simile. *Eu.* Quid si in corpus suis ? *Fa.* Grunniret suillo more. *Eu.* Quid si in corpus cameli ? *Fa.* Caneret ut canit camelus. *Eu.* Quid si in corpus asini, quod evenit Apuleio ? *Fa.* Ruderet, opinor, ut asinus. *Eu.* Nimirum fatetur hoc ille, cùm cuperet inclamare Cæsarem, contractis quantum potuit labris (*c*) vix O sonuit ; Cæsarem nullo pacto potuit exprimere. Idem cùm fabulam auditam, nè excideret, describere cuperet, damnavit cogitationem tam asininam, cùm ungulas intueretur solidas. *Fa.* Et meritò. *Eu.* Ergò lippientibus oculis, minùs videt animus ; oppletis sordibus auribus, minùs audit ; ubi cerebrum occupat pituita, minùs olfacit ; ubi stupet membrum, minùs sentit ; ubi malis humoribus vitiata est lingua, minùs gustat. *Fa.* Negari non potest. *Eu.* Non ob aliud, nisi quia vitiatum est organum. *Fa.* Arbitror. *Eu.* Nec inficiaris plerumque vitiari cibo potúque. *Fa.* Fateor ; sed quid isthuc ad bonam mentem ? *Eu.* Proinde quid lolium ad perspicaces oculos ? *Fa.* Quia vitiat organum animi. *Eu.* Probè respondes. Verùm illud expedi; unde fit

quòd

(*a*) Est caruncula volubilis, nunc gulam claudens, nunc arteriam asperam.

(*b*) Vide Galenum de locis affectis.

(*c*) Hoc Apuleius, Lucianum sequutus.

quòd alius alio celeriùs intelligit, ac tenaciùs meminit; alius alio citiùs irascitur, aut moderatiùs odit? *Fa.* Sic conditus est animus. *Eu.* Non sic elaberis. Unde fit ut qui priùs fuit ingenio celeri, felici memoriâ, postea fiat obliviosus ac tardus, sive plagâ, sive casu, sive morbo, sive senio? *Fa.* Tu nunc mihi videre sophistam agere. *Eu.* Proin tu contrà fac agas sophistriam. *Fa.* Opinor hoc te velle dicere, quòd animus quemadmodum cernit & audit per oculos & aures, ita per organa quædam intelligit, meminit, amat, odit, irascitur & placatur. *Eu.* Rectè conjectas. *Fa.* Quæ tandem sunt ista organa? & ubi sunt? *Eu.* Oculos ubi sunt vides. *Fa.* Et aures, & nares, & palatum, ubi sunt scio. Et toto corpore contactum esse video, nisi cùm stupor occupat membrum. *Eu.* Amputato pede, tamen intelligit animus. *Fa.* Intelligit itidem & manu. *Eu.* At qui vehementem plagam accipit in tempus capitis aut in occipitium, concidit mortuo similis, omnique sensu suo vacat. *Fa.* Isthuc aliquoties vidi. *Eu.* Ex hoc colligis intra cranium esse intellectûs, voluntatis ac memoriæ organa, minùs quidem crassa quàm sunt aures & oculi, sed tamen materialia. Quandoquidem & spiritus, quos habemus in corpore subtilissimos, corporales sunt. *Fa.* An ista quoque vitiantur cibo potúque? *Eu.* Maximé. *Fa.* Cerebrum procul abest à stomacho. *Eu.* Ità summa fumarii pars abest à foco; tamen illi si insideas, senties vaporem. *Fa.* Non experiar. *Eu.* At si mihi non credas, sciscitare è ciconiis. Itaq; refert qui spiritus, qui vapores à stomacho subvolent in cerebrum & in organa mentis. Nam hi si crudi sint ac frigidi, recidunt in stomachum. *Fa.* Næ, tu mihi metam destillatoriam describis, quâ ex floribus herbisque succum exhalantem excipimus. *Eu.* Haud ità malè conjectas. Nam hepar, cui fel adhæret, ignis loco est, stomachus patella, cranium summæ metæ colophon, atque adeò, si vis, nasus fistulæ plumbeæ vice fungatur. Itaque ex hoc mutuo fluxu ac refluxu humorum nascitur ferè quicquid est morborum, ut variè dilabitur varius humor, nunc in oculos, nunc in stomachum, aliàs in scapulas, interdum in cervicem, alióve. Quóque magis intelligas; Cur qui vino immodico sese ingurgitant sunt malè memores? qui cibis aluntur subtiliorum spirituum, minùs torpent ingenio? Cur coriandrum memoriam emendat? Elleborus mentem purgat? Cur expletio vehemens epilepsim adducit, quæ stuporem adfert simul omnibus sensibus, quemadmodum & somnus profundus? Denique, ut immodica sitis aut inedia

ingenii

ingenii memoriæque vim elidit in pueris; ità cibus immodicus in pueris gignit ingenii stuporem, si credimus Aristoteli, nimirum igniculo mentis velut obruto ingestâ materiâ. *Fa.* Estne igitur corporeus animus, ut à rebus corporalibus afficiatur? *Eu.* Animi rationalis natura non corrumpitur quidem ipsa, sed organis vitiatis impeditur illius vis & actio; velut artifex frustra valet arte, si destituatur idoneis instrumentis. *Fa.* Quantâ, quâve specie est animus? *Eu.* Ridiculè percontaris de magnitudine aut figura, cùm fatearis incorporeum. *Fa.* Ego corpus intelligo quod sentitur. *Eu.* Imò quæ non sentiuntur perfectissima sunt, veluti Deus & Angeli. *Fa.* Audio Deum & angelos spiritus appellari, at spiritum sentimus. *Eu.* Hâc voce literæ Sacræ ob rudes homines balbutiunt Mentem significantes puram ab omni commercio rerum sensibilium. *Fa.* Quid igitur interest inter angelum & animum? *Eu.* Hoc ipsum quod inter limacem & cochleam, aut, si mavis, testudinem. *Fa.* Corpus igitur domicilium est animi magis quàm instrumentum. *Eu.* Nihil vetat instrumentum adjunctum dici domicilium. Atque hacquidem de re variant philosophorum sententiæ. Sunt qui dicant corpus esse vestem animæ, sunt qui domicilium, sunt qui instrumentum, sunt qui harmoniam. Horum quodcunque dixeris consequitur actiones animi corporis affectionibus impediri. Primùm, si quod vestis est corpori, idem corpus est animo, quantum ad corporis valetudinem faciat vestis declaravit Hercules: nè quid de coloribus, aut pilorum pelliúmque generibus referam. Cæterùm an eadem anima sufficiat pluribus corporibus deterendis, quemadmodum corpus multas deterit vestes, viderit Pythagoras. *Fa.* Non incommodum foret, si juxta Pythagoram liceret, ut vestibus, ità corporibus mutatoriis uti; sic, ut mensibus hybernis sumeretur corpus obesum crassaque texturæ, æstivis rarius & gracilius. *Eu.* Atqui parùm, opinor, esset commodum, si quemadmodum multis vestibus detritis, tandem & corpus deterimus; ità multis corporibus detritis, tandem & anima senesceret deficerétque. *Fa.* Non sanè. *Eu.* Jam quemadmodum ad corporis salubritatem agilitatémque refert quâ veste sit amictum, ità refert quod corpus circumferat anima. *Fa.* Profectò si corpus vestis est animæ, video multos homines admodum variè cultos. *Eu.* Sic est, & tamen nonnulla pars hujus rei sita est in nobis, quam commodè vestiatur anima. *Fa.* Valeat igitur vestis; dic aliquid de domicilio. *Eu.* Atquinè quod dico tibi

videatur

videatur commentum, Fabulla, ipse Dominus Jesus suum corpus *templum* appellat: & Petrus Apostolus suum corpus *tabernaculum* appellat. Nec defuerunt qui corpus dixerunt animæ sepulchrum, σῶμα dictum arbitrantes quasi σῆμα· alii carcerem mentis appellârunt, nonnulli præsidium, velut arcem munitam. Quorum animus est undiquaque purus, in templo habitat. Qui non tenentur amore rerum corporaliū, horum animus agit in tabernaculo, libenter exsiliturus si vocet imperator. Qui prorsus excæcati sunt vitiis spurcissimis, ut nunquam aspirent ad auram libertatis Evangelicæ, horum animus jacet in sepulchro. Cæterùm qui modestè luctantur cum vitiis, nec adhuc possunt quòd volunt, horum animus habitat in carcere, subindè clamans ad liberatorem omnium, *Educ de carcere animan meam, ut confiteatur nomini tuo, Domine.* Qui gnaviter pugnant cum Satana, vigilantes & excubantes adversus insidias illius, qui *circumit ut Leo quærens quem devoret*, horum animus versatur in præsidio, unde injussu imperatoris non licet discedere. *Fa.* Si corpus est animi domicilium, plurimos video quorum animus malè habitat. *Eu.* Sic est, videlicet in ædibus perstillantibus, opacis, ventis omnibus obnoxiis, fumosis, pituitosis, laceris ac ruinosis, denique putribus & infectis. Et tamen Cato primam felicitatis partem judicat, *Bene habit[...]*
Fa. Tolerabilis res, si liceret in aliud immigrare domicilium. *Eu.* Emigrare non licet, nisi cum evocat * locator. Veruntamen si non licet emigrare, licet arte curâque nostrâ domicilium animi commodius reddere; quemadmodum in ædibus mutantur fenestræ, attollitur solum, incrustantur aut convestiuntur tabulatis parietes, situs igni suffitúque purgatur. Id in senili corpore jámque ruinam minitante difficillimum est. Plurimùm autem conducit, si puerile corpus ab ipso protinus ortu sicut oportet curetur. *Fa.* Tu quidem matrem ac nutricem medicam esse jubes. *Eu.* Planè jubeo, quòd attinet ad delectum ac moderationem cibi potûsque, motûs, somni, balneorum, unctionum, frictionum, vestitûs. Quàm multos esse censes qui gravissimis morbis ac vitiis obnoxii sunt, epilepsiæ, gracilitati, imbecillitati, surditati, fractis lumbis, distortis membris, infirmo cerebro, stupori mentis, non ob aliud nisi quòd à nutricibus indiligenter curati sunt? *Fa.* Demiror te non pro pictore factum fuisse Franciscanum, qui tam bellè concioneris. *Eu.* Ubi te Claranam videro, tum ego tibi Franciscanus concionabor. *Fa.* Ego sanè libens scire cupiam quid sit Anima,

Bene habitare prima felicitatis pars.

* Significat esse conductitium.

de qua tam multa audimus dicimúsque, cùm nemo viderit. *Eu.* Imò nemo non videt cui sunt oculi. *Fa.* Video pictas animas infantuli specie. Verùm cur non adduntur alæ, quemadmodum angelis? *Eu.* Quoniam delabentibus è cœlo fractæ sunt alæ, si qua Socraticis fabulis habenda fides. *Fa.* Quomodo igitur subvolare dicuntur in cœlum? *Eu.* Quoniam fides & charitas faciunt ut illis renascantur alæ. Has

* Psal. 54.

alias petebat ille pertæsus domicilium sui corporis, dum clamat, * *Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, & volabo & requiescam?* Nec enim alias alas habet anima, cùm sit incorporea, nec ullam habet speciem quæ corporeis oculis sit conspicua; sed certiùs cernuntur ea quæ videmus animo. Credísne Deum esse? *Fa.* Maximé. *Eu.* At nihil minùs videri potest quàm Deus. *Fa.* Videtur in rebus conditis. *Eu.* Itidem videtur animus ex actione. Si quæris quid agat in corpore vivo, contemplare corpus exanime. Cùm vides hominem sentire, cernere, audire, moveri, intelligere, meminisse, ratiocinari, certiùs vides animam adesse quàm nunc vides hunc cantharum: potest enim falli sensus unus; tot argumenta sensuum non fallunt. *Fa.* Proinde, si non potes ostendere animam, sic illam notis quibusdam pinge quasi mihi velis describere Cæsarem quem nondum vidi. *Eu.* Aristotelis definitio in promptu est. *Fa.* Quæ? Nam aiunt istum esse probum rerum omnium depictorem. *Eu.* *Anima est actus corporis organici, physici, vitam habentis in potentia.*

* Græcis est ἐντελέχεια, vocabulum Philosophis peculiare. Sed Fabulla detorquet ad jureconsultos, qui distinguunt inter *iter*, *actum*, & *viam*.

Fa. * Cur *actum* vocat potiùs quàm *iter* aut *viam*? *Eu.* Non hîc cavetur aurigis aut equitibus, sed animæ ratio definitur. Et *actum* vocat formam, cujus natura est *agere*, cùm materiæ ratio sit *pati*. Omnis autem corporis motus naturalis ab anima proficiscitur. Est autem varius corporis motus. *Fa.* Intelligo. Sed cur addit *organici*? *Eu.* Quoniam anima nihil agit nisi per organa, hoc est, instrumenta corporis. *Fa.* Cur addit *physici*? *Eu.* Quia Dædalus frustrà fingeret tale corpus. Ideóque addit *vitam habentis in potentia*. Forma non agit in quidvis sed in materiam capacem. *Fa.* Quid si angelus immigraret in corpus hominis? *Eu.* Ageret quidem, sed non per organa naturalia, nec vitam daret corpori, si abesset anima. *Fa.* Habeóne jam totam animæ rationem? *Eu.* Habes Aristotelicam. *Fa.* Equidem accepi celebrem esse philosophum; & vereor nè sapientum centuriæ mihi scribant hæreseos dicam, si quid refrager. Alioqui quicquid adhuc dixit de anima hominis competit in asinum & bovem. *Eu.* Imò in scarabeum quoque & limacem.

Fa. Quid

Fa. Quid igitur intereſt inter animam bovis & hominis? *Eu.* Qui dicunt animam nihil aliud eſſe quàm harmoniam qualitatum corporis, faterentur non ità multum intereſſe, videlicet, harmoniâ ſolutâ perire animas utriſque. Nè ratione quidem diſtinguitur bovis ab hominis anima, ſed quòd boum minùs ſapit quàm hominum; quemadmodum videre eſt & homines qui minùs ſapiunt quàm bos. *Fa.* Næ iſti bubulam habent mentem. *Eu.* Attamen illud ad te pertinet, quòd pro teſtudinis qualitate modulatior eſt harmonia. *Fa.* Fateor. *Eu.* Nec parvi refert ex quo ligno quâve figurâ ſit facta teſtudo. *Fa.* Veriſimile dicis. *Eu.* Nec ex quorumlibet animantium inteſtinis fiunt canoræ fides. *Fa.* Audivi. *Eu.* Atque hæ quidem ex aëris circumfuſi madore aut ſiccitate laxantur, contrahuntur, nonnunquam & rumpuntur. *Fa.* Iſthuc vidi non ſemel. *Eu.* Hîc igitur potes opem præſtare non vulgarem infantulo tuo, ut animus illius teſtudinem habeat bene temperatam miniméque viciatam, nè laxa ſit ſegnitie, nè ſtridula ſit iracundiâ, nè rauca ſit temulentiâ. Nam hos affectus inſerit in nobis nonnunquam educatio victûſque ratio. *Fa.* Admonitionem accipio; ſed exſpecto quo pacto tuearis Ariſtotelem. *Eu.* Ille quidem deſcripſit in genere animam animantem, vegetantem ac ſentientem. Anima dat vitam, ſed non protinus animal eſt quod vivit. Vivunt enim, & ſeneſcunt, & moriuntur arbores, at non ſentiunt: quanquam his quoq; nonnulli ſenſum tribuunt * ſtupidum. In adhæſis vix deprehenditur ſenſus: in ſpongia deprehenditur ab avulſoribus; in arboribus materiarum cæſores ſenſum comperiunt, ſi quid illis credimus. Aiunt enim, ſi palmâ ferias truncum arboris quam velis cædere, quemadmodum ferè ſolent materiarii, difficiliùs arbor inciditur, ut ſemet contraxit metu. Quod autem vivit ac ſentit, animal eſt. Nihil autem prohibet eſſe vegetabile quod non ſentit, veluti fungi, betæ, caules. *Fa.* Iſta ſi vivunt utcunque, ſi ſentiunt utcunque, ſi moventur cùm adoleſcunt, quid prohibet eadem dignari animalis cognomine? *Eu.* Non ità viſum eſt majoribus, neque nobis fas eſt ab illorum placitis diſcedere, ac nè refert quidem ad hoc quod nunc agimus. *Fa.* Atqui non feram eandem eſſe animam ſcarabei & hominis. *Eu.* Non eſt eadem, ô bona, ſed ratio quadantenus communis. Animat, vegetat, ſenſibile reddit corpus tuum anima tua. Idem agit ſcarabei anima in ſuo corpore. Nam quòd quædam aliter, aut aliud agit anima hominis quàm ſcarabei, partim in cauſa eſt mate-

* Hoc ſenſit Pythagoras, nec omnino diſſimile veri eſt.

teria. Non canit, non loquitur scarabeus, quia caret organis ad hæc idoneis. *Fa.* Illud igitur dicis, si anima scarabei demigraret in corpus hominis, idem ageret quod agit anima humana. *Eu.* Imò nè si mens quidem angelica, quemadmodum dixi. Nihil autem interest inter angelum & animam humanam, nisi quòd hominis anima in hoc condita est ut agat corpus humanum naturalibus organis instructum, quemadmodum anima scarabei non movet nisi corpus scarabei: angelus non in hoc conditus est ut animet corpus, sed ut absque corporalibus organis intelligat. *Fa.* Num idem potest anima? *Eu.* Potest quidem à corpore semota. *Fa.* Non est igitur sui juris dum est in corpore. *Eu.* Non profectò, nisi si quid accidat præter communem naturæ cursum. *Fa.* Verùm tu mihi pro una anima plures animas effudisti, animantem, vegetantem, sensibilem, intelligentem, memorem, volentem, irascentem, concupiscentem. Mihi satis erat una. *Eu.* Ejusdem animæ diversæ sunt actiones: ex his varia sortitur cognomina. *Fa.* Non satis assequor quod dicis. *Eu.* At faciam ut assequaris. Tu in cubiculo es uxor, in officina es textrix aulæorum, in taberna es aulæorum venditrix, in culina es coqua, inter famulos & famulas es domina, inter liberos es mater; & tamen hæc omnia es eadem in domo. *Eu.* Satis tu quidem pingui Minervâ philosopharis. Sic igitur est animus in corpore quemadmodum ego in domo? *Eu.* Sic. *Fa.* Atqui dum ego texo in officina, non coquo in culina. *Eu.* Neque enim tu es anima tantùm, sed anima corpus circumferens: corpus autem non potest simul pluribus inesse locis; anima, quoniam est forma simplex, sic est in toto copore, ut in singulis corporis partibus sit tota, quamvìs non idem agat per omnes partes, nec eodem modo per quomodolibet affectas. Nam sapit ac meminit in cerebro, irascitur in corde, concupiscit in hepate, audit in auribus, cernit in oculis, olfacit in naribus, gustat in palato & linguâ, sentit in omnibus partibus corporis quæ nervaceum aliquid habent adjunctum: neque enim sentit in pilis nec summis unguibus; ac nè pulmo quidem per se sentit, nec hepar, fortasse nec lien. *Fa.* Proinde in quibusdam partibus animat tantùm ac vegetat. *Eu.* Ità videtur. *Fa.* Si in uno homine facit hæc omnia eadem anima, consequitur ut fœtus in utero materno statim ut augescit, quod est vitæ signum, simul & sentiat & intelligat; nisi fortè unius hominis initio plures sunt animæ, deinde cæteris cedentibus, una peragit omnia. Ità ut primùm homo fuerit planta, mox animal,

mal, postremò homo. *Eu.* Quod dicis, fortasse, non absurdum videatur Aristoteli. Nobis probabilius est, simul cum vita infundi rationalem animam, sed quæ, velut igniculus, immersa materiæ supra modum humidæ nondum queat exserere vires suas. *Fa.* Animus igitur alligatus est corpori quod agit movétque? *Eu.* Non aliter quàm testudo domui quam circumfert. *Fa.* Eam movet quidem, sed sic ut simul moveatur; quemadmodum gubernator flectit navem quò vult, sed ipse interim cum navi movetur. *Eu.* Imò quemadmodum sciurus volvit caveam rotatilem, mobilis interim & ipse. *Fa.* Sic & afficit anima corpus, ac vicissim afficitur? *Eu.* Sanè quod ad operationes attinet. *Fa* Ergò quod ad naturam pertinet, par est anima morionis animæ Solomonis. *Eu.* Nihil absurdum. *Fa.* Itaque pares sunt & angeli, quandoquidem carent materiâ, quæ parit, ut ais, inæqualitatem. *Eu.* Jam satis philosophiæ. Quin potius hæc Theologos torqueant; nos hoc agamus quod cœpimus. Si tota mater esse vis, cura corpusculum infantuli tui, quò posteaquam sese explicuit ex vaporibus mentis igniculus, bonis & commodis organis utatur. Quoties audis puerum tuum vagientem, crede illum hoc abs te flagitare. Cùm vides in pectore duos istos veluti fonticulos turgidos, ac lacteo liquore vel suapte sponte manantes, crede naturam admonere te tui officii. Alioqui cùm infans jam fari meditabitur, ac blandâ balbutie te *Mammam* vocabit, quâ fronte hoc audies ab eo cui mammam negâris, & ad conductitiam mammam relegâris, perinde quasi capræ aut ovi subjecisses? Ubi jam erit fandi potens, quid si te pro matre vocet semimatrem? Virgam expedies, opinor. Atqui vix semimater est quæ recusat alere quod peperit. Potior genituræ pars est nutricatio teneri puelli. Alitur enim non solùm lacte, sed & fragrantiâ materni corporis: requirit eundem liquorem jam notum & familiarem, quem hausit in corpore, & unde coaluit. Atque ego quidem sum in hac sententia, ut existimem in pueris ex lactis natura & indolem vitiari, non aliter quàm in frugibus & plantis terræ succus mutat ingenium ejus quod alit. An putas temerè vulgò dici, *Iste malitiam cum lacte nutricis imbibit?* Nec illud quidem opinor quod à Græcis dici solet. *Ut nutrices*, cùm significant aliquem malè pasci: paululum enim pramansi in os inserunt infantis, maximam partem deglutiunt ipsæ. Proinde nè peperit quidem quæ quod enixa est mox abjicit. Isthuc enim abortire est, non parere. Et in tales fœminas mihi competere

Nutricem adſciſcere infantulo eſt exponere.

Græcorum videtur Etymologia, qui μήτηρ dici putant à μὴ τηρεῖν, hoc eſt, à *non ſervando*. Nam prorſus conductitiam nutricem infantulo adhuc à matre tepenti adſciſcere, genus eſt expoſitionis. *Fa.* Accederem, ni electa eſſet mulier in quâ nihil deſideres. *Eu.* Ut nihil referat quòd lac bibat mollis infantia, quam ſalivam cum præmanſo cibo deglutiat; ut talis contigerit nutrix qualem haud ſcio an ulla reperiatur; an putas ullam eſſe quæ nutricationis omne tædium devorare poſſit quemadmodum mater, ſordes, aſſeſſiones, vagitus, morbos, ſervandi nunquam ſatis diligentem curam? Si eſt quæ pariter amet ut mater, erit quæ pariter curet. Quin & illud fiet, ut ſegniùs amet te filius, nativâ illâ charitate velut in duas matres diſtractâ; nec tu ſimili pietate ducêris erga filium: ut jam grandior minùs libenter ſit obtemperaturus juſſis tuis; & tu frigidiùs illius curam habitura, in cujus moribus fortaſſe videbis nutricem. Præcipuus autem diſcendi gradus eſt mutuus inter docentem ac diſcentem amor. Ergò ſi nihil deceſſerit illi nativæ pietatis fragrantiæ, faciliùs illi inſtillabis præcepta rectè vivendi. Neque enim hîc parùm valet mater, vel ob hoc quòd materiam tractet molliſſimam & in omnia ſequacem. *Fa.* Ut video, non tam facilis eſt res peperiſſe quàm vulgus exiſtimat. *Eu.* Si mihi parùm habes fidei, en tibi Paulus apertè de muliere loquens, *Salva*, inquit, *fiet per liberorum generationem*. *Fa.* Salva eſt igitur quæ peperit? *Eu.* Nequaquam, ſed addit, *Si liberi permanſerint in fide*. Nondum abſolviſti genitricis munus, niſi primùm tenerum corpuſculum filii, mox animum æquè mollem rectâ educatione finxeris. *Fa.* Atqui iſthuc in matribus in manu non eſt, ut filii perſeverent in pietate. *Eu.* Fortaſſis; ſed tantum habet momenti vigilans admonitio, ut Paulus exiſtimet matribus imputandum ſi liberi degenerent à piis moribus. Denique, ſi præſtiteris quod in te ſitum eſt, Deus opem ſuam conjunget cum tua diligentia. *Fa.* Mihi quidem, Eutrapele, tua perſuaſit oratio, ſi queas itidem perſuadere parentibus & marito. *Eu.* Iſthuc ad me recipio, modò tu me tuo juves ſuffragio. *Fa.* Polliceor. *Eu.* Sed licétne videre puellum? *Fa.* Licet maximé. Heus, Syriſca, voca nutricem unà cum infante. *Eu.* Scitus admodum puer. Vulgò dicitur veniam deberi primùm experienti. At tu primâ ſtatim experientiâ ſummam artis expreſſiſti. *Fa.* Non eſt ſculptilis imago, ut arte ſit opus. *Eu.* Verum, ſed fuſile ſigillum eſt. Utcunque

res habet, feliciſſime cecidit: utinam pari felicitate cadant imagines quas intexis aulæis. *Fa.* At tu contrà feliciùs pingis quàm gignis. *Eu.* Sic viſum eſt naturæ cum omnibus paria facere. Quàm ſolicita eſt natura nè quid pereat! Duos homines in uno repræſentavit; naſus & oculi patrem referunt, frons ac mentúm matrem exprimunt. An tu poſſes hoc tam charum pignus alienæ fidei concredere? Mihi bis crudeles videntur eſſe quæ id facere ſuſtinent. Quandoquidem non ſolùm faciunt id infantis quem ablegant periculo, verùm etiam ſuo, propterea quòd in his lac averſione corruptum ſæpenumero periculoſos morbos pariat. Itaque fit, ut dum unius formæ corporis conſulunt, parùm conſulant duorum corporum vitæ: dúmq; cavent nè contingat præproperum ſenium, conjiciunt ſeſe in mortem præproperam. Quod eſt inditum puero nomen? *Fa.* Cornelius. *Eu.* Hoc erat nomen avi paterni. Utinam virum integerrimum & moribus nobis referat. *Fa.* Dabitur opera, quod quidem in nobis erit. Sed heus, Eutrapele, unum quiddam obnixè te rogârim. *Eu.* Imò puta me tuum eſſe mancipium; impetrabis, & imperabis quæ voles. *Fa.* Proinde non priùs te (a) manumittam quàm hoc mihi beneficium cœptum abſolvas. *Eu.* Quodnam? *Fa.* Ut præſcribas mihi primùm, quibus rationibus queam infantis valetudini conſulere: deinde, cùm erit firmior, quibus rudimentis ad pietatem præparandus ſit rudis animus. *Eu.* Id faciam lubens pro mea quidem ſapientia, ſed proximo colloquio; nunc orator adeo maritum ac parentes. *Fa.* Precor exorator ut ſies.

a Quia ſe dixerat mancipium.

ARGUMENTUM.

Ogygius, religionis cauſâ peregrinatus, redit domum ſuperſtitionibus plenus. Divum Jacobum Compoſtellanum ſalutârat, quo illum voto uxor & ſocrus obligârant. Sancti tunc temporis frigidiùs coli cœperunt. Qua de re Virgo Maria ſcribit Epiſtolam plenam querelis, de neglecto Divorum cultu. Mendacium de Equite ſervato ope beatæ Virginis, dilatando anguſtiſſimam portam quâ erat elapſus. Lac Virginis B. D. Bernardus fingitur ſuxiſſe lac ex eadem B. Virginis mamma quâ puer Jeſus. Nova gemma bufonites: gemmarum varia natura. Thomæ Becketti tumulus Cantuariæ. Prodigioſam templorum magnificentiam, luxuriam & divitias perſtringit. Nautarum mores & ſcelera carpit. Abſurditas oſculandi Sanctorum reliquias, calceos, ſubligaria. Sancti aſſimilantur ovibus.

MENEDEMUS. OGYGIUS.

Me. QUid hoc novæ rei? Nonne Ogygium vicinum meum video, jam totos ſex menſes non viſum cuiquam? interiſſe rumor erat. Ipſus eſt, niſi prorſus halluci-

nor. Adibo, ac salvere jubebo. Salvus sis, Ogygi. *Og.* Salve & tu, Menedeme. *Me.* Quæ regio te nobis reddidit incolumem? Nam tristis rumor hîc sparserat te navigâsse Stygiam paludem. *Og.* Imò, gratia superis, sic interim valui, ut vix unquam antehac meliùs. *Me.* Ità semper vanitatis coarguas ejusmodi rumores. Sed quid isthuc ornatûs est? obsitus es conchis (a) imbricatis, stanneis ac plumbeis imaginibus oppletus undique, (b) culmeis ornatus torquibus; brachium habet (c) ova serpentum. *Og.* Visi divum Jacobum Compostellanum, &, hinc reversus, Virginem Parathalassiam, apud Anglos percelebrem: quin potiùs hanc revisi; nam annos ante tres inviseram. *Me.* Animi gratiâ, ut arbitror. *Og.* Imò religionis causâ. *Me.* Istam, opinor, religionem docuerunt te Græcæ literæ. *Og.* Mater uxoris voto sese obstrinxerat, ut si filia peperisset masculum vitalem, ego divo Jacobo præsens præsenti salutem dicerem, & gratias agerem. *Me.* Salutâsti divum tuo duntaxat & socrûs nomine? *Og.* Imò totius familiæ verbis. *Me.* Equidem arbitror nihilo minus salutis futurum fuisse familiæ, etiamsi Jacobum insalutatum reliquisses. Sed obsecro, quid respondit agenti gratias? *Og.* Nihil, sed offerenti munus visus est arridere, & capite leviter annuere; simulque porrexit hoc imbricatum putamen. *Me.* Cur ista potiùs donat quàm alia? *Og.* Quoniam his abundat, suggerente vicino mari. *Me.* O benignum divum, qui & obstetricatur parturientibus, & operam dat hospitibus! Verùm quodnam isthuc novum vovendi genus, ut otiosus aliis laborem imponat aliquis? Si tu te voto astringeres, ut si quod ageres feliciter cederet, ego jejunarem bis in hebdomade, an credis me facturum quod vovisses? *Og.* Non credo, etiamsi tu ipse tuo nomine vovisses. Nam tibi divis (d) os oblinere ludus est. At socrus est, mos gerendus erat. Nôsti mulierum affectus & meâ quoque referebat. *Me.* Si non præstitisses votum, quid erat periculi? *Og.* Non poterat me divus vocare in jus, fateor; sed poterat in postremum esse surdus ad vota mea, aut tacitus aliquid calamitatis immittere in meam familiam. Nôsti principum mores. *Me.* Dic mihi quid valet agitque vir optimus Jacobus? *Og.* Multò frigidiùs solito. *Me.* Quid est in causa? senium? *Og.* Nugator! scis divos non senescere. Verùm hæc nova persuasio quæ latè per orbem divagatur facit ut infrequentiùs salutetur solito: & si qui veniunt, salutant tantùm, nihil, aut quàm minimum, donant, dictitantes eam pecuniam rectiùs collocari in egenos. *Me.*

a Id est, imbricum specie variegatis. Vide Plinium lib. 9. cap. 35. de mira varietate concharum.

b E stramine factis.

c Significat globulos quibus utuntur ad numerandas preces: sic enim ova serpentum, cùm prodeunt, cohærent.

d Pro, fallere. Vide Chiliades.

(a) Impia,

(*a*) Impia persuasio! *Og* Itaque tantus Apostolus, qui solet totus gemmis & auro fulgere, nunc stat ligneus, vix sebaceam habens candelam. *Me.* Si verum est quod audio, periculum est nè reliquis divis idem veniat usu. *Og.* Imò circumfertur epistola, quam hac de re scripsit ipsa Virgo Maria. *Me.* Quæ Maria? *Og.* Quæ cognomen habet à Lapide. *Me.* Apud Rauracos, ni fallor. *Og.* Ea est. *Me.* Lapideam igitur divam mihi narras. Sed cui scripsit? *Og.* Nomen ipsa indicat epistola. *Me.* Per quem missa est? *Og.* Haud dubiè quin per angelum, qui posuerat scriptam in suggesto unde concionatur is ad quem scripta est. Et nè quid fraudis suspiceris, videbis epistolam (*b*) αὐτόγραφον. *Me.* Itáne agnoscis manum angeli qui est Virgini ab Epistolis? *Og.* Quidni? *Me.* Quo tandem argumento? *Og.* Legi Epitaphium Bedæ, quod ab angelo insculptum est: elementorum figuræ per omnia congruunt. Legi & syngrapham (*c*) D. Ægidio missam: congruunt. An non hæc satis arguunt rem? *Me.* Fásne est inspicere? *Og.* Fas, si dejeres te taciturum. *Me.* O! lapidi dixeris. *Og.* Jam sunt & (*d*) lapides hoc nomine infames, quòd nihil celent. *Me.* Muto igitur dicito, si lapidi parùm fidis. *Og.* Hâc lege recitabo: tu fac utramque arrigas aurem. *Me.* Arrexi. *Og.* "Maria mater Jesu Glaucopluto
" S.D. Quòd Lutherum secutus strenuè suades supervacane-
" um esse invocare divos, à me quidem isto nomine bonam
" magnámque iniisti gratiam, scito: Nam antehac tantùm
" non enecabar improbis mortalium opplorationibus. Ab
" una postulabantur omnia, quasi Filius meus semper in-
" fans esset, quia talis fingitur, pingitúrque in sinu meo, ut
" ex nutu matris adhuc pendeat, neque quicquam ausit ne-
" gare parenti, videlicet metuens nè, si quid neget roganti,
" ego vicissim ipsi negem mammam sitienti. Et nonnun-
" quam ea petunt à virgine quæ verecundus juvenis vix
" auderet petere à lena, quæque me pudet literis committe-
" re. Interim negotiator lucri causâ navigaturus in Hi-
" spaniam committit mihi pudicitiam suæ concubinæ. Et
" Virgo Deo sacra, abjecto velo fugam adornans, deponit
" apud me famam integritatis suæ, quam ipsa tendit prosti-
" tuere. Occlamat mihi miles impius, & ad lanienam con-
" ductus, Beata Virgo, da prædam opimam. Occlamat ale-
" ator, Fave, diva, pars lucri tibi decidetur. Et si parùm
" faveat alea, me convitiis lacerant, maléque precantur, quia
" non adfuerim sceleri Occlamat qui quæstui turpi semet
" exponit, Da proventum uberem. Siquid negem, illico
" recla-

a Ironia est, cùm sit admodum pia.

b Id est, *ab ipsa scriptam*; quemadmodum oraculo dicuntur αὐτόφωνα *ab ipso Deo reddita voce.* Virg. *Ipsa canas oro.*

c Nota est fabula de Carolo Magno, qui cùm desperaret veniam admissorum, S. Ægidius impetravit syngrapham ab angelo continentem hunc versiculum, *Ægidii merito Caroli peccata remitto.*

d Sentit de Lydio lapide, qui dicitur *Index*: is prodit aurum subærarum aut imitatitium. Lege apud Ovid. fab. de Batto in lapidem verso.

> Stulta & idololatrica supplicatio ad B. V.

" reclamant, Ergò nè sis mater misericordiæ. Aliorum vo-
" ta non tam impia sunt quàm inepta. Clamat innupta,
" Maria, da mihi formosum ac divitem sponsum. Clamat
" nupta, Da mihi bellos catulos. Clamat gravida, Da mihi
" facilem partum. Clamat anus, Da diu vivere sine tussi
" sitíque. Clamat senex delirus, Da repubescere. Clamat
" philosophus, Da nodos insolubiles nectere. Clamat Sacer-
" dos, Da sacerdotium opimum. Clamat Episcopus, Serva
" meam Ecclesiam. Clamat nauta, Da prosperos cursus.
" Clamat præfectus, Ostende mihi filium tuum antequam
" moriar. Clamat aulicus, Da verè confiteri in mortis arti-
" culo. Clamat rusticus, Da tempestivam pluviam. Clamat
" rustica, Serva gregem, & armentum incolume. Si quid re-
" nuo, illico sum crudelis. Si relego ad filium, audio, Vult
" ille quicquid tu vis. Itáne ego sola, & mulier, & virgo, da-
" bo operam navigantibus, belligerantibus, negotiantibus,
" ludentibus aleâ, nubentibus, parturientibus, satrapis,
" regibus & agricolis? Atqui quod dixi minimum est præ
" his quæ patior. Sed his negotiis nunc multò minùs gra-
" vor: quo quidem nomine tibi gratias agerem maximas,
" nisi commodum hoc incommodum majus secum trahe-
" ret; plus est otii, sed minus est honorum, minus est opum.
" Antè salutabar, Regina cœlorum, Domina mundi; nunc
" vix à paucis audio, Ave Maria. Antè vestiebar gemmis &
" auro, abundabam mutatoriis, deferebantur aurea gem-
" meáque donaria: nunc vix tegor dimidiato palliolo, eo-
" que corroso à muribus. Proventûs autem annui vix tan-
" tum est ut alam miserum (a) æditaum, qui accendat lu-
" cernulam aut candelam sebaceam. Atque hæc tamen pote-
" rant ferri, ni majora etiam moliri dicereris. Huc tendis,
" ut aiunt, ut quicquid usquam est divorum exigas ex æ-
" dibus sacris. Etiam atque etiam vidi quid agas. Non deest
" aliis divis quo suam ulciscantur injuriam. Ejectus è
" templo Petrus, potest tibi vicissim occludere regni cœ-
" lestis ostium. Paulus habet gladium; Bartholomæus cul-
" tro armatus est; Guilielmus sub pallio monachi totus ar-
" matus est, non sine gravi lancea. Quid autem agas cum
" Georgio, & equite & (b) cataphracto, hastâ simul & gla-
" dio formidabili? Nec inermis est Antonius; habet (c) sa-
" crum ignem. Sunt item & cæteris sua vel arma, vel mala,
" quæ quibus volunt immittunt. Me verò, quantumvis inter-
" mem, non tamen ejicies, nisi simul ejecto Filio quem ulnis
" teneo. Ab hoc non me patiar divelli: aut hunc unà mecum
" extru-

> a Quem veteres, ut indicat Varro, Æditimum vocabant, Custos erat tuendæ sacræ ædis.
>
> b Id est, gravi armaturâ munito.
>
> c Hoc enim nomine Sanctum illum amabilem reddidere formidabilem: quemadmodum Ioannem Baptistam, præter alios, morbo comitiali, Hubertum hydrophobo, item alios aliis malis. Et hæc vertimus in quæstum nostrum, cujus studiosiores sumus quàm servandarum animarum.

" extrudes, aut utrumque relinques, nisi mavis habere templum sine Christo. Hæc te scire volui: tu cogita quid " mihi respondendum censeas. Nam mihi planè res cordi " est. Ex æde nostra lapidea, Cal. Aug. anno Filii mei " passi 1524. Virgo lapidea meâ manu subscripsi. *Me.* Minax profectò ac formidabilis epistola. Cavebit, opinor, Glaucoplutus. *Og.* Si sapit. *Me.* Quamobrem non eadem de re scripsit huic optimus ille Jacobus? *Og.* Nescio, nisi quòd longiùs abest, & his temporibus intercipiuntur omnes epistolæ. *Me.* Sed quis Deus te redegit in Angliam? *Og.* Ventus illuc invitabat mirè secundus, atque id propemodum eram pollicitus Divæ Parathalassiæ, me post biennium ipsam revisurum. *Me.* Quid petiturus ab illa? *Og.* Nihil novi, nisi illa vulgaria, familiam incolumem, rem uberiorem, longævam lætámque vitam in hoc seculo, & perennem felicitatem in futuro. *Me.* Non poterat eadem præstare Virgo Mater apud nos? Habet Antverpiæ templum longè augustius quàm in Parathalasso. *Og.* Haud nego posse; verùm aliis in locis alia largitur: sive sic visum est animo illius; sive ut est benigna, semet in hoc nostris affectibus accommodat. *Me.* De Jacobo frequenter audivi: sed obsecro te, describe mihi regnum istius Parathalassiæ. *Og.* Equidem expediam quàm potero paucissimis. Celeberrimum nomen est per universam Angliam, nec temere reperias in ea insula qui speret res suas fore salvas, quin illam quotannis aliquo munusculo pro facultatum modulo salutârit. *Me.* Ubi habet? *Og.* Ad extremum Angliæ finem inter Occidentem & Septentrionem, haud procul à mari, passuum ferè tribus millibus, vicus est vix aliâ re victitans quàm commeantium frequentiâ. Collegium est canonicorum, sed quibus à Latinis Regulæ cognomen additur; medium genus inter monachos & canonicos quos Seculares appellant. *Me.* Amphibios mihi narras; quod genus est fiber. *Og.* Imò & crocodilus. Sed omissis cavillis, tribus verbis expediam quod vis. In odiosis canonici sunt, in favorabilibus monachi. *Me.* Adhuc quidem mihi ænigma refers. *Og.* Quin addam Apodixin mathematicam. Si Romanus Pontifex fulmine feriat omnes monachos, tum canonici fuerint, non monachi: Sin idem permittat omnibus monachis uxorem ducere, tum fuerint monachi. *Me.* O novos favores! utinam abducant & meam. *Og.* Sed ut ad rem: Collegium hoc vix alios habet proventus quàm ex liberalitate Virginis. Nam majora quidem donaria servantur: Cæterùm si quid est nummorum, aut levioris

Demonstratio quæ propriè est Mathematicis per literas depictas.

vioris pretii, cedit in alimoniam gregis & præfecti, quem illi Priorem vocant. *Me.* Probæ vitæ? *Og.* Non illaudatæ; pietate ditiores quàm annuo censu. Templum est nitidum & elegans; verùm in eo non habitat Virgo, sed illud honoris gratiâ cessit Filio. Illa suum habet templum, ut dextra sit Filio. *Me.* Dextra? Quò igitur spectat Filius? *Og.* Bene mones. Cùm Occidentem spectat, dextram habet matrem: ubi se vertit ad Solis exortum, sinistra est. Nec hîc tamen habitat; nondum enim ædificium est absolutum, & lucus est undique perflabilis, patentibus ostiis, patentibus fenestris, & in propinquo est Oceanus ventorum pater. *Me.* Durum! ubi igitur habitat illa? *Og.* In eo templo quod inabsolutum dixi est sacellum angustum, ligneo tabulatu constructum, ad utrumque latus per angustum ostiolum admittens salutatores. Lumen est exiguum, nec ferè nisi ex cereis; fragrat odor naribus gratissimus. *Me.* Hæc omnia congruunt religioni. *Og.* Imò, si introspicias, Menedeme, dicas divorum esse sedem, adeò gemmis, auro argentóque nitent omnia. *Me.* Accendis animum ut eò me conferam. *Og.* Haud pœnituerit itineris. *Me.* Nihil est illic olei sacri? *Og.* Inepte! Oleum illud non resudat nisi è sepulchris divorum, velut Andreæ & Catharinæ. Maria sepulta non est. *Me.* Erravi, fateor. Sed absolve fabulam. *Og.* Quò latiùs se spargat religio, alia aliis locis ostenduntur. *Me.* Et fortassis ut uberior sit largitio, juxta illud, *Fit citò per multas præda petita manus.* *Og.* Et nusquam non præstò sunt mystagogi. *Me.* Ex Canonicis? *Og.* Nequaquam; illi non adhibentur, ne per occasionem religionis alienentur à religione, ac dum observant Virginem, parùm ipsi consulant suæ virginitati. Tantùm in intimo sacello, quod dixi conclave Divæ Virginis, adstat altari canonicus quidam. *Me.* in quem usum? *Og.* Ut recipiat servétque quod datur. *Me.* An dant qui nolint? *Og.* Minimè, sed nonnullos pius quidam pudor huc adigit, ut dent adstante quopiam, non daturi si testis abesset, aut largiùs dant aliquantò quàm erant daturi. *Me.* Affectum humanum dicis, & mihi non inexpertum. *Og.* Imò verò sunt quidam adeò dediti sanctissimæ Virgini, ut dum simulant sese munus imponere altari, mirâ dexteritate suffurentur quod alius posuerat. *Me.* Fac nullum adstare, an non in tales illico fulminaret Virgo? *Og.* Quî magis id faceret Virgo quàm ipse Pater æthereus, quem non verentur nudare suis ornamentis, vel perfosso templi pariete? *Me.* Non satis mihi constat, utrum magis debeam admirari, illorúmne impiam confi-

confidentiam, an Dei lenitatem. *Og.* Ad latus itaque Septentrionale porta quædam est, non templi, nè quid erres, sed septi, quo tota clauditur area templo adjacens. Ea ostiolum habet perpusillum, quale videmus in valvis nobilium, ut qui velit ingredi, primùm tibiam periculo exponere cogatur, deinde caput etiam submittat. *Me.* Profectò tutum non fuerit ad hostem ingredi per tale ostiolum. *Og.* Rectè conjectas. Narrabat Mystagogus olim virum equestris ordinis, equo insidentem, per hoc ostium elapsum è manibus inimici, qui jam fugienti imminebat. Ibi miser desperans sui, subitâ cogitatione salutem suam commendavit Divæ Virgini, quæ erat in proximo. Nam ad hujus aram fugere decreverat, si valva patuisset. Et ecce rem inauditam. Subitò totus eques erat intra septa templi, altero frustrà foris insaniente. *Me.* Et faciebat tam admirandæ narrationis fidem? *Og.* Maximé. *Me.* Id quidem non admodum facile apud te hominem philosophum. *Og.* Ostendebat in ostio laminam cupream clavis affixam quæ habebat imaginem equitis servati, eóque cultu quo tum Anglica gens utebatur, quem & in vetustioribus picturis videmus: quæ si non mentiuntur, frigebant id ætatis tonsores, & qui pannos tingunt ac texunt. *Me.* Quî sic? *Og.* Quia barbatus erat, non aliter quàm capræ, & universa vestis nullam habebat rugam, adeóque non erat major corpore, ut strictu corpus ipsum redderet angustius. Erat & altera lamina, cellæ figuram ac magnitudinem referens. *Me.* Jam dubitare fas non erat. *Og.* Subter ostiolum erat cratis ferrea, quæ peditem tantùm transmitteret. Non conveniebat ut equus pòst eum calcaret locum, quem prior eques Virgini consecrâsset. *Me.* Et meritó. *Og.* Hinc ad Orientem est sacellum prodigiis plenum: cò me confero. Excipit alius mystagogus. Illic oravimus paulisper. Mox exhibetur nobis articulus humani digiti, è tribus maximi: exosculor; deinde rogo cujus sint reliquiæ? Ait, Sancti Petri. Num Apostoli? inquam. Aiebat. Deinde contemplans magnitudinem articuli, qui gigantis videri potuerit, Oportuit, inquam, Petrum fuisse virum prægrandi corpore. Ad hanc vocem è comitibus quidam in cachinnum solutus est: id certè molestè tuli. Nam si is siluisset, æditbuus nos nihil celâsset reliquorum. Eum tamen utcunque placavimus, datis aliquot drachmis. Ante ædiculam erat tectum, quod aiebat hyberno tempore, cùm nix obtexisset omnia, eò subitò fuisse delatum è longinquo. Sub eo tecto putei duo ad summum pleni; fontis venam

-io. *Me.* Liquidum igitur? *Og.* Quid liquidum mihi narras, cùm fusum sit ante annos mille quingentos? Concretum est; dicas cretam tritam, albóque ovi temperatam. *Me.* Quin igitur nudum ostentant? *Og.* Nè contaminetur virorum osculis lac virgineum. *Me.* Probè dicis. Nam sunt, opinor, qui os admoveant nec purum, nec virgineum. *Og.* Ubi nos vidit mystagogus, accurrit, lineam vestem induit, sacram stolam addidit cervici, procubuit religiosè, & adoravit: mox nobis lac sacrosanctum osculandum porrexit. Hîc in extremo altaris gradu religiosè procubuimus & ipsi; Christóque primùm salutato, Virginem oratiunculâ tali, quam in hoc ipsum parârum, appellavimus: "Virgo parens quæ tuis "virgineis uberibus lactare meruisti cœli terræq; Dominum, "filium tuum Jesum optamus, ut illius sanguine purificati "proficiamus & nos ad felicem illam infantiam columbinæ "simplicitatis, quæ nescia malitiæ, fraudis ac doli, lac Evan-"gelicæ doctrinæ concupiscit assiduè, donec proficiat in vi-"rum perfectum, in mensuram plenitudinis Christi, cujus "felici consortio frueris in æternum, cum Patre & Spiritu "Sancto. Amen. *Me.* Pia sanè deprecatio. Quid illa? *Og.* Visus est uterque annuere, nisi me fallebant oculi. Nam subsilire videbatur sacrum lac, & candidior aliquantò affulgebat Eucharistia. Interim mystagogus ad nos accessit, tacitus quidem, sed tabellam porrigens, qualem apud Germanos offerunt qui in pontibus (*a*) telos exigunt. *Me.* Equidem sæpenumero malè precatus sum illis petacibus tabellis cùm per Germaniam iter facerem. *Og.* Dedimus drachmas aliquot, quas ille obtulit Virgini. Mox per interpretem ejus linguæ, pulchrè peritum, & juvenem blandæ cujusdam eloquentiæ, (nomen erat, ni fallor, Robertus Aldrisius) percontatus sum, quàm potui civilissimè, quibus argumentis cognitum haberet hoc esse lac Virginis. Id ego sanè pio studio scire cupiebam, quò possem impiis quibusdam hæc omnia ridere solitis os obturare. Primùm (*b*) mystagogus obductâ fronte obticuit: jussi ut interpres instaret, sed blandius etiam. Ille vero blandissimè, adeo ut si matrem ipsam nuper puerperam talibus verbis appellâsset, non fuerit ægrè latura. At mystagogus, tanquam afflatus numine quopiam, nos intuens oculis stupentibus, ac velut horrore vocem blasphemam exsecrantibus, Quid opus, inquit, ista percontari, cùm habeatis tabulam autheticam? Et omnino videbatur nos ut hæreticos ejecturus, nisi drachmæ delenîssent hominis ferociam. *Me.* Quid vos interim? *Og.* Nos? quid censes? Non aliter quàm fuste icti aut fulmine tacti,

a τέλος. Id est, tributum, sive vectigal.

b Qui ostendit arcana, qui & Hierophanta dicitur.

tacti, nosmet illinc subduximus, suppliciter audaciæ veniam comprecati. Sic enim convenit in rebus sacris. Indè proficiscimur ad ædiculam, hospitium Divæ Virginis. Huc euntibus aperit sese quidam hierophanta, ex illis Minoribus, nósque veluti noscitans intuetur: aliquantulùm progressis occurrit alius, itidem contemplans nos; pòst etiam tertius. *Me.* Fortasse cupiebant te pingere. *Og.* At ego longè diversum suspicabar. *Me.* Quid isthuc? *Og.* Sacrilegum quempiam suppilâsse nonnihil ex mundo sacræ Virginis, & in me suspicionem intentam esse. Itaque sacellum ingressus, tali precatiunculâ saluto Matrem Virginem; " O sola fœminarum " omnium Mater & Virgo, mater felicissima, virgo purissima, " nunc te puram impuri visimus, salutamus, donariolis no- " stris utcunque colimus, utinam donet nobis Filius tuus, ut " sanctissimos tuos mores imitantes, mereamur & nos per " Spiritûs Sancti gratiam spiritualiter Dominum Jesum inti- " mis animi visceribus concipere, semélque conceptum nun- " quam amittere. Amen. Simúlque exosculatus aram, deposui drachmas aliquot, & abii. *Me.* Quid hîc Virgo? Nullóne nutu dedit signum auditæ precatiunculæ? *Og.* Lumen, ut dixi, erat ambiguum, & illa stabat in tenebris ad dextrum latus altaris. Postremò, me sic dejecerat oratio prioris mystagogi, ut non auderem oculos attollere. *Me.* Istius ergò profectionis non erat admodum lætus exitus. *Og.* Imò multò lætissimus. *Me.* Reddidisti animum; nam mihi quoque (*a*) cor in genua deciderat, ut tuus loquitur Homerus. *Og.* A prandio repetimus templum. *Me.* Audebas, suspectus sacrilegii? *Og.* Fortassis; sed ipse mihi suspectus non eram. Nescit pavorem mens sibi bene conscia. Trahebat me tabulæ visendæ cupiditas, ad quam mystagogus nos relegârat. Eam diu quæsitam tandem invenimus; verùm in alto defixam, ut non à quibuslibet oculis legi posset. Mihi tales sunt oculi ut nec Lynceus dici possim, nec ommino lusciosus. Itaque legentem Aldrisium oculis obiter affectatus sum, nec illi satis fidens in re tanta *Me.* Excussa est omnis dubitatio? *Og.* Puduit me mei, qui subdubitâssem, adeò res tota illic ponebatur ob oculos, nomen, locus, res ut erat ordine gesta: breviter, nihil omissum. Dictus est Gulielmus Lutetiæ natus, vir pius cùm aliàs, tum præcipuè religiosus in conquirendis toto orbe divorum reliquiis. Is peragratis regionibus plurimis, monasteriis ac templis undique lustratis, tandem pervenit Constantinopolim. Nam hujus Gulielmi frater illic agebat Episcopum. Is jam adornantem reditum admonuit esse virginem quandam Deo dicatam

(*a*) Ex Il. ó. ταρβησαν· πᾶσιν δὲ παραὶ ποσὶ κάππεσε θυμός. Id est, *Expaverunt; omnibus autem in pedes decidit animus.*

dicatam quæ lac haberet Virginis Matris; abunde felicem futurum si vel precariò, vel pretio, vel arte portionem aliquam posset nancisci. Nam cæteras reliquias omnes quas hactenus collegerat nihil esse ad tam sacrum lac. Ibi Gulielmus non conquievit donec exorat dimidium ejus lactis. Eo thesauro plusquam Crœsus sibi videbatur. *Me.* Quidni? & quidem præter spem. *Og.* Rectà domum properat; in itinere morbus occupat. *Me.* Ut nihil est in rebus humanis nec diu nec undiquaque felix! *Og.* Ubi vidit periculum accersit clàm Gallum, fidissimum ejus peregrinationis comitem, & religiosè stipulatur silentium: committit illi lac eâ lege, ut, si incolumis domum redeat, deponat eum thesaurum in ara divæ Virginis quæ colitur Lutetiæ, in augusto templo utrinque Sequanam præterlabentem intuente: & amnis ipse videtur honoris gatiâ decedere numini Virginis. Ut rem in pauca conferam, sepultus est Gulielmus: alter properat, & hunc morbus corripit. Is desperans sui, tradit Anglo comiti lac, sed multis obtestationibus adstricto ut faceret quod fuerat ipse facturus. Moritur hic, recepit ille, & in aram deponit lac, canonicis ejus loci præsentibus, qui tum temporis adhuc dicebantur Regulares, quales adhuc sunt apud divum Genovefam. Ab his impetravit lactis dimidium. Id delatum in Angliam tandem in Parathalassum detulit, huc vocante mentem illius afflatu spiritûs. *Me.* Pulchrè certè sibi constat hæc narratio. *Og.* Imò nequa residere posset dubitatio, ascripta erant nomina Episcoporum à suffragiis, qui lac illud invisentibus non absque munusculo, tantum impartierunt relaxationis quantum (*a*) ex suo dimenso largiri possunt. *Me.* Quantum id est? *Og.* Dierum quadraginta. *Me.* Etiam (*b*) apud inferos dies est? *Og.* Certè tempus est. *Me.* Ubi totum hoc dimensum semel fuerint elargiti, non superest quod largiantur. *Og.* Minimé. Subscatet enim subindè quod dent, ac planè diversum quiddam accidit hîc atque in *dolio (c) Danaïdum.* Illud enim cùm continenter impleatur, semper tamen inane est: hinc si semper haurias, nihilo tamen minus est in dolio. *Me.* Si centum hominum millibus largiantur quadraginta, singuli tantundem habent? *Og.* Tantundem. *Me.* Et si qui ante prandium acceperunt quadraginta, rursus sub cœnam poscerent quadraginta, præstóne esset quod daretur? *Og.* Imò si horâ eâdem decies. *Me.* Utinam mihi tale scriniolum esset domi; non optârim nisi tres drachmas, modò sic scateant. *Og.* Quin optas ut totus fias aureus, tantundem accepturus ex voto? Verùm ad

a Id est, ex modo præscripto. Romanus enim Pontifex è dolio promit; Episcopis certus modus præscriptus est.
b Nam ad Purgatorium nunc prorogant relaxationes, ubi nullus est dies, & tamen dies vocant.
c Vide prov.

ad fabulam redeo. Addebatur & illud pii cujusdam candoris argumentum : lac Virginis quod aliis compluribus in locis ostendebatur, satis quidem esse venerandum ; hoc tamen cæteris esse venerabilius, quod illa abraderetur à saxis, hoc ex ipsis Virginis uberibus effluxisset. *Me.* Unde id constabat ? *Og.* Oh ! narrârat hoc virgo Constantinopolitana quæ lac dederat. *Me.* Et illi fortasse communicârat Divus Bernardus. *Og.* Sic arbitror. *Me.* Cui natu grandi contigit gustare lac ex eadem mamma quam suxit puer Jesus. Unde miror, illum *mellifluum* dici potiùs quàm *lactifluum*. Sed quî lac Virginis dicitur quod non fluxit ex uberibus ? *Og.* Fluxit & illud, sed saxo cui fortè lactans insidebat exceptum concrevit ; deinde volente Deo sic multiplicatum est. *Me.* Rectè. Perge. *Og.* His itaque peractis, dum paramus abitum, obambulantes interim, & si quid offerretur spectatu dignum circumspectantes, rursum adsunt mystagogi, (*a*) limis intuentur, digito subnotant, ac currunt, abeunt, recurrūt, nutant, videbantur compellaturi si fuisset audaciæ satis. *Me.* Nihil ibi metuebas ? *Og.* Imò faciem illis obverti sic arridens & intuens quasi ad compellandum invitarem. Tandem unus aggressus, rogat quod mihi nomen esset. Edo. Num is essem qui ante biennium affixisset votivam tabellam literis Hebraicis ? Fatebar me esse. *Me.* Scribis Hebraicé ? *Og.* Minimè, sed isti quicquid non intelligunt Hebraicum vocant. Mox accersitus, ut conjicio, venit illius Collegii πρῶτος ὕστερος. *Me.* Quod isthuc dignitatis nomen est ? Non habent Abbatem ? *Og.* Non. *Me.* Cur itá ? *Og.* Quia nesciunt Hebraicé. *Me.* Non Episcopum ? *Og.* Nequaquam. *Me.* Quamobrem ? *Og.* Quia Virgo pauperior etiamnum est quàm ut emat pedum, ac mitram nimio venalem. *Me.* Non saltem Præpositum ? *Og.* Nè id quidem. *Me.* Quid obstat ? *Og.* Quia Præpositus dignitatis est nomen, non sanctimoniæ. Et ideo Canonicorum collegia nomen Abbatis rejiciunt, Præpositi libenter amplectuntur. *Me.* Atqui πρῶτον ὕστερον antehac audivi nunquam. *Og.* Næ tu magnopere rudis es Grammatices. *Me.* Ὑστερόπρωτον novi in tropis. *Og.* Tenes. Hic qui Priori proximus est, Prior est posterior. *Me.* Subpriorem dicis. *Og.* Is me salutavit satis humaniter. Narrat quantopere sudatum sit à multis ut versus eos legerent, quot frustrà extersa perspicilla. Quoties advenisset aliquis vetustus Theologiæ aut Juris doctor, adductus est ad tabellam ; alius dicebat esse literas Arabicas, alius fictitias : tandem repertus est qui legeret titulum. Is descriptus erat verbis

ac

a Id est, oculis obliquis ac semiclausis, quomodo se aspici leones indignantur.

ac literis Romanis, sed majusculis. Græci versus erant descripti Græcis majusculis, quæ primâ specie videntur referre majusculas Latinas. Rogatus, descripsi sententiam carminum Latinè, verbum verbo reddens. Hujus opellæ cùm præmiolum oblatum constanter recusarèm, affirmans nihil esse tam arduum quod in Virginis sanctissimæ gratiam non essem cupidissimè facturus, etiam si literas juberet illinc perferre Hierosolymam; *Me* Quid opus te grammatophoro,cùm illi tot Angeli adsint à manibus atque à pedibus? *Og.* Ille protulit è crumena ligni fragmentum desectum è trabe in qua Virgo mater visa est consistere. Odor mirus protinus arguebat esse rem oppidò sacram. Ego verò tam insigne munus pronus & nudato capite summa cum veneratione térque quatérque exosculatus, reposui in crumenam. *Me.* Licétne videre? *Og.* Per me quidem licebit. Cæterùm si jejunus non es, aut si nocte proximâ fuit tibi res cum uxore, non suaserim ut videas. *Me.* Ostende; nihil periculi. *Og.* En tibi. *Me.* O te beatum isto munere! *Og.* Ego, nè sis insciens, non permutârim hoc tantillum fragmentulum cum universo auro (*a*) Tagi; includam auro, sed sic ut per crystallum pelluceat. Tum Hysteroprotus,ubi me vidit tam religiosè gestientem eo munusculo, judicans non indignum cui majora quoque committerentur, rogat num quãdo vidissem Secreta Virginis. Ea vox me nonnihil commovit; non tamen ausus sum percontari quæ diceret Secreta Virginis;siquidem in rebus tam sacris etiam linguæ lapsus non vacat periculo. Nego me vidisse, sed videndi cupidissimum esse dico. Inducor jam velut afflatus numine. Accenditur una atque altera tæda cerata; ostenditur imaguncula,nec magnitudine, nec materiâ, nec opere præcellens, sed virtute pollens, *Me.* Moles non multum habet momenti ad edenda miracula. Vidi Christophorum Lutetiæ, non (*b*) hamaxiæum aut (*c*) Colossæum,sed monti justo parem; nullis tamen illic miraculis nobilem, quod quidem audierim. *Og.* Ad pedes Virginis est gemma,cui nondum apud Latinos aut Græcos nomen inditum: Galli à (*d*) bufone dederunt nomen,eò quòd bufonis effigiem sic exprimat, ut nulla ars idem possit efficere. Quódque majus est miraculum, pusillus est lapillus; non prominet bufonis imago, sed in ipsa gemma velut inclusa pellucet. *Me.* Fortassis imaginantur bufonis similitudinem, quemadmodum in secta filicis stirpe imaginamur aquilam; & quemadmodum pueri quid non vident in nubibus? dracones ignem spirantes, montes igni candentes, armatos

a Tagus inter fluvios auriferos commemoratur.

b Hamaxiæa Græcis dicuntur prægrandia, quasi quæ *plaustri justum onus* sint.

c Colossi dicuntur imagines ad miraculum usque grandes.

d Bufonites gemma.

armatos concurrentes. *Og.* Imò nè sis nesciens, nullus bufo vivus evidentiùs exprimit seipsum quàm illic erat expressus. *Me.* Hactenus pertuli fabulas tuas; posthac alium quære cui persuadeas de bufone. *Og.* Nihil mirum est, Menedeme, te sic affectum esse. Nec mihi quisquam persuasurus erat, etiamsi totus ordo Theologorum asseverâsset, nisi his oculis, hisce, inquam, oculis vidissem, intuitus essem, comperissem. Sed interim mihi videris satìs incurius rerum naturalium. *Me.* Quamobrem? quia non credo volare asinos? *Og.* An non vides quàm ludat artifex natura in omnium rerum coloribus ac formis exprimendis, cùm aliis quidem in rebus, sed præcipuè in gemmis? deinde quàm admirandas vires gemmis illis indiderit, prorsus incredibiles, ni cominus experientia faceret nobis fidem? Dic mihi, crediturus eras chalybem intactum à magnete attrahi, & rursus ab eodem depelli, sine contactu, nisi vidisses oculis? *Me.* Profectò nunquam, etiamsi decem Aristoteles mihi dejerâssent. *Og.* Nè protinus igitur fabulosum clames, si quid audis nondum experimento compertum. (*a*) In ceraunia fulminis videmus imaginem, in pyropo vivum ignem, in chalazia grandinis & speciem & rigorem, etiamsi conjicias in medium ignem, in smaragdo profundas ac pellucidas maris undas: carcinias cancri marini speciem imitatur, echites viperæ, scarites scari piscis, hieracites accipitris, geranites gruis collum effictum exhibet, ægophthalmus caprinum oculum ostendit; est qui suillum, est qui tres simul hominis oculos; lycophthalmus lupi pingit oculum quatuor coloribus, rutilo & sanguineo, in medio nigrum candido cingitur: cyaneam nigram si aperias, fabam in medio reperies: dryites truncum arboris effingit, & ligni in modum ardet quoque: cissites & narcissites hederam pingit: astrapias fulminis radios è medio candido seu cyaneo jaculatur: phlegontites incendium intus ostendit, quod non exeat: in anthracitide videas scintillas quasdam discurrere: crocias croci colorem reddit, rhodites rosæ, chalcites æris; aëtites aquilam exprimit caudâ candicante; taos pavonis picturam habet, chelidonia aspidis: myrmecites innatam habet formicæ repentis imaginem; cantharias scarabeum totum exprimit; scorpites scorpium mirè depingit. Sed quid ego hæc persequor, quæ sunt innumera, cùm nulla sit naturæ pars, vel in elementis, vel in animantibus, vel in plantis, quàm illa veluti lasciviens non expresserit in gemmis? Miraris in hac gemma bufonem expressum?

a Vide Plinium de gemmis.

Me. Miror

Me Miror naturæ tantum esse otii, ut sic ludat omnium rerum imitatione. *Og*, Voluit exercere curiositatem humani ingenii, nósque vel sic ab otio propellere. Et tamem quasi nihil sit quo fallamus tædium temporis, insanimus in motiones, in aleas, in præstigiarum ludibria. *Me*. Verissima prædicas. *Og*. Addunt quidam non leves hoc gemmarum genus, si admoveas aceto, innatare motis etiam membris. *Me*. Cur bufonem addunt Virgini? *Og*. Quia hæc spurcitiem omnem, virulentiam, fastum, avaritiam, & quicquid est terrenarum cupiditatum, vicit, calcavit, extinxit. *Me*. Væ nobis qui tantum bufonem geramus in pectore. *Og*. Puri erimus si sedulò colamus Virginem. *Me*. Quomodo gaudet coli? *Og*. Gratissimum illi cultum præstiteris, si fueris imitatus. *Me*. (*a*)Numero dixisti; sed isthuc perdifficile est. *Og*. Est sanè, sed idem pulcherrimum. *Me*. Age, perge quod cœperas. *Og*. Deinde commonstrat aureas argenteásque statuas. Hæc, inquit, merè aurea est, hæc argentea inaurata: addit singulis pondus, pretium, ac doni authorem. Cùm ad singula mirabundus gratularer Virgini tam beatam opulentiam, mystagogus, Quoniam, inquit, video te pium spectatorem, non arbitror æquum ut te quicquam celem; videbis quæ Virginis sunt secretissima: simúlque depromit ex ipso altari mundum rerum admirabilium, cujus singulas partes si pergam recensere, dies hic non sufficeret narrationi. Sic illa sanè peregrinatio mihi felicissimè cessit. Expletus sum affatim spectaculis, & hoc inæstimable donum mecum aufero, pignus ab ipsa Virgine datum. *Me*. Nullúmne fecisti periculum quid valeat lignum tum? *Og*. Feci: in diversorio quodam ante triduum reperi quendam mente captum, cui jam parabantur vincula; lignum hoc suppositum est illius cervicali clam ipso: obdormiit somno profundo pariter ac prolixo, manè surrexit integræ mentis. *Me*. Non fuerat phrenesis, sed (*b*) parœnia fortassis: huic malo solet mederi somnus. *Og*. Cùm libebit jocari, Menedeme, fac aliam tibi quæras materiam: in divos jocis ludere, nec pium est nec tutum. Imò vir ipse narrabat in somno sibi apparuisse mulierem admirandâ specie, quæ poculum ipsi porrexerit. *Me*. Elleborum, opinor. *Og*. Isthuc incertum est; illud certissimum, hominem mentis esse compotem. *Me*. Præteristi Thomam Cantuariensem Archiepiscopum? *Og*. Minimè gentium. Nulla peregrinatio religiosior. *Me*. Audire gestio, nisi molestum est. *Og*. Imò te quæso ut audias. Cantium dicitur ea pars Angliæ quæ Galliam & Flandriam spectat.

a Id est, expeditè, & compendio.

b Id est, deliratio ex vino.

ſpectat. Hujus metropolis eſt Cantuaria. In ea ſunt duo monaſteria penè contigua; utrumque Benedictinos habet. Id quod habet Divi Auguſtini titulum videtur antiquius: hoc quod nunc appellatur Divi Thomæ, ſedes Archiepiſcopi fuiſſe videtur, ubi cum paucis electis monachis vitam ageret; quemadmodum & hodie præſules habent ædes Eccleſiæ contiguas, ſed ab ædibus reliquorum canonicorum ſemotas. Olim enim ferè tum Epiſcopi tum canonici monachi erant. Id arguunt manifeſta rerum veſtigia. Templum autem Divo Thomæ ſacrum tantâ majeſtate ſeſe erigit in cœlum, ut procul etiam intuentibus religionem incutiat. Itaque nunc ſuo ſplendore vicini luminibus officit, & locum antiquitus religioſiſſimum velut obſcurat. Turres ſunt ingentes duæ, procul veluti ſalutantes advenas, miróque nolarum ænearum boatu longè lateque regionem vicinam perſonantes. In veſtibulo templi quod eſt ad Auſtrum ſtant ſaxo ſculpti tres armati, qui manibus impiis virum ſanctiſſimum trucidârunt: addita ſunt gentis cognomina, Tuſci, Fuſci, Berri. *Me.* Cur tantum honoris habetur impiis? *Og.* Videlicet idem honoris habetur iis quod habetur Judæ, Pilato, Caiaphæ, cohorti militum ſceleratorum, quos operosè ſculptos vides in auratis altaribus. Adduntur cognomina, nè quis poſthac uſurpet gloriæ cauſâ. Ingeruntur oculis, nè quis aulicus poſthac injiciat manus vel in epiſcopos, vel in poſſeſſiones Eccleſiæ. Nam tres illi ſatellites à peracto facinore verſi ſunt in rabiem, nec reddita mens eſt, niſi implorato Thomæ ſanctiſſimi favore. *Me.* O perpetuam martyrum clementiam! *Og.* Ingreſſis aperit ſeſe ſpatioſa quædam ædificii majeſtas. Ea pars quoſlibet recipit. *Me.* Nihílne illic viſendum? *Og.* Nihil præter ſtructuræ molem, & libros aliquot columnis affixos, in quibus eſt Evangelium Nicodemi, & ſepulchrum neſcio cujus. *Me.* Quid deinde? *Og.* Cancelli ferrei ſic arcent ingreſſum, ut conſpectum admittant ejus ſpatii quod eſt inter extremam ædem & chori, quem vocant, locum. Ad hunc conſcenditur multis gradibus, ſub quibus teſtudo quædam aperit ingreſſum ad latus ſeptentrionale. Illic oſtenditur altare ligneum, divæ Virgini ſacrum, puſillum, nec ullâ re viſendum niſi monumento vetuſtatis luxum hiſce temporibus exprobrante. Illic vir pius dicitur extremum vale dixiſſe Virgini, cùm mors immineret. In ara eſt cuſpis gladii quo profectus eſt vertex optimi Præſulis ac cerebrum contuſum, videlicet quò mors eſſet præſentior. Hujus ferri ſacram rubigi-

nem

nem amore martyris religiosè sumus exosculati. Hinc digressi subimus (a) cryptoporticum: ea habet suos mystagogos. Illic primùm exhibetur calvaria martyris perforata; reliqua tecta sunt argento, summa cranii pars nuda patet osculo. Simul ostenditur plumbea lamina, Thomæ Acrensis titulum habens insculptum. Pendent ibidem in tenebris indusia cilicina, cingula, subligariáque, quibus antistes ille subigebat carnem suam, ipso aspectu horrorem incutientia, nobísque mollitiem ac delicias nostras exprobrantia. *Me.* Fortassis & monachis ipsis. *Og.* Isthac de re nec affirmare possum, nec negare, nec refert quidem meâ. *Me.* Vera narras. *Og.* Hinc redimus in chori locum. Ad latus septentrionale reserantur arcana: dictu mirum quantum ossium illinc prolatum sit, calvaria, menta, dentes, manus, digiti, integra brachia; quibus omnibus adoratis fiximus oscula: nec erat futurus finis, nisi qui mihi tum comes erat ejus peregrinationis parùm commodus interpellâsset ostentandi studium. *Me.* Quis iste? *Og.* Anglus erat, nomine Gratianus Pullus, vir eruditus ac pius, sed minùs affectus erga partem hanc religionis quàm ego volebam. *Me.* Viclovita quispiam, opinor. *Og.* Non arbitror; etiamsi libros illius legerat, incertum unde nactus. *Me.* Is offendit mystagogum? *Og.* Prolatum est brachium adhuc carnem habens sanguinolentam; hujus osculum exhorruit, ac vultu quoque tædium quoddam præ se ferebat. Mox sua recondidit mystagogus. Hinc spectavimus altaris tabulam & ornamenta, mox quæ sub altari fuerant recondita, opulenta omnia: diceres Midam & Crœsum fuisse mendicos, si spectares vim auri atque argenti. *Me.* Hîc nihil osculorum? *Og.* Non, sed aliud votorum genus tetigit animum meum. *Me.* Quodnam? *Og.* Suspirabam domi meæ nihil esse talium reliquiarum. *Me.* Sacrilegum votum! *Og.* Fateor, & supplex veniam precatus sum à divo priùs quàm pedem efferrem templo. Post hæc ducimur in sacrarium. Deus bone! quæ illic pompa vestium holosericarum! quæ vis candelabrorum aureorum! Ibidem vidimus pedem divi Thomæ. Videbatur arundo laminâ argenteâ obvestita; minimum erat ponderis, nihil operis, nec altius quàm usque ad cingulum. *Me.* Nulla crux? *Og.* Nullam vidi. Ostensum est pallium, holosericum quidem, sed crasso filo, nullo auro gemmisve insigne. Aderat & sudarium, sudoris ex collo contracti manifestásque sanguinis notas retinens. Hæc vetustæ frugalitatis monumenta libenter sumus exosculati. *Me.* Ista non ostenduntur quibuslibet?

a Id est, subterraneam porticum, quæ paratur adversus æstum Solis.

libet? *Og*. Nequaquam, ô bone. Unde tibi tantum est habitum fidei, ut nihil arcani celaretur? *Og*. Erat mihi nonnihil notitiæ cum R. P. Gulielmo Waramo * Archiepiscopo; is me tribus verbis commendavit. *Me*. Ex multis audio virum singulari præditum humanitate. *Og*. Quin potiùs dicas ipsam esse humanitatem, si nôris. Jam ea doctrina, ea morum sinceritas, ea vitæ pietas, ut nullam absoluti præsulis dotem in eo desideres. Ab his igitur deducimur ad superiora. Nam post altare summum, rursum velut in novum templum ascenditur. Illic in sacello quodam ostenditur tota facies optimi viri inaurata, multísque gemmis insignita. Hic casus quidam inopinatus penè totam illam felicitatē interturbavit. *Me*. Exspecto quid mali dicas. *Og*. Hic minimum iniit gratiæ comes meus Gratianus. Is à precatiuncula rogavit mystagogum assessorem, Heus, inquit, bone pater, verúmne est quod audio, Thomam dum viveret fuisse benignissimum erga pauperes? Verissimum, inquit ille. Cœpítque multa de illius erga tenues beneficentia commemorare. Tum Gratianus, Non arbitror eum affectum in illo mutatum esse nisi fortè in melius. Assensus est mystagogus. Rursum ille, Cùm igitur vir sanctissimus tam liberalis fuerit in egenos cùm adhuc pauper esset & ipse præsidiis pecuniarum egeret ob corpusculi necessitatem, annon putas æquo animo daturum nunc, cùm tam opulentus sit, nec ullius egeat, si qua mulier paupercula, domi habens liberos famelicos, aut filias ob dotis inopiam de pudicitia periclitantes, aut maritum morbo decumbentem, omnibúsq; præsidiis destitutum, precata veniam, detrahat ex his tantis opibus aliquam particulam sublevandæ familiæ, velut à volente sumens, vel dono vel mutuò? Ad hæc cùm nihil responderet assessor capitis aurei, Gratianus, ut est vehemens, Ego, inquit, planè confido sanctissimum virum etiam gavisurum, quòd mortuus quoque suis opibus sublevaret inopiam pauperum. Ibi mystagogus corrugare frontem, porrigere labra, Gorgoneis oculis nos obtueri; nec dubito quin sputo convitiísq; nos ejecturus fuerit è templo, nisi cognovisset nos ab Archiepiscopo commendatos. Equidem utcunque placavi blandis verbis iram hominis, negans Gratianum quicquam horū ex animo loqui, sed suo more ludere; simúlq; drachmas aliquot deposui. *Me*. Ego sanè tuam pietatem vehementer approbo. Verùm mihi nonnunquam seriò venit in mentem, quo colore possit excusari à crimine qui tantum opum insumunt templis extruendis, ornandis, locupletandis, ut nullus omnino sit modus. Fateor, in sacris vestibus, in vasis templi, deberi

*Waramus dedit Erasmo sacerdotium ecclesiæ Aldingtonensis in agro Cantuariensi. Vide Vit. Erasm.

deberi cultui solenni suā dignitatem; volo & structuram habere majestatem suam. Sed quorsum attinent tot baptisteria, tot candelabra, tot statuæ aureæ? Quorsum organorum, quæ vocant, immensi sumptus? Nec unicis interim contenti sumus. Quorsum ille musicus hinnitus magno censu conducendus, cùm interim fratres & sorores nostræ, vivàq e Christi templa, siti faméque contabescant? *Og*. In his quidem nemo vir pius ac prudens modum non desiderat: verùm quoniam hoc vitium ex immodica quadam pietate nascitur, favorem promeretur, præsertim quoties in mentē venit diversus morbus istorum qui templa suis opibus spoliant. Ista ferè donantur à potentibus ac monarchis, deteriùs peritura in aleam ac bellum. Et si quid hinc alienes, primùm habetur pro sacrilegio: deinde contrahunt manus suas qui dare solent, insuper & invitantur ad rapinam. Igitur harum rerum magis illi custodes sunt quàm domini. Deniq; malim videre templū sacrâ supellectile luxurians, quàm, ut sunt quædam, nuda, sordida, stabulis equorum similiora quàm templis. *Me*. At legimus olim laudatos episcopos quòd vasa sacra divendiderunt, eâque pecuniâ subvenerunt egenis. *Og*. Laudantur & hodie, sed laudantur tantùm; imitari nec licet, nec libet, opinor. *Me*. Remoror tuam narrationē. Nunc exspecto fabulæ catastrophen. *Og*. Accipe; paucis expediam. Inter hæc prodiit summus ille mystagogus, *Me*. Quisnam? Abbas loci? *Og*. Mitram habet, census habet abbaticos, solo nomine caret, & Prior dicitur, ob id quòd Archiepiscopus Abbatis loco est. Nam antiquitus quisquis erat ejus ditionis Archiepiscopus, idem erat & monachus. *Me*. Equidem vel camelus appellari sustineam, si census esset Abbate dignus *Og*. Mihi quidem visus est vir pius juxtà & prudens, neq; Scoticæ Theologiæ rudis. Is nobis aperuit thecam in qua reliquum sancti viri corpus quiescere dicitur. *Me*. Vidisti ossa? *Og*. Id quidem fas non est; nec liceret, nisi admotis scalis: sed auream thecam theca contegit lignea: ea funibus sublata opes nudat inæstimabiles. *Me*. Quid audio? *Og*. Vilissima pars erat aurum: gemmis raris ac prægrandibus collucebant, nitebant ac fulgurabant omnia: quædam superabant ovi anserini magnitudinem. Ibi multa cum veneratione circumstabant aliquot monachi: sublato tegumento adoravimus omnes. Prior candidâ virgâ demonstrabat contactu singulas gemmas, addens nomen Gallicum, pretium & authorem doni. Nam præcipuas monarchæ dono miserant *Me*. Oportuit illum esse præditum insigni memoriâ. *Og*. Rectè conjectas: quanquam juvat & exercitatio, frequenter enim hoc

hoc agit. Hinc reducit in cryptoporticum. Illic domicilium habet Virgo Mater, sed subobscurum, semel atque iterum ferreis cancellis circumsepta. *Me.* Quid metuit? *Og.* Nihil, opinor, nisi fures. Nec enim unquam vidi quicquam divitiis onustius. *Me.* Cæcas mihi divitias narras. *Og.* Admotis lucernis vidimus plus quàm regale spectaculum. *Me.* Vincit opibus Parathalassiam? *Og.* Specie longè superat, abstrusa novit ipsa. Hæc non ostenditur nisi magnatibus aut præcipuis amicis. Postremò reducimur in sacrarium: illic detractum est scrinium nigro contectum corio, depositum est in mensam, apertum est; mox omnes flexis genibus adorârunt. *Me.* Quid inerat? *Og.* Fragmenta quædam linteorum lacera, pleraque mucci vestigium servantia. His, ut aiebant, vir pius extergebat sudorem à facie sive collo, pituitam à naribus, aut si quid esset similium sordium, quibus non vacant humana corpuscula. Ibi meus Gratianus rursus non optimam iniit gratiam. Huic & Anglo, & noto, nec mediocris authoritatis viro, Prior benignus unum è linteolis obtulit dono, credens sese munus longè gratissimum offerre. Sed Gratianus, hic parùm gratus, non sine fastidii significatione digitis contrectavit unum, & contemptim reposuit, porrectis labiis, veluti poppysmum imitans. Nam hic illi mos erat, si quid offenderet, quod tamen contemnendum esse judicaret. Meum animum simul & pudor & timor discruciabant. Prior tamen, ut est homo non stupidus, dissimulabat hoc factum, nósque post oblatum vini poculum humaniter dimisit. Cùm rediremus Londinum. *Me.* Quid oportuit, cùm jam non procul abesses à littore tuo? *Og.* Sic est. Sed ego littus illud perquam lubens fugi, magis infame fraudibus ac rapinis quàm ullæ sunt Maleæ naufragiis. Dicam quod proximâ vidi trajectione. Complures à littore Caletensi scalpo devehebamur ad navem majorem. In his erat Gallus quidam juvenis, pauper, ac pannosus. Ab hoc exigunt dimidium drachmæ. Tantum enim extorquent à singulis ob brevissimam vectationem. Ille excusabat paupertatem. Isti per jocum explorant scilicet, ac detractis calceis inter suppactas soleas reperiunt decem aut duodecim drachmas; eas eripiunt palàm ridentes, & convitiis ludentes in scoeleratum Gallum. *Me.* Quid juvenis? *Og.* Quid aliud? flebat. *Me.* Num ex authoritate faciebant ista? *Og.* Prorsus eâdem quâ furantur sarcinas hospitum, quâ tollunt crumenas, si quando datur opportunitas. *Me.* Mirum est istos tantum audere facinus, tot testibus consciis. *Og.* Sic

assue-

assueverunt, ut rectè fieri putent. Spectabant è majore navi complures, in cymba aderant aliquot Angli negotiatores, qui frustrà obmurmurabant. Illi velut in re faceta gloriabantur deprehensum sceleratum Gallum. *Me.* Ego istos maritimos fures ludens ac jocans subigerem in crucem. *Og.* Atqui talibus scatet utrumque littus. Hîc mihi conjecta

Quid Domini faciant, ausint cùm talia fures.

Proinde posthac quaslibet ambages malim quàm illud compendium. Ad hæc, quemadmodum ad inferos facilis descensus, sed reditus difficillimus; ità per hoc littus ingressus non admodum facilis, exitus difficillimus. Hærebant Londini nautæ aliquot Antverpienses; cum illis decreveram me mari committere. *Me.* Habet ea regio nautas adeò sanctos? *Og.* Ut simia semper est simia, fateor, ità nauta semper est nauta: verùm si ad hos conferas qui rapto vivere didicerunt, Angeli sunt. *Me.* Meminero, si quando me quoque libido ceperit eam insulam invisendi. Sed in viam redi, unde te deduxi. *Og.* Ergò Londinum petentibus, haud procul à relicta Cantuaria occurrit via vehementer cava simul & angusta, præterea declivis, sic utrinq; abrupto aggere, ut non possis effugere; nec vitari potest quin hàc facias iter. Ad ejus viæ lævum latus est mendicabulū aliquot seniculorū: ab iis procurrit aliquis simul atque sentiunt advenientem equitem: conspergit aquâ sacrâ, mox offert calcei summam partem obvinctam æreo circulo, in quo vitrum est gemmæ specie. Exosculati dant nummulum. *Me.* In ejusmodi via malim mendicabulum seniculorum quàm gregem valentium latronum. *Og.* Gratianus equitabat mihi sinister, propior mendicabulo; conspersus est aquâ, tulit utcunque. Ubi porrigeretur calceus, rogabat quid sibi vellet. Ait calceum esse Sancti Thomæ. Incanduit homo, & ad me versus, Quid, inquit, sibi volunt hæ pecudes? ut osculemur calceos omnium bonorum virorum? Quin eâdem operâ porrigunt osculandum sputum, aliáque corporis excrementa? Miserebat me seniculi, datóque nummulo consolatus sum tristem. *Me.* Meâ sententiâ non omnino præter causam incanduit Gratianus. Si calcei soleæque servarentur ut argumentum frugalis vitæ, non improbarem: cæterùm impudens mihi videtur, soleas, calceos & subligaria cuiquam osculanda obtrudere. Nam si quis id suâ sponte faciat ex ingenti quodam pietatis affectu, veniâ dignum arbitror. *Og.* Præstabat ista non fieri, nè quid dissimulem: verùm ex his rebus quæ subitò corrigi non possunt, soleo si quid inest boni decer-

decerpere. Delectabat interim animum meum illa contemplatio, virum bonum esse similem ovi, malum noxiæ bestiæ. Vipera, posteaquam periit, mordere quidem non potest, odore tamen sanieque inficit: ovis cùm vivit, lacte nutrit, lanâ vestit, fœturâ ditat; mortua porrigit utile corium, totáque esculenta est. Itidem viri feroces & huic mundo dediti, dum vivunt, omnibus incommodi sunt; mortui strepitu nolarum, ambitiosâ sepulturâ molesti sunt vivis, nonnunquam & successorum inaugurationibus, hoc est, novis exactionibus: probi verò nulla non ex parte magnam omnibus de se præbent utilitatem. Velut hic divus, dum in vivis esset, exemplo, doctrinâ, monitis ad pietatem invitabat, consolabatur destitutos, sublevabat egenos; ac mortui penè major utilitas. Exstruxit hoc locupletissimum templum; Sacerdotum ordini per universam Angliam plurimum authoritatis conciliavit. Hoc denique calcei fragmentum alit egenorum conventiculum. *Me*. Est quidem ista pia contemplatio: sed demiror te, cùm isto sis animo, nunquam invisisse Antrum Sancti Patricii, de quo prodigiosa quædam vulgò jactant, nec mihi satis verisimilia. *Og*. Imò nulla hîc tam prodigiosa potest esse narratio, quin res ipsa superet. *Me*. Ergò illuc quoque penetrâsti? *Og*. Enavigavi paludem, verè Stygiam, descendi in fauces Averni, vidi quicquid apud inferos geritur. *Me*. Beâris me si non gravaberis referre. *Og*. Sit hoc colloquii nostri procœmium, satis, ut arbitror, prolixum. Eo domum, ut jubeam adornari cœnam; nam adhuc impransus sum. *Me*. Cur impransus? Num religionis gratiâ? *Og*. Minimè, sed invidiæ causâ. *Me*. Num invides ventri tuo? *Og*. Imò rapacibus cauponibus, qui cùm nolint quod æquum est apponere, tamen non verentur ab hospitibus quod iniquum est exigere. Eos sic ulcisci soleo. Si spes datur cœnæ lautioris vel apud notum, vel apud pandocheum paulò minùs sordidum, in prandio laborat mihi stomachus. Sin prandium obtulit fortuna quale volo, sub cœnam incipit dolere stomachus. *Me*. Non pudet videri parcum ac sordidum? *Og*. Menedeme, qui talibus in rebus pudoris impendium faciunt, crede mihi, malè collocant sumptum. Ego meum pudorem aliis usibus servare didici. *Me*. Jam sitio reliquum fabulæ, quare me in cœna exspecta convivam; ibi narrabis commodiùs. *Og*. Equidem habeo gratiam, quòd ultro temet offers convivam, cùm multi vehementer rogati pernegent: sed hæc tibi conduplicabitur gratia si hodie domi cœnes; nam mihi tempus hoc sume-

tur

tur salutandæ familiæ. Cæterùm habeo consilium utrique nostrûm commodius. Cras mihi uxoríque meæ domi tuæ adornato prandium, tum vel usque ad cœnam proferentur fabulæ, donec te fatearis jam esse saturum; &, si voles, nè in cœna quidem te destituemus. Quid scalpis caput? Tu para, nos bonâ fide veniemus. *Me.* Malim inemptas fabulas. Verùm age, prandiolum dabitur, sed insipidum, nisi tu bonis fabulis condias. *Og.* Sed heus tu, nonne titillat te animus, ut has peregrinationes obeas? *Me.* Fortasse titillabit, ubi tu peroraveris: nunc ut affectus sum, sat habeo stationes obire Romanas. *Og.* Romanas, qui Romam nunquam videris? *Me.* Dicam. Sic domi obambulo; Ingredior conclave, curóque ut salva sit filiarum pudicitia: rursus hinc in officinam, contemplor quid agant famuli famulæque: indè in culinam, circumspiciens si quid opus sit admonitu: hinc aliò atque aliò, observans quid agant liberi, quid uxor, solicitus ut omnia sint in officio. Hæ mihi sunt stationes Romanæ. *Og.* At ista pro te curaret Divus Jacobus. *Me.* Ut ipse curem ista præcipiunt Sacræ Literæ; ut Divis committam, nusquam legi præceptum.

ARGUMENTUM.

Colloquium hoc elegantem habet disputationem de Constitutionibus humanis, quæ non prorsus repudiandæ sunt, nec adeò tamen magnifaciendæ, ut aliquibus usu venit, qui eas divinis propemodum legibus anteponunt. Alii, rursus abutuntur & divinis & humanis constitutionibus ad quæstum & tyrannidem. Quos & quatenus humanæ constitutiones obligent, ad quid conducunt, quantum distent à divinis: obiter taxatur præposterum multorum in his judicium. Nocumenta varia ex piscium esu contingunt, non corporibus solùm, verùm ipsis etiam animis. Immanis earum crudelitas qui esum carnium interdicunt corporibus valetudinariis. Lex ceremonialis cur partim abolita. Pontificiæ leg[illegible]aviora Judæorum legibus ceremonialibus. Mos baptizandi recens nat[illegible]infantulos perstringitur. Ceremoniæ Pontificiæ obstant quò minùs Christianam fidem complectantur plurimi. Generalis pax in Christiano orbe componi posset, si modò Imperator de suo, & Papa de suo jure aliquantillum remitterent. Deus Terminus *qualis. Humanæ leges non habent ex se vim obligatoriam. Deus nihil mandat adversus valetudinem corporis aut animæ, non jejunium. Mos omnium familiaris, vereri & revereri Deum ejúsque cultum minùs quàm hominem.*

LANIO. SALSAMENTARIUS.

La. DIC mihi, insulsissime salsamentarie, nondum emisti restim? *Sa.* Restim? Lanio. *La.* Ità, restim. *Sa.* Cui tandem rei? *La.* Cui, nisi suspendio? *Sa.* Emant alii; me

nondum

nondum usque adeò tædet hujus vitæ. *La.* At brevi tædebit. *Sa.* In vatem ipsum ista vertat Deus aliquis potiùs. Sed quid est mali? *La.* Si nescis, dicam. Instat tibi tuísque planè *Saguntina*, quod aiunt, *fames*, ut res prorsus sit vobis ad laqueum reditura. *Sa.* Bona verba, lanio. Ista sint hostibus nostris. Unde nobis ex lanione repentè prodîsti Pythius quispiam ut divines tantam calamitatem? *La.* Non est divinatio; nè tibi blandiaris, res ipsa adest in foribus. *Sa.* Enecas: ede rem, si quid habes. *La.* Edam tuo magno malo. A Romano Senatu venit edictum, ut posthac liberum sit cuique vesci quibus velit. Quid igitur tibi tuóque ordini restat nisi bulimia cum putribus salsamentis? *Sa.* Per me quidem vel limacibus vel urticis vescatur qui volet. At num interdictum est cuiquam nè vescatur piscibus? *La.* Non, sed data potestas, vescendi carnibus quibus fuerit collibitum. *Sa.* Sive vana prædicas, tu potiùs dignus es suspendio; sive vera, tibi potiùs parandus funis. Nam mihi posthac spero quæstum uberiorem. *La.* Imò proventum uberrimum, sed esuritionis usq; ad saturitatem: aut, si mavis audire lætiora, posthæc longè mundiùs vives; neque, quod soles, (*a*) cubito nasum emunges pituitosum & scabie fruticantem. *Sa.* Ohe! venimus ad summum; (*b*) *cæcus convitia jacit in luscum*: quasi verò quicquam apud laniones purius sit eâ parte corporis quæ dicitur semper (*c*) lotione superior. Utinam verum esset quod annuncias: at vereor nè me conjicias in falsum gaudium. *La.* Tibi quidem nimiùm vera nuncio. Sed unde tibi quæstum promittis uberiorem? *Sa.* Quoniam eò video recidisse mores hominum, ut quod vetitum sit impotentiùs appetant. *La.* Quid tum postea? *Sa.* Quia plures abstinebunt ab esu carnium, ubi permissa est vescendi potestas; nec ullum erit lautum convivium absque piscibus, quemadmodum apud priscos fieri consuevit: itaque carnium esum permissum gaudeo. Utinam & piscium esus esset interdictus; avidius his vescerentur homines. *La.* Pium mehercule votum. *Sa.* Hoc optarem si, quod tu facis, nihil aliud spectarem quàm pecuniæ lucrum, cujus amore tu crassam istam & carnivoram animam (*d*) diis manibus devovisti. *La.* Salsus es totus, cùm insulsa sit oratio. *La.* Quæ ratio commovit Romanos ut tot seculis observatam legem carnariam relaxârint? *La.* Nimirum hoc ipsa res jamdudum illis persuasit. Reputant id quod est, per salsamentarios inquinari civitatem, infici terram, flumina, aërem, ignem, & si quod aliud est elementum; corrumpi corpora mortalium;

a Exstat jocus Ciceronis in salsamentarii filium.

b De re extremæ impudentiæ. Sic Horatius.

c Quia subinde inquinatur, de quo dictum est aliàs.

d Id est, inferis. Sic Decius & Curtius se diis manibus devoverunt.

um;

um; ex piscium enim esu corpus impleri putribus humoribus; hinc febres, (*a*) tabes, podagræ, (*b*) epilepsis, lepræ, & quid non malorum? *Sa.* Dic igitur mihi, Hippocrates, cur in civitatibus bene institutis vetitum est intra mœnia mactare tauros ac sues? Rectiùs etiam consuleretur saluti civium, si nec pecudes jugularentur. Cur laniis describitur certus locus, nè si passim vivant, totam urbem reddant pestilentem? An est ullum fœtoris genus corrupto animantium cruore saniéque pestilentius? *La.* Aromata mera sunt si ad piscium putorem conferas. *Sa.* Tibi quidem, opinor, aromata mera sunt; at non idem visum magistratibus, qui vos ab urbe submovent. Porrò, quàm suaviter oleant vestræ istæ laniena declarant ii qui naribus obturatis prætereunt; declarant vulgò qui malunt habere vicinos decem lenones quàm unum lanionem. *La.* At vobis ad abluenda putria salsamenta nec lacus, nec amnes toti sufficiunt; veréque, quod dici solet, inaniter aquam consumitis. Semper enim piscis piscem olet, etiamsi unguentis oblinas. Quid autem mirum mortuos sic olere, cùm plerique vivi, mox ut capti sunt, oleant? Carnes muriâ conditæ servantur multos in annos, adeò non putentes, ut aromaticum quiddam redoleant. Rursus vulgari sale condîtæ durant absque fœtore. Duratæ fumo ventóve nihil molesti odoris contrahunt. Hæc omnia si pariter adhibeas pisci, nihil aliud quàm piscem olebit. Vel hinc conjice, nullum esse putorem cum piscium fœtore conferendum, quòd ab his putrefit etiam ipse sal, in hoc à natura datus ut à rebus arceat putrefactionem, dum genuinâ vi claudit constringítque, simul & excludens quod extrinsecus noxam afferre possit, & humores intus, unde putrefactio poterat oriri. desiccans: in solis piscibus sal non est sal. Nostras ædes fortassis aliquis delicatior præteriens obturat nares; at nemo sustinet in cymba sedere in qua vestra sunt salsamenta. Viatori si quando occurrunt plaustra onusta salsamentis, quæ ibi fuga? quæ narium obturatio? quæ sputa? quæ exscreatio? Et si quà fieri possit ut salsamenta pura in urbem adveherentur, quemadmodum nos mactatorum boum carnes apportamus, lex non dormiret: nunc quid facias iis quæ putria sunt etiam cùm comeduntur? Et tamen quoties videmus ab (*b*) agoranomis damnatas merces vestras conjici in flumen, vobis indictâ mulctâ? Id verò sæpius etiam fieret, nisi illi corrupti per vos magìs spectarent privatum commodum, quàm publicam salutem. Nec hâc tantùm parte nocetis reipublicæ; sed impiâ conspiratio-

a Quam φθίσιν Græci dicunt.
b Morbus comitialis.
c Præfecti foris in quibus venduntur esculenta.

ratione vetatis nè aliunde piſces recentiores advehantur in civitatem. *Sa.* Quaſi verò nullus unquam viderit mulctâ percuſſum lanionem, quòd porcum inſincerum, & linguæ maculis lepræ vitium profitentem, vendiderit, aut quòd ovem aquis cœnóve ſuffocatam, aut alioqui verminantes armos, lotione, & circumlito recenti cruore vitium diſſimulârit. *La.* Atqui nullum ex nobis tale exſtat exemplum quale nuper ex vobis: ex unica anguilla cruſto panis incocta periere novem convivæ. Talibus obſoniis vos inſtruitis menſas civium. *Sa.* Caſum narras, qui nemini vitari poſſit, ſi fortuna velit. At vobis penè quotidianum eſt pro cuniculis altiles feles vendere, pro leporibus canes, ſi per auriculas & pedes hirſutos liceret. Quid autem commemorem artocrea ex humanis carnibus confecta? *La.* Tu, quod in me damnabas, caſus & hominum vitia mihi opprobras: tueantur iſta qui committunt; ego quæſtum cum quæſtu confero. Alioqui damnentur & olitores, quòd interdum imprudentes pro caule vendant cicutam aut aconitum; damnentur & pharmacopolæ, quòd interdum pro remediis porrigunt venena. Nulla eſt ars tam inculpata quin iſthæc incidant mala. Vos cùm omnes officii numeros impleveritis, venenum eſt quod venditis. Si (*a*) torpedinem, ſi (*b*) hydrum, ſi (*c*) leporem marinum retibus admiſtum cum cæteris venderetis, caſus eſſet non crimen; nec magìs imputari poterat vobis quàm medico, qui nonnunquam occidit ægrum quem curat. Ferri poterat hoc malum, ſi menſibus duntaxat hybernis extruderetis veſtra purulenta, rigor temporis mitigaret peſtilentiam. Nunc æſtatis incendio putrem additis materiam; autumnum, per ſe nocentem, redditis nocentiorem. Cúmque jam ſe renovat annus, & humores conditi ſeſe rurſus proferunt, non abſque corporum periculo, ibi vos totos m[illegible]s ty[illegible]idem occupatis, & anni renaſcentis [illegible]antiam accerſito ſenio vitiatis. Cúmque hoc med[illegible]etur natura, ut corpora ſuccis inſalubribus repurgata novis ſuccis repubeſcant, vos ingeritis meros putores [illegible]eráſque ſanies, & ſi quid eſt in corporibus vitii augetis, malum malo adjicientes, & bonos inſuper corporis ſuccos corrumpentes. Tolerari poterat hoc quoque, ſi tantùm corpora vitiaretis: nunc quoniam ex ciborum differentiis vitiantur animorum organa, fit ut ipſi vitientur animi. Tales ferè videas homines iſtos piſculentos, quales ſunt ipſi piſces, pallent, olent, ſtupent, muti ſunt. *Sa.* O novum Thaletem! Quid igitur ſapiunt qui betis victitant?

a Piſcis lethalis contactu.
b Serpens aquatilis.
c Piſcis, homini preſentiſſimum & immedicabile venenum; & homo piſci, adeò ut hominis contacto ſolo moriatur.

nimirum

nimirum quantum ipsæ betæ. Quid sapiunt qui boves, oves, & capras devorant? nimirum quod boves, oves, & capræ. Vos hœdos pro deliciis venditis; & tamen hoc animal ut est morbo comitiali obnoxium, ità gignit eundem morbum in his qui gaudent esu carnium. At non præstabat salsamentis placare latrantem stomachum? *La.* Quasi solum hoc mentiti sint rerum naturalium scriptores. Et si maximè verum sit quod narrant, corporibus morbo obnoxiis sæpe quæ per se optima sunt pessima sunt. (*a*) Hecticis ac phthisicis vendimus hœdos, non (*b*) vertiginosis. *Sa.* Si piscium esus tantam perniciem adfert rebus mortalium, cur nobis præsulum ac principum sententiâ licet toto anno nostras merces divendere, vobis bonam anni partem indictæ sunt feriæ? *La.* Isthuc quid meâ refert? Fortassis hoc procuratum est à malis medicis, quò quæstus esset ipsis uberior. *Sa.* Quos malos medicos mihi commemoras, cùm nulli sint piscibus hostes æquè capitales? *La.* Nè quid erres, ô bone, non faciunt hoc studio vestri, nec amore piscium, cùm ab his nulli religiosiùs abstineant; suum agunt negotium. Quò plures tussiunt, languent, ægrotant, hoc illis annona benignior est. *Sa.* Medicis hìc non patrocinabor, ipsi suam vicem ulciscentur, si quando in casses illorum incideris. Mihi pro mea causa sufficit veterum sanctimoniâ vitæ probatissimorum authoritas, episcoporum majestas, publica Christianarum gentium consuetudo, quos omnes si damnabis insaniæ, malo cum illis insanire, quàm cum laniis esse sobrius. *La.* Tu recusas patronus esse medicis; ego nolim esse criminator aut censor veterum, publicæve consuetudinis. Ista venerari soleo, non incessere. *Sa.* Isto quidem nomine cautus es veriùs quàm pius lanio, nisi te prorsus non novi. *La.* Meo judicio sapiunt qui caveant nè quid habeant rei cum his qui fulmen habent in manibus. Attamen quid ex meis Bibliis, quæ populari linguâ versa nonnunquam lego, sentiam, non tacebo. *Sa.* Ut nunc fies ex laniône theologus! *La.* Arbitror primos illos homines, simulatque ex uda argilla prodierunt, fuisse corpore salubri ac succulento. Id declarat illorum vivacitas. Deinde Paradisum fuisse locum multò commodissimum situ, cœlóque saluberrimo. Tali loco talia corpora vel aëris haustu, herbarum, arborum, ac florum undique spirantium fragrantiâ, citra cibum ullum, potuisse vivere, præsertim cùm ultro, citra sudorem hominis, affatim tellus effunderet omnia, nec morbus esset ullus, nec senium. Cultus enim talis horti voluptas erat veriùs quàm

a Qui perpetuâ laborant febri, jam in habitum actâ. Phthisici qui tabescunt & exarescunt.

b Vertigo capitis est præludium ad morbum comitialem. Hœdus autem dicitur esse obnoxius ei morbo, & carnes ejus inimicæ ad id propensis mal.

labor. *Sa.* Adhuc verisimilia prædicas. *La.* Ex tam vario horti feracissimi proventu nihil interdictum est præter unicam arborem. *Sa.* Verissimum est. *La.* Idque non ob aliud, nisi ut per obedientiam agnoscerent dominum & conditorem suum. *Sa.* Rectè. *La.* Quin & illud arbitror, recentem terram omnia progenuisse feliciora meliorisq; succi quàm nunc gignit senescens ac propemodum effœta. *Sa.* Esto. *La.* Idque præcipuè in paradiso. *Sa.* Haud dissimile veri. *La.* Illic igitur vesci voluptatis erat non necessitatis. *Sa.* Audivi. *La.* Et abstinere à laniandis animantibus humanitas erat, non sanctitas. *Sa.* Nescio. Animantium esum à diluvio permissum lego, priùs interdictum non lego. Quorsum autem attinebat permittere, si jam permissus erat? *La.* Quare non vescimur ranis? Non quia vetitæ, sed quoniam abhorremus. Quî scis, an Deus illic admonuerit quem cibum requireret humana fragilitas, non quem permitteret? *Sa.* Non sum ariolus. *La.* Atqui in ipso statim conditi hominis initio legimus, *Dominamini piscibus maris, & volatilibus cœli, & universis animalibus quæ moventur super terram.* Quis usus Dominii, si vesci non licet? *Sa.* O crudelem herum! Itáne devoras servos & ancillas tuos, liberos & uxorem? Quin eâdem operâ vesceris matulâ tuâ, cujus dominus es? *La.* Sed audi vicissim, insulse salsamentarie. E cæteris usus est, nec est inane dominii nomen. Equus vehit nos tergo, camelus gestat sarcinas; è piscibus verò quis usus, nisi vescaris? *Sa.* Quasi verò non sint innumera ex piscibus remedia. Deinde multa sunt in hoc tantùm condita, ut delectent hominem contemplantem, & in conditoris admirationem rapiant. Fortè non credes delphinos hominem tergo vehere. Denique sunt pisces qui nobis prædicant imminere tempestatem, velut * echinus. An non talem servum optares domi tuæ? *La.* Verùm ut hoc largiamur, ante diluvium non fuisse fas vesci cibis, præterquam terræ frugibus: nihil magni erat abstinere ab iis quæ non requirebat corporis necessitas, & habebant laniandi crudelitatem: illud fateris animantium esum initio permissum ob humanorum corporum imbecillitatem. Frigus induxerat diluvium, & hodie videmus in regionibus frigidis nasci homines cæteris edaciores; ac terræ proventum vel extinxerat, vel corruperat inundatio. *Sa.* Esto. *La.* Et tamen à diluvio prætcribant annum ducentesimum. *Sa.* Credo. *La.* Cur igitur Deus, cùm illis robustis citra exceptionem permisit, post, imbecilliores ævique contractioris astrinxit ad

* Piscis est spinas habens pro pedibus: hic imminente tempestate affigit se, aut saburrat arenâ.

certa

certa animantium genera, quemadmodum præcepit Moses? *Sa.* Quasi meum sit eorum quæ Deus gerit rationem reddere. Arbitror tamen hoc tum fecisse Deum quod solent heri, qui contrahunt indulgentiam in servos ubi vident illos abuti lenitate dominorum. Sic equo plus satis ferocienti subducimus fabas & avenam, parcóque fœno pascimus; frænóque & calcaribus asperioribus subigimus. Excusserat hominum genus omnem reverentiam, in tantámque licentiam sese effuderat, quasi nullus omnino Deus esset. Hic inventi sunt legis cancelli, ceremoniarum repagula, minarum ac præceptorum fræna, quò vel sic resipiscerent. *La.* Quin igitur manent hodie legis illius repagula? *Sa.* Quia sublata est carnalis servitutis asperitas, posteaquam per Evangelium adoptati sumus in filios Dei. Detractum est præceptis, ubi contigit uberior gratia. *La.* Cùm Deus appellet suum testamentum sempiternum, cúmque Christus negârit se solvere Legem, sed consummare, quâ fiduciâ posteriores ausi sunt bonam Legis partem abrogare? *Sa.* Gentibus ea lex data non erat, & ideo visum est Apostolis eas non onerare circumcisionis molestiâ, nè, quod Judæi faciunt & hodie, in corporalibus observationibus constituerent salutis spem potiùs quàm in fiducia & charitate erga Deum. *La.* Omitto gentes. Quæ Scriptura manifestè docet, Judæos, si professionem Evangelicam fuerint amplexi, manumissos esse à Mosaicæ Legis servitute? *Sa.* Quoniam id fore prædictū erat à Prophetis, qui promittunt testamentum novum & cor novum, inducúntque Deum abominantem festos Judæorum dies, aversantem illorum victimas, detestantem jejunia, rejicientem donaria, desiderantem populum circumciso corde; confirmavit illorum promissa Dominus ipse, qui porrigens discipulis corpus & sanguinem suum, appellat *Testamentum novum*. Si nihil aboletur de veteri, cur hoc dicitur novum? Ciborum Judaicum delectum non exemplo quidem, sed sententiâ suâ abrogavit Dominus, cùm negat hominem inquinari cibis, qui mittuntur in stomachum & per secessum expurgantur. Docet idem Petrus conspectâ visione, [illegible] Petrus ipse cum Paulo cæterísque vescens cibis communibus, à quibus Lex præceperat temperari. Agit hoc ubique Paulus in suis Epistolis; nec dubitatur quin quod hodie sequitur populus Christianus, ab Apostolis veluti per manus traditum ad nos denique pervenerit. Itaque non tam manumissi sunt Judæi, quàm à Legis superstitione, velut à lacte consueto quidem & familiari, sed jam intempestivo,

pestivo,depulsi. Neque Lex abrogata est, sed ea pars jussa est cedere quæ jam erat otiosa. Frondes & flores pollicentur fructum exoriturum; is ubi gravat arborem, nemo flores desiderat. Neque quisquam deplorat periisse filii sui pueritiam,ubi jam ad ætatem maturam pervenit.Neque quisquam requirit lucernas & funalia, ubi se terris deprompsit Sol. Nec habet quod queratur pædagogus, si filius jam puber suam libertatem sibi vendicat, ac pædagogum in sua vicissim habet potestate. Pignus desinit esse pignus, ubi promissa sunt exhibita. Sponsa priùs quàm deducatur ad sponsum epistoliis ab illo missis sese consolatur, exosculatur munuscula ab illo venientia picturas illum referentes amplectitur; cæterùm ubi jam ipsius sponsi data est copia, præ hujus amore negligit illa priùs adamata. At Judæi primùm ægre divellebantur à consuetis; velut si puer assuetus lacti, jam grandis mammam inclamet,cibum solidum fastidiens. Itaque propemodum vi depulsi sunt ab illis vel figuris, vel umbris, vel temporariis solatiis, quò se jam totos convertant in eum quem Lex illa promiserat & adumbrârat. *La.* Quis exspectaret tantum theologiæ à salsamentario? *Sa.* Soleo pisculentum commeatum suppeditare nostræ civitatis Dominicano collegio; itáque fit ut illi frequenter prandeant apud me,ego nonnunquam apud illos. Ex eorum conflictationibus hæc decerpsi. *La.* Næ tu dignus es qui ex salsamentario fias piscium recentium venditor. Verùm illud expedi; Si Judæus esses, (neque mihi satis liquet an sis) & immineret ex fame certum vitæ periculum, vescereris carne suillâ, an mortem præoptares? *Sa.* Quid facturus essem scio; quid mihi faciendum esset nondum intelligo. *La.* Deus utrumq; vetuit, Non occîdes,& Non vescêris carne suillâ. In tali casu utrum præceptum utri par est cedere? *Sa.* Primùm, non co[illegible], Deus vetuerit vesci suillâ, ut mortem esset oppeti potiùs quàm esu vitæ consuli. Nam ipse Dominus excusat David, qui contra Legis præceptum, comederit sacros panes. Et in exilio Babylonico multa non observata sunt à Judæis quæ Lex præscripserat. Proinde censerem eam legem quam ipsa quoque natura tulit, cóque perpetua est & inviolabilis, debere potiorem haberi eâ quæ neq; semper fuit, & pòst erat abroganda. *La.* Cur igitur laudati sunt fratres Macchabæi, qui maluerunt duris cruciatibus exanimari quàm carnem gustare suis? *Sa.* Opinor, quoniam hic esus à rege præscriptus complectebatur totius patriæ Legis abnegationem, quemadmodum

circum-

circumcisio, quam Judæi gentibus obtrudere conabantur, continebat totius Legis professionem, non aliter quàm arrha data ad universum contractum præstandum obligat. *La.* Itaque si crassior illa Legis pars post exortam Evangelii lucem rectè sublata est, quo consilio nunc videmus vel eadem, vel his graviora, revocari, præsertim cùm Dominus *jugum* suum appellet *suave*, & Petrus in actis Apostolorum Judæorum legem appellet *duram*, quam *nec ipsi ferre potuerint*, *nec patres* ipsorum? Sublata est circumcisio, sed successit baptismus, duriore propè dixerim conditione. Illa differebatur in octavum diem, & si quis interim casus intercepisset puerum, votum circumcisionis pro circumcisione imputabatur: nos pueros vixdum à latebris uteri materni egressos in frigidam aquam, quæque diu in alveo saxeo constitit, (non enim dicam, computruit) totos immergimus; & si vel primo die, atque adeò in ipso partùs ostio perierit, nullâ parentum aut amicorum culpâ, deditur miser æternæ damnationi. *Sa.* Sic aiunt. *La.* Sublatum est sabbatum; imò non sublatum est, sed translatum in diem Dominicum. Quid refert? Paucorum dierum jejunia indixit Lex Mosaica: nos illis quantum addidimus numerum? In delectu ciborum quantò liberiores Judæi nobis, quibus licebat vel totum annum vesci ovibus, capis, perdicibus, & hœdis? Illis nullum vestis genus erat interdictum præter eam quæ esset lanâ linóque contexta: nunc præter tot vestium præscriptas & interdictas formas & colores, accessit capitis rasura, eáque varia. Nè commemorem interim Confessionis onus, & constitutionum humanarum sarcinas, Decimationes non simplices, adstrictum arctioribus vinculis Matrimonium, novas Affinitatis leges, aliáque permulta, quæ faciunt ut hâc parte non paulò commodior videatur fuisse Judæorum quàm nostra conditio. *Sa.* Erras totâ viâ, lanio: Christi jugum non æ[illegible] ad istam regulam quam imaginaris. Pluribus adstringitur Christianus, & adstringitur ad difficiliora, denique ad pœnam graviorem: sed his adjuncta copiosior vis fidei & charitatis facit ea suavia quæ naturâ sunt gravissima. *La.* Atqui cùm olim Spiritus specie linguarum ignearum è cœlo delapsus copiosissimo dono fidei & charitatis locupletârit credentium pectora, cur detractum est Legis onus, velut imbecillibus ac sub iniqua sarcina periclitantibus? Cur Petrus jam afflatus Spiritu vocat *onus intolerabile?* *Sa.* Detractum est ex parte, nè Judaismus, ut cœperat, obrueret Evangelii gloriam,

Ceremoniæ Papales duriores Judaicis.

am, & nè Legis odio gentes alienarentur à Christo, inter quas erant infirmi plurimi, quibus instabat duplex periculû; alterum, nè crederent sine Legis observatione neminem posse salutem consequi; alterum, nè potius haberent in paganismo manere quàm Mosaïcæ Legis jugum accipere. Horum imbecilles animos oportebat velut escâ quadam libertatis allicere. Rursus, quò mederentur illis qui negabant ex evangelii professione salutis esse spem citra Legis observationem; circumcisionem, sabbatismos, delectus ciborum, aliáque id genus, aut prorsus sustulerunt, aut in aliud verterunt. Porrò, quòd Petrus negat se Legis onus portare potuisse, non est referendum ad eam personam quam tum gerebat, cùm illi jam nihil esset intolerabile; sed ad crassos & infirmos Judæos, qui non sine tædio arrodebant hordei tunicam, (a) nondum gustatâ spiritûs medullâ. *La.* Satis tu quidem crassè disseris. Arqui mihi videtur & hodie non minùs esse causarum cur observationes istæ carnales hactenus tolli debeant, ut arbitrariæ sint, non obligatoriæ. *Sa.* Quî sic? *La.* Nuper in linteo quodam amplissimo vidi totum orbem depictum. Illic didici quantula esset mundi portio Christi religionem purè sincerèque profitens; nimirum Europæ particula vergens ad occidentem, rursus altera vergens ad Septentrionem, tertia tendens, sed procul, ad meridiem, ad orientem vergentis quartæ postrema videbatur Polonia. Reliquus orbis aut barbaros habet, non ità multùm à brutis animantibus differentes, aut schismaticos, aut hæreticos, aut utrumque. *Sa.* At non vidisti totum illud littus Austrinum, & sparsas insulas Christianis insignibus notatas? *La.* Vidi, didicíque illinc avectas prædas, Christianismum inductum non audivi. Cùm igitur tam ampla sit messis, videtur hoc esse consultissimum ad religionem Christianam propagandam, quemadmodum Apostoli sustulerunt onus Legis Mosaïcæ, nè gentes resilirent, ità nunc, ad illiciendos etiam imbecilles, tolli quarundam rerum obligationes, sine quibus initio servatus est orbis, & nunc servari posset, modò adsit fides & charitas Evangelica. Rursus audio videóque plurimos esse qui in locis, vestibus, cibis, jejuniis, gesticulationibus, cantibus, summam pietatis constituunt, & ex his proximum judicant, contra præceptum Evangelicum. Unde fit ut cùm omnia referantur ad fidem & charitatem, harum rerum superstitione extinguatur utrumque. Procul enim abest â fide Evangelica qui fidit hujusmodi factis, & procul abest à charitate Christiana qui ob

a Alludit ad allegoriam parabolæ de quinque panibus hordeaceis.

potum

potum aut cibum, quo rectè quis uti poteſt, exaſperat fratrem, pro cujus libertate mortuus eſt Chriſtus. Quàm amarulentas contentiones videmus inter Chriſtianos? quàm inimicas calumnias ex veſte aliter cincta tinctáve, ex cibo quem porrigunt aquæ & quem porrigunt paſcua? Hoc malum ſi ad paucos ſerpſiſſet, contemni poterat. Nunc videmus univerſum orbẽ ob hæc diſſidiis exitialibus concuti. Hæc & hujuſmodi ſi tollerentur, & nos majori concordiâ viveremus, neglectis ceremoniis, ad ea tantùm contendentes quæ docuit Chriſtus, & reliquæ nationes citiùs amplecterentur religionem cum libertate conjunctam. *Sa.* Extra Eccleſiæ domum non eſt ſalus. *La.* Fateor. *Sa.* Extra Eccleſiam eſt quiſquis non agnoſcit pontificem Romanum. *La.* Non reclamo. *Sa.* Sed hunc non agnoſcit qui illius præſcripta negligit. *La.* Atque ideo ſpero futurum, ut hic Pontifex, nomine Clemens, animo pietatéque clementiſſimus, quò magis omnes nationes ad Eccleſiæ ſodalitatem alliciat, omnia mitiget quæ hactenus viſa ſunt aliquot populos à Romanæ Sedis fœdere alienare, potiúſque habeat Evangelii lucrum, quàm ſuum in omnibus jus perſequi. Audio quotidie veteres querimonias de annatis, de condonationibus, de diſpenſationibus, déque reliquis exactionibus, & de gravatis Eccleſiis: ſed arbitror hunc itâ moderaturum omnia, ut poſthac impudens ſit qui pergat queri. *Sa.* Utinam idem facerent omnes monarchæ. Nihil addubito quin res Chriſtiana nunc in arctum coacta feliciſſimè ſit proferenda, ſi gentes barbaræ ſenſerint ſe vocari non ad ſervitutem humanam, ſed ad libertatem Evangelicam; nec ad rapinam expeti, ſed ad felicitatis & ſanctimoniæ conſortium. Ubi coaluerint, & in nobis mores verè Chriſtianos compererint, ultro plus offerent quàm ab eis ulla vis queat extorquere. *La.* Id brevi futur[illegible]ilens (*a*) Ate, quæ duos potentiſſimos orbis Monarchas funeſt[illegible]ello commiſit, abierit (*b*) ἐς κόρακας. *Sa.* Atque ego demir[illegible] jamdudum non eſſe factum, cùm Franciſco nihil fingi poſſit [illegible]umanius, & Carolo Cæſari arbitror à præceptoribus inſtillat[illegible], ut quò per fortunam plus acceſſerit imperii finibus, hòc ipſe plus addat clementiæ benignitatíq;. Ad hæc, habere ſolet & ætas ea peculiarem facilitatis ac manſuetudinis dotem. *La.* Nihil eſt quod in utroque deſideres. *Sa.* Quid igitur remoratur publicum orbis votum? *La.* Adhuc jureconſulti de finibus ambigunt; & ſcis comœdiarum tumultus ſemper deſinere in nuptias: itidem principes ſuas finiunt tragœdias. Sed in co-

a Dea Homerica, quæ diſſidia ſerit inter Deos & homines. Litæ tardæ, Ate velox.

b Id eſt, in malam rem.

mœdiis subitò coëunt nuptiæ; hîc inter magnos magnis moliminibus res agitur. Et præstat aliquantò seriùs obduci cicatricem, quàm mox iterum ulcus erumpere. *Sa.* An credis istis nuptias esse firma concordiæ vincula? *La.* Vellem quidem, sed ex his video ferè nasci maximam bellorum partem; & si quod bellum ortum fuerit, dum affinis adest affini, latiùs se spargit incendium, & difficiliùs componitur. *Sa.* Fateor, & agnosco verissimum esse quod dicis. *La.* Sed æquúmne tibi videtur, ut ob jureconsultorum rixas & contractuum moras totus orbis tantum perpetiatur mali? Nunc enim nihil usquam tutum est, & pessimis licet plurimum, dum neque bellum est, neque pax. *Sa.* De principum consiliis non est meum dicere. Verùm si quis me faciat Cæsarem, scio quid sim facturus. *La.* Eja, facimus te Cæsarem, simúlque Romanum Pontificem, si libet. Quid facis? *Sa.* Fac me potiùs Cæsarem & regem Galliæ. *La.* Age, esto utrumque. *Sa.* Protinus concepto pacis voto edicerem per universam ditionem meam inducias, dimissis copiis, denuncians pœnam capitis, si quis vel gallinam alterius attigerit. Ità pacatis rebus meo commodo, vel, ut meliùs dicam, publico, transigerem de ditionis finibus, aut de conjugii conditionibus. *La.* Habésne firmiora fœderis vincula quàm matrimonium? *Sa.* Arbitror. *La.* Imperti. *Sa.* Si Cæsar essem, sic absque mora transegissem cum rege Gallorum. "Frater, ma-

Pia ad pacem hortatio.

" lus quispiam genius bellum hoc inter nos excitavit; neque
" tamen inter nos certamen fuit de capite, sed de ditione. Tu,
" quod in te fuit, fortem ac strenuum bellatorem præstiti-
" sti. Fortuna mihi favit, téque ex rege fecit captivum.
" Quod accidit tibi mihi potuit accidere, & tua calamitas
" omnes nos admonet humanæ conditionis. Experti sumus
" quàm hoc certaminis genus utrique sit incommodum. Age,
" diverso genere inter nos conflictemur. Dono tibi vitam,
" dono libertatem, pro hoste recipio te in amicum. Sit
" omnium præteritorum malorum oblivio, redi ad tuos
" gratìs ac liber, habe tibi tua, esto bonus vicinus, & post-
" hac geratur unum hoc certamen inter nos, uter alterum
" fide, officiis, ac benevolentiâ vincat, neque certemus uter
" altero latiùs regnet, sed uter sanctiùs administret suam
" ditionem. In priori conflictu fortunati laudem tuli; hîc
" qui vicerit longè splendidius auferet decus. Mihi qui-
" dem hæc clementiæ fama plus adferet veræ laudis quàm
" si universam Galliam meæ ditioni adjunxissem. Et tibi
" gratitudinis opinio plus decoris conciliabit quàm si me

" totâ

" totâ Italiâ depulisses. Noli invidere mihi laudem quam
" affecto: ego vicissim tuæ sic favebo, ut huic amico li-
" benter sis debiturus. *La*. Profectò sic possit adstringi
Gallia, imò totus orbis. Etenim si conditionibus iniquis
ulcus hoc obducatur veriùs quàm sanetur, vereor nè mox
per occasionem ruptâ cicatrice pus vetus erumpat majore
cum malo. *Sa*. Quàm magnificam quámque plausibilem glo-
riam hæc humanitas per universum orbem pararet Carolo?
Quæ natio se non lubens tam humano támq; clementi prin-
cipi submitteret? *La*. Egisti Cæsarem sat feliciter; nunc
age Pontificem. *Sa*. Perlongum sit singula persequi; dicam
compendio. Sic agerem, ut universus orbis intelligeret esse
principem Ecclesiæ, qui nihil aliud sitiret quàm Christi
gloriam & salutem omnium mortalium. Ea res verè me-
deretur invidiæ Pontificii nominis, & solidam ac peren-
nem pararet gloriam. Sed interim (a) *ab asino*, quod aiunt, *a* Id est, à
delapsi, multùm aberravimus ab instituto. *La*. Ego te mox proposito
reducam in viam. Ais igitur obligare Pontificum leges om- digressi.
nes qui sunt in Ecclesia? *Sa*. Aio. *La*. Ad pœnam gehennæ? Vide Chi-
Sa. Aiunt. *La*. Etiam Episcoporum? *Sa*. Sic arbitror, in sua liad.
cujusque ditione. *La*. Etiam Abbatum? *Sa*. Hæreo; nam hi
certis conditionibus accipiunt administrationem, nec possunt
suos gravare constitutionibus nisi ex authoritate totius Or-
dinis. *La*. Quid si Episcopus iisdem conditionibus accipiat
suam functionem? *Sa*. Addubito. *La*. Quod Episcopus con-
stituit Pontifex potest rescindere? *Sa*. Opinor. *La*. Quod
Pontifex decrevit nemo potest abrogare? *Sa*. Nemo. *La*. Un-
de igitur audimus rescissas Pontificum sententias, hoc titulo,
quòd parùm rectè fuerint edocti; & priorum constitutiones
à posterioribus (b) antiquatas, quòd à pietate deviarent? *b* Id est, ab-
Sa. Ista subreptitia sunt ac temporaria. Nam & in Ponti- rogatas.
ficem, ut hominem, cadit ignorantia personæ facti, e. Cæ-
terùm quod ex authoritate Concilii universalis proficiscitur,
cœleste oraculum est, & pondus habet par Evangeliis, aut
certè proximum. *La*. Licétne de Evangeliis dubitare? *Sa*. Bo-
na verba; nè de Conciliis quidem ritè in Spiritu sancto
congregatis, peractis, editis, & receptis. *La*. Quid si quis
dubitet an hæc competant in Concilium, quod objicitur,
quemadmodum audio Basileense Concilium à nonnullis re-
jici, nec omnibus probari Constantiense? loquor de his qui
nunc habentur orthodoxi, nè quid dicam de proximo Con-
cilio Lateranensi. *Sa*. Dubitent qui velint suo periculo, ego
nolo dubitare. *La*. Petrus igitur habuit authoritatem conden-
di

di novas leges? *Sa.* Habuit. *La.* Habuit & Paulus cum cæteris Apostolis? *Sa.* Habuerunt in suis quisque Ecclesiis, à Petro seu Christo commissis. *La.* Et Petri successoribus par est potestas cum ipso Petro? *Sa.* Quidni? *La.* Tantundem igitur honoris debetur rescripto Romani Pontificis quantum Epistolis Petri, & tantundem constitutionibus Episcoporum quantum Epistolis Pauli? *Sa.* Equidem arbitror etiam amplius deberi, si præcipiant & legem ferant cum authoritate. *La.* Sed fásne est dubitare, an Petrus & Paulus scripserint afflatu Divini Spiritûs? *Sa.* Imò hæreticus sit qui dubitet. *La.* Idem censes de rescriptis & constitutionibus Pontificum & Episcoporum? *Sa.* De Pontifice censeo, de Episcopis ambigo; nisi quòd pium est, de nullo perperam suspicari, ni res ipsa palàm clamitet. *La.* Cur spiritus citiùs patitur errare Episcopum quàm Pontificem? *Sa.* Quia gravius est à capite periculum. *La.* Si tantum valent Præsulum constitutiones, quid sibi vult quòd Dominus in Deuteronomio tam rigidè comminatur, nè quis quid addat aut adimat Legi? *Sa.* Non addit Legi qui latiùs explicat quod latebat, qui ea suggerit quæ spectant ad Legis observationem; neque detrahit qui pro viribus audientium Legem dispensat, alia promens, alia celans, pro ratione temporis. *La.* Num obligabant Pharisæorum ac Scribarum constitutiones? *Sa.* Non arbitror. *La.* Cur itá? *Sa.* Quia docendi habebant authoritatem, non condendi leges. *La.* Utra potestas videtur amplior, condendi leges humanas, an interpretandi divinas? *Sa.* Condendi humanas. *La.* Mihi secùs videtur. Etenim cui jus est interpretandi, hujus sententia pondus habet legis divinæ. *Sa.* Non satis assequor quod dicis. *La.* Dicam explanatiùs. Lex divina jubet subvenire parenti: Pharisæus interpretatur hoc esse datum patri quod missum est in corbonam, eò quòd Deus pater sit omnium. Nonne huic interpretationi cedit lex divina? *Sa.* Ista quidem falsa interpretatio est. *La.* Sed posteaquam illis semel tradita est interpretandi authoritas, unde mihi constabit cujus sit vera interpretatio, maximè si ipsi inter se dissentiant? *Sa.* Si minùs satisfacit tibi sensus communis, sequere Præsulum authoritatem; id tutissimum est. *La.* Ergò Pharisæorum & Scribarum authoritas devoluta est ad Theologos & concionatores? *Sa.* Est. *La.* Sed nullos audio frequentiùs inculcantes, *Audite, ego dico vobis*, quàm eos qui nunquam versati sunt in palæstris Theologicis. *Sa.* Audies omnes candidè, sed cum judicio, modò nè simpliciter insaniant.

ant. Tum enim oportet populum cum sibilo surgere, quò suam agnoscant dementiam. Cæterùm quibus contigit titulus Doctoris, his oportet fidere. *La.* Verùm in his quoque comperio nonnullos multò rudiores ac stultiores illis qui prorsus sunt illiterati: & inter doctissimos miram video controversiam. *Sa.* Elige quæ sunt optima, inexplicata aliis relinquito, ea semper amplectens quæ procerum & multitudinis consensus approbavit. *La.* Scio isthuc esse tutius. Sunt igitur & constitutiones iniquæ, quemadmodum sunt interpretationes falsæ? *Sa.* An sint, alii viderint; arbitror esse posse. *La.* Annas & Caiaphas habebant potestatem condendi leges? *Sa.* Habebant. *La.* Num horum quavis de re constitutiones obligabant ad pœnam gehennæ? *Sa.* Nescio. *La.* Puta Annam constituisse, nè quis reversus à foro sumeret cibum nisi loto corpore: qui illotus caperet cibum, num crimen gehennâ dignum admitteret? *Sa.* Non arbitror, nisi contemptus publicæ potestatis crimen exacerbaret. *La.* An omnia præcepta Dei obligant ad pœnam gehennæ? *Sa.* Non, opinor. Nam Deus prohibuit omne peccatum, quamlibèt veniale, si Theologis habenda fides. *La.* Fortassis & veniale pertraheret in gehennam, nisi Deus suâ misericordiâ sublevaret imbecillitatem nostram. *Sa.* Non est absurdum dictu; sed affirmare non ausim. *La.* Cùm Israelitæ exsularent in Babylone, præter alia plurima quæ Lex præscripsit, in multis fuit omissa circumcisio. An omnes hi perierunt? *Sa.* Deus novit. *La.* Si Judæus clàm, fame periclitans, vesceretur carne suillâ, commiterétne crimen? *Sa.* Meâ quidem sententiâ necessitas excusaret factum; quandoquidem ore Domini defensus est David, quòd contra Legis præceptum comederet panes sacros, quos appellant Propositionis: nec solùm comedit ipse, sed & fugæ comites profanos iisdem p[illegible] ea necessitas constringeret, ut aut pereundum sit fame, [illegible] furtum committendum, utrum eligeret, mortem, an furtum? *Sa.* Forsitan in eo casu furtum non esset furtum. *La.* Hem, quid audio? ovum non est ovum? *Sa.* Præsertim si caperet animo reddendi, placandique dominum cùm primùm liceret. *La.* Quid si pereundum esset homini nisi falsum testimonium ferat adversus proximum? utrum eligendum? *Sa.* Mors. *La.* Quid si commisso adulterio possit servare vitam? *Sa.* Potior erit mors. *La.* Quid si simplici stupro possit effugere mortem? *Sa.* Moriendum potiùs, ut aiunt. *La.* Cur hìc ovum non desinit esse ovum, præsertim si nulla fiat vis aut injuria?

ria? *Sa.* Fit injuria corpori puellæ. *La.* Quid si perjurio? *Sa.* Moriendum. *La.* Quid si simplici nullique noxio mendacio? *Sa.* Docent præoptandam mortem. At ego crediderim gravi necessitate, aut ingenti propositâ utilitate, mendacium hujusmodi aut nullum esse crimen, aut levissimum, nisi quòd apertâ fenestrâ periculum est nè discamus & perniciosis mendaciis assuescere. Finge incidisse casum, ut innoxio mendacio possit servare & corpora & animas totius patriæ suæ; utrum eliget vir pius? fugiet mendacium? *La.* Quid alii sint facturi, nescio; ego vel quindecim Homerica mendacia non vererer dicere, mòxque labeculam illam abstergerem aquâ sacrâ. *Sa.* Idem ego facerem. *La.* Igitur non quicquid Deus præcipit aut interdicit obligat ad pœnam gehennæ. *Sa.* Non videtur. *La.* Modus igitur obligationis non est ab authore legis tantùm, sed ex materia. Quædam enim cedunt necessitati, quædam non cedunt. *Sa.* Sic videtur. *La.* Quid si Sacerdos periclitetur de vita, servandus si ducat uxorem? utrum eliget? *Sa.* Mortem. *La.* Cùm divina lex cedat necessitati, cur hæc lex humana * Terminum agit, nulli dignans concedere? *Sa.* Non lex obstat, sed votum. *La.* Quid si quis vovisset visere Hierosolymam, nec id posset nisi certo vitæ dispendio? non ibit? an morietur? *Sa.* Morietur, nisi voti relaxationem impetrârit à Pontifice Romano. *La.* Cur alterum votum relaxatur, alterum minimé? *Sa.* Quia alterum solenne, alterum privatum. *La.* Quid est solenne? *Sa.* Quod solet fieri. *La.* An non igitur solenne & alterum, quod quotidie fit? *Sa.* Fit, sed privatim. *La.* Proinde Monachus si privatim apud Abbatem profiteretur, non esset votum solenne? *Sa.* Nugaris. Ideo faciliùs relaxatur votum privatum, quia minore offendiculo solvitur, & is qui facit hoc animo facit, ut si commodum sit mutet sententiam. *La.* Hoc igitur animo vovent qui privatim profitentur perpetuam castimoniam? *Sa* Deberent. *La.* Perpetuam igitur, an non perpetuam? Quid si Carthusianum monachum hic constringat casus, ut aut vescendum sit carnibus, aut moriendum? utrum eligeret? *Sa.* Docent medici nullas esse carnes tam efficaces, quin idem efficiat aurum potabile, & gemmæ. *La.* Utrum igitur conducibilius, gemmis & auro succurrere periclitanti, an earum rerum pretio multos de vita periclitantes servare, & ægroto dare pullum gallinaceum? *Sa.* Hæreo. *La.* Atqui piscium aut carnium esus non est ex eorum numero quæ vocant substantialia. *Sa.* Carthusianos suo judici relinquamus. *La.* Dicamus in genere.

* Fabula de Termino Deo, qui nec Jovi voluit concedere, notissima.

nere. Diligenter, frequenter, multísque verbis inculcatur in Lege Mosis Sabbatismus. *Sa.* Verum. *La.* Utrùm igitur succurram urbi periclitanti violato Sabbato, an non? *Sa.* At interim me vis esse Judæum? *La.* Volo, & quidem recutitum. *Sa.* Istum nodum secuit ipse Dominus. Sabbatum enim hominis causâ est institutum, non contrá. *La.* Ista lex igitur valebit in omnibus humanis constitutionibus? *Sa.* Valebit, nisi quid obstet. *La.* Quid si conditor legis non hoc animo ferat legem ut quemquam obliget ad pœnam gehennæ, imò nè ad reatum quidem ullum, sed constitutionem nihilo plus velit habere ponderis quàm exhortationem? *Sa.* O bone, non est in manu conditoris quantum obliget lex. Usus est suâ potestate ferendo legem; cæterùm ad quid obliget, aut non obliget, id Deo in manu est. *La.* Cur igitur audimus quotidie parochos nostros è suggesto clamantes, Cras jejunandum sub pœna damnationis æternæ, si nobis non constat quomodo lex obliget humana? *Sa.* Id faciunt quò magis terreant contumaces, nam ad hos arbitror ea verba pertinere. *La.* Sed interim an contumaces talibus dictis territent nescio; certè infirmos vel in scrupum vel in periculum conjiciunt. *Sa.* Difficile est utrisq; consulere. *La.* Eadem autem est vis consuetudinis & legis? *Sa.* Aliquando major est consuetudinis. *La.* Proinde, tametsi non adest animus consuetudinem inducentibus injiciendi laqueum cuiquam, tamen obligat volentes nolentes? *Sa.* Arbitror. *La.* Onus imponere potest, tollere non potest? *Sa.* Admodum. *La.* Jam itaque vides, opinor, quantum sit periculi novas leges ab hominibus ferri, si nulla necessitas urgeat, aut nulla magnà invitet utilitas. *Sa.* Fateor. *La.* Dominus cùm ait, *Nolite omnino jurare*, num quemvis jurantem obnoxium facit gehennæ? *Sa.* Non, arbitror: Consilium est enim, non præceptum. *La.* At istud unde mihi liquet, cùm vix aliud accuratiùs aut severius interdixerit, quàm nè juremus? *Sa.* Disces à doctoribus. *La.* Et Paulus cùm dat consilium, non obligat ad gehennam? *Sa.* Nequaquam. *La.* Cur itá? *Sa.* Quia non vult injicere laqueum infirmis. *La.* Est igitur in manu condentis legem, obstringere ad gehennam aut non obstringere. Et sanctum est cavere, nè quibuslibet constitutionibus illaqueemus imbecilles. *Sa.* Est. *La.* Et si Paulus hic cautionem adhibuit, multò magis Sacerdotibus adhibenda, de quibus incertum quo spiritu agantur. *Sa.* Fateor. *La.* Atqui paulò antè negabas esse in manu conditoris quatenus obstringeret lex. *Sa.* Jam consilium est, non lex.

lex. *La.* Nihil eſt facilius quàm commutare vocabulum. *Noli furari*, præceptum eſt? *Sa.* Eſt. *La.* *Noli omnino reſiſtere malo?* *Sa.* Conſilium eſt. *La.* At hoc poſterius magis habet ſpeciem præcepti quàm illud prius. Saltem hoc eſt epiſcopis in manu, utrùm velint eſſe præceptum quod inſtituunt, an conſilium? *Sa.* Eſt. *La.* At iſtud paulò antè fortiter negabas. Etenim qui non vult ſuam conſtitutionem quemquam ad ullum crimen adſtringere, nimirum vult eam eſſe conſilium, non præceptum. *Sa.* Verum: ſed non expedit hoc ſcire vulgus, nè protinus clamitent eſſe conſilium, quod ſervare non libet. *La.* At quid interim facies tot infirmis conſcientiis tam miſerè confuſis tuo ſilentio? Verùm age, dic mihi, nullíſne notis docti deprehendere poſſunt, utrùm conſilii vim habeat conſtitutio, an præcepti? *Sa.* Poſſunt, ſicut audivi. *La.* Non licet ſcire myſterium? *Sa.* Licet, niſi velis effutire. *La.* Ah, (*a*) piſci dixeris. *Sa.* Cùm nihil audis niſi, *hortamur*, *ordinamus*, *mandamus*, conſilium eſt: cùm audis, *jubemus*, *diſtrictè præcipimus*, præſertim ſi accedant minæ excommunicationis, præceptum eſt. *La.* Quid ſi debeam piſtori meo, cúmque ſolvendo non ſim, fugere malim quàm conjici in carcerem? num pecco criminaliter? *Sa.* Non, arbitror, niſi deſit ſolvendi voluntas. *La.* Cur igitur excommunicor? *Sa.* Iſtud fulmen territat improbos, non adurit innocentes. Scis enim & apud priſcos Romanos fuiſſe leges diras ac minaces, ſed in hoc ipſum tantummodo latas; qualis illa fertur è duodecim tabulis, (*b*) de diſſecando corpore debitoris, cujus ideo nullum exſtat exemplum, quòd non in uſum, ſed ad terrorem, eſſet prodita. Jam ut fulmen non agit in ceram aut linum, ſed in æs; ità tales excommunicationes non agunt in miſeros, ſed in contumaces. Et tamen, ut ingenuè dicam, in hujuſmodi frivolis adhibere fulmen à Chriſto traditum, propemodum eſſe videtur, qu[illegible], *in lente unguentum.* *La.* Num i[illegible] jus patriſamiliâs in ſua domo quod epiſcopo in ſua diœceſi? *Sa.* Arbitror, pro proportione. *La.* Et hujus præſcripta ſimiliter obligant? *Sa.* Quidni? *La.* Edico nè quis veſcatur cepis: quomodo periclitatur apud Deum qui non paruerit? *Sa.* Ipſe viderit. *La.* Poſthac non dicam meis, Præcipio, ſed, Admoneo. *Sa.* Sapiēs. *La.* Verùm perſpicio vicinum meum proximum eſſe periculo, & arreptum clàm admoneo ut ſeſe ſubducat ab ebrioſorum & aleatorum commercio; ille, monitorem aſpernatus, perditiùs incipit vivere quàm antea: num hîc illum obſtringit admoni-

Præcepta & conſilia.

a Piſces mutos eſſe declarat Prov.

b Vide Aulum Gellium de pœna talionis.

admonitio? *Sa.* Videtur. *La.* Igitur neque consulendo, neque exhortando fugimus laqueum. *Sa.* Imò non adfert laqueum admonitio, sed admonitionis argumentum. Etenim si frater admonitus ut crepidis uteretur, negligeret, nullo crimine teneretur. *La.* Non hîc percontabor quantum obligent præscripta medicorum. Votum obstringit ad pœnam gehennæ? *Sa.* Maximé. *La.* Omne? *Sa.* Omnissimum, modò sit licitum, legitimum, ac liberum. *La.* Quid appellas liberum? *Sa.* Quod nulla extorsit necessitas. *La.* Quid est necessitas? *Sa.* Est metus cadens in constantem virum. *La.* Etiam in Stoicum, quem, *Si fractus illabatur orbis, Impavidum ferient ruinæ?* *Sa.* Istum Stoicum mihi ostende, & respondebo. *La.* Sed extra jocum, num famis aut infamiæ metus cadit in constantem virum? *Sa.* Quidni? *La.* Si filia nondum emancipata clàm nubat insciis parentibus, nec passuris si sciant, legitimum erit votum? *Sa.* Erit. *La.* An sit, nescio; certè si qua sunt, hoc est unum ex illorum numero quæ, licèt vera sint, tamen ob scandalum imbecillium silenda sunt. Quid si virgo, quæ ex authoritate parentum contraxit matrimonium cum sponso, clàm & invitis parentibus voto semet addicat collegio sanctæ Claræ? eritne licitum & legitimum? *Sa.* Si fuerit solenne. *La.* Nam solenne est quod in agro fit, in obscuro monasteriolo? *Sa.* Sic habetur. *La.* Si eadem domi, paucis testibus, voto profiteatur perpetuam corporis integritatem, non erit legitimum? *Sa.* Non. *La.* Quamobrem? *Sa.* Quia sanctius votum obstat. *La.* Eadem puella si vendat agellum, valebit contractus? *Sa.* Non, opinor. *La.* Et valebit, si seipsam dederit in potestatem alienam? *Sa.* Si se Deo dicaverit. *La.* Annon & votum privatum dicat hominem Deo? Et qui suscipit sanctum conjugii sacramentum, nonne se dicat Deo? Et quos Deus jungit, dicant se diabolo? De solis conjugibus dixit Dominus, *Quos Deus junxit* [illegible] hæc, cùm adolescens vix dum pubescens, aut puella simplex, [illegible]is parentum, sævitiâ tutorum, improbis instinctibus monachorum, blanditiis & odiis protruditur in monasterium, nunc liberum est votum? *Sa.* Si sint * doli capaces. *La.* Ea ætas maximè capax est dolii, ut cui facillimè possis imponere. Quid si proponam in animo diebus Veneris abstinere à vino? perinde obstringit propositum ut votum? *Sa.* Non, arbitror. *La.* Quid igitur interest inter certum propositum & votum tacitâ cogitatione conceptum? *Sa.* Animus obligandi. *La.* Negabas antè, hîc valere animum. Propono si queam, & voveo

*Ità loquuntur Jurisconsulti: Alter ex ambiguo jocatur, quasi doli capax qui dolo est idoneus.

voveo five queam five non queam? *Sa.* Habes. *La.* Habeo nebulas in pariete depictas, hoc eft, nihil. Eft igitur & in propofito difpicienda materiæ ratio? *Sa.* Opinor. *La.* Et ut illic à legis, ità hic à voti nomine cavendum? *Sa.* Rectè. *La.* Si Romanus Pontifex ftatueret nè quis jungat matrimonium intra feptimum propinquitatis gradum, admitteret crimen qui duceret cognatam gradu fexto? *Sa.* Opinor; certè periclitaretur. *La.* Quid fi Epifcopus fuis ediceret, nè quis haberet rem cum uxore nifi die Lunæ, Jovis & Sabbati, committeret crimen qui clàm aliis diebus uteretur uxore? *Sa.* Arbitror. *La.* Quid fi ediceret nè quis * bulbis vefceretur? *Sa.* Quid ifthuc ad pietatem? *La* Quia bulbi provocant libidinem. Quod de bulbis dico, idem dictum puta de erucis. *Sa.* Hæreo. *La.* Quid hæres? unde eft humanis legibus obligandi vis? *Sa.* Ex dictis Pauli, *Obedite præpofitis veftris.* *La.* Hinc igitur obligat omnes Epifcoporum ac Magiftratuum conftitutio? *Sa.* Modò fit æqua, jufta & legitimè lata. *La.* Sed iftius rei quis erit judex? *Sa.* Ipfe qui condidit. Nam ejus eft interpretari cujus eft condere legem. *La.* Ergò citra delectum eft obediendum quibuflibet conftitutionibus? *Sa.* Opinor. *La.* Quid fi præpofitus ftultus & impius ferat legem impiam & iniquam? ipfius judicio ftandum erit, & populus, cui nullum eft judicandi jus, obtemperabit? *Sa.* Quorfum attinet ea fomniare quæ non fiunt? *La.* Qui fubvenit parenti, non fubventurus nifi lex cogeret, num implevit legem? *Sa.* Non, arbitror. *La.* Qui fic? *Sa.* Primùm, non fatisfacit animo ejus cui condidit legem; deinde, voluntati impiæ addit hypocrifim. *La.* Qui jejunat, non jejunaturus nifi præciperet Ecclefia, num fatisfacit legi? *Sa.* Mutas & authorem legis, & materiam. *La.* Confer igitur Judæum fic jejunantem diebus præfcriptis, ut ni lex h[illegible]jejunaturus, cum Chriftiano fervante [illegible]unium ab hominibus indictum, haudquaquam fervaturo fi legem tollas; aut, fi mavis, Judæum abftinentem à carne fuilla, & Chriftianum abftinentem à carnibus & lactariis die Veneris. *Sa.* Infirmitati nonnihil reluctanti lege puto paratam effe veniam; certo propofito legem averfanti & obmurmuranti non item. *La.* Atqui fateris leges divinas non femper obligare ad pœnam gehennæ. *Sa.* Quidni fatear? *La.* Nec audes fateri effe legem humanam quæ non obligat ad eandem pœnam, fed hominem relinquis in ancipiti? Videris igitur aliquando plus tribuere legibus hominum quàm Dei. Mendacium & obtrectatio

fuapte

* Cepis eft genus, & bulbus & eruca provocant Venerem. Unde Ovidius *falaces* vocat *erucas.*

ſuapte naturâ ſunt mala, & à Deo prohibita; & tamen fateris eſſe aliquod mendacii & obtrectationis genus quod non obliget ad pœnam gehennæ; nec audes eum qui quomodocunq; veſcitur carnibus in die Veneris liberare à pœna gehennæ. *Sa.* Non eſt meum quemquam abſolvere aut damnare. *La.* Si divinæ leges & humanæ pariter obſtringunt, quid igitur intereſt inter has & illas? *Sa.* Nimirum quòd qui violat legem humanam, immediatè peccat adverſus hominem, (ſi mihi concedis Scholaſticorum floſculis uti) mediatè adverſus Deum; qui violat legem divinam, contrà. *La.* Quid refert utrùm priùs miſcueris, acetum an abſinthium, cùm mihi utrumque ſit ebibendum? Aut quid refert utrùm lapis a me vulneraro repercuſſus feriat amicum, an ordine verſo? *Sa.* Hoc didici. *La.* Et ſi ex materia circumſtantiiſque ſumitur obligandi modus in utriſque legibus, quid intereſt inter authoritatem Dei & hominum? *Sa.* Impia percontatio! *La.* Attamen multi credunt non plurimũ intereſſe. Deus tulit Legem per Moſen, nec licet violare. Idem fert leges per Pontifices, aut certè Concilium. Quid intereſt inter has & illas? Lex Moſes per hominem, leges noſtræ per homines Et Videntur minùs ponderis habere quæ Deus tulit per unum Moſen, quàm quæ Spiritus Sanctus edit per frequens epiſcoporum & eruditorum concilium. *Sa.* De ſpiritu Moſis dubitare non licet. *La.* Paulus in Epiſcoporum vicem venit. Quid igitur intereſt inter Pauli præcepta; & cujuſlibet epiſcopi? *Sa.* Quia ſine controverſia Paulus ſcripſit afflatus Spiritu. *La.* Hæc ſcriptorum authoritas quouſque ſe porrigit? *Sa.* Arbitror non ultra Apoſtolos, niſi quòd Conciliorum eſt inviolatá authoritas. *La.* Quare de Pauli ſpiritu dubitare non licet? *Sa.* Quia obſtat Eccleſiæ conſenſus. *La.* De Epiſcopis dubitare licet? *Sa.* De his nihil temere [illegible] es ipſa palàm clamitet quæſtum, aut impietatem. *La.* Quid de [illegible]onciliis? *Sa* Non licet, ſi fuerint ritè & per Spiritum Sanctum congregata peractáque. *La.* Eſt igitur aliquod Concilium in quod iſta non competunt? *Sa.* Eſſe poteſt. Quod ni eſſet, Theologi nequaquam adderent hanc exceptionem. *La.* Videtur igitur & de Conciliis dubitari poſſe. *Sa.* Non arbitror, poſteaquam fuerint Chriſtianarum gentium judicio conſenſúque recepta comprobatáque. *La.* Poſteaquam exceſſimus (*a*) pomœria quibus Deus voluit circumſcribi ſacroſanctam illam & inviolabilem Scripturæ authoritatem, videtur mihi & aliud eſſe diſcrimen legum divinarũ & humanarum. *Sa.* Quod?

a Id eſt, limites præſcriptos.

La. Leges Divinæ sunt immutabiles, nisi si quæ sunt ejus generis, ut significandi coërcendíve gratiâ videantur ad tempus datæ, quas & Prophetæ desituras juxta carnalem sensum prædixerunt, & Apostoli jam omittendas docuerunt. Deinde, inter leges humanas exsistunt nonnunquam iniquæ stultæque & pestilentes, unde & abrogantur vel authoritate superiorum, vel consentiente neglectu populi. Tale nihil est in legibus divinis. Rursus humana lex suapte sponte cessat, ubi cessârit causa propter quam lata est: veluti si constitutio juberet singulos quotannis aliquid conferre in structuram templi, templo absoluto cessat rigor legis. Ad hæc, lex ab hominibus lata non est lex, nisi fuerit utentium consensu comprobata. Lex divina nec expendi debet, nec potest abrogari. Quamquam & Moses legem laturus suffragia populi collegit, non quòd hoc esset necesse, sed ut illos magis haberet obnoxios. Impudens enim est legem contemnere quam tuo suffragio comprobâris. Postremò, cùm leges hominum, quæ ferè corporalia præscribunt, pædagogi sint ad pietatem, cessare videntur ubi quis profecit ad spiritûs robur, ut jam talibus cancellis non egeat, modò pro virili vitetur scandalum infirmorum non malitiosè superstitiosorum. Velut si pater præscribat filiæ impuberi nè bibat vinum, quò tutior sit illius virginitas usque ad nuptias; cùm adoleverit, jámque viro tradita fuerit, non tenetur præcepto patris. Multæ leges habent se instar pharmacorum, ea verò mutantur & cedunt pro re nata, ipsis etiam medicis approbantibus, qui si semper iisdem uterentur remediis à veteribus proditis, plures occiderent quàm sanarent. *Sa.* Multa tu quidem congeris, quorum nonnulla placent, aliqua displicent, quædam non intelligo. *La.* Si lex Episcopi quæstum evidenter oleat, hoc est, statuat ut singuli parochi bis in anno em[redacted]ius absolvendi à casibus quos vocant Episcopales, quò plus extorqueat à suis, obtemperandum censes? *Sa.* Censeo; sed interim clamandum adversus legem iniquam, exclusâ semper seditione. Sed unde hic mihi percontator Lanio? *Tractent fabrilia fabri.* *La.* Hujusmodi quæstionibus sæpe torquemur in conviviis; interdum diatriba fervescit ad pugnam & sanguinem. *Sa.* Pugnent qui volent; ego censeo leges majorum esse reverenter suscipiendas, & observandas religiosè, velut à Deo profectas; nec esse tutum, nec esse pium, de potestate publica sinistram concipere aut serere suspicionem. Et si quid est tyrannidis, quod tamen non cogat ad impietatem, satius est

est ferre, quàm seditiosè reluctari. *La.* Istâ quidem ratione fateor bene consultum rebus eorum qui dignitate pollent, & tecum sentio, nec illis invideo. Cæterùm lubens audiam rationem quâ consulatur & populi vel libertati, vel commodis. *Sa.* Deus non destituet populum suum. *La.* Verùm ubi interim illa libertas spiritûs quam Apostoli promittunt ex Evangelio, quam Paulus toties inculcat, clamans, *Regnum Dei non est esca & potus*; & quòd *filii non sumus sub pædagogo*, nec *ampliùs serviamus elementis hujus mundi*, aliáque innumera; si tantò pluribus constitutionibus onerantur Christiani quàm Judæi, & si arctiùs obligant hominum leges quàm pleraque à Deo tradita præcepta? *Sa.* Dicam Lanio. Non in hoc est Christianorum libertas, ut liceat illis facere quæ velint, liberis à constitutionibus humanis; sed quòd ex fervore spiritûs ad omnia prompti, lubentes & alacres ea faciant quæ præscribuntur, nimirum filii potiùs quàm servi. *La.* Expedité: sed erant & sub lege Mosaica filii, & sunt sub Evangelio servi; atque adeò vereor nè maxima pars hominum, siquidem servi sunt qui lege coacti, suum officium faciunt. Quid igitur discriminis inter novam & veterem? *Sa.* Meo judicio multum interest. Quod vetus sub involucris docuit, nova sub oculis posuit: quod illa sub ænigmatibus prædixit, hæc dilucidiùs ostendit: quod illa subobscurè promisit, hæc exhibuit maxima quidē ex parte. Illa tradita erat uni genti, hæc ex æquo docet omnes salutem: illa paucis prophetis & eximiis viris impartiit insignem illam & spiritualem gratiam; hæc omne donorum genus largiter effudit in omnium ætatum, sexuum & nationum homines, linguas, sanationes, prophetias, miracula. *La.* Ubi nunc igitur ista? *Sa.* Cessârunt, non interierunt: vel quia non est opus, jam evulgatâ Christi doctrinâ; vel quia plerique titulo tantùm Christiani, fide quæ est miraculorum architectrix, caremus. *La.* Si propter incredulos ac diffidentes opus est miraculis, talium nunc plena sunt omnia. *Sa.* Est incredulitas simpliciter errans, qualis erat Judæorum obmurmurantium Petro, quòd Cornelii familiam recepisset ad Evangelii gratiam; qualis erat gentium, quæ religionem quàm à majoribus acceperant putabant esse salutiferam, & Apostolorum doctrinam esse superstitionem peregrinam: hi conspectis miraculis conversi sunt. Nunc qui diffidunt Evangelio, tantâ luce per universum orbem coruscante, non simpliciter errant, sed excæcati malis affectibus nolunt intelligere, ut bene agant: hos nulla miracula

reducerent ad mentem meliorem. Et sanandi tempus nunc est, puniendi pòst futurum est. *La.* Quanquam multa dixisti satis probabiliter, tamen mihi propositum est non fidere salsamentario, sed adibo Theologum quendam eximiè doctum; quicquid is de singulis pronunciaverit, cœlestis oraculi vice fuerit. *Sa.* Quis iste? Pharetrius? *La.* Ille simpliciter delirat & ante annos, dignus qui concionetur deliris aniculis. *Sa.* Bliteus? *La.* An ego tam loquaci sophistæ credam? *Sa.* Amphicholus? *La.* Nunquam ei credam in solvendis quæstionibus, cui meo malo credidi carnes meas. An ille bonâ fide solvet problemata, qui pessimâ fide nondum solvit pecuniam? *Sa.* Lemantius? *La.* Non utor cæcis ad indicandam viam. *Sa.* Quis igitur? *La.* Si scire vis, Cephalus est, vir trium linguarum & omnis politioris literaturæ perpulchre gnarus, tum in sacris voluminibus & vetustis Theologis diu studioséque versatus. *Sa.* Dabo rectius consilium. Eas ad inferos; illic invenies Rabbinum Druinum, qui Tenediâ bipenni dissecabit omnes tuas quæstiunculas. *La.* Tu præi, quò mihi viam appares. *Sa.* Sed extra jocum; éstne verum quod narras, datam potestatem vescendi carnibus? *La.* Ludebam te, ut urerem. Et si Romanus Pontifex id vellet maximè, ordo salsamentariorum moveret seditionem. Deinde mundus est plenus Pharisaicis hominibus, qui non aliâ re sibi possunt vendicare sanctimoniam, nisi talibus observatiunculis: hi nec paterentur sibi detrahi jam partam gloriam, nec finerent minoribus plus esse libertatis quàm ipsis fuit. Nè in lanionum quidem rem esset, permitti liberum quarumlibet rerum esum: tum enim varius esset eventus nostræ negotiationis; nunc certius est lucrum, & (a) minus aleæ, minúsq; laborum. *Sa.* Verissima prædicas; sed eadem incommoditas ad nos rediret. *La.* Gaudeo tandem inventum aliquid in qu[illegible]m lanione conveniat. Jam, ut incipiam & ipse seriò loqui, quemadmodum fortassis expediret populum Christianum paucioribus constitutiunculis obstringi, præsertim si quæ non multùm aut nihil conducunt ad pietatem, nè dicam officiunt; ità non libet ab ipsis stare qui omnes omnium hominum constitutiones rejiciunt, neq; flocci faciunt. Imò ob hoc ipsum multa faciunt, quia præceptum est nè faciant. Attamen demirari non possum in plerisque rebus præpostera mortalium judicia. *Sa.* .dem nec ego satis admirari possum. *La.* Cœlum terræ miscemus si quid periculi suspicamur, nè quid decedat ponderis sacerdotum constitutionibus authoritatique; & dor-

(a) Id est minus periculi.

mitamus

mitamus cùm imminet evidens periculum nè tantum tribuamus hominum authoritati, ut authoritati divinæ minus tribuatur quàm oportet. Sic à Scylla declinamus, ut non metuamus Charybdin, malum exitiabilius. Debetur episcopis suus honos, quis negat? præsertim si agunt quod dicuntur. Sed impium est, honores soli Deo debitos transferre in homines, & dum impensè reveremur hominem, parùm revereri Deum. Honorandus Deus in proximo, venerandus in proximo; sed interim adhibenda cautio, nè Deus per hanc occasionem suo fraudetur honore. *La.* Itidem videmus multos in tantum fidere corporalibus ceremoniis, ut his freti negligant ea quæ sunt veræ pietatis, suis meritis arrogantes quod est divinæ largitatis, & ibi consistentes unde gradus erat ad perfectiora, & ex his rebus proximum calumniantes quæ per se nec bonæ sunt nec malæ. *La.* Quin in eadem re cùm duo sint, quorum alterum altero præstantius, semper deterioris est nobis potior ratio. Corpus & quæ corporis sunt ubique pluris fiunt quàm ea quæ sunt animi. Et hominem occidisse pro gravi crimine ducitur, ut est; at pestiferâ doctrinâ, vipereis instinctibus corrupisse mentem hominis, ludus est. Si sacerdos alat capillitium, aut vestem sumat hominis profani, rapitur in carcerem, acriter punitur; si bibat in lupanari, si scortetur, si ludat aleam, si vitiet alienas uxores, si nihil attingat sacræ lectionis, tamen columna est Ecclesiæ. Non excuso mutatam vestem, sed accuso præposterum judicium. *Sa.* Imò si non persolvat pensum precum horariarum, paratum est anathema; si fœneretur, si simoniam admittat, impune est. *La.* Si quis videat Carthusianum aliter vestitum, aut vescentem carnibus, quàm exsecratur! quàm horret! quàm timet nè terra dehiscens & spectatorem & spectatum absorbeat! idem si videat eum temulentum, mendacibus verbis in famam aliorum debacchantem, manifestis dolis imponentem tenui vicino, nemo perinde abominatur. *Sa.* Veluti si quis videat Franciscanum enodi cingulo cinctum, aut Augustinensem non corio, sed lanâ, cinctum, aut discinctum Carmelitam, aut cinctum Rhodiensem; rursus, si percalceatum Franciscanum, aut semicalceatum Cruciferum; nonne concitaret (a) *Tyria*, quod dici solet, *maria*? *La.* Imò nuper apud nos ex duabus fœminis, quarum utramque dixisses prudentem, altera abortiit, altera concidit syncopê, quòd conspicerent Canonicum quendam sacris virginibus præfectum, in propinqua vicinia, sed tamen in publico, obambulare, qui vestem lineam

[a] Id est, summos tumultus. Vide proverbium.

non haberet tectam nigro pallio. At eædem crebrò viderant aves ejusmodi comessantes, cantillantes, saltitantes, non addam cætera, nec ullam sentiebant nauseam. *Sa.* Sexui fortassis debetur venia. Opinor tibi notum Polythrescum. Is ægrotabat periculosè, phthisis erat. Medici diu suaserant ut vesceretur ovis & lactariis, sed frustra: eódem cohortabatur episcopus. Ille, cùm esset vir non indoctus & Theologiæ baccalaureus, videbatur citiùs emoriturus quàm utriusque medici consilio morem gesturus. Ità visum est medicis & amicis ut falleretur; parata est sorbitio ex ovis & lacte caprino, dictum est lac amygdalinum. Ille lubens comedit, & idem aliquot diebus faciens, cœpit habere meliusculè, donec puella quædam fucum prodidit. Ibi cœpit quod comederat removere. At idem superstitiosus in lacte, nullâ religione commotus est quò minùs abjuraret pecuniam mihi debitam. Nam chirographum simpliciter exhibitum clàm ungui sciderat. Delatum est jusjurandum; ego illi cessi. Is verò tam non gravatim recepit, ut optare videretur quotidianas ejusmodi delationes. Quid hoc judicio perversius? Peccabat adversus mentem Ecclesiæ, qui hic non obtemperârit sacerdoti & medicis: & in perjurio manifestò firmam habebat conscientiam, tam infirmus in lacte. *La.* Hìc mihi succurrit fabula quam nuper Dominicanus quidam narravit in concione frequentissima, quò sermonis amaritudinem (nam in die Parasceues exponebat mortem Domini) jucundiori narratione dilueret. Virginem sacram oppresserat adolescens; uteri tumor arguit factum; convocatus est virginum chorus, præsedit Abbatissa; accusata est. * Inficiali statui non erat locus; argumentum erat necessarium. Confugit ad statum qualitatis, nisi mavis translationis. Oppressa sum à valentiore. At saltem exclamâsses. Fecissem, inquit, sed in dormitorio nefas est solvere silentium. Sit hæc fabula; modò fateamur hoc stultiora geri permulta. Nunc dicam quod his oculis vidi. Nomen hominis locique silebitur. Habebam affinem Priorem, Abbati proximum, ordinis Benedictini, sed ex eorum numero qui non vescuntur carnibus, nisi extra locum quem appellant magnum Refectorium. Habebatur doctus, & ipse volebat haberi, annos natus ferè quinquaginta. Certare poculis & hilarescere vino erat illi quotidianum. Duodecimo quoque die adibat thermas publicas; illic dabatur opera purgandis renibus. *Sa.* Erat unde id fieret? *La.* Possidebat annuè sexcentos florenos. *Sa.* O paupertatem optabilem!

* Cùm factum negatur: Qualitatis, cum defenditur ut jure factum: Translationis, cùm culpa facti transfertur in alium.

La. Ex vino & Venere incidit in phthisin. Desperantibus medicis, Abbas imperabat esum carnium, addens illud terribile verbum, Sub pœna inobedientiæ. Ille vix adigi potuit ut moriens gustaret carnes, à quibus tot annis non abhorruerat. *Sa.* Prior tali Abbate dignus. Divino tamen quos dicas, nam eandem fabulam & ab aliis audisse memini. *La.* Divina. *Sa.* Nonne Abbas est prægrandi obesóque corpore, linguâ subblæsâ? Prior humiliore staturâ, sed erectâ, gracili vultu? *La.* Divinâsti. *Sa.* Accipe par pari relatum. Audies quod nuper ipse vidi, cuique non interfui solùm, verùm etiam propemodum præfui. Erant duæ monachæ quæ visebant cognatos suos. Ubi venissent quò volebant, famulus per oblivionem reliquerat codicem precum juxta consuetudinem ordinis & loci in quo vivebant. Deum immortalem! quanta illic perturbatio! Non audebant cœnare nisi dictis precibus vespertinis, nec sustinebant ex alio codice dicere quàm ex suo. Interim tota domus cœnaturiebat. Quid multis? Canterio recurrit famulus: sub multam noctem adfert relictum codicem. Dicuntur preces, víxque ad decimam cœnavimus. *La.* Hactenus nihil audio quod sit magnopere reprehendendum. *Sa.* Nimirum dimidium duntaxat audîsti fabulæ. Inter cœnandum cœperunt illæ virgines hilarescere vino: tandem risu soluto, jocis parùm pudicis perstrepuit convivium; sed nemo licentiùs egit quàm illæ quæ, nisi dictis ex ordinis forma precibus, cœnare noluerunt. A convivio lusus, choreæ, cantilenæ; reliqua non audeo commemorare: sed planè vereor nè quid eâ nocte patratum sit parùm virgineum, nisi me fallebant procemia, lascivi lusus, nutus, & suavia. *La.* Istam perversitatem non tam imputo virginibus quàm sacerdotibus earum curam gerentibus. Sed age, fabulam fabulâ pensabo; quin potiùs audies oculatam historiam. Hisce diebus aliquot conjecti sunt in carcerem, quòd auti fint die Dominico panem coquere, cùm fortè deesset. Equidem non damno factum, sed excutio judicium. Aliquantò pòst, die Dominico, qui vulgò Palmarum dicitur, fortè erat cur vicus propinquus mihi esset adeundus. Ibi tum ad horam diei ferme quartam à prandio obvium habeo (ridiculúmne dicam, an miserandum?) spectaculum: arbitror nulla Bacchanalia plus habuisse turpitudinis. Alii vacillabant huc illuc vino, non aliter quàm navis destituta rectore jactatur ventis & fluctibus. Erant qui complexi brachium alterius sustinebant lapsantem, sed ipsi parùm firmi; alii subindè cadebant, ægréque sur-

surgebant; nonnulli quernis frondibus erant coronati. *Sa.* Magìs conveniebat pampineis; tum addendi (*a*) thyrsi. *La.* Senior quidam (*b*) Silenum agens, sarcinæ in morem sublimis gestabatur humeris, eo gestu quò solent olim efferri cadavera, pedibus eò porrectis quò ibant, nisi quòd pronus bajulabatur, nè vomitu præfocaretur supinus. Is miserè convomebat suras & calcaneos extremorũ bajulorũ. Nec inter bajulos quispiam erat sobrius; pleriq; ridebant, sed sic ut facilè diceres mentem abesse. Bacchi furor habebat omnes. Atque hâc pompâ civitatem ingressi sunt, idq; clarâ luce. *Sa.* Unde collegerant eam insaniam? *La.* In vico propinquo vinum paulò viliùs venditur quàm in urbe, eò se contulerant aliquot combibones, quò viliùs insanirent, sed largiús. Non enim minus impensum est pecuniæ, sed plus contractum est dementiæ. Hi si gustâssent ovum, velut admisso parricidio pertracti fuissent in carcerem: cùm præter omissam sacram concionem, præter neglectas preces vespertinas in die tam sacrato, tantũ intemperantiæ publicitus esset admissum, nemo puniit, nemo detestatus est. *Sa.* Atqui nè isthuc tantopere mireris, in mediis urbibus, in popinis templo proximis, diebus quamlibèt festis, potatur, cantatur, saltatur, pugnatur tanto strepitu tantóq; tumultu, ut nec sacrum peragi, nec sacra concio possit exaudiri. Iidem si eodem tempore consuissent calceum, aut si die Veneris gustâssent suillam, capitis accerserentur. Et tamen dies Dominicus ob hoc potissimùm est institutus, quò vacaret audire doctrinam Evangelicam: & ideo vetitum consuere calceos, ut sit otium concinnandis animis. An non hæc mira judiciorum perversitas? *La.* Prodigiosa. Jam in ipso jejunii præscripto cùm duo sint, alterum abstinentia cibi, alterum delectus cibi; nemo nescit prius illud præcepti divini, aut certè juxta præceptum divinum esse; alterum verò non solùm humanum, verùm etiam propemodum pugnans cum Apostolica doctrina: utcunq; hoc excusamus, tamen hìc quoque, præpostero judicio, cœnare vulgò impune est, gustâsse cibum ab homine vetitum, à Deo permissum & item ab Apostolis, capitale est. Jejunium tametsi non constat esse certò præceptum ab Apostolis, tamen illorum exemplis ac literis commendatum est: at interdictum ciborum esum, quos Deus creavit ad vescendum cum gratiarum actione, ut tueamur apud judicem Paulum, quot (*c*) lemmatis est opus? Et tamen toto passim orbe cœnatur affatim, nullus offenditur: si valetudinarius gustet pullum gallinaceum, periclitatur Christiana religio. In Anglia vulgus Quadragesimæ tempore justam cœnam appa-

rat

a Hastæ vitex quas gestabant agentes Bacchanalia.
b Silenus apud Virg. inducitur senex Epicureus: est & Deus comes Bacchi.
c Id est, argumentis; sed propriè argumentum futile lemma dicitur.

rat alternis diebus, nemo miratur: si febri periclitans tentet attingere jus pulli, plus quàm sacrilegium admissum videtur. Apud eosdem in Quadragesima, quo jejunio ut nihil antiquius, ità nihil sanctius habitum est apud Christianos, impunè cœnatur, ut dixi: si tentes idem extra Quadragesimam die Veneris, nemo ferret. Si quæras quamobrem, allegant patriæ consuetudinem. Exsecrantur eum qui regionis negligit consuetudinem.: & ipsi sibi ignoscunt, qui negligunt vetustissimam totius Ecclesiæ consuetudinem. *Sa.* Nec probandus est qui sine causa negligit consuetudinē patriæ in qua vivit. *La.* Nec ego criminor eos qui Quadragesimā cum Deo ventréq; partiuntur: sed indico præposterum de rebus judicium. *Sa.* Cùm dies Dominicus præcipuè legatur institutus, quò populus simul conveniret ad audiendum sermonem Evangelicum, qui non audit missam, abominabilis est; qui negligit concionem, malens pilâ ludere, purus est. *La.* Quantum flagitium admissum existiment, si quis sumat Eucharistiam illotis faucibus, cùm nihil trepidant cùm idem faciunt illoto animo perversisq; cupiditatibus sordidato? *Sa.* Quàm multi sunt Sacerdotes qui citiùs mortem oppetant quàm sacrificent calice & patinâ nondum ab Episcopo consecratâ, aut quàm sacrificent veste quotidianâ? At inter hos qui sic affecti sunt, quàm multos videmus qui non verentur ad sacram mensam accedere noctis proximæ crapulâ adhuc temulenti? Quanta trepidatio si fortè contigerint Corpus Domini eâ manûs parte quæ sacro oleo contacta non fuit? Quin eâdem religione dispicimus, nè profanus animus offendat Dominum? *La.* Vasa sacra non attingimus, & piaculum admissum arbitramur si id fortè acciderit; & interim viva templa Sancti Spiritûs quàm securi violamus? *Sa.* Humana constitutio vetat nè nothus, claudus, aut luscus recipiatur ad sacra ministeria. Hic quàm sumus difficiles! & [illegible] recipimus indoctos, aleatores, temulentos, milites, & homicidas Dicunt, Latent nos animorum morbi. De occultis non loquor, de his loquor quæ magis in propatulo sunt quàm vitia corporis. *La.* Sunt & Episcopi qui ex functionibus nihil sibi vendicant præter rationes aliáq; sordida; concionandi munus, quæ prima dignitas est Episcopi, cedunt quamlibèt sordidis, haudquaquam facturi nisi præpostero judicio tenerentur. *Sa.* Qui festum diem violat ab Episcopo quopiam institutum, rapitur ad pœnam. At satrapæ quidam, qui tot constitutionibus Pontificum & Conciliorum, tot fulminibus fortiter contemptis, impediunt canonicas electiones, opprimunt immunitates Ecclesiasticorum,

rum,

rum, nè his quidem parcentes domibus quæ fovendis senibus, ægrotis & egenis, ex piorum hominum eleemosynis institutæ sunt, abunde Christiani sibi videntur, si sæviant in levissimarum rerum prævaricatores. *La.* Præstat satrapas missos facere, loquique de salsamentis & carnibus. *Sa.* Assentior. Redeamus igitur ad jejunium & pisces. Audivi Pontificum leges nominatim excipere pueros, senes, ægrotos, invalidos, gravem laborem sustinentes, gravidas, lactantes, ac vehementer tenues. *La.* Idem & ipse frequenter audivi. *Sa.* Rursus audivi præcellentem quendam Theologum, opinor Gersoni nomen esse, hoc addere, si quid exstiterit causæ paris momenti cum his quæ Pontificum leges nominatim excipiunt, similiter cessare vigorem præcepti. Sunt enim corporum peculiares habitus qui reddunt capitaliorem inediam quàm morbus evidens; & sunt vitia, morbive, qui non apparent, cùm revera plus habeant discriminis. Proinde qui sibi notus est, nihil opus habet consulere Sacerdotem; quemadmodum infantes non consulunt Sacerdotem, quia causa eximit illos à lege. Et qui pueros, aut vehementer senes, aut alioqui invalidos, adigunt ad jejunium, aut esum piscium, bis peccant; primùm, adversus fraternam charitatem, deinde adversus mentem Pontificum, qui nolunt eos involvi lege quibus observata perniciem adferret. Christus quicquid instituit, ad sanitatem animi & corporis instituit. Nec ullus Pontifex sibi vendicat tantam potestatem, ut suâ constitutione quemquam adigat ad vitæ discrimen. Veluti si quis ex inedia vespertina contrahat insomniam, & ob insomniam periclitetur * paphronesi, simul & adversus Ecclesiæ mentem & adversus Dei voluntatem homicida est sui. Principes, quoties commodum est, editâ lege minantur supplicium capitale. Quid illis liceat non definio: illud dicam, tutiùs [redacted] infligerent mortem corporis, nisi ob causas in divinis literis expressas. In odiosis Dominus longiùs avocat ab extrema linea, velut à perjurio, vetans omnino jurare; in homicidio, prohibens irasci: nos ob humanam constitutionem ad extremam homicidii lineam impellimus, quam vocamus necessitatem. Imò quoties apparet causa probabilis, charitatis est ultro hortari proximum ad ea quæ postulat corpusculi imbecillitas. Et si nulla apparet causa, tamen Christianæ charitatis est benignè interpretari quod recto animo fieri potest, nisi qui comedit præ se ferat manifestum Ecclesiæ contemptum. Contumaciter ac seditiosè vescentes rectè punit magistratus profanus; at quid

* Deliratio, id est levior insania.

quid quisque domi suæ pro corpusculi sanitate comedat, medicorum est curare non magistratuum. Quid si quorum improbitas hinc quoque concitet tumultum, ipsi seditionis accersantur, non is qui servivit valetudini, nec Divinâ nec humanâ lege violatâ. Hîc certè non in loco prætextimus authoritatem Pontificum, quorum tanta est humanitas, ut ubi cognôrint causam haud absurdam, ultro invitent ad ea quæ postulat valetudo, diplomatis arment adversus malorum obtrectationes. Denique per universam Italiam patiuntur in certis macellis vendi carnes, nimirum illorum saluti consulentes quos illa lex non adstringit. Quin & in concionibus sacris audivi Theologos paulò minùs Pharisaicos dicere, Nihil est quòd vereamini cœnæ tempore sumere panem unum, & (a) heminam vini cerevisiæve, propter imbecillitatem humani corporis. Si tantum sibi sumunt authoritatis, ut pro cœna cœnulam indulgeant validis, idq; contra præceptum Ecclesiæ, quæ jejunium indixit, non cœnulam; cur non audent justam cœnam permittere iis quorum imbecillitas hoc requirit? & Pontifices expressis causis declarârunt sibi placere? Dicatur zelus, si quis duriùs tractet corpus suum, nam sibi quisque notus est: at ubi pietas, ubi charitas istorum qui contra legem Naturæ, contra legem Dei, contra sensum legis Pontificiæ, fratrem imbecillem, spiritu promptum, corpusculo infirmum, ad mortem adigunt, aut morbum morte duriorem? *La.* Suggerit mihi tua commemoratio quiddam quod ante biennium vidi. Erotem nôsti, virum jam natu grandem, videlicet sexagenarium, valetudine plusquam vitreâ, tum quotidianis morbis, iisque atrocissimis, gravissimisque studiorum laboribus sic afflictâ, ut vel Milonem possint dejicere: ad hæc, occultâ quadam naturæ proprietate vel à puero sic est abhorrens à piscium esu, & impatiens inediæ, ut nunquam id tentârit absque capitis discrimine; postremo, diplomatis Pontificum abunde communitus adversus Pharisaicas linguas. Is nuper, eò vocantibus amicis, inviserat civitatem (b) Eleutheropolim, non omnino suo nomini respondentem. Erat autem Quadragesimæ tempus: datus est unus atque alter dies amicorum affectibus. Interim vescebatur piscibus, nè quem offenderet, cùm haberet præter necessitatem à Pontifice diploma, per quod licebat vesci quibuslibet. Jam præsentiebat morbum imminentem, quem habebat familiarem; sed morte crudeliorem; parat abitum, & res urgebat, nisi maluisset ibi decumbere:

a Mensuræ genus, sextarii dimidium.

b Id est, libera civitas.

cumbere. Ibi quidam suspicantes illum hòc maturiùs abire, quòd non ferret esum piscium, effecerunt ut Glaucoplutus, vir apprimè doctus,& primæ in ea republica authoritatis,Erotem invitaret domum suam ad jentaculum. Eros jam turbæ satur quam in publico diversorio vitare non poterat assensus est, sed hâc lege, nè quid esset apparatûs præter ova duo, quæ stans ubi comedisset, equum conscenderet.Promissum est ità fore. Ubi eò venit, paratus erat pullus gallinaceus. Eros indignè ferens, præter ova nihil attigit, & abrumpens convivium,conscendit equos, deducentibus eruditis aliquot. Ejus pulli nidor nescio quomodo pervenerat ad sycophantas. Ab his rumor sparsus est tam atrox, ac si decem homines fuissent veneno necati. Nec ea civitas modò perstrepuit hâc fabulâ, sed eodem ferme die rumor ad alias civitates transvolârat,quæ aberant itinere tridui. Atque, ut fit, rumor aliquid veris addiderat, Erotem, ni propere fugisset, accersendum fuisse ad Magistratum. Hoc ut erat falsissimum, ità verum erat, Glaucoplutum Magistratui expostulanti satisfecisse. Jam Eros sic affectus, ut dixi, si vel in publico carnibus vesceretur, quis deberet offendi? Et tamen in eadem civitate totam Quadragesimam, sed præcipuè diebus festis, bibitur usque ad insaniam, clamatur,saltatur, pugnatur, luditur aleâ proximò templum, ut sacra concio non possit audiri ; & nullum est offendiculum. *Sa.* Mira judiciorum perversitas ! *La.* Accipe fabulam huic non dissimilem. Jam ferme biennium est quòd idem Eros valetudinis ergô viseret Ferventiam ; ego officii gratiâ comitatus sum. Divertit in ædes veteris amici, cujus crebris literis fuerat evocatus. Is est vir præpotens, & illius Ecclesiæ procerum unus. Ventum est ad pisces ; rursus Eros cœpit periclitari ; agmen morborum erat, febris, cephalalgia, vomitus, calculus. Hospes tamen viderat graviter periclitantem amicum, non ausus est tamen carnium micam dare amico. Quamobrem ? Videbat tot causas cur liceret, viderat diploma, sed metuebat linguas hominum. Et jam eò profecerat morbus, ut frustrà datutus fuerit. *Sa.* Quid Eros? Novi hominis ingenium, emoriatur citiùs quàm amicum ullâ gravet invidiâ. *La.* Inclusit se cubiculo, triduum victitavit suo more. Prandium erat ovum unum, potus aqua saccharo decocta. Simul atque se remiserat febris conscendit equum, secum deferens commeatum. *Sa.* Quem ? *La.* Lac amygdalinum in laguncula, & uvas passas in crumena. Ubi domum rediit, tum aperuit sese calculus, totúm-

que

que mensem decubuit. Et tamen hunc quoque abitum sævus, sed vanus, carnium rumor secutus est, & Lutetiam usque perlatus, non sine frequenti splendidorum mendaciorum comitatu. Quod tu remedium arbitraris idoneum talibus offendiculis? *Sa.* Ut in illorum capita cuncti suas matulas effundant, & si forte occurrant, obturatis naribus prætereantur, quò vel sic agnoscant suam vesaniam. *La.* Certè hanc Pharisaicam impietatem oportebat acriùs Theologorum conviciis flagellari. De hospite verò illo quid censes? *Sa.* Mihi vir prudens videtur, qui nôrit quàm frivolis de caussis quantas tragœdias interim excitet populus. *La.* Sit hoc sanè prudenter factum, & boni viri metum civiliter interpretemur: at quàm multi sunt qui, cùm in simili casu fratrem mori patiantur, Ecclesiæ consuetudinem & populi scandalum prætexunt; cæterùm in vita palàm dedecorosa quam agunt in comessationibus, in amoribus, in luxu, in otio, in summo contemptu sacrorum studiorum, in rapinis, simoniis & fraudibus, nihil formidant populi scandalum? *Sa.* Omnino tales sunt quidam. Quod isti pietatem appellant, immanis & impia crudelitas est. Sed illi mihi videntur crudeliores, qui non ex occasione relinquunt hominem in periculo, sed inventis periculis, veluti laqueis, impellunt multos in corporis animíque manifestum discrimen, præsertim nullâ publicâ authoritate pollentes. *La.* Exspecto quid dicas. *Sa.* Ante annos triginta vixi Lutetiæ, in collegio cui cognomen ab Aceto. *La.* * Sapientiæ vocabulum audio. Quid verò narras? Vixit salsamentarius in eo collegio tam acido? Non mirum igitur si tantum tenet quæstionum Theologicarum. Nam illic, ut audio, parietes ipsi mentem habent Theologicam. *Sa.* Sic est ut dicis: ego tamen præter corpus pessimis infectum humoribus, & pediculorum largissimam copiam, nihil illinc extuli. Verùm ut pergam quod cœpi. In eo collegio tum regnabat Joannes Standonius, vir in quo non damnâsses affectum, sed judicium omnino desiderâsses. Etenim quòd ipse memor adolescentiæ, quam cum extrema paupertate transegerat, rationem habebat pauperum, vehementer probari debet. Et si juvenum inopiam hactenus sublevâsset, ut honestis studiis suppeteret rerum usus, non ad lasciviam exuberaret copia, laudem merebatur. Cæterùm quòd rem aggressus est cubitu tam duro, victu tam aspero parcóque, vigiliis ac laboribus tam gravibus, ut intra annum primâ experientiâ multos juvenes, felici indole præditos, ac spem amplissimam

* Alludit ad jocum Plautinum, *Hic étne acetum in pectore?* De acri ingenio dicimus.

præ

præ se ferentes, alios neci dederit, alios cæcitati, alios dementiæ, nonnullos & lepræ, quorum aliquot ipse novi, certè nullus omnium non periclitatus est, quis non intelligat esse crudelitatem in proximum? Nec his contentus, addidit pallium & cucullam, ademit in totum esum carnium. Et hujus generis plantaria transtulit in longinquas regiones. Quòd si quisque tantum permittat suis affectibus quantum ille permisit, futurum est ut istorum similes totum occupent mundum. Siquidem à talibus initiis primùm orta sunt Monasteria, quæ nunc minitantur Pontificibus & Monarchis. In proximi ad pietatem resipiscentis lucro gloriari, pium est; in veste aut cibo gloriam quærere, Pharisaicum est. Proximorum inopiam sublevare, pietas est; prospicere nè liberalitate bonorum abutantur ad luxum, disciplina est: cæterùm in morbos, in delirationem, in mortem his rebus impellere fratrem, crudelitas est, parricidium est. Abest fortasse voluntas occidendi, at non abest homicidium. Quæ igitur istis debetur venia? Nimirum quæ medico qui per insignem imperitiam occidit ægrotum. Dicet aliquis, Nullus illos cogit ad hoc vitæ genus, sponte veniunt, rogant admitti, & liberum est abire pertæsis. O Scythicam responsionem! Itáne postulant, ut adolescentes rectiùs perspiciant quid ipsis conveniat quàm vir doctus, rerum usu tritus & ætate provectus? sic sese excuset lupo qui famelicum ostensâ escâ pellexit in retia. An qui vehementer esurienti apponat cibum insalubrem, aut letiferum etiam, ità semet excusabit pereunti, Nemo te coëgit edere, volens ac lubens devorâsti quod erat appositum? Nonne is jure respondeat, Tu non cibum dedisti, sed venenum? *Telum ingens necessitas*, grave tormentum fames. Auferant igitur illa magnifica verba, Libera erat electio. Imò magnam vim admovet quisquis talibus utitur tor[redacted]Nec ea sævitia tantùm perdidit tenues, sustulit non paucos divitum filios & generosam indolem depravavit. Ætatem lascivientem moderatis rationibus cohibere, paternũ est. Cæterùm in medio hyemis rigore datur postulantibus paululũ panis; potus jubetur è puteo peti, qui aquam habet pestilentem, pestiferã alioqui, etiamsi nihil haberet præter rigorem matutinum. Novi multos qui valetudinem ibi contractam nec hodie possunt excutere. Erant aliquot cubicula humili solo, putri gypso, viciniâ latrinarum pestifera; in his nullus unquam habitavit nisi aut mors aut morbus capitalis fuerit consequutus. Omitto nunc miram flagrorum carnificinam etiam in innoxios. Sic aiunt

unt dedisci ferociam: ferociam apellant indolem generosiorem, quam studio frangunt, ut eos reddant habiles Monasteriis. Quantum ibi devorabatur ovorum putrium! quantum vini putris hauriebatur! Sunt fortassis hæc jam correcta; sed serò, videlicet iis qui perierunt, aut corpus circumferunt infectum. Neque verò hæc commemoro quòd malè velim illi collegio; sed operæ pretium esse judicavi monere, nè sub umbra religionis humana sævitia corrumpat ætatem imperitam ac teneram. Jam quantum ibi discatur civilitatis aut veræ pietatis, in præsentia non excutio. Quòd si viderem malitiam exuere quicunque cucullam induunt, hortarer omnes ad cucullam. Nunc alia res est: proinde non sunt ad hoc vitæ genus frangendi spiritus suppullulātis ætatis, sed animus magis ad pietatem educandus. Mihi vix contigit ullum ingredi monasterium Carthusianorum, quin illic offenderem unum atq; alterum aut simpliciter mente captum, aut delirantem. Verùm jamdudum tempus est ut à tam longa digressione redeamus ad institutum. *La.* Imò nullum est digressionis dispendium, rem ipsam egimus; nisi quid tibi fortè succurrit, quod adjiciendum putes iis quæ disserta sunt de constitutionibus humanis. *Sa.* Mihi quidē nec humanū præceptum implere videtur qui negligit hoc præstare quod spectavit is qui præcepit. Etenim qui festis dieb' tantùm abstinet ab operibus manuariis, nec interim vacat sacris aut audiendis concionibus, violat festum diem, negligens id cujus gratiā festus dies institutus est. Ideo enim interdictum est opus bonum, ut fieret melius. Jam verò qui pro solitis operis vacant popinis, scortis, temulentiæ, pugnis & aleæ, bis violant diem festum. *La.* Opinor & precum sacrarum pensum in hoc præscriptū sacerdotibus ac monachis, ut hâc exercitatione consuescerent sustollere mentem in Deum: & tamen qui pensum hoc non absolvit, pe[illegible]; qui tantùm ore demurmurat voces, nec curat animam ad ea quæ sonat colligere, imò nè literas quidem studet discere, sine quibus quæ sonat intelligi non possunt, vir bonus habetur, ac sibi quoq; videtur. *Sa.* Ego multos novi sacerdotes, qui piaculum inexpiabile putant aliquam partem precū omisisse, aut per errorem dixisse de diva Virgine, cùm dicendum esset de sancto Paulo. At iidem pro nihilo ducebant aleam, scortum & temulentiam, quæ divinis pariter & humanis legibus vetita sunt. *La.* Nec paucos ego comperi qui citiùs mortem oppetiissent quàm vel casu gustato cibo, aut, dum os proluunt, delapsis in stomachum aliquot aquæ guttis, sacrificâssent: at iidem fatebantur esse sibi cum quibus-

quibusdam simultatem,quos,si daretur opportunitas,occiderent; nec verebantur cũ hoc animo ad sacram Christi mensam accedere. *Sa.* Atqui ut jejuni sacrificent,hominis præceptum est; ut deponant iras priùs quàm accedant ad sacram mensam, Dei præceptum. *La.* Jam verò de perjurio quàm præposterè judicamus? Infamis habetur qui jurejurando confirmavit se dissolvisse æs alienum, si convincatur non dissolvisse; nec perjurium objicitur sacerdoti qui palàm impudicè vivit, cùm jurejurando publicè professus sit castitatem. *Sa.* Quin istam cantionem canis Episcoporum vicariis, qui coram altari dejerant se comperisse omnes quos offerant initiandos idoneos ætate, scientiâ & moribus, cùm aliquoties inter hos vix duo trésve sint tolerabiles, plurimi vix (*a*) ad stivam idonei? *La.* Vocatur ad pœnam qui commotus aliquã causâ pejerat; & non puniuntur qui tertio cuique verbo admiscent perjurium. *Sa.* Isti non jurant ex animo. *La.* Eodem (*b*) colore patrocineris licebit ei qui hominem occidit non ex animo. Pejerare nec joco nec seriò fas est. Et atrocius crimen foret si quis joco necaret hominem, quàm si commotus irâ. *Sa.* Quid si quis ad eandem trutinam expendat jusjurandum Principum quo inaugurantur? *La.* Et ista cùm sint maximè seria, tamen quoniam velut ex more fiunt,non habentur pro perjuriis. Eadem est querimonia de Votis. Matrimonii votum est juris sine controversia divini, & tamen dirimitur per monasticæ vitæ professionem ab hominibus repertam. *Sa.* Cùm nullum votum religiosius sit quàm baptismi, tamen qui vestem mutat aut locum, perinde quasi patrem veneno necârit perquiritur, rapitur, stringitur, nonnunquam & occiditur, propter honorem ordinis. At quorum tota vita pugnat ex diametro cum professione baptismi, quippe qui toti serviunt mammonæ, ventri [redacted]us mundi pompis, habentur in pretio; nec his objicitur voti violati crimen, nec exprobratur, nec vocantur apostatæ, sed habentur pro Christianis. *La.* Simile vulgi judicium est de benefactis ac malefactis, déque præsidiis beatitudinis. Quanta infamia sequitur puellam lapsam? At longè gravius crimen est lingua mendax & obtrectatrix, & animus odio livoréque corruptus. Ubi non graviùs punitur quamvis leve furtum, quàm adulterium? Nemo lubens cum eo consuetudinem habet qui semel furti aspersus est infamiâ; cum eo qui coopertus est adulteriis pulchrum est habere familiaritatem. Spiculatori publico, qui stipendio conductus servit legibus,

a Id est, ad aratrum: nam stiva pars aratri.
b Color in rhetoricis est ratio defensionis. Juvenal. *Dic, Quintiliane, colorem.* Et Seneca in Controversiis sæpe meminit *coloris*.

bus, quemadmodum & Judex ipse, nemo dignetur locare filiam: at non detestamur affinitatem militis, qui toties invitis parentibus, & vetante nonnunquam magistratu, subduxit sese ad bellum mercenariumt, tot stupris, tot raptibus, tot sacrilegiis, tot homicidiis, aliisque facinoribus impurati, quæ vel in ipsa militia, vel in profectione ad bellum & reditu à bello committi solent: hunc generum adsciscimus, hunc quovis carnifice pejorem adamat virgo. & interpretamur etiam nobilitatem quæsitam scelere. Qui nummum tollit, pendet: qui fraudatâ monetâ publicâ, qui monopoliis, qui usuris, qui mille technis ac fraudibus tam multos spoliant, inter præcipuos habentur. *Sa.* Qui uni cuipiam venenum porrigunt, ut venefici dant pœnas legibus: qui vinis infectis aut oleo vitiato populum inficiunt, impunè faciunt. *La.* Novi quosdam monachos adeò superstitiosos, ut existiment sese esse in manu diaboli, si vel casu sacra ve?is absit; nec metuunt ab unguibus diaboli, si mentiantur, si calumnientur, si inebrientur, si invideant. *Sa.* Istiusmodi licet & inter nos idiotas complures videre: non credunt domum tutam à violentia cacodæmonis, nisi paratam habeant aquam consecratam, frondes sacras ac cereum; at non metuunt suis ædibus in quibus quotidie tot modis provocatur Deus, & colitur diabolus. *La.* Quàm multi sunt qui magis fidunt præsidio Virginis matris, aut Christophori, quàm ipsius Christi? Matrem colunt imaginibus, candelis & cantiunculis; Christum impiâ vitâ fortiter offendunt. Nauta cùm periclitatur Christi matrem, aut Christophorum, aut quemvis divorum citiùs invocat quàm ipsum Christum. Et Virginem se credunt habere propitiam, quòd illi sub noctem cantiunculam non intellectam canunt, *Salve Regina*: at non potiùs metuunt nè illa se putet irrideri talibus cantiunculis, cùm totus dies magnaque noctis pars illis transigatur obscœnis sermonibus, temulentiis, & factis non referendis. *Sa.* Ita militi periclitanti citiùs in mentem venit Georgius aut Barbara quàm Christus. Porrò cùm nullus sit cultus divis gratior quàm imitatio factorum quibus ipsi Christo placuerunt, hanc partem fortiter contemnimus; & Antonium nobis egregiè faventem fore credimus, si illi porcos aliquot sacros alamus, síque ipsum cum suo porco, igni & tintinnabulo, pictum habeamus in foribus ac lateribus ædium: nec metuimus, quod magis erat metuendum, nè ille malè velit ædibus in quibus regnant ea vitia quæ vir sanctus semper fuit detestatus. Virgini annumeramus rosariola &

salutatiunculas; quin potiùs annumeramus in illius gratiam coërcitum animi tumorem, repressam libidinem, condonatam injuriam: Hujusmodi cantiunculis delectatur Christi mater, his officiis demerueris utrumque. *La.* Itidem morbo periclitanti citiùs in mentem venit Sanctus Rochus aut Dionysius quàm Christus, unica salus hominum. Quin & hi qui sacras literas interpretantur è suggesto, quas nemo sine spiritûs afflatu vel intelligere rectè, vel docere potest utiliter, malunt invocare Virginis matris auxilium, quàm ipsum Christum aut Christi spiritum. Et in hæreseos suspicionem vocatur qui mutire audet adversus hanc consuetudinem, quam vocant laudabilem. Atqui laudabilior erat veterum consuetudo quam obtinuerunt Origenes, Basilius, Chrysostomus, Cyprianus, Ambrosius, Hieronymus, Augustinus, qui spiritum Christi identidem invocant, Virginis auxilium nusquam implorant. Nec in eos stomachantur qui tam sanctam consuetudinem, ex Christi & Apostolorum doctrina, ex sanctorum patrum exemplis desumptam, ausi sunt immutare. *Sa.* Similis error habet complures monachos, qui sibi persuadent Benedictum esse propitium donec gestent illius cucullam & pallium; quanquam non arbitror eum virum unquam gestâsse tam (a) laciniosam magnóque emptam vestem; nec verentur illius iram, quòd in vita nihil habeant cum illo commune. *La.* Francisci germanus est qui vestem cinericiam & canabeum cingulum non abjicit: vitam confer, nihil pugnantius. De plerisque loquor, non de omnibus. Atque hic sermo per omnes ordinum & professionum formas circumferri potest; Ex corruptis judiciis nascitur præpostera fiducia, & ex iisdem nascuntur præpostera scandala. Prodeat Franciscanus coriaceâ zonâ cinctus, qui casu funem suum perdiderit, aut Augustinensis laneum gestans cingulum, aut discinctus qui cingi solent; quæ futura est abominatio! quantum periculum nè mulieres ad hoc spectaculum abortiant! Et ex hujusmodi nugis quanta fraternæ charitatis ruptura! quàm acerba odia! quàm virulentæ obtrectationes! Adversus hæc clamat Dominus in Evangelio, nec minùs graviter Paulus Apostolus; adversus eadem clamandum esset Theologis & concionatoribus. *Sa.* Esset sanè, sed in his multi sunt quibus expedit talem esse populum, imò tales esse principes, tales Episcopos. Et sunt rursus qui nihilo plus sapiunt in his quàm populus; aut si quid sapiunt, dissimulant, suo ventri consulentes potiùs quàm Jesu Christo. Itáque fit, ut populus undique corruptus

a Id est, sinuosam, multique panni; quod tamen primùm videtur inventum, quò minùs apparerent vestigia corporis.

ruptus præposteris judiciis, ibi fidat ubi præsens est periculum, ibi trepidet ubi nihil est periculi; ibi conquiescat unde progrediendum erat, eò proficiat unde erat recedendum. Ab his malè structis si quid tentes convellere, clamant excitari seditionem; quasi seditio sit, si quis vitiosum corporis habitum, quem imperitus medicus diu foverit, ac propemodum verterit in naturam, conetur eximere pharmacis melioribus. Verùm abrumpenda est querimonia quæ finem non habet. Et periculum sit, si senserit populus hoc nostrum colloquium nè novum suscitent proverbium, quòd Hæc curæ sint salsamentario & lanioni. *La.* Istis ego regeram vetus proverbium,

Sæpe etiam est olitor valde opportuna loquutus.

Nuper cùm ista differerem super cœnam, malis auspiciis adetat quidam pannosus, pediculosus, luridus, vietus, exsuccus, facie cadaverosâ, cranium vix habebat tres pilos, quoties loquebatur claudebat oculos; aiebant Theologum esse. Is me vocabat discipulum Antichristi, aliáque multa balbuticbat. *Sa.* Quid ibi tu? mutus? La. Ego illi precabar micam sobriæ mentis in tam putido cerebro, si tamen ullum habebat cerebrum. *Sa.* Juvaret & istam audire fabulam ordine. *La.* Audies, si die Jovis veneris ad prandium; habebis vitulinam crusto incoctam, contusam, adeóque teneram ut possis vel exsugere. *Sa.* Polliceor hâc lege, si die Veneris apud nos prandeas: efficiam ut intelligas salsamentarios non semper vesci putribus salsamentis.

ARGUMENTUM.

Colloquium hoc in duobus idiotis diversum mortis genus depingit, velut imagine vivâ ponens ob oculos dissimilem excessum eorum qui rebus fidunt commentitiis; & qui spem salutis fixerunt in Domini misericordia. Obiter taxatur in Georgio Balearico stultissimam divitum ambitionem, qui luxum ac superbiam suam & ultra mortem proferunt. Iter ad mortem durius ipsâ morte. Deus voluit mortem esse tam horribilem, nè vitam facilè contemneremus. Medici non solent adesse morientibus. De monachorum ordinibus qui sui compendii causâ stultitiâ divitum abutuntur, cùm ipsi se potissimùm debebant corrigere. Pompa Venetorum etiam in cerdonum funere. Cornelius vir verè pius, alio quidem, sed Christianiori, more se ad mortem componit.

MARCOLPHUS. PHÆDRUS.

Ma. UNde nobis Phædrus? num (*a*) ex antro Trophonii? *Ph.* Cur isthuc rogas? *Ma.* Quia præter morem tristis, horridus, squalidus, torvus; in summa, nihil minus

a Vide proverbium de *Trophonii antro.*

* Quia Phædrus Græcis sonat *Hilarum*.

minus quàm quod * diceris. *Ph.* Si qui diutiùs versantur in officinis fabrorum ærariorum aliquid nigroris sibi contrahunt; quid miraris si ego, tot dies versatus apud duos ægrotantes, morientes, & sepultos, solito sum mœstior, præsertim cùm uterque mihi fuerit egregiè charus? *Ma.* Quos mihi narras sepultos? *Ph.* Nôsti Georgium Balearicum? *Ma.* Nomine duntaxat, de facie non novi. *Ph.* Alterum scio tibi prorsus ignotum esse. Is erat Cornelius Montius, quîcum mihi plurimis jam annis intercessit arctissima necessitudo. *Ma.* Mihi nunquam contigit adesse morienti. *Ph.* Mihi sæpius quàm vellem. *Ma.* Sed éstne mors res tam horrenda quàm vulgò prædicant? *Ph.* Iter ad mortem durius quàm ipsa mors. Quòd si quis horrorem illum & imaginationem mortis excutiat animo, magnam mali partem sibi detraxerit. Breviter, quicquid est cruciabile vel in ægrotatione vel in morte, longè tolerabilius redditur si quis se totum tradat voluntati divinæ. Nam quod attinet ad sensum mortis, cùm jam animus distrahitur à corpore, arbitror aut nullum, aut perquam stupidum, esse sensum, quòd natura, priusquam huc veniatur, consopiat ac stupefaciat omnes partes sensibiles. *Ma.* Nascimur absque sensu nostri. *Ph.* Sed non absque sensu matris. *Ma.* Cur non itidem emorimur? Cur Deus mortem voluit esse tam cruciabilem? *Ph.* Nativitatem voluit esse gravem ac periculosam matri, quò charius haberet quod peperisset; mortem autem unicuiq; voluit esse formidabilem, nè passim homines sibi mortem consciscerent. Etenim cùm videamus & hodie tam multos sibi manus adferre, quid censes futurum si mors nihil haberet horribile? Quoties vapulâsset servus, aut etiam filius adolescens, quoties uxor indignaretur marito, quoties perisset res, aut aliud accidisset quod ægrè esset animo, protinus ad laqueum, ad gladium, ad flumen, ad præcipitium, ad venenum currerent homines. Nunc mortis acerbitas vitam nobis reddit cariorem; præsertim cùm medici non queant mederi semel vitâ defuncto. Quanquam ut non omnibus eadem est nascendi sors, ità non est eadem omnibus mortis ratio. Quosdam cita mors protinus liberat, alii lentâ morte contabescunt. Lethargici, quemadmodum & ab aspide percussi, somno consopiti, citra sensum sui moriuntur. Illud observavi, nullum esse mortis genus tam acerbum, quin perferatur, si quis obfirmato animo decrevit exire. *Ma.* Utrius mors visa est Christianior? *Ph.* Mihi quidem Georgii visa est honorificentior. *Ma.* Etiámne

Cur mors formidabilis sit.

ámne mors habet ambitionem suam? *Ph.* Ego nunquam vidi duos tam dispari morte morientes. Si vacat audire, depingam excessum utriusque: tuum erit judicare, utra mors sit optabilior homini Christiano. *Ma.* Imò te rogo, nè graveris narrare. Nam ipse nihil audiero cupidiús. *Ph.* Ergò de Georgio priùs audi. Ubi mors jam certa sui signa dederat, medicorum chorus, qui diu curârant ægrotum, dissimulatâ vitæ desperatione cœperunt mercedem poscere. *Ma.* Quot erant medici? *Ph.* Aliquando decem, interim duodecim, cùm paucissimi, sex. *Ma.* Satìs erat ad occidendum vel valentem. *Ph.* Numeratâ pecuniâ, clàm submonuerunt proximos, non procul abesse mortem, curarent ea quæ pertinerent ad animæ salutem nam de corporis incolumitate nihil esse spei. Per amicos intimos blandè submonitus est & ægrotus ut corporis curam Deo committeret; ea tantùm curaret quæ pertinerent ad feliciter hinc emigrandum. His auditis, mirâ torvitate Georgius oculos intendit in medicos, velut indignè ferens quòd ab illis destitueretur. Illi responderunt se medicos esse, non Deos; quod artis erat præstitisse, cæterùm adversus fatalem necessitatem nullam valere medicinam. His actis, abeunt in proximum cubiculum. *Ma.* Quid? morantur etiam acceptâ mercede? *Ph.* Inter illos nihil convenerat de morbi genere; alius aiebat hydropem, alius tympanitem, alius apostema in intestinis, alius aliud atque illud malum; totóque hoc tempore quo tractabant ægrotum acerrimè disceptârunt de morbi genere. *Ma.* O felicem interim ægrotum! *Ph.* Eam litem tandem ut finirent, per uxorem postulârunt, ut fineret exanimati corporis anatomiam fieri. Id esse honorificum, & solere vel honoris gratiâ fieri in magnatibus; deinde rem eam fore saluti multis, idque ad meritorum ipsius cumulum accessurum: postremò, pollicentur suo sumptu se commercaturos triginta missas, cessuras in commodum mortui. Id ægrè quidem, sed tandem, blanditiis uxoris ac propinquorum, impetratum est. His actis, subduxit sese (a) statio medicorum. Negant enim fas esse, ut qui vitæ solent opitulari, mortis sint spectatores, aut exsequiis intersint. Mox accitus est Bernardinus, vir, ut scis, reverendus, Franciscanorum custos, qui confessionem exciperet. Vix peracta est confessio, jam aderant in ædibus turbæ quatuor ordinum quos vulgus appellat Mendicantium. *Ma.* Tot (b) vultures ad unum cadaver? *Ph.* Deinde vocatus est parochus qui hominem inungeret, sacrúmque symbolum corporis Dominici porrigeret. *Ma.* Religi-

a Id est, conventus stati.

b Vultures præsentiunt cadavera: unde captatores testamentorum *Vultures* dicuntur.

Religiosè. *Ph.* Verùm ibi minimum abfuit quin inter parochum & monachos cruenta pugna fuerit orta. *Ma.* Apud lectum ægroti? *Ph.* Et quidem spectante Christo. *Ma.* Quid excitavit tantos tumultus subitò? *Ph.* Parochus, ubi cognovit ægrotum fuisse confessum Franciscano, negavit se vel unctionis sacramentum, vel eucharistiam, vel sepulturam imparciturum, ni suis auribus audisset ægroti confessionem; se parochum esse, sibi pro sua ovicula reddendam Domino rationem; id non posse, si solus ignoraret arcana conscientiæ. *Ma.* Nonne visus est æquum dicere? *Ph.* Non illis equidem. Nam strenuè reclamabant omnes, præsertim Bernardinus & Vincentius Dominicanus. *Ma.* Quid adferebant? *Ph.* Magnis conviciis incessebant parochum, subindè vocantes eum asinum, dignúmque qui pastorem ageret porcorum. Ego, inquit Vincentius, sum sacræ Theologiæ Baccalaurius formatus, mox licentiandus, atque etiam Doctoris tituloinsigniendus: tu vix legis Evangelium, tantum abest ut possis excutere secreta conscientiæ. Quòd si libet esse curiosum, exquire quid agant uxor & (*a*) manzares tui domi, aliáque permulta quæ me pudet referre. *Ma.* Quid ille? mutus ad hæc? *Ph.* Mutus? imò diceres (*b*) cicadam alâ correptam. Ego, inquit, Baccalaureos multò te meliores nectam (*c*) è stipulis fabarum. Authores & principes ordinum vestrorum, Dominicus & Franciscus, ubi didicerunt Philosophiam Aristotelicam, aut argumenta Thomæ, aut speculationes Scoti? aut ubi donati sunt titulo Baccalaureorum? Irrepsistis in mundum adhuc credulum, sed pauci humiles, quidam etiam docti ac pii: nidulabamini in agris ac vicis, mox in opulentissimas quasque civitates, & in florentissimam civitatis partem demigrâstis. Tot sunt agri qui Pastorem alere non possunt; ibi locus erat vestræ operæ: nunc nusquam adestis nisi in ædibus divitum. Jactatis nomen Pontificum; at vestra privilegia nihil valent, nisi cùm cessat Episcopus, Pastor, aut hujus vicarius. In meo templo nullus vestrûm concionabitur, me pastore incolumi. Non sum Baccalaureus; nec sanctus Martinus erat, & tamen agebat Episcopum. Si quid mihi deest doctrinæ, à vobis non petam. An creditis etiamnum mundum esse tam stupidum, ut ubicunque viderit vestem Dominici aut Francisci, putet adesse illorum sanctimoniam? Num vestrâ refert quid agam domi meæ? Quid vos agatis in latebris vestris, quomodo tractetis sacras virgines, etiam populus novit. Jam quàm nihilo sint vel feliciores vel puriores divitum domus

a Jureconsulti *Manzares* vocant ex incesto natos.
b Vide proverbium.
c E culmis tritici nectuntur galeri, nonnunquam & pallia adversus pluviam. Faba caules habet grandes, intortos & fragiles, ad nihil minùs utiles quàm ad texendum. Est vulgo jactatum proverbium apud Batavos.

mus quas frequentatis, omnibus & lippis & tonsoribus notissimum est. Cætera, Marcolphe, non audeo referre; omnino patres illos reverendos minimè reverenter tractavit. Nec erat futurus finis, ni Georgius manu motâ signum dedisset se velle quidpiam dicere. Ægrè impetratum est ut rixa tantisper consilesceret. Tum ægrotus, Sit pax, inquit, inter vos; tibi parocho denuo confitebor. Deinde pro strepitu nolarum, pro cantionibus funeralibus, pro cenotaphio, pro sepultura, numerabitur tibi pecunia priusquam exeas hanc domum, neque committam ut ulla in parte de me queri possis. *Ma.* Num parochus recusavit tam æquam conditionem? *Ph.* Non. Tantùm obmurmuravit nonnihil de Confessione, quam ægroto remisit. Quid opus est, inquit, iisdem repetendis fatigaro tum ægrotum tum sacerdotem? Si in tempore mihi confessus fuisset, fortassis sanctiùs condidisset suum testamentum; nunc vos videritis. Hæc æquitas ægroti pessimè habebat monachos, indignè ferentes eam prædæ partem decidi parocho. Ego tamen intercessi, fecique ut lis sopiretur. Parochus unxit ægrotum, dedit corpus Domini, & numeratâ summâ discessit. *Ma.* Secuta est igitur eam tempestatem tranquillitas? *Ph.* Imò tempestatem hanc sævior tempestas protinus excepit. *Ma.* Obsecro, quid causæ? *Ph.* Audies. Confluxerant in ædes quatuor ordines Mendicantium, his adjunxit sese quintus Cruciferorum: adversus hunc, ceu nothum, quatuor illi magno tumultu coorti sunt; rogabant ubi vidissent unquam plaustrum quinque rotarum, aut quâ fronte vellent esse plures Mendicantium ordines quàm sint Evangelistæ. Eâdem, inquiunt, operâ adducite huc mendicos omnes è pontibus ac triviis. *Ma.* Quid ad hæc Cruciferi? *Ph.* Vicissim rogabant quomodo tum incessisset plaustrum Ecclesiæ cùm nullus esset ordo Mendicantium; deinde cùm unus esset, postea tres. Nam Evangelistarum, inquiunt, numerus nihilo plus habet affinitatis cum nostris ordinibus quàm cum alea, quæ undique quatuor ostendit angulos. Augustinenses quis allegit in ordinem mendicantium? aut quis Carmelitas? Quando mendicavit Augustinus? aut quando Helias? Nam hos faciunt suorum ordinum authores. Hæc aliáque multa fortiter quidem illi detonabant, sed soli quatuor exercituum (*a*) impressionem non ferentes cesserunt, dira tantùm minitantes. *Ma.* Hîc saltem effulsit tranquillitas. *Ph.* Imò (*b*) Syncretismus ille in quintum ordinem versus est in pugnam gladiatoriam. Franciscanus ac Dominicanus contendebant: nec Augusti-

a Est vehemens hostium irruptio.
b Id est, conspiratio priùs dissidentium in communem hostem. Vide Chiliades.

nenses nec Carmelitas esse germanè mendicos, sed nothos ac supposititios. Hæc rixa sic incruduit, ut planè vererer nè veniretur ad manus. *Ma.* Hæccine ferebat ægrotus? *Ph.* Non hæc acta sunt apud lectum, sed in atrio quod cubiculo adhærebat, voces tamen omnes ad ægrotum permanabant; neque enim mussabant, sed * plenis tibiis res agebatur; & scis aliòqui in ægrotis aurium sensum esse acutiorem. *Ma.* Quis tandem exitus belli? *Ph.* Ægrotus per uxorem denunciavit ut silerent paulisper, se compositurum hoc dissidium. Itaque rogavit, ut tum quidem temporis Augustinienses & Carmelitæ discederent, hoc illos nullo suo damno facturos. Nam tantundem, inquit, cibi mittetur eis domum quantum hîc daretur remanentibus. In funere verò jussit omnes ordines adesse, etiam quintum, atque ut æqua pecuniæ portio di-ideretur singulis; ad commune tamen convivium non adhiberentur, nè quid turbæ posset oriri. *Ma.* Virum (*a*) œconomicum mihi narras, qui vel moriens nôrit tot rerum undas componere. *Ph.* Phy! multis annis gesserat militiæ ducem. Ibi quotidianum est hujusmodi tumultus suboriri inter cohortes. *Ma.* Erat igitur re splendidâ? *Ph.* Admodum. *Ma.* Sed malè partâ, ut fit, rapinis, sacrilegiis, extortionibus. *Ph.* Ità quidem vulgò faciunt duces, nec ausim dejerare hunc fuisse ab illorum moribus alienum. Si tamen satis hominem novi, magis auxit rem ingenii dexteritate quàm violentiâ. *Ma.* Qui sic? *Ph.* Callebat Arithmeticam. *Ma.* Quid tum postea? *Ph.* Quid tum? apud principem supputabat militum triginta millia, cùm vix essent septem millia. Deinde multis millibus nihil numerabat. *Ma.* Næ tu mihi magnificam narras Arithmeticam. *Ph.* Deinde bellum (*b*) arte ducebat, solitus simul & ab hostium & amicorum vicis & oppidis pecuniam stipulari menstruam: ab hostibus, nè paterentur hostilia; ab amicis, ut illis liceret cum hoste pacisci. *Ma.* Agnosco morem vulgatum militum. Sed absolve narrationem. *Ph.* Bernardinus igitur & Vincentius cum aliquot sui ordinis sodalibus remanserunt apud ægrotum, ad reliquos missus est (*c*) commeatus. *Ma.* Satin' inter eos conveniebat qui remanserunt in præsidio? *Ph.* Non usquequaque; grunniebant nescio quid de prærogativis diplomatum: sed nè non perageretur fabula, dissimulatum est. Hic jam proferuntur cautiones testamentariæ, fiuntque stipulationes, accitis testibus, de iis quæ inter ipsos antè transegerant. *Ma.* Isthæc audire gestio. *Ph.* Dicam summatim, nam perlonga est fabula. Superest

* Id est, clarè. Vid. prov.

a Peritum rei domesticæ sic vocat.

b Ducunt bellum qui de industria proferunt: sed gerunt, qui verè bellant.

c Id est, cibus; militare verbum. Et ideo præsidium vocat domum unde alii s depulerant.

pereſt uxor annos nata duodequadraginta, mulier ſanè proba cordatáque; filiæ duo, alter annum natus undevigeſimum, alter decimum quintum; filiæ totidem, ſed impubes utraque. Teſtamento ſic cautum erat, ut uxor, quoniam perpelli non poterat ut fieret monacha, ſumeret pallium Beghinæ, id eſt medium genus inter monachas & laicas: filius natu major, quoniam nec is induci potuit ut fieret monachus, (*Ma.* (a) *Vulpes anus non capitur laqueo.*) *Ph.* mox ab exſequiis patris properaret Romam, ibíque ex relaxatione Pontificis factus ante legitimam ætatem Sacerdos, totum annum ſingulis diebus ſacrificaret in templo Vaticano pro anima patris, & ſacros gradus in Laterano ſingulo quoque Veneris die genibus perreptaret. *Ma.* Suſcepit hæc libenter? *Ph.* Nè dicam dolo, (b) ut aſini ſolent ſarcinas impoſitas. Filius minor dicaretur S. Franciſco, filia major S. Claræ, minor Catharinæ Senenſi. Hoc tantum potuit obtineri. Nam Georgii mens erat, quò magìs ſibi Deum haberet obnoxium, quinque ſuperſtites partiri in quinque mendicantium ordines: & acriter quidem adlaboratum eſt, ſed ætas uxoris filiíque majoris nec minis nec blanditiis ceſſit. *Ma.* Exhæredandi genus. *Ph.* Univerſa hæreditas ſic erat diviſa, ut detractis (c) de ſolido impendiis funeralibus, uncia cederet uxori, cujus dimidiâ victitaret ipſa; dimidium cederet loco cui ſe foret addictura, unde ſi mutato conſilio recederet, tota pecunia recideret penès eum gregem: altera uncia decideretur filio, cui tamen ſtatim numeraretur viaticum, & quod ſatis eſſet emendo (d) diplomati, parandóque victui annuo Romæ. Qui ſi mutatâ ſententiâ recuſaret initiari ſacris ordinibus, illius uncia divideretur inter Franciſcanos & Dominicanos. Et id nè fiat vereor, adeò videbatur adoleſcens à ſacris abhorrere. Duæ unciæ cederent monaſterio quod excepiſſet filium natu minorem; binæ item monaſteriis quæ excepiſſent puellas; ſed hâc lege, ut ſi illi detrectarent eam vitam profiteri, omnis tamen pecunia penès illos maneret incolumis. Jam una rurſus unica decideretur Bernardino tantundem Vincentio; dimidium unciæ Carthuſianis, pro communione bonorum operum omnium quæ à toto fierent ordine. Unica & ſemis, quæ ſupererat, diſtribueretur occultis pauperibus, quos beneficio dignos judicâſſent Bernardinus & Vincentius. *Ma.* Debebas juriſconſultorum more dicere, *quos* vel *quas*. *Ph.* His igitur verbis ſtipulati ſunt recitato teſtamento; *Georgi Balearice, vivus & ſanæ mentis, approbas hoc teſtamentum quod dudum*

a Vide prov.

b Alluſit ad illud Flacci, *Demitto auriculas, ut iniquæ mentis aſellus, Qui gravius dorſo ſubiit onus.*

c Id eſt, de integra hæreditate, quæ aſſis dicitur, nondum diviſa: uncia duodecima pars aſſis.

d Quo liceret conſecrari ſacerdotem ante tempus legitimum.

ex animi tui sententia condidisti? Approbo. *Et hæc est tua suprema & immutabilis voluntas?* Est. *Méq; & hunc Vincentium Baccalaureum instituis ultimæ tuæ voluntatis executores?* Instituo. Jussus est denuo subscribere. *Ma.* Quî potuit moriens? *Ph.* Bernardinus rexit ægroti manum. *Ma.* Quid subscripsit? *Ph.* Sanctum Franciscum & Sanctum Dominicū iratos habeat qui tentârit hinc aliquid immutare. *Ma.* At non metuebant actionem testamenti inofficiosi? *Ph.* Ista actio non habet locum in his quæ Deo dicantur, neque quisquam libenter cum Deo litem suscipit. His peractis, uxor & liberi, datis dextris ægroto, jurant se servaturos quod recepissent. Post hæc cœptum est agi de pompa funerali, non sine contentione. Tandem hæc vincit sententia, ut ex quinque ordinum singulis adessent novem, in honorem quinque voluminum Mosis, & Angelorum in novem choros digestorum. Suam quisque ordo crucem præferret, canerétque (a) funebres nænias. Ad hæc præter cognatos conducerentur triginta (tot nummis erat venditus Dominus) (b) daduchi pullati, & honoris gratiâ ploratores duodecim (hic est numerus ordini Apostolico sacer) comitarentur: à feretro sequeretur equus Georgii pullatus, sic ad genua alligatâ cervice, ut herum humi requirere videretur. Stragula hinc atque hinc ostenderent insignia. Similiter & unaquæque tæda & pulla vestis haberet insignia. Reponeretur autem corpus quidem ipsum ad dextram altaris summi in tumbo marmoreo, qui promineret à solo pedes quatuor; ipse in summo recumberet, Pario sculptus marmore, totus armatus à vertice usque ad calcaneum: nec deesset galeæ sua crista; crista erat onocrotali collum: nec clypeus lævo brachio, in quo insignia hæc erant, Tria capita apri sylvestris aurea (c) in planitie argentea: nec lateri gladius inaurato capulo, nec baltheus inauratus ac gemmeis distinctus bullis, nec pedibus aurea calcaria; erat enim eques auratus: sub pedibus haberet leopardum. Oræ sepulchri titulum haberent tali viro dignum. Cor autem separatim recondi volebat in sacello divi Francisci. Intestina mandavit parocho, honorificè sepelienda in sacello quod est Virgini Matri sacrum. *Ma.* Funus nimirum honorificum, sed nimio constans. Venetiæ vel cerdoni cuipiam plus haberetur honoris minimo impendio Feretrum elegans dat sodalitas, & unum comitantur aliquando sexcenti Monachorum tunicis pallíisve vestiti. *Ph.* Vidimus & nos, risimúsque istas pauperum ineptas glorias. Incedunt fullones & coriarii supernè, infernéque

a Propriè cantilenæ funebres: nonnunquam tamen nugas quaslibet appellamus *nenias.*
b *Tædiferi.*

c Datâ operâ fingit insignia vitiosa. Nam caduceatorum leges habent, adulterina esse insignia quæ habent metallum super metallum.

fernéque cerdones, in medio Monachi; chimæras esse diceres: nec hîc alia res erat, si vidisses. Cautum est & illud Georgio, ut Franciscanus & Dominicanus inter sese forte decernerent utris primus cederet locus in pompa; post hos cæteri quoque sortirentur, nè quid hinc oriretur tumultûs: Parochus & hujus clerici locum tenerent infimum, hoc est primum. Nec enim aliud erant pasturi Monachi. *Ma.* Non acies tantùm, sed & pompas ille callebat ordinare. *Ph.* Cautū est & illud, ut funebre sacrum, quod apud parochum fieret, modulato musicorum concentu perageretur honoris gratiâ. Dum hæc aliáque tractantur, inhorruit ægrotus, deditque signa certissima supremum tempus adesse. Adornatur igitur extremus fabulæ actus. *Ma.* Nondum finis? *Po.* Recitatur diploma Pontificis, in quo promittebatur criminum omnium abolitio totúsque purgatorii metus adimebatur. Ad hæc justificabantur omnia illius bona. *Ma.* Rapto parta? *Ph.* Certè jure belli, ac more militari. Sed fortè aderat Philippus Jureconsultus, uxoris frater: is in diplomate notavit locum secùs positum quàm oportuit, & injecit suspicionem falsi. *Ma.* Haudquaquam in tempore. Dissimulandum erat etiamsi quid inesset erroris, & nihilo pejùs habuisset ægrotus. *Ph.* Assentior. Et ægrotus sic hâc re perturbatus est, ut minimum abesset à desperatione. Ibi Vincentius fortem virum præbuit, jussit Georgium quieto esse animo, sibi esse potestatem corrigendi supplendíque si quid in diplomatibus vel erratum esset vel omissum. Quod si te, inquit, fefellerit diploma, ego jam nunc hanc animam pro tua suppono anima, ut tua petat cœlos, mea dedatur orco. *Ma.* Accipitne Deus tales animarum permutationes? Et si accipit, num satis cautum videbatur Georgio tali pignore? Quid si Vincentii anima vel absque permutatione debebatur inferis? *Ph.* Quod gestum est narro. Hoc certè perfecit Vincentius: ægrotus visus est animum recipere. Mox recitantur cautiones quibus Georgio promittebatur societas omnium operum quæ fierent per quatuor ordines, & quintum Carthusiensium. *Ma.* Ego metuerim nè deprimeret ad inferos si tantum sarcinæ bajulandu esset. *Ph.* De bonis operibus loquor; ea non aliter gravant animam subvolaturam quàm plumæ avem. *Ma.* Mala igitur opera sua quibus legant? *Ph.* Militibus Germaniæ conductitiis. *Ma.* Quo jure? *Ph.* Jure Evangelico, *Habenti dabitur.* Simúlq; recitatus est numerus missarum & psalteriorum quæ defuncti animam essent comitatura. Erat autem immensus. Post hæc iterata est confessio, datáq; bene-

dictio.

dictio. *Ma.* Ità efflavit animam? *Ph.* Nondum. Strata est humi storea juncis contexta, sic ut ab initio convoluta cervicalis speciem ex sese faceret *Ma.* Quid nunc futurum est? *Ph.* Eam consperserunt cinere, sed raro, ibi deposuêre corpus ægroti. Instrata est tunica Franciscana, sed priùs consecrata preculis & aquâ lustrali. Cuculla supposita est capiti, nam tum indui non poterat; unà cum illa suppositum est diploma cum cautionibus. *Ma.* Nova mortis species. *Ph.* Atqui confirmant dæmoni nullum esse jus in eos qui sic moriuntur. Sic aiunt præter alios mortuum S. Martinum & Franciscum. *Ma.* Sed huic morti illorum SS. vita responderat. Obsecro, quid tum postea? *Ph.* Porrecta est ægroto crucis imago & candela cerea. Ad crucem porrectam dixit ægrotus, Soleo in bellis tutus esse meo clypeo, nunc hunc clypeum opponam hosti meo; & exosculatus admovit humero lævo. Ad ceream verò sacram, Olim, inquit, hastâ valui in bellis, nunc hanc hastam vibrabo adversus hostem animarum. *Ma.* Satis militariter. *Ph.* Has postremas voces edidit. Nam mox linguam mors occupavit, simúlque cœpit animam agere. Bernardinus à dextris imminebat morienti, Vincentius à sinistris, uterque pulchrè vocalis. Alter ostendebat imaginem S. Francisci, alter Dominici. Cæteri sparsi per cubiculum demurmurabant psalmos aliquot voce lugubri. Bernardinus magnis vociferationibus percellebat aurem dextram, Vincentius sinistram. *Ma.* Quid occlamabant? *Ph.* Hujusmodi ferme Bernardinus; Georgi Balearice, si nunc quoque probas ea quæ sunt acta inter nos, flecte caput in dextrum. Flexit. Vincentius contrà, Nè quid trepides, Georgi, habes Franciscum & Dominicum propugnatores; esto securus. Cogita quantum habeas meritorum, quod diploma, deniq; memineris meam animam pro tua oppignoratam, si quid esset periculi: hæc si sentis & probas, flecte caput in lævum. Flexit. Rursus simili clamore, Si hæc sentis, inquit, preme manum meam. Tum manum pressit. Ità huc & illuc flectendo capite & premendis manibus transactæ sunt horæ ferme tres. Cùm jam inciperet oscitari Georgius, ibi Bernardinus erectus pronunciavit absolutionem, quam perficere non potuit quin Georgius afflâsset animam. Hæc sub noctis medium, manè peracta anatomia. *Ma.* Quid mali repertum est in corpore? *Ph.* Rectè mones, nam exciderat. Fragmentum plumbi inhærebat (*a*) diaphragmati. *Ma.* Unde id? *Ph.* Uxor narrabat illum quondam ictum sphærulâ bombardicâ. Hinc conjectabant medici plumbi liquefacti parti-

(*a*) Est septum transversum quod separat præcordia, in quibus cor est & pulmo, ab inferiore corporis parte, in qua splen, hepar & renes.

particulam resedisse in corpore. Mox corpus lacerum utcunque convestitum est amictu Franciscano. A prandio sepultura peracta est eâ pompâ quâ decretum erat. *Ma.* Nunquam audivi mortem operosiorem, nec funus ambitiosius. Verùm istam opinor fabulam nolis evulgari. *Ph.* Quamobrem? *Ma.* Nè quid irritentur crabrones. *Ph.* Nihil est periculi. Etenim si pia sunt quæ narro, etiam ipsorum interest hæc scire populum: sin minùs, quotquot inter illos boni sunt mihi gratias agent qui hæc prodiderim, quò pudore correpti quidam desinant similia facere; deinde simplices caveant nè in similem pertrahantur errorem. Sunt enim & apud istos cordati veréque pii, qui frequenter apud me questi sunt, paucorum vel superstitione, vel improbitate, totum ordinem reddi apud bonos invidiosum. *Ma.* Rectè tu quidem & fortiter. Sed nunc aveo scire quomodo decesserit Cornelius. *Ph.* Ut vixit nulli molestus, ità mortuus est. Habebat febrim * anniversariam, quæ statis temporibus singulis annis recurreret. Ea tum, sive quia gravabat ætas (nam annum excesserat sexagesimum) sive aliis de causis, solito magìs urgebat hominem, & visus est ipse præsentire diem fatalem imminere. Itaque quatriduo priùs quàm moreretur (erat Dominicus dies) templum adiit, confessus est suo parocho, audivit publicam concionem & sacrum; à sacro, reverenter accepto pignore corporis Dominici, domum recepit. *Ma.* Non usus est medicis? *Ph.* Unicum duntaxat consuluit, sed non minùs bonum virum quàm bonum medicum. Ei Jacobo Castrutio nomen est. *Ma.* Novi; nihil illo sincerius. *Ph.* Is respondit, suam quidem operam amico non defuturam, sed sibi videri plus esse præsidii in Deo quàm in medicis. Cornelius hanc vocem non minùs alacriter accepit quàm si certissimam vitæ spem ostendisset. Itaque tametsi semper pro suis facultatibus fuisset perbenignus in pauperes, tum quicquid decidi poterat uxoris & liberorum necessitati impartiebatur in egenos; non istos ambitiosè mendicos & nusquam non obvios, sed in probos, qui pro viribus industriâ laborandi cum paupertate pugnabant. Rogabam hominem ut decumberet, & sacerdotem ad sese accerseret potiùs quàm tenue corpusculum defatigaret. Respondit, hoc sibi semper studio fuisse, ut amicos suos sublevaret potiùs si posset, quàm gravaret officiis; nec se sui dissimilem esse velle in morte. Nè decubuit quidem nisi postremum diem, & noctis partem quâ reliquit terras. Interim ob corpusculi lassitudinem baculo nitebatur,

* Id est, singulis annis recurrentem.

nitebatur, aut sedebat in cathedra; rarò componebat se lectulo, sed vestitus, & erecto capite. Hoc tempore aut mandabat aliquid de curandis egenis, maximè notis ac vicinis; aut legebat è libris sacris quæ provocant hominis erga Deum fiduciam, quæque illius in nos charitatem declarant. Si per lassitudinem ipse minùs poterat, audiebat amicum prælegentem. Frequenter miro affectu hortabatur familiam ad mutuum amorem & concordiam, atque studium veræ pietatis; solicitósque de morte ipsius amantissimè consolabatur. Identidem admonebat suos, nè quid æris alieni præteriretur indissolutum. *Ma.* Non condiderat testamentum? *Ph.* Jampridem sanus ac valens id curârat: Negabat enim esse testamenta quæ fierent ab agentibus animam, sed deliramenta potiús. *Ma.* Nil legârat monasteriis aut egenis? *Ph.* Nè teruncium quidem. Ego, inquit, pro mea portione dispensavi facultatulas meas; nunc ut earum possessionem aliis tradi, ità trado & dispensationem. Et confido meos sanctiùs dispensaturos quàm ipse feci. *Ma.* Non accersebat ad se pios homines, quemadmodum fecit Georgius? *Ph.* Nè unum quidem; præter familiam & duos intimè amicos nullus aderat. *Ma.* Demiror quid senserit. *Ph.* Negabat se morientem pluribus molestum esse velle quàm fuisset nascens. *Ma.* Exspecto finem istius fabulæ. *Ph.* Mox audies. Venit dies Jovis. Ille stratum non reliquit, sentiens extremam corpusculi lassitudinem. Accitus parochus impartiit extremam unctionem, ac rursus porrexit corpus Domini, sed citra confessionem. Negabat enim quicquam scrupuli resedisse in animo. Ibi parochus agere cœpit de sepultura, quâ pompâ, quóve loco sepeliri vellet. Sepeli, inquit, me quomodo sepelires infimæ sortis Christianum; nec meâ refert ubi seponas hoc corpusculum, æquè inveniendum in extremo die ubicunque condideris. Pompam funeris nihil moror. Mox injecta mentio de sonitu campanarum, de tricenariis & anniversariis, de diplomate, de communione meritorum emendâ. Tunc ille, Mi Pastor, nihilo pejùs habebo etiamsi nulla sonet campana. Si me vel uno funebri sacro dignaberis, plus satis erit: aut si quid aliud est quod ob publicam Ecclesiæ consuetudinem citra scandalum infirmiorum omitti vix potest, id tuo permitto arbitratui. Nec est animus cujusquam vel preces commercari, vel meritis quemquam suis spoliare. Satis meritorum exuberat Christo; & confido totius Ecclesiæ preces ac merita mihi, si modò vivum sum membrum, profutura. In duobus diplomatibus mihi

rota

tota spes est. Alterum est peccatorum meorum, quod princeps pastorum Dominus Jesus abolevit, affigens illud cruci: alterum, quod ipse suo sacrosancto sanguine scripsit & obsignavit, quo nos certos reddidit de salute æterna, si totam fiduciam nostram in ipsum transferamus. Absit enim ut instructus meritis ac diplomatibus provocem Dominum meum, ut *in judicium veniat cum servo*, certus quòd *in conspectu ejus non justificabitur omnis vivens*. Ego ab illius justitia appello ad ejusdem misericordiam, quoniam immensa est & ineffabilis. His dictis abiit parochus. Cornelius, veluti magnâ spe salutis conceptâ, gaudens & alacer, jubet sibi quædam recitari è sacris voluminibus quæ confirmant spem resurrectionis & præmia immortalitatis; velut illud ex Esaia de morte Ezechiæ dilata, unà cum Cantico; deinde capite decimo quinto Epistolæ Pauli ad Corinthios prioris; de morte Lazari ex Joanne; sed præcipuè historiam Christi passi ex Evangeliis. Quàm hic animo devorabat singula, ad quædam suspirans, ad alia compositis manibus gratias agens, ad quædam hilarescens ac gestiens, ad nonnulla preculas quasdam breves ejaculans! A prandio cùm paululum temporis obdormîsset, jubet recitari caput ex Evangelio Joannis duodecimum, usque ad historiæ finem. Hic dixisses hominem planè transfigurari, afflariq; novo spiritu. Jam dies vergebat ad vesperam; accersit uxorem ac liberos: ibi erectô quantum licuit corpusculo, sic affatus est suos: "Charissima conjux, "quos Deus antè conjunxerat, idem nunc separat, sed corpo- "ribus duntaxat, idque ad breve tempus: curam, charitatem, "pietatem, quam antehac partire soles in me & dulcissima "pignora, totam in istos transfer. Nè putâris te ullis modis "posse magìs demereri vel Deum vel me, quàm si istos, quos "Deus dedit nobis conjugii fructum, sic educes, foveas & "instituas, ut Christo digni habeantur: in hos igitur con- "duplica pietatem tuam, & meam portionem in te transla- "tam existima. Id si feceris, ut facturam confido, non erit cur "videantur orphani. Quòd si repetas matrimonium—(Ad hanc vocem uxor erupit in fletum, cœpitq; dejerare, se nunquam de repetendis nuptiis cogitaturam. Hic Cornelius) "Soror in Christo mihi charissima, si Dominus Jesus largiri dignabitur tibi propositum istud ac robur spiritûs, "nè desis dono cœlesti: Erit enim hoc tibi pariter ac libe- "ris commodius. Sin aliò vocabit carnis infirmitas, sci- "to quòd mors mea te liberat à jure conjugii, sed non liberat "à fide quam meo tuóque nomine debes curandis commu- "nibus

Diplomata Christiani.

Morientis Cornelii sermo.

Ad uxorem.

" nibus liberis. Quod ad matrimonium attinet, utere liber-
" tate quam tibi permisit Dominus. Tantùm hoc te rogo
" moneóque, ut virum tibi deligas iis moribus, túque te illi
" talem præbeas, ut possit vel suapte bonitate ductus, vel tuâ
" commoditate provocatus, amare privignos. Proinde cave
" nè cui voto te obstringas: serva te liberam Deo & liberis
" nostris, quos sic instituas ad omnem pietatem, ut caveas nè
" se cuipiam addicant instituto, donec per ætatem & rerum
" usum constiterit ad quod vitæ genus sint idonei. Deinde
Ad liberos. versus ad liberos exhortatus est "ad studium pietatis, ad obe-
" diendum matri, ad mutuam inter ipsos charitatem & con-
" cordiam. His peroratis, dedit osculum uxori; liberis, facto signo crucis, precatus est bonam mentem & Christi misericordiam. Post hæc intuens omnes qui aderant, Sub crastinam, inquit, auroram, Dominus qui diluculo revixit, pro sua misericordia dignabitur hanc animulam ex hujus corpusculi sepulchro, éque hujus mortalitatis tenebris, evocare in lucem suam cœlestem. Nolo teneram ætatem excubiis inanibus fatigari. Cæteri quoque vicissim dormiant. Mihi satis est unum adesse vigilem, qui recitet sacram lectionem. Transactâ nocte, sub horam quartam, cunctis præsentibus, jussit recitari Psalmum totum quem Dominus orans recitavit in cruce. Eo finito, jussit exhiberi cereum & crucem. Cereum accipiens dixit, *Dominus illuminatio mea & salus mea, quem timebo?* Crucem exosculatus dixit, *Dominus protector vitæ meæ, à quo trepidabo?* Mox manus super pectus in supplicantis gestum composuit, & oculis in cœlum erectis, dixit, *Domine Jesu, accipe spiritum meum.* Et protinus clausit oculos veluti dormiturus, simúlque levi flatu emisit spiritum: dixisses illum obdormîsse, non exspirâsse. *Ma.* Nunquam audivi mortem minùs operosam. *Ph.* Talis fuerat in omni vita. Uterque fuit amicus. Fortasse non æquè dijudico uter decesserit Christianiùs: tu, qui integer es, rectiùs dispicies. *Ma.* Ità faciam, sed per otium.

ARGU-

ARGUMENTUM.

Confabulatio inter Juvenem & Echo de ratione studiorum, ac optimo vitæ genere deligendo. Echo facetissime Juvenis interrogatiunculis respondet.

JUVENIS. ECHO.

Ju. CUpio paucis te consulere, si vacat. *Ec.* Vacat. *Ju.* Et si venio tibi gratus juvenis *Ec.* Venis. *Ju.* Sed potésne mihi & de futuris dicere verum, Echo? *Ec.* (a) ἔχω. *Ju.* Et Græcè nôsti? Quid istud novi? *Ec.* Novi. *Ju.* Qualia tibi videntur Musarum studia? *Ec.* (b) Δῖα. *Ju* Censes igitur terendos authores qui conducunt ad bonas literas? *Ec.* Teras. *Ju.* Quam igitur mentem habent isti qui hæc studia linguis traducunt suis? *Ec.* Suis. *Ju* Sed utinam harum cultores similiter essent & pietatis studiosi. *Ec.* O si! *Ju.* Nunc quorundam improbitas omnes reddit invisos. *Ec.* (c) Ἴσως. *Ju.* Et multis hominum peccatum confertur in nomen eruditionis. *Ec.* (d) Ὄνοις. *Ju.* Atqui vulgo videntur non infimi. *Ec.* Fimi. *Ju.* Quid facere censes eos qui terunt ætatem in sophistico doctrinæ genere? *Ec.* Nere. *Ju.* Fortassis telas aranearum. *Ec.* Harum. *Ju.* At Penelopes tales texunt ac retexunt. *Ec.* Texunt. *Ju.* Cui suades ut me dem vitæ instituto? *Ec.* Tuto. *Ju.* Erit auspicatum, si uxorem duxero? *Ec.* Serò *Ju.* Quid si mihi veniat usu quod his qui incidunt in uxores parùm pudicas parúmq; frugiferas? *Ec.* Feras. *Ju.* Atqui cum talibus morte durior est vita. *Ec.* Itá. *Ju.* Siccine in rebus humanis dominari fortunam? *Ec.* Unam. *Ju.* Magis fortasse expedit ut aliquis præ conjugio monachi institutum eligat. *Ec.* Ligat. *Ju.* Quid superest remedii ubi quem astrinxerit jam nodus insolubilis? *Ec.* Bilis. *Ju.* Attamen miserum est homines vivere solos. (e) Ὅλως. *Ju.* Cujusmodi censes horum temporum plerosque monachos? *Ec.* (f) Ἄχθος. *Ju.* Quid igitur istos movet qui suspiciunt illos ut semideos? *Ec.* (g) Δέος. *Ju.* Quid captant plerique qui ambiunt sacerdotium? *Ec.* Otium. *Ju.* Præterea nihil habet sacerdos? *Ec.* (h) Κέρδος. *Ju* Quid bonæ rei contingit illis qui fiunt Episcopi? *Ec* (i) Κόποι. *Ju.* At nulli magis vivunt in otio. *Ec.* Scio. *Ju.* Quæ res illos admovere pote-

a Id est, *possum.*
b Id est, *sacra.*
c Id est, *scilicet.*
d Id est, *asinis.*
e Id est, *omnino.*
f Id est, *dolorem.*
g Id est, *timor.*
h Id est, *lucrum.*
i Id est, *labores.*

* Id est, *asinus.*

* Id est, *calamitas.* Vide Chiliades.

a Id est, *stupidi.* Vide Chiliad.

b Id est, *noxa.*

c Id est, *fabulæ.*

d Id est, *frustra.*

e Id est, *lupi.*

f Id est, *asine.*

g Id est, *amens.*

rit ut intelligant quantum sustineant onus? *Ec.* * Ὄνος. *Ju.* Ergò res præclara est sacerdotium, si quis se in eo gerendo qualem oportet præbeat? *Ec.* Beat. *Ju.* Quid fructûs erit si me conferam in aulam eorum qui præcellunt monarchicâ dignitate? *Ec.* * Ate. *Ju.* At non paucos video qui solent illinc sibi præclaram felicitatem ariolari. *Ec.* (a) Λάροι. *Ju.* At interim dum incedunt holosericati, vulgò videntur homines magnifici. *Ec.* Fici. *Ju.* Foris igitur aureos, intus ficulneos homines dicis, si quis inspiciat cominus? *Ec.* Minus. *Ju.* Nihil igitur præclari sunt quos pro diis veneramur byssinos? *Ec.* (b) Σῖνος. *Ju.* Nec militare genus magno æstimabis fortasse. *Ec.* Asse. *Ju.* Magnum quiddam pollicentur qui è sideribus futura prædicunt Astrologi. *Ec.* (c) Λόγοι. *Ju.* At strenuè laborant Grammatici. *Ec.* (d) Εἰκῆ. *Ju.* Non placent, opinor, leguleii homines semper famelici. *Ec.* (e) Λύκοι. *Ju.* Qualis ero si fiam opifex? *Ec.* Fax. *Ju.* Itáne nihil præterea adferunt artes boni aut mali? *Ec.* Ali. *Ju.* Fueróne beatus si perseveravero in bonis literis? *Ec.* Eris. *Ju.* Sed quæ res dabit ut adsit pietas? *Ec.* Ætas. *Ju.* Decem jam annos ætatem trivi in Cicerone. *Ec.* (f) Ὄνε. *Ju.* Unde tibi subit me asinum dicere? *Ec.* E re. *Ju.* Fortassis hoc dicis, non sic huic incumbendum ut alios relinquam. *Ec.* Inquam. *Ju.* Non placet igitur is qui se per omnem vitam tantùm in hoc torqueat, ut fiat Ciceronianus? *Ec.* (g) Ἄνους. *Ju.* Quid superest natu grandibus, quorum ætas ad hæc discenda non est tempestiva? *Ec.* Stiva. *Ju.* Facundior esses, opinor, si longiùs abessem. *Ec.* Essem. *Ju.* Non me delectant sermones dissyllabi. *Ec.* Abi. *Ju.* Cœpi prior, video non posse vitari quin posterior desinas. *Ec.* Sinas. *Ju.* Jam igitur tibi video satis instructus ad ea probè gerenda quæ sunt in vita? *Ec.* Itá. *Ju.* Proinde si me voles abire, dicito. *Ec.* Ito.

ARGU-

ARGUMENTUM.

Πολυδαιτία, seu Dispar convivium, civilitatem commonstrat in excipiendis hospitibus: quomodo adornetur convivium ut nemini displiceat convivarum, licèt variis palatis, moribus, ingeniis. Quo quisque sedeat loco multum conducit ad hilaritatem: viliores cibi in primis ferculis, lautiores in ultimis. Potus non dandus nisi petentibus. Hilaritas ex variis fabulis & rebus quibus delectantur singuli conciliatur. Senes, matronæ, nautæ, mercatores, &c. de sua arte & gestis audire gaudeat. Lugubria cavenda quæ mœrorem concilient. Cavenda temulentia quæ pugnas, rixas & jurgia producit. Methodus divertendi sermonis inter irascentes, &c. Ne cui suus refricetur dolor, ne crebriùs salutentur, alternatim singuli. De ciborum aut pretio aut arte nulla sit mentio. Excusanius modicè tenuis apparatus.

SPUDÆUS, APITIUS.

Sp. HEus, heus, Apiti. *Ap.* Non audio. *Sp.* Heus, inquam, Apiti. *Ap.* Quis hic est tam molestus interpellator? *Sp.* Est seriæ rei quiddam quod te volo. *Ap.* At ego ad rem seriam propero. *Sp.* Quònam? *Ap.* Ad cœnam. *Sp.* Hac ipsa de re tecum volebam (*a*) agere. *Ap.* Non vacat hunc actoribus operam dare, nè actum agam. *Sp.* Nihil feceris dispendii, comitabor te quò properas. *Ap.* Age, dic, modò tribus verbis. *Sp.* Magno studio molior convivium in quo nulli displiceam convivarum, placeam omnibus. Ejus artis quoniam tu principatum tenes, ad te velut ad oraculum confugio. *Ap.* Responsum accipe, & quidem juxta veterum morem (*b*) ἐμμετρον.

a Est judicio persequi, inde actores causarum patroni: relativum est ad reum.

b Id est *metricum*, numeris constans.

Nulli displiceas, nullum invitare memento.

Sp. Atqui solenne est epulum; multos excipiam oportet. *Ap.* Quò plures invitâris, hoc pluribus displiceas oportet. Quæ fuit unquam tam bene vel conscripta vel acta fabula, ut toti placuerit theathro? *Sp.* Sed age, (*c*) Comi delicium, Apiti, subleva me tuo consilio; habebo te posthac numinis loco. *Ap.* Sit igitur hoc primum consilium, Nè conare quod fieri non potest. *Sp.* Quidnam? *Ap.* Ut convivator omnibus placeas. Tanta est palatorum varietas. *Sp.* At saltem ut paucioribus displiceam. *Ap.* Voca paucos. *Sp.* Non licet. *Ap.* Voca pares & ingeniis congruentes. *Sp.* Nè id quidem mihi liberum est. Vitari non potest, quin & multos vocem, & dissimiles; denique nec ejusdem linguæ neq; nationis homines. *Ap.* Næ tu mihi verè convitium narras, non convivium, in quo facilè possit talis exoriri lusus qualem Hebræi narrant accidisse in structura Babel, ut petenti frigidum aliquis porrigat calidum. *Sp.* Opitulare, te quæso; gratum experieris ac memorem. *Ap.* Age, quando electio non est tui arbitrii,

c Deus est comessationis & gulæ. Dictum est autem delicium Comi, ut homines elegantioris ingenii delicias Musarum appellamus.

bitrii, in re mala dabo bonum consilium. Haud parvi refert ad hilaritatem convivii quo quisque loco sedeat. *Sp.* Verissimum. *Ap.* Ea res ut tibi cedat prosperè, fac ut sortibus distribuantur accubitus. *Sp.* Pulchre mones. *Ap.* Deinde nè sic paulatim à summo ad imum procedant patinæ, ut (*a*) Sigma literæ, vel serpentis potiùs, imaginem pingant, aut ultro citróque reciprocent, quemadmodum olim in conviviis (*b*) myrtus tradi solet. *Sp.* Quid igitur? *Ap.* Sed ad singulas convivarum (*c*) tetradas appone patinas ternas, sic ut quarta media promineat, quemadmodum pueri tribus nucibus imponunt quartam: in singulis sit aliud atque aliud cibi genus, quò quisque quod libet eligat. *Sp.* Placet. Sed quoties mutabo patinas? *Ap.* Quot partibus constat oratio Rhetorica? *Sp.* Quinque, ni fallor. *Ap.* Quot actibus constat fabula? *Sp.* Apud Horatium legi, * *Nè sit quinto productior actu.* *Ap.* Toties mutabis patinas, ut procemium sit jusculentum, conclusio vel epilogus ex variis bellariorum generibus conflatus. *Sp.* Quem probas in patinis ordinem? *Ap.* Eundem quem Pyrrhus in acie. *Sp.* Quid ais? *Ap.* Quemadmodum in oratione, ità nec in convivio decet procemium esse elaboratum. Rursum epilogus varietate commendetur potiùs quàm apparatu. In tribus itaque mediis servanda Pyrrhi disciplina, ut in utroque cornu sit aliquid eximium, in media acie vulgarior apparatus. Hoc pacto fiet ut nec sordidus videare, nec fastidiosâ copiâ sis molestus. *Sp.* Satis expeditè de cibis; superest ut quomodo bibendum doceas. *Ap.* Nulli omnium cyathum appones, sed pueris dato negotium, ut ubi percontati didicerint quo quisque vini genere delectetur, alacriter ad nutum cuique quod volet porrigant. Ex ea re duplex erit commodum. Nam & parciùs bibetur, & jucundius; non solùm ob id quia subindè recens dabitur potus, verùm etiam quòd nemo bibet nisi sitiens. *Sp.* Optimum profectò consilium. Sed qui fieri poterit ut hilarescant omnes? *Ap.* Id ut fiat partim in te situm est. *Sp.* Quînam? *Ap.* Tenes illud, *Ante omnia vultus Accessere boni.* *Sp.* Quorsum istud? *Ap.* Ut convivas comiter excipias, frontéque hilari compelles, sermonem ad cujusque ætatem, affectum ac mores attemperans. *Sp.* Accedam, ut dicas meliùs. *Ap.* Nôsti linguas? *Sp.* Propemodum omnium. *Ap.* Ut suâ quemque linguâ subindè appelles, utque convivium fabulis amœnioribus hilarescat, varias misce materias de rebus quarum quisque libenter meminit, & nullius dolore audiuntur. *Sp.* Quas dicis hujusmodi materias? *Ap.* Sunt peculi-

a Σ Græcum.

b Vide proverbium, *Ad myrtum canere.*

c Tetradas, *quaterniones.*

* In Poetic.

Ovid. Met.

peculiares ingeniorum differentiæ, quas ipse meliùs perspicies; ego generatim attingam aliquot. Senes gaudent ea memorare quæ multorum fugiunt memoriam, admiratores temporum in quibus ipsi floruerunt. Matronis dulce est refricare memoriam ejus temporis cùm à procis ambirentur. Nautæ, quíque diversas ac longinquas mundi regiones inviserunt, libenter ea narrant quæ, quia nemo vidit, mirantur omnes. *Est & anteactorum malorum*, juxta proverbium, *jucunda recordatio*, si modò ejus sint generis ut cum probro conjuncta non sint; veluti militiæ, profectionum, naufragiorúmque discrimina. Postremò, de sua cuique arte grata est confabulatio, déque hisce rebus quarū usum callet. Hæc sunt ferme generalia: peculiares affectus singulatim describi non queunt: sed, exempli causâ, Est aliquis laudis appetentior, alius vult haberi doctus, alius gaudet videri dives; est hic loquacior, ille pauciloquus; nonnullos reperies tetricos, alios contrà blandiores. Sunt qui nolint videri senes cùm sint; sunt rursus qui volunt haberi grandiores quàm sint, affectantes hoc esse mirandi, quòd bellè portant ætatem; sunt fœminæ quæ sibi de forma placent, sunt aliæ putidulæ. His cognitis affectibus, haud difficile est miscere sermones unicuique gratos, vitatis his quæ mœrorem afferunt. *Sp.* Næ tu perpulchre tenes artem convivatoriam. *Ap.* (*a*) Phy! Si tantundem temporis & operæ mihi consumptum esset in utroque Jure, Medicina, ac Theologia, quantum impensum est huic arti, jamdudum & inter jureconsultos, medicos ac theologos, doctoris & titulum & lauream tulissem. *Sp.* Credo. *Ap.* Sed heus tu nè quid erres, hîc cavendum est nè fabulæ sint nimiùm prolixæ, aut nè exeant in temulentiam. Quemadmodum enim vino nihil est jucundius, si modicè sumpseris; contrà, nihil molestius, si suprà quàm sat est hauseris: ità usu venit in fabulis. *Sp.* Vera prædicas. Sed huic incommodo quodnam ostendis remedium? *Ap.* Ubi senseris suboriri (*b*) τὴν ἄοινον μέθην, per occasionem interseca sermonem, & argumentum diversum intersere. Frustrà, opinor, te monerem, nè cui suus dolor in convivio refricetur; utcunque Plato judicat in conviviis quibusdam vitiis esse medendum, vino discutiente tristitiam, & offensæ memoriam abolente. Verùm illud te monitum oportuit, nè nimiùm crebrò salutes convivas; tametsi probo, ut interdum obambulans, nunc hos, nunc illos comiter appelles: oportet enim convivatorem bonum motoriam agere fabulam. Nihil autem inci-

Senes. Matronæ. Nautæ.

a Interjectio despicientis.

b Id est, *sine vino ebrietatem*.

incivilius, quàm ibi commemorare quod cibi genus sit, quâ coctum arte, quanti emptum. Idem de vino dictum puta. Quin extenuandum etiam modicè quod apponitur. Alioqui nimis diligens extenuatio apparatûs idem agit quod ostentatio. Satis est bis, aut ad summum ter, dixisse, Eoni consulite. Si parùm lautus est apparatus, animus certè lautissimus est. Interdum sales aspergendi sunt, sed qui nihil habeant dentis. Profuerit & illud, subinde suâ quemque compellare linguâ, sed paucis. Dicendum erat initio quod mihi nunc tandem venit in mentem. *Sp.* Quidnam? *Ap.* Si non placet sortitò dare locos, cura ut tres ex omnibus eligas naturâ festivos miniméque mutos, quorum unum collocabis in capite mensæ, alterum è regione, tertium in medio, qui silentium ac tristitiam cæterorum discutiant. Quòd si perspexeris convivium vel silentio tristius esse, vel clamoribus tumultuosum, aut etiam ad rixas tendere: *Sp.* Hoc crebrò fit apud nos: quid tum faciendum? *Ap.* Accipe rem mihi multo usu compertam. *Sp.* Exspecto. *Ap.* Inducito duos Mimos, sive * γελωτοποιὺς, qui sine voce ridiculum aliquod argumentum gesticulatione repræsentent. *Sp.* Cur sine voce? *Ap.* Ut par sit omnium voluptas, aut nihil loquantur, aut linguâ loquantur omnibus æquè ignotâ. Gestibus loquentes omnes pariter intelligent. *Sp.* Quod argumentum mihi narras non satis intelligo. *Ap.* Sunt innumera, putà uxorem decertantem cum marito de principatu, aut simile quippiam è media vita. Quò magìs erit ridicula saltatio, hòc plus erit omnibus voluptatis. Hos oportet esse semifatuos; alioqui qui planè fatui sunt, quædam interdum effutiunt imprudentes quæ lædunt. *Sp.* Ità tibi precor semper propitium Comum, ut mihi dedisti fidele consilium. *Ap.* Addam coronidem, quin potiùs repetam quod initio dixeram. Nè nimiùm sis anxius ut placeas omnibus, non hìc tantùm, sed in omni vita; atque ità fiet ut citiùs placeas omnibus: optimum enim in vita, *Nè quid nimis*.

* Id est, *risûs excitatores*, fictos moriones.

ARGU-

ARGUMENTUM.

Colloquium hoc de Rebus ac Vocabulis taxat præpostera quorundam judicia, qui nomen quærunt ambitiosius quàm rem ipsam, haberi quàm esse & habere. In rebus expetendis præstat esse & habere; in rebus fugiendis, haberi, nec esse. Nequissimum fraudis genus fallere fidentem.

BEATUS. BONIFACIUS.

Be. SAlvus sit Bonifacius. *Bo.* Etiam atque etiam salvus sit Beatus. Sed utinam essemus uterque quod dicimur tu dives, ego formosus. *Be.* Itáne parvum tibi videtur habere nomen magnificum? *Bo.* Mihi quidem minimi momenti, nisi res adsit. *Be.* At plerique mortales aliter affecti sunt. *Bo.* Fieri potest ut mortales sint isti; homines esse non credo. *Be.* Et homines sunt, ô bone, nisi putas etiam nunc sub humana specie camelos & asinos obambulare. *Bo.* Hoc citiùs crediderim quàm homines esse qui pluris nomen faciant quàm rem. *Be.* In certis rerum generibus, fateor, pleriq; malunt rem quàm nomen; in multis contrá. *Bo.* Hoc quid sit non satis assequor. *Be.* Atqui penès nos ipsos exemplum est. Tu Bonifacius diceris, & habes quod diceris: sed si esses * alterutro spoliandus, utrùm malles habere malam faciem, an pro Bonifacio dici Cornelius? *Bo.* Equidem malim vel Thersites dici quàm habere prodigiosam faciem; an bonam habeam nescio. *Be.* Item ego si dives essem, & aut res aut nomen esset deponendum, malim * Irus dici quàm re spoliari. *Bo.* Assentior vera loquenti. *Be.* Idem usu veniet, opinor, in his qui sunt prosperâ valetudine, aut aliis corporis præditi commodis. *Bo.* Probabile est. *Be.* At quàm multos videmus qui mallent nomen eruditi piíque viri, quàm esse docti boníque? *Bo.* plurimos istiusmodi novi. *Be.* An non apud hos plus habet momenti nomen quàm res? *Bo.* Videtur. *Be.* Jam si quis nobis adesset Dialecticus, qui scitè definiret quid sit Rex, quid Episcopus, quid Magistratus, quid Philosophus, fortassis & hîc inveniremus qui mallent nomen quàm rem. *Bo.* Ità profectò, si Rex est qui legibus & æquitate populi commodum spectat, non suum; si Episcopus, qui totus invigilat gregi Dominico; & si Magistratus est, qui ex animo consulit reipublicæ; & si Philosophus est, qui, neglectis fortunæ commodis, tantùm studet bonæ menti parandæ. *Be.* Hîc vides quantum hujus generis exemplorum possim aggerere. *Bo.* Sanè plurimum. *Be.* An hos omnes

* Nomine scilicet, aut re.

* Irus apud Homerum mendici pauperis nomen.

negabis esse homines? *Bo.* Vereor nè nos ipsi citiùs nomen hominis amittamus. *Be.* At si homo est animal rationale, quantum abest hoc à ratione, ut in corporis commodis veriùs quàm bonis, & in externis, quæ fortuna dat simul & eripit cùm libet, rem malimus quàm nomen; in veris animi bonis nomen pluris faciamus quàm rem? *Bo.* Præposterum mehercle judicium, si quis attendat. *Be.* Eadem autem est ratio in contrariis. *Bo.* Exspecto quid dicas. *Be.* Idem judicandum de nominibus rerum fugiendarum quod dictum est de vocabulis expetendarum. *Bo.* Apparet. *Be.* Magis enim horrendum est esse tyrannum, quàm tyranni nomen: & si malus Episcopus, juxta sententiam Evangelicam, fur est & latro, non tam hæc nomina sunt nobis detestanda quàm ipsa res. *Bo.* Convenit sané. *Be.* Tu de cæteris similiter colligito. *Bo.* Prorsus intelligo. *Be* Nonne fatui nomen aversantur omnes? *Bo.* Et quidem maximé. *Be.* Nonne fatuus esse qui (*a*) *aureo piscaretur hamo*, qui vitrum anteponeret gemmis, qui chariores haberet equos quàm uxorem ac liberos? *Bo.* Is esset *quovis* (*b*) *Corœbo stultior.* *Be.* An non tales sunt qui procurrunt in militiam, spe lucri non admodum magni corpus & animam exponentes periculo; qui student congerendis opibus, cùm animum habeant omnium bonarum rerum egenum; qui vestes & ædes exornant, cùm animus neglectus ac squalidus jaceat; qui corporis valetudinem anxiè tuentur, animam tot capitalibus morbis laborantem negligunt; denique, qui fugacissimis hujus vitæ voluptatibus cruciatus merentur æternos? *Bo.* Ipsa ratio fateri cogit plus quàm fatuos esse. *Be.* Atque his fatuis cùm plena sint omnia, vix invenias qui ferre possint fatui vocabulum, cùm adeò non abhorreant à re. *Bo.* Sic est profectó. *Be.* Age, scis quàm sint apud omnes invisa vocabula mendacis ac furis. *Bo.* Sunt invisissima, nec sine causa. *Be.* Fateor. Sed cùm stuprare conjuges alienas sit furto sceleratius, tamen adulteri cognomine quidam etiam gloriantur, ad furti convitium illico stricturi gladium. *Bo.* Ità res habet apud complures. *Be.* Ità cùm multi scortis vinóque perditissimi sint, & sint libenter ac palàm, tamen ad ganeonis nomen offenduntur. *Bo.* Hi nimirum rem sibi gloriæ ducunt, cùm vocem rei debitam horreant. *Be.* Sed vix aliud nomen auribus nostris videtur intolerabilius quàm mendacis. *Bo.* Novi qui hoc convitium cæde sint ulti. *Be.* Sed utinam pariter abominentur rem. Nunquam accidit tibi, ut qui

a Neronem hoc fecisse author est Suetonius. Vide Chiliades.
b Corœbi stultitia prov. locum dedit.

qui promiserat se mutuum ad certum diem redditurum, falleret? *Bo.* Frequenter, etiam cùm id dejerâsset; neque id semel, sed iterum atque iterum. *Be.* Fortasse non erant solvendo. *Bo.* Imò erant, sed commodius esse ducebant non reddere creditum. *Be.* An hoc non est mentiri? *Bo.* Planissimé. *Be.* Auderes istiusmodi creditorem sic compellare, Cur mihi toties mentiris? *Bo.* Non, nisi paratus essem ad pugnam. *Be.* An non simili modo quotidie verba dant latomi, fabri, aurifices & vestiarii, pollicentes ad certum diem, nec tamen præstantes, etiamsi magni referat tuâ? *Bo.* Mira impudentia! sed adde his advocatos pollicentes operam. *Be.* Potes addere sexcenta nomina, nemo tamen horum laturus sit mendacis vocabulum. *Bo.* Hoc genere mendaciorum plena sunt omnia. *Be.* Itidem furis nomen nemo tolerat, cùm à re non perinde omnes abhorreant. *Bo.* Exspecto ut dicas clariùs. *Be.* Quid interest inter eum qui rem tuam tollit è scrinio, & inter eum qui depositum abjurat? *Bo.* Nihil, nisi quòd sceleratior est qui spoliat etiam fidentem. *Be.* At quàm pauci sunt qui depositum reddunt; aut, si reddunt, non dant integrum? *Bo.* Opinor esse perpaucos. *Be.* Nemo tamen istorum ferat furis vocabulum, cùm rem non horreat. *Bo.* Admodum. *Be.* Jam mihi reputa, quid vulgò fiat in tractandis pupillorum bonis, in testamentis ac legatis, quantum hæreat digitis tractantium. *Bo.* Frequenter totum. *Be.* Furtum amant, vocabulum detestantur. *Bo.* Maximé. *Be.* Quid agant qui res * fisci tractant, qui monetam publicam cudunt deteriorem, qui nunc auctâ, nunc diminutâ nummorum æstimatione, privatorum rem accidunt, fortasse nobis non admodum liquet: de his quæ quotidie experimur loqui fas est. Qui sumit mutuum, aut qui conflat æs alienum, hoc animo ut reddat, si liceat, nunquam, quantulum abest à fure? *Bo.* Cautior fortasse dici potest, melior nequaquam. *Be.* At horum cùm ingens ubique sit numerus, nemo tamen tolerat furis nomen *Bo.* Animum solus Deus novit; proinde apud homines obærati vocantur, non fures. *Be.* Quantuli refert quo nomine dicantur apud homines, modò sint fures apud Deum? Certè suus cuique notus est animus. Ad hæc, qui cùm debeat multum, quod obtigit pecuniæ nequiter prodigit; qui, posteaquam decoxit in una civitate, delusis creditoribus fugit in aliam, hospites quærens quibus imponat, idque facit crebriùs; nonne satis declarat quo sit animo?

*Fiscus hinc nomen habet, quòd olim in fiscellis, hoc est, sportulis, pecunias colligebant.

Bo. Satis

Bo. Satis supérque. Sed tamen isti solent fucare colore quod faciunt. Be. Quonam? Bo. Multum multísque debere prædicant sibi cum magnatibus, atque adeò regibus, esse commune; eóque qui sunt hoc ingenio præditi ferè nobilitatis opinionem affectant. Be. In quem usum? Bo. Dictu mirum, quantum equiti licere velint. Be. Quo jure? quibus legibus? Bo. Haud aliis quàm quibus præfecti maris vendicant sibi quicquid ejectum est naufragio, etiamsi exstet dominus; quibus alii suum esse volunt quicquid apud furem aut prædonē deprehenderint. Be. Istiusmodi leges possent ipsi fures condere. Bo. Et facerent, si queant tueri; & haberent quod excusarent, si bellum indicant priusquam furentur. Be. Quis hoc juris dedit equiti potiùs quàm pediti? Bo. Militiæ favor. Sic enim exercentur ad bellum, quò promptiores sint ad spoliandum hostem. Be. Sic, opinor, Pyrrhus exercebat suos ad bellum. Bo. Non, sed (a) Lacedæmonii. Be. Abeant in malam crucem cum suo exercitio. Sed unde nomen hoc tantæ prærogativæ? Bo. Quibusdam obvenit à majoribus, alii mercantur ære, quidam adsciscunt. Be. An licet adsciscere cuilibet? Bo Licet, si mores respondeant. Be. Qui? Bo Si nihil bonæ rei gerat, si splendidè vestiatur, si incedat annulatus, si gnaviter scortetur, si aleam ludat assiduè, si certet chartis, si compotationibus ac voluptatibus ætatem absumat si nihil loquatur plebeium, sed arces, pugnas, ac bella mera crepet, Thrasonica omnia. Isti sibi permittunt bellum cui velint indicere, etiamsi pedem ubi ponant non habeant. Be. Equites mihi narras (b) equuleo dignos. Atqui tales habet non paucos Sicambria.

a Author Xenophon in Rep. Laced.

b Jocus est in dictione *equule*, quòd & parvum equum & tormenti genus significat.

ARGUMENTUM.

Charon detestatur bellum inter Christianos. Malus genius annunciat Charonti totum terrarum orbem incendi bellis. Ossa, Dea Fama apud Homerum. Monachi & Jesuitæ incendiarii.

CHARON. Genius (c) ALASTOR.

c Malus genius, infestus dæmon.

Ch. QUid ità properas gestiens, Alastor? *Al.* Opportunè tu quidem, ô Charon. Ad te properabam. *Ch.* Quid novæ rei? *Al.* Nuncium fero tibi Proserpinæque

que lætissimum futurum. *Ch.* Effer igitur quod fers, téque exonera. *Al.* Furiæ non minùs gnaviter quàm feliciter gesserunt suum negotium; nullam orbis partem non infecerunt malis tartareis, dissidiis, bellis, latrociniis, pestilentiis, adeò ut planè (*a*) jam calvæ emissis colubris sint & exhausti venenis obambulent, quærentes quicquid usquam est viperarum & aspidum, quando tam glabræ sunt quàm ovum, & pilum non habent in capite, neque quicquam in pectore succi efficacis. Proinde tu fac cymbam ac remos appares. Mox enim ventura est tanta umbrarum multitudo, ut verear nè non sufficias omnibus transmittendis. *Ch.* Ista nos non fugerant. *Al.* Unde rescieras? *Ch.* * *Ossa* pertulerat ante biduum. *Al.* Ut illâ deâ nihil est velocius! Sed quid tu igitur hîc cessas relictâ cymbâ? *Ch.* Ità nimirum res ferebat. Huc profectus sum ut mihi compararem validam aliquam triremem. Nam mea cymba jam vetustate putris ac sutilis non suffecerit huic oneri, si vera sunt quæ narravit Ossa. Quanquam quid opus erat Ossâ? Res ipsa compellit. Nam naufragium feci. *Al.* Nimirum totus distillas, suspicabar te redire è balneo. *Ch.* Imò enatavi è Stygia palude. *Al.* Umbras ubi reliquisti? *Ch.* Natant cum (*b*) ranis. *Al.* Sed quid narravit Ossa? *Ch.* Tres orbis monarchas capitalibus odiis in mutuum exitium ruere, nec ullam orbis Christiani partem immunem esse à belli furiis. Nam tres illi reliquos omnes pertrahunt in belli consortium. Omnes esse talibus animis, ut nemo velit alteri cedere: nec Danum, nec Polonum, nec Scotum, nec verò Turcam interim esse in otio, moliri dira. Pestilentiam ubique sævire, apud Hispanos, apud Britannos, apud Italos, apud Gallos. Ad hæc novam esse luem ex opinionum varietate natam, quæ sic vitiavit omnium animos, ut nulla usquam sit sincera amicitia, sed frater fratri diffidat, nec uxori cum marito conveniat. Spes est hinc quoque nascituram olim magnificam hominum perniciem, si res à linguis & calamis ad manus pervenerit. *Al.* Hæc omnia verissimè narravit Ossa. Nam ipse plura vidi his oculis, assiduus comes & adjutor Furiarum, quæ nullo tempore magis declarârunt se suo dignas nomine. *Ch.* Atqui periculum est, nè quis dæmon exoriatur qui subitò adhortetur ad pacem; & sunt mortalium animi mutabiles. Nam audio apud superos esse (*c*) Polygraphum quendam, qui calamo suo non desinit insectari bellum, & ad pacem cohortari. *Al.* Ille jampridem surdis canit. Olim scripsit pacis

a Alludit ad fabulam Eumenidum, quæ pro coma angues nutrire dicuntur.

* Fama Dea est apud Homerum.

b Aristophanes fingit in Stygia palude multas esse ranas.

c *Qui multa scribit.* Sic autem seipsum vocat Erasmus & hic & alibi, quia multa scripsit, & inter alia Pacis querelam.

Pacis profligatæ querimoniam; nunc eidem extinctæ scripsit Epitaphium. Sunt alii contra, qui non minùs juvent rem nostram quàm ipsæ Furiæ. *Ch.* Quinam isti? *Al.* Sunt animalia quædam pullis & candidis palliis, cinericiis tunicis, variis ornata plumis; Hæc nunquam recedunt ab aulis principum, instillant in aurem amorem belli, hortantur eódem proceres ac plebem, in Evangelicis illis concionibus clamitant bellum esse justum, sanctum ac pium. Quóque magis mireris hominum fortem animum, clamitant idem apud utramque partem. Apud Gallos concionantur Deum stare pro Gallis, nec vinci posse qui Deum habeat protectorem. Apud anglos & Hispanos hoc bellum non à Cæsare geri, sed à Deo; tantùm præbeant se viros fortes, victoriam esse certam. Quòd si quis interciderit, eum non perire, sed rectà subvolare in cœlum, sicut erat, armatum. *Ch.* Et habetur istis tanta fides? *Al.* Quid non potest simulata religio? Accedit huc juventus, rerum imperitia, gloriæ sitis, ira, animus ad id quò vocatur naturâ propensus. His facilè imponitur, nec difficilè perpellitur plaustrum suapte sponte propendens ad ruinam. *Ch.* Ego istis animalibus lubens aliquid boni fecero. *Al.* Appara lautum convivium. Nihil potes gratius. *Ch.* Ex (a) malvis, lupinis & porris? Nam apud nos non alia est, ut scis, annona. *Al.* Imò ex perdicibus, capis & phasianis, si vis esse gratus convivator. *Ch.* Sed quæ res istos movet ut tantopere promoveant bellum? aut quid hinc metunt commodi? *Al.* Quia plus emolumenti capiunt è morientibus quàm ex vivis. Sunt testamenta, parentalia, bullæ, multáque alia non aspernenda lucra. Denique, malunt in castris versari quàm in suis alvearibus. Bellum multos gignit Episcopos, qui in pace nè teruncii quidem fiebant. *Ch.* Sapiunt. *Al.* Sed quid opus est triremi? *Ch.* Nihil, si velim in media palude rursus naufragium facere. *Al.* Ob multitudinem? *Ch.* Scilicet. *Al.* Atqui umbras vehis, non corpora. Quantulum autem ponderis habent umbræ? *Ch.* Sint (b) tipulæ, tamen tipularum tanta vis esse potest ut onerent cymbam. Tum scis & cymbam umbratilem esse. *Al.* At ego memini videre me, cùm esset ingens turba, nec cymba caperet omnes, à clavo tuo tria millia umbrarum pendere nonnunquam, nec tu pondus ullum sentiebas. *Ch.* Fateor tales esse animas quæ paulatim demigrârunt è corpore phthisi aut (c) hecticâ tenuato. Cæterùm quæ subitò revelluntur è crasso corpore multum

a Malva & porrum inferorum victus est; & lupinos si non maceres commodè, mirum quàm amarescant.

b Vermiculus de aranearum genere levissimus, ut qui supra aquam currat.

c Febris species paulatim conficiens corpus.

multum corporeæ molis secum ferunt. Tales autem mittit * apoplexia, synanche, pestilentia, sed præcipuè bellum. *Al.* Non opinor Gallos aut Hispanos adferre multum ponderis. *Ch.* Multò minùs quàm cæteri, quanquam & horum animæ non omnino veniunt plumeæ. Cæterum è Britannis, è Germanis bellè pastis, veniunt aliquoties tales, ut nuper periclitatus sim decem duntaxat vehens, &, nisi (*a*) jacturam fecissem, perieram unà cum cymba, vectoribus & naulo. *Al.* Ingens discrimen! *Ch.* Quid interea censes fieri cùm accedunt crassi satrapæ, Thrasones & polymachæroplacidæ? *Al.* Ex his qui pereunt in justo bello nullos arbitror ad te venire. Nam aiunt eos rectà subvolare in cœlum. *Ch.* Quò subvolent nescio; unum illud scio, quoties bellum est, tot ad me veniunt saucii lacerique, ut demirer ullum superesse apud superos. Nec solùm veniunt onustæ crapulâ & abdomine, verùm etiam bullis & sacerdotiis, aliisque rebus plurimis. *Al.* At ista non deferunt secum, sed nudæ veniunt ad te. *Ch.* Verum; sed quæ recentes veniunt, somnia talium rerum secum adferunt. *Al.* Itàne gravant somnia? *Ch.* Gravant cymbam meam: quid dixi? gravant? jam demerserunt. Postremò, tot obolos putas nihil habere sarcinæ? *Al.* Equidem arbitror, si ferant æreos. *Ch.* Proinde certum est mihi prospicere de navi quæ sufficiat oneri. *Al.* O te felicem! *Ch.* Quid ità? *Al.* Quia propediem ditesces. *Ch.* Ob multitudinem umbrarum? *Al.* Næ. *Ch.* Siquidem suas opes secum adferant. Nunc qui in cymba deplorant se apud superos reliquisse regna, præsulatus, abbatias, auri talenta innumera, ad me nihil adferunt præter obolum. Itaque quod jam annis ter mille mihi corrasum est, id totum est effundendum in unam triremem. *Al.* Sumptum faciat oportet qui quærit lucrum. *Ch.* Atqui mortales, ut audio, feliciùs negotiantur, qui (*b*) favente Mercurio ditescunt intra triennium. *Al.* Sed iidem decoquunt nonnunquam. Tuum lucrum minus, sed certius. *Ch.* Nescio quàm certum; si quis Deus nunc exoriatur qui res principum componat, fors hæc tota mihi perierit. *Al.* Ista quidem de re jubeo ut me sponsore in utramque aurem dormias. Intra decennium totum nihil est quod pacem metuas. Unus Romanus Pontifex sedulò quidem hortatur ad concordiam, sed (*c*) laterem lavat. Murmurant & civitates tædio malorum: conferunt susurros populi nescio qui, dictitantes iniquum, ut ob privatas iras aut ambitionem duorum

* Intemperantia mater apoplexiæ. • Synanche, Latinis Angina, itidem causam habet plenitudinem.

a Faciunt jacturam nautæ, cùm ob periculum evitandum exonerant navem, abjectis etiam quæ pretiosissima sunt.

b Mercurius Deus lucri & mercatorum præses.

c *Lavat laterem* qui inanem operam sumit. Vide Chiliades.

duorum triúmve, res humanæ sursum deorsum misceantur: sed vincent, mihi credo, quamlibet recta consilia, Furiæ. Cæterùm quid opus erat hâc gratiâ petere superos? An apud nos non sunt fabri? Certè Vulcanum habemus. *Ch.* Pulchrè, si quæram navem æream. *Al.* Minimo accersetur aliquis. *Ch.* Ità est sed deficit nos materia. *Al.* Quid audio? nihil illic sylvarum? *Ch.* Etiam nemora quæ fuerant in campus Elysiis absumpta sunt. *Al.* In quem tandem usum? *Ch.* Exurends hæreticorum umbris, adeò ut nuper coacti simus è terræ visceribus carbones effodere. *Al.* Quid? an istæ umbræ non possunt minore sumptu puniri? *Ch.* Sic visum est Rhadamantho. *Al.* Ubi triremem mercatus eris, unde remiges parabuntur? *Ch.* Meæ partes sunt renere clavum; remigent umbræ, si velint trajicere. *Al.* At sunt quæ non didicerunt remum agere. *Ch.* Apud me nullus est * eximius; remigant & Monarchæ, remigant & Cardinales suam quisque vicem, non minùs quàm plebeii tenues, sive didicerint sive non didicerint. *Al.* Tu fac dextro Mercurio feliciter mercêre triremem: Ego non te remorabor diutiús. Orco lætum adferam nuncium. Sed heus, heus, Charon. *Ch.* Quid est? *Al.* Fac matures reditum, nè te mox obruat turba. *Ch.* Imò jam plus quàm ducenta millia offendes in ripa, præter illas quæ natant in palude. Properabo tamen quantum licebit. Dic illis me mox adfuturum.

* Qui ex aliis dignitatis gratiâ exemptus est.

ARGUMENTUM.

Ridetur hîc Carthusianus quidam Græculus, suo quidem judicio doctissimus, qui libro suo Græcum indiderat titulum, Anticomaritas dicens quos appellare poterat Antimarianos, vel Antidicomarianos. Synodus grammaticorum de hoc verbo disputat; variæ hujus vocis etymologiæ finguntur. Tandem ejus vocabuli authorem Archimoritam meritò censet appellandum.

ALBINUS. BERTULPHUS. CANTHELUS. DIPHILUS. EUMENIUS. FABULLUS. GADITANUS.

Al. Estne quisquam in hoc numero qui didicit Arithmeticen? *Be.* Cui tandem rei? *Al.* Qui certum doceat quot convenerimus grammatici. *Be.* Isthuc quidem * citra calculos vel digiti nostri nobis dicere poterunt. Te pono in pollice, me in indice, Canthelum in medio, Diphilum in annulari, Eumenium in minimo. Nunc ad lævam transeo; illic

* Nam veteres olim calculis supputabant, ut nunc in quibusdam regionibus nummis æneis.

illic in pollice pono Fabullum, in indice Gaditanum. Itaque, ni fallor, ſeptem ſumus. Sed quorſum attinet iſthuc ſcire? *Al.* Quoniam audio ſeptenarium reddere legitimum concilium. *Be.* Quod concilium mihi narras? *Al.* Eſt res ſeria quæ me diu multúmque torſit, neque me tantùm, verùm multos etiam viros neutiquam indoctos. Eam proponam in medium, ut hujus ſynodi authoritate ſemel finiatur quæſtio. *Ca.* Eximium quiddam ſit oportet quod tu vel ignores, Albine, vel animum tuum perſpicaciſſimum diu multúmque torſerit. Quare cupimus & ipſi nôſſe quid iſthuc ſit rei. Nam unus omnium nomine reſpondeo. *Al.* Ergò hic eſtote omnes aures ſimul adhibentes & animos. Plus vident oculi quàm oculus. Eſtne quiſquam veſtrûm qui nobis explanare poſſit quid ſignificet hæc vox Anticomarita? *Be.* Nihil facilius. Sonat enim betæ genus, quam priſci natatilem appellabant, caule contorto nodoſóque, mirè fatuæ, tetri odoris; ſi contingas, poſſet cum * Anagyri contendere. *Ca.* Natatilem narras betam; imò cacatilem beſtiam. Quis unquam audivit aut legit antehac nomen natatilis betæ? *Be.* Imò hoc dilucidè docet Mammetrectus vulgò corruptè dictus, cùm vero nomine dicatur Mammothreptos, quaſi dicas aviæ alumnum. *Al.* Quid iſthuc eſt tituli? *Be.* Ut intelligas in libro nihil inveniri præter meras delicias, quòd mammæ, hoc eſt, aviæ, ſoleant indulgentiùs habere nepotes quàm matres liberos ſuos. *Al.* Planè delicioſum opus mihi narras. Nuper enim cùm in hunc codicem incidiſſem, minimum abfuit quin riſu diſſilierim. *Ca.* Ubi tu nactus es eum codicem, qui rariſſimus inventu eſt? *Be.* Abbas Divi Bavonis, nomine Divinus, à prandio Brugis duxit me in Bibliothecam ſuam peculiarem, quam homo ſenex, cupiens aliquod ſui monumentum poſteris relinquere, non mediocri ſumptu parabat. Nullus erat liber qui non eſſet manu deſcriptus, idque in membranis; nullus qui non variis picturis ornatus, ac foris byſſo auróque tectus. Quin & ipſa codicum ſpatioſa moles neſcio quid majeſtatis præ ſe ferebat. *Al.* Quinam erant? *Be.* Oh! præclari omnes, Catholicon, Brachylogus, Ovidius per allegorias expoſitus, aliíque innumeri; inter quos & lepidiſſimum Mammothreptum reperi. Inter has delicias inveni natatilem betam. *Al.* Cur vocant natatilem? *Be.* Referam quod legi; penes authorem fidei periculum eſto. Quoniam, inquit, provenit in locis humidis putribúſque, nec uſquam feliciùs provenit quàm in cœno aut ſterquilinio; honos ſit auribus.

Anticomarita.

* Herbæ ſpecies, quem ſi contingas manibus, peſſimè olet. Vide prov.

bus. *Al.* Itáne graviter olet? *Be.* Sic, ut nec oletum ullum pejus oleat. *Al.* Estne illius oleris ullus usus? *Be.* Imò in deliciis est. *Al.* Fortasse porcis, aut asinis, aut (*a*)bobus Cypriis. *Be.* Imò hominibus, & quidem delicatis. Pelignorum gens est, apud quam convivia vicissim in longam ducuntur periodum: extremam compotationem vocant suâ linguâ *Resumptam*, quasi nos dicamus bellaria, aut tragemata. *Al.* Quàm bella bellaria! *Be.* Eius compotationis hæc lex est, ut liberum sit convivatori quicquid volet apponere: nefas autem sit convivis quicquam rejicere, sed omnia boni consulere. *Al.* Quid si apponeret (*b*) cicutam, aut cramben recoctam? *Be.* Quidquid apponitur devorandum ibi est tacité. Domi tamen licet quod ederint revomere. Nam hic ferè ponunt natatilem betam, sive Anticomaritam; nihil enim refert utro nomine dixeris, res eadem est. Admiscent aliquid querni corticis & allii plurimum. Ità (*c*) moretum absolvunt. *Al.* Quis persuasit legem tam barbaram? *Be.* Consuetudo, quovis tyranno potentior. *Al.* (*d*) Tragicam periodum mihi narras, quæ tam inamœnum habeat exitum. *Be.* Dixi meam vicem, nulli præjudicans, si quis quid habet rectius. *Ca.* At ego comperi priscis fuisse piscem quem vocârunt Anticomaritam. *Be.* Dic authorem. *Ca.* Codicem exhibere possum, nomen authoris non possum dicere. Scriptus est Gallicè, sed formulis Hebraicis. *Be.* Quam speciem habet piscis anticomarita? *Ca.* Cætera nigris squamis est, solus venter albet. *Be.* Palliatum quempiam Cynicum, opinor, nobis ex pisce facies. Qui sapor? *Ca.* Nihil insuavius. Quin pestilens est. Nascitur in putribus lacunis, interdum & in cloacis, iners, limosus; solo gustu pituitam gignit gravem, quam vix vomitu leves. Frequens est in regione quam Celtirhracen appellant. Nam illic in deliciis est, quòd gustâsse carnes detestabilius sit homicidio. *Al.* Infelix regio cum suo Anticomarita. *Ca.* Tantum habeo quod dicam: nemini præjudicatum velim meâ sententiâ. *Di.* Quid opus est hujus vocis enarrationem ex Mammothreptis aut Hebræis schedis petere, cùm ipsa dictionis Etymologia præ se ferat Anticomaritas dici puellas parùm feliciter conjugatas, utpote maritis vetulis? Nec enim novum est quòd scribæ *quo* verterunt in *co*, cùm sint literæ cognatæ, *c*, *q*, & *k*. *Eu.* Erat aliquid quod dixit Diphilus, si constaret dictionem esse Latinam. Mihi videtur esse Græca è tribus conflata; ex ἀντὶ, quod est *contrà*, κώμη, quod sonat *pagum*, & ὀμιλεῖν, quod est *muliebriter garrire*; hinc per synalœphen elisâ

a Boves Cyprii stercore victitant. Vide prov.

b Venenum est, Crambe recocta mors.

c Pastilli seu placentæ genus, quod ex variis herbis constat.

d Comœdia lætam habet, Tragœdia semper tristem catastrophen.

eliſâ *o*, dictus eſt Anticomarita, qui ruſticanâ garrulitate cunctis obſtrepit. *Fa.* Sedulò quidem meus dixit Eumenius. At mihi videtur ex tot dictionibus conflata vox quot habet ſyllabas. Nam *αν* ſonat ἄνευ. τι, πίλλον· κω, κώδια· μα, μάλα· ῥυ, ῥυπαρά: (perperàm enim ſcribitur per ι) τυ, τύλας. Ex his conficitur, *amens ac miſer, vellens pilos putrium tergorum.* *Al.* Tali opificio cibus congruit beta natatilis, de qua modò dixit Bertulphus. *Be.* Nimirum anticomarita anticomaritæ. *Ga.* Sedulò quidem dixiſtis omnes, at mihi videtur uxor viro malè morigera dici Anticomarita per ſyncopen, pro antidicomarita, quòd ſemper adverſetur marito. *Al.* Si recipimus tales tropos, facilè ex (*a*) ſoria fient fora, & cuniculus fiet cucufus. *Be.* Atqui Albinus, qui conſul eſt in hoc ſenatu, nondum dixit quid ipſe cenſeat. *Al.* Ex me quidem quod adferam non habeo; haud tamen gravabor in medium adferre quod ab hoſpite meo nuper didici, homine linguaciſſimo. Sæpius variabat in loquendo ſermonem quàm luſcinia cantionem. Is aſſeverabat vocem eſſe Chaldaïcam, è tribus compoſitam. Apud illos enim, ut aiebat, *anti* ſonat perverſum ac cerebroſum, *comar*, petram, *ita*, ſutoriam. *Be.* Quis unquam petræ tribuit cerebrum? *Al.* Nihil abſurdi, ſi modò mutes genus. *Ga.* Prorſus in hac ſynodo evenit quod vulgò dici ſolet, *Quot homines, tot ſententiæ.* Quid igitur actum eſt? ſententiæ numerari poſſunt, dividi non poſſunt, ut pars major vineat minorem. *Al.* Vincat igitur melior deteriorem. *Ga.* Atqui ad hoc ipſum opus eſſet aliâ ſynodo. Nam (*b*) ſua cuique ſponſa videtur pulcherrima. *Al.* Iſthuc ſi verum eſſet, minus haberemus adulteriorum. Sed habeo conſilium expeditum. Fabis ſortiamur, ex hoc numero cui jus ſit ut ex omnibus ſuffragiis probet quod volet. *Ca.* At iſthæc (*c*) in te cudetur faba. Num vera dixi? *Al.* Mihi prima & poſtrema magis arridet. *Ca.* Aſſentimur omnes, ut unus pro omnibus reſpondeam. *Al.* Age, ſit igitur hoc inter ea de quibus dubitare fas non eſt. *Ca.* Maximé. *Al.* Si quis diſſentiat, quid erit pœnæ? *Ca.* Majuſculis ſcribetur HÆRETICUS IN GRAMMATICA. *Al.* Adjiciam bonis avibus quod mihi non negligendum videtur. Id ex medico quodam Syro acceptum amicis communicabo. *Be.* Quid iſthuc? *Al.* Si natatilem betam, gallam è quercu, & ſutorium atramentum in mortario contuderis, deinde aſperſis copri ſex unciis miſcueris in malagma, præſentaneum eſſe remedium adverſus caninam ſcabiem & porcorum pruriginem. *Be.* Sed heus, Albine, qui nobis omnibus de

Z Antico-

a Foria pluraliter, autore Nonio, ſtercora ſunt liquidiora.

b *Suum cuique pulcrum.* Vide Prov.

c Id eſt, in te malum hoc recidet.

Anticomarita negotium facessis, in quo tandem authore legitur isthuc vocabulum? *Al.* Dicam, sed in aurem, & uni. *Be.* Accipiam, sed hâc lege, ut ego vicissim unus uni in aurem dicam. *Al.* At repetita (*a*) henas tandem fit chilias. *Be.* Verum dicis, ubi semel ex henade reddideris dyadem, jam non est tibi in manu sistere fluxum dyadis. *Al.* Quod pauci nôrunt celari potest; quod multi, nequaquam: trias autem ad multitudinem pertinet. *Be.* Probè, qui tres simul haberet uxores, multas habere diceretur; sed qui tres haberet pilos in capite, aut dentes in ore, multósne an paucos habere diceretur? *Al.* Sophista, admove aurem. *Be.* Quid ego audio? Isthuc non minùs absurdum est quàm si Græci civitatem, cui expugnandæ tot classes ducebant, suo nomine non possent nominare, pro Troja dicentes Sutrium. *Al.* Atqui hic Rabinus est nuper è cœlo delapsus, qui nisi præsens numen succurrisset rebus humanis, jamdudum quæreremus ubinam essent homines, ubi pietas, ubi philosophia, ubi literæ. *Be.* Næ iste inter moriæ proceres primas meretur, dignus qui posthac vocetur (*b*) Archimorita, cum suis Anticomaritis.

a *Unitas*: chilias *millenarius numerus* est; dyas, *dualis*; trias, *ternarius*.

b *Stultus stultorum*, hoc est, *stultorum princeps*.

ARGUMENTUM.

Ἄγαμος γάμος, sive Conjugium impar, vulgi stultitiam ponit ob oculos, qui in sponsalibus supputant dotis magnitudinem, nec ad rationem vocant sponsi scabiem, leprâ deteriorem. Viri deformis descriptio. Crudelitas parentum in sic elocando filias plusquam Mezentiana, de quo Virgil. Æneid. 10. Vitia describit pessimi mariti. Hominis hoc non est nubere, sed cadaveri. In gignendis canibus, vitulis aut equis, curatur ut fortes coëant fortibus, generosi generosis, nec morbidum sano admittunt. Damnum ex ineptis & infaustis his nuptiis respublica capit ingemissimum.

PETRONIUS, GABRIEL.

Pe. UNde nobis Gabriel tam tetricâ fronte? (*c*) Num ex antro Trophonii? *Ga.* Imò à nuptiis. *Pe.* Nunquam vidi vultum minùs nuptialem. Nam qui nuptiis interfuerunt, totos postea sex dies solent hilariores amœnioresque videri, senes etiam rejuvenescere ad annos decem. Quas igitur tu mihi nuptias narras? Mortis, opinor, cum Marte. *Ga.* Imò juvenis generosi cum puella sedecim annos nata, in qua nihil desideres, sive formam spectes, sive mores, sive genus, sive fortunam. Quid multis? Jove marito digna videri poterat. *Pe.* Hui! tam teneram puellam tam vetulo? *Ga.* Reges non senescunt. *Pe.* Unde igitur isthæc tristitia? Fortasse sponso invides, qui tibi captatam prædam victor præripuit. *Ga.* Phy! nihil minus. *Pe.* Num tale quid accidit (*d*) quale memorant de convivio Lapitharum?

c Qui ex antro Trophonii prodeunt tristissimi sunt lege: proverbium.

d Cruentæ ferunt nuptiæ Lapitharum.

Ga. Ne-

Ga. Nequaquam. *Pe*. Quid? an defuit Bacchi liquor? *Ga*. Imò supererat. *Pe*. Non aderant tibicines? *Ga*. Et fidicines, & lyricines, & tubicines, & utricines. *Pe*. Quid igitur? Non aderat Hymenæus? *Ga*. Frustrà tot vocibus ciebatur. *Pe*. Nec Charites? *Ga*. Nè musca quidem (*a*) Charis. Nec pronuba (*b*) Juno, nec aurea Venus, nec Jupiter Gamelius. *Pe*. Næ tu mihi nuptias loqueris prorsus inauspicatas & (*c*) ἀϑέως, seu potiùs (*d*) ἄγαμον γάμον. *Ga*. Magis dicas si vidisses. *Pe*. Non igitur saltatum est? *Ga*. Imò miserè claudicatum. *Pe*. Nullum ergò numen prosperiùs istas hilarabat nuptias? *Ga*. Nullum omnino illic aderat præter unam Deam, quæ Græcis dicitur (*e*) Psora. *Pe*. Pruriginosas, opinor, nuptias dicis. *Ga* Imò rubiginosas & purulentas. *Pe*. Sed quid est, mi Gabriel, quod hæc commemoratio tibi lacrymas etiam excutit? *Ga*. Hæc res, Petroni, vel silici possit extundere lacrymas *Pe*. Credo, si silex vidisset. Sed obsecro te, quidnam est hoc tantum mali? Nè cela, nec meum animum diutiùs suspendito. *Ga*. Nôsti Lampridium Eubulum? *Pe*. Quo non alius in hac urbe vir melior aut beatior. *Ga*. Quid? ejus filiam Iphigeniam? *Pe*. Florem hujus ætatis nominâsti. *Ga*. Sic est. At scis cui nupserit? *Pe*. Sciam, si dixeris. *Ga*. Nupsit Pompilio Bleno. *Pe*. Eine Thrasoni, qui neminem non solet occidere suis gloriosis fabulis? *Ga*. Huic ipsi. *Pe*. At is jam olim celebris est in hac urbe duabus potissimùm rebus, mendaciis, ac scabie quæ nondum suum habet nomen, cùm ipsa tam multorum habeat nomina. *Ga*. Superbissima scabies est, quæ nec lepræ, nec elephantiasi, nec lichenibus; nec podagræ, nec mentagræ cedat, si res veniat in certamen. *Pe*. Ità prædicant medicorùm filii. *Ga*. Quid ego nunc, Petroni, depingam puellam tibi non incognitam? quanquam plurimum gratiæ addidit ornatus nativo decori. Mi Petroni, dixisses Deam quampiam esse. Nihil illam non decebat. Interim prodiit nobis beatus ille sponsus, trunco naso, alteram trahens tibiam, sed minùs feliciter quàm solent Suizeri, manibus scabris, halitu gravi, oculis languidis, capite obvincto; sanies & è naribus & ex auribus fluebat. Alii digitos habent annulatos, ille etiam in femore gestat annulos. *Pe*. Quid parentibus accidit ut talem filiam tali portento committerent? *Ga*. Nescio, nisi quòd hodie plerisque videtur adempta mens. *Pe*. Fortasse prædives est. *Ga*. Est affatim, sed ære alieno. *Pe*. Si puella veneno sustulisset ambos avos & avias, quod gravius supplicium de illa sumi poterat? *Ga*. (*f*) Si minxisset in patrios cineres, satis pœnarum datura fuerat

a Vide proverbium. Charis gratia.
b Dæmonia sunt, quæ nuptias auspicatas & felices reddere credita sunt.
c Id est, impias.
d Id est, sive nuptias nuptias.
e Scabies, pruritus.
f Id est, gravius aliquod flagitium commisisset. Vide prov.

tali monstro vel osculum dare coacta. *Pe.* Accedo. *Ga.* Mihi sanè factum hoc crudelius esse videtur, quàm si illam nudam (*a*) objecissent ursis, aut leonibus aut crocodilis. Nam aut feræ pepercissent tam insigni formæ, aut subita mors finisset cruciatum. *Pe.* Vera prædicas. Mihi planè videtur hoc factum Mezentio dignum, qui *mortua*, ut inquit Maro, *jungebat corpora vivis, Componens manibúsq; manus atque oribus ora.* Quanquam nec Mezentius, ni fallor, tam immanis erat ut tam amabilem puellam cadaveri jungeret; nec ullum cadaver est cui non jungi malis quàm tam putido cadaveri. Siquidem hoc ipsum quod spirat merum est venenum, quod loquitur pestis est, quod contingit mors est. *Ga.* Jam tu mihi cogita, Petroni, quid voluptatis habitura sint illa suavia, illi complexus, illi nocturni lusus ac blanditiæ. *Pe.* Theologos nonnunquam audivi loquentes de impari conjugio. Isthuc demum optimo jure dici potest impar conjugium, quasi gemmam inseras plumbo. Sed interim demiror teneræ virginis audaciam. Solent enim tales puellæ ad lemuris aut larvæ conspectum tantùm non exanimari. At hæc audebit tale cadaver amplecti noctu? *Ga.* Habet puella quod excuset, authoritatem parentum, importunitatem amicorum, ætatis simplicitatem. Ego parentum vesaniam satis mirari non possum. Quis enim filiam habet tam infelici formâ quam collocare velit homini leproso? *Pe.* Nullus, opinor, si modò vel unciolam habeat sanæ mentis. Mihi si lusca esset eadémque clauda, nec minùs deformis quàm fuit Thersites Homericus, postremò indotata, recusarem istiusmodi generum. *Ga.* At hæc lues est omni leprâ cùm tetrior tum nocentior. Nam citiùs serpit, & subindè recurrit, ac frequenter occidit; cùm nonnunquam lepra sinat hominem ad extremam usque senectutem vivere. *Pe.* Fortasse latebat parentes sponsi morbus. *Ga.* Imò pulchrè noverant. *Pe.* Si tam malè volebant filiæ, quin potiùs insutam (*b*) culeo projecerunt in Scaldin? *Ga.* Profectò levior fuisset insania. *Pe.* Quæ dos commendabat illis sponsum? præcellit arte quapiam? *Ga.* Permultis: strenuus est aleator, potator invictus, scortator improbus, nugandi mentiendíque artifex maximus, prædator non segnis, decoctor eximius, comessator perditus. Quid multis? Cùm scholæ non profiteantur nisi septem artes liberales, hic audet plus quàm decem illiberales. *Pe.* Aliquid tamen fuerit oportet quod illum commendaret parentibus. *Ga.* Nihil aliud quàm gloriosum equitis nomen. *Pe.* Qualis eques, cui per scabiem vix in sella sedere

a Apud veteres damnati objiciebantur aliquando feris.

b Saccus quo obvoluti parricidii rei projiciebantur in profluentem fluvium.

sedere licet? Sed fortassis habet luculentas possessiones. *Ga.* Habuit mediocres; sed ex protervia, quam fecit, nihil superest præter unam turriculam, unde excurrere solet ad prædam, eámque tam bellè instructam, ut nolis illic porcos tuos ali. Sed interim nunquam non habet arces in ore, & feuda, aliáque magnifica nomina; nusquam non affigit sua insignia. *Pe.* Clypeus quod habet symbolum? *Ga.* Tres elephantos aureos in spatio phœniceo. *Pe.* Scilicet Elephas elephanti congruit. Oportet autem hominem esse sanguinarium. *Ga.* Imò vinarium; nam rubro vino mirum in modum delectatur; sic tibi sanguinolentus est. *Pe.* Ad hauriendum igitur utilis est illi proboscis. *Ga.* Maximé. *Pe.* Itaque insignia declarant magnum ac stolidum nebulonem, vini gurgitem; neque enim ille color sanguinis est, sed meri: & aureus elephas indicat, quicquid auri nactus est vino absumi. *Ga.* Sic est. *Pe.* Quid igitur dotis hic Thraso conferet ad sponsam? *Ga.* Quid? maximam. *Pe.* Qui maximam? decoctor. *Ga.* Sine me loqui; maximam, inquam, pessimámq; scabiem. *Pe.* Emoriar, ni malim filiam meam equo nuptam quàm tali equiti. *Ga.* At ego vel monacho nuptam malim. Imò hoc non est homini nubere, sed hominis cadaveri. Hoc spectaculum si vidisses, dic mihi, tenuisséſne lacrymas? *Pe.* Quî potuissem, qui vix ista sine lacrymis audio? Adeóne parentes ad omnem naturalis pietatis affectum obsurduisse, ut filiam unicam, puellam tali formâ, tali indole, tam amabilibus moribus, tali monstro in servitutem traderent, propter mendacem clypeum? *Ga.* Atqui facinus hoc, quo nihil invenias nec immanius nec crudelius nec magìs impium, hodie magnatum etiam ludus est; cùm expediat eos qui Reipublicæ tractandæ nascuntur esse quàm prosperrimâ valetudine. Corporis enim habitus animi vim afficit. Certè hic morbus quicquid est hominis cerebri solet exhaurire. Ità fit ut Reipublicæ præsideant qui nec animo bene valeant nec corpore. *Pe.* Non solùm integræ mentis ac prosperâ valetudine convenit esse qui Reipublicæ gubernaculis assident, verùm etiam formâ dignitatéque corporis præcellentes. Quanquam enim prima principum commendatio sint sapientia & integritas; tamen nonnihil refert quâ specie corporis sit qui cæteris imperat. Nam si sævus est, multum invidiæ addit corporis deformitas. Sin probus & pius, *Gratior est pulchro veniens è corpore virtus.* *Ga.* Rectè. *Pe.* Nonne deplorant earum infelicitatem, quarum conjuges post peractas nuptias in lepram aut morbum incidunt comitialem? *Ga.* Meritò

ſané. *Pe.* Quæ igitur dementia eſt, ultro filiam plus quàm leproſo tradere? *Ga.* Plus quàm dementia eſt. Si ſatrapas paret tollere catulos, quæſo num ad generoſam fœminã admittet ſcabioſum & ignavum canem? *Pe.* Imò magnâ curâ diſpiceret, ut undiquaque generoſum adjungeret, nè naſcantur (*a*) hybridæ. *Ga.* Et ſi dux augere velit equitatum, num ad eximiam equam admitteret morbidum aut degenerem? *Pe.* Nè in commune quidem ſtabulum reciperet morbidum, nè quà ſerpat malum ad alios. *Ga.* Nec interim referre putant quem admittant ad filiam, & unde naſcantur liberi, non tantùm in hæreditatem omnium facultatum ſucceſſuri, verùm etiam rempublicam moderaturi. *Pe.* Nè ruſticus quidem quemvis taurum admittit ad juvencam, nec quemvis equum jungit equæ, nec quemvis porcum ſcrophæ; cùm taurus gignatur aratro, equus rhedæ, porcus culinæ. *Ga.* Vide quàm perverſa ſint hominum judicia. Si quis plebeius patriciæ puellæ oſculum obtrudat, injuriam putant bello vindicandam. *Pe.* Acerrimo. *Ga.* Et ipſi volentes, ſcientes, prudentes, id quo nihil habent charius dedunt abominando portento, & privatim impii in ſuam gentem, & publicè in civitatem. *Pe.* Si ſponſus ſubclaudicat, alioqui ſanus, quàm abhorretur à conjugio! Hoc tantum malum non imputatur in ſponſalibus. *Ga.* Si quis filiam elocavit Franciſcano quanta abominatio, quanta deploratio malè collocatæ Virginis! At illa veſte detractâ virum habet membris validis: iſta totam ætatem tranſigit cum ſemivivo cadavere. Si qua nubit ſacerdoti, ludunt in unctum; at hæc (*b*) pejùs uncto nupſit. *Pe.* Vix hoc faciunt hoſtes puellis bello captis, vix piratæ faciunt ſcelere abductis; & hoc faciunt parentes unicæ filiæ, nec illis datur à magiſtratu curator. *Ga.* Quomodo medicus ſuccurret phrenetico, ſi ipſum habeat phreneſis? *Pe.* Atqui mirum eſt, à principibus, quorum munus eſt proſpicere Reipublicæ duntaxat in his quæ ad corpus pertinent, cùm in hoc genere nihil prius ac potius ſit bonâ valetudine, hîc nullum excogitari remedium. Tanta peſtis bonam orbis partem occupavit, & illi interim ſtertunt, quaſi nihil ad rem pertineat. *Ga.* De principibus, Petroni, religiosè loquendum eſt. Sed admove aurem; inſuſurrabo tria verba. *Pe.* O miſeriam! Utinam falſa prædicares. *Ga.* Quot morborum genera naſci putas ex vinis corruptis ac mille modis infectis? *Pe.* Innumera, ſiqua medicis fides. *Ga.* Num hîc vigilant ædiles? *Pe.* Planè vigilant in exigendis vectigalibus. *Ga.* Quæ ſciens nubit morbido, fortaſſe digna eſt

ſuo

a Catuli qui ex parentibus diverſæ naturæ & ſtudii naſcuntur.

b Alludit tacitè ad unguenta & cataplaſmata illorum qui poſcas habent.

suo malo, quod adscivit ipsa sibi: quanquam si principatum gererem, utrumque semoverem ab urbano commercio. Cæterùm si qua nupsisset huic obnoxio lui, qui se sanum mentitus esset, si quis mihi summum Pontificium deleget, dirimerem hoc conjugium, etiamsi sexcentis(*a*)tabulis sponsalibus contractum esset. *Pe.* Quo colore? Nam conjugium ritè contractum ab homine non potest dirimi. *Ga.* Quid? tibi videtur ritè contractum quod dolo malo contractum est? Non valet contractus, si puella decepta servo nupsit, quem putabat liberum. Hic cui nupsit servus est miserrimæ dominæ Psoræ; atque hoc infelicior est servitus, quòd illa neminem manumittit, ut servitutis miseriam aliqua libertatis spes consolari possit. *Pe.* Sanè colorem reperisti. *Ga.* Ad hæc, non est conjugium nisi inter vivos. Hîc mortuo nubitur. *Pe.* Repertus est alter color. Sed fineres, opinor, scabiosas scabiosis nubere, juxta vetus illud adagium, * ὅμοιον πρὸς ὅμοιον. *Ga.* Si hoc mihi liceret quod expediret Reipublicæ, finerem quidem jungi, sed junctos exurerem. *Pe.* Tum tu quidem Phalaridem ageres; non principem. *Ga* An tibi Phalaris videtur medicus qui secat digitos aliquot, aut inurit corporis partem, nè totum pereat? Mihi non videtur ista crudelitas, sed misericordia. Quod utinam initio nascentis mali fuisset factum! Tum enim paucorum exitio totius orbis saluti consuli poterat. Et hujus facti reperimus exemplum in Gallorum annalibus. *Pe.* At mitius erat illos castrari ac submoveri. *Ga.* Fœminis porrò quid faceres? *Pe.* Adderem fibulas. *Ga.* Ità quidem prospectum esset nè (*b*) ex malis corvis nascantur mala ova: sed fatebor hoc esse mitius, si tu fateris illud esse tutius. Nam pruriunt & exsecti; nec uno modo transilit malum, sed osculo, sed colloquio, sed contactu, sed compotatiunculâ serpit ad alios. Et videmus huic malo fatalem quandam malitiam adjunctam, ut quisquis eo tenetur, vel nullo suo commodo gaudeat quamplurimis suam affricare scabiem. Jam submoti possunt fugere, possunt vel noctu vel ignotis imponere; à mortuis verò nihil est periculi. *Pe.* Tutius fateor; sed haud scio an conveniat Christianæ mansuetudini. *Ga.* Dic age mihi, unde plus periculi est, à simplicibus furibus, an ab istis? *Pe.* Fateor pecuniam multò viliorem bonâ valetudine. *Ga.* Et tamen hos Christiani suffigimus in crucem; nec appellatur crudelitas, sed justitia; &, si Rempublicam spectes, pietas est. *Pe.* Verùm ibi plectitur qui damnum dedit. *Ga.* Hi scilicet lucrum adferunt! Sed demus hoc malum multis nullâ suâ culpâ contractum, cùm

a Scripti codicilli initi matrimonii de pacto & legato, ut aiunt.

* Id est, *simile simili gaudet.*

b Vide prov. *Mali corvi malum ovum.*

tamen paucos reperias quibus eam luem non conciliârit nequitia; Jureconsulti docent interdum innoxios rectè occidi, si id magnopere intersit Reipublicæ. Quemadmodum Græci post eversam Trojâ occiderunt Astyanacten Hectoris filium, nè per illum bellum instauraretur. (*a*) Nec putant impium, post exstinctum tyrannum, & liberos innoxios trucidari. Quid? quòd nunquam non bellamus Christiani, neque tamē nescimus in bellis maximam malorum partem ad eos redire qui nihil commeruerunt. Idem usu venit in (*b*) represalibus quæ vocant. Qui læsit, in tuto est; & spoliatur negotiator, qui nec factum quidem audivit, tantum abest ut in culpa fuerit. Quòd si talibus remediis utimur in rebus non ità magni momenti, quid censes faciendum in re omnium atrocissima? *Pe.* Vincor veris. *Ga.* Tum illud mihi perpende. Apud Italos ut primùm scintillare cœpit pestilentia, occluduntur ædes: qui laboranti inserviunt, submoventur à publico. Hoc quidam appellant inhumanitatem, cùm summa sit humanitas. Siquidem hâc vigilantiâ fit ut paucis funeribus sopiatur malum. At quanta est humanitas tot millium vitæ consuli? Sunt qui parùm hospitale putant, quòd Itali, in rumore pestilentiæ, tempore vespertino hospitem portis submovent, cogúntque sub dio noctem agere: at pietas est, paucorum incommodo, maximo Reipublicæ bono prospicere. Quidam sibi valde fortes videntur & officiosi, quòd ausint ad quemvis pestilentiâ laborantem accedere, etiamsi nihil illic habeant negotii. At dum reversi domum inficiunt uxores, liberos, ac totam familiam, quid eâ fortitudine stultius? quid officio inofficiosius, ut salutes alienum, tibi charissimos in præsens vitæ discrimen adducere? Hic tamen quanto minus est periculi à pestilentia quàm ab hac scabie? Rariùs afflat propinquos, nec ferè senes attingit; & quos attigit, aut citò liberat, aut restituit sanitati, puriores etiam quàm antea fuerunt. Hæc quid aliud quàm perpetua mors est, vel, ut veriùs dicam, sepultura? Obvolvuntur linteis & unguentis more cadaverum. *Pe.* Verissima narras. Saltem idem curæ dandum erat huic tam exitiali malo quod datur leprosis. Aut si hoc quoque nimium est, nemo barbæ sylvam patiatur sibi demeti, aut sibi quisque tonsorem præstet. *Ga.* Quid si uterque claudat os? *Pe.* Afflant naribus malum. *Ga.* Est & isti malo remedium *Pe.* Quodnam? *Ga.* Ut, quod solent Alcumici, addant personam quæ per vitreas fenestellas præbeat lumen oculis, ori naribúsque respirationem, cornu à persona per axillas in tergum porrecto. *Pe.*

a Vide prov. *Stultus qui patre cæso liberis pepercerit.*

b Est potestas quâ creditori in sua patria contra debitorem in aliena jus suum persequi licet.

Bellè,

Bellè, si nihil metuendum est à contactu digitorum, linteorum, pectinis, & forcipis. *Ga.* Optimum igitur barbam usq; ad genua demittere. *Pe.* Ità videtur. Deinde fiat edictum, nè quis idem sit tonsor & chirurgus. *Ga.* Ad famem relegas tonsores. *Pe.* Minuant sumptus, & aliquanto pluris radant. *Ga.* Esto. *Pe.* Tum feratur lex, nè quis cum alio poculum habeat commune. *Ca.* Istam vix recipiet Anglia. *Pe.* Néve duo misceantur eodem lecto, præter uxorem & maritum. *Ga.* Placet. *Pe.* Ad hæc, in diversoriis nè quis hospes indormiat linteis in quibus alius indormiit. *Ga.* Quid facies Germanis, qui vix lavant bis in anno? *Pe.* Exstimulent lotrices. Præterea tollatur mos quamvìs vetustus salutandi osculo. *Ga.* Etiámne in templis? *Pe.* Tabellæ suam quisque opponat manum. *Ga.* Quid de colloquio? *Pe.* Vitetur illud Homericum, (a) Ἄγχι σχὼν κεφαλήν· & vicissim qui auscultat, comprimat labra. *Ga.* Vix istis legibus suffecerint duodecim tabulæ. *Pe.* Sed quid consulas interim infelici puellæ? *Ca.* Quid, nisi ut libenter sit misera, quò sit minùs misera; & suavio conjugis opponat manum, tum armata cum illo dormiat? *Pe.* Quonam hinc properas? *Ga.* Rectà in musæum. *Pe.* Quid facturus? *Ga.* Pro (b) Epithalamio, quod postulant, scripturus Epitaphium.

a Id est, *propiùs admovens caput, ἰδίως κ.λ.*

b Carmen quod in nuptiis decantari consuevit: Epitaphium inscriptio sepulchri.

ARGUMENTUM.

Impostura habet familiare colloquium inter Livinum & Philippum; ubi Livinus imponit Philippo, carmina loquens, cùm ille prosam rebatur loqui.

PHILIPPUS, LIVINUS.

Ph. Salve, Livine. *Li.* Salvebo, si vis ità; sed à me tibi cave: Nam est animus imponere tibi, nisi caves. *Ph.* Non est admodum metuendus hostis qui periculum denunciat. Sed age, falle, si potes. *Li.* Ecce jam fefelli, nec sentis adhuc. Iterum cave. *Ph.* Cum præstigiarum, opinor, artifice mihi res est. Nihil enim sentio imposturæ. *Li.* Rursus adverte mentem tuam, ni velis decipi, sicuti falsus es non semel. *Ph.* Hic sum, incipe. *Li.* Jamdudum mihi quod jubes peractum est. *Ph.* Quid actum? aut quid peractum? Nihil sentio doli. *Li.* Jam toties admonitus saltem adhibe attentum animum. *Ph.* Novum præstigiarum genus. Ludor, ut ais, neque quicquam artis sentio, cùm observem & oculos, & manus, & linguam tuam. Sed age, rursus incipe. *Li.* Iterum atq; iterum incipio, atq; adeò toties facio, neq; tu assequeris laqueos. *Ph.* Quâ re mihi laqueos tendis? *Li.* Hæc tibi, inquam, lingua dolos parat, nec auribus sentis, nec oculis vides. Nunc saltem habe attentos oculos & aures. *Ph.* Non possum magis

magis, etiamsi de capite ageretur. Sed falle rursum. *Li.* Iterum ecce fefelli, neque deprehendis artem. *Ph.* Enecas. Quæso dic, quodnam est hoc præstigiarum genus? *Li.* Hactenus sum tibi loquutus carmine, atque adhuc loquor. *Ph.* Nihil minùs sensi quàm isthuc. *Li.* Primùm tibi respondi duobus trimetris iambicis. Deinde trochaico tetrametro catalectico, Mox meris creticis sum loquutus. Post hæc phaleucio hendecasyllabo. Deinde meris choriambis. Ad hæc meris anapæstis. Rursum tribus sapphicis. Mox sotadico. Postremò trochaico tetrametro. *Ph.* Deum immortalem! quidvis suspicabar potiùs quàm istud. Si vixero, aliquando vicem reponam. *Li.* Huc si quid potes. *Ph.* Ecce bis par pari retuli, nec dolum percipis. *Li.* Hui! tam citò? *Ph.* Minatus sum tibi iambico tetrametro catalectico, mox addidi creticos quinque. *Li.* Prorsus accidit, ut video, quod dici solet, * *Cretensis incidit in Cretensem.* *Ph.* Sic est: sed illud precor utrique nostrûm, nè nobis unquam occurrat impostura nocentior.

* Cretenses nebulones & mendaces notati sunt.

ARGUMENTUM.

Cyclops, sive Evangeliophorus, taxat eos qui Evangelium semper habent in ore, cùm in vita nihil prorsus sit Evangelicum. Acerbe invehitur in hypocritas, qui profitentur ore, negant opere Religionem. Evangelium, ut vinum, non prodest nisi intrinsecus sumptum.

CANNIUS, POLYPHEMUS.

Ca. QUid hîc venatur Polyphemus? *Po.* Quid vener, rogas, sine canibus & venabulo? *Ca.* Fortè nympham aliquam hamadryadem. *Po.* Pulchre divinâsti. En tibi rete venatorium. *Ca.* Quid ego video? Bacchum in exuvio leonis, Polyphemum cum codice, (a) γαλῆ κροκωτόν; *Po.* Non croco tantùm pinxi libellum, sed etiam minio lasurióque. *Ca.* Non loquor de croco, sed Græcè dixi quiddam. Militaris videtur libellus; nam nodis, laminis & circulis æreis armatus est. *Po.* Introspice. *Ca.* Video. Sanè perquam bellus est: sed nondum ornâsti satis. *Po.* Quid deest? *Ca.* Addere debebas tua insignia. *Po.* Quæ? *Ca.* Sileni caput è dolio prospiciens. Sed quid tractat? Artem potaticam? *Po.* Vide nè quam imprudens effutias blasphemiam. *Ca.* Quid igitur? éstne sacri quippiam? *Po.* Est, quo nihil sacratius, Evangelium. *Ca.* (b) Ἡρακλεῖς! Quid Polyphemo cum Evangelio? *Po.* Quin itâ rogas, Quid Christiano cum Christo? *Ca.* Nescio, nisi quòd te talem magis decet halbardacha. Nam si quis mihi istâ specie ignotus occurreret in mari, piratam esse crederem; si in nemore, sicarium. *Po.* Atqui hoc ipsum nos docet

a Id est, Feli crocotum. Vide prov.

b Id est, Hercules! admirandi adverbium apud Græcos.

docet Evangelium, nè quem judicemus juxta faciem. Quemadmodum enim sæpenumero sub tunica cinericia latet animus tyrannicus; ità nonnunquam attonsum caput, circumtorta barba, torva supercilia, truces oculi, vertex plumam ventilans, sagum militare, caligæ interſectæ, tegunt Evangelicum animum. *Ga.* Quidni? nonnunquam & sub pelle lupina latet ovis: &, si qua fides apologis, sub exuvio leonis latet asinus. *Po.* Imò ego novi qui ovem gestat in vertice, vulpem in pectore; cui libens optârim, ut quàm habet nigros oculos, tam habeat candidos amicos, támq; probè inauretur quàm colorem habet inauratæ congruum. *Ca.* Si ovem gestat in vertice qui pileum gestat ovillum, quàm tu incedis onustus, cùm ovem simul & struthiocamelum gestes in capite? Tum an non absurdiùs facit qui avem portat in capite, asinum in pectore? *Po.* Mordes. *Ca.* Sed bellè res habuerit si, quàm tu decorâsti variis ornamentis Evangelium, tam te vicissim exornet. Ornâsti coloribus, utinam exornet te bonis moribus. *Po.* Curabitur. *Ca.* Ut soles. *Po.* Sed omissis conviciis, itáne dammas eos qui circumferunt codicem Evangelicum? *Ca.* Minimè gentium. *Po.* Quid? an tibi videor minimus gentium vel asinino capite te procerior? *Ca.* Non arbitror tanto, si asinus arrigat auriculas. *Po.* Certè bubalino. *Ca.* Placet collatio; sed ego minimè dixi, non minime. *Po.* Quid interest inter ovum & ovum? *Ca.* Quid interest inter medium digitum & infimum? *Po.* Medius est longior. *Ca.* Scitè. Quid interest inter asininas auriculas & lupinas? *Po.* Lupinæ sunt breviores. *Ca.* Rem tenes. *Po.* At ego longa breviáque palmâ & ulnâ metiri soleo, non auribus. *Ca.* Age, qui Christum gestavit dictus est Christophorus: tu qui Evangelium portas, pro Polyphemo dicendus es Evangeliophorus. *Po.* An sanctum non putas portare Evangelium? *Ca.* Non, nisi tu fatearis esse sanctissimos asinos. *Po.* Quî sic? *Ca.* Quia unus sufficit gestandis tribus istiusmodi codicum millibus; nec te crediderim futurum imparem oneri, si probè sis clitellatus. *Po.* Nihil absurdi sic asino tribuere sanctimoniam, quia gestavit Christum. *Ca.* Istam sanctimoniam tibi non invideo. Et, si vis, donabo tibi reliquias illius asini cui Christus insedit, ut exosculeris. *Po.* Dabis munus gratissimum. Nam asinus ille contactu corporis Christi consecratus est. *Ca.* Sanè Christum contigerunt & qui illi impegerunt alapas. *Po.* Sed age, dic seriò, nonne pium est circumferre codicem Evangelicam? *Ca.* Pium, si absit hypocrisis, si verè id fiat.

Po. Abeat hypocrisis ad monachos; quid militi cum hypocrisi? *Ca.* At primùm expedi mihi quid sit hypocrisis. *Po.* Cùm aliud præ te fers quàm latet in animo. *Ca.* Sed quid præfert circumlatus Evangelii codex? nonne vitam Evangelicam? *Po.* Opinor. *Ca.* Ergò ubi vita non respondet codici, nonne hypocrisis est? *Po.* Videtur. Sed quid est verè codicem Evangelicum circumferre? *Ca.* Quidam circumferunt manibus, quemadmodum Franciscani Francisci regulam: idem possunt & bajuli Lutetiani, & asini, & cantherii. Sunt qui circumferunt ore, nihil crepantes nisi Christum & Evangelium; hoc est Pharisaicum. Quidam circumferunt animo. Proinde verè circumfert, qui & manibus, & ore & corde portat Evangelium. *Po.* Ubi sunt isti? *Ca.* In templis diaconi, qui portant codicem, pronunciant populo, & tenent corde. *Po.* Tametsi non omnes sancti sunt qui animo gestant Evangelium. *Ca.* Nè mihi sophistam agas. Non gestat animo, nisi qui medullitus amat. Nemo penitus amat, nisi qui moribus exprimit Evangelium. *Po.* Istas subtilitates non assequor. *Ca.* At dicam crassiore Minervâ. Si lagenam vini Belnensis gestes humeris, quid aliud est quàm onus. *Po.* Nihil aliud. *Ca.* Si teneas faucibus, ac mox exspuas? *Po.* Haud profuerit; quanquam id quidem non soleo. *Ca.* Sin, ut soles, affatim haurias? *Po.* Nihil divinius. *Ca.* Concalescit omne corpus, rubescit facies, hilarescit frons. *Po.* Prorsus. *Ca.* Tale quiddam est Evangelium: in animi venas demissum innovat totum hominis habitum. *Po.* Videor igitur tibi parùm Evangelicè vivere? *Ca.* Istam quæstionem nemo te dissolverit rectiùs. *Po.* Si bipenni res agatur. *Ca.* Si quis in os te vocet mendacem aut ganeonem, quid facias? *Po.* Quid faciam? sentiret pugnos meos. *Ca.* Quid si quis tibi impingat colaphum? *Po.* Amputarem illi collum pro colapho. *Ca.* Atqui codex tuus docet, ut pro convitio referas benignum sermonem, & ferienti maxillam dexteram porrigas & sinistram. *Po.* Legi, sed exciderat. *Ca.* Oras, opinor, frequenter. *Po.* Isthuc est Pharisaicum. *Ca.* Pharisaicum est prolixè precari, sed fucaté. At tuus codex docet semper orandum, sed ex animo. *Po.* Attamen oro nonnunquam. *Ca.* Quando? *Ca.* Cùm venit in mentem, semel aut bis in hebdomade. *Ca.* Quid tum oras? *Po.* Precationem Dominicam. *Ca.* Quoties? *Po.* Semel. Nam vetat Evangelium * Battologiam eadem iterantem. *Ca.* Potes attentus absolvere precationem Dominicam? *Po.* Nunquam id tentatum est. An non satis quòd voce pronuncio? *Ca.* Nescio, nisi quòd Deus non audit nisi cordis

Quisnam verè portat Evangelium.

* Inanis & multorum verborum effusio, à Batto quodam dicta, cui hoc solemne fuit. Battologiam damnat Christus nominatim apud Matthæum.

cordis vocem. Crebrò jejunas? *Po.* Nunquam. *Ca.* At tuus codex probat precationem & jejunium. *Po.* Probarem & ego, nisi aliud flagitaret venter. *Ca.* At Paulus negat eos servire Jesu Christo qui ventri serviunt. Vesceris carnibus quovis die? *Po.* Cùm dantur. *Ca.* Atqui ista gladiatoria laterum firmitas vel fœno arborúmque corticibus poterat ali. *Po.* Sed Christus dixit non coinquiari hominem his quæ intrant in os. *Ca.* Ità, si modicè, si præter offendiculum. At Paulus, Christi discipulus, mavult fame mori quàm fratrem infirmum offendere suo cibo; nósque ad suum hortatur exemplum, ut omnibus per omnia placeamus. *Po.* Paulus est Paulus, ego sum ego. *Ca.* At Ægonis est capras pascere. *Po.* Malim êsse. *Ca.* Pulchre tibi precaris; caper citiùs fies quàm capra. *Po.* Esse dixi, pro edere. *Ca.* Eleganter. Libenter succurris pauperibus? *Po.* Non est quod dem. *Ca.* At esset si sobriè viveres, si gnaviter laborares. *Po.* Dulce est otium. *Ca.* Servas præcepta Dei? *Po.* Grave est. *Ca.* Agis admissorum pœnitentiam? *Po.* Christus pro nobis dependit. *Ca.* Unde igitur declaras te amare Evangelium? *Po.* Dicam. Franciscanus quidam apud nos non desinebat è suggesto deblaterare in Novum Testamentum Erasmi; conveni hominem privatim, lævam injeci capillis, dextrâ pugilem egi, suggillavi illum magnificè, totámque faciem tuber reddidi. Quid ais? Non est hoc favere Evangelio? Deinde absolvi illum à commissis, hoc ipso codice ter in verticem impacto, fecique tria tubera, In nomine Patris, & Filii, & Spiritûs sancti. *Ca.* Satis quidem Evangelicé. Isthuc nimirum est Evangelium Evangelio defendere. *Po.* Occurrit alter ejusdem sodalitii, qui nullum neque modum neque finem faciebat debacchandi in Erasmum. Accensus Evangelico zelo, minis hominem adegi ut utroque genu flexo rogaret veniam, fateretúrque se quæ dixerat instiganti diabolo dixisse: ni fecisset, jam halbardacha erat in cervicem vibrata. Vultus erat qualis esse solet Martis irati. Hoc gestum est coram aliquot testibus. *Ca.* Miror hominem non fuisse prorsus exanimatum. Sed ut pergamus: Vivis castè? *Po.* Id fortasse fiet ubi senuero. Sed vis tibi verum fatear? Canni. *Ca.* Non sum sacerdos; si confiteri libet, alium quære. *Po.* Deo soleo confiteri. Sed tibi fateor me nondum esse perfectum Evangelicum, sed unum è populo. Habemus quatuor Evangelia. Nos Evangelici quatuor res potissimùm venamur: ut ventri bene sit; nequid desit iis quæ sub ventre sunt; tum ut sit unde vivamus; postremò,

Quæ venantur Pseudevangelici præter 4 Evangelia.

postremò, ut liceat quod lubet agere. Hæc si suppetant, inter pocula clamamus, Io triumphe, Io pæan; Vivit Evangelium, regnat Christus. *Ca.* Ista quidem Epicurea vita est, non Evangelica. *Po.* Haud inficior. Sed scis Christum omnipotentem esse; potest repentè nos vertere in alios homines. *Ca.* Potest & in sues; quod quidem proclivius arbitror quàm in bonos viros. *Po.* Utinam non essent pejores in mundo suibus, bobus, asinis & camelis. Multos videas leonibus truculentiores, lupis rapaciores, passeribus salaciores, canibus mordaciores, viperis nocentiores. *Ca.* At jam tempus est ut ex animante bruto in hominem incipias verti. *Po.* Rectè mones. Nam horum temporum Prophetæ dicunt instare supremum mundi diem. *Ca.* Tantò magis properandum. *Po.* Exspecto Christi manum. *Ca.* Vide ut tu manui ceream præbeas materiam. Sed unde colligunt in propinquo esse mundi finem? *Po.* Quoniam, inquiunt, idem nunc faciunt homines quod faciebant imminente diluvio; epulantur, potant, comessantur, ducunt, nubunt, scortantur, emunt, vendunt, fœnerant & fœnerantur, ædificant; reges belligerantur, sacerdotes student augendis censibus, Theologi nectunt syllogismos, Monachi per orbem cursitant, populus tumultuatur, Erasmus scribit colloquia: deinde nihil malorum abest, fames, sitis, latrocinia, bellum, pestilentia, seditio, rerum bonarum inopia. Annon hæc arguunt adesse finem rerum humanarum? *Ca.* Ex hoc malorum acervo quod tibi est molestissimum? *Po.* Divina. *Ca* Quòd crumenam tuam obsident araneæ. *Po.* Dispeream nisi rem acu tetigisti. Nunc venio recens à compotatione: aliàs sobrius tecum disputabo, si voles, de Evangelio. *Ca.* Quando te videbo sobrium? *Po.* Cùm fuero. *Ca.* Quando eris? *Po.* Cùm videris. Interim, mi Canni, sis felix. *Ca.* Tibi vicissim opto ut sis quod diceris. *Po.* Nè me vincas officio precor nè Cannium unquam destituat unde cognomen sortitus est.

ARGUMENTUM.

Hoc Colloquium, cui titulus, * Ἀπροσδιόνυσα, *seu Absurda, confusam continet confabulationem, ubi nihil planè ad rem respondetur, quod Anglicè dicimus* Non=sense. *Alter enim de nuptiis rogat, alter de naufragio infelicique navigatione respondet.*

* Id est, nihil ad Bacchum, cùm nihil ad rem præsentem quadret, οὐδὲν πρὸς Διόνυσον.

ANNIUS, LEUCIUS.

An. Audio te interfuisse nuptiis Pancratii & Albinæ. *Le.* Nunquam antehac infeliciùs navigavi quàm hoc tempore. *An.* Quid ais? tantam fuisse hominum frequentiam?

am? *Le.* Nec unquam mihi vilior fuit vita quàm id temporis. *An.* Vide quid faciant opes. Ad meas nuptias pauci convenerint, iſque tenues. *Le.* Vix fueramus ingreſſi pelagus, ortus eſt ingens turbo. *An.* Narras deorum cœtum. Tótne aderant viri principes, tot matronæ nobiles? *Le.* Boreas diſſecuit velum, diſſectúmq; diſſipavit. *An.* Deſponſam novi. Nihil fingi poteſt venuſtius. *La.* Mox fluctus revulſit clavum. *An.* Idem videtur omnibus. Nec ſponſus admodum illi cedit, ut aiunt, formæ gratiâ. *Le.* Quid animi cenſes nobis illic fuiſſe? *An.* Sanè rarum nunc eſt virgines nubere. *Le.* Remigandum nobis erat. *An.* Dotem vix credibilem narras. *Le.* Ecce mox aliud malum. *An.* Cur puellam impuberem commiſerunt tam feroci? *Le.* Apparuit piratarum navis. *An.* Profectò ſic eſt, in multis nequitia ſupplet ætatem. *Le.* Ibi nobis geminum fuit bellum, alterum cum mari, alterum cum prædonibus. *An.* Hui! tantum donariorum? Interim pauperibus nemo dat feſtucam. *Le.* Quid? cederemus? Imò deſperatio vitæ addebat animos. *An.* Vereor nè ſint ſteriles nuptiæ, ſi vera prædicas. *Le.* Imò injecimus harpagones. *An.* O rem novam! ante nuptias gravida? *Le.* Si ſpectâſſes eum conflictum, fatereris me non eſſe fœminam. *An.* Ut audio, conjugium hoc non ſolùm ratum eſt, ſed etiam conſummatum. *Le.* Inſiluimus in navem piraticam. *An.* At demiror te vocatum alienum, me præterito, qui tertio propinquitatis gradu ſponſæ patrem contingo. *Le.* Ipſos in mare præcipites dedimus. *An.* Vera prædicas, *Infelicium nulli ſunt affines.* *Le.* Quicquid erat prædæ, inter nos partiti ſumus. *An.* Expoſtulabo cum puella primo quoque tempore. *Le.* Mox exorta eſt ſubita tranquillitas; dixiſſes eſſe * Alcedonia. *An.* Si illi res eſt, mihi eſt animus. Nihil moror illius benevolentiam. *Le.* Ità pro una duas naves in portum deduximus. *An.* Indignetur qui vult. *Le.* Quò eam, rogas? in templum, veli partem dicaturus divo Nicolao. *An.* Hodie non eſt liberum mihi; nam ipſe domi convivas exſpecto: aliàs non recuſabo,

*Dies ſereni quibus mare tranquillum & pacatum eſt.

ARGUMENTUM.

(a) *Ἱππεὺς ἄνιππος, ſive Ementita nobilitas, depingit eos qui ſub umbra nobilitatis exiſtimant ſibi nihil non licere. Quamvis nullâ generis aut virtutis celebritate inſignes, arrogant tamen ſibi perfrictæ frontis nebulones honorem illis nullo facinore debitum, niſi flagitio honor debeatur improbiſſimo.*

a Id eſt, eques ſine equo.

(a) HARPALUS, NESTORIUS.

Ha. POtes me tuo levare conſilio? Senties me hominem non immemorem nec ingratum. *Ne.* Dabo expeditum,

b Rapacem ſonat, nomen ſervuli apud Plautum.

tum, ut fis quod esse velis. *Ha.* At nobis in manu non est ut nascamur nobiles. *Ne.* Si non e , enitere benefactis, ut à te initium capiat nobilitas. *Ha.* Perlongum est. *Ne.* Exiguâ summâ tibi vendet Cæsar. *Ha.* Vulgo ridetur emptitia nobilitas. *Ne.* Cùm nihil sit magis ridiculum quàm ementita nobilitas, quid est ut tantopere affectes nomen equitis? *Ha.* Sunt causæ, nec leves, quas tibi non gravabor indicare, si mihi commonstrâris rationes quibus nobilitatis opinionem mihi parem apud vulgus. *Ne.* Nomen absque re? *Ha.* Atqui cùm res abest, proximum est opinio. Sed age, consule, Nestori; ubi causas audieris, fateberis operæ pretium. *Ne.* Quando ità vis, dicam. Primùm, fac procul te abducas à patria. *Ha.* Memini. *Ne.* Ingere te in convictum juvenum verè nobilium. *Ha.* Intelligo. *Ne.* Hinc primùm orietur suspicio, te talem esse cum qualibus victitas. *Ha.* Sic est. *Ne.* Vide nè quid habeas plebeium. *Ha.* Quidnam? *Ne.* De cultu loquor. Nè vestis sit lanea, sed aut serica, aut, si deest qui emas, fustanea; denique vel canabea potiùs quàm pannea. *Ha.* Rectè. *Ne.* Vide nè quid sit integrum, sed disseca pileum, thoracem, caligas, calceos, ungues si potes, néve quicquam humile loquaris. Si quis ex Hispania veniat hospes, roga quomodo conveniat Cæsari cum Pontifice, quid agat affinis tuus comes à Nassauen, quid cæteri congerrones tui. *Ha.* Fiet. *Ne.* Sit annulus in digito cum gemma signatoria. *Ha.* Siquidem loculi ferant. *Ne.* At parvo constat annulus æreus inauratus cum gemma factitia. Sed adde clypeum cum insignibus. *Ha.* Quænam mihi suades deligam? *Ne.* Duo mulctra, si velis, & cantharum cervisiarium. *Ha.* Ludis, age, dic seriò. *Ne.* Nunquam fuisti in bello? *Ha.* Nè vidi quidem. *Ne.* At interim, opinor, decollâsti anseres & capos rusticorum. *Ha.* Persæpe, & quidem fortiter. *Ne.* Pone machæram argenteam, tria anserum capita aurea. *Ha.* In quo solo? *Ne.* Quo nisi sanguinolento? monumentum fortiter effusi cruoris. *Ha.* Quidni? rubet sanguis anserinus æquè atque humanus. Sed perge, obsecro. *Ne.* Hunc igitur clypeum pro foribus omnium diversoriorum in quibus fortè versatus es affigendum curato. *Ha.* Quid addetur galeæ? *Ne.* Rectè submones. Eam facies ore dissecto. *Ha.* Quamobrem? *Ne.* Ut spires; deinde, ut congruat vestitui. In vertice quid eminebit? *Ha.* Exspecto. *Ne.* Caput canis demissis auribus. *Ha.* Vulgatum est. *Ne.* Adde duo cornua, rarum hoc est. *Ha.* Placet. Sed quæ bestiæ sustinebunt clypeum? *Ne.* Cervos, canes, dracones, gryphes occupârunt principes:

tu

tu ponito duas Harpyias. *Ha.* Optimè consulis. *Ne.* Restat cognomen. Hic illud inprimis cavendum, nè plebeio more te patiaris vocari Harpalum Comensem, sed Harpalum à Como; hoc enim nobilium est, illud sordidorum Theologorum. *Ha.* Sic memini. *Ne.* Habésne quicquam cujus te possis appellare dominum? *Ha.* Nè haram quidem. *Ne.* In urbe celebri natus es? *Ha.* Imò in obscuro pago. Non enim fas est ei mentiri unde petis medicinam. *Ne.* Rectè est. Sed ei pago nullus est vicinus mons? *Ha.* Est. *Ne.* Et habet alicunde rupem? *Ha.* Habet præruptam. *Ne.* Ergò sis Harpalus eques ab Aurea rupe. *Ha.* Atqui mos est magnatum, ut suum quisque symbolum habeat vocale: quemadmodum Maximilianus habebat, *Tene mensuram*; Philippus, *Qui volet*; Carolus, *ulteriùs*; item alius aliud. *Ne.* Tu ascribito, *Omnis jacta sit alea.* *Ha.* Næ tu percommodè dicis. *Ne.* Jam quò firmior sit hominum opinio, fingito literas à magnatibus ad te missas, in quibus identidem appelleris eques clarissimus; magnarúmque rerum fiat mentio, de feudis, de arcibus, de multis florenorum millibus, de præfecturis, de matrimonio opulento. Curabis ut hujusmodi literæ, tibi velut elapsæ, aut per oblivionem relictæ, veniant ad aliorum manus. *Ha.* Istud quidem erit mihi commodum. Nam & literas novi, & hanc facultatem multo usu paravi, ut cujusvis manum facilè effingam. *Ne.* Interdum insue vesti, aut relinque in crumena, ut quibus sarciendi negotium dederis illic reperiant. Illi non silebunt; & tu, simul ac resciveris, compones vultum ad iracundiam ac mœstitiam, quasi doleat casus. *Ha.* Et isthuc jampridem meditatus sum, ut faciem tam facilè mutem quàm personam. *Ne.* Ità fiet ut nec fucus suboleat, & res cum fide spargatur. *Ha.* Curabitur seduló. *Ne.* Deinde sodales aliquot adsciscendi sunt, aut etiam famuli, qui tibi cedant loco, & apud omnes te Joncherum appellent. Nec est quod hic sumptum mutuas. Sunt plurimi juvenes qui vel gratis cupiant hanc agere fabulam. Adde huc, quòd hæc regio scatet juvenibus eruditulis, qui mirâ tenentur scribendi libidine, (*a*) nè dicam scabie. Nec desunt famelici quidam typographi, nihil non audentes, si spes quæstûs affulserit. Ex his aliquot suborna, qui in libellis suis te prædicent patriæ procerem, ídque subindè repetatur literis majusculis. Hâc viâ vel in Bohemia celebrabunt procerem patriæ. Et citiùs enim & latiùs discurrunt libelli quàm voces aut quamlibèt loquaces famuli. *Ha.* Nec ista displicet ratio. At famuli sunt alendi. *Ne.* Sunt; at non ales famulos (*b*) ἀχείρας, &

(*a*) Alludit ad hoc Juvenalis, *Tenet insanabile multos Scribendi cacoethes.*

(*b*) Id est, sine manibus.

* Inutiles. & ob id * ἀχρεῖοι. Mittantur huc & illuc, invenient aliquid. Scis varias esse talium rerum occasiones. *Ha.* Define; teneo rem. *Ne.* Supersunt artes. *Ha.* Aveo scire. *Ne.* Ni sis bonus aleator, probus chartarius, scortator improbus, potator strenuus, profusor audax, decoctor & conflator æris alieni, deinde scabie ornatus Gallicâ, vix quisquam te credet equitem. *Ha.* In istis quidem jampridem exercitatus sum. Sed unde sumptus? *Ne.* Mane; isthuc ibam. Est tibi patrimonium? *Ha.* Perpusillum. *Ne.* Postquam apud multos confirmata fuerit nobilitatis opinio, facillè reperies fatuos qui tibi credant; quosdam etiam pudebit negare, quidam metuent. Jam ut ludas creditores mille sunt artes. *Ha.* Earum quidem rudis non sum. Sed tandem urgebunt, ubi perspexerint nihil esse nisi verba. *Ne.* Imò nulla est commodior ad regnum via quàm debere quampluri mis. *Ha.* Qui sic? *Ne.* Primùm, creditor observat te non aliter quàm obligatus magno beneficio, veretúrque nè quam præbeat ansam amittendæ pecuniæ. Servos nemo magis habet obnoxios quàm debitor suos creditores: quibus si quid aliquãdo reddas, gratius est quàm si dono des. *Ha.* Animadverti. *Ne.* Illud tamen caveto, nè cum tenuibus habeas commercium. Nam hi ob parvulam summulam ingentes excitant tragœdias. Placabiliores sunt quibus lautior est fortuna; cohibet illos pudor, lactat spes, deterret metus, nôrunt quid possunt equites. Postremò, cùm inundaverit æris alieni magnitudo, fictis causis aliò demigra, atque indè rursus aliò. Nec est quòd hujus rei te pudeat. Nulli magis obærati sunt quàm magni principes. Si quis rusticus urgeat, finge offensum improbitate animum. Interdum tamen aliquid reddito; verùm nec totum, nec omnibus. Illud ubique curandum, nè cui suboleat tibi prorsus exhaustos loculos. Semper ostenta. *Ha.* Quid ostentet qui non habet? *Ne.* Si quis amicus apud te deposuit, ostenta pro tuo; sed artem dissimula, cura ut casus videatur. In hunc usum interdum sumito pecuniam commodatò, quam mox reddas. Ex loculo nummis æreis distento profer aureos duos ibi sepositos. Cætera ex teipso conjicito. *Ha.* Intelligo. At tandem obruar oportet ære alieno. *Ne.* Scis quantum apud nos liceat equitibus. *Ha.* Nihil non, & quidem impunè. *Ne.* Ergò famulos ale non segnes, aut etiam sanguine propinquos, qui alioqui forent alendi. Occurret negotiator quem obvium spolient. Reperient aliquid in diversoriis, aut in ædibus, aut in navibus incustoditum. Tenes? Meminerint non frustrà datos homini digitos.

gitos. *Ha.* Siquidem tutò. *Ne.* Cura ut habeas pulchre vestitos, cum insignibus. Committe literas fictitias ad summates. Si quid clàm sustulerint, nullus audebit illos insimulare; etiamsi quid suspicentur, timebunt equitem dominum: sin vi prædam extorserint, bellum vocabitur. His (*a*) progymnasmatibus ad bellum præluditur. *Ha.* O felix consilium! *Ne.* Jam illud equestre dogma semper erit tuendum, Jus fásque esse equiti plebeium viatorem exonerare pecuniâ. Quid enim indignius quàm ignobilem negotiatorem abundare nummis, cùm interim eques non habeat quod impendat scortis & aleæ? Fac semper te adjungas magnatibus vel ingeras potiùs: nè quid pudeat, perfricanda frons est, sed præsertim hospitibus: eóque præstat in celebri quopiam loco vitam agere, puta in thermis, frequentibus diversoriis. *Ha.* Isthuc ipsum erat in animo. *Ne.* Hîc sæpenumero fortuna prædam objicit. *Ha.* Qui? rogo. *Ne.* Puta, hic aut ille reliquit crumenam, aut oblitus reliquit clavim in sera promptuarii. Cætera tenes. *Ha.* At. *Ne.* Quid metuis? de sic culto, de tam magnificè loquente, de Equite ab Aurea rupe, quis audebit suspicari? Et si quis fortè tam improbus exstiterit, quis erit tam audax ut te appellet? Interim suspicio derivabitur in aliquem hospitum qui pridie discesserit. Turbabuntur famulitia cum pandocheo. Tu tranquillus tuam personam agito. Hoc si acciderit homini modesto cordatóque, silebit, nè simul cum damno lucrifaciat pudorem, qui rem suam indiligenter servaverit. *Ha.* Non absurdè dicis. Nam nôsti, opinor, Comitem à Vulture albo. *Ne.* Quidni? *Ha.* Apud hunc diversatus est, ut accepi, Hispanus quidam, specie cultúque sanè quàm liberali. Is abstulit florenos sexcentos, nec unquam Comes ausus est queri. Tanta erat hominis majestas. *Ne.* Habes exemplum. E famulis tuis interdum aliquem emandes, in bellum scilicet. Is spoliatis templis aut monasteriis quibuslibet redibit onustus prædâ bello partâ. *Ha.* Hoc quidem est tutissimum. Est *Ne.* & alia ratio conflandæ pecuniæ. *Ha.* Narra, obsecro. *Ne.* In bene nummatos finge causas irarum, præsertim in monachos aut sacerdotes, qui nunc apud omnes ferè summâ laborant invidiâ. Alius irriserit, aut conspuerit clypeum tuum; alius parùm honorificè de te sit loquutus; alius scripserit aliquid quod in calumniam detorqueri valeat. Hic per (*b*) feciales tuos (*c*) ἄσπονδον πόλεμον denuncia. Sparge minas atroces, excidia, exitia, (*d*) πανωλεθρίας meras: territi venient ad componendam litem. Ibi fac magno æstimes tuam dignita-

a Est præexercitamentum & quasi rudimentum aliquod. Habent omnes quidem artes peculiaria quædam rudimenta, quibus cognitis faciliior nobis aditus ad ipsas artes datur.

b Sacerdotes legati, per quos olim Romani fœdera cum hostibus sanciebant, & res repetebant, bellúmq; nunciabant.

c Id est, *irreconciliabile bellum.*

d *Omnium rerum destructionem* significat.

tem, hoc est, iniquum petas, ut æquum feras. Si postules tria millia, pudebit minus offerre quàm ducentos aureos. *Via.* Aliis minitabor leges. *Ne.* Istud propiùs quidem accedit ad sycophantiam; sed tamen juvat & hoc in partem. Sed heus, Harpale, penè exciderat quod dictum inprimis oportuit; puella quæpiam bene dotata in matrimonii nassam illaqueanda est. Habes apud te (*a*) philtrum, juvenis es, candidulus es, lepidus nugator es, rides blandùm. Sparge, te magnis promissis ascitum in aulam Cæsaris. Amant puellæ Satrapis nubere. *Ha.* Novi quibus hoc bene cesserit. Cæterùm quid si fucus tandem erumpat, & insiliant undique creditores? Irridebor personatus eques. Nam id apud istos turpius est quàm si templum sacrilegio spolies. *Ne.* Hic oportet meminisse perfrictæ frontis. Illud inprimis, quòd nullis unquam temporibus magìs licuit audaciâ pro sapientia uti quàm hodie, comminiscendum est aliquid quod excuses. Deinde nunquam deerunt candidi, qui faveant tuæ fabulæ; nonnulli civiliores dissimulabunt intellectum fucum. Postremò, si nihil aliud, profugiendum est aliquò in bellum, in tumultum. Quemadmodum (*b*) κλύζει θάλασσα πάντα τὰν ἀνθρώπων κακά: ità bellum operit omnium scelerum sentinam. Nec enim habetur hodie bonus belli dux, nisi tali tyrocinio præparatus accesserit. Hoc erit extremum asylum, si cuncta fefellerint. Verùm omnis movendus erit tibi lapis, nè huc veniatur. Vide nè te securitas opprimat: oppidula minuta fuge, in quibus nè pedere quidem licet ni populus sciat: in magnis ac frequentibus civitatibus plus est licentiæ, nisi siqua sit (*c*) Massiliæ similis. Dissimulanter expiscare quid quisque de te loquatur. Ubi senseris hujusmodi voces increbrescere, Quid agit? cur hic tot annos moratur? cur non revisit patriam? cur negligit arces suas? unde ducit imagines? unde tantæ profusioni facultates? Hoc genus, inquam, voces ubi cœperint magìs ac magìs gliscere, tum maturè tibi de migrando cogitandum est: sed sit fuga leonina, non leporina. Adsimula te vocari in aulam Cæsaris ad res magnas, brevì te adfuturum cum exercitu. Non audebunt in absentem hiscere quibus est quod nolint amittere. Sed inprimis tibi censeo cavendum genus istud hominum poëticum, irritabile, nigrùmque. Illinunt chartis, si quid illos habet malè; subitóque per orbem spargitur quicquid illeverint. *Ha.* Dispeream ni mihi vehementer placet tuum consilium. Efficiam ut intelligas te nactum docile ingenium, & juvenem minimè ingratum. Equum

(*a*) Illectamentum amatorium.

(*b*) Id est, *Proluit mare omnia hominum mala.*

(*c*) Lege prov. *Massiliensium moris.*

quem

quem primùm te dignum nactus in pascuis fuero, tibi dono mittam. *Ne.* Nunc superest ut quod pollicitus es vicissim præstes. Quid est cur tantopere affectes falsam opinionem nobilitatis? *Ha.* Nullam aliam ob causam nisi quòd his omnia licent impunè. An hoc tibi leve videtur momentum? *Ne.* Ut pessimè cedat, mors una debetur naturæ, etiamsi vixisses in Carthusia. Et leviùs moriuntur in rota quàm qui moriuntur calculo, podagrâ, aut paralysi. Nam militare est credere, nihil hominis superesse post mortem præter cadaver. *Ha.* Sic opinor.

ARGUMENTUM.

Ἀστραγαλισμὸς, sive Talorum lusus, ostendit quid & ubi Talus sit, quomodo talis ludebatur olim; quare clerici talaribus utuntur vestimentis, verecundiæ nempe & differentiæ gratiâ. Talus species ossis plin: tar.s. Varia τοῦ ἀστραγάλου etymologia. Genus lusûs Anglice Cock-all or Cakeall. *Canis, jactus damnosus.* Aumesace, Dog-chance. *Venus jactus felicissimus, Senio seu Midas dicitur.*

QUIRINUS, CAROLUS.

Qu. DIsce, inquit Cato, *sed à doctis.* Cupio itaque, mi Utenhovi, te magistro discere, quamobrem prisci illi religionis antistites edixerint ut clerici talaribus tunicis uterentur, hoc est, usque ad talos demissis. *Ca.* Duabus, opinor, de causis. Primùm, verecundiæ gratiâ, nè quid nudi pateret oculis. Nam olim nec hoc caligarum genus fuit repertum quod nunc ab ilibus usque ad imos pedes corpus tegit, neque subligaribus aut femoralibus vulgò utebantur. Eadem de causa turpe est fœminis brevioribus uti vestimentis, quò magis consultum sit sexûs pudori. Deinde, ut non solùm moribus, verùm etiam habitu differrent à populo, in quo ut quisque est profanissimus, ità brevissimis tunicis uti gaudet. *Qu.* Non dissimile veri est quod narras. Cæterùm ex Aristotele Plinióque didici, nulli hominum esse talos, sed tantùm quadrupedibus, non tamen omnibus, sed bisulcis plerisque, nec rursus his nisi in tibiis posterioribus. Unde igitur vestis dici talaris potest quam gestat homo, nisi fuerint homines olim quadrupedes, juxta fabulam Aristophanis? *Ca.* Imò, si credimus Oedipo, & quadrupedes, & tripedes, & bipedes inveniuntur homines; nec rarò nobis è bello redeunt unipedes, interdum (*a*) apodes. Sed quod ad tali vocabulum attinet, rectiùs mireris si legas Horatium, qui fabulis quoq; talos attribuit. Sic enim, opinor, scribit in arte Poëtica,

Vestis talaris.

(*a*) *Sine pedibus.* Aviculæ item sunt de genere hirundinum apodes dictæ.

 Secun-

Securus, cadat an recto stet fabula talo.

Qu. Poëtis licet ut libet loqui, apud quos Tmolus habet aures, & (*a*) naves loquuntur, & saltant quercus. *Ca.* Quin & Aristoteles tuus hoc te docere poterat, esse talos dimidiatos, quos ille vocat, ἡμιαστραγάλους, quales tradit esse lyncum generi. Addit leonibus inesse quiddam vice tali, sed anfractuosum, quod ille vocat λαβυρινθώδης, Plinius vertit *tortuosum.* Denique ubicunque committuntur ossa ossibus ad flexûs commoditatem, cava prominentibus inter se respondent, utrinque lubricâ cartilagine communitis, ac velut incrustatis partibus, nè mutuo attritu sese lædant, ut idem docet Aristoteles. In his ferè est aliquid quod à tali similitudine pariter & usu non discrepat; velut in ima tibia juxta calcaneum, ubi totius pedis flexus est, prominet quiddam talo simile, quod Græci σφυρὸν appellant. Rursus in flexura genu, quod, ni fallor, ἰγνὸν appellant, quidam vertebram. Simile quiddam videmus in coxendicibus, in humeris, postremò in commissuris digitorum pedis ac manûs. Quod nè tibi mirum videatur, Græci tradunt, ἀστραγάλου vocabulum apud probatos authores tributum etiam ossibus quibus spina connectitur, præsertim in cervice. Citant enim hoc carmen,

(*b*) Ἐκ δέ μοι αὐχὴν ἀστραγάλων ἐάγη.

Quoniam autem Aristoteles tradit priores tibias animanti datas ad celeritatem, & ob id carere talis, posteriores ad stabilitatem, quòd in eam partem vergat pondus corporis; quemadmodum ad robur iis quæ calcibus feriunt: Flaccus dum significare vult fabulam non ejectam, sed ad finem usq; peractam, dicit illam stetisse fixo talo; nec aliter tribuit fabulæ talum, quàm nos libro tribuimus calcem, & volumini umbilicum. *Qu.* Næ tu probè grammaticum agis. *Ca.* At quò magis id credas, Græci literatores ἀστράγαλον dici volunt à στρέφω, & α particula privativa, quòd minimè flectatur, sed immobilis sit. Quanquam alii malunt ἀστράγαλον, interjectâ literâ ρ, dictum pro ἀστάγαλον, quòd lubricâ volubilitate stare nesciat. *Qu.* Ad istum modum licet plura divinare. Simplicius erat dicere, Nescio. *Ca.* Non usque adeò videbitur absurda divinatio, si cogites quantam habeat caliginem vocum primitiva origo; tum in re nullam esse contrarietatem: quod apparebit si propiùs inspicias. Volubilis est talus, sed ità volubilis, ut eam partem cui innectitur reddat ad standum firmiorem; deinde os ossi connectit, nè facilè luxari queat. *Qu.* Tu vel sophistam agere possis, quan-

a Argo fuisse vocalem authores sunt poetæ qui Argonauticam scripserunt. Orpheus & Amphion saxa & arbores citharâ movisse dicuntur.

(*b*) Id est, *effracta mihi cervix, est extra talos.*

Astragali etymologia.

quantum video, si libeat. *Ca.* Sed nihil est, Talesi, quòd nos torqueat etymologia vocis. Nam quod hodie Græci vocant ἀστράγαλον, prisci, quorum est Callimachus, dixerunt ἄστειον, cujus hoc refertur hemistichium. Δῶκα δ' ἄστεια αἴνυτο λύτρον· unde quemadmodum ἀστραγαλίζειν, ità & ἀστείζειν dicebant *talis ludere.* *Qu* Quale est igitur illud quod propriè talum vocant? *Ca.* Est id quò nunc ludunt puellæ: olim puerorum erat lusus, quemadmodum nuces. De quo est illud Græcorum, --- Ἀμφ' ἀστραγάλοισι χολωθείς, cùm iram levi de causa susceptam indicant. Rursus Horatius in Odis, *Nec regna vini sortiere talis.* Item in sermonibus, *Te talos, Aule, nucésque,* &c. Postremò illud dictum Lacedæmonii, ni fallor, *Pueros esse fallendos talis, viros jurejurando.* Hunc talum negant in ullo animante inveniri quod sit μώνυχον, hoc est, ungulâ solidâ, excepto asino, Indico unicorno; aut quod sit πολυσχιδὲς, hoc est, pede in multos digitos unguláve fisso, quod genus sunt leo, panthera, canis, simius, homo & avis, aliáque permulta. Quæ verò δίχηλα sunt, hoc est, ungulâ bisulcâ, pleraque talum habent, ídque ut rectè dicebas, in posterioribus cruribus. Uni homini duplici de causa tali non sunt. Primùm quia bipes; deinde, quia quinis digitis fissos habet pedes. *Qu.* Ista frequenter audivi. Cæterùm pervelim mihi situm ac tali formam describi. Nam istud lusûs genus etiam puellis hodie fastidium est; sed aleam, chartas, aliósq; masculos lusus affectant. *Ca.* Non mirū, cùm affectent & Theologiam. Verùm etiamsi mathematicus sim, aut pictor, aut etiam plastes, non possim tibi meliùs tali formam exhibere quàm ipso talo; nisi mavis ut tibi describam per literas, ut illi solent. *Qu.* Habésne talum? *Ca.* En tibi ovillum è dextro crure. Vides quatuor duntaxat latera, cùm in cubo & alea, seu tessera, sint sex; in ambitu quatuor, in summo & imo duo. *Qu.* Sic est. *Ca.* In talo, quoniam summa pars & ima curvatur, non sunt nisi quatuor latera; quorum unum vides velut in dorsum intumescere. *Qu.* Video. *Ca.* Quod est è regione cavum habere. Istud Aristoteles vocat πρανὲς, id est, *pronum*; hoc ὕπτιον, id est, *supinum.* Velut in congressu uxoris & mariti, cùm dant operam liberis, mulier supina est, vir pronus: & manus, si vola spectet terram, prona est, si invertas, supina. Quanquam oratores & poëtæ nonnunquam his verbis abutuntur, quod ad hanc rem nihil attinet. *Qu.* Isthuc quidem eleganter oculis subjecisti. Inter reliqua duo latera quid est discriminis? *Ca.* Alterum modicè cavatum est, ut ossi cui innectitur congruat; alterum propemodum

Id est, *decem verò talos cepi præmium.*

Id est, *ob talos iratus.*

dum nihil habet concavi, minúsque armatum est cartilagineâ tunicâ sed tantùm nervo & pelle tegitur. *Qu.* Video. *Ca.* Pronum latus nihil habet nervorum, sed supinæ partis concavo adhæret nervus, quemadmodum dextri lateris summo, lævi imo. *Qu.* Pulchrè narras; sed unde dignoscam dextrum à sinistro? *Ca.* Rectè admones. Nam perperàm docui, nisi dextri cruris talum intelligas. Dicam igitur meliùs, simúlque, quod volebas, situm indicabo. Talus est in ipsa suffragine cruris infra coxam. *Qu.* Complures arbitrantur juxta pedem esse. *Ca.* Errant. Is qui propriè dicitur talus est in suffraginibus, quas Græci *χαμπὰς* vocant, sed crurum, ut dixi, posteriorum. Inter pedem tuum & genu tibia est. *Qu.* Sic opinor. *Ca.* Post genu *χαμπή*. *Qu.* Assentior. *Ca.* Nam qui flexus est homini in brachiis, idem est quadrupedibus in cruribus posterioribus; simiam excipio, semihominem. Itaque quod genu est in cruribus, id cubitus est in brachiis. *Qu.* Animadverto. *Ca.* Itaque flexus flexui respondet. *Qu.* Illud dicis, crurum posteriorum & priorum. *Ca.* Tenes. In ea igitur suffragine quæ respondet suffragini quæ est post genu, stat talus erectus cùm stat quadrupes, cujus summa & ima pars leniter incurvatur, quanquam non prorsus eodem modo. Nam superior replicatur in cornua quædam, quas Aristoteles appellat *κεραίας*. Theodorus vertit *antennas*, juxta quas se submittit pronum latus. Ima tale nihil habet. *Qu.* Planè video. *Ca.* Illud ergò latus quod spectat tibias priores Aristoteles vocat *supinum*; quod illi adversum est, *pronum*. Rursum sunt duo latera, quorum alterum intus spectat tibiam posteriorem, puta lævam aut dextram, alterum spectat forás. Quod introrsum spectat, Aristoteles appellat *κῶλον*, quod forás, *ἰσχίον*. *Qu.* Prorsus oculis rem video. Jam superest ut nobis indices quæ fuerit olim talis ludendi ratio. Nam qui lusus nostrâ memoriâ dicitur in usu fuisse, nihil convenit cum iis quæ comperimus apud priscos authores de hoc ludendi genere. *Ca.* Ac sanè fieri potest, ut quemadmodum hodie chartis ac tesseris ad varias ludendi formas abutimur, ità non fuerit eadem apud veteres talis lusitandi ratio. *Qu.* Probabile est quod dicis. *Ca.* Theodorus Gaza, sive, ut alii malunt appellare, Thessalonicensis, vertens Aristotelis librum de Historia animalium secundum, ait tali latus quod foràs transversum spectat *Canem* vocari, quod introrsum ad alterum crus *Venerem*. Cæterùm hoc quidem de suo addidit. Nam Aristoteles hæc tantùm ponit, (a) *τὸ μὲν πρανὲς ἔξω, τὸ δὲ ὕπτιον εἴσω· καὶ*

τὰ

(a) Hoc est, *atque illud quidem quod pronum est forás, quod verò supinum intus: & cola quidem intus ex adverso inter se, ischia vocata forás, suprà verò antennæ.*

τὰ μὲν κῶλα ἐντὸς ἐςεαμμένα πρὸς ἄλληλα, τὰ δὲ ἰσχία κ αλύμενα ἔξω, καὶ τὰς κεραίας ἄνω. Cæterùm quando constat ab aliis Veneris jactum appellari, quoties ex quatuor talis nullus est qui summam faciem habet cum alio congruentem, demiror quid secutus Theodorus unum latus appellet Venerem. Erasmus noster, quem communem habemus amicum, hujusmodi observationum non admodum incuriosus, in proverbiis aliquot ex authoritate veterum indicat quædam de ludo talorum: velut in proverbio, *Non Chius sed Cous*, refert Coum & Senionem eundem esse quem Græci ἑξίτην dicunt. Idem tradit in Proverbio *Chius ad Coum*, (addens Chium eundem esse cum Cane) Coi jactum fuisse felicem, Canis infelicem, teste Persio,

——— Quid dexter senio ferret,
Scire erat in votis, damnosa canicula quantum
Roderet ———————————

Itidem Propertius,

Semper damnosi subsiluere canes.

Et Ovidius libro de tristibus 2. *damnosos canes* appellat. Addit ex Martiale, Senionem videri per se felicem, cæterùm infelicem fieri si accedat Canis: Sic enim loquitur,

Senio nec nostrum cum Cane quassat ebur.

Jam Veneris jactum esse ut rarum, ità felicissimum, indicat Martialis in Apophoretis;

Cùm steterit vultu nullus tibi talus eodem,
Munera me dices magna dedisse tibi.

Tot autem talis ludebatur quot quisque habet latera. Nam tesseris non plus tribus ludi solet. Sed propiùs ad ludendi rationem facit quod scribit Suetonius in Octavio Augusto, recitans ex illius quadam ad Tiberium Epistola hæc, *Inter cœnam lusimus* (a) γεροντικῶς *& heri & hodie. Talis enim jactatis, ut quisq; canem aut senionem miserat, in singulos talos singulos denarios in medium conferebat, quos tollebat universos qui Venerem jecerat.* *Qu.* Docuisti felicissimum esse jactum cum omnes tali quatuor ostenderint diversũ latus, quemadmodũ in tesserarum ludo fortunatissimus est qui dicitur Midas; at nondum declarâsti hunc jactum dici Venerem. *Ca.* Illud expediet tibi Lucianus, ità loquens in Cupidinibus, (b) Καὶ βαλὼν μὲν ἐπισκοπῶν, μάλιστα δὲ ὁπότε τὴν θεὸν αὐτὴν εὐβολήσειε, μηδενὸς ἀστραγάλου πεσόντος ἴσῳ σχήματι, προσκυνεῖ τῆς ἐπιθυμίας τεύξεσθαι νομίζων. Loquitur autem illic de Venere. *Qu.* Si falsus est Theodorus, duo tantùm latera suis vocabulis designantur. *Ca.* Fortassis alicujus authoritatem ille

(a) Id est, Seniliter.

(b) Id est, Et jactans quidem ad scopum, maximè verò si quando ipsam deam feliciter jactâsset, nullo scilicet talorum æquali figurâ cadente, adorabat, arbitratus se desiderio suo fruiturum.

ille sequutus est quæ nos fugit: quod apud authores compertum est, adferimus in medium. Nam sunt qui meminerunt de numero Stesichorio in talis, quem putant ogdoadem esse. Item de Euripideo qui continebat quadraginta. *Qu.* Restat ut lusûs leges præscribas. *Ca.* Non arbitror pueros iisdem usos legibus quibus se usum fuisse scribit Octavius. Nec probabile est hoc ludendi genus quod commemorat fuisse publicum: Id si fuisset, satis erat dixisse, *inter cœnam lusimus talis*. Sed mihi subindicare videtur novam ludendi conditionem inter illos repertam, velut aptam senibus, miniméque torquentem animos solicitâ cogitatione, quemadmodum faciunt hodie complures lusus, ut levius sit intendere studiis. *Qu* Profer, obsecro te, reliquos talos, ut experiamur. *Ca.* Sed deest nobis turricula volvendis talis, deinde tabula. *Qu.* Suffecerit hæc mensa ad qualecunque specimen exhibendum. Pro turricula suffecerit cyathus aut pileum. *Ca.* Imò complexus cavarū manuū. Jactus sæpius ostendit supinam partem quàm pronam, & pronam sæpius quàm senionem aut canem. *Qu.* Videtur. *Ca.* Si inter quatuor talos extiterit unus canis, expones nummum; si duo, duos; si tres, tres; si quatuor, quatuor. Item quoties jeceris senionem toties recipies unum è nummis. *Qu.* Quid si senionem cum cane? *Ca.* Si vis uterque nummum addet, neuter tollet: cui primùm obtigerit Venus, is auferet acervum. *Qu.* Quid si talus ostendat partem supinam aut pronam? *Ca.* Is jactus erit irritus, & aut tu jactum repetes, aut jaciendi jus ad me devolvetur. *Qu.* Placet devolutio. *Ca.* Nunc appone sortem. *Qu.* Experiamur absque periculo. *Ca.* Vis tu tantam artem discere gratis? *Qu.* Verùm impar certamen est inter artificem & rudem. *Ca.* Atqui spes lucri, & damni metus, reddet te attentiorem. *Qu.* Quanti certabimus? *Ca.* Si vis citò ditescere, centum ducatis. *Qu.* Utinam sint quos deponam. Tutius est paulatim ditescere. En tibi solidum assem. *Ca.* Age, addemus pusillum pusillo, quemadmodum monet Hesiodus; sic quoque fiet ingens acervus. Convolve ac mitte. Felix auspicium; canem habes: appone nummū, & post hæc agnosce damnosum latus. Da talos. *Qu.* Felicius auspicium; tres habes canes: appone. *Ca.* Insidiatur tibi fortuna. Mitte, sed circumvolutos, ô bone. Labor irritus: pronum habes & supinum. Succedo; trade talos. *Qu.* O factum bene! sursum tres video canes. *Ca.* (a) Μὴ πρὸ τῆς νίκης ἐγκώμιον. Illectat, inquam, te fortuna. Sed heus tu, ad hunc quidem modum edoctus sum. At meâ sententiâ secùs lusit Octavius. *Qu.* Quo-

Quam etiam pyrgum vocavit Hor. *Mitteret in pyrgum talos.*

(a) Id est, Ne ante victoriam encomium. Vide prov.

Qu. Quomodo? *Ca.* Qui canem jecerat apponebat denarium, ut diximus; qui senionem, nihil quidem auferebat, sed alter ponebat. *Qu.* Quid si plures seniones exiissent? *Ca.* Totidem nummos alter addebat. Bene cumulatum acervum semel tollebat Venus. Et illud addas licebit, Cui nec senio obtigerit, nec canis, nihil aliud quàm mittendi vicem perdet. *Qu.* Non recuso. *Ca.* Mihi videtur & hoc elegantius, si tertio quisque jactu defungatur qui talos tenet, & mox alteri tradat vices. *Qu.* Placet: sed quota Venus finiet ludum? *Ca.* Tertia, si videtur. Deinceps liberum erit de integro pacisci. Siquidem tum raró, tum paucis favet Venus. Nunc aggrediamur bonis avibus. *Qu.* Fiat; sed præstat occludere fores, nè nostræ culinæ regina videat nos puerorum more ineptientes. *Ca.* Imò seniliter potiús. Adeóne loquacem habes famulam? *Qu.* Tam futilem, ut si desint homines quibus narret quicquid domi geritur, longo sermone gallinis narret ac felibus. *Ca.* Heus puer, claude ostium & obde pessulum, nequis subitus interveniat spectator, quò liceat ad satietatem usque ludere.

ARGUMENTUM.

Senatulus sive Γυναικοσυνέδριον, vitia quædam mulierum civiliter traducit; volunt enim Rempublicam constituere, & senatulos congregare, ut viri; posse se aiunt rerum habenas moderari meliùs quàm maximi jam principes. Mulier quæ virum dehonestat suum, seipsam dedecorat. Mulieris conditio tutior quàm viri. Agitur de cultu, de vestibus, &c. Ut nobiles ab ignobilibus differant.

CORNELIA, MARGARETA, PEROTTA, JULIA, CATHARINA.

Co. QUod felix faustúmque sit huic ordini, totíq; reipublicæ fœmineæ, & frequentes hodie convenistis & alacres; unde spem optimam concipio, futurum ut Deus propitius cuique ea suggerat in animum quæ ad communem omnium & dignitatem & utilitatem pertinent. Scitis, opinor, omnes, quantum hinc commodis nostris decesserit, quòd, cùm viri quotidianis conventibus suum agant negotium, nos colo telæque assidentes causam nostram deserimus: Itaque res huc devenit, ut nec inter nos sit ulla reipublicæ disciplina, & viri nos penè pro delectamentis habeant, víxque hominis vocabulo dignentur. Quòd si quà cœpimus pergamus, divinate vos ipsæ quò tandem res sit evasura: vereor enim verba sinistri ominis eloqui. Ut dignitatem nostram negligamus, certè incolumitas debet esse curæ. At sapientissimus ille rex scriptum reliquit, *Ibi demum esse salutem, ubi* Prov. 12.

multa

multa consilia. Habent Episcopi suas synodos, habent monachorum greges sua conciliabula, habent milites suas stationes, habent fures sua conventicula, denique habet & formicarum gens suos congressus. Solæ omnium animantium mulieres nunquam coimus. *Ma.* Sæpius quàm decet. *Co.* Nondum interloquendi tempus est. Sinite me perorare; dabitur singulis dicendi locus. Neque novum est quod facimus, vetus exemplum revocamus. Siquidem ante annos mille trecentos, nisi fallor, Heliogabalus Cæsar laudatissimus---*Pe.* Qui laudatissimus, quem unco tractum in cloacam projectum esse constat? *Co.* Rursus interpellor. Si quem hâc ratione probamus aut improbamus, malum dicemus Christum, quòd in crucem suffixus sit; pium Domitium, quòd domi sit mortuus. Atqui nihil objicitur Heliogabalo atrocius, quàm quòd sacrum ignem, qui à Vestalibus servabatur, in terram abjecerit; quódque domi in (*a*)larario Mosen habuerit & Christum, quem illi contumeliæ causâ Chrestum vocabant. Is igitur Heliogabalus instituit, ut quemadmodum Imperator cum suis habebat senatum, in quo de rebus communibus consultaret; ità haberet & mater illius Augusta senatum suum, in quo de fœmineæ gentis negotiis tractaretur, quem viri vel jocandi vel discernendi gratiâ Senatulum vocabant. Hoc exemplum tot jam seculis intermissum res ipsa jamdudum monet nos instaurare. Nec ullum moveat quòd Paulus Apostolus vetat mulierem loqui in cœtu, quam ille vocat Ecclesiam. De cœtu virorum loquitur, hic cœtus est muliebris. Alioqui si semper tacendum erat fœminis, in quem usum natura dedit nobis & linguas non minùs expeditas quàm sunt virorum, & vocem non minùs sonoram? quanquam illi sonant raucius, ac propiùs referunt asinos, quàm nos. Verùm illud oportet nobis omnibus esse curæ, ut eâ gravitate tractemus hoc negotium, nè rursus viri Senatulum appellent; aut fortasse probrosius aliquod nomen excogitent, ut solent in nos libenter esse dicaces. Quanquam si liceat illorum comitia veris æstimare, plus quàm muliebria videri possint. Videmus monarchas tot jam annis nihil aliud quàm belligerare: inter theologos, sacerdotes, episcopos, & populum nihil convenire: quot homines, tot sententiæ; & in his ipsis plus quàm muliebris est inconstantia. Nec civitati cum civitate, nec vicino cum vicino concordia est. Si nobis essent traditæ rerum habenæ, aliquantò, ni fallor, tolerabiliùs haberent res humanæ. Non est fortasse fœminei pudo-

(*a*) Sacrarium domesticum in quo Lares & dii peculiares adorabantur. Quod autem hîc Heliogabalo attribuitur, Lampridius Alexandro Severo adscribit.

pudoris tantis proceribus tribuere stultitiam : at fas est, opinor, recitare quod scripsit Solomon Proverbiorum capite decimotertio, *Inter superbos semper jurgia sunt ; qui autem agunt omnia cum consilio, reguntur sapientiâ.* Sed nè vos longiore morer procemio, uti singula gerantur ordine, decenter & sine tumultu, primo loco tractandum erit quæ debeant interesse consilio, quæ submovenda sint. Nam immodica turba tumultus est veriùs quàm consilium : & paucorum consessus habet quiddam tyrannicum. Huc ergò censeo nullam recipiendam virginem, eò quòd incidant permulta quæ non decet illas audire. *Ju.* At quo signo dignoscas virgines ? An pro virginibus habebuntur quæcunque coronam gestant ? *Co.* Non. At nuptas tantùm recipiendas censeo. *Ju.* Et inter nuptas virgines sunt, quæ maritos habent eunuchos *Co.* Sed tribuatur hoc honoris conjugio, ut nuptæ pro mulieribus habeantur. *Ju.* Alioqui si non excludimus nisi virgines erit immensa turba, nec multum decrescet numero. *Co.* Excludentur & plùs quàm ter nuptæ. *Ju* Quamobrem? *Co.* Quoniam illis velut emeritis debetur missio. Idem censeò de septuagesimum annum egressis. Statuendum nè qua nominatim de viro suo loquatur petulantiùs ; in genere fas sit, sed eâ moderatione, nè quid minis. *Ca.* Qui minùs hic liberè de viris liceat dicere, cùm ipsi de nobis nusquam non loquantur ? Meus Titius, si quando studet esse conviva festivior, narrat quid mecum noctu egerit, quid dixerim ; neque raro multa solet affingere. *Co.* Si velimus fateri verum, nostra dignitas pendet à viris : eos si traducimus, quid aliud quàm nos ipsas dehonestamus ? Quanquam autem habemus non paucas justæ querimoniæ causas, tamen, expensâ rerum omnium summâ, nostra potior est quàm illorum conditio. Illi dum quærunt rem, per omnes terras ac maria volitant, non sine capitis discrimine : illi, si bellum incidat, excitantur buccinâ, ferrei stant in acie, dum nos domi sedemus tutæ : Si quid committunt adversus leges, graviùs in illos animadvertitur, nostro sexui parcitur. Denique magna ex parte in nobis situm est ut commodos habeamus maritos. Restat ut de consessûs ordine statuatur, nè nobis eveniat quod frequenter usu venit regum, principum ac pontificum oratoribus, qui in conciliis totos tres menses litigant antequam possint considere. Itaque censeo primum esse debere nobilium ordinem, & in his præcedent quæ quatuor habent nobilitatis partes ;

Mulier in meliori statu quàm est vir.

proximæ

proximæ quæ tres, deinde quæ duas, postremæ quæ unam, postremò quæ dimidiatam. Et in singulis ordinibus locus ex antiquitate designabitur. Nothæ in suo quoque ordine extremum tenebunt locum. Alter consessus erit plebeiarum. In hoc primas tenebunt quæ copiosiorem sobolem enixæ sunt. Inter pares litem dirimet ætas. Tertius erit earum quæ nondum pepererunt. *Ca.* Quò mittis viduas? *Co.* Commodè mones. Istis locus dabitur in medio matrum, si modò liberos habent habuerintve. Steriles extremum obtinebunt locum. *Ju.* Quem locum designas sacerdotum ac monachorum uxoribus? *Co.* De his proximo consessu deliberabimus. *Ju.* Quid de his quæ corpore faciunt quæstum? *Co.* Non patiemur hunc senatum admixtu talium inquinari. *Ju.* Quid de concubinis? *Co.* Istarum non simplex est genus, de quibus per otium tractabitur. Adjiciendum est, quomodo fieri debeat senatusconsultum, punctisne, an calculis, an suffragiis vocalibus, an porrectis digitis, an discessione. *Ca.* In calculis dolus est, quemadmodum & in punctis: si pedibus eatur in sententiam, quoniam vestes longas gerimus, nimium movebimus pulveris: optimum igitur, utì voce pronunciet unaquæque quod sentit. *Co.* At difficile est numerare voces. Deinde cavendum nè fiat pro concilio convitium. *Ca.* Nihil fiet absque notariis, nè quid possit excidere. *Co.* Ità quidem consultum est numero. Sed quibus modis excludes (*a*) convitium? *Ca.* Ne qua loquatur nisi rogata, & suo ordine. Quæ secus fecerit, è senatu movebitur. Tum si qua quid effutierit eorum quæ hìc aguntur, silentio plectetur triduano. *Co.* Hactenus de ratione tractandi. Nunc accipite quibus de rebus consultandum sit. Primam oportet esse curam dignitatis: ea potissimùm sita est in cultu; cujus rei tantus est neglectus, ut hodie vix agnoscas discrimen inter nobilem & plebeiam, inter nuptam & virginem aut viduam, inter matronam & meretricem. Adeò sublatus est pudor, ut quidvis usurpent quælibet. Videre est plus quàm plebeias, ac loci planè sordidi, vestiri holosericis, undulatis, florulentis, virgatis, byssinis, aureis, argenteis, pellibus zebellinis, Madauricis, cùm interim maritus domi consuat calceos. Digitos habent smaragdis & adamantibus onustos; nam uniones nunc vulgò fastidiuntur: nè quid querar de succinis, & coraliis, & crepidis inauratis. Satis erat tenuibus, in honorem sexûs, cingulis uti sericis, ac fimbrias vestium serico limbo decorare: nunc geminum est malum; & res familiaris extenuatur, & ordo, qui dignitatis est custos, con-

(*a*) Convitium iurisconsulti dictum putant quasi convocium.

confunditur. Si (*a*) pilentis & lecticis eboratis ac bysso tectis vehuntur plebeiæ, quid reliquum est nobilibus ac potentibus? Et si vix equiti nupta caudam trahit ulnarum quindecim, quid faciet Ducis aut Comitis uxor? Atque hæc res hoc est intolerabilior, quòd mirâ temeritate subindè mutamus cultum. Pridem è porrectis à vertice cornibus pendebant linteamina. Hoc ornatu fœminæ principes discernebantur à plebeiis. Illæ, nè quid conveniret, sumpserunt pilea, foris ostentantia pelles albas nigris maculis variegatas. Statim vulgus arripuit. Rursus mutato cultu sumpserunt (*b*) flammea è nigra bysso. Id fœminarum vulgus non solùm ausum est imitari, verùm etiam addiderunt fimbrias aureas; denique & gemmas. Olim nobilium erat, à fronte atque à temporibus revulsis pilis in verticem capillos cogere. Non diu licuit, mox quælibet æmulatæ sunt. Tandem demiserunt crines in frontem: protinus & hoc imitatæ sunt plebeiæ. Solæ nobiles olim habebant laterones & anteambulones, & ex his unum delicatum qui surrecturæ manus porrigeret, qui lævam incedentis brachio dextero fulciret: nec hoc honoris concedebatur nisi bene nato. Nunc ut passim id faciunt matronæ, ità quoslibet ad hoc officii recipiunt, quemadmodum ad gestandam à tergo caudam. Item olim solæ nobiles salutabant osculo, nec quemvis ad osculum recipiebant, imò nè dextram quidem porrigebant quibuslibet. Nunc qui corium olent irruunt ad osculum fœminæ quæ scutum habet plenæ nobilitatis. Ne in conjugiis quidem habetur ulla dignitatis ratio. Patriciæ nubunt plebeiis, plebeiæ patriciis, ità nascuntur nobis hybridæ. Nec ulla tam obscuro loco nata est, quæ metuit adhibere (*c*) fucos omnes nobilium; cùm plebeiis sufficere deberet aut flos recentis cervisivæ, aut succus recens ab arbore detracti corticis, aut si quid aliud parvo parabile: purpurissam, cerussam, stibium, reliquósque colores elegantiores oportebat claris fœminis relinquere. Jam in conviviis, in publico incessu, quàm nullus ordo? Sæpe fit ut negotiatoris uxor dedignetur utroque parente nobili cedere. Res igitur ipsa jamdudum hortatur, ut hisce de rebus aliquid certi statuamus. Atqui hæc inter nos facilè poterunt transigi, quoniam non nisi ad fœmineum pertinent genus. Est autem & quod cum viris agamus, qui nos submovent ab omni dignitate, ac tantùm non pro lotricibus & cocis habent, ipsi res omnes pro suo gerunt arbitratu. Concedemus igitur illis magistratus publicos, ac bellicæ rei curam. Quis hoc ferat, quòd

(*a*) Vehiculi genus apud Livium, quo matronæ per urbem vehebantur.

(*b*) Ornamenta capiti, quæ, ut Varroni placet, lintea fuere, & cujuslibet fœminæ.

(*c*) Color adcititius, quo fœminæ faciem magis sanè dehonestant quàm honestant.

quòd in clypeo semper uxoris insignia lævum habent latus, etiamsi tribus partibus superet viri nobilitatem? Deinde par est, ut in elocandis liberis etiam mater habeat jus suffragii. Et fortassis hoc quoque evincemus, ut vicissim geramus officia publica; duntaxat quæ intra mœnia & sine armis geri possunt. Hæc est summa rerum de quibus mihi videtur operæ pretium consultare. Super his apud se quæque deliberet, ut de singulis fiant senatusconsulta; & si cui vestrûm aliud quippiam in mentem venerit, cras in medium conferat. Conveniemus enim diebus singulis, donec synodum absolverimus. Adhibeantur notariæ quatuor, quæ (a)notis excipiant quicquid dicatur. Præterea quæstoriæ duæ, quæ loquendi potestatem vel faciant vel adimant. Sit hic consessus divinationis loco.

(a) Olim expeditâ scribendi ratione in judiciis res vel singulis literarum notis excipiebantur, quarum etiamnum aliquot extant in libello qui Valerii Probi titulo circumfertur.

ARGUMENTUM.

Colloquium hoc est doctissima desidiæ castigatio, & ad honesta studia incitamentum. Nasicæ jocus, cui ancilla jussu Ennii heri sui dixit herum non esse domi. Philypnus domi post octavam altùm dormiebat, nocturnis conviviis, lusibus & jocis ad mediam usque noctem vigilans. Suadet Nephalius, ut temporiùs relinquat cubile. Aurora diei pars aurea. Sol ideo non lucet, ut homines dormiant. Curanda potiùs anima quàm corpus. Vita hominis vigilia est. In nobis est ut longiorem vitam traducamus. A prandio non est tutum studere. A consuetudine prava desuescendum.

(a) NEPHALIUS, (b) PHILYPNUS.

(a) *Sobrius & vigilans.* (b) Philypnus, *somnicu-losus, somni cupidus.*

Ne. HOdie te conventum volebam, Philypne, sed negabaris esse domi. *Ph.* Non omnino mentiti sunt: tibi quidem non eram, sed mihi tum eram maximé. *Ne.* Quid isthuc ænigmatis est? *Ph.* Nôsti illud vetus proverbium, *Non omnibus dormio.* Nec te fugit ille Nasicæ jocus, cui cùm, Ennium familiarem invisere volenti, ancilla jussu heri negâsset esse domi, sensit Nasica, & discessit. Cæterùm ubi vicissim Ennius, Nasicæ domum ingressus, rogaret puerum num esset intus, Nasica de conclavi clamavit, Non, inquiens, sum domi; cúmque Ennius agnitâ voce dixisset, Impudens, non te loquentem agnosco? Imò tu, inquit Nasica, impudentior, qui mihi ipsi fidem non habeas, cùm ego crediderim ancillæ tuæ. *Ne.* Eras fortassis occupatior. *Ph.* Imò suaviter otiosus. *Ne.* Rursum ænigmate torques. *Ph.* Dicam igitur explanatè, nec aliud dicam ficum quàm ficum. *Ne.* Dic. *Ph.* Altùm dormiebam. *Ne.* Quid ais? Atqui jam præterierat

terierat octava, cùm Sol hoc mense surgat ante quartam. *Ph.* Per me quidem Soli liberum est vel mediâ nocte surgere, modò mihi liceat ad satietatem usque dormire. *Ne.* Verùm isthuc utrùm casu accidit, an consuetudo est? *Ph.* Consuetudo prorsus. *Ne.* Atqui rei non bonæ consuetudo pessima est. *Ph.* Imò nullus somnus est suavior quàm post exortum Solem. *Ne.* Quâ tandem horâ soles lectum relinquere? *Ph.* Inter quartam & nonam. *Ne.* Satìs amplum spatium: vix tot horis comuntur reginæ. Sed unde venisti in istam consuetudinem? *Ph.* Quia solemus convivia, lusus & jocos in multam proferre noctem, id dispendii matutino somno pensamus. *Ne.* Vix unquam vidi hominem te perditiùs prodigum. *Ph.* Mihi parsimonia videtur magìs quàm profusio, interim nec candelas absumo, nec vestes detero. *Ne.* Præpostera sanè parsimonia, servare vitrum ut perdas gemmas. Aliter sapuit ille Philosophus qui rogatus quid esset pretiosissimum, respondit, Tempus. Porrò, cùm constet diluculum esse totius diei partem optimam, tu quod in re pretiosissima pretiosissimum est gaudes perdere. *Ph.* An hoc perit quod datur corpusculo? *Ne.* Imò detrahitur corpusculo, quod tum suavissimè afficitur maximéque vegetatur cùm tempestivo moderatóque somno reficitur, & matutinâ vigiliâ corroboratur. *Ph.* Sed dulce est dormire. *Ne.* Quid esse potest dulce nihil sentienti? *Ph.* Hoc ipsum dulce est, nihil sentire molestiæ. *Ne.* Atqui isto nomine feliciores sunt qui dormiunt in sepulchris. Nam dormienti nonnunquam insomnia molesta sunt. *Ph.* Aiunt eo somno maximè saginari corpus. *Ne.* (a) Ista glirium sagina est, non hominum. Rectè saginantur animalia quæ parantur epulis: homini quorsum attinet accersere obesitatem, nisi ut graviore sarcinâ onustus incedat? Dic mihi, si famulum haberes, utrùm obesum malles, an vegetum & ad omnia munia habilem? *Ph.* Atqui non sum famulus. *Ne.* Mihi sat est quòd ministrum officiis aptum malles quàm bene saginatum. *Ph.* Planè mallem. *Ne.* At Plato dixit *Animum hominis hominem* esse, Corpus nihil aliud est quàm domicilium aut instrumentum. Tu certè fateberis, opinor, animum esse principalem hominis portionem, corpus animi ministrum. *Ph.* Esto, si vis. *Ne.* Cùm tibi nolles ministrum abdomine tardum, sed agilem malles & alacrem, cur animo paras ministrum ignavum & obesum? *Ph.* Vincor veris. *Ne.* Jam aliud dispendium accipe: ut animus longè præstat corpori, ita fateris opes animi longè præcellere bona corporis. *Ph.* Probabile dicis. *Ne.* Sed inter animi bona

(a) Varro rationem tradit saginandi glires, in Re rustica.

bona primas tenet sapientia. *Ph.* Fateor. *Ne.* Ad hanc parandam nulla diei pars utilior quàm diluculum, cùm Sol novus exoriens vigorem & alacritatem adfert rebus omnibus, discutítq; nebulas è ventriculo exhalari consuetas, quæ mentis domicilium solent obnubilare. *Ph.* Non repugno. *Ne.* Nunc mihi supputa quantum eruditionis tibi parare possis quatuor illis horis quas somno intempestivo perdis. *Ph* Profectò multum. *Ne.* Expertus sum, in studiis plus effici unâ horâ matutinâ quàm tribus pomeridianis, ídque nullo corporis detrimento. *Ph.* Audivi. *Ne.* Deinde illud reputa, si singulorum dierum jacturam in summam conferas, quantus sit futurus cumulus. *Ph.* Ingens profectó. *Ne.* Qui gemmas & aurum temere profundit, prodigus habetur, & tutorem accipit: hæc bona tantò pretiosiora qui perdit, nonne multò turpiùs prodigus est? *Ph.* Sic apparet, si rem rectâ ratione perpendamus. *Ne.* (*a*) Jam illud expende quod scripsit Plato, *nihil esse pulchrius, nihil amabilius sapientiâ; quæ si corporeis oculis cerni posset, incredibiles sui amores excitaret.* *Ph.* Atqui Illa cerni non potest. *Ne.* Fateor, corporeis oculis. Verùm cernitur oculis animi, quæ pars est hominis potior. Et ubi amor est incredibilis, ibi summa vuluptas adsit oportet, quoties animus cum tali amica congreditur. *Ph.* Verisimile narras. *Ne.* I nunc (*b*) & somnum, mortis imaginem, cum hac voluptate commuta, si videtur. *Ph.* Verùm interim pereunt nocturni lusus. *Ne.* Bene pereunt, quæ pejora melioribus, inhonesta præclaris, vilissima pretiosissimis permutantur. Bene perdit plumbum qui illud vertit in aurum. Noctem natura somno tribuit; Sol exoriens cùm omne animantium genus, tum præcipuè hominem, ad vitæ munia revocat. *Qui dormiunt*, inquit Paulus, *nocte dormiunt; & qui ebrii sunt, nocte ebrii sunt.* Proinde quid turpius, quàm cùm omnia animantia cum Sole expergiscantur, quædam etiam illum nondum apparentem, sed adventantem, cantu salutent, cùm Elephantus Solem orientem adoret, hominem diu post Solis exortum stertere? Quoties aureus ille splendor illustrat cubiculum tuum, nonne videtur exprobrare dormienti, " Stulte, quid optimanm vitæ " tuæ partem gaudes perdere? Non in hoc luceo, ut abditi " dormiatis, sed ut rebus honestissimis invigiletis. Nemo lu" cernam accendit ut dormiat, sed ut aliquid operis agat: & " ad hanc lucernam omnium pulcherrimam nihil aliud quàm " stertis? *Ph.* Bellè declamas. *Ne.* Non bellè, sed veré. Age, non dubito quin frequenter audiveris illud Hesiodi, *Sera in fundo*

(*a*) Imitatus est locum Cic. ex Plat. lib. 1. Offic.

(*b*) Alludit ad carmen Ovid. *Stulte, quid est somnus gelidæ nisi mortis imago?*

fundo parsimonia. *Ph.* Frequentissimé. Nam in dolii medio vinum est optimum. *Ne.* Atqui in vita prima pars, nimirum adolescentia, est optima. *Ph.* Profectò sic est. *Ne.* At diluculum hoc est diei, quod adolescentia vitæ. An non igitur stultè faciunt qui adolescentiam nugis, matutinas horas somno perdunt? *Ph.* Sic apparet. *Ne.* An est ulla possessio quæ cum hominis vita sit conferenda? *Ph.* Nè universa quidem (*a*) Persarum gaza. *Ne.* Annon vehementer odisses hominem, qui tibi vitam posset ac vellet malis artibus ad annos aliquot decurtare? *Ph.* Illi mallem ipse vitam eripere. *Ne.* Verùm pejores ac nocentiores arbitror, qui sibi volentes reddunt vitam breviorem. *Ph.* Fateor, si qui tales reperiantur. *Ne.* Reperiantur? imò id faciunt omnes tui similes. *Ph.* Bona verba. *Ne.* Optima. Sic tuo animo reputa; nonne videtur rectissimè dixisse Plinius, *Vitam esse vigiliam, & hoc pluribus horis hominem vivere, quò majorem temporis partem impenderit studiis?* Somnus enim mors quædam est. (*b*) Unde ab inferis venire fingitur, & ab (*c*) Homero *mortis germanus* dictus est. Itaque quos somnus occupat, nec inter vivos nec inter mortuos censentur; sed tamen potiùs inter mortuos. *Ph.* Ita videtur omnino. *Ne.* Nunc mihi rationem subducito, quantam vitæ portionem sibi resecant qui singulis diebus tres aut quatuor horas perdunt somno. *Ph.* Video summam immensam. *Ne.* Nonne pro Deo haberes Alchymistam qui posset decem annos vitæ summæ adjicere, & provectiorem ætatem ad adolescentiæ vigorem revocare? *Ph.* Quidni habeam? *Ne.* Sed hoc tam divinum beneficium ipse tibi præstare potes. *Ph.* Qui sic? *Ne.* Quia mane diei est adolescentia, usque ad meridiem fervet juventus, mox virilis ætas, cui succedit pro senecta vesper, vesperam excipit occasus, velut diei mors. *Magnum* autem *vectigal parsimonia* est, sed nusquam magis quàm hîc. Annon igitur ingens lucrum sibi adjunxit qui magnam vitæ partem, eámque optimam, perdere desiit? *Ph.* Vera prædicas. *Ne.* Proinde videtur admodum impudens eorum querimonia, qui naturā accusant quòd hominis vitam tam angustis spatiis finierit, cùm ipsi ex eo quod datum est sibi sponte tantùm amputent. Satis longa est cuique vita, si parcè dispensetur. Nec mediocris profectus est, si quis suo quæque tempore gerat. A prandio vix semihomines sumus, cùm corpus cibis onustum aggravat mentem: nec tutum est spiritus ab officina stomachi concoctionis officium peragentes ad superiora evocare, à cœna multò minus. At matutinis horis homo

(*a*) Persarum divitiæ & luxus multorum literis celebratus est.

(*b*) Certam Poetæ fingunt regiam Somni apud inferos esse, ut Ovid. Transformat. lib. 2.

(*c*) Versus Homeri sic habet, Ἔνθ' ὕπνῳ σύμβλητο κασιγνήτῳ θανάτοι.

totus est homo, dum habile est ad omne ministerium corpus, dum alacer viget animus, dum omnia mentis organa tranquilla sunt ac serena, dum (a) *auræ divinæ*, ut ait ille, *particula* spirat, & sapit originem suam, & rapitur ad honesta. *Ph.* Eleganter tu quidem concionaris. *Ne.* Apud Homerum audit Agamemnon, opinor, (a) Οὐ χρὴ παννύχιον εὕδειν βουληφόρον ἄνδρα. Quanto turpius est tantam diei partem somno perdere? *Ph.* Verum, sed βουληφόρῳ. Ego non sum dux exercitûs. *Ne.* Si quid aliud charius est quàm ipse tibi, nè quid te moveat Homeri sententia. Faber ærarius ob vile lucellum surgit ante lucem; & nos amor sapientiæ non potest expergefacere, ut saltem Solem ad lucrum inæstimabile evocantem audiamus? Medici non ferè dant pharmacum nisi diluculo; illi nôrunt horas aureas, ut subveniant corpori: nos eas non novimus, ut locupletemus ac sanemus animum? Quòd si hæc leve pondus habent apud te, audi quid apud Solomonem loquatur illa cœlestis sapientia, *Qui manè*, inquit, *vigilaverint ad me*, *invenient me*. Jam in mysticis Psalmis quanta matutini temporis commendatio? *Manè* Propheta *extollit Domini misericordiam*; *manè exauditur vox ejus*; *manè* illius *deprecatio prævenit Dominum*. Et apud Lucam Evangelistam populus sanitatem ac doctrinam expetens à Domino, manè ad illum confluit. Quid suspiras, Philypne? *Ph.* Vix lachrymas teneo; cùm subit quantam vitæ jacturam fecerim. *Ne.* Supervacaneum est ob ea discruciari quæ non revocari, sed tamen posterioribus curis sarciri possunt. Huc igitur incumbe potiùs quàm ut præteritorum inani deploratione futuri quoque tempois jacturam facias. *Ph.* Bene mones: sed me jam sui juris fecit diutina consuetudo. *Ne.* Phy! *Clavus clavo pellitur*, consuetudo consuetudine vincitur. *Ph.* At durum est ea relinquere quibus diu assueveris. *Ne.* Initio quidem; sed eam molestiam diversa consuetudo primùm lenit, mox vertit in summam voluptatem, ut te brevis molestiæ non oporteat pœnitere. *Ph.* Vereor ut succedat. *Ne.* Si septuagenarius esses, non retraherem te à solitis; nunc vix decimum septimum, opinor, annum egressus es. Quid autem est quod ista ætas non possit vincere, si modò adsit promptus animus? *Ph.* Equidem aggrediar, conabórque ut ex (b) Philypno fiam (c) Philologus. *Ne.* Id si feceris, mi Philypne, sat scio, post paucos dies & tibi seriò gratulaberis, & mihi gratias ages qui monuerim.

(a) Hor. Poet.

(a) Id est, *Haud decet in totam consultum stertere noctem.*

Prov. 2.

Psal. 58, 59, 87.

Luc. 6.

(b) *Somnolento.*

(c) *Sermonis amator.*

AGRUMENTUM.

(a) Νηφάλιον Συμπόσιον Symbola & argumenta literaria exquisitissima profert. Phocionis patientia. Aristidis justitia: Ostracismo pellitur: magna illius patientia. Socrates vir patientissimus. Modus vincendi injurias. Catonis patientia. Diogenes quomodo ultus esset inimicum. Phocionis dictum, cùm virum improbum suo defendisset patrocinio. Demochares nepos Demosthenis Philippum Macedonem indignè tractat. Modus honestam famam acquirendi. Facetum responsum Lacenæ cujusdam in auctione vendendæ. Moderatio Philippi Macedonis, cùm tres insignes felicitates ei eodem obtigissent die.

(a) Id est sobrium, sive abstemium convivium.

ALBERTUS, BARTHOLINUS, CAROLUS, DIONYSIUS, ÆMILIUS, FRANCISCUS, GYRALDUS, HIERONYMUS, JACOBUS, LAURENTIUS.

Al. VIdistine unquam hoc horto quicquam amœnius? *Ba.* Vix opinor in insulis fortunatis esse quicquam jucundius. *Ca.* Planè mihi videor videre Paradisum cui custodem cultorémque Deus præfecerat Adam. *Di.* Hîc vel Nestor vel Priamus posset repubescere. *Fr.* Imò vel mortuus reviviscere. *Gy.* Adderem lubens, si quid possem, tuæ hyperbolæ. *Hi.* Profectò miris modis arrident omnia. *Ja.* Oportet hunc hortum aliquâ compotatiunculâ dedicare. *La.* Rectè monet noster Jacobus. *Al.* Talibus mysteriis jam olim initiatus est hic locus. Verùm scitote nihil hîc esse unde vobis merendam exhibeam, nisi placet *(b)* ἄοινος compotatio: lactucas apponam absque sale, aceto & oleo; vini guttula non est, nisi quod gignit hic puteus. Nè panis quidem adest aut poculū, & ea est anni pars quæ magis pascit oculos quàm ventrem. *Ba.* Sed habes tabulas lusorias, habes sphæras; lusu dicabimus hortum, si minùs licet convivio. *Al.* Quoniam tam belli homunculi convenimus, habeo quiddam quod vel lusum vel convivium possis dicere, meâ sententiâ multò dignius ad hunc hortum initiandum. *Ca.* Quodnam? *Al.* Suum quisque Symbolum conferat; non deerit lautum, nec minùs suave convivium. *Æm.* Quid adferemus, qui vacui huc venerimus? *Al.* Vacui, qui tantum opum circumferatis in pectore? *Fr.* Exspectamus quid velis. *Al.* Proferat in medium quod quisque per hanc hebdomadam legit elegantissimum. *Gy.* Rectè mones; nihil vel hujusmodi conviviis, vel te convivatore, vel hoc loco dignius. Te hujus consilii ducem sequemur omnes. *Al.* Nil recuso, si vobis ità videtur. Hodie vehementer delectavit animum meum in homine non Christiano tam Christiana sententia. Phocion enim, quo vix

(b) Id est, absque vino.

Phocionis patientia.

vix alius apud Athenienses fuit vir sanctior publicæque utilitatis studiosior, cùm per invidiam damnatus, esset bibiturus cicutam, rogatus ab amicis, quid vellet etiamnum mandari filiis suis; *Nè hujus*, inquit, *injuriæ velint unquam meminisse. Ba.* Tam insignis patientiæ exemplum vix hodiè reperias inter Dominicanos & Franciscanos. Itaque simile referam, quando par non possum Aristides Phocioni simillimus erat, moribus incorruptissimis, adeò ut vulgus illi *Justi* tribueret cognomen. Ob hujus cognominis invidiam, vir optimè de Republica meritus (*a*) ostracismo populi jussus est vertere solum. Posteaquam intellexerat populum non alia re offensum quàm Justi cognomento, cùm alioqui rem semper expertus esset sibi salutarem, paruit æquo animo. In exilio rogatus ab amicis, quid precaretur ingratissimæ civitati; *Nihil aliud*, inquit, *nisi tantam rerum prosperitatem, ut illis nunquam in mentem veniat Aristides. Ca.* Mirum si Christianos non pudet sui, ad quamvis levem injuriam excandescentes, ac vindictam per fas nefásque molientes. Tota Socratis vita nihil aliud mihi videtur quàm temperantiæ ac tolerantiæ exemplum. Sed nè planè sim (*b*) asymbolos, unũ referã quod mihi præ cæteris arrisit. Eunti publicâ viâ improbus quispiam colaphum impegit: Cùm id tacitus ferret Socrates, amici quidam hortati sunt ad ultionem: At ille, *Quid percussori faciam?* inquit. *Voca*, inquiunt, *in jus. Ridiculum*, inquit: *si me asinus calcibus percussisset, num vobis authoribus asinum in jus traham?* significans improbum scurram nihilo potiorem asino; & infimi animi esse, non posse ferre contumeliam ab homine vecordi quam ferret ab animali bruto. *Di.* Pauciora sunt in Romanis annalibus exempla moderationis, nec ea perinde insignia. Neque enim opinor magnam habere laudem tolerantiæ, si quis parcat devictis, & debellet superbos. Non arbitror tamen indignum memoratu, quòd Cato senior, cùm Lentulus quidam in os illi sputum & oris purulentiam injecisset, nihil aliud responderit quàm, *Posthac habeo quod illis respondeam qui negant tibi esse os.* Os autem Latinis habere negantur quos nihil pudet. Itaque jocus est ex ambiguo. *Æm.* Aliis arrident alia: mihi inter Diogenis dicta, præclara quidem omnia, nihil magis adblanditur quàm quòd roganti cuidã, quo pacto maximè possit ulcisci inimicum, *Si teipsum*, inquit *quàm maximè probum & honestum virum præstiteris.* Demiror quis Deus illi talis cogitationes miserit in mentem. Videmus autem & Aristotelis dictum valde consentaneum Paulino dogmati; qui rogatus à

(*a*) Suffragiorum quoddam genus, quod per calculos ac tabas ferebatur; in hoc repertum, ut per id cives qui vel opibus immodicis, vel nobilitate, vel aliâ quâvis insigni virtute, multi. udinis invidiam in se provocassent, in exilium decennale relegarentur.

(*b*) Qui nihil conferi.

quodam, *quid fructûs sua illi Philosophia attulisset*; *Ut meâ*, inquit, *sponte ea faciam quæ plerique legum metu coacti faciunt*. Docet enim Paulus, eos quos afflavit Christiana Charitas non esse Legi obnoxios, eò quòd plus præstant suapte sponte quàm Lex metu pœnæ possit extorquere. *Fr.* Christus Judæis obmurmurantibus, quòd cum publicanis & peccatoribus haberet etiam mensæ familiaritatem, respondit, Matth. 9.
Non esse opus medico iis qui rectè valerent, sed qui minùs Marc. 2.
essent prosperâ valetudine. Non abhorret hinc quod apud Luc. 5.
Plutarchum dixit Phocion, qui cùm reprehenderetur quòd homini illaudato improbóque patrocinatus esset in judicio, non minùs festiviter quàm clementer, *Quidni*, inquit, *quando nemo probus indiget tali patrocinio? Gy.* Et istud Christianæ bonitatis exemplum est, ad exemplum æterni Patris, & pro-
bis & improbis quantum licet benefacere, qui *Solem suum* Matth. 5.
oriri jubet, non solùm piis, sed etiam impiis. Verùm admirabilius forsitan erit in rege moderationis exemplum. Cùm Demochares, Demosthenis nepos, Atheniensium nomine legatione fungeretur apud Philippum Macedonum Regem, & impetratis quæ volebat à Rege dimitteretur, humaniter interrogante si quid præterea vellet; *Ut teipsum suspendas*, inquit Demochares. Vox impotens odium arguebat; Rex erat, & bene meritus in quem jaciebatur convitium, nec tamen incanduit; tantùm ad collegas conversus, *Vos*, inquit, *hæc renunciate populo Atheniensi, quò re cognitâ judicet utrum nostrûm existimet præstantiorem, me, qui hæc patienter audierim, an istum qui hæc dixit*. Ubi nunc sunt orbis monarchæ, qui se diis pares putant, & ob verbum inter pocula dictum atrocia bella concitant? *Hi.* Magnos impetus habet gloriæ sitis, multósque transversos agit hic affectus. Ex eorum numero quidam Socratem interrogabat, quâ viâ sibi posset compendio honestissimam comparare famam? *Si talem*, inquit, *præstiteris teipsum, qualis haberi vis. Ja.* Profectò non video quid dici possit vel brevius vel absolutius. Fama non est affectanda, sed ea virtutem ultro comitatur, quemadmodum improbitatem infamia. Vos admiramini viros; mihi puella Lacæna placuit, quæ cùm in auctione venderetur, licitator quidam adiit illam, *Quid?* inquiens, *num proba futura es, si te mercatus fuero*; *Etiam*, inquit illa, *si tu non fueris mercatus*. Indicans sese non in cujusquam gratiam probitatem servare, sed suopte ingenio virtutem ipsius gratiâ sectari, quod *virtus ipsa sui pretium est. La.* Masculam sanè vocem edidit puella. Cæterùm insignè

 mihi

mihi videtur exemplum adverſus fortunam quamlibet blandientem conſtantiæ, quòd cùm Philippo Macedonum Regi tres eximiæ felicitates eodem die nunciarentur, quòd in Olympiis viciſſet, quòd dux exercitûs Parmenion prælio ſuperâſſet Dardanos, quòd uxor Olympias ipſi filium eſſet enixa, ſublatis in cœlum manibus precatus eſt, ut *Deus tantam proſperitatem pateretur levi quopiam infortunio expiari. Al.* Hodie nulla eſt tanta proſperitas cujus invidiam metuit quiſpiam; ſed perinde jactant, ſi quid ſucceſſerit, quaſi vel mortua vel ſurda eſſet Nemeſis. Hæc merenda ſi vobis placet, hic hortulus eam vobis quoties volueritis exhibebit, quem hoc colloquio non minùs jucundo quàm frugifero dicâſtis. *Ba.* Profectò nec Apitius potuiſſet diſcũ ſuaviorem apponere. Q[illegible]nos expectabis frequenter, modò boni conſulas quod [illegible] attulimus; non quæ digna erant tuis auribus, ſed quæ non præmeditatis venerunt in mentem. Meditati lautiora proferemus. *Al.* Hoc eritis gratiores.

ARGUMENTUM.

Ars notoris vanam magnificæ cujuſdam libri pollicitationis jactantiam irridet, literarum diſciplinarúmque cognitionem in quatuordecim diebus pollicentis. Præſtantiſſima ratio & methodus ad artes compendiaria eſt, 1. Amare ſtudia. 2. Mirari. 3. Obſervare honorem viris eruditis habitum. Quibus memoria eſt parùm tenax, ii tanto obnixius ſtudere debent. Prima ſit cura rem penitus intelligere; 2. tecum repetere; 3. cicurare animum ut cogitationi poſſit reſiſtere, animus enim volubilis ineptus eſt literis; 4. verſari inter doctos. In ſumma, Cura, amor, & aſſiduitas ſunt optima. Ars memorativa.

DESIDERIUS, ERASMUS.

De QUomodo ſuccedunt tua ſtudia, Eraſmi? *Er.* Muſis, ut apparet, parùm faventibus: ſed feliciùs ſuccederent ſi quiddam abs te queam impetrare. *De.* Nihil non impetrabis, modò ſit in rem tuam. Dic tantùm quid rei ſit. *Er.* Non dubito quin nihil ſit artium reconditarum quod te fugiat. *De.* Utinam vera prædices. *Er.* Audio artẽ eſſe quandam notoriam, quæ hoc præſtet, ut homo minimo negotio perdiſcat omnes diſciplinas liberales. *De.* Quid audio? Vidiſti codicem? *Er.* Vidi, ſed vidi tantùm, quòd non eſſet doctoris copia. *De.* Quid continebat liber? *Er.* Varias animantium formas, draconum, leonum, leopardorũ, varióſque circulos, & in his diſcriptas voces, partim Græcas, partim Latinas, partim Hebraicas, aliáſque barbaricarum linguarum. *De.* Intra quot dies pollicebatur titulus diſciplinarum cognitionem? *Er.* Intra quatuordecim. *De.* Magnifica ſanè pollicitatio: ſed noſti ne quemquam per iſtam artem notoriam

evaſiſſe

evasisse doctum? *Er.* Nequaquam. *De.* Neque quisquam alius vidit unquam, aut visurus est, nisi posteaquam viderimus aliquem per alchymisticam evasisse divitem. *Er.* Non ergò vera est? Equidem optârim artem esse veram. *De.* Fortasse quòd pigeat literas tantis sudoribus emere. *Er.* Scilicet. *De.* Atqui sic visum est superis. Opes istas vulgares, aurum, gemmas, argentum, palatia, regnum nonnunquam largiuntur ignavis & immerentibus; sed quæ veræ sunt opes, ac propriè nostræ sunt, voluerunt parari laboribus. Nec oportet nobis videri molestum laborem quo res tanta paratur, cùm cernamus plurimos homines per horrenda discrimina, per non æstimandos sudores eluctari ad res temporarias & planè viles, si ad eruditionem conferantur; nec tamen semper assequuntur quod ambiunt. Et habent studiorum labores multum admistum mellis, si paululùm in ea processeris. Jam in te bona ex parte situm est ut magnam tædiorum partem amputes. *Er.* Quonam pacto? *De.* Primùm, ut animum inducas amare studia: deinde, ut ea mireris. *Er.* Quibus rationibus hoc fiet? *De.* Contemplare quàm multos ditârint, quàm multos ad summam dignitatem, authoritatémque provexerint literæ: simúlque tecum considera quantum intersit inter hominem & pecudem. *Er.* Probè mones. *De.* Deinde cicures ingenium tuum oportet, ut possit secum consistere; atque his delectari quæ utilitatem adferunt potiùs quàm voluptatem. Nam quæ per se sunt honesta, etiamsi initio nonnihil habent molestiæ, tamen assuetudine dulcescunt: Ità fiet & ut minùs fatiges præceptorem, & ipse faciliùs percipias, juxta dictum Isocraticum, aureis literis in Frontispicio codicis tui pingendum, (*a*) Ἐὰν ᾖς φιλομαθὴς, ἔσῃ πολυμαθής. *Er.* Satìs adest celeritatis in percipiendo, sed mox effluit quod perceptum est. *De.* Itaque pertusum mihi narras dolium. *Er.* Haud multum aberras à scopo. Sed quid remedii? *De.* Obturanda est rima, nè perfluat. *Er.* Quibus rebus? *De.* Non musco, neque gypso, sed diligentiâ. Qui voces ediscit non intellectâ sententiâ mox obliviscitur; nam verba, ut inquit Homerus, (*b*) πτερόεντα sunt, faciléque avolant, nisi sententiarum pondere librentur. Prima igitur cura sit, ut rem penitus intelligas, dein subindè tecum verses ac repetas; & in hoc cicurandus est, ut dictum est, animus, ut quoties opus est cogitationi possit insistere. Nam si cui mens est adeò sylvestris, ut in hoc cicurari non possit, haudquaquam est idonea literis. *Er.* Isthuc quàm sit difficile plùs satis intelligo.

De.

(*a*) Id est, *si fueris discendi cupidus, multa addisces.*

(*b*) Id est, *alata.* Huc alludit noster Poëta, *Et volat emissum semel irrevocabile verbum.*

De. Quisquis enim habet animum adeò volubilem, ut n
cogitationi possit immorari, nec diu potest audire loqu
tem, nec infigere memoriæ quod didicit. Plumbo po
aliquid imprimi, quòd maneat in loco; aquæ aut argei
vivo, quoniam assiduè fluitat, nihil potest imprimi. Qu
si possis in hoc ingenium tuum mansuefacere cùm assic
verseris inter eruditos, quorum confabulationes quoti
tam multa proferunt digna cognitu, minimo labore dis
quamplurima. *Er.* Profectò sic est. *De.* Nam præter se
mones convivarum, præter quotidiana colloquia, stati
à prandio audis octo lepidissima dicta ex probatissimis a
thoribus selecta, totidem à cœna. Jam mihi supputa quai
tam hæc summam conficiant in singulos menses & anno
Er. Magnificam, si possim meminisse. *De.* Ad hæc, cùi
nihil audias nisi bene latinè loquentes, quid obstat quò mini
intra paucos menses ediscas Latinè, cùm illiterati pueri Gal
licam aut Hispanicam linguam discant exiguo tempori
spatio? *Er.* Sequar tuum consilium, experiárque num possi
hoc ingenium Musarum jugo mansuescere. *De.* Ego aliam ar
tem notoriam non novi quàm curam, amorem & assiduitatem.

ARGUMENTUM.

Invehitur hîc Erasmus in quendam Franciscanum, (quem vocat Merdardum) morlosum planè Theologistam, qui carpserat suam Cantici B. V. Mariæ, viz. Magnificat versionem. Viri hujus personam describit, qui vocaret Erasmum Diabolum. Cavillatur quòd verterat Erasmus, quia respexit Dominus ad humilitatem ancillæ suæ, *cùm V. Maria angelicâ dignitate celsior fiet. Num* vilitas *respondeat* τῇ ταπεινώσει. Respicere ad, *&* adspicere, *quid differant.* Respicere aliquem, *&* respicere ad aliquem. Humilitas *apud Latinos refertur tum ad animum tum ad conditionem. Locus in Col.* 2.18. *explicatur. Sic Jacob.* 1.9,10. *Differentia inter* ταπείνωσιν *&* ταπεινοφροσύνην. *Ipse Cantici tenor declarat* B. *Virginem de sua loqui indignitate: quod Erasmus elegantissimè explicat. Monachorum crassissima ignorantia, qui* vestimentis *dicant pro* vestibus. *Petulantissimi nebulones, quos nec ipsi reges audeant lacessere.*

HILARIUS, LEVINUS.

Hi. Deum immortalem! cujusmodi portenta gignit alitque terra! Usque adeò nihil pudere viros Seraphicos! Existimant, opinor, sese apud fungos, non apud homines, loqui. *Le.* Quid secum murmurat Hilarius? Componit, opinor, versiculos *Hi.* Quàm libens illi blateroni os impurum obturâssem oleto? *Le.* Compellabo hominem. Quid agis, Hilari, parum hilaris? *Hi.* Optimè temet offers, Levine, in quem hanc pectoris ægritudinem evomam. *Le.* In

pelvim

pelvim evomas malim quàm in me. Sed quid est mali? & unde nobis prodis? *Hi.* E concione sacra. *Le.* Quid homini poetæ cum sacris concionibus? *Hi.* A sacris non abhorreo; sed in hanc incidi ità sacram ut Virgilius *auri famem* appellavit *sacram*. At tales rabulæ sunt in causa ut rariùs audiam Ecclesiastas. *Le.* Ubi habita est concio? *Hi.* In summo templo. *Le.* A prandio? Id temporis fere dormitant homines. *Hi.* Utinam illi locuteleio dormissent omnes, vix digno qui concionetur apud anseres. *Le.* Obstreperum est animal anser. Ferunt tamen patriarcham Franciscum aliquando concionatum apud sorores aviculas, à quibus magno silentio sit auditus. Sed age, etiámne sabbato fit concio? *Hi.* Fit in honorem divæ Virginis Matris. Nam die Dominico Christus prædicatur. Decet autem ut priores teneat mater. *Le.* Quod erat thema? *Hi.* Enarrabat Canticum Virginis. *Le.* Argumentum vulgatissimum. *Hi.* Nimirum aptissimum Ecclesiastæ. Nam suspicor illum hoc unum thema didicisse: quemadmodum aiunt inveniri sacerdotes qui nullam (*a*) liturgiam callent nisi pro defunctis unicam. *Le.* Dicatur igitur ille Concionator de Magnificat, aut, si mavis, magnificatius. Sed cujusmodi tandem avis erat, aut quibus ornata plumis? *Hi.* Vulturi non dissimilis. *Le.* Qua tandem ex corte? *Hi.* Franciscana. *Le.* Quid audio? ex tam sancto sodalitio? Fortassis ex illorum degenere genere qui dicuntur Gaudentes, colore fusco, calceis integris, cingulo candente: nec horrent, contremisco referens, nudis digitis contrectare pecuniam. *Hi.* Imò è grege selectissimo illorum qui gaudent Observantes nominari, colore cinericeo, cingulis canabeis, calceis fenestratis, quique citiùs occiderent hominem quàm nudâ cute pecuniam attingerent. *Le.* Nihil mirum est, in rosariis nasci (*b*) cynarrhodum. Sed quis talem histrionem induxit in hoc proscenium? *Hi.* Isthuc magis etiam diceres si vidisses personam Tragicam. Corpore erat vasto, buccis rubentibus, ventre prominente, lateribus gladiatoriis; dixisses athletam esse: & quantum ego divinare queo, biberat in prandio plusquam unum vini sextarium. *Le.* Unde tanta vini copia non tractanti pecuniam? *Hi.* Ex aula regis Ferdinandi singulo quoque die dabantur illi sextarii quatuor. *Le.* O malè collocatam benignitatem! Fortassis erat doctus. *Hi.* Præter effrontem improbitatem & linguam effrænem nihil habebat. *Le.* Quæ res igitur sic imposuit Ferdinando, ut (*c*) bovem adduceret ad ceroma? *Hi.* Ut numero dicam, pietas & regia bonitas. Commendatus erat, ille demittebat

(*a*) Sic musæ sacrum vocant. Est autem liturgia propriè non sacrificium, sed quodvis officium.

(*b*) *Rosa canina* fœtidè olens.

(*c*) Hoc est ad id ad quod inutilis est: Ceroma unguentum dicitur quo olim ungebantur athletæ; Bos autem ad certamina inutilis est.

bat caput in dexterum humerum. *Le.* Sic Christus pendet in cruce. Sed erat concio frequens? *Hi.* Quî potuit esse infrequens Augustæ, in templo celeberrimo, & in tot monarcharum conventu, quos Carolus Cæsar ex universa Germania, ex Italia, ex Hispaniis, ex Anglia eò contraxerat? Quin & eruditi complures aderant in ipsa concione, præsertim ex aula regum. *Le.* Demiror si porcus ille quicquam adferre potuit dignum tali auditorio. *Hi.* At multa se digna protulit. *Le.* Quæ tandem? obsecro. Sed priùs te quæso ut mihi nomen hominis edas. *Hi.* Non expedit. *Le.* Quamobrem? Hilari. *Hi.* Non libet talibus gratum facere. *Le.* Au; gratificatur qui traducit? *Hi.* Illis pro summo beneficio est quocunque modo innotescere. *Le.* Saltem mihi nomen edito tacituro. *Hi.* Merdardum vocant. *Le.* Merdardum illum probè novi. Nimirum is ipse est qui nuper in convivio Erasmum nostrum appellavit diabolum. *Hi.* Rem tenes: sed quod in convivio dixit, tametsi non omnino dixit impune, qui civiliores erant imputabant temulentiæ, & vino censebant inscribendum. *Le.* Sed quid excusationis attulit objurgatus? *Hi.* Negavit se dixisse ex animo. *Le.* Quî potuit ex animo, cui nihil erat mentis aut animi? *Hi.* Sed mihi ac doctis omnibus visum est intolerabile, quòd publicitus, quòd eo in loco, quòd apud tales auditores, denique quòd in tam celebri monarcharum conventu, Merdardus suas merdosas purulentias effuderit. *Le.* Aveo scire quid dixerit. *Hi.* Multa stolidissimè debacchatus est in Erasmum nostrum, quorum hæc erat summa: *His*, inquit, *temporibus exstitit quidam novus doctor*, Erasmus, *lapsa est lingua*, asinus *volebam dicere*; simúlque populo interpretatus est quid Germanicè sonaret *asinus*. *Le.* Rem mirè facetam narras. *Hi.* Itáne facetam? imò fatuam potiùs. *Le.* An non tibi facetum videtur, talem asinum quemquā omnino vocare asinum, nedum Erasmum? Unum istud scio, si Erasmus ipse præsens fuisset, non potuisset à risu temperare. *Hi.* Profectò non minùs refert asinum animi stupore quàm colore vestis. *Le.* Neque arbitror in tota Arcadia esse ullum asinum usque adeò asinum, quin hic dignior sit qui fœno pascatur quàm ille. *Hi.* Prorsus inversus est Apuleius. Ille sub asinina specie tegebat hominem; hic sub hominis specie tegit asinum. *Le.* At tales asinos hodie (*a*) mulso & placentis saginamus; ut mirum non sit si mordeant quemlibet & calcibus feriant. *Hi.* *Is*, inquit, *doctor asinus audet corrigere* Magnificat, *cùm id canticum sit è Spiritu sancto proditum per os sacratissimæ Virginis.*

(*a*) Qui delicatis pascuntur, ut plurimùm petulantiores sunt & ferociunt.

Le.

Le. Agnosco (*a*) παροιμίαν ἀδελφικὴν. *Hi.* Atque id verbis exaggerabat, quasi summa esset admissa blasphemia. *Le.* Mihi nunc cor metu palpitat; quid erat criminis? *Hi* Aiebat Erasmum pro eo quod Ecclesia canit, *Quia respexit Dominus humilitatem ancillæ suæ*, vertisse, *Quia respexit vilitatem ancillæ suæ*, eáque vox odiosius sonat Germanicè quàm Latiné. *Le.* Quis autem non fateatur esse blasphemiam exsecrabilem, si quis sacratissimam Christi matrem, etiam Angelicâ dignitate celsiorem, appellet vilem ancillam? *Hi.* Age, quid si quis appellet Apostolos *servos inutiles*? *Le.* Pararem blasphemo fasciculos. *Hi.* Quid si quis eximium illum Paulum appellet *indignum Apostoli nomine*? *Le.* Clamarem, ad ignem. *Hi.* Atqui sic Apostolos suos loqui docuit ille doctor unus irrefutabilis Christus, *Cùm omnia feceritis quæ præcepta sunt vobis, dicite, servi inutiles sumus*: & hujus præcepti non immemor Paulus de se prædicat, *Minimus sum omnium Apostolorum, atque adeò indignus Apostoli titulo*. *Le.* Verùm ubi de se talia prædicant homines pii, (*b*) modestia virtus est quâ nulla Deo gratior: si quis alius idem prædicet de illis, præsertim in divorum consortium relatis, gravis fit blasphemia. *Hi.* Pulchrè nodum secuisti. Proinde si Erasmus adorandam illam Virginem dixisset *vilem ancillam* Domini, nemo non fateretur esse dictum impié. Cæterum quoniam ipsa ad istum modum de se loquitur, & in illius cedit gloriam, & nobis salutare modestiæ exemplum exhibetur; ut, quoniam quicquid sumus magnificentiâ Dei sumus, quò quisque major est, hoc se gerat submissiús. *Le.* Hactenus quidem inter nos convenit. Verùm isti cùm corrigere dicunt, sentiunt corrumpere sive falsare. Illud itaque videndum, an *vilitatis* verbum Græcæ voci quam Lucas posuit respondeat. *Hi.* Istam ipsam ob causam à concione mox ad codicem cucurrimus. *Le.* Exspecto venatum. *Hi.* Verba quæ Lucas afflatu Spiritûs sanctissimis digitis suis exaravit, sic habent, ὅτι ἐπέβλεψεν ἐπὶ τὴν ταπείνωσιν τῆς δούλης αὐτοῦ. Ea sic reddidit noster Erasmus, *Quia respexit ad humilitatem ancillæ suæ*. Tantùm addidit præpositionem, quam Lucas non omisit, nec eam respuit Romani sermonis elegantia, nec ad sensum est otiosa. Sic enim loquitur Terentius in Phormione, *Respice ad me*. In Annotationibus tamen admonet, Lucam potius dixisse *aspice ad me*, quàm *respice ad me*. *Le.* Interest igitur aliquid inter *respicere* & *aspicere*? *Hi.* Non ità multum, sed tamen nonnihil. *Respicit*, qui flexo collo aspicit quæ à tergo sunt; *aspicit*, qui simpliciter intuetur.

(*a*) Id est, *proverbium fraterculorum.*

Luc. 17.

1 Cor. 15.

(*b*) Modestia virtus est quâ quis nec arroganter nec superbè de se sentit, sed modicè.

Respicio & respicio ad, quid differunt ab *aspicio*.

Velut

Velut apud Terentium Phædra aſpicit Thaidem domo prodeuntem, *Totus*, inquiens, *Parmeno, tremo horreòque poſtquam aſpexi hanc*. At hujus frater Chærea ſic loquitur, *Cùm huc reſpicio ad virginem*. Nam ad ſenem ſeſe flexerat; eo abſoluto reflexit corpus ad virginem Interdum tamen uſurpant (*a*) *reſpicere* pro eo quod eſt rationem ſeu curam habere, ſive cujuſpiam imminentis, ſive præſentis. Ità Satyricus,

(*a*) Reſpicere, curam ſuſcipere.

Reſpicere extremæ juſſit ſpatia ultima vitæ.

Mors enim velut à tergo imminens ſequitur, ad quā reflectimus oculos quoties eam animo reputamus. Et Terentius, *Reſpice ſenectutem tuam*. Proinde qui alibi intentus non habet curam liberorum, dicitur illos *non reſpicere*. Rurſus qui diſcuſſis aliis curis cogitationem huc vertit, eleganter *reſpicere* dicitur. At Deus unico intuitu contuetur univerſa, præſentia, præterita & futura; & tamen in Scriptura nobiſcum humano more loquitur. *Averſari* dicitur eos quos reprobat; *reſpicere*, quos aliquandiu veluti neglectos dignatur ſuo favore. Verùm hoc magìs expreſſiſſet Lucas ſi dixiſſet ἀπέβλεψεν, nunc legimus ἐπέβλεψεν. Sed utrum legis, minimum refert ad ſenſum. *Le.* At videtur otioſa (*b*) præpoſitio repetita. *Hi.* Certè ſic & Latini loquuntur, *Acceſſit ad me*: *Appulit animum ad ſcribendum.* Hîc mihi præpoſitio non videtur otioſa. Nam *reſpicere* poteſt qui in tergum flectit oculos caſu quopiam, in nullam rem certam intendens intuitum; at cùm audis *reſpexit ad me*, exprimitur peculiaris favor volentis huic aut illi ſuccurrere. Item *aſpicimus* interdum caſu obvia, quorum nobis nulla cura eſt, imò quæ videre nolimus: at quiſquis, *ad aliquem aſpicit*, peculiariter attentus eſt ad id quod intuetur. Ad hæc, multa ſimul *aſpicimus*, ſed non *ad* multa. Spiritus itaque Sanctus volens nobis exprimere ſigularem erga ſanctiſſimam Virgunculam favorem, ſic per illius os locutus eſt, *Quia reſpexit ad humilitatem ancillæ ſuæ.* Avertit oculos ab elatis, ſuóque judicio magnis, & obtutum ſuum flexit ad eam quæ in oculis ſuis erat infima. Nec enim dubium eſt, quin multi fuerint docti, potentes, divites, nobiles, qui ſperabant Meſſiam ex ipſorum ſtirpe proditurum: ſed illos aſpernatus Deus, clementiſſimi favoris oculos flexit ad Virginem, famâ obſcuram, opibus tenuem, fabro nuptam, ne ſobole quidem ullâ divitem. *Le.* Nondum audio quicquam de *vilitate*. *Hi.* Ea vox ſycophantæ fuit, non Eraſmi *Le.* At in Annotatione forſitan meminit *vilitatis*. *Hi.* Nequaquam. In vocem ταπείνω-

(*b*) Præpoſitio *ad* non eſt otioſa.

σιν tantùm hoc modestissimè notat: *ut intelligas*, inquit, *parvitatem, non animi virtutem*; *sitque sensus, Etsi sim infima ancilla, tamen non est aversatus me Dominus*. *Le.* Hac si vera sunt, ac pietatis plena, quid est quod obrudant onagri? *Hi.* Latinæ vocis ignorantia parit hos tumultus. Humilitas apud veteres emendatiùs loquentes non declarat virtutem animi quæ pugnat cum arrogantia, dicitúrque Modestia; sed conditionis abjectiorem sortem; quo sensu ignobiles, tenues, idiotas & contemptos humiles dicimus, quasi humi repentes. Quemadmodum igitur magnatibus loquentes dicimus, Rogo ut *tua celsitudo* nobis hâc in re faveat: ità qui de se loquentes sua volunt elevare, dicere solent, Quæso ut *humilitatem nostram* tuâ humanitate subleves. Nam pronominum primogeniorum emphasis interdum habet nescio quid arrogans. Quod genus est illud *Ego* dico, *ego* perficiam. Bifariàm itaque puella modestissima simul & suam sortem extenuavit, & numinis in se munificentiam extulit, non contenta seipsam *ancillam* dicere, sed addidit *humilem* ancillam, & infimæ sortis. Quemadmodum, juxta proverbium, servus præ servo est, ità & inter ancillas alia est aliâ præstantior, nimirum pro dignitate functionis. Honestior enim comptrix quàm lotrix. *Le.* At miror Merdardum non agnovisse sermonis formam, cùm ipse frequenter audierim Franciscanos ità loquentes, *Mea parvitas* agat tibi gratias pro lauta refectione. *Hi.* Quidam non multùm aberrarent si dicerent, *mea pravitas*. Cæterùm quoniam Græca vox ταπεινοφροσύνη quiddam amplius exprimere videtur quàm Latina *modestia*, Christiani maluerunt *humilitatem* dicere quàm *modestiam*, h. e. maluerunt significantiùs loqui quàm elegantiùs. *Modestus* enim is dicitur qui modicè de se sentit, nihil sibi præter meritum arrogans. At ταπεινοφροσύνης laus non competit nisi in eum qui minus sibi arrogat quàm habet. *Le.* At periculum est nè dum modestiam amplectimur, incidamus in vanitatem. *Hi.* Qui sic? *Le.* Nam si verum dixit Paulus, *Non sum dignus vocari Apostolus*, & si verè se dixit Maria *ancillam humilem*, hoc est, infimæ sortis, periclitantur de mendacio qui utrumq; jam magnificis efferant laudibus. *Hi.* Nihil hîc, ô bone, periculi: cùm nos laudibus vehimus pios aut pias, prædicamus in illis Dei beneficentiam? cùm ipsi semet abjiciunt, respiciunt vires àc merita sua, si desit favor numinis. Nec statim mendacium est, si quis sibi non vendicat quæ habet, si loquitur ex animo; fortassis error dici potest, mendacium dici non potest. At hunc errorem

Humilitas quid significat apud veteres.

Modestus quis.

in

in nobis amat Deus. *Le.* At Paulus, qui ſe negat eſſe dignum Apoſtoli titulo, alibi magnificè de ſe prædicat commemorans ſua facinora: *Plus*, inquit, *omnibus laboravi*; &, *qui videbantur eſſe aliquid, mihi nihil contulerunt*: Cùm ſanctiſſima Virgo tale nihil dixiſſe legatur. *Hi.* Sed iſta facinora Paulus appellat ſuas *infirmitates*, quibus illuſtrata Dei eſt potentia, eámque commemorationem vocat *inſipientiam*, ad quam ſit adactus pſeudapoſtolorum improbitate, ob quos fuit illi neceſſe ſibi vindicare authoritatem Apoſtolicam; non quòd ipſe delectaretur humanâ gloriâ, ſed quòd expediret Evangelio, cujus diſpenſatio fuerat illi credita. In Virgine matre non fuit eadem ratio; non enim illi commiſſum erat munus prædicandi Evangelii. Tum & ſexum, & virginem, denique Jeſu matrem decebat ſummus pudor ſummáque modeſtia. Nunc venio ad hujus erroris fontem.

(a) Humilitas quid ſignificat; quàm varié.

Qui Latinè neſciunt, putant (*a*) *humilitatem* nihil aliud declarare quàm inſignem modeſtiam: cùm interdum referatur ad locum aut conditionem, non ad animi virtutem; interdum ſic referatur ad animum ut vitium ſonet. *Le.* Etiámne in ſacris literis? *Hi* Maximé. En tibi locum apud Paulum ad Col. cap. 2. 18. *Nemo vos ſeducat volens in humilitate & religione Angelorum.* Nec hic eſt ἐν ταπεινώσει, quæ vox eſt in cantico Virginis, ſed ἐν ταπεινοφροσύνῃ. Locus habet nonnihil obſcuritatis fateor, ſed mihi videtur germanus ſenſus, quem accuratiùs docti adferunt, Nè ſitis tam humili támque abjecto animo, ut cùm ſemel dedicaveritis vos ipſos Chriſto, ſalutis unico authori, patiamini vobis perſuaderi ab Angelis ſperandam eſſe ſalutem, quos quidem ſibi fingunt appäruiſſe. Sitis excelſo animo, ut *etiamſi* verè *Angelus* quiſpiam *è cœlo* veniens *prædicet vobis aliud Evangelum quàm quod* Chriſtus tradidit, *ſit* vobis *execrabilis*, velut Angelus impius & Chriſti adverſarius. Multò minus convenit vos eſſe tam demiſſis animis, ut iſtorum fictis apparitionibus patiamini vos abduci à Chriſto. Ab uno Chriſto ſperare ſalutem religio eſt; ab Angelis aut Divis idem exſpectare ſuperſtitio eſt. Paulus igitur vult, humilis abjectique animi eſt, ab illo ſublimi Chriſto ad commentitias Angelorum apparitiones deſciſcere; demiſſi ingenii eſt, quorumlibet ſuaſu circumagi. Vides hic ταπεινοφροσύνην in vitium uſurpatam eſſe. *Le.* Quidni videam? *Hi.* Rurſus in eodem capite, *Secundum præcepta & doctrinas hominum, quæ ſunt rationem quidem habentia ſapientiæ in ſuperſtitione & humilitate.* Hic iterum ταπεινοφροσύνη vitium ſonat. *Le.* Palàm eſt. *Hi.* Atqui 1 Pet. 5. uſurpatur

Senſus illius loci, Col. 2. 18.

ſurpatur

surpatur pro virtute quæ contraria est superbiæ, τὴν ταπεινοφροσύνην ἐγκομβώσασθε, pro quo nos legimus, *humilitatem insinuate*. Rursum ad Phil. 2. Τῇ ταπεινοφροσύνῃ ἀλλήλους ἡγούμενοι ὑπερέχοντας ἑαυτῶν, i. e. *Per animi modestiam unusquisq; alium se præstantiorem existimet*. *Le*. Docuisti ταπεινοφροσύνην usurpari in utramq; partem, cùm apud Latinos *modestia* non usurpetur nisi in laudem: Verùm potésne docere ταπείνωσιν accipi pro *modestia*? *Hi*. Nihil absurdi si quis ad istum modum usurpet. Nam & animo tribuere submissionem aut demissionem pro modestia nihil vetat. Cæterùm an in divinis literis ità positum reperiatur nescio. *Le*. Vide num apud * Divum Jacobum ità sit usurpatum: *Glorietur autem frater humilis in exaltatione sua, dives autem in humilitate sua*. *Hi*. Isto quidem loco est ἐν ταπεινώσει, non ταπεινοφροσύνῃ. Quòd si contendas hîc *humilitatem* accipi pro modestia, consequens est, ut *exaltationem* accipiamus pro superbia; ac protinus gemina exsistet absurditas. Nam ut modestus non est qui de sua modestia gloriatur, ac jactitat sese; ità bis arrogans est qui de sua superbia gloriatur. *Le*. Quid igitur sibi vult Apostolus? *Hi*. Commendat æqualitatem inter Christianos. Pauper dicitur humilis ob fortunam abjectiorem: dives dicitur sublimis, utique juxta mundum, ob fortunæ splendorem. Hic dives se dimittit ad sortem pauperum, & pauper erigitur ad æqualitatem divitum. Uterque habet quod glorietur; alter gaudet suis opibus sublevari pauperum inopiam; alter glorificat Christum qui eam mentem inspirârit divitibus. *Le*. Sed interim dives ille modestiæ laudem habet. *Hi*. Fortasse; sed non ideo protinus ταπείνωσις significat *modestiam* Sunt enim qui venantes laudem ab hominibus, multa pauperibus erogant. Quin potiùs uterq; modestus est si modò adsit sincera pietas: dives dum non gravatur ob Christũ æquari pauperi; pauper, dum ob honorem sibi habitum non insolescit, sed Christo gratias agens in illo gloriatur. Illud extra controversiam est, ταπείνωσιν in Divinis libris frequentissimè usurpari pro demissione sive dejectione quæ fit per afflictionem aut conditionis infirmitatem. Ità Paulus Phil. 3. *Reformabit corpus humilitatis nostræ*, ταπεινώσεως. Item Psal. 9. *Vide humilitatem de inimicis meis*, ταπείνωσιν. Rursum 118. *Hæc me consolata est in humilitate mea*, ἐν ταπεινώσει, nimirum in afflictione. Hujus generis loca sunt complura quæ longum sit hic referre. Quemadmodum igitur μεταφορικῶς ταπεινὸς dici posset ὁ ταπεινόφρων, qui modesto sit animo miniméque elato; ità nihil prodigii

* Jacob. 1. 9, 10.

fuerit, si quis ταπείνωσιν dicat ταπεινοφροσύνην. Nos de Scripturæ usu loquimur. Cæterùm qui contendunt in cantico Mariæ ταπείνωσιν sonare *modestiam animi*, quin eâdem operâ sic interpretantur quod legimus Geneseos 29. *Vidit Dominus humilitatem meam*, ταπείνωσιν; Lea non jactat suam modestiã sed, quòd ob deformitatem minùs esset cordi marito, humilitatem appellat. Eundem ad modũ Deuteronomii 26. *Et respexit humilitatem & laborem atque angustiam.* An non hîc ταπείνωσιν appellat afflictionem? *Le.* Unde igitur istis in mentem incidit, ut humilitatem in Cantico interpretentur animi modestiam? *Hi.* Nihil aliud video causæ, nisi quòd multi Theologi neglexerint & (*a*) linguarum peritiam, & Latini sermonis studium, unà cum priscis Ecclesiæ doctoribus, qui sine hisce præsidiis ad plenum intelligi non queant; præterea quòd difficillimum sit revellere, si quid penitus insederit animo. Porrò videas quosdam tantùm scholasticis placitis tribuere, ut malint ad ea detorquere Scripturam, quàm ad Scripturæ regulam opiniones humanas corrigere. *Le.* At isthuc absurdius est quàm quod narrant de (*b*) regula Lesbia. *Hi.* Beda Monachus, non admodum gravis author, quoties ab alienis recedit vestigiis, ex occasione dictæ humilitatis meminit de superbia. At Theophylactus scriptor Græcus, qui sua ferè ex probatissimis Græciæ scriptoribus hausit, negat hîc ταπείνωσιν accipi posse pro virtute. *Le.* Ad istud probandum quid opus est authoritate, cùm ipse sensus communis respuat eam interpretationem? *Hi.* Rectè dixisti. Nam cùm modestia sit quodammodo (*c*) colophon ac tutatrix omnium virtutum; immodestia est, si quis eam de se prædicet. Fatemur quidem in Sanctissima Virgine virtutem hanc fuisse summam & incomparabilem (Christum semper excipio;), sed hoc ipso ob modestiam laudabilior est, quòd eam ipsa non laudat, sed, agnoscens suæ conditionis humilitatem, mysterii magnitudinem adscribit misericordiæ divinæ. Maria, inquiunt, per modestiam meruit fieri Mater Dei. Donemus hoc aliqua ex parte verum esse: verùm quæ tandem modestiæ species est, puellam hoc de se prædicare? *Le.* Quin & ipse (*d*) Cantici tenor declarat illam de sua indignitate loqui, eóque sic orditur, *Magnificat anima mea Dominum.* At quæ dicit, Merui fieri Mater Dei per modestiam, se magnificat, non Dominum. Mox subjicitur, *Ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes. Ecce* significat rem subitam & inexspectatam. Non exspectat autem summum honorem, qui sese nullo honore dignum judicat. Nec felici-

(*a*) Linguarum imperitia errorum causa.

(*b*) Vide prov.

(*c*) Finis, perfectio.

(*d*) Cantici tenore vincit.

ras dicitur, si contigat quod meritis debebatur. Flaccus enim negat se hoc nomine felicem appellandum, quòd à Mecœnate in amicorum numerum adoptatus esset. *Hi.* Quamobrem? *Le.* Quia judicio fuit ascitus, non gratuito favore: Mecœnas hoc illi tribuit quod ejus virtutibus deberi judicârat. *Hi.* Eòdem pertinet quod sequitur, *Quia fecit mihi magna qui potens est, & sanctum nomen ejus.* Non dixit, *fecit mihi magna* quia me dignam judicavit, sed *quia potens est*, & facit quæcunque vult, & ex indignis facit suo favore dignos, & ideo *sanctum nomen ejus: sanctum* dixit, gloriosum. Quantum autem nostris meritis arrogamus, tantum detrahimus divini nominis gloriæ. Nam, juxta Paulum, *illius potentia per nostram imbecillitatem perficitur.* Mox in eo versu, *Deposuit potentes de sede, & exaltavit humiles*, non est ταπεινότερους, sed ταπεινὰς, hoc est, contemptos juxta mundum, ut opponatur *potentibus*. Hunc versiculum juxta propheticæ eloquutionis morem declarat sequens, *Esurientes implevit bonis, & divites dimisit inanes.* Quos modò dixerat *humiles*, hîc appellat *esurientes*, hoc est, tenues: quos modò *potentes*, hîc *divites* vocat. Proximo versu fit mentio misericordiæ sese per omnes orbis nationes profundentis. In extremo versu prædicat Fidem Dei in promissis, *Sicut loquutus est*, &c. Toto Cantico prædicatur gloria, hoc est, potentia, bonitas & veritas Dei: nulla est meritorum mentio. *Le.* Sed ut potentiam ac divitias comitatur superbia, ità paupertas docet modestiam. *Hi.* Non equidem inficior isthuc interdum accidere, sed videas plerumque pauperes arrogantissimos: si negas, objiciam Merdardos multos. Verùm demus esse quod non est, perpetuum; non jam agitur qualis fuerit sacratissima Jesu mater, sed qualia de se prædicârit in hoc Cantico. *Le.* Demiror illorum pervicaciam, qui toties moniti, frequenter etiam irrisi, non resipiscant. *Hi.* Quoties moniti sunt, declamationem esse ficti thematis tractationem, ad exercendam dictionis facultatem abdiberi solitam? & tamen istis declamatio nihil aliud est quàm sacra concio. Quoties inclamatum est illis, cœlibem esse quisquis uxorem non habeat, etiamsi sexcentas alat concubinas? & tamen cœlibatus istis nihil aliud est quàm continentia & castitas. Idem usu venit de humilitate, aliisque similibus quamplurimis. *Le.* Unde stupor tam pertinax? *Hi.* De (a) Merdardis respondeo. Non dederunt à puero operam literis, nec est illis præceptorum aut librorum copia; & si quid istiusmodi facultatis obtigit, malunt abdomini impendere. Sacrosan-

(a) Monachi & fratres indocti.

ctam illam vestem existimant abunde sufficere & ad pietatis & ad eruditionis opinionem. Postremò, putant nonnullam esse religionis partem, si cum suo Francisco nè Latinè quidem loqui sciant. *Le.* Profectò plurimos novi qui ista ex parte bellè referant instituti sui principem, qui caperonem dixit pro galero, opinor, & vestimentibus pro vestibus. At Franciscus constanter recusavit presbyteri honorem; quod idem, opinor, fecit Benedictus & Dominicus. Nunc isti cum suis vestimentibus non abhorrent à galero Cardinalitio. *Hi.* Quid ais? imò nè à corona quidem triplici. Et humiles illi pauperis Francisci filii porrigunt calceos suos summis orbis monarchis osculandos. *Le.* Jam si fuisset facta *vilitatis* mentio, quid erat piaculi? *Hi.* Nihil, si *vilem* intelligas qui parvo æstimatur apud homines, aut qui si videtur contemptibilis. Sed quid opus excusare quod dictum non est? *Le.* Non puduit Merdardum ad istum mentiri modum, idque in fano tam celebri, in frequentissima monarcharum synodo, coram tot eruditis viris quorum plerique Erasmicas lucubrationes evolverant? *Hi.* Puduit, ais? Imò sibi visus est scurra rem palmariam ac triumpho dignam facere. Hoc est quartum Merdardorum votum, longè tribus illis religiosius, Nihil omnino pudere. *Le.* Istius profectò perique sunt observantissimi. *Hi.* Nec erat simplex mendacium. (*a*) Primùm, Mariæ Canticum, ut est à Luca scriptum, manet intactum. Quî verò corrigere dicitur qui nihil mutat? Deinde, vox *humilitatis* immutata non est, nec ulla usquam *vilitatis* mentio. Postremò, non corrigit Canticum qui bonâ fide reddit quod scripsit Lucas, sed explicat. *Le.* Video triplex mendacium effronte scurrâ dignum. *Hi.* Mane, nondum audivisti quod est omnium impudentissimum. *Le.* Etiámne amplius? *Hi.* Vociferabatur doctorem illum asinum fuisse principem, authorem & antesignanum universi tumultûs quo nunc concutitur orbis Christianus. *Le.* Quid ais? *Hi.* Huic imputandum quòd tot sectis discinditur Ecclesia, quòd Sacerdotes spoliantur decimis, quòd contemnuntur Episcopi, quòd sacrosanctæ Pontificis majestati passim oppeditur, quòd agricolæ (*b*) vetus gigantum exemplum instaurârunt. *Le.* Ista publicitus? *Hi.* Magnis clamoribus. *Le.* Atqui longè secùs existimant qui Erasmi libros attentiùs introspiciunt. Horum plurimi fatentur se ex illius lucubrationibus hausisse veræ pietatis semina. Totum hoc incendium per Monachos ortum, per eosdem huc usque incanduit; quod non aliter nunc quo-

a Mendacium Merdardi triplex.

b *Affectâsse ferunt regnum cœleste gigantes.* Ovid.

quoque conantur extinguere, quàm si *oleum*, quod aiunt, *addant camino*. *Hi.* Vides * ὡς χάκιστον θηρίον ἐστιν ἡ γαστήρ. *Le.* Rem acu tetigisti. Illi nimirum expedit in populo Christiano superstitionis esse quàm plurimum, pietatis quàm minimum. Sed quid concio? ferebátne Cumanum asinum tam insolenter rudentem è suggesto? *Hi.* Quidam mirabantur quid accidisset homini. Qui stomachi erant impatientioris, surgebant, atque è temp') abibant, submurmurantes. Venimus huc audituri laudes Divæ Virginis, & hic temulentus nobis evomit meras sycophantias. In his erant etiam non paucæ mulieres. *Le* Atqui solet hoc genus mirè deditum esse isti sodalitio. *Hi.* Vera prædicas; sed cœperunt & fœminæ sapere. Eruditi quotquot aderant plerique ringi, nonnulli etiam subsibilare. *Le.* Non curat asinus sibila; oportuit talem rabulam putribus ovis aut ruderibus è suggesto deturbare. *Hi.* Non deerant qui hoc illum dignum existimarent, sed cohibebat illos loci reverentia. *Le.* Sed loci religio non debet his opitulari qui locum scelere profanârunt: veluti qui in templi septis occidunt hominem, non æquum est ut illic habeant asylum; itidem qui in sacris concionibus & loci religione & populi patientiâ stolidè abutitur, huic non oportet esse præsidio quod ipse suâ temeritate profanavit. Laudatur est à priscis ille qui eum non habuit pro consule, cui ipse non esset Senator: nec par est ut populus eum habeat pro Ecclesiasta, cui ipse non est concio. *Hi.* Metuunt fulmen Episcoporum. * *Si quis instigante Diabolo*, &c. nôsti legem. *Le.* Sed priùs in tales rabulas Episcopi debebant vibrare fulmen. *Hi.* Metuunt & illi. *Le.* Quos? *Hi.* Illos ipsos rabulas. *Le.* Quamobrem? *Hi.* Ob hoc ipsum, quòd rabulæ sunt. *Le.* Apostoli non metuebant regum & præsidum minas, & isti metuunt unum mendicum? *Hi.* Sed ob isthuc ipsum magìs formidandi quòd mendici sunt; quod eripiatur non habent, quo lædant habent. Abi tu sodes ad vesparum aut crabronum nidum aliquem, & unam quamlibet ex illis digito continge; ea res si tibi bene successerit, redito ad me, & Episcopos ignavos appellato qui refugiunt unum mendicum irritare. Romanum Pontificem nonne potentissimi Christianæ ditionis Monarchæ reverentur, fortassis & metuunt? *Le.* Nec mirum, est enim Christi vicarius. *Hi.* At Alexander sextus, vir nec stultus nec indoctus, fertur ità loqui solitus, Se malle è summis Monarchis aliquot offendere, quàm unum quemlibet fraterculum ex ordine Mendicantiū. *Le.* Omitte pontifices. Cùm istius sceleris rumor ad aures

* Id est, *Quòd pessima bestia venter*

* Canon est in Decretis quo excommunicantur qui in monachos & sacerdotes manus injecerint.

principum qui tum Augustæ erant dimanâsset, non est sumptum de homine supplicium? *Hi.* Indignè tulerunt omnes, sed præcipuè Rex Ferdinandus, & hujus soror Maria, fœminarum hujus seculi decus, Bernardus Cardinalis Tridentinus, Balthasar Episcopus Constantiensis; objurgatus est graviter Ecclesiastes, sed à nullo acriùs quàm à Johanne Fabro Episcopo Viennensi. *Le.* Quid objurgatio? asinus non sentit nisi fustem. *Hi.* Præsertim si in ventrem ingeras. Sed quid illi stolido fecissent Principes, longè gravioribus curis occupati? *Le.* Certè submovissent à concionandi munere, & suam illi benignitatem subtraxissent. *Hi.* At artifex ille pus suum in ipsam concilii dissolutionem distulerat, cùm jam alioqui foret abeundum. *Le.* Isto quidem pacto dicuntur abire cacodæmones, ingenti fœtore relicto. *Hi.* Itaque dimissus à Rege Ferdinando, sed bene pastus. Nam objurgatio nè tantillum quidem detraxit hominis obesitati. *Le.* Franciscus dicitur concionatus sororibus avibus; iste dignus videtur qui concionetur fratribus asinis ac suibus. Sed quò se contulit? *Hi.* Quò nisi ad suos gregales; à quibus acceptus est ovatione, ob rem strenuè felicitérque gestam, & inter pocula pro *Io triumphe*, cantatum est *Te Deum laudamus*. *Le.* Dignissimus est iste Merdardus qui funem in collo gestet potiùs quàm in lumbis. Sed quid imprecemur isti stolido gregi qui tales fovet pecudes? *Hi.* Vix invenias quod illis impreceris malum gravius quàm ipsi accersunt sibi: siquidem his rationibus maximè traducunt sese, & in bonorum omnium conjiciunt odium, efficaciùs quàm quisquam possit hostis. Sed non est Christianæ mentis cuiquam imprecari malè; illud potiùs optandum, ut clementissimus rerum formator & reformator, (qui ex Nabuchodonosor homine fecit bovem, & rursus ex bove fecit hominem, quíque asinæ Balaam dedit hominis linguam) omnes Merdardi similes vertat in melius, détque illis & mentem & linguam viris Evangelicis dignam.

ARGUMENTUM.

Philodoxus ad veram gloriam & honestum nomen viam indicat, 1. Conetur ut sit talis qualis haberi se velit. 2. Imitetur viros celebres, qui tamen variis olim de criminibus accusati. Cato senior quadragies causam egit reus. 3. Caveat in omni re, Nè quid nimis. 4. Facilis sit in aliorum moribus perferendis, ad leviora vitia connivens. 5. Nè sit præfractus aut pertinax in sua opinione. 6. Sit comis, &c. Impossibile est placere omnibus. 7. Bene mereatur de omnibus in quantum potest: fit hoc partim officiis, partim etiam benignitate. Felicitas quibusdam inest à natura, ut quicquid agant placeat. 8. Comitas & morum suavitas in rebus omnibus favorem conciliant. 9. Inconstantia cavenda. 10. A natura minimum, ab hone-

sto

sto minimè recedendum esse. 11. *Observandi hominum & nationum mores.* 12. *Si quid agendum, quod forsan necessariò displicebit, nostra appareat voluntas agendi aliter.* 13. *Rectum & honestum semper agamus.* 14. *Lingua multis causa est invidiæ. Quomodo laudandum & vituperandum.* 15. *Libros exactè scribere, argumento non vulgari, famæ janua aperit.* 16. *Invidiam orientem beneficiis vincere.*

(a) PHILODOXUS, (b) SYMBULUS.

Ph. Felix auspicium interpretor occursum tuum, Symbule. *Sy.* Utinam sit aliquid, Philodoxe, in quo tibi queam esse felix. *Ph.* Quid auspicatius quàm si quis Deus occurrat homini? *Sy.* Equidem nihil isthoc existimarem auspicatius, etiamsi sexcentæ volitent (c) noctuæ. Sed quem mihi narras Deum? *Ph.* Te, inquam, Symbule. *Sy.* Méne? *Ph.* Te plane. *Sy.* Ego deos cacantes nunquam feci pili. *Ph.* Si non fallit proverbium, * Deum esse quisquis juvat mortalem, tu mihi Deus esse potes. *Sy.* De fide proverbii viderint alii, ego certè perquam lubens amico profuero si queam. *Ph.* Non est quòd metuas, Symbule; haud peto mutuum: sacra res est consilium; eo tantum me juva. *Sy.* Atqui isthuc ipsum est petere mutuum, quandoquidē hoc officii genus inter amicos ultro citróque commeare debet, quemadmodū & cætera omnia. Sed quid est rei in quo meum desideras consilium? *Ph.* Piget obscuritatis, cuperem esse celebris; commonstra viam. *Sy.* En tibi compendiariam: imitare * Erostratum, qui incendit templum Dianæ, aut huic simillimum Zoilum, qui laceravit Homerum, aut aliud aliquod (d) facinus memorabile designa, & * ἀοίδιμ☉ eris cum Cercopibus ac Neronibus. *Ph.* Famam ex scelere parent alii; ego nomen ambio rumoris honesti. *Sy.* Talem igitur te præsta qualem optas prædicari. *Ph.* At multis egregiâ virtute præditis non contigit nominis celebritas. *Sy.* Istud an verum sit, nescio: attamē si id eveniat quod ais, ipsa virtus abunde magnum sui præmium est. *Ph.* Vera prædicas planéque Philosophicē. Veruntamem, ut sunt res humanæ, mihi videtur gloria præcipuum quoddam ornamentum esse virtutis, quæ non aliter gaudet agnosci quàm Sol amat lucere, vel ob hoc ipsum, ut & profit quamplurimis, & quamplurimos ad sui pelliciat æmulationem. Postremò, non video quam possessionem speciosiorem parentes liberis suis relinquere possint quàm honesti nominis immortalem memoriam. *Sy.* Ut video, gloriam expetis virtute partam. *Ph.* Scilicet. *Sy.* Proinde tibi propone literis omnium celebratos, Aristidem, Phocionem, Socratem, Epaminondam, Sci-

(a) *Amans gloriæ*, qui famam venatur.

(b) *Consiliarius.*

(c) Noctuæ volatus apud Athenienses felix & bene ominatus fuit.

* *Homo homini Deus.*

* Erostrati & Zoili fama.

* Id est, *celebratus carmine.*

(d) *Aude aliquid brevibus Gyaris.* Juven.

pionem Africanum, Catones seniorem & Uticensem, Marcum Brutum, & horum similes, qui belli domíque de Republica quàm optimè mereri studuerunt. Hic est enim feracissimus gloriæ campus. *Ph.* Verùm inter istos celebres, Aristides ostracismo jussus est solum vertere; Phocion & Socrates biberunt cicutam; Epaminondas capitis est postulatus, quemadmodum & Scipio; Cato Senior quadragies reus causam dixit; Uticensis sibi mortem conscivit, itidem Brutus. Ego gloriam optarem nullâ invidiâ contaminatam. *Sy.* At isthuc nè Herculi quidem filio concessit Jupiter. Nam post tot monstra virtute domita cum [a] Excetra fuit extremum certamen, ídque multò omnium pertinacissimum. *Ph.* Ego Herculi suos gloriosos labores nunquam invidebo. Eos demum felices duco, quibus obtigit honestum nomen nulla invidiâ contaminatum. *Sy.* Vis, ut video, suaviter vivere, eò metuis invidiam; nec id injuria, (*b*) *κάκισον γάρ ἐςι θηρίον*. *Ph.* Sic est. *Sy.* Ergo (*c*) *λάθε βιώσας*. *Ph.* At isthuc est mortuum esse non vivere. *Sy.* Intclligo quid affectes. In sole clarissimo versari gaudes absq; umbra. *Ph.* Isthuc quidem fieri non potest. *Sy.* At nihilo magis fieri potest ut gloriam consequaris nullâ contaminatam invidiâ. Rectè facta ultrò sequitur gloria, gloriam comitatur invidia. *Ph.* Atqui posse gloriam absque invidia contingere docet nos senex ille Comicus, *Ità ut facillimè sine invidia laudem invenias, & amicos pares.* *Sy.* Si istâ laude contentus es quam tulit Pamphilus adolescens obsequiis & morum commoditate, poteris eodem è loco petere rationes assequendi quod expetis, unde decerpsisti sententiam. In omni re memento, *Nè quid nimis*, sed tamen *mediocriter omnia*; esto facilis in perferendis aliorum moribus, ad leviora vitia connivens; nè sis præfractus, tuaque sententiæ nimiùm tenax, sed aliorum studiis temet accommoda; nulli lædas os, sed comem te præbeas omnibus. *Ph.* Adolescentiæ favent plerique, nec magni negotii sit tum istam parare laudem: ego magnificum quoddam nominis decus optârim, quod per universum orbem resonet, quódque cum ætate semper fiat illustrius, atque à funere tandem clariùs elucescat. *Si.* Equidem laudo generosam istam indolem tuam, Philodoxe: Cæterùm si cupis gloriam virtute partam, præcipua virtus est negligere gloriam, & summa laus est non ambire laudem, quæ magis sequitur fugientem. Videndum est igitur, nè quò impensiùs ista ambis, hòc frustrere magis. *Ph.* Non sum Stoicus (*d*) *ἀπαθὴς*, tangor humanis affectibus. *Sy.* Si te profi-

a Excetra Hydra appellata est, quòd uno capite abcisso plura excrescerent.

b Id est, *Pessimum enim est animal.*

c Id est, *Latentèr vive.*

d Id est, *expers affectuum.* Stoici negabant in virum sapientem ullos affectus cadere.

profiteris hominem, nec ea recusas quæ sunt humanæ sortis, cur ea venaris quæ nec Deo contingunt? Nôsti enim Theognideum illud non minùs verè quàm scitè dictum, *Jovem nec pluvium, nec serenum placere omnibus*. *Ph*. Non est fortassis ignis absque fumo, sunt tamen (*a*) ἄκαπνα. Si non potest obtineri quin aliquâ livoris nubeculâ obscuretur hominis gloria, arbitror tamen esse rationes quibus fiat ut quàm minimum invidiæ sit admistum. *Sy*. Eas igitur tibi vis commonstrari? *Ph*. Percupio. *Sy*. Modicè virtutem exsere, & minùs gravaberis invidiâ. *Ph*. At gloria, nisi sit insignis, non est gloria. *Sy*. Ecce tibi certissimam viam. Designa praclarum aliquod facinus, & morere, citra invidiam celebraberis cum Codris, (*b*) Menœciis, Iphigeniis, Curtiis ac Deciis.

a Ligna sunt quæ dum cremantur fumum non faciunt ab a privativa particula, & καπνὸς, quod *fumum* significat.

b Nobilis adolescens Thebanus qui pro patriæ salute seipsum morti objecit, apud Philostratum in Imaginibus.

Pascitur in vivis livor, post fata quiescit.

Ph. Equidem, ut ingenuè quod res est fatear, cupio liberis ac nepotibus meis honesti nominis hæreditatem relinquere; verùm hujus rei fructum vivus apud vivos aliquamdiu decerpere cupiam. *Sy*. Age, non te suspendam ampliús. Certissima ad illustre nomen est via, bene mereri, cùm privatim de singulis, tum publicitus de universis. Id partim fit officiis, partim benignitate. Benignitas sic temperanda est, nè cogaris ab aliis rapere quod aliis suppedites. Nam ex hujusmodi largitionibus plus odii nascitur apud probos quàm favoris apud improbos. Porrò, ab improbis laudari infamia veriùs est quàm gloria. Ad hæc, benignitatis fons largiendo exhauritur. Porrò, beneficentia quæ constat officiis fundum non habet; imò quò largiùs hinc hauritur, hòc scatet uberiús. At hîc multæ res sunt quæ & invidiam mitigant, & famæ celebritatem illustrant, quas nemo sibi præstare valet, sed contingunt gratuito favore numinis.

Gratior est pulchro veniens è corpore virtus.

Forma.

At formam corporis sibi nemo largitur. Adfert secum dignitatis plurimum generis claritudo: At hæc quoque fortunæ munus est. Idem sentiendum de divitiis, quæ rectè factis partæ ab avis atque atavis ad nos devenerunt. Nè hoc quidem quisquam sibi præstat. Hujus generis sunt & ingenii dexteritas, ac dicendi gratia, lepos, & comitas non ascita, sed ingenita: postremò, decorum quoddam arcanum, atque etiam felicitas, cujus effectum in multis videmus quotidie, causam reddere nemo potest. At non frequenter conspicimus eadem geri dicive à diversis, & magnam inire gratiam qui pejus gessit dixitve,

Nobilitas.

Opes.

cùm

ratur. Cæterùm ea demum gloria perpetua est quæ Honesti radicibus nititur, à judicio rationis profecta. Nam affectus temporarios habent impetus, qui simul atque relanguerint, odisse cœpimus quod antè vehementer arrisit; ac proinde plausus vertitur in sibilum, laus in vituperium. Cæterùm ut ingenium prorsus inverti non potest, ità potest aliqua ex parte corrigi. *Ph.* Exspecto quid dicas. *Sy.* Qui naturâ blandior est, is cavere potest, nè dum apud omnes gratiosus esse studet, deflectat ab honesto; néve dum sese quibuslibet accommodat, Polypum imitatus, sibi parùm constet. *Ph.* Tales novi permultos lubricæ fidei & erubescendæ vanitatis. *Sy.* Rursus, qui severiore sunt ingenio, dare operam oportet ut sic affectent comitatem, nè quod agunt videatur simulatum, aut subindè ad naturam suam recurrant, pro laude geminum dedecus sibi comparaturi; & quòd interdum rigidiùs agant, & quòd sint inconstantes. Tantam enim vim habet constantia, ut qui vitiosam nacti sunt naturam, tamen ob hoc ipsum leviùs ferantur, quòd nusquam sunt sui dissimiles. Fucus autem simulatque suboluit etiam in benefactis gignit odium. Porrò quod simulatum est perpetuò latere non potest, aliquando erumpat oportet: quod ubi factum fuerit, simul evanescit omnis ille magnificus gloriæ fumus, atque etiam in fabulam vertitur. *Ph.* Illud igitur, ut video, mones, à natura minimùm, ab honesto minimè recedendum esse. *Sy.* Tenes. Ad hæc, scis, quicquid subitò inclarescit obnoxium esse invidiæ. Indè vox odiosa (a) *νεοπλύτυ* apud Græcos, apud Romanos *novorum* hominum cognomen, apud utrosque *terræ filiorum*, & *è cælo de'apsorum*. Cæterùm fama quæ paulatim nascitur & augescit, quemadmodum minimum habet invidiæ, ità maximè durabilis est, ut indicat hoc ille poetarum acutissimus Horatius, *Crescit occulto velut arbor ævo Fama Marcelli*. Proinde, si veram, si perpetuam, si livori quàm minimùm expositam gloriam expetis, ausculta Socrati, qui dixit, quibusdam usu venire, ut dum nimiùm properant initio, seriùs perveniant ad finem. *Ph.* Sed hominum vita brevis est. *Sy.* Ergò ad benefacta properandum, non ad gloriam, quæ suâ sponte consequitur. Non enim id consulis, opinor, quibus rationibus longævus fieri possis. Nam isthuc Parcarum munus est, quæ fila ducunt, & amputant, cùm Ipsis est visum. *Ph.* Utinam isthuc quoque possis. *Sy.* Nunquam, ô Philodoxe, divi tam fuerunt benigni, ut uni darent omnia. Quod annis detrahunt, nominis splendore pensant. Quibusdam, sed paucissimis, tam indulgenter favent,

(a) Id est, *nuper dives factus*, qui subitò divitias nactus nusquam non ostentat illas, priùs lentes domi vorans.

vent, ut vivi, sibíque quodammodo superstites, posteritate suâ fruantur. Sed *rari* sunt *quos æquus amavit Jupiter*. Hoc fortassis aliqui *diis geniti potuere*; verùm ista felicitas non cadit in hanc consultationem. *Ph.* Sæpe mecum admirari soleo seu fortunæ seu naturæ invidentiam, quæ nihil omnino commodi largitur mortalibus quod non aliquo temperet incommodo. *Sy.* Quid igitur superest, amice, nisi ut homines nati, sortem humanam æquo feramus animo? Jam & illud haud mediocriter conducit ad leniendam invidiam, si penitus cures habere perspecta nationum, ordinum & singulorum hominum ingenia, nimirum ad eorum exemplum qui bestiis cicurandis alendisque dant operam. Siquidem horum præcipuum est studium, animadvertere quibus rebus quodque animal vel efferetur vel deleniatur. Non jam loquor tantùm de discrimine quod est inter avem & quadrupedem, inter serpentem & piscem, aut quod est inter aquilam & vulturem, inter elephantum & equum, inter delphinum & phocam, inter viperam & aspidem; sed de innumera varietate quæ est in singulis animantium generibus. *Ph.* Exspecto quò sis evasurus. *Sy.* Omnes canes sub una specie continentur; sed hæc species quàm in innumeras formas distrahitur? ut dicas illos genere distingui, non specie. Jam prorsus in eadem specie quàm varii sunt canum mores & ingenia? *Ph.* Immensa varietas. *Sy.* Quod de canibus dictum est, de singulis animantium generibus dictum puta: sed in nullo magìs elucet discrimen quàm in equis. *Ph.* Vera prædicas. Sed quorsum hæc? *Sy.* Quicquid in animantium generibus, vel in formis, vel in singulis animantibus varietatis est, hoc omne puta esse in homine. Illic reperies lupos varios, canes inenarrabili varietate, elephantos, camelos, asinos, leones, oves, viperas, simias, dracones, aquilas, vultures, hirudines, hirundines, & quid non? *Ph.* Quid tum? *Sy.* Nullum autem est animal tam efferum, quin arte tractatum aliquam de se præbeat utilitatem, aut certè non lædat. *Ph.* Nondum perspicio quid agas. *Sy.* Est nonnihil discriminis inter Hispanum, Italum, Germanum, Gallum & Anglum, *Ph.* Est plané. *Sy.* Ad hæc, est singulis in unoquoque genere peculiare quoddam ingenium. *Ph.* Fateor. *Sy.* Hanc varietatem si sagaciter habueris animadversam, & singulorum moribus te accommodes, facilè consequêris ut aut omnes habeas amicos, aut certè nullos inimicos. *Ph.* Si Polypum me fieri jubes, ubi rectum & honestum? *Sy.* Est in rebus communibus aliquod obsequium quod nullo pacto vitiat

tiat

tiat honestum: quod genus, Apud Italos osculo salutant viri viros; in Germania si facias idem, absurdum videatur, sed pro osculo dextram porrigunt. Rursus in Anglia viri salutant mulieres etiam in templo obvias: idem si fiat in Italia, flagitium habeatur. Idem in Anglia porrigere poculum tuum intervenienti in convivio civilitatis est; in Gallia contumeliæ est. In his & aliis hujusmodi citra recti jacturam licet omnibus obsecundare. *Ph.* At perdifficile fit omnium gentium mores ac singulorum hominum ingenia nôsse. *Sy.* Verùm, ô Philodoxe, si gloriam insignem quæris, eámque virtute partam, necesse est ut virtutem quoque præstes non vulgarem. Scis autem virtutem circa difficilia versari, quemadmodum ante Peripateticum illum docuit Hesiodus: proinde si mel cupis, apes feras oportet. *Ph.* Scio, & memini: sed mitigandæ invidiæ rationem quærimus. *Sy.* Proinde da operam ut in bello dux esse malis quàm miles, & in eo bello quod gerendum cum invisis hostibus potiùs quàm cum civibus aut sociis. In Republica ea potissimùm munia capesse quæ popularia sunt & gratiosa: velut, defendere popularius est quàm accusare; honorare, quàm punire. Quòd si qua incidunt, sicut incidere necesse est, naturâ molesta, tamen ea quoque, si vitari non possunt, commoditate sunt lenienda. *Ph.* Quo pacto? *Sy.* Sedes judex aut arbiter? altera pars nonnihil offendenda est; sed eâ rem æquitate geras ut, si fieri possit, etiam victus gratias agat. *Ph.* Qui sic? *Sy.* Puta, intenditur actio furti aut sacrilegii; muta, si potes, actionis formulam, & fac ut sit actio rei vindicandæ. Hic protinus ità reum subleves, ut nihil tamen decedat actori. Porrò, actionem omnem sic moderare, ut citra actoris dispendium reo videaris æquus. Postremò, damnati pœnam nonnihil mitiga. Absit interim aut vultûs torvitas, aut verborum acerbitas, aut morositas; quæ res faciunt ut quidam pejorem ferant gratiam pro dato beneficio, quàm alii pro negato. Interdum monendus est amicus: sed si nulla spes emendationis, silere præstat. Si res gravior est, & spes est profectûs, magni refert qualis sit admonitio. Nam sæpenumero fit, ut qui sinistrè aut intempestivè admonet, & morbum exasperet, & ex amico reddat inimicum. Hæc dexteritas magìs etiam habet locum si agas cum principe: nam horum affectibus nonnunquam incidit ut sit resistendum. Quod si fit comiter ac dextrè, paulò pòst qui obstitêre plus ferunt gratiæ quàm qui obsecundârunt. Quod enim cupiditati placet temporarium est; quod rectâ ratione

Declinandi invidiam modus.

Sinistra & intempestiva monitio.

Lingua multis causa invidiæ.

tione geritur perpetuò probatur. Longè verò maxima pars invidiæ nascitur ex intemperantia linguæ. Quantum odii nonnunquam unica vox temere excidens concitat nonnullis! Quàm multis dictum, aut jocus intempestivus fuit exitio! Laudabis igitur, sed dignos, idque parcè; sed vituperabis parciùs, si tamen omnino quispiam vituperandus est: proinde vitanda loquacitas; difficillimum enim fit simul & multa & opportunè dicere. *Ph.* Assentior istis omnibus. Sed mihi videtur præcipua ad parandam nominis celebritatem via, scribere libros. *Sy.* Vera prædicas, nisi quòd obstat scribentium turba. At si ista placet ratio, cura ut exactè scribas potiùs quàm multa. Cum primis autem Argumentum delige neque protritum, neque cum multis commune, ad hæc minimè invidiosum: in id, quicquid insigne complurium annorum lectione contractum est, conferas: tractatione verò tale reddas, ut voluptatem habeat cum utilitate conjunctam. *Ph.* Prudenter tu quidem, Symbule; meóque animo feceris satis, si unum istud adjeceris, quibus rebus effici possit ut maturiùs etiam contingat gloria. Multos enim video qui vix sub obitum inclarescunt; nonnullos à rogo, quod aiunt, demum innotescere. *Sy.* Hic quod consulam nihil habeo melius quàm quod tibicen suasit tibicini. Fac ut his teipsum probes qui gloriâ jam vicerunt invidiam; in horum amicitiam temet insinua, quorum honorifica de te prædicatio facilè populare studium tibi conciliabit. *Ph.* At si quando exoriatur invidia, quid ostendis remedii? *Sy.* Fac quod solent hi qui picem coquunt: si flamma effulserit, infundunt aquam; ac tum magis efferatur ac strider incendium, ni id facias constanter ac sæpius. *Ph.* Quid isthuc ænigmatis est? *Sy.* Invidiam oborientem beneficiis obrue potiùs quàm vindictâ. Nihil egit Hercules resectis Hydræ Lernææ capitibus; igni Græco devicit exitiabile monstrum. *Ph.* Sed quem vocas ignem Græcum? *Sy.* Qui ardet etiam in mediis aquis. Eum adhibet, qui lacessitus injuriâ malorum, non cessat tamen de omnibus bene mereri. *Ph.* Quid ego audio? beneficentia igitur nunc aqua est, nunc ignis? *Sy.* Quid vetat? quando Christus in allegoriis nunc Sol est, nunc Ignis, nunc Lapis. Dixi sedulò. Si quid melius eris nactus, sequitor, meúmque repudiato consilium.

Scribere libros non vulgari argumento.

Modus extinguendi invidiam quavis occasione ortam.

ARGU-

ARGUMENTUM.

Opulentia sordida insignem cujusdam divitis sorditiem memorat; ubi ostenditur quo vivatur modo apud avaros. In hyeme focos struunt ex arborum radicibus humidis, unde fumus, at vix ulla flamma. Pulicum & cimicum frequentia somnum capere non sinit. Aquâ vinum diluunt. Fæx vini calculum generat in renibus. Triticum vitiatum emunt, quod etiam cum tertia argillæ parte admiscent. Nullum jentaculum. Prandium ad horam primam differtur; cœnatur ad horam decimam. Quàm sordidus convivii apparatus. Pessimas emunt carnes. Corpori tenero tenuique, & spiritibus subtilissimis non jejunandum. Diætæ & victûs consuetudo multum habet momenti ad valetudinem conservandam.

JACOBUS, GILBERTUS.

Ja. UNde nobis tam exsuccus, quasi cum cicadis interea (*a*) rore sis pastus? Mihi nihil aliud quàm (*b*) syphar hominis esse videris. *Gi.* Apud inferos umbræ malvâ & porro saturantur; at ego decem vixi menses ubi nè id quidem contigit. *Ja.* Ubinam? te quæso: num abreptus in navem galeatam? *Gi.* Nequaquam, sed Synodii. *Ja.* In urbe tam opulenta bulimiâ periclitatus es? *Gi* Maximè. *Ja.* Quid in causa? an deerat pecunia? *Gi.* Nec pecunia, nec amici. *Ja.* Quid igitur erat mali? *Gi.* Mihi res erat cum hospite (*c*) Antronio. *Ja.* Cum illo opulento? *Gi.* Sed sordidissimo. *Ja.* Monstri simile narras. *Ga.* Minimè; sed sic fiunt divites qui è summa emergunt inopia. *Ja.* Quid ita libuit tot menses apud talem hospitem commorari? *Gi.* Erat quod alligaret, & sic tunc erat animus. *Ja.* Sed dic, obsecro, quo tandem vivit ille apparatu? *Gi.* Dicam, quandoquidem *Actorum laborum* solet esse *jucunda commemoratio*. *Ja.* Mihi certè futura est. *Gi.* Illud (*d*) οὐρανόθεν accessit incommodi cùm illic agerem, totos tres menses spirabat Boreas, nisi quòd illic nescio quo pacto nunquam perseverat ultra diem octavum. *Ja.* Quomodo igitur spirabat totos tres menses? *Gi.* Sub eum diem velut ex constituto mutabat stationem, sed post horas octo migrabat in locum priorem. *Ja.* Ibi tenui corpusculo opus erat foco luculento. *Gi.* Satis erat ignis, si suppetisset lignorum copia. Verùm nè quid hîc faceret impendii noster Antronius, ex rusculis insularibus evellebat arborum radices ab aliis neglectas, idque ferè noctu. Ex his nondum bene siccis struebatur ignis non absque fumo, sed sine flamma; non qui calefaceret, sed qui præstaret nè verè dici possit ibi nullum esse ignem. Unicus autem ignis durabat totum diem, adeò temperatum erat incendium. *Ja.* Illic hybernare durum erat. *Gi.* Imò multò durius æstivare.

(*a*) Vide prov. *Rore pascitur.*

(*b*) Serpentis exuvium: ità appellatur mirè leve & siccum.

(*c*) Non homine, sed asino. Vide Chiliades.

(*d*) Id est, *cælitus.*

Ja. Qui sic? *Gi.* Quoniam ea domus tantum habebat pulicum ac cimicum, ut nec interdiu quietum esse, nec noctu somnum capere liceret. *Ja.* Divitias miseras! *Gi.* Præsertim in hoc pecoris genere. *Ja.* Oportet illic ignavas esse fœminas. *Gi.* Latitant, nec inter viros versantur. Ità fit ut illic & fœminæ nihil aliud sint quàm fœminæ, & viris desint ea ministeria quæ solent ab eo sexu suppeditari. *Ja.* Sed Antronium interim non pigebat tractationis? *Gi.* Illi in hujusmodi sordidus educato præter lucrum nihil erat dulce. Ubivis potiùs habitabat quàm domi, nulla in re non negotiabatur. Scis autem eam urbem esse præ cæteris (*a*) Mercurialem. Pictor ille nobilis deplorandum existimavit si dies abiisset sine linea; Antronius longè magis deplorabat si dies præteriisset absque lucro. Quod si quando evenisset, domi quærebat Mercurium. *Ja.* Quid faciebat? *Gi.* Habebat in ædibus cisternam ex ejus civitatis more, illic hauriebat aliquot aquæ situlas, & infundebat in vasa vinaria. Hîc erat certum lucrum. *Ja.* Fortasse vinum erat æquo vehementius. *Gi.* Imò plus erat quàm vappa. Nunquam enim emebat vinum nisi corruptum, quò minoris emeret. Ex eo nè quid periret, subindè fæces annorum decem miscebat, volvens ac revolvens omnia, quò mustum videretur; neque enim ille passus fuisset ullam fæcis micam perire. *Ja.* At si qua fides medicis, tale vinum gignit vesicæ calculos. *Gi.* Non erant medici; nam in ea domo nullus erat annus tam felix quin unus atque alter calculo periret; nec horrebat ille funestam domum. *Ja.* Non? *Gi.* (*b*) Etiam à mortuis colligebat vectigal. Nec aspernabatur quamvis exiguum lucellum. *Ja.* Dicis furtum. *Ga.* Lucrum vocant negotiatores. *Ja.* Quid intereà bibebat Antronius? *Gi* Idem ferme nectar. *Ja.* Non sensit malum? *Gi.* Durus erat, qui vel fœnum esse posset, & talibus, ut dixi, deliciis fuerat à teneris educatus. Hoc lucro nihil existimabat certius. *Ja.* Quid itá? *Gi.* Si supputes uxorem, filios, filiam, generum, operas & famulas, alebat domi ferè corpora triginta tria. Jam quò vinum erat dilutius, hòc & parciùs bibebatur, & seriùs exhauriebatur. Hîc mihi subducito, in singulos dies addita aquæ situla quàm non pœnitendam summam conficiat in annum. *Ja.* O sordes! *Gi.* Atqui non minus compendii redibat ex pane. *Ja.* Quo pacto? *Gi.* Emebat triticum vitiatum, quod alius noluisset emere. Hîc præsens statim lucrum, quia minoris emebat. Cæterùm vitio medicabatur arte. *Ja.* Quâ tandem? *Gi.* Est argillæ genus frumento non dissimile,

a Ubi mercatorum magna & plurima negotia tractantur.

b Vide proverbium, *A mortuo tributum.*

mile, quo videmus & equos delectari, dum & parietes arrodunt, & ex lacunis eâ argillâ turbidis bibunt libentiùs. Ejus terræ tertiam partem admiscebat. *Ja.* Est isthuc medicari? *Gi.* Certè tritici vitium minùs sentiebatur. An hoc quoque lucrum putas aspernandum? Adde jam aliud stratagema: Domi panem subigebat, nec id crebriùs, etiam æstate, quàm bis in mense. *Ja.* Isthuc est lapides apponere, non panes. *Gi* Aut si quid lapide durius. Sed huic quoque malo erat paratum remedium. *Ja.* Quodnam? *Gi.* Fragmenta panis immersa cyathis vino macerabant. *Ja. Similes* habebant *labra lactucas.* Sed ferebant talem tractationem operæ? *Gi.* Primùm narrabo primatum ejus familiæ apparatum, quò faciliùs divines quomodo tractentur operæ. *Ja.* Audire cupio. *Gi.* De jentando nulla erat illic mentio. Prandium ferè differebatur in horam à meridie primam. *Ja.* Quamobrem? *Gi.* Expectabatur Antronius paterfamilias. Cœnabatur interdum ad horam decimam. *Ja.* At tu solebas esse inediæ impatientior. *Gi.* Eóque subindè clamabam ad Antronii generum Orthrogonum, (agebamus enim in eodem conclavi) Heus Orthrogone, non cœnatur hodie apud Synodos? Commodè respondet, brevì adfuturum Antronium. Cùm nihil viderem apparari, & latraret stomachus, Heus, inquam, Orthrogone, erit hodie pereundum fame. Excusabat horam, aut aliud simile. Cùm non ferrem stomachi latratum, rursus interpellabam occupatum, Quid futurum est? inquam, erítne moriendum fame? Ubi jam Orthrogonus consumpsisset omnem tergiversationem, abiit ad famulos, jussítque adornari mensam. Tandem cùm nec rediret Antronius, nec quicquam appararetur, Orthrogonus victus conviciis meis descendebat ad uxorem & socrum ac liberos, clamitans ut appararent cœnam. *Ja.* Nunc saltem expecto cœnam. *Gi.* Ne propera. Prodibat tandem famulus claudus, ei præfectus negotio, non admodum dissimilis Vulcano, insternit mensam linteo. Ea prima cœnæ spes. Tandem post longam vociferationem afferuntur phialæ vitreæ, cum aqua sanè limpida. *Ja.* Altera cœnæ spes. *Gi.* Nè propera, inquam. Rursum post atroces clamores adfertur phiala illius nectaris fœculenti plena. *Ja.* O factum bene! *Gi.* Sed sine pane. Nihil adhuc periculi; nemo famelicus bibit lubens tale vinum. Clamatum est iterum usque ad ravim. Tum demum apponitur panis ille, quem vix ursus dentibus frangeret. *Ja.* Certè jam vitæ consultum est. *Gi.* Sub multam noctem tandem venit Antronius; hoc fere

prooemio inauspicatissimo, ut diceret sibi dolere stomachum. *Ja.* Quid hîc mali auspicii? *Gi.* Quia tunc nihil erat quod ederetur. Quid enim exspectes, hospite malè affecto? *Ja.* Dolebat revera? *Gi.* Adeò ut solus devoraturus fuerit tres capos, si quis dedisset gratis. *Ja.* Exspecto convivium. *Gi.* Primùm ipsi apponebatur patina cum farina fabacea, quod obsonii genus illic vulgò venditur tenuibus. Aiebat se hoc uti remedio adversus omne morbi genus. *Ja.* Quot eratis convivæ? *Gi.* Interdum octo aut novem, inter quos erat Verpius ille doctus, quem arbitror tibi non ignotum, & filius familias natu major. *Ja.* Quid illis apponebatur? *Gi.* Annon satis est frugi hominibus quod Melchisedec obtulit Abrahæ quinque regum victori? *Ja.* Nihil igitur obsonii? *Gi.* Erat nonnihil. *Ja.* Quodnam? *Gi.* Memini nos fuisse in mensa convivas numero novem, cùm in patina non numerarem nisi septem foliola lactucæ aceto innatantia, sed absque oleo. *Ja.* Solus igitur ille devorabat suas fabas? *Gi.* Vix semiobolo emerat? nec tamen vetabat, si quis proximè assidens vellet gustare, sed incivile videbatur languido suum eripere cibum. *Ja.* Secabantur folia quemadmodum de * cumino meminit proverbium? *Gi.* Non; sed lactucis à primoribus absumptis, reliqui panem immergebant aceto. *Ja.* Quid autem post septem folia? *Gi.* Quid nisi caseus, conviviorum clausula? *Ja.* Hiccine erat apparatus perpetuus? *Gi.* Propemodum, nisi quòd interdum, si eo die Mercurium fuisset expertus propitium, erat paulò profusior. *Ja* Quid tum? *Gi.* Jubebat emi tres uvas recentes uno æreo nummulo. Ea res exhilarabat totam familiam. *Ja.* Quídni? *Gi.* Id eo duntaxat tempore quo summa est uvarum ibi vilitas. *Ja.* Proin extra autumnum nihil profundebat? *Gi.* Profundebat. Sunt illic naviculatores qui concharum minutum genus hauriunt, potissimùm è latrinis: hi clamore certo significant quid habeant venale. Ab his interdum jubebat emi dimidio nummuli quem illi bagathinum appellant. Tum verò dixisses in ea familia esse nuptias. Nam igni erat opus, licèt celerrimè percoquantur. Atque hæc quidem post caseum, loco bellariorum. *Ja.* Bella mehercule bellaria! Sed nihil unquam apponebatur carnium aut piscium? *Gi.* Tandem victus meis clamoribus cœpit esse splendidior. Quoties autem videri volebat Lucullus, hi fermè erant missus. *Ja.* Isthuc verò lubens audiero. *Gi.* Primo loco dabatur jusculum, quod illi nescio quam ob causam appellant ministram. *Ja.* Lautum, opinor. *Gi.* His conditum aromatibus.

* Cumini sector.

Admo-

Admovetur igni cacabus aquâ plenus, in eam conjiciuntur aliquot fragmenta casei bubalini, qui jam olim in saxum induruit; nam ad defringendum aliquid bonâ securi opus est. Cùm ea fragmenta tepore aquæ solvi cœperint, inficiunt eam nè possit mera dici aqua. Hoc jusculo præparant stomachum. *Ja.* Suibus dignum. *Gi.* Dein apponitur paululum carnium de ventre veteris vaccæ, sed elixum ante dies quindecim. *Ja.* Fœtet igitur. *Gi.* Maximè; sed adhibetur remedium. *Ja.* Quodnam? *Gi.* Dicam, sed vereor nè imitaturo. *Ja.* Scilicet. *Gi.* Miscent ovum aquæ calefactæ, eo jure perfundunt carnem: ità magis falluntur oculi quàm nares; nam fœtor erumpit per omnia. Si dies requirit esum piscium, interdum apponuntur auratæ tres, nec hæ magnæ, cùm convivæ sint septem aut octo. *Ja.* Prætereà nihil? *Gi.* Nihil nisi caseus ille saxeus. *Ja.* Novum mihi narras Lucullum. Sed qui potuit tam exilis apparatus tot sufficere convivis, præsertim nullo refectis jentaculo? *Gi.* Imò, nè sis insciens, ex ejus convivii reliquiis alebantur socrus, nurus, filius natu minor, famula, & aliquot parvuli. *Ja.* Tu quidem admirationem meam auxisti, non ademisti. *Gi.* Isthuc tibi vix possum describere, nisi priùs ordinem convivii depinxero. *Ja.* Pinge igitur. *Gi.* Antronius obtinebat primum locum, nisi quòd ego illi sedebam dexter, velut extraordinarius; è regione Antronii Orthrogonus. Orthrogono assidebat Verpius. Verpio Strategus natione Græcus. Antronio sinister assidebat filius natu major. Si quis accessisset conviva, ei locus dabatur pro dignitate. Primùm de jure minimum erat vel periculi vel discriminis. nisi quòd in procerum discis natabant fragmenta bubalini casei. Cæterùm ex phialis vini aquæque fermè quatuor vallum quoddam fiebat, ut nemo posset attingere quod erat appositum, præter tres ante quos stabat patina, nisi quis fuisset nuisset esse impudentissimus, & transilire septa. Nec tamen ea patina diu manebat, sed mox tollebatur, ut aliquid superesset familiæ. *Ja.* Quid igitur edebant reliqui? *Gi.* Suo more deliciabantur. *Ja.* Qui? *Gi.* Panem illum argillaceum macerabant vino fæcis vetustissimæ. *Ja.* Tale convivium oportuit esse perbreve. *Gi.* Frequenter horâ prolixius. *Ja.* Qui potuit? *Gi.* Sublatis, ut dixi mox, quæ non carebant periculo, ponebatur caseus, unde nullum erat periculum nè quisquam ullo cultello escario quicquam abraderet. Manebat illa præclara fæx, & suus cujusque panis. Atq; inter hæc bellaria tutò miscebantur fabulæ. Interim prandebat fœminarum senatus. *Ja.* Quid in-

terim operæ? *Gi.* Nihil habebant nobiscum commune; suis horis sibi prandebant ac cœnabant. Sed hi cibo capiendo vix semihoram impendebant toto die. *Ja.* Verùm apparatus cujusmodi? *Gi.* Isthuc tu um est divinare. *Ja.* At Germanis vix sufficit hora in jentaculum, tantundem in merendam, sesquihora in prandium, duæ horæ in cœnam; ac nisi affatim expleantur eleganti vino, bonis carnibus ac piscibus, deserunt patronum, & fugiunt in bellum. *Gi.* Suus cuique genti mos est. Ità minimum impendunt gulæ, pecuniam malunt quàm voluptatem; & sobrii sunt naturâ quoque, non solùm instituto. *Ja.* Nunc profectò non miror te nobis rediisse tam exilem, sed omnino vivum rediisse demiror, præsertim cùm antea capis, perdicibus, turturibus & phasianis assuevisses. *Gi.* Planè perieram nisi repertum fuisset remedium. *Ja.* Malè res agitur ubi tot remediis est opus. *Gi.* Effeceram ut mihi jam languescenti in singula convivia daretur quarta pars pulli elixi. *Ja.* Nunc incipies vivere. *Gi.* Non admodum. Emebatur pullus exiguus, nè multum impenderetur, cujusmodi sex non sufficerent uni boni stomachi Polono in jentaculum. Nec empto dabant cibum, nè quid esset impendii: itaque macie enecti ac semivivi coquebatur ala aut poples; jecur dabatur Orthrogoni filio infanti. Jus autem semel atque iterum ebibebant mulieres; subinde novâ infusâ aquâ. Itáque poples ad me veniebat pumice siccior, & quovis putri ligno insipidior. Jus nil erat nisi mera aqua. *Ja.* Et tamen audio illic avium genus & copiosissimum esse, & elegans, & vile. *Gi.* Est prorsus, sed illis charior est pecunia. *Ja.* Satis dedisti pœnarum, etiamsi Romanum Pontificem occidisses, aut si minxisses ad sepulchrum D. Petri. *Gi.* Sed audi reliquum fabulæ. Scis esse in quaque hebdomada quinq; dies quibus vescimur carnibus. *Ja.* Nimirum. *Gi.* Duos itáque pullos duntaxat emebant. Die Jovis se fingebant oblitas emere, nè vel totum pullum eo die apponerent, vel aliquid superesset. *Ja.* Næ iste Antronius superat etiam Euclionem Plautinum. Sed piscariis diebus quo remedio consulebas vitæ? *Gi.* Amico cuidam dederam negotium, ut mihi meo ære in singulos dies emeret ova tria, duo in prandium, unum in cœnam. Sed hic quoque fœminæ pro recentibus carè emptis supponebant semiputria; ut mecum præclarè crederem actum, si ex tribus unum esset quod edi posset. Tandem & utrem vini purioris meâ pecuniâ emeram: cæterùm mulieres effractâ serâ intra paucos dies exsorbuerunt, non admodum irato Antronio. *Ja.* Itáne nullus erat illic quem

tui

tui miferefceret? *Gi.* Miferefceret? Imò videbar illis gluto quifpiam & helluo, qui tantum ciborum unus devorarem. Itaque fubindè me admonebat Orthrogonus, haberem ejus regionis rationem, meæq; confulerem incolumitati: & aliquot noftrates commemorabat, quibus illic edacitas conciliâffet aut mortem aut morbum graviffimum. Cùm is me videret deliciis quibufdam, quas illic ex nucleis pineis, aut peponum melonúmq; venditant pharmacopolæ, fulcire corpufculum, & affiduis laboribus & inediâ & jam etiam morbo fractum, fubornat medicum, mihi amicum & familiarem, ut perfuadeat victûs moderationem. Egit hoc mecum diligenter. Móxque fenfi fubornatum, nec refpondi tamen. Cùm idem accuratiùs mecum ageret, nec admonendi faceret finem, Dic, inquam, mihi, vir egregie, feriò ifthæc loqueris, an joco? Seriò, inquit. Quid igitur fuades ut faciam? A cœnis in totum abftine; & vino adde, ut minimum, aquæ dimidium. Rifi præclarum confilium. Si me cupis extinctum, huic corpufculo, & raro & exili, & fpiritibus fubtiliffimis, vel femel à cœna abftinere mors effet: id toties ipsâ re compertum habeo, ut non libeat iterum experiri. Quid autem futurum cenfes fi fic pranfus à cœna temperem? Et tali vino jubes addi aquam? quafi non præftaret puram aquam bibere quàm fæculentā. Nec dubito quin hæc te loqui juſſerit Orthrogonus. Subrifit medicus, ac mitigavit confilium. Non hæc loquor, inquit, Gilberte doctiffime, quòd in totum arceam te à cœnis; licebit guftare ovum, & femel bibere; fic enim ipfe vivo. In cœnam coquitur ovum, indè capio vitelli dimidium, reliquum do filio: mox haufto femicyatho vini, ftudeo in multam noctem. *Ja.* Num ifthæc vera prædicabat medicus? *Gi.* Veriffima. Nam ipfe fortè per viam ambulans redibam à facro, & comes admonuerat illic habitare medicum: lubuit videre regnum illius. Erat autem dies dominicus. Pulfavi fores; apertæ funt; afcendi: offendo medicum cum filio, & eodem famulo, prandentem. Apparatus erat duo ova, præterea nihil. *Ja.* Oportuit effe exfangues homines. *Gi.* Imò ambo erant pulchrè habito corpore, colore vivido ac rubido, oculis lætis. *Ja.* Vix credibile eft. *Gi.* At ego compertiffima narro. Nec ille folus ad iftum vivit modum, fed complures alii & imaginibus clari & re lautâ. (*a*) Polyphagia & Polypofia, crede mihi, confuetudinis res eft, non naturæ. Si quis paulatim affuefcat, tandem eò proficiet ut idem faciat quod Milo, qui bovem eodem die totum abfumpfit. *Ja.* Deum immortalem!

a *Edacitas* & vorandi quædam cupiditas; Polypofia, *bibacitas*

lem! si tam parvo victu licet tueri valetudinem, quantum impendiorum perit Germanis, Anglis, Danis & Polonis? *Gi.* Plurimum haud dubiè, & quidem non sine gravi tum valetudinis tum ingenii detrimento. *Ja.* Sed quid obstabat quò minùs tibi sufficeret ille victus? *Gi.* Quia diversis assueveram, & serum jam erat mutare consuetudinem: quanquam me non tam offendebat ciborum exiguitas quàm corruptio. Duo ova poterant sufficere, si fuissent recèns nata: vini cyathus erat satis, nisi pro vino daretur fæx vappida: dimidium panis aluisset, nisi pro pane daretur argilla. *Ja.* Adeóne sordidum esse Antronium in tantis opibus? *Gi.* Arbitror censum illius non fuisse infra octoginta ducatorum millia. Nec ullus erat annus quo non accederet lucrum mille ducatorum, ut dicam parcissimé. *Ja.* Sed juvenes illi quibus hæc parabantur num eâdem utebantur parsimoniâ? *Gi.* Utebantur, sed domi duntaxat; foris ligueriebant, scortabantur, ludebant aleam: cúmque pater in gratiam honestissimorum convivarum gravaretur teruncium impendere, juvenes interdum unâ nocte sexaginta ducatos perdebant aleâ. *Ja.* Sic perire solent quæ sordibus corraduntur. Verùm è tantis periculis incolumis quò nunc te confers? *Gi.* Ad vetustissimum Gallorum contubernium, sarturus quod illic dispendii factum est.

ARGUMENTUM.

Exsequiæ Seraphicæ Franciscanorum ordinem, vestem, vitam & vota, horrendásque eorum blasphemias excutiunt. Habitum Franciscanum facere ut Satanæ viventes Christo moriantur: Baptismo efficaciorem esse. Arcana Franciscana. Privilegia Francisci discipulis plura quàm Christi. Vestis Franciscana abigit diabolum, nec sinit vermes cadaver hominis attingere. Vestis hæc beat absque fide; Turcam, imò ipsum Satanam poterat servare, si velint induere. Franciscus addidit Evangelio Christi. Contactus pecuniæ Franciscanis prohibetur.

(a) PHILACOUS, (a) THEOTIMUS.

a *Audiendi cupidus*, famæ investigator.
b *Qui Deum veneratur & colit.*

Ph. Unde nobis Theotimus novâ religionis facie? *Th.* Qui sic? *Ph.* Quia severa frons, oculi in terram defixi, caput in lævum, humerum nonnihil inflexum, sphærulæ precatoriæ in manibus. *Th.* Si nôsse cupis, amice, quæ ad te nihil attinent, è spectaculo venio. *Ph.* An spectâsti funambulum, aut præstigiarum artificem, aut aliud huic simile? *Th.* Fortasse non ità huic dissimile. *Ph.* Equidem nunquam antehac vidi quenquam istiusmodi vultu redeuntem è spectaculo. *Th.* Sed ejusmodi fuit spectaculi genus, ut si tu interfuisses, fortassis me incederes aliquanto tristior. *Ph.*

Quin

Ph. Quin tu ergò memoras quid te tam fecerit religiosum? *Th.* Redeo ab exsequiis Seraphicis. *Ph.* Quid ego audio? Itáne moriuntur & Angeli? *Th.* Non, sed horum sodales. Cæterùm ne te diutiùs suspensum habeam, nôsti, opinor, hic apud Pelusios Eusebium, hominem clarum & eruditum. *Ph.* Illúmne ex principe privatum, è privato exsulem, ex exsule tantùm non mendicum, penè addideram sycophantam? *Th.* Rectè divinâsti quem dicam. *Ph.* Sed quid illi accidit? *Th.* Hodie sepultus est: à pompa funebri redeo. *Ph.* Admodum tristem fuisse oportet quæ te nobis tam tristem remisit. *Th.* Vereor ut sine lacrymis queam tibi quod vidi describere. *Ph.* At ego vereor ut sine risu possim audire. Sed narra, obsecro. *Th.* Scis Eusebium jampridem fuisse miserâ valetudine. *Ph.* Scio, ante annos aliquot evirato corpusculo. *Th.* In hujusmodi morbis qui lentè conficiunt hominem, medici certis præsagiis solent mortis diem prædicere. *Ph.* Maximé. *Th.* Hi monuerunt hominem, quicquid medicorum ars præstare posset id omne summâ curâ præstitum esse. Deum quidem potentiorem omni medicorum ope; sed quoad humanâ conjecturâ deprehendi quiret, non superesse triduum vitæ. *Ph.* Quid tum postea? *Th.* Ibi continuò præclarus Eusebius detecto corpusculo totum sanctissimi Francisci amictum induit, raditur, accipit cucullam cinericiam, vestem ejusdem coloris, funem nodosum, fenestratos calceos. *Ph.* Moriturus? *Th.* Sic est. Quin & profitetur voce jam moribundâ, se Christo militaturum juxta Francisci regulam, si quod medici desperabant daret Deus. Ad hanc professionem adhibiti sunt testes, viri sanctimoniâ celebres. In ea veste moritur vir egregius ad tempus à medicis prædictum. Veniunt ex eo sodalitio complures, qui funebrem pompam celebrant. *Ph.* Utinam adfuissem isti spectaculo. *Th.* Illacrymâsses, si spectâsses quâ charitate Seraphici sodales cadaver abluerint, amictum illum sacrosanctum adaptârint, manus in crucis imaginem composuerint, pedes nudârint, & nudatos exosculati sint, faciem unguento etiam exhilarârint, juxta præceptum Evangelicum. *Ph.* Prodigiosa humilitas! Seraphicos viros agere pollinctores ac vespillones. *Th.* Post hæc feretro composuerunt, & juxta Pauli doctrinam, *Alter alterius onera portate*, propriis humeris fratres fratrem bajulârunt per viam publicam ad monasterium. Ibi solennibus næniis sepelierunt. Cùm venerabilis illa pompa per viam incederet, vidi complures invitis oculis effundere lacrymas, cùm talem vi-

rum, quem priùs viderant purpurâ byssóque vestitum, nunc conspicerent in amictu Franciscano, fune canabeo cinctum, tam religiosâ specie toto corpore compositum. Nam & mortui caput erat deflexum in humerum, & manus, ut dixi, * decussatim compositæ. Cætera item omnia mirificam quandam religionem præ se ferebant. Quin ipsa turba Seraphica cervicibus inflexis, oculis in terram defixis, & næniis adeò lugubribus, ut arbitror ipsos manes non canere lugubriùs, multis excutiebat lacrymas & singultus. *Ph.* Sed habebátne quinque Francisci vulnera? *Th.* Id non ausim affirmare certó. Apparebant in manibus ac pedibus vestigia quædam sublivida, ac vestis in sinistro latere fenestellam habebat. Verùm non ausus sum oculos acriùs intendere, quòd affirment in hujusmodi rebus curiositatem multis fuisse exitio. *Ph.* Sed nullósne illic sensisti ridentes? *Th.* sensi, verùm eos suspicor hæreticos esse, quorum hodie plenus est mundus. *Ph.* Ut simpliciter tecum fabuler, mi Theotime, vix ipse valuissem à risu temperare, si isti spectaculo adfuissem. *Th.* Faxit Deus ne tu sis istius fermenti contagio corruptus. *Ph.* Nihil hinc periculi est, optime Theotime: ego à puero religiosè beatum Franciscum, juxta mundum nec doctum nec sapientem, sed profundâ mundanorum affectuum mortificatione Deo charissimum, semper animo sum veneratus; cúmque hoc omnes qui, illius ingressi vestigiis, ex animo student, mundo mortui, Christo vivere. Nam vestem nihil moror: sed lubens ex te didicero, quid vestis conferat mortuo. *Th. Margaritas non esse porcis objiciendas, nec sanctum dandum canibus*, scis ab ipso Domino præceptum esse. Proinde si ridendi causâ percontaris, nihil ex me audies; sin simplici discendi studio, libens impartiam quod ab illis didici. *Ph.* Profiteor discipulum & attentum, & docilem, & benevolum. *Th.* Principio scis quosdam usq; adeò ambitiosos, ut non sat habeant superbè & insolenter vixisse, nisi ambitiosè sepeliantur mortui. Non sentiunt exanimes; sed tamen viventes imaginatione quadam futuræ pompæ voluptatem aliquam ac fructum percipiunt. Hoc quicquid est affectûs abdicare, non negabis, opinor, aliquam pietatis partem. *Ph.* Fateor, si fastus exsequiarum non valeat aliâ ratione devitari. Sed mihi videtur modestius, si princeps exanimis involvatur linteo vili, ac per plebeios vespillones in vulgari cœmeterio inter plebeia cadavera sepeliatur. Nam qui sic efferuntur quemadmodũ elatus est Eusebius, mutâsse fastum videntur veriùs quam vitâsse. *Th.*

* Transversè ut litera X in formam crucis quam vulgò S. Andreæ vocant.

ſe. *Th.* Deo gratum eſt quicquid bono fit animo Illius autem eſt judicare cor hominis. Verùm quod dixi leve eſt, ſunt alia graviora. *Ph.* Quæ? *Th.* Profitentur ante mortem Franciſci regulam. *Pe.* Videlicet ut eam ſervent in campis Elysiis. *Th.* Non, ſed hîc, ſi revaleſcant. Et fit aliquoties, ut medicorum ſententiis damnati, ſimul ut ſacroſanctam veſtem induerint, ope Dei reviviſcant. *Ph.* Idem ſæpenumero uſu venit in his qui veſtem eam non induunt. *Th.* Oportet ſimpliciter ambulare in via fidei. Si nihil eſſet eximii fructûs in hac re, non ambirent, præſertim apud Italos, genere & literis nobiles plurimi, ut in amictu ſacroſancto ſepeliantur. Ac nè repudies ignotorum hominum exempla, ſic ſepultus eſt ille cui tu meritò plurimum tribuis, Rodolphus Agricola; ſic nuper Chriſtophorus Longolius. *Ph.* Meâ nihil refert quid delirent homines cùm agunt animam; ex te doceri cupio quid magni boni conferat, hominem metu mortis attonitum, ac certâ vitæ deſperatione perturbatum, profiteri aut veſtiri. Quid quòd vota ſunt irrita, niſi fiant animo ſano ſobrióque, maturâ deliberatione, ſublato metu, dolo aut vi? Ut horum nihil ſit, profeſſio talis non obligat niſi poſt annum probationis, quo geſtare jubentur tunicam cum caperone: ſic enim loquitur vir ille Seraphicus. Itaque ſi reviviſcant, duplici nomine non tenentur: neque enim votum eſt quod ab attonito fit metu mortis ac ſpe vitæ, neque profeſſio obligat ante caperonem geſtatum. *Ph* Utcunq; hàbet obligatio, illi certè putant ſe obligari, & illa totius voluntatis addictio non poteſt Deo non eſſe gratiſſima: ſiquidem hoc eſt in cauſa ut bona opera Monachorum, etiamſi demus cætera paria, gratiora ſint Deo quàm aliorum, quòd ex optima radice proficiſcantur. *Ph.* Non excutiam hîc quanti momenti ſit, hominem totum ſe Deo addicere cùm jam ſui juris non eſt: ego arbitror unumquemque Chriſtianum ſe totum addicere Deo in baptiſmo, cùm renunciat omnibus pompis & voluptatibus Satanæ, dátque nomen imperatori Chriſto, poſthac illi per omnem vitam militaturus. Et Paulus agens de his qui *Chriſto commoriuntur, ut jam ſibi non vivant, ſed ei qui pro ipſis mortuus eſt*, non loquitur propriè de Monachis, ſed de univerſis Chriſtianis. *Th.* Opportunè meminiſti baptiſma; ſed olim tingebantur aut aſpergebantur agentes animam, quibus tamen dabatur ſpes æternæ vitæ. *Ph.* Quid Epiſcopi promiſerint non ità magni refert: quid Deus præſtare dignetur nobis incertum eſt.

Si

Si certum fuisset tales aspersione aquulæ repentè fieri cives cœli, quæ major poterat aperiri fenestra, ut homines mundi dediti studio per omnem vitam servirent impiis cupiditatibus, ac tum demum adhiberent aspersiunculam cùm jam amplius peccandi facultas non esset? Quòd si tali baptismo similis est ista professio, præclarè consultum est impiè viventibus nè pereant, hoc est, Satanæ vivant, Christo moriantur. *Th.* Imò si fas est aliquid ex Seraphicis mysteriis prodere, efficacior est illorum professio quàm baptismi. *Ph.* Quid audio? *Th.* In Baptismo tantùm proluuntur crimina, restat anima pura, sed nuda; hîc qui profitetur, statim ditatur totius ordinis egregiis meritis, nimirum insitus corpori sanctissimæ sodalitatis. *Ph.* Itáne qui per baptismum inseritur corpori Christi nihil accipit, nec à capite nec à corpore? *Th.* Nihil à Seraphica massa, nisi beneficentiâ aut favore promereatur. *Ph.* Quis angelus hoc istis revelavit? *Th.* Non Angelus, ô bone, sed ipse Christus ore proprio hoc aliáq; permulta beato Francisco præsens præsenti patefecit. *Ph.* Obsecro te per nostram amicitiam atque obtestor, nè me graveris istis impartiri sermonibus. *Th.* Sunt reconditissima mysteria, nec fas est ea profanis communicare. *Ph.* Quî profanus, amice, qui nulli unquam ordini meliùs voluerim quàm Seraphico? *Th.* Sed interdum vellicas eos odiosiús. *Ph.* Hoc ipsum, Theotime, amoris argumentum est, cùm eum ordinem nulli graviùs lædant quàm qui sub illius umbra turpiter vivunt: quisquis optimè vult ordini, necesse est ut illius corruptoribus maximè succenseat. *Th.* At vereor nè Franciscum iratum habeam si quid arcanorum effutiero. *Ph.* Quid mali metuis ab innocentissimo viro? *Th.* Quid? Nè me exoculet, aut nè mihi mentem adimat, quomodo multos tractâsse dicitur qui reclamârunt illius quinque vulnerum vestigiis. *Ph.* Itáne Divi pejores sunt in cœlo quàm fuerunt in terris? Audio Franciscum adeò fuisse miti ingenio, ut cùm pueri per viam incedenti caseum, lac, rudera & lapides immitterent in rusticanum cucullum à tergo pendentem, nihil offenderetur, sed hilaris incederet & gaudens: & nunc factus est iracundus ac vindex? Alio die cùm à socio audisset fur, sacrilegus, homicida, incestus, ebriosus, & quicquid criminum in scelerosissimum quemvis congeri potest, confractus egit gratias, confessus illum nihil esse mentitum. Miranti socio cur ità loqueretur, Hæc, inquit, omnia & his sceleratiora patrâram, nisi me numinis favor servâsset. Unde igitur

nunc

nunc factus est vindex? *Th.* Sic est: Divi in cœlo regnantes lædi nolunt. Quid Cornelio mitius? quid Antonio mansuetius? quid Joanne Baptistâ patientius, dum viverent? At nunc quàm horrendos morbos immittunt, nisi legitimè colantur? *Ph.* Citiùs crediderim illos adimere morbos quàm immittere. Sed quod mihi dixeris nec profano commiseris, & tacituro credideris. *Th.* Age, tuâ fretus fide dicam quod quidem ad hanc rem attinet. Obsecro te, Francisce, ut te tuisque sodalibus propitiis, *fit mihi fas audita loqui.* Scis Paulo fuisse *sapientiam reconditam*, quam non palàm, sed occultè *loquebatur inter perfectos.* Sic habent & illi quædam arcana, quæ non evulgant apud quoslibet, sed beatis viduis, aliisque piis & selectis bene volentibus gregi Seraphico privatim impertiunt. *Ph.* Exspecto τρισαγίας ἀποκαλύψεις. *Th.* Principio, Dominus prædixit patriarchæ Seraphico futurum, ut quò grex Seraphicus magìs increbresceret, hoc illi pabulum abundantiùs suppeditaret. *Ph.* Hic protinus adempta est omnis querela iis qui dictitant, hoc hominum genere indies increbrescente gravari populum. *Th.* Dein aperuit & hoc, quòd quotannis in die illi festo omnes animæ, non modò fratrum qui sacrosanctum illum gestant habitum, verùm etiam ordini bene cupientium ac de ipsius sodalibus bene merentium, ab igni purgatorio liberarentur. *Ph.* Tam familiariter Christus cum illo fabulabatur? *Th.* Quidni? *ut cum amico* & sodali, quemadmodum Deus pater fabulabatur cum Mose: Moses à Deo traditam legem tulit ad populum, Christus legem Evangelicam promulgavit, Franciscus legem suam Angeli manibus bis descriptam tradidit Seraphicis fratribus. *Ph.* Exspecto tertiam Apocalypsin. *Th.* Verebatur egregius ille Patriarcha, nè bonum semen quod seminatum erat noctu vitiaret ille malus, & ità cum zizania revelleretur & triticum. Hunc scrupulum exemit illi Dominus, promittens illi sibi curæ futurum nè deficeret semicalceatorum ac cinctorum fune populus usque ad extremum judicii diem. *Ph.* O Domini clementiam! Alioqui fuerat actum de ecclesia Dei. Sed perge. *Th.* Quarto loco reseravit illud, quòd nullus impiè vivens diu perseverare possit in eo ordine. *Ph.* An non defecit ab ordine quisquis impiè vivit? *Th.* Non, neque enim Christum statim abnegavit qui sceleratè vivit; quanquam aliquo modo negant Deum, qui ore profitentes factis negant. Sed quisquis abjicit sacrosanctum habitum, is irreparabiliter defecit ab ordine. *Ph.* Quid igitur dicemus de

Virg. Æn. 6
1 Cor. 2.
Id est, tersanctas revelationes.

de tot monasteriis conventualium qui pecunias habent, qui potant, ludunt aleam, scortantur, & palàm alunt domi concubinas, nè plura commemorem? *Th.* Franciscus nunquam gestavit vestem tali colore, nimirum fusco, nec usus est cingulo è lino candido confecto. Proinde illis, ubi pulsârint ostium, dicetur, *Nescio vos*; eò quòd non habent vestem nuptialem. *Ph.* Estne amplius? *Th.* Nihil adhuc audîsti. Quinto loco patefecit illi, quòd qui malè vellent ordini Seraphico, quales (heu!) nimiùm multi sunt, nunquam pervenirent ad dimidium ætatis à Deo præfinitæ, nisi mortem anticipâssent, sed omnes pessimâ morte quàm ocyssimè perituros. *Ph.* Vidimus isthuc cùm in aliis multis aliàs, tum nuper in Matthæo Cardinali Sedunensi: de semicalceatis pessimè & loquebatur & sentiebat; periit priusquam, opinor, attingeret quinquagesimum annum. *Th.* Rectè quidem dicis, sed ille læserat etiam Cherubicum ordinem. Nam hujus operâ potissimùm effectum prædicant, ut Bernæ quatuor illi Dominicani traderentur flammis, cùm alioqui Pontificis animum pecuniâ fuerint expugnaturi. *Ph.* Sed aiunt illos prodigiosæ impietatis orsos fabulam. Fictis visionibus ac miraculis agebant, ut persuaderent Virginem matrem fuisse contaminatam labe originali, divum Franciscum non habuisse vera Christi vulnerum vestigia, ea veriùs habuisse Catharinam Senensem; sed perfectissima pollicebantur laico converso, quem ad hanc fabulam agendam subornaverant, & ad hanc imposturam abutebantur corpore Domini, postremò etiam fustibus & venenis. Denique prædicant hanc telam non fuisse unius monasterii, sed totius ordinis procerum. *Th.* Utcunque ista habent, non temerè dictum est à Deo, *Nolite tangere Christos meos.* *Ph.* Expecto si quid superest. *Th.* Superest Apocalypsis sexta, quâ Dominus juravit illi, futurum ut fautores ordinis Seraphici, quantumvis impiè viverent, tamen aliquando Domini misericordiam consequerentur, & sceleratam vitam beato fine clauderent. *Ph.* Etiámne si in adulterio deprehensi occiderentur? *Th.* Quod Dominus promisit non potest non esse ratum. *Ph.* Sed quibus tandem rebus illi meriuntur favorem ac benevolentiam? *Th.* Oh, dubitas? qui dat, qui vestit, qui culinam instruit, jamdudum amat. *Ph* Non amat qui monet, qui docet? *Th.* Hæc ipsis domi abundant: & hujus generis beneficia solent aliis largiri, non ab aliis accipere. *Ph.* Plus ergò Dominus promisit Francisci discipulis quàm suis. Sibi quidem patitur imputari, si quid ipsius re-

Lis inter viros Seraphici & Cherubici ordinis, *h.e.* inter Franciscanos & Dominicanos, Beatam Virginem originali peccato contaminatam.

respectu benefiat cuilibet Christiano; sed non promittit malè viventibus vitam æternam. *Th.* Nec mirum, amice: nam extremus Evangelii vigor servatus est huic ordini. Sed audi jam septimam Apocalypsin, eámque postremam. *Ph.* Hîc sum. *Th.* Juravit illi Dominus, neminem malè moriturum qui in habitu Seraphico moreretur. *Ph.* At quid appellas malè mori? *Th.* Is malè moritur, cujus anima relicto corpore rectà defertur ad Tartara, unde nulla est redemptio. *Ph.* Vestis igitur non liberat ab igni purgatorio? *Th.* Non, nisi quis moriatur in ipso festo Beati Francisci. Verùm an tibi parùm videtur, tutum esse à Tartaro? *Ph.* Maximum ego quidem arbitror. Sed quid de his sentiendum quibus jam mortuis induitur sacra vestis? non enim in ea moriuntur. *Th.* Si vivi hoc petierant, voluntas habetur pro facto. *Ph.* At ego, cùm agerem Antuerpiæ, adfui cum cæteris cognatis matronæ cuidam agenti animam; aderat Franciscanus, vir admodum venerabilis. Is ubi vidit mulierem jam oscitantem, alterum brachium illius inseruit suæ vesti, sic ut etiam aliquam humeri partem tegeret. Ibi quidam dubitabant utrùm tota mulier esset tuta ab inferorum portis, an pars contecta. *Th.* Tota erit tuta, non aliter quàm in Baptismo pars hominis tingitur aquâ, totus tamen Christianus redditur. *Ph.* Mirum cacodæmones tantopere horrere vestem illam. *Th.* Magis horrent quàm crucem Domini. Cùm efferretur Eusebius, vidi (non solus tamen) agmina nigrorum dæmonum, muscarum instar, assultantium ad corpus, nullus tamen audebat attingere. *Ph.* At interim facies, manus, pedes erant in periculo, quippe nudi. *Th.* Ut serpentes nec umbram fraxini, licèt porrectam longiùs, ferre possunt; ità dæmones virus illud sacræ vestis etiam procul sentiunt. *Ph.* Proinde non arbitror talia corpora putrescere, alioqui plus animi esset vermibus quàm cacodæmonibus. *Th.* Verisimile narras. *Ph.* Quàm fortunati pediculi, qui in tam divina veste perpetuò vivunt! Cæterùm cùm vestis deferatur ad sepulchrum, quid est quod tuetur animam? *Th.* Vestis umbram secum defert, ea tutam reddit, adeò ut negent quenquam illius ordinis venire in purgatorium ignem. *Ph.* Næ ego istam Apocalypsin, si vera narras, pluris facio quàm illam Joannis. Hæc enim expeditam ac facilem ostendit viam, quâ cuivis liceat citra sudorem, citra molestiam, citra pœnitentiam

mortem

mortem æternam effugere, totâ vitâ suaviter peractâ in deliciis. *Th.* Assentior. *Ph.* Jam igitur mirari desino, si plerique Seraphicis sodalibus plurimum tribuant; verùm nequeo satis admirari, non deesse qui non vereantur illis oppedere. *Th.* Nimirum istos scias quotquot videris traditos in reprobum sensum, suâque malitiâ excæcatos. *Ph.* Posthac ero cautior, dabóque operam ut in sacrosancta veste moriar. Verùm exstiterunt hoc seculo quidam qui docent, hominem *solâ fide justificari*, nullo operum præsidio; maximum igitur privilegium sit, si vestis beet absque fide. *Th.* Non simpliciter absque fide, nè quid erres, Philacoe. Satis autem est credere hæc quæ diximus esse promissa à Christo patriarchæ Francisco. *Ph.* Vel Turcam igitur servabit vestis? *Th.* Vel ipsum Satanam, si se patiatur indui, & fidem habeat Apocalypsi. *Ph.* Jamdudum me tuum fecisti, sed unum atque alterum scrupulum mihi cupiam per te eximi. *Th.* Dic. *Ph.* Audivi Franciscum suum appellare institutum Evangelicum. *Th.* Verum. *Ph.* Sed Evangelii regulam profitentur omnes Christiani, meâ quidem sententiâ. Quòd si istorum institutum est Evangelicum, oportet quotquot Christiani sunt eosdem esse Franciscanos: & in his primas tenebit Christus cum Apostolis & sanctissima Matre. *Th.* Convinceres tu quidem, nisi Franciscus quædam addidisset Evangelio Christi. *Ph.* Quæ? *Th.* Vestem cinericiam, funem canabeum, & pedes nudos. *Ph.* Istis igitur notis dignoscimus Evangelicum à Franciscano? *Th.* Differunt & contactu pecuniæ. *Ph.* Verùm, ut audio, Franciscus recipi vetat, non attingi. Recipit autem vel dominus, vel procurator, vel creditor, vel hæres, vel mandatarius: & si numeret chirothecâ munitus, nihilominus recepisse dicitur. Unde igitur hoc novum interpretamentum, nè recipiant, id est, nè contingant? *Th.* Sic interpretatus est Benedictus Pontifex. *Ph.* At non ut Pontifex, verùm ut Franciscanus. Alioqui nonne qui sunt observantissimi, cùm peregrinantur, excipiunt linteolo nummos? *Th.* Faciunt cùm urget necessitas. *Ph.* At mori satius est quàm violare regulam plusquam Evangelicam. Deinde, nonne passim recipiunt per suos procuratores? *Th.* Quidni? etiamsi dentur aliquot millia, id quod non rarò accidit. *Ph.* At regula dicit, *neque per se, neque per alios*. *Th.* At non contingunt. *Ph.* Ridiculum! si contactus impius est, etiam per alios contingunt. *Th.* Verùm non est illis cum procuratoribus actio. *Ph.* Non est? Experiatur hoc qui velit. *Th.* Christus non legitur usquam contigisse pecuniam. *Ph.*

Vestis Franciscana ipsum servatura Satanam si indueret.

Christum pecuniam tetigisse.

Esto

Esto; sed probabile est Christum adolescentulum crebrò parentibus suis emisse oleum, acetum, & olera. Sed extra controversiam Petrus & Paulus contrectaverunt. Non est in contactûs fuga laus pietatis, sed in contemptu. Vini contactus multò periculosior est quàm pecuniæ; cur non horrent ibi periculum? *Th.* Quia Franciscus non prohibuit. *Ph.* Nonne porrigunt manus suas otio molliculas & pulchrè lotas fœminis salutantibus? at nummo fortè inspiciendi causâ oblato resiliunt, ac se muniunt signo crucis, papæ! quàm Evangelicé! Equidem puto Franciscum, licèt omnis literaturæ rudem, non adeò desipuisse, ut vetuerit qualemcumq; pecuniæ contactum. Et tamen si id sensit, quanto periculo suos exposuit, quos jussit nudis pedibus incedere? Vix enim vitari potest quin aliquando imprudentes calcent nummum humi jacentem. *Th.* Verùm non tangunt manibus. *Ph.* An tactus non est sensus toti corpori communis? *Th.* Est; atque etiam si quid tale usu veniat, non sacrificant nisi confessi. *Ph.* Religiosé. *Th.* Verùm omissis cavillationibus, dicam id quod res est. Pecunia multis est eritque maximorum malorum occasio. *Ph.* Fateor, sed eadem aliis est multorum bonorum materia. Divitiarum amorem lego damnatum, pecuniam damnatam nusquam lego. *Th.* Rectè dicis. Sed quò longiùs absint ab avaritiæ morbo, sic prohibitus est contactus, quemadmodum in Evangelio vetamur jurare, nè incidamus in perjurium. *Ph.* Quin igitur vetitus est aspectus? *Th.* Quia facilius est continere manus quàm oculos. *Ph.* Et tamen per illas fenestras ingressa est mors. *Th.* Et ideo qui germani Franciscani sunt ultra supercilia deducunt cucullam, tectísque & in terram defixis oculis incedunt, nè quid videant præter viam: quod idem videmus in equis currus onustos trahentibus; utrinque corium capistro additum non finit eos quicquam videre nisi quod ante pedes est. *Ph.* Verùm age, dic mihi, éstne hoc verum quod audio, in regula vetitum, nè quod indultum impetrent à Pontifice? *Th.* Est. *Ph.* Atqui audio nullum hominum genus pluribus instructum indultis, adeò ut liceat illis homines ipsorum sententiâ damnatos vel veneno necare, vel vivos defodere, citra ullum irregularitatis periculum. *Th.* Non est vana fabula quam audisti; nam mihi narravit vir minimè mendax Polonus, se obdormisse potum in templo Franciscanorum, in his angulis in quibus sedent fœminæ per laminas foraminosas confitentes. Experrectus cantu nocturno non ausus est se prodere. Decantatis ex more nocturnalibus, totus fratrum

Polonus potus dormit in templo Franciscanorum: quid vidit.

chorus

chorus descendit in ædem inferiorem; ibi erat parata fossa bene lata benéque profunda. Stabant duo juvenes revinctis à tergo manibus. Habita est concio de laude obedientiæ; promissa est apud Deum omnium commissorum venia. Nonnulla etiam spes injecta, fore ut Deus fratrum animos flecteret ad misericordiam, si sponte descenderent in foveam, séque supinos reponerent. Factum est, subductísq; scalis, omnes simul injecêre terram. *Ph.* Sed siluítne interim ille spectator? *Th.* Maximè, tum quidem nimirum metuens, nè si se prodidisset, tertius adderetur fossæ. *Ph.* Etiámne hoc illis licet? *Th.* Licet, quoties periclitatur decus ordinis. Nam ille simulatque evasisset, passim in omnibus conviviis narrabat quæ viderat, magnâ Seraphicæ gentis invidiâ. Nonne præstiterat vivum sepeliri? *Ph.* Fortasse. Verùm his subtilitatibus omissis, qui fit ut cùm Patriarcha jusserit incedi nudis pedibus, nunc maximè incedant calceis fenestratis? *Th.* Duabus de causis præceptum hoc mitigatum est: altera est, nè per imprudentiam tangant pecuniam; altera nè frigus lædat, aut spina, aut serpentes, aut silices, aut aliud simile, cùm illis sit per universum terrarum orbem obambulandum. Cæterùm ut id fiat inviolatâ regulæ majestate, fenestra calcei pedem nudum ostendit (*a*) per synecdochen. *Ph.* Prædicant se profiteri perfectionem Evangelicam, quam aiunt constare consiliis Evangelicis, de quibus inter eruditos magna digladiatio est. Et in unoquoque vitæ statu locus est perfectioni Evangelicæ. Sed quid omnium maximè perfectum tibi videtur inter Evangelii præcepta? *Th.* Arbitror totum illud quod prodidit, Mat. cap. 5. cujus hæc est clausula, *Diligite inimicos vestros, benefacite his qui vos oderunt, & orate pro persequentibus & calumniantibus vos; ut sitis filii patris vestri qui est in cœlis, qui Solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super justos & injustos. Estote ergò vos perfecti, sicut & pater vester cœlestis perfectus est.* *Ph.* Commodè respondisti. Sed pater ille *dives est ac munificus in omnes*, nec mendicat à quoquam. *Th.* Munifici sunt & illi, sed opum spiritualium, hoc est, precum & bonorum operum, quibus opulenti sunt. *Ph.* Utinam sint inter illos exempla charitatis Evangelicæ, quæ maledicta benedictis, injuriam beneficio pensat. Quid sibi vult illa tam celebris Alexandri Pontificis vox, *Tutius esse regem quamlibet potentem lædere, quàm quemlibet ex ordine Franciscanorum aut Dominicanorum?* *Th.* Ordinis læsam dignitatem ulcisci fas est; & quod uni ex minimis malè fit, fit toti ordini.

Vivi defossi.

(a) Per synecdochen pars ponitur pro toto; sic Franciscanorum pars pedis denudatur, pro toto scilicet pede.

ordini. *Ph.* At cur non potiùs quod uni benè fit, fit toti ordini? & cur non unus Christianus læsus totum Christianismum ad vindictam provocat? Cur toties cæsus ac lapidatus Paulus non inclamavit suppetias adversus Apostolicæ dignitatis violatores? Jam si, juxta Domini sententiam, *Beatius est dare quàm accipere*, utique perfectior est qui bene vivens ac docens de suo dat egentibus, quàm qui tantùm accipit. Alioqui Paulus frustrà gloriatur, quòd gratis prædicaverat Evangelium. 1 Cor. 9. Atque hic videtur esse præcipuum illius laudatæ addictionis experimentum, si convitiis impetiti non incandescant, si in malè merentes charitatis affectum obtineant. Quid magni est, si quis aliquid facultatum relinquat, de alieno victurus aliquantò lautiùs, cùm sibi servet ulciscendi cupiditatem? Cinctorum fune, semicalceatorum ubique est magna copia: hæc qui præstet quæ perfecta Dominus vocat, quæ Apostoli constanter adhibuerunt, inter istos nimiùm rara est avis. *Th.* Non ignoro quas fabulas impii quidam de illis spargunt; sed ego sic affectus sum, ut ubicunque videro illam sacrosanctissimam vestem, putem adesse Angelos Dei, eámque domum esse felicem cujus limen crebrò teritur illorum pedibus. *Ph.* Et ego arbitror pauciores esse steriles fœminas ubi illi agunt familiariter. Sed mihi propitius sit Franciscus, Theotime, qui hactenus tanto in errore sim versatus. Existimabam istorum vestem nihil aliud esse quàm vestem, nec per se meliorem veste nautæ aut calcearii, nisi utentis sanctimoniâ commendaretur, quemadmodum Christi vestis contacta sanavit (*a*) hæmorrhoïssam. *a Mulierem quæ laborabat profluvio sanguinis.* Alioqui dubitabam utrùm textor an vestiarius eam vim dedisset vesti. *Th.* Haud dubiè, qui formam dat, dat vim. *Ph.* Pòsthac ergò vivam suaviùs, nec me macerabo metu inferorum, aut confessionis tædio, aut cruciatu pœnitentiæ.

ARGUMENTUM.

Amicitia de sympathia rerum & antipathia agit. Serpens humano generi infestus, ut & lacertarum: lacte delectatur; allii odor illum abigit. Crocodilus homini inimicissimus; Delphinus φιλάνθρωπος. *Unumquodq; animal miro instinctu horret suum hostem. Equus ursum capitaliter odit: Elephantus mirè amat hominem, odit Draconem, odit & murem & hirundinem. Canis homini amicus; Lupus inimicus adeò, ut vel conspectus vocem tollat humanam. Araneus Serpenti & Bufoni inimicus. Bufo admorsâ plantagine sanatur illico: Historia Monachi à bufone liberati. Simius supra modum horret Testudinem; Acanthis, Asinum, Scarabeus Aquilam, Columba Accipitrem, Leo ad Galli cantum expavescit. Simius Cuniculis amicus. Fraxinus Serpentes fugat. Erucæ in Papiliones vertuntur: mutua sentiunt contactum Araneis*

Homicidam etiam occisus jam mortuum detegit. Quercus odit oleam & juglandem, vitis brassicam. Allium liliis amicum. Fluvii suam habent antipathiam. Venti, Sidera, Geniique nobis amici & inimici. Boves amant hunc, oderunt alium socium. Homo secretam habet in aliquos antipathiam. Ipsi pueruli collusorem hunc amant, illum fugiunt. Mentientem horret puerum Erasmus octennis, arcano naturæ ductu. Unusquisque abstinere debet ab illo vitæ instituto à quo tacito naturæ sensu abhorret. Charitas cum omnibus, familiaritas cum paucis contrahenda.

(a) EPHORINUS, JOANNES.

Eph. SÆpenumero mecum admirari soleo, (b) quem Deum in consilium adhibuerit Natura, cùm in omni rerum genere misceret (c) amicitias & inimicitias quasdam arcanas, nec ullis causis evidentibus probabiles, nisi quòd hoc spectaculo videtur fuisse delectata, quemadmodum nos (d) ex commissis inter se gallis gallinaceis & coturni-

a Nomen personæ ab ἐφορᾶν, id est, *diligenter contemplari*, & *cum singulari cura observare*. Sic dum iste animalium naturam, vim & potentiam diligenter contemplando observat, non immeritò Ephorinus appellatur. b Non adhibemus in consilium nisi quos prudentiores aut rerum peritiores arbitramur: nihil autem Deo prudentius & consultius. Est autem hæc forma loquendi perelegans, quoties nos admirari novitatem aut mirificum rei eventum significamus; quod subindè apud poëtas dii in consilium ab Heroicis adhibeantur. c Allusum forsitan est ad Empedoclis physici decretum, qui principia mundi φιλίαν καὶ νεῖκος, h.e. *amicitiam & inimicitiam*, constituit: *Cum enim*, inquit, *priùs omnia diffusa jacerent, ab Amicitia Inimicitiâque discriminatim sunt divisa: sine iis verò nihil aut fieri potest, aut perire.* Exstat autem apud Aristotelem nobile mehercule caput de his qui perpetuas inimicitias inter se gerunt, l. 9. c. 1. hoc Plinius transtulit in suum opus, l. 10. c. 74. d *Committere* significat in certamen & contentionem mittere, quemadmodum dicimus gladiatores commissos qui in certamen descendunt. Pl. l. 10. c. 21. Gallinaceum contentiosum animal, & præliis maximè ali testatur. *Dimicatione*, ait, *pariter victoria quoque inter ipsos, velut ideo adnata cruribus suis tela intelligentes; nec finis sæpe commorientibus.* Addit plerosq; gallorum *ad bella tantùm & prælia assidua nasci, quibus etiam patrias nobilitârunt Rhodum & Tanagram.* Deinde, *Pergami gallorum spectaculum omnibus annis publicè edi, ceu gladiatorum.* Quod ipsum etiam hodie in plerisq; Brabantiæ oppidis fieri observatum est. Hinc Gallinaceus à Columella *pyctes*, h. e. *pugil* & *luctator*, appellatur, quòd Græcorum studium ferocissimum quemque alitem certaminibus & pugnæ præpararet. Aristophanes Pc ěca gallum Ἄρεος νεοττὸν, h. e. *Martis pullum*, vocat, quòd avis ista sit admodum bellicosa; vel quòd Gallum adolescentem egregium fuisse dicant, quo cùm familiariter Mars uteretur, custodem posuit ædium suarum, ut si Vulcanus adventâsset interea dum cum Venere adultera sua suaviùs viveret, adolescentulus indicaret: verùm cùm aliquando obdormîsset, Vulcano deprehendente adulterium uxoris, in avem illam Mars transformavit, sed ità ut habitum armorum cristam scilicet galeæ & calcaria, retineret, hincque esse quòd tanto studio prælii andi perpetuò flagret. Mirum est quòd Aristophanes gallinaceos, quos prælio vicerunt, in servitutem rapere, adserat. Illius interpres scribit, gallos qui alerent ad pugnam, priusquam eos committere solent, alliis alere solitos, quò excalfacti calidiores & vehementiores redderentur. Indè factum verbum Σκοροδίσαι, quod est, gallos priusquam in prælium descendant *allio confricare*. Coturnicum quoque masculorum naturam φιλεριστικὴν, id sonat, *rixosam*, Aristophanis Interpres scribit. In apophth. Plutarchi, Augustus, cùm audîsset Erotem qu[...]s Ægypti curabat emisse coturnicem, omnes alias pugnando superantem atque invictam, & comedisse assatum, eum ad se accersivit, ac judicio constituto confessum malo navis affigi jussit.

cibus voluptatem capimus. *Jo.* Nondum satis percipio quid velis dicere. *Ep.* Dicam igitur, si vis, crassiore Minervâ. (*a*) Scis serpentum genus esse inimicum homini. *Jo.* Scio vetus inter illos & nos esse dissidium & irreconciliabile, futurámque donec meminerimus illius (*b*) inauspicati pomi. *Ep.* Nôsti lacertam? *Jo.* Quidni? *Ep.* Italia (*c*) magnas habet & virides. Hoc animal naturâ & homini amicum est, & serpentibus inimicum. *Jo.* Unde hoc deprehenditur? *Ep.* Ubicunque prospicit homo, ibi congregantur lacertæ, obliquato capite diu contemplantes hominis faciem: si exspuas, élambunt salivam ore redditam; vidi & puerorum mictum exsorbentes. Quin & puerorum manibus tractantur impunè, atque etiam læduntur, & admotæ ori gaudent (*d*) salivam lambere. Cæterùm si comprehensæ inter se committantur, dictu mirum quàm in sese sæviant, nec appetunt committentem. Si quis in agris ambulet per viam cavam, nunc hinc nunc illinc strepitu dimoti rubi admonent hominem: insuetus crederet serpentem esse: ubi dispexeris, lacertæ sunt obliquato capite contemplantes, donec consistas; si pergas, sequentes. Rursus aliud agentem admonent. Diceres eas ludere, vehementérque delectari hominis aspectu. *Jo.* Mira narras. *Ep.* Quodam die vidi prægrandem & mirè viridem in ostio (*e*) cavi decertantem cum serpente. Primùm mirabamur quid esset rei, nam serpens nobis non erat conspicuus. Italus admonebat in antro esse hostem. Paulò pòst venit ad nos lacerta, velut ostendens sua vulnera, ac remedium flagitans, séque (*f*) tantùm non tangi patiebatur: quoties autem restabamus, restabat & illa nos contemplans. Serpens alterum latus penè totum eroserat, & ex viridi rubrum fecerat. *Jo.* Mihi, si adfuissem, libuisset ulcisci lacertæ vicem. *Ep.* At hostis jam se in profundum antrum abdiderat: post aliquot tamen dies (*g*) pavimus oculos nostros

a Adeo inimicum est, ut salivam hominis tolerare non possit, sed mox si conspergatur fugiat, authore Plinio. Apollonio Rhodio θανατοφόρος Serpens vocatur, quòd hominibus *mortem inferat.*

b Inauspicatum est quod bonis auspiciis non geritur sic pomum illud, propter quod ex divina portione ad humanam miseriam occidimus per primigenios nostros parentes meritò inauspicatum dicitur, quòd tam infausto & infelici auspicio mortalitatem sumus agressi. *c* Magnas, inquit, & virides, quòd nostrates palmæ, aut ad summum pedis, longitudinem non excedant; nec item omnes virides sunt, verùm & cinericei & nigri coloris; naturâ, quantum ad conflictum cum Serpentibus & viarum obsessiones, ab Italicis nihil differentes. *d* Ex hac re satis constat amicas humano generi lacertas, quorum scilicet salivam bibunt, ut quæ omnibus venenatis maximè adversatur, ut testautur Nicand. Dioscor. & Plinium. *e* Cavum frequentiùs substantivè neutro genere invenitur pro foramine terrestri, seu lustro & cubili serpentum, quàm ab adjectivo cavus. Columella, *Cavum verbenacâ diligenter obturato, nè ventus cubilia perflet.* *f* A Græcis sumptum, ὅσον οὐχί· id perinde valet quasi dicas *propemodum*. Sic reperies apud Latinos, tum Livium, tum Suetonium. Terentius dixit *modò non* in Phormione. *g* Pascimus oculos eâ re quam libenter inspicimus, ut pascimus animum quoties jucundo aliquo spectaculo oblectamur, & veluti nos recreamus. Maro, *Atque animum picturâ pascit inani.* Nihil autem gratius obtingere potest, quam si videamus nocentem ob innoxium afflictum pœnas dare

 vindictâ.

vindicta. *Jo.* Gaudeo profectò. Sed quo pacto ? *Ep.* Fortè inambulabamus per eundem locum. Serpens è fonte vicino biberat ; erat enim æstus (*a*) prodigiosus, adeò ut nos quoque aquæ inopiâ periclitaremur. Commodum occurrit ex agris puer natus annos tredecim, ejus domûs filius in qua tum metu pestilentiæ Bononiâ profugi rusticabamur, gestans (*b*) rastrum quo fœnum demessum converrunt agricolæ ; simul ut serpentem vidit, exclamat *Jo.* Metu fortassè. *Ep.* Nequaquam, imò gaudio, velut insultans deprehenso hosti. Ferit rastro ; serpens se contrahit : ille non facit feriendi finem, donec (*c*) contrito capite (*d*) serpens in longum porrigitur. Nam hoc non faciunt nisi morientes. Indè est, quem frequenter audisti, (*e*) apologus de Cancro, qui serpentem hospitem occidens, ubi porrectum videt, *Sic*, inquit, *vivum incedere oportuit*. *Jo.* O factum bene! Quid tum? *Ep.* Puer arreptum rastro suspendit è frutice supra antrum. Ibi diebus aliquot vidimus frondes sanie tinctas. Ejus ruris agricolæ pro comperto nobis aliud quiddam mirabile referebant. Agricolæ nonnunquam fessi obdormiunt in agro, atque illic interdum habent (*f*) urceum lactis, in cibi simul & potûs usum. (*g*) Serpentes summopere lacte capi-

a Tam vehemens & præter solitum major aut etiam aliquid prodigere miraculi causâ posse videatur.

b Ejusmodi rustica instrumenta Varro *Rastellos* appellat, terras nimirum leves quibus homo per fœnisecia festucas abradit.

c Nam, ut Plin. tradit, serpentis caput, etiamsi cum duobus evaserit digitis, nihilominus vivit. Hinc est fortè quòd vulgus serpentem dissectum medium reviviscere & coalescere opinatur. *d* Ergò Poëta 3 Georg. rusticos in serpentibus necandis jubet, nè antea cædendi finem faciant quàm *videant medios nexus extremæque agmina caudæ* serpentis *soluta* ; quàm non tortuosum, sed porrectum videant. *e* Apologum recenset Æsopos : *Cancer*, inquit, *cum serpente initâ societate simul versabatur. Cancer autem, cùm moribus simplicibus præditus esset, sæpius adhortabatur serpentem ut versutiam dolósque malos deponeret. Quod ille cùm negligeret, & moribus consuetis constanter viveret, cancer, captatâ opportunitate cum ille obdormîsset, quantâ potuit vi serpentem comprimendo enecavit. Cùm verò exspirantem animam in longum porrectum vidisset, Sic, inquit, & antea te simplicem rectúmque fuisse oportebat : non enim jam pœnam supplicio dedisses.* Pulchri animi mores Cancer ad Corporis habitum conferebat. *f* Vas est aquarium urceus, nec exiguum, non ad hauriendam aquam aut portandam, sed ad conservandam diutiùs; quales nunc Romæ prædivites Cardinales & nobiles in subterraneis cameris collocatos habent alveos : ejusmodi quoque vasibus rustici plerarumque nationum lac conservant, & concretum quidem lactis in cibum, serum verò potûs loco illis servatur. *g* Lycophron, teste Athen. θῆρας γαλακτοφάγους, hoc est, *bestias lactivoras*, serpentes appellavit, quòd naturali quodam appetitu lac præcipuè sorbere gaudeant, cùm tamen aloqui exiguo indigeant potu. Quoties autem ad lactis urceum adrepunt, non tam lactis suctu delectantur, quàm ut pingue supernatans quod in butyrum conflatur lingere ac desorbere valeant ; hæc summa voluptas. Aliquando in pratis ac pascuis ad ubera pascentium adrepunt, miserósque rusticos omni lactis & spe & proventu defraudant ; & facilè quidem patiuntur vaccæ ejusmodi mulgentes fauces, vel quòd venenum vereantur si repugnent & obnitantur, vel quòd mollius suctu quàm digitis compressis lac educi sentiant. Habent ad hoc remedium mulierculæ ; ceream comparant, quam devovent hierophantæ in purificationum feriis ; hâc incensâ ter contingunt ubera, sed non sine tripudio & choreis, atque ita illæsas in annum redeuntem se conservare arbitrantur.

untur. Itaque non raro fit ut in vas illabantur. Ei malo paratum habent remedium. *Jo.* Quod? obsecro. *E.* (*a*) Summum testæ os allio circumlinunt. Is odor deterret serpentes. *Jo.* Quid igitur sensit Horatius (*b*) cùm scriberet allium venenum cicutis nocentius, cùm sit, ut ais, adversus venena remedium? *Ep.* Sed audi quod est durius; interdum clanculùm adrepentes in os patens dormientis conjiciunt sese, & in stomachum sese convolvunt. *Jo.* Annon protinus exanimatur homo talem nactus hospitem? *Ep.* Non, sed afflictissimè vivit; nec est ullum mali levamen, nisi ut lacte aliisque gratissimis serpenti cibis alant hospitem. *Jo.* Nihil remedii adversus tantum malum? *Ep.* Comesum affatim allium. *Jo.* Non mirum igitur si (*c*) messores gaudent allio. *Ep.* Et aliàs medetur (*d*) delassatis labore & æstu. Verùm in hoc discrimine non raro lacerta, quamvis pusilla, servat hominem. *Jo.* Qui potest? *Ep.* Ubi sensit serpentem insidiari, circumcursat per collum & faciem hominis, nec finem facit donec pruritu scalptúque unguium excitetur. Porrò qui expergiscitur, conspectâ in propinquo lacertâ, mox intelligit hostem alicubi esse (*e*) in insidiis, ac circumspiciens deprehendit. *Jo.* Mira naturæ vis! *Ep.* Jam nullum est animal inimicius homini quàm Crocodilus, qui sæpenumero totos homines devorat, & (*f*) arte malitiam adjuvat, haustâ aquâ lubricans semitas quibus descendunt ad Nilum aquam hausturi, quò collapsos devoret. Neque te fugit delphinum, etiam in diverso elemento natum, (*g*) φιλανθρώπον esse. *Jo.* (*h*) Au-

a Gravis odor allii serpentes fugat, ut docet Nicander in Alexipharmacis: & à fœtore Latini allium vocârunt, quasi *halium*, quòd graviter halaret: Græci verò σκόροδον ἀπὸ τῦ σκορὸν ὄζειν, Id est, *à male olendo*, vel ἀπὸ τῦ σκωρ ὄζειν, quòd *stercus olet*.

b Horat. in Epod. Ode tertia, non aliam pœnam parricidæ statuit, quàm ut degustet allium, quòd hoc cicutis, id est veneno, sit nocentius. *c* Hor. in Ode paulo antè citata miratur messores tam horrendum cibum ferre posse, *O dura*, inquit, *messorum ilia, quæ allium venenum magìs quàm cibum concoquitis*! Non autem messorum tantùm cibus est, verùm omnium rusticorum, quòd hæ fuerint prisci illius & frugalis seculi deliciæ; cujus si adhuc vestigia usquam exstant, ea mehercule apud hoc genus hominum tantùm superesse dixero. Allii autem arrosionem ad frugalitatem pertinere, item pauperum rusticorúmque cibum fuisse, docere te potest apud Aristophanem Interpres. Galenus certè *amuletum rusticorum* allium prædicat. Et Plin. ad multa, ruris præcipuæ, medicamenta facere testatur. *d* Id videtur a Virg. acceptum, ubi Thestylis Maroniana messoribus suis rapido fessis æstu, *Allia serpillúmq; herbas contundit olentes.* *e* In insidiis esse significat *insidiari*, metaphora à re militari. Nam hostes cùm aperto Marte cum adversariis conserere manus non audent, alicubi latentes ex insidiis subitò inimicum aggredi solent. Teren. *Nunc priùs adito tu, ego in insidiis hic ero si quid deficies.* Salustius. *At statim signo dato undiq; simul ex insidiis Numidia invaditur.* *f* Subjicit mox versutiam: vel hoc referendum ad id, quòd conspecto homine lacrymas dicitur emittere, quò faciliùs nihil tale metuentem devoret. Vide Chiliades, *Crocodili lacrymæ.* *g* φιλάνθρωπον sonat *hominis studiosum, amicum, faventem homini.* Sic Plin. *Delphinus*, inquit, *amicum homini animal.* *h* Hujus fabulæ & plurium hujusmodi mentio est apud Plinium, capite de Delphinis: & Nepos in Epistolis & Oppianus recensent quoque similes.

 divi

scindie, aliàs invulnerabili. *Jo.* Mirum est quodq; animal statim agnoscere hostem suum, etiam nunquam antea visum, scireque & cur impetatur, & quà lædi, aut sese tueri possit; cùm hoc homini sit negatum, qui nè (*a*) regulum quidem horreret, nisi admonitus malóve doctus. *Ep.* Scis equum animal obsequiis hominum natum. Huic capitale dissidium est cum urso, homini noxia bestia. Agnoscit hostem nunquam visum, ac protinus se parat ad pugnam. *Jo.* Quibus armis pugnat? *Ep.* Arte potiùs quàm viribus. Transilit ursum, & in ipso saltu posteriores calces impingit in caput. Atque ursus interim unguibus scalpit equini ventris mollia. Aspis homini venenum est immedicabile, cum hac belligeratur (*b*) ichneumon. Idem exitialis hostis crocodilo. Similis affectus est elephantis erga hominem; nam (*c*) & viatorem simpliciter errantem clementer reducunt in viam, & agnoscunt amántque doctorem suum. Feruntur & exempla devoti amoris erga certos homines. Siquidem unus adamavit in Ægypto mulierculam corollas vendentem, Aristophani grammatico charam: alius Menandrum Syracusanum adolescentem sic amavit, ut desiderium illius, quoties non viderit, inediâ testatus sit. Sed nè hæc, quæ plurima commemorantur, referre pergamus; Cum Bochus rex in triginta quosdam sævire decrevisset, eos totidem elephantis objecit, stipitibus alligatos. Cúmque emissi essent qui inter elephantos procursantes eos lacesserent, nunquam efficere potuerunt ut se regiæ crudelitatis ministros præberent. Atque huic animanti φιλανθρώπῳ bellum exitiale est cum draconibus Indicis, qui feruntur esse maximi, ut frequenter in pugna pereat uterque. Simile dissidium est aquilæ cùm draconibus minoribus, cùm homini sit innoxia, imò cùm feratur etiam amatorios ignes sentire erga certas puellas. Eidem avi bellum internecinum est (*d*) cum cyminde, id est, nocturno accipitre. Elephantus odit etiam murem, animal homini quoq; molestum; eóq; abhorret à pabulo in

a Regulum, Basiliscum, facto nomine ab Etymologia Græca, nequis opinetur regulum avem hostem esse nostrum. *b* Quòd cum Serpentibus Crocodilo & Aspide perpetuam inimicitiam exercet, Græci aliquot autores ὀφιομάχον appellant. Belligerantur autem cum aspide ichneumones, quia capientes hos serpentes per caput vel caudam in flumen trahunt. Crocodilis verò insidiantur; dum illi trochilis dentibus purgandis rictum diducunt, ichneumon in oris hiatum intrat, & exesis visceribus è ventre mortuorum egreditur. Lege præter Plinium Ammianum Marcellinum l. 22. *c* Plinius hæc omnia tradit. *d* Plinius capite de Accipitribus author est. Verùm Homerus Cymindin non accipitrem, sed noctuam, videtur appellâsse, hoc versu, Χαλκίδα κικλήσκουσι θεοί, ἄνδρες δὲ κύμινδιν. Noctua enim χαλκὶς vocatur, quòd *æneum* colorem videatur habere: & fortassis cymindis à maris colore, quod ut noctua, sic mare subinde *glaucum* epitheto dicatur. Callimachus eam avem non cymindin, sed cymin, vocat, fortassis ob sonum quem reddit. Cycaban Homeri tamen scholia γένος ἱέρακος, id est, *de accipitrum genere*, cymin esse censent.

quo murem conspexerit. Nec causa liquet cur oderit. Nam hirudinem meritò horrent, quòd eâ in potu haustâ gravissimè discrucientur. Jam vix ullum animal amicius homini quàm canis, nec inimicius quàm lupus, ut quod aspectu quoque vocem adimat: & inter hæc summa discordia est, quemadmodum ovium generi lupus infestissimus. Quod totum pendet à providentia hominum, quorum præcipua cura est tueri animal innoxium & alendo homini natum; in lupum verò, velut in publicum humani generis hostem, armantur omnes, præcipuè canum commilitio, quæ res etiam proverbio fecit locum, (*a*) *Non magìs parcemus quàm lupis.* (*b*) Lepus marinus immedicabile est homini venenum, si quis imprudens gustaverit: at rursus hominis contactus mors est lepori. Panthera sæva est in hominem, & tamen adeò terretur ab hyæna, ut nè congredi quidem sustineat. Hinc narrant, si quis quid secum gestet de corio hyænæ, à panthera non appeti; tam sagax est naturæ sensus. Addunt & illud, si pelles utriusque belluæ suspendas invicem ex adverso, panthericæ pilos defluere. Araneus homini domesticum est animal, (*c*) exitiale verò serpenti, adeò ut fortè conspicatus sub arbore serpentem apricantem, filo se libret, & aculeum mediæ infigat fronti tam acri vulnere, ut serpens dolore rotans sese in gyrum tandem emoriatur. Accepi ab iis qui spectârunt, simile dissidium esse araneo cum bufonibus, sed bufonem ictum sibi (*d*) plantagine admorsâ mederi. Audies fabulam Brittanicam. Scis illic conclavium solum consterni scirpis virentibus. Monachus quidam

a Ex Aristophane & illius interprete hoc adagium enarratum est ab authore, quòd scilicet olim apud Atticos lex fuerat de interficiendis lupis, quæ præmio etiam invitaret ad hanc feram persequendam. Et hæc quidem interpres Comici. Sed videtur hoc commentum damnare Apollonii Rhodii scholiastes, qui in honore summo apud Athenienses lupos fuisse contendit, in tantum etiam ut si quis illic lupum interemisset, inferias illius sepulchro inferre compellebatur; hinc πολιάς, i.e. *canos*, non à colore dici, sed ob reverentiam. Causam addit, quòd Latona uterum gestans bis senis diebus in lupam mutata in Delum perrexerit; hinc esse quòd certo quodam anni tempore omnes illæ lupæ pariant, idq; intra duodecimum diem. Adducit Philostephanum quempiam qui talia prodiderit in commentariis suis. *b* Hoc Plin. tradidit l. 32. c. 1. De Pantheris & hyænis eadem docet. Hoc tamen quod ait, Hyænam cum Panthera pugnare, non ea de causa fit quòd hyæna erga hominem bene affecta sit; nam Arist. l. 9. Historiæ animalium mirificè insidias moliri hyænam hominibus tradit, & sepulcra quoque effodere; tantam illi feræ aviditatem humanæ carnis messe. *c* Hoc ipsum Plin. l. 10. c. 74. *d* Aiunt aliquando Monachum (est enim hominum genus admodum curiosum) in araneum & bufonem concertantes incidisse, & dum eventum certaminis avidus exspectat, ictum bufonem vehementer vidisse tumidum, sed mox plantagine gustatâ, quæ tum in bustuario crescebat, veluti resumptis viribus, pugnam redintegrâsse. Admiratus insolitum spectaculum Monachus, diligentius hos pugiles observabat, & quod paulò antè de bufone cognoverat, id iterum conspicatus, quàm potest ocyssimè plantaginem omnem quæ de proximo crescebat radicitus exstirpat, & apud se condit. Interea bufo, accepta tertiâ plagâ, dum ad solitum medicamentum accurrens auxilio herbæ destitueretur, in tantum intumuit, ut non prius tumorem quàm vitam finiret. Indè compertum habuit plantaginem contra venena & venenatorum ictus multum facere.

fasciculos aliquot scirporum in cubiculum congesserat, sparsurus cùm esset commodum. Is cùm à prandio supinus dormiret, buso ingens erepsit, & os dormientis obsedit, infixis superno atque inferno labro quatuor pedibus. Detrahere bufonem certa mors erat; non amoveri quiddam erat morte crudelius. Quidam suaserunt ut monachus ad fenestram deferretur supinus, in qua ingens araneus habebat telam, Factum est. Mox araneus hoste conspecto filo se librat, & bufoni spiculum infigit, ac filo se recipit in telam. Intumuit bufo, sed non est avulsus Repetitur ab aranco: magis intumuit, sed vixit. Tertiò ictus abduxit, pedes, ac mortuus decidit. Hanc gratiam araneus retulit hospiti suo. *Jo.* Mira narras. *Ep.* Addam quod non legi, sed his oculis conspexi. Simius suprà modum horret testudinem. Hujus rei quidam dedit nobis specimen Romæ. Puero suo in verticem imposuit testudinem, & pileo contexit; dein produxit ad simium. Illico simius gaudens insiliit in humeros pueri venaturus pediculos. sublato pileo reperit testudinem. Mirum erat spectaculum quanto cum horrere resilierit bestia, quàm expaverit, quàm timidè respexerit an sequeretur testudo. Additum est aliud specimen: alligavimus testudinem catenæ à qua revinctus erat simius, ut effugere non posset quin saltem aspiceret. Incredibile dictu quantopere fuerit discruciatus; tantùm non metu exanimabatur; interdum aversus posterioribus pedibus depellere tentavit hærentem bestiam. Tandem (*a*) quicquid erat in alvo aut vesica oneris rejecit. Sequuta est ex pavore febris, ut nobis fuerit solvendus à catena, & aquâ vino temperatâ refocillandus. *Jo.* Atqui nihil est quod sibi à testudine metuat simius. *Ep.* Fortassis aliquid est quod nos fugit, naturæ cognitum. Nam cur acanthis oderit asinum causa in promptu est, quòd ille se affricat spinis in quibus nidulatur avicula, & flores ejus depascitur. Tantus autem terror habet acanthidem, ut siquando procul asinum rudentem audiat, ova dejicit, pulli è nido decidunt metu. Nec patitur hostem impunem. *Jo.* Sed qua tandem in re acanthis lædit asinum? *Ep.* (*b*) Rostro fodit illius ulcera fustibus & oneribus facta, pungit & mollia narium. Potest item aliquid causæ divinari, cur inter vulpes & milvos mutua sit simultas, quòd avis rapax alterius catulis insidietur; fortasse vulpes vicissim illius pullis: quæ causa dissidii est inter (*c*) sorices & ardeolas. Eadem ferè ratio est inter æsalon parvam aviculam & vulpem. Nam æsalon ova corvorum frangit.

a Simius nos aliâ re metum indicat, quam projectis excrementis; hinc vulgare nostratium proverbium, *Verendum nè præ metu te commacules instar simii*, cum in meticulosum ludunt.

b Id Plinius Ægitho avi adscribit. *Asinus, inquit, spinetis se scabendi causâ atterens, nidos ægithi dissipat; quod illa adeò pavet, ut voce omnino rudentis auditâ ova ejiciat, pulli ipsi metu cadant. Igitur advolans ulcera ejus rostro excavat.* Deinde testatur & acanthida ea de causa asino inimicam, lib. 10. c. 74.

c Quoniam, inquit Plin. *altera alterius catulis insidiatur.* Ibid.

commodo. Crocodilus gaudet sibi purgari dentes, & scabendi voluptatem amplectitur; avicula cibum quærit, vescens piscium reliquiis inter dentes hærentibus. Consimili ratione corvus inequitat dorso suis. Inter (*a*) anthum & ægithum tam pertinax est odium, ut negent sanguinem illorum posse misceri. Quemadmodum narrant aliarum avium pennas absumi si aquilinis misceantur. Accipiter est infestus columbino generi; sed has defendit tinnunculus avicula, cujus conspectum & vocem mirum in modum horret accipiter. Nec hoc latet columbas: (*b*) ubicunque tinnunculus reconditus est, ab ea sede non migrant, fiduciâ protectoris. Quis causam conjiciat cur aut bene velit generi columbino tinnunculus, aut cur tinnunculum horreat accipiter? Atque ut interdum animalculum minimum præsidio est ingenti belluæ; ità contrà, à minutissimis exitium est maximis. Est pisciculus scorpii effigie, magnitudine aranei piscis. Is sub pinna affigit sese aculeo thynnis interdum magnitudinem delphini superantibus, tanto dolore, ut nonnunquam in naves insiliant: idem facit mugilibus. Quid est cur leo, animal cunctis tremendum, (*c*) expavescat galli gallinacei cantum? *Jo.* Nè sim in hoc convivio prorsus (*d*) asymbolus, referam quod olim his oculis vidi in ædibus Thomæ Mori, clarissimi apud Anglos viri. Alebat domi simium prægrandem: tum fortè quò revalesceret à vulnere, solutus obambulare sinebatur. In extremo horti erant conclusi cuniculi, quibus insidiabatur

a Ἄνθος Græcis, Latinis *florem* sonat; hinc autem quæ illis Anthus, nostris florus appellatur. Aquatilis est, colore variegato speciosóque. Vide de Anthi & Ægithi sanguine Plinium 10. 74. & de sequentibus quoque.

b Hanc rem ità Columella l. 8. tradit, *Tam fastidiosa columba est, ut sæpe sedes suas perosa, si detur evolandi potestas, relinquat: quod frequenter in his regionibus ubi liberos habent egressus accidere solet. Id nè fiat, vetus est Democriti præceptum. Genus accipitris tinnunculum vocant rustici, qui ferè in ædificiis nidos facit. Ejus pulli singuli fictilibus ollis conduntur, stipatisq; opercula supponuntur, & gypso lita vasa in angulis columbarii suspenduntur, quæ res avibus amorem loci sic consiliat nè unquam deserant.* Hoc Plin. habet, & Plutarchus in commentario De differentia inter odium & invidiam. *c* Divus Ambrosius, libro 6. c. 4. Hexaëmeron, dicit utiq; leonem vereri gallum, sed præcipuè album. Lucretius quoque poëta, dum causam hujus odii investigat, ità canit. lib. 4.

Quinetiam gallum nocte explaudentibus alis
Auroram clarâ consuetum nocte vocare,
Quem nequeunt rapidi contra constare leones
Inque tueri; ità continuò meminere fugaï.
Nimirum quia sunt gallorum in corpore quædam
Semina, quæ cùm sunt oculis immissa leonum,
Pupillas interfodiunt, acrémque dolorem
Præbent, ut nequeant contrà durare feroces.

Et sunt qui scribunt, quos jure gallinaceorum perfuderis, hos à leonibus morsu non appeti. *d* Asymbolus dicitur *qui nihil ad symbolum confert*, translatum à concœnationibus; nam symbolum pignus collatitium in cœnam significat.

mustela.

mustela. Id simius procul quietus & otiosus spectabat, donec viderit cuniculis nihil esse periculi. Caterùm posteaquam mustela (*a*) labefactâsset caveam à muro revulsam, jámque periculum esset nè cuniculi à tergo nudati prædæ essent hosti, occurrit simius,& conscensâ trabe quadam, caveam retraxit in locum pristinum tantâ arte ut homo non posset dexteriùs. Ex quo perspicuum hoc animantium genus simiis esse charum. Ipsi cuniculi non intelligebant suum periculum, sed hostem suum per cancellos osculabantur: simius opitulatus est periclitanti simplicitati. *Ep*. Omnibus catulis minoribus delectantur simii,gaudéntque fovere sinu & complecti. Sed pius ille simius dignus erat aliquo pietatis præmio. *Jo*. Habuit. *Ep*. Quod? *Jo*. Reperit illic frustum pan s à pueris,ut opinor, projectum: id arreptum comedit. *Ep*. Verùm mihi videtur admirabilius, hoc genus (*b*) sympathias & antipathias, sic enim Græci vocant amicitiæ & inimicitiæ naturales affectus, etiam in rebus animâ, aut certè sensu, carentibus deprehendi. Omitto jam dicere de fraxino, cujus nec umbram, quamvis in longum porrectam,ferunt serpentes, adeò ut si locum (*c*) in gyrum circumdes igni, serpens citiùs in flammam eat quàm ad arborem fugiat. Nam hujus generis exempla sunt innumera. (*d*) Erucæ cùm membranis inclusæ occulto naturæ opificio transfigurantur in papiliones, mortuis simillimæ videntur, nec ad contactum quidem sese movent, nisi transeunte araneo. Hominis prementis digitum non sentiunt, & sentiunt levissimi animantis leviter incedentis pedes. Ibi demum vivunt. *Jo*.Sentit hostem capitalem nondum natum insectum. Isti non omnino dissimile est quod narrant de ferro (*e*) cæsis, ad quos si cæteri accedant,nihil accidere novi; sin is qui necavit, continuò profluere sanguinem velut ex recenti vulnere: atque hoc indicio ferunt frequenter proditum cædis authorem. *Ep*.Nec est vanum quod audisti. Sed nè persequamur (*f*) fabulas Democriticas, nonne comperimus ex-

a Elegans verbum, quod pro corrumpere, vitiare & destruere ponitur.

b Συμπαθεῖν Græcis significat *compati*;non tamen est, quod vulgò accipiunt indocti, pro moveri malis alterius, sed socium esse & imitatorem atque æmulum afflictionum alicujus. Eum autem affectum atque impulsum συμπάθειαν appellant, hoc est,mutuam quandam rerum cognationem & voluptatem; ad verbum sonat *compassionem*: ἀντιπάθεια verò contra repugnantem affectum & rerum inter se,vel potiùs contra se, differentiam significat,quasi tu dicas, *contrapassionem*, & ἀντιπαθῶς ἔχειν ἀλλήλων est *inter se pugnare* & differre multum. Sic dicitur in Græcorum scholiis τὴν κράμβην καὶ ἄμπελον ἀντιπαθῶς ἔχειν ἀλλήλων, h.e. *brassicam & vitem inter se pugnare*, de qua mox plura annotabimus. *c* Hoc Plin. se expertum dicet. *d* Author est Plin. l. 11. c. 32. *e* Cæsos in hoc loquendi genere non tantùm percussos,sed cæsos,i.e.occisos,notat.Ferrum generale pro omnibus armis ferreis quibus corpus vulneratur. *f* Hic post Pythagorum philosophiam magicam professus mirabiles commentationes reliquit,in quibus de naturæ secretioribus fabulosissima quævis descripta reliquit. Hinc fabulæ Democriticæ videntur dictæ,de naturalibus quidem rebus traditæ, sed quæ ob insignem vanitatem & inexperientiam fidem non merentur. Scripsit hic artem quo pacto avium garritus possit intelligi: item non exiguum volumen de illis quæ apud inferos usu veniant, (ut Athenæus refert) prodigiosis, ut conjectandum est, fabulis refertum.

perimentis tantum esse dissensionis inter (*a*) quercum & oleam, ut utraque in alterius scrobe posita emoriatur? quercui autem tam malè convenire cum juglande, ut in propinquo posita extinguatur, tametsi juglans cunctis ferè satis & arboribus noxia est? Rursus, cùm vitis claviculis suis omnia complecti soleat, solam (*b*) brassicam refugit, &, perinde quasi sentiat, in diversam partem sese vertit. Quis admonet vitem hostem esse in propinquo? Est enim brassicæ succus vino contrarius, eóque solet edi adversus ebrietatem. Nec deest brassicæ suus hostis: siquidem opposita cyclamino & origano exarescit. Similis affectus est inter cicutam & vinum; cicuta homini venenum est, (*c*) cicutæ vinum. Quod est illud arcanum commercium inter *lilium & allium, ut in propinquo nascentia mutuò sibi gratificentur? Nam allio plus est vigoris, & lilii flores suaviùs olent. Quid hic memorem de conjugiis arborum, quarum fœminæ sterilescunt, nisi in propinquo sit mascula? Oleum soli calci miscetur, cùm utraque res pariter oderit aquam. Pix attrahit oleum, cùm utrumque sit pingue. Argento vivo innatant omnia excepto auro: id solum ad se trahit & complectitur. Quis ille naturæ sensus ut adamas, quamlibet duris resistens, sanguine hircino mollescat? Quin & inter ipsa venena dissidia videas. Scorpius si fortè repat per aconitum, pallescit ac torpescit. Eidem adeò noxia est herba cui nomen cerastis, ut qui semen modò ejus tractârit digitis impunè contrectet scorpium. Sed harum rerum, quæ sunt innumeræ, consideratio ad rei medicæ professores pertinet. Quænam est illa vis vel amicitiæ vel dissidii inter * chalybem & magnetem, ut materia naturâ gravis ad lapidem currat & inhæreat, velut osculo, & ab eodem citra contactum refugiat? Jam cùm aqua se facilè misceat rebus omnibus, maximè sibi, tamen sunt quæ tanquam odio mutuo misturam refugiunt; velut (*d*) amnis qui in Fucinum lacum invectus supermeat, in Larium Addua, in Verbanum Ticinus, in Benacum Mincius, in Sevinum Ollius, in Lemanum Rhodanus: è quibus nonnulli multorum millium transitu hospitales suas aquas tantùm, nec largiores quàm

a De his omnibus sequentibus; recurre ad indices Plin.

b Causam fabulosam fingunt. Græci, quam recenset Aristoph. interpres. Lycurgus fuit homo scelestus, qui omnes vites falce demetere in animum induxerat: hunc comprehensum Bacchus vitibus alligavit, ut supplicium de illo sumeret: sed is dum vitibus ligatus lacrymas effunderet, ex illis Brassica enata est; atque hinc esse aiunt, quòd etiamnum malè conveniat viti & brassicæ hostis sui reliquiis. Hanc autem fabulam rusticorum filios credere dicit, quia si quis brassicæ radice vitem contingat vitíve alliget, nullos vitem fructus edituram: unde etiam illam primo loco in symposiis proponi, & Ægyptii ante omnia fercula coctas brassicas degustabant, nè possent vino inebriari. Hæc ille. *c* Nec hoc mirandum, cùm illa sit omnium herbarum, & fortè etiam venenorum frigidissima, vinum verò egregiè calidum à physicis proditur; unde & αἴθοπα οἶνον apud Homerum Lege de his Plinium * * Allium lilio amicum, chalybs magneti. *d* Omnia apud Plin. & Solin.

intulere;

intulere, evehunt. Tigris influit in lacum Arethusam, ac per eum velut hospes fertur sic, ut nec color, nec pisces, nec aquarum natura misceatur. Ad hæc, cùm cætera ferè flumina properent in mare procurrere, quædam tamen, velut exosa mare, priusquam eò perveniant abdunt sese in terram. Simile quiddam videmus & in ventis. Auster homini pestilens est, huic contrarius Boreas, salubris. Alter nubes contrahit, alter dissipat. Jam, si qua fides Astrologis, sunt & sideribus quidam amicitiæ & inimicitiæ effectus: quædam amica homini, quædam infesta: rursus sunt quæ homini adversus nocentium vim opitulantur. Adeò nihil est in ulla naturæ parte quod non per hæc dissidia concordiásq; & noxam & remedium homini suppeditet. *Jo.* Fortasse & ultra cœlos quiddam deprehendere liceat. Etenim si Magis credimus, unumquemque mortalium duo comitantur (*a*) genii, alter amicus, alter malevolus. *Ep.* Nobis, amice, satis est ad cœlum usque pervenisse, etiamsi non hoc quoque septum transiliamus. Redeamus ad boves & equos. *Jo.* Næ tu præclarum facis saltum. *Ep.* Illud nobis magis admirandum est, quòd in eadem prorsus animantium specie deprehendamus amoris & odii vestigia, nullâ evidente causâ. Sic enim nobis persuadere conantur equisones & bubulci, in iisdem pascuis aut eodem in stabulo (*b*) bos bovem, equus equum gaudet habere vicinum, qui alium non ferat. Equidem arbitror similes esse affectus in omni animantium genere, præter sexûs favorem: sed in nullo genere evidentiùs quàm in homine. Siquidem in plurimis manifestum est quod de suo in Volusium affectu profitetur Catullus,

Non amo te, Volusi, nec possum dicere quare:
Hoc tantùm possum dicere, non amo te.

Verùm in adultis fortasse divinet alius aliam causam: in pueris, qui solo naturæ sensu ducuntur, quid est illud quod sic hunc illi tanto amore conciliat, rursus alium ab hoc tanto dissidio separat? Ipse cùm puer essem natus annos plus minus octo, incidi in quendam meæ ætatis, aut fortassis anno majorem, prodigiosæ vanitatis, adeò ut ad omnem occasionem extempore monstra quædam confingeret. Occurrebat mulier. Vides, inquit, hanc? Video. Cum hac decies concubui. Transibamus ponticulum angustum juxta molam Ubi vidit me horrescentem ad conspectum aquæ ob profunditatem nigrantis, In hanc, inquit, aquam aliquando prolapsus sum. Quid ais? Illic reperi cadaver hominis ac cinctum crumenâ; in ea erant annuli tres. Cùm nullus esse men

Venti homini salubres & insalubres.

Sidera amiga & infesta.

a Genii boni & mali.

b Bos, bovi, & equus equo.

mentiendi finis, sic puer horrui puerum, ut viperam minùs, nullâ certâ ratione, cùm talibus mendaciis alii delectarentur, sed tantùm arcano naturæ sensu. Neque verò id fuit temporarium, imò & hodie sic horreo naturâ vanos, ut conspectis illis sentiam totum corporis habitum commoveri. Tale quiddam (a) in Achille notat Homerus, cùm profitetur *mendaces sibi æquè odiosos atque ipsas inferorum portas*. Hoc ingenio cùm natus sim, tamen hoc contrà fato natus videor, ut per omnem vitam mihi cùm mendacibus & impostoribus fuerit res. *Jo.* At nondum video scopum quò totus hic sermo confertur. *Ep.* Expediam paucis. Sunt qui felicitatem petant à magicis artibus, sunt qui ab astris: ego nullam certiorem ad felicitatem viam arbitror inveniri posse, quàm si quisque abstineat ab eo vitæ genere à quo naturæ sensu tacito abhorret; ad id se conferat quò propensus est: semper excludo turpia. Item ab eorum consuetudine se subducat cum quorum geniis sentit suo genio non convenire: & his se copulet ad quos arcano naturæ fertur affectu. *Jo.* Id si fiat, inter paucos erit amicitia. *Ep.* Christiana charitas se dilatat ad universos, familiaritas autem cum paucis habenda est. Et qui nullum quamvis malum lædit, gavisurus etiam si resipiscat, satis, opinor, Christianè diligit omnes.

a Versus Homerici sunt, Ἔχθρος γάρ μοι κεῖνος ὁμῶς ἀΐδαο πύλῃσιν, Ὅς χ' ἕτερον μὲν κεύθει ἐνὶ φρεσὶν, ἄλλο δὲ βάζει. *Non aliter flagrans odio est mihi janua Ditis, Atque hi qui celant aliud quàm lingua loquatur.* Declinet unusquisque sibi inimica, sive homines, sive res.

ARGUMENTUM.

* *Problema tradit quid grave ac leve sit. Terra centrum ac sedes gravium. Quæ terra sit levissima, quæ aqua. Cur plumbum gravius sit lapide. Aurum plumbo gravius. Nihil liquidius melle & oleo. Homo macilentus obeso gravior, jejunus pranso. Peccatum omnium est gravissimum.*

* Dictus est hic Dialogus, quod quæstiones quædam in eo proponuntur quibus responsio mox subjungitur. Est enim Problema quæstio proposita cum responsione: & quamvis hoc vocabulum de naturalibus quæstionibus præcipuè dicatur, tamen omni etiam dubitabili quæstioni commune est. Nam & exstant Plutarchi Problemata de rebus Romanorum; & fertur Alcippus quispiam problemata scripsisse de rebus domesticis. a Curio interloquutor nomen habet facile ac apertum, à *cura* scilicet & diligentia percontandi. b Alphius verò à *candore* respondendi, ἀλφὸν siquidem Græcè *candidum* Latinis est: vel ab *inveniendi* & indagandi scientia, quòd ἀλφεῖν *invenire* & *excogitare* significet, unde homines Alphestæ dicuntur *repertores* & *excogitatores* apud Homerum.

(a) CURIO, (b) ALPHIUS.

Cu. Lubens ex te rerum plurimarum perito discerem quiddam, si tibi non sit molestum. *Al.* Age, Curio, percontare quod voles, nè non respondeas tuo nomini. *Cu.* Equidem non gravabor dici Curio, modò nè addas animal

illud

illud (a) monosyllabum, Veneri juxtà ac Minervæ invisum. *Al.* Dic igitur quid velis. *Cu.* Scire cupio quid sit quod appellamus grave & leve. *Al.* Eâdem operâ roga quid sit frigidum & calidum. Quin tu istlliuc problema bajulis proponis potiùs quàm mihi; aut, si mavis, asinis, qui gravitatem oneris demissis auriculis indicant? *Cu.* At ego non asininam, sed philosophicam responsionem expecto, præsertim ab Alphio. *Al.* Grave est quod suapte naturâ fertur deorsum, leve, quod sursum. *Cu.* Cur igitur Antipodes, qui infra nos sunt, non decidunt in subjectum cœlum? *Al.* Pariter illi mirantur quamobrem tu non decidas in cœlum, non subjectum, sed imminens. Cœlum enim est supra omnia, quæ intus, complectitur: nec antipodes sunt infra te, nihilo magìs quàm tu supra illos: contra nos esse possunt, infra nos non possunt. Alioqui justiùs admirareris cur rupes quas sustinet antipodum terra non decidant, cœlúmque perrumpant. *Cu.* Quæ est igitur nativa sedes gravium? quæ contrà levium? *Al.* Ad terram nativo motu deferuntur omnia gravia, ad cœlum levia: de motu violento aut animali jam non loquimur. *Cu.* Est igitur motus aliquis qui dicitur animalis? *Al.* Est. *Cu.* Quisnam? *Al.* Is fertur juxta quatuor corporis situs; prorsum, retrorsum, ad dextram ac lævam, & in circulum, & in principio ac fine celerior est, in medio lentior. Nam in initio vigor addit alacritatem, in fine propinquo spes perveniendi quò tendit animal. *Cu.* Nescio quid aliis accidit animalibus, sed habeo famulam quæ lassa est priùs quàm incipiat, delassata, priùs quàm opus absolvat. Verùm redi ad id quod agere cœpisti. *Al.* Nativo, inquam, motu quæ gravia sunt feruntur deorsum; & quò quidque gravius est, hòc celeriore motu fertur ad terram, quò levius, hòc majore impetu rapitur in cœlum: Contrà fit in motu violento, qui celerior in initio, paulatim segnescit; cùm contrà fiat in motu naturali: veluti sagitta in altum missa, & saxum ex alto decidens. *Cu.* Atqui ego putabam homines sic per orbem terræ discurrere quemadmodum minutissimæ formicæ cursitant in prægrandi sphæra, hærent undique, nec ulla decidit. *Al.* In causa sunt, sphæræ superficies nonnihil habens asperum, tum scabrities quædam in formicarum pedibus, quam habent insecta ferè omnia, postremò, corpusculorum levitas: id si non credis, fac sphæram vitream bene levem & glabram, videbis solas formicas non decidere quæ in summo versantur orbe. *Cu.* Si quis Deus orbem terræ medium perterebret, hinc usque ad Anti-

a Id animal sus est, quod additum nomini Curio, *curiosus*, erit. Est autem Minervæ odiosa sus propter immunditiem & indocilitatem, (ut ità loquar) cùm Minerva omnium artium præses habeatur. Lege proverbium, *Sus Minervam*. Quòd verò Venus hanc bestiam prosequatur odio, in causa est Adonidis amati ab illa interitus. Nam dum incautus per sylvas vagatur Adonis, à porco sylvestri interemptus est, ut refert Theocritus.

Antipodes perpendiculo per centrum demisso, quemadmodum solent Cosmographi, terræ totius situm in globis ligneis repræsentantes, tum si saxum conjicias in foramen, quò referetur? *Al.* Usque ad terræ centrum; ibi quies est omnium gravium. *Cu.* Quid si Antipodes quoque ex adverso mittant lapidem? *Al.* Tunc lapis occurret lapidi circa centrum; ibi conquiescat uterque. *Cu.* Age, si verum est quod dixisti, motum nativum progressu magis ac magis incitari, si nihil obstet, lapis aut plumbum conjectum in foramen ob motûs vehementiam prætercurret centrum, jamque prætermisso centro rursum motus erit violentior. *Al.* Plumbum nunquam perveniret ad centrum nisi liquefactum; sed lapis si prætereat centrum motu tam violento, primùm segniùs feretur, nec aliter redibit ad centrum, quàm lapis vi in altum projectus redit in terram. *Cu.* Sed recurrens nativo motu rursus concitato impetu prætervehetur centrum; itáque fiet ut nunquam quiescat lapis. *Al.* Conquiescet tandem, prætercurrens ac recurrens donec perventum fuerit * ad æquilibrium. *Cu.* At si nihil est in rerum natura vacuum, oportet foramen illud aëre plenum esse. *Al.* Esto. *Cu.* Pendebit igitur in aëre corpus naturâ grave. *Al.* Quidni? quemadmodum chalybs in aëre pendet, undique librantibus magnetibus. Quid autem prodigii, si unicum saxum pendeat in meditullio aëris, cùm tota terra tot rupibus onusta ad istum pendeat modum? *Cu.* Sed ubi est terræ centrum? *Al.* Ubi est circuli centrum? *Cu.* Id quidem est punctum indivisibile. Si tantillum est terræ centrum, quisquis perforaverit mediam terram auferet centrum, nec habebunt gravia quò ferantur. *Al.* Næ tu satis otiosè nugaris. *Cu.* Nè quæso succenseas; discendi studio loquor quicquid loquor. Si quis terræ sphæram perterebret, non per ipsum centrum, sed à latere, puta ut absit à centro centum stadiis, quò tum feretur conjectus lapis? *Al.* Non feretur rectà per foramen, imò potiùs rectà, sed ad centrum: itáque priùs quàm perveniet ad medium, jam conquiescet in terra quæ ad lævam est, si centrum est ad lævam. *Cu.* Sed quid est hoc quod reddit corpus grave aut leve? *Al.* Ad isthuc respondeat tibi Deus, cur ignem fecerit omnium levissimum, aërem proximâ levitate, terram gravissimam, proximâ gravitate aquam. *Cu.* Cur igitur nubes aqueæ pendent in sublimi aëre? *Al.* Quoniam à Sole attrahente concipiunt naturam igneam, quemadmodum fumus è lignis humentibus violento calore excussus. *Cu.* Cur igitur tanto

Quies gravium in centro suo.

* Hoc est ad eam partem medii ubi æquo pondere suspendatur & libretur, ubi nec hùc nec illuc cadat, sed in æquamento & quasi trutina consistat.

pondere decidunt, ut interdum montes in planitiem redigant? *Al.* Concretio densitásque addit pondus. Alioqui possunt sic videri sustineri ab aëre subjecto, quemadmodum tenuis ferri lamina sustinetur summâ aquâ. *Cu.* Sic igitur putas, quod plurimum habet igneæ naturæ esse levissimum, quod terrenæ, gravissimum. *Al.* Haud procul abes à scopo. *Cu.* Atqui nec quivis aër pariter levis est, nec quævis terra pariter gravis: idem de aqua fortasse sentiendum. *Al.* Nec mirum, cùm ista quæ nominâsti non sint elementa pura, sed ex variis elementis temperata. Itáque probabile est eam terram esse levissimam quæ plurimum habet ignis aut aëris admixtum; eam aquam esse gravissimam quæ graviorem terram habet admixtam, qualem arbitror esse marinam, & eam unde conficitur sal: itidem aër aquæ terræve proximus gravior est, aut certè minùs levis est, eo qui procul abest à terra. *Cu.* Utrum habet plus terrenæ naturæ, lapis an plumbum? *Al.* Lapis. *Cu.* Et tamen plumbum lapide gravius est pro ratione portionis. *Al.* In causa est densitas; lapis enim rarior est, eóq; plus habet aëris quàm plumbum. Hinc est quòd videmus quoddam terræ genus desiccatum, si conjiciatur in aquam, non subsidere, sed natare: eadem de causa videmus totos agros natantes; sustinentur enim cavis radicibus arundinum aliarúmque palustrium herbarum inter se connexis. *Cu.* Hinc fortassis & pumicum levitas. *Al.* Quia pleni cavernis sunt, prætereà multo igni decocti; submittuntur enim è locis ardentibus. *Cu.* Unde tanta suberis levitas? *Al.* Jam dictum est; raritas enim in causa est. *Cu.* Utrum est gravius, plumbum an aurum? *Al.* Aurum, opinor. *Cu.* Aurum tamen videtur habere plus igneæ naturæ. *Al.* Quia noctu velut ignis lucet (*a*) ut ait Pindarus? *Cu.* Scilicet. *Al.* Sed densitas in auro major. *Cu.* Unde id deprehenditur? *Al.* Respondebunt aurifices, nec argentum, nec plumbum, nec æs Cyprium, nec ullum simile genus latiùs diducitur malleo quàm aurum. Eâdem ratione philosophi deprehenderunt nihil esse liquidius melle & oleo: quòd si quis hæc inunctione dilatet, & latissimè diffunditur humor, & siccescit seriús. *Cu.* Sed utrum gravius est, oleum an aqua? *Al.* Si de oleo lini loqueris, arbitror oleum esse gravius. *Cu.* Cur igitur aquæ supernatat oleum? *Al.* Levitas non est in causa, sed ignea olei natura, tum peculiaris omnium pinguium vis ab aqua abhorrens, quæ est in herba quæ dicitur (*b*) ἄβαπτος. *Cu.* Cur igitur non natat ferrum igni candens? *Al.* Quia non est calor nativus. Et ideo citiùs penetrat

a In primo hymno Olympiorum ὁ δὲ χρυσὸς αἰθόμενον πῦρ ἅτε διαπρέπει νυκτὶ μεγάνορος ἔξοχα πλούτου. Hoc est, aurum verò tanquam lucidus ignis nocte splendet inter præcipua divitiarum.

b Ἄβαπτος sonat quod immergi aquâ non potest.

trat aquam, quod caloris magnitudo dispellat obstantem liquorem. Sic cuneus ferreus citiùs petit ima quàm lamina. *Cu.* Utrum intolerabilius est, ferrum candens an frigidum? *Al.* Candens. *Cu.* Gravius igitur. *Al* Est, si commodius est gestare manu paleam incensam, quàm silicem frigidum. *Cu.* Quid est in causa quòd lignum ligno levius aut gravius est? *Al.* Densitas ac raritas *Cu.* At ipse novi quendam è familia regis Britanniæ qui in convivio ostendit nobis lignum ejus, ut aiebat, arboris quæ fert aloën: adeò solidum erat, ut lapis videri posset; adeò manibus libranti leve, ut arundo videri posset, & si quid siccâ arundine levius: impositum vino (putabat enim ità depelli venena) mox properabat ad fundum, ut vix plumbum celeriùs. *Al.* Nec densitas nec raritas semper in causa est, sed peculiaris & occulta in rebus cognatio, quæ facit ut quædam sese amplectantur aut refugiant, veluti magnes attrahit chalybem, vitis refugit brassicam, & flamma etiam è longinquo ad naphtham transvolat aliquantò inferiore loco positam, cùm naphtha sit naturâ gravis, flamma levis. *Cu.* Omne genus æris innatat argentò vivo, solum aurum subsidit & circumvolvitur, cùm argentum vivum sit materia liquidissima. *Al.* Non habeo quod respondeam, nisi peculiarem naturæ cognationem; ad hoc enim natum est argentum vivum ut purget aurum. *Cu.* Cur Arethusa fluvius subter mare Sicanum transit, ac non potiùs innatat, cùm antè dixeris marinam aquam fluviatili esse graviorem? *Al.* Naturale dissidium est in causa, sed arcanum. *Cu.* Cur natant cygni, cùm homines eandem aquam ingressi pessum eant? *Al.* In causa est non tantùm pennarum concavitas levitásque, verùm etiam siccitas, quam aqua refugit: hinc est quod in panno linóve vehementer sicco si ponas aquam aut vinum, in globum se contrahit; sin in humidum, mox spargitur. Itidem si infundas liquorem in cyathum siccum, aut marginibus pingui oblitis, & infundas aliquantò plus quàm cyathus capit, liquor circa medium citiùs colligit sese in rotundum quàm transeat margines. *Cu.* Cur in fluminibus naves minus sustinent oneris quàm in mari? *Al.* Quia subtilior est fluviatilis aqua. Eadem de causa volucres faciliùs sese librant in aëre crassiore quàm vehementer subtili. *Cu.* Cur non subsidunt (a) Flotæ? *Al.* Quoniam cutis Sole desiccata & levior facta est, & humorem respuens. *Cu.* Cur ferrum diductum in amplam laminam natat, cùm idem contractum sidat? *Al.* Partim siccitas est in causa, partim aër inter aquam &

Res mira de ligno aloë.

Arethusa fluvius.

a Pisces sunt qui & flutæ, à Græcis πλῶται & πλῶτες appellati à continua navigatione, nunquam enim submerguntur. Murænas esse volunt in freto Siculo.

laminam mixtus. *Cu.* Utra res gravior, aqua an vinum? *Al.* Arbitror vinum non cedere aquæ. *Cu.* Quamobrem ergò qui ab œnopolis emunt vinum, aquam pro vino reperiunt in imo dolio? *Al.* Quia vinum habet pingue quiddam quod aquæ refugit liquorem non aliter quàm oleum. Argumentum in promptu est: Quò vinum est generosius, hòc & difficiliùs admiscetur aquæ, & incensum ardet vehementiús. *Cu.* Cur in Asphaltite lacu nullum corpus animalis vivum mergitur? *Al.* Non est meum ad omnia naturæ miracula respondere. Habet illa quædam arcana quæ nos mirari voluit, scire noluit. *Cu.* Cur homo macilentus obeso gravior est, si cætera sunt paria? *Al.* Quoniam ossa densiora sunt carne, & ideo graviora. *Cu.* Cur idem homo jejunus gravior est seipso pranso, cùm corpori onus accesserit? *Al.* Cibo potúque spiritus augentur, & ii addunt corpori levitatem. Unde & hilaris levior est mœrente, & mortuus vivo longè gravior. *Cu.* Sed quî fit ut idem homo cùm vult faciat se graviorem ac leviorem? *Al.* Contento spiritu reddit se leviorem, emisso graviorem. Sic natat vesica inflata & clausa, pertusa sidit. Sed quando Curio desinet nobis occinere Cur? *Cu.* Desinam, si mihi pauca etiam dixeris; cœlum utrùm grave sit an leve? *Al.* An leve sit nescio; certè grave non potest esse, cùm sit naturæ igneæ. *Cu.* Quid igitur sibi vult vetus proverbium, *Quid si cœlum ruat*? *Al.* Quia rudis antiquitas Homerum sequuta credidit cœlum esse ferreum. Sed Homerus à coloris similitudine ferreum dixit, non à pondere; quemadmodum nos cinericeum dicimus quod cineris colorem præ se fert. *Cu.* Est igitur cœlum coloratum? *Al.* Non verè, sed tale nobis videtur propter aërem & liquorem medium: quemadmodum Sol nobis nunc rubet, nunc fulvet, nunc candicat, cùm is nihil talium mutationum recipiat. Itidem & Iridis pictura non in cœlo est, sed in aëre humido. *Cu.* Verùm, ut finiam, fateris cœlo nihil esse sublimius, quâcunque tegit orbem terræ? *Al.* Fateor. *Cu.* Et centro terræ nihil esse profundius? *Al.* Scilicet. *Cu.* Inter omnes rerum species quid est gravissimum? *Al.* Aurum, opinor. *Cu.* Hìc abs te vehementer dissentio. *Al.* An scis aliquid auro gravius? *Cu.* Scio, & quidem multis partibus. *Al.* Proinde me vicissim doce, quando scis quod me nescire profiteor. *Cu.* Quod igneos illos spiritus è summo cœli vertice depressit in ima tartari, (nam ea collocant in centro terræ) nonne oportuit omnium esse gravissimum? *Al.* Fateor, sed quidnam fuit illud? *Cu.* Peccatum, quod & homi-

Causa levitatis ac gravitatis in homine.

Homerus quomodo cœlum esse ferreum dixit.

Peccatum omnium rerum est gravissimum.

hominum animas, quas Maro vocat *auraï simplicis ignes*, eódem demergit. *Al.* Si libet ad istud philosophiæ genus demigrare, fateor & aurum & plumbum esse plumeæ levitatis si cum peccato conferatur. *Cu.* Quî fiet igitur ut qui hâc sarcinâ sunt onusti subvolent in cœlum? *Al.* Profectò non video. *Cu.* At qui sese parant ad cursum saltúmve non solùm quicquid est oneris abjiciunt, verùm etiam contento spiritu sese reddunt leviusculos; & ad hunc cursum saltúmque quo ferimus in cœlum, non studemus illud abjicere quod omni saxo, omni plumbo, gravius est? *Al.* Faceremus si vel micam sanæ mentis haberemus.

ARGUMENTUM.

(a) *Epicurem, divinissimum planè colloquium, de vero bono, pura conscientia, temporanea & æterna vita, piè & eruditè disserit. Felicitas est ubi vera voluptas, minimum tristitiæ. Christiani verè pii sunt veri Epicurei: habent enim conscientiam puram, cum Deo pacem; qui tametsi mundo videntur lugere, revera tamen deliciantur. Præcipuæ voluptates proficiscuntur ab animo. Qui Deum habet, quid potest desiderare ampliùs? De Sacerdote qui præstigiis suis convivas exceperat epulis imaginariis. Libido, scortatio & ebrietas plus habere doloris quàm voluptatis. Stolidum Tantali votum. Peccatum est lapis Tantalem. Immensa Dei misericordia erga peccatores resipiscentes.*

(b) HEDONIUS, (c) SPUDÆUS.

He. QUid venatur meus Spudæus, quòd sic totus incumbit libro, nescio quid secum murmurans? *Sp.* Planè venor, Hedoni, sed nihil aliud quàm venor. *He.* Quid voluminis est quod habes in sinu? *Sp.* Dialogi Ciceronis de Finibus bonorum. *He.* At quantò satius esset quærere bonorum initia, quàm fines? *Sp.* Sed M. Tullius finem boni appellat bonum omnibus numeris absolutum, quod qui sit assequutus nihil præterea desideret. *He* Opus cumprimis eruditum & eloquens: sed num tibi vidêris aliquod operæ pretium fecisse quod ad veri cognitionem attinet? *Sp.* Hoc mihi videor fecisse lucri, quòd nunc magis etiam (d) ambigam de finibus quàm antea. *He.* Agricolarum est ambigere de finibus. *Sp.* Nec satis queo mirari, de re tanta inter tantos viros tantam fuisse sententiarum pugnam. *He.* Nimirum quia fœcundus est error, cùm simplex sit veritas. Quoniam totius negotii caput ac fontem ignorant, divinant ac delirant omnes. Sed quæ sententia tibi videtur esse scopo vicinior? *Sp.* Cùm audio impugnantem M. Tullium, displicent singulæ: rursus cùm audio defendentem, fio prorsus (e) ἐφεκτικός. Mihi tamen Stoici videntur minùs aberrare à vero, quibus proximum locum tribuo Peripateticis.

a Collatio honestæ ac turpis voluptatis.

b *Voluptuarius*, ἀπὸ τῆς ἡδονῆς, h. e. à voluptate, nomen habet.

c *Frugalis, honestus, studiosus.*

d Fines dicuntur cujusq; rei extrema, fines in agris sunt limites qui agrum ab agro dirimunt.

e Hoc est *dubitans* & *suspensus* in opinione. Tractum à Philosophis Academicis qui ἐφεκτικοὶ dicebantur, hoc est de nulla re pronunciantes, sed semper *hærentes*.

ticis. *He.* Ac mihi nulla secta magìs arridet quàm Epicureorum. *Sp.* Atqui inter omnes nulla damnatior omnium suffragiis. *He.* Missam faciamus nominum invidiam; fuerit Epicurus qualis quisque velit, rem per se consideremus. Ille felicitatem hominis collocat in voluptate, eámque vitam judicat beatissimam quæ plurimum habeat voluptatis, tristitiæ quàm minimum. *Sp.* Sic est. *He.* Quid dici potuit hâc sententiâ sanctius? *Sp.* Imò clamitant omnes hanc esse vocem pecudis, non hominis. *He.* Scio: sed isti errant in rerum vocabulis. Quòd si de veris loquamur, nulli magìs sunt Epicurei quàm Christiani piè viventes. *Sp.* Cynicis propiores: nam isti se macerant jejuniis, deplorant sua commissa, & aut sunt tenues, aut benignitas in egenos conciliat illis inopiam, opprimuntur à potentioribus, deridentur à plerisque. Si voluptas adfert felicitatem, hoc vitæ genus à voluptatibus quàm longissimè videtur abesse. *He.* Admittísne authoritatem Plautinam? *Sp.* Si quid rectè dicat. *He.* Accipe igitur nequissimi servi dictum omnibus Stoicorum paradoxis sapientius. *Sp.* Exspecto. *He.* * *Nihil est miserius quàm animus sibi malè conscius.* *Sp.* Non rejicio dictum; sed quid hinc colligis? *He.* Si nihil miserius animo sibi malè conscio, consequitur nihil esse felicius animo sibi bene conscio. *Sp.* Rectè quidem colligis: sed in qua tandem regione invenies istum animum nullius mali sibi conscium? *He.* Malum appello quod dirimit amicitiam inter Deum & hominem. *Sp.* Et ab hoc mali genere puto perpaucos esse puros. *He.* Ego verò & purgatos habeo pro puris. Qui lixivio lacrymarum, ac pœnitentiæ nitro, aut charitatis igne maculas absterserunt, eis non solùm nihil nocent peccata, verùm etiam frequenter in majoris boni materiam cedunt. *Sp.* Equidem nitrum & lixivium novi; igne purgari maculas nunquam audivi. *He* Atqui si adeas argentarias officinas, videbis aurum igne purgari. Quanquam & (*a*) lini genus est quod conjectum in ignem non exuritur, sed nitidiùs splendescit quàm ulla possit aqua, cóque *vivum* appellant. *Sp.* Næ tu nobis adfers paradoxum omnibus Stoicorum parodoxis (*b*) παραδοξότερον. Vivunt illi vitam voluptuariam quos Christus appellavit ob id *beatos* quòd *lugeant*? *He.* Mundo videntur lugere, sed revera deliciantur, ac, quod dici solet, toti melle peruncti suaviter vivunt; adeò ut cum his collati (*c*) Sardanapalus, Philoxenus, Apitius, aut si quis alius est voluptatum studio nobilitatus, tristem ac miseram peregerint vitam. *Sp.* Nova narras, sed vix credendi.

* In Mostel. scen. 8.

a Lege Plin. qui de hoc lino admiranda prodit: asbestinum vocant à natura, quòd sit inextinctum, & flammis non obnoxium.

b admirabilius, *inopinabilius*.

c Sardanapalus & Apitius luxu perditissimi fuere, ut passim scriptum est. Sed Philoxenus gulosissimus fuit, utpote qui nasi muccum in catinum emungere solitus sit, quo reliquis convivis deterritis ipse solus cibis appositis frueretur. Narrat ex Plutarcho Hermolaus Barbatus in præfatione Themistii.

denda. *He.* Experire, & omnia térque quatérque dices vera fuisse mea. Efficiam tamen, ut arbitror, nè videatur usque adeò veri dissimile. *Sp.* Accingere. *He.* Faciam, si mihi priùs quædam concesseris. *Sp.* Modò tu æqua postules. *He.* Lucrum annumerabo, si sortem dederis. *Sp.* Age. *He.* Primùm, illud, opinor, dabis, nonnihil interesse inter animam & corpus. *Sp.* Quantum inter cœlum & terram, inter immortale & mortale. *He.* Deinde falsa bona non esse ponenda in bonis. *Sp.* Nihilo magis quàm umbræ habendæ sunt pro corporibus, aut præstigiæ magorum somniorúmve ludibria ducenda sunt pro veris. *He.* Hactenus commodè respondes. Dabis, opinor, & illud, veram voluptatem non cadere nisi in animum sanum. *Sp.* Quidni? nullus enim Sole delectatur, si lippiant oculi; aut vino, si febris palatum infecerit. *He.* Nec ipse, ni fallor, Epicurus amplecteretur voluptatem quæ longè majorem cruciatum multóque diuturniorem secum adduceret. *Sp.* Non arbitror, si quis modò sapiat. *He.* Nec illud negabis, Deum esse summum bonum, quo nihil pulchrius, nihil amabilius, nihil dulcius. *Sp.* Istud nullus iverit inficias, nisi Cyclopibus immanior: quid tum postea? *He.* Jam mihi donâsti, nullos suaviùs vivere quàm qui piè vivunt; nullos miseriùs & afflictiùs quàm qui vivunt impié. *Sp.* Plus igitur largitus sum quàm putabam. *He.* Sed quod rectè datum est, ut ait Plato, non oportet reposcere. *Sp.* Age. *He.* Catella quæ habetur in deliciis, pascitur lautissimè, cubat molliter, ludit ac lascivit jugiter, an non vivit suaviter? *Sp.* Vivit. *He.* Optares tibi talem vitam? *Sp.* Bona verba, nisi pro homine velim esse canis. *He.* Fateris igitur præcipuas voluptates ab animo proficisci, velut à fonte. *Sp.* Apparet. *He.* Tanta enim animi vis est, ut sæpe doloris externi sensum adimat; nonnunquam quod per se est amarum reddat jucundum. *Sp.* Isthuc quotidie videmus in amantibus, quibus dulce est pervigilium, & hybernis noctibus excubare ad amicæ fores. *He.* Jam illud reputa, si tantam vim habet amor humanus, qui nobis cum tauris & canibus est communis, quantò plus valeat amor ille cœlestis à Christi spiritu profectus, cujus tanta vis est, ut mortem quoq; quâ nihil est terribilius, reddat amabilem. *Sp.* Quid alii sentiant intus, nescio; certè carent multis voluptatibus qui adhærent veræ pietati. *He.* Quibus? *Sp.* Non ditescunt, non assequuntur honores, non convivantur, non saltant, non canunt, non olent unguenta, non rident, non ludunt. *He.* De divitiis & honoribus nulla erat hìc facienda mentio, quæ

Amor Dei mira potest.

non adferunt vitam jucundam, sed solicitam potiùs & anxiam; de cæteris agamus quæ cumprimis venantur quibus studio est suaviter vivere. Nonne quotidie vides ebrios, fatuos & insanos ridentes ac saltantes? *Sp.* Video. *He.* Num putas illos suaviter vivere? *Sp.* Hostibus contingat illa suavitas. *He.* Quamobrem? *Sp.* Quia non adest sana mens. *He.* Tu igitur malles jejunus incumbere libro quàm ad eum modum delectari? *Sp.* Planè mallem vel agrum fodere. *He.* Nam inter divitem ac temulentum nihil interest, nisi quòd huic insaniæ medetur somnus, illi vix medicorum cura succurrit. Naturâ fatuus nihil differt ab animante bruto præter formam corporis; sed leviùs miseri sunt quos natura genuit brutos quàm qui belluinis cupiditatibus obbrutuerunt. *Sp.* Fateor. *He.* Jam num tibi sobrii videntur aut sani, qui propter præstigias umbrásque voluptatum, & veras animi voluptates negligunt, & veros sibi cruciatus accersunt? *Sp.* Non videntur. *He.* Non sunt illi quidem temulenti vino, sed amore, sed irâ, sed avaritiâ, sed ambitione aliisque pravis cupiditatibus; quæ longè perniciosior est ebrietas quàm quæ vino contrahitur. Syrus ille in comœdia posteaquam edormiverat vinum quod biberat sobria loquitur: at animus vitiosâ cupiditate ebrius, quàm gravatè redit ad sese? quot annis urget mentem amor, ira, odium, libido, luxus & ambitio? quàm multos videmus ab adolescentia ad decrepitam usq; ætatem ab ambitionis, avaritiæ, libidinis luxúsq; temulentia nunquam expergisci ac resipiscere? *Sp.* Istiusmodi novi nimiùm multos. *He.* Largitus es, falsa bona non esse in bonis ducenda. *Sp.* Nec reposco. *He.* Nec est vera voluptas nisi quæ ex veris nascitur. *Sp.* Fateor. *He.* Non sunt igitur vera bona quæ vulgus hominum per fas nefásq; venatur. *Sp.* Non arbitror. *He.* Si vera essent bona, non contingerent nisi bonis, & beatos redderent quibus obveniunt. Quid autem voluptas? num vera videtur quæ non ex veris bonis, sed ex falsis bonorum umbris nascitur? *Sp.* Nequaquam. *He.* At voluptas efficit ut suaviter vivamus. *Sp.* Maximè. *He.* Nullus igitur verè vivit suaviter nisi qui piè vivit, hoc est qui veris fruitur bonis; sola autem pietas reddit hominem beatum, quæ Deum summi boni fontem homini sola conciliat. *Sp.* Propemodum assentior. *He.* Nunc mihi vide quot parasangis absint à voluptate qui vulgò videtur præter voluptates nihil sequi. Primùm, animus illorum impurus est, & cupiditatum fermento vitiatus, ut etiamsi quid incidat dulce, protinus amarescat, quemadmodum fonte vitiato non potest non esse liquor insipidus. Deinde non est vera voluptas nisi

Deploratior conditio impiorum quàm brutorum, servorum, &c.

quæ

quæ ſano percipitur animo. Nam irato nihil vindictâ jucundius; ſed ea voluptas vertitur in dolorem ſimul atq; morbus animum reliquerit. *Sp.* Non refragor. *He.* Poſtremò, voluptates illæ ſumuntur ex falſis bonis, unde conſequitur & illas eſſe præſtigias. Quid porrò diceres, ſi videres hominem magicis artibus deluſum veſci, bibere, ſaltare, ridere, plaudere, cùm nihil earum rerum verè adeſſet quas ſe videre credit? *Sp.* Equidem & inſanum dicerem & miſerum. *He.* Simili ſpectaculo ipſe nonnunquam interfui. Sacerdos erat qui callebat artem præſtigiatoriam. *Sp.* Eam non didicerat è literis ſacris. *He.* Imò è ſacerrimis, h.e. exſecratiſſimis. Hunc aliquot aulicæ fœminæ frequenter appellabant, ut acciperentur ab eo convivio, ſordes & parſimoniam opprobrantes: annuit, invitavit. Venerunt jejunæ, quò lubentiùs epularentur. Accubuerunt; nihil aberat, ut videbatur, lautitiarum: explerunt ſeſe affatim. Peracto convivio, egerunt convivatori gratias, ac diſceſſerunt ſuam quæq; domum. At mox cœpit oblatrare ſtomachus: demirantur quid eſſet hoc monſtri, ſtatim à prandio tam ſplendido eſurire ac ſitire. Res tandem erupit, & in riſum abiit. *Sp.* Et meritò: præſtiterat domi lenticulâ placare ſtomachum quàm inanibus ſpectris deliciari. *He.* At mihi videtur multò magis eſſe ridiculum, vulgus hominũ pro veris bonis inanes bonorũ umbras amplecti, & his præſtigiis delectari quæ non exeunt in riſum, ſed in luctus ſempiternos. *Sp.* Quò propiùs intueor, hôc mihi videre minùs abſurda loqui. *He.* Age, largiamur ut interim in nomen voluptatis veniant quæ revera non ſunt: appellaréſne mulſum dulce cui longè plus eſſet admixtum aloës quam mellis? *Sp.* Non dicerem, ſi vel triens aloës eſſet admixtus. *He.* Aut optares tibi malam ſcabiem, quòd ſcalpendi ſit aliqua voluptas? *Sp.* Non, ſi cõpos ſim mentis. *He.* Fac igitur tecum ſubducas rationem, quantũ amaritudinis admixtũ ſit iſtis falſo nomine voluptatibus quas gignit amor impudicus, libido illicita, comeſſatio ac temulentia. Omitto nunc, quod eſt omnium caput, conſcientiæ cruciatus, inimicitiam cum Deo, exſpectationem æterni ſupplicii. Quod, obſecro, in his voluptatibus genus eſt quod non ingens externorum etiam malorum agmen ſecum adducat? *Sp.* Quænam? *He.* Rurſus omittamus avaritiam, ambitionem, iram, ſuperbiam, invidiam, quæ per ſe triſtia ſunt mala; conferamus illa quæ præcipuè delectationis nomine commendantur. Cùm largiori potationi ſuccedit febris, capitis dolor, alvi tormina, ingenii ſtupor, famæ macula, memoriæ detrimentum, vomitus, & ruina ſtomachi, tremor corporis, num

Sacerdos præſtigiator fallit convivas dapibus imaginariis.

vel

vel Epicurus existimaret eam voluptatem expetendam? *Sp.* Fugiendam diceret. *He.* Cùm adolescentes è scortatione novam lepram, quam nunc (*a*) ὑποκορίζοντες quidam Neopolitanam scabiem appellant, sibi, ut ferè fit, contrahunt, per quam toties sit illis in vita moriendum, sempérque vivum cadaver circumferendum, nōne bellè videntur (*b*) ἐπικουρίζειν? *Sp.* Imò, (*c*) ἐπὶ κουρεῖα θεῖν. *He.* Jam finge delectationis ac doloris æquilibrium: optarésne tamdiu cruciari dolore dentium, quamdiu duravit potationis aut scortationis voluptas? *Sp.* Equidem mallem utroq; carere: nam voluptatem emere dolore non est lucrum, sed pensatio: hìc sanè potior est ἀναλγησία, quam Cicero ausus est *indolentiam* appellare. *He.* At nunc voluptatis illicitæ titillatio, præterquam quòd longè minor est cruciatu quem adducit, temporis etiam exigui est. Lepra verò contracta per omnem vitam miserè discruciat, totiésq; mori cogit priusquam mori liceat. *Sp.* Tales discipulos non agnosceret Epicurus. *He.* Luxuriæ comes plerumq; est egestas, onus & miserum & grave: libidinis immodicæ, paralysis, tremor nervorum, lippitudo ac cæcutientia, lepra; at non hæc tantùm. Annon egregia negotiatio, nec veram nec sinceram, ad hæc brevem, delectationem tot tantò gravioribus ac diuturnioribus commutare malis? *Sp.* Ut non accedat cruciatus, mihi stultissimus negotiator esse videatur qui gemmas vitro permutat. *He.* Illud dicis, qui vera animi bona ob fucatas corporis voluptates amittat. *Sp.* Ità sentio. *He.* Nunc redeamus ad exactiorem supputationem. Nec febris aut egestas semper comitatur luxum, nec nova lepra aut paralysis semper comitatur Veneris immodicum usum; sed conscientiæ cruciatus, quo nihil esse miserius jam inter nos convenit, semper comes est illicitæ voluptatis. *Sp.* Imò præcurrit interdum, & in ipsa voluptate fodicat animum. Sunt tamen quos dicas hoc sensu carere. *He.* Jam hoc ipso infeliciores. Quis enim non malit sentire dolorem, quàm corpus habere stupidum & sensûs expers? Verùm ut nonnullis vel cupiditatum intemperantia, velut ebrietas quædam, vel vitiorum assuetudo, seu callus quidam, mali sensum adimat in juventa; cùm ad senectutē perventū fuerit, ac, præter innumera incommoda, quorum thesaurum superioris vitæ commissa reposuerunt, de propinquo terret mors nulli mortaliū evitabilis, tantò gravius discruciat cōscientiā, quantò magis per omnē vitā stupuit; tum enim velit nolit expergiscitur animus. Senectus autē cùm per se sit tristis, quippe multis naturæ incommodis obnoxia, quantò miserior est, atque etiam turpior, si urgeat

animus

a Hoc est, elevantes & honesto nomine rem exsecrabilem & pudendam eloquentes; quamvis propriè ὑποκορίζειν per diminutionem loqui significet.

b Significat Epicurum agere, hoc est, voluptatibus studere,

c Hoc est, rectà ad tonstrinas currere. Nostrâ tempestate qui tonsores sunt ut plurimum simul Chirurgicen exercent; posuit itáque tonstrinam pro Chirurgi domo, in qua ejusmodi pusculi & poccæ gallicæ curantur. Sed interim eleganter alludit ad etymologiam τῦ ἐπικουρίζειν, quod ad verbum videtur sonare, ad puellas applicare, cum puellis conversari.

animus sibi malè conscius? Convivia, commessationes, amores, choreæ, cantilenæ, cætetáque quæ juveni videbantur suavia, seni sunt amara: nec aliud habet ætas illa quo se fulciat, nisi si adsit vitæ innocenter actæ recordatio, ac spes vitæ melioris. Hi sunt duo scipiones quibus nititur senecta: quòd si pro his subductis imponas geminatam sarcinam, vitæ perperàm actæ memoriam, & futuræ felicitatis desperationem, obsecro, quod animal fingi potest afflictius aut miserius? *Sp.* Equidem non video, etiamsi quis (*a*) τὸ ἵππου γῆρας objiciat. *He.* Tum denique *serò sapiunt Phryges*, & illud verissimè dictum, (*b*) *extrema gaudii luctus occupat*: &, (*c*) *Non est oblectamentum super cordis gaudium*: &, (*d*) *Animus gaudens floridam ætatem facit; spiritus tristis exsiccat ossa*: item illud, (*e*) *Omnes dies pauperis mali*, hoc est, afflicti ac miseri; *secura mens quasi juge convivium.* *Sp.* Sapiunt igitur qui maturè rem faciunt, & colligunt viaticum venturæ senectuti. *He.* Scriptura mystica non tam humi repit, ut fortunæ bonis metiatur hominis felicitatem: is demum eximiè pauper est, qui nudus est omni virtute, & animam simul cum corpore debet Orco. *Sp.* Is quidem exactor est implacabilis. *He.* Is verò dives est qui Deum habet propitium. Quid autem metuat qui talem habeat protectorem? num homines? minus potest universorum hominum potestas adversus Deum, quàm culex adversus elephantem Indicum: num mortem? ea piis transitus est ad æternam beatitudinem: num inferos? sed confidenter Deo loquitur vir pius, (*f*) *Et si ambulavero in medio umbræ mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es.* Cur metuat dæmones, in pectore gerens eum quem tremunt dæmones? nam hominis pii mentem *templum* esse *Dei*, non uno in loco prædicat Scriptura verè (*g*) ἀναντίῤῥητος. *Sp.* Equidem non video quibus rationibus ista queant refelli quanquam videntur plurimùm abesse à sensu communi. *He.* Qui sic? *Sp.* Nã ad tuã ratiocinationẽ quivis Franciscanus vitam ageret magis voluptuariam, quàm alius, opibus, honoribus, breviter omni genere deliciarum affluens. *He.* Adde monarchæ sceptrum, si libet; adde Pontificiam coronam, eámque è triplici fac centuplicem; modò detrahas animum sibi bene conscium, audacter dicam, hunc Franciscanum, nudipedem, nodoso fune cinctum, tenuiter ac viliter amictum, jejuniis, vigiliis ac laboribus attenuatum, qui teruncium non habet in orbe, modò adsit bona mens, deliciosiùs vivere, quàm si in unum hominem sexcentos confles Sardanapalos. *Sp.* Unde igitur est quòd pauperes ferè conspicimus tristiores divitibus? *He.* Quia

a Id est, *Equi senectutem.*
b Pro. 14. 13.
c Eccles. 30. 16.
d Pro. 17. 22
e Pro. 15. 15.

Nullus metus piis.

f Psal. 23.

g Authentica, *cui nequit contradici.*

Felicitas piorum præ cæteris omnibus.

vel Epicurus exiſtimaret eam voluptatem expetendam? *Sp.* Fugiendam diceret. *He.* Cùm adoleſcentes è ſcortatione novam lepram, quam nunc (*a*) ὑποκορίζοντες quidam Neopolitanam ſcabiem appellant, ſibi, ut ferè fit, contrahunt, per quam toties ſit illis in vita moriendum, ſempérque vivum cadaver circumferendum, nōne bellè videntur (*b*) ἐπικουρίζειν? *Sp.* Imò, (*c*) ἐπὶ κουρεῖα θεῖν. *He.* Jam finge delectationis ac doloris æquilibrium: optaréſne tamdiu cruciari dolore dentium, quamdiu duravit potationis aut ſcortationis voluptas? *Sp.* Equidem mallem utroq; carere: nam voluptatem emere dolore non eſt lucrum, ſed penſatio: hîc ſanè potior eſt ἀναλγησία, quam Cicero auſus eſt *indolentiam* appellare. *He.* At nunc voluptatis illicitæ titillatio, præterquam quòd longè minor eſt cruciatu quem adducit, temporis etiam exigui eſt. Lepra verò contracta per omnem vitam miſerè diſcruciat, totiéſq; mori cogit priuſquam mori liceat. *Sp.* Tales diſcipulos non agnoſceret Epicurus. *He.* Luxuriæ comes plerumq; eſt egeſtas, onus & miſerum & grave: libidinis immodicæ, paralyſis, tremor nervorum, lippitudo ac cæcutientia, lepra; at non hæc tantùm. Annon egregia negotiatio, nec veram nec ſinceram, ad hæc brevem, delectationem tot tantò gravioribus ac diuturnioribus commutare malis? *Sp.* Ut non accedat cruciatus, mihi ſtultiſſimus negotiator eſſe videatur qui gemmas vitro permutat. *He.* Illud dicis, qui vera animi bona ob fucatas corporis voluptates amittat. *Sp.* Ità ſentio. *He.* Nunc redeamus ad exactiorem ſupputationem. Nec febris aut egeſtas ſemper comitatur luxum, nec nova lepra aut paralyſis ſemper comitatur Veneris immodicum uſum; ſed conſcientiæ cruciatus, quo nihil eſſe miſerius jam inter nos convenit, ſemper comes eſt illicitæ voluptatis. *Sp.* Imò præcurrit interdum, & in ipſa voluptate fodicat animum. Sunt tamen quos dicas hoc ſenſu carere. *He.* Jam hoc ipſo infeliciores. Quis enim non malit ſentire dolorem, quàm corpus habere ſtupidum & ſenſûs expers? Verùm ut nonnullis vel cupiditatum intemperantia, velut ebrietas quædam, vel vitiorum aſſuetudo, ſeu callus quidam, mali ſenſum adimat in juventa; cùm ad ſenectutē perventū fuerit, ac, præter innumera incommoda, quorum theſaurum ſuperioris vitæ commiſſa repoſuerunt, de propinquo terret mors nulli mortaliū evitabilis, tantò graviùs diſcruciat cōſcientiā, quantò magis per omnē vitā ſtupuit; tum enim velit nolit expergiſcitur animus. Senectus autē cùm per ſe ſit triſtis, quippe multis naturæ incommodis obnoxia, quantò miſerior eſt, atque etiam turpior, ſi urgeat

animus

a Hoc eſt, *elevantes & honeſto nomine rem exſecrabilem & pudendam eloquentes*; quamvis propriè ὑποκορίζειν per diminutionem loqui ſignificet.

b Significat *Epicurum agere*, hoc eſt, voluptatibus ſtudere.

c Hoc eſt, *rectà ad tonſtrinas currere.* Noſtrâ tempeſtate qui tonſores ſunt utplurimum ſimul Chirurgicen exercent; poſuit itaque tonſtrinam pro Chirurgi domo, in qua ejuſmodi puſculi & poccæ gallicæ curantur. Sed interim eleganter alludit ad etymologiam τοῦ ἐπικουρίζειν, quod ad verbum videtur ſonare, *ad puellas applicare, cum puellis converſari.*

animus sibi malè conscius? Convivia, commessationes, amores, choreæ, cantilenæ, cæteráque quæ juveni videbantur suavia, seni sunt amara: nec aliud habet ætas illa quo se fulciat, nisi si adsit vitæ innocenter actæ recordatio, ac spes vitæ melioris. Hi sunt duo scipiones quibus nititur senecta: quòd si pro his subductis imponas geminatam sarcinam, vitæ perperàm actæ memoriam, & futuræ felicitatis desperationem, obsecro, quod animal fingi potest afflictius aut miserius? *Sp.* Equidem non video, etiamsi quis (*a*) τὸ ἵππου γῆρας objiciat. *He.* Tum denique *serò sapiunt Phryges*, & illud verissimè dictum, (*b*) *extrema gaudii luctus occupat*: &, (*c*) *Non est oblectamentum super cordis gaudium*: &, (*d*) *Animus gaudens floridam ætatem facit; spiritus tristis exsiccat ossa*: item illud, (*e*) *Omnes dies pauperis mali*, hoc est, afflicti ac miseri; *secura mens quasi juge convivium*. *Sp.* Sapiunt igitur qui maturè rem faciunt, & colligunt viaticum venturæ senectuti. *He.* Scriptura mystica non tam humi repit, ut fortunæ bonis metiatur hominis felicitatem: is demum eximiè pauper est, qui nudus est omni virtute, & animam simul cum corpore debet Orco. *Sp.* Is quidem exactor est implacabilis. *He.* Is verò dives est qui Deum habet propitium. Quid autem metuat qui talem habeat protectorem? num homines? minus potest universorum hominum potestas adversus Deum, quàm culex adversus elephantem Indicum: num mortem? ea piis transitus est ad æternam beatitudinem: num inferos? sed confidenter Deo loquitur vir pius, (*f*) *Et si ambulavero in medio umbræ mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es.* Cur metuat dæmones, in pectore gerens eum quem tremunt dæmones? nam hominis pii mentem *templum* esse *Dei*, non uno in loco prædicat Scriptura verè (*g*) ἀναντίῤῥητον. *Sp.* Equidem non video quibus rationibus ista queant refelli quanquam videantur plurimùm abesse à sensu communi. *He.* Qui sic? *Sp.* Nã ad tuã ratiocinationẽ quivis Franciscanus vitam ageret magis voluptuariam, quàm alius, opibus, honoribus, breviter omni genere deliciarum affluens. *He.* Adde monarchæ sceptrum, si libet; adde Pontificiam coronam, eámque è triplici fac centuplicem; modò detrahas animum sibi bene conscium, audacter dicam, hunc Franciscanum, nudipedem, nodoso fune cinctum, tenuiter ac viliter amictum, jejuniis, vigiliis ac laboribus attenuatum, qui teruncium non habet in orbe, modò adsit bona mens, deliciosiùs vivere, quàm si in unum hominem sexcentos confles Sardanapalos. *Sp.* Unde igitur est quòd pauperes ferè conspicimus tristiores divitibus? *He.*

a Id est, *Equi senectutem.*
b Pro. 14. 13.
c Eccles. 30. 16.
d Pro. 17. 22
e Pro. 15. 15.

Nullus metus piis.

f Psal. 23.

g Authentica, *cui nequit contradici.*

Felicitas piorum præ cæteris omnibus.

Quia

Quia bis pauperes sunt plerique. Alioqui morbus, inedia vigiliæ, labores, nuditas, extenuant quidem corporis habitum sed tamen non in his tantùm, sed etiam in ipsa morte sese exserit mentis alacritas. Animus enim, quanquam alligatus est mortali corpori, tamen quoniam naturæ potentioris est, corpus ipsum quodammodo transformat in sese, præsertim si accedat vehementem naturæ impetum accedat * ἐνέργεια spiritûs. Hinc est quòd sæpenumero videmus homines verè pios majore cum alacritate morientes quàm alios convivantes. *Sp.* Istud profectò non rarò sum admiratus. *He.* Atqui non est admirandum, illic esse invincibile gaudium ubi adest omnis lætitiæ fons Deus. Quid autem novi est, animum verè pii hominis gaudere jugiter in mortali corpore, cùm idem, si ad intima tartari demergatur, nullum felicitatis detrimentum facturus sit? Ubicunque pura mens est, ibi Deus est; ubicunque Deus est, ibi paradisus est; ubi cœlum est, ibi felicitas est; ubi felicitas est, ibi gaudium est verum & alacritas sincera. *Sp.* Attamen suaviùs viverent si abessent incommoda quædam, & adessent oblectamenta quæ vel negligunt vel non assequuntur. *He.* Quæ verò mihi narras incommoda? quæ lege communi comitantur conditionem humanã, famem, sitim, morbum, lassitudinem, senectutem, mortem, fulmina, terræ motus, inundationes, bella? *Sp.* Et ista quoque. *He.* At nos de mortalibus interim agimus, non de immortalibus. Et tamen in his quoq; malis longè tolerabilior est piorum conditio, quàm voluptates corporis per fas nefásq; venantium. *Sp.* Quî sic? *He.* Imprimis, quoniam animos habent ad temperantiam ac tolerantiam exercitatos, cæteris moderatiùs ferunt ea quæ vitari non possunt. Dein, quoniam intelligunt illa omnia à Deo immitti vel ad purgationem criminum, vel ad exercitationem virtutis, non modò patienter, verùm etiam gaudenter, tanquam obedientes filii, illa de manu propitii patris accipiunt, atque etiam gratias agunt, vel pro clementi correctione, vel pro inæstimabili lucro. *Sp.* Sed multi sibi accersunt corporis molestias. *He.* Sed plures adhibent medicorum remedia, quò corporis sanitatem vel tueantur vel recuperent. Cæterùm accersere molestias, h.e. inopiam, adversam valetudinem, persecutionem, infamiam, nisi cùm huc impellit Christiana charitas, non est pietatis, sed stultitiæ. Cæterùm quoties infliguntur ob Christum & ob justitiam, quis ausit eos vocare miseros, cùm ipse Dominus appellet eos *beatos*, & horum gratiâ *gaudere* jubeat? *Sp.* Habent tamen interim & ista sensum cruciabilem. *He.* Habent, sed quem facilè ab-

* Efficacia.

Ubi Deus, ibi Beatitudo.

Piorum conditio afflicta longè melior quàm voluptuaria impiorum.

absorbet hinc metus gehennæ, illinc spes æternæ beatitudinis. Age, si tibi persuasum esset te nunquam ægrotaturum, aut nullam corporis molestiam sensurum in omni vita, si semel patiaris cuspide aciculæ tibi summam pungi cutem, nonne lubens & gaudens acciperes tantillum dolorem? *Sp.* Maximé. Imò si certò sciam mihi nunquam in vita dolituros dentes, æquo animo patiar vel altiùs infigi acum, atque etiam ambas aures subulâ perforari. *He.* Atqui quicquid in hac vita accidit afflictionis, levius ac brevius est ad æternos cruciatus, quàm momentaneum acûs vulnusculum ad hominis vitam, quamvis longam; nulla enim analogia rei finitæ ad infinitã. *Sp.* Verissima prædicas. *He.* Jam si quis tibi persuadeat, te per omnem vitam omni molestiâ cariturum, si semel manu flammã dividas, quod fieri vetuit Pythagoras, nonne lubens id faceres? *Sp.* Ego sanè vel centies, modò nè me fallat promissor. *He.* Deus nè potest quidem fallere: sed ille flammæ sensus diuturnior est ad totam hominis vitam collatus, quàm tota vita collata ad cœlestem beatitudinẽ, etiamsi quis trium Nestorum excedat annos: siquidem illa quantumlibèt brevis manûs injectio nonnulla hujus vitæ portio est; sed tota hominis vita nulla portio est æternitatis. *Sp.* Non habeo quod contradicam. *He.* Ad hanc igitur qui toto pectore certâq; spe properant, cùm tam brevis sit transcursus, an credis eos hujus vitæ molestiis discruciari? *Sp.* Non arbitror, modò adsit certa persuasio firmáq; spes assequendi. *He.* Venio nunc ad oblectamenta quæ objiciebas. Abstinent à choreis, à comessationibus, à spectaculis; hæc nimirum ità contemnunt, ut fruantur multò jucundioribus, nec minùs oblectentur, sed aliter: *Oculus non vidit, auris non audivit, nec in cor hominis ascenderunt quæ solatia Deus paraverit diligentibus ipsum.* 1 Cor. 2. 9. Beatus Paulus agnovit quæ sint cantica, quæ choreæ, quæ tripudia, quæ comessationes piarum mentium etiam in hac vita. *Sp.* At sunt quædam voluptates licitæ, quas isti sibiipsis interdicunt. *He.* Etiam licitarum voluptatum immodicus usus est illicitus: hunc si excipias, in cæteris omnibus superant qui videntur asperã vitam degere. Quod potest esse magnificentius spectaculum quàm hujus mundi contemplatio? Ex eo longè plus capiunt voluptatis homines Deo chari quàm cæteri. Siquidem hi dum curiosis oculis contemplantur admirandũ hoc opus, anguntur animo quòd multarum rerum causas non assequãtur. In quibusdam etiam ceu Momi quidam obmurmurãt opifici, neq; rarò Naturam pro matre novercam appellant: quod convitium verbo tenus quidem naturam ferit, sed re-

Longè plus voluptatis capiunt verè boni ex hoc mundo quàm impii.

vera

vera in eum redundat qui naturam condidit, siqua est omnino natura. At homo pius religiosis ac simplicibus oculis magna cum animi voluptate spectat opera Domini patrisque sui, demirans singula, nihil reprehendens, sed pro cunctis gratias agens, cùm reputat hæc omnia propter hominem esse condita: atque adeò in singulis rebus adorat omnipotentiam, sapientiam ac bonitatē conditoris, quarum vestigia perspicit in rebus conditis. Jam finge mihi esse aliquod palatium revera tale quale Psychæ fingit Apuleius, aut si quod potes magnificentius elegantiúsque: huc adhibe duos spectatores, alterum peregrinum, qui tantùm visendi causâ venerit, alterum servum aut filium ejus qui construxit hoc ædificium: uter impensiùs delectabitur? hospes ille ad quem ea domus nihil attinet; an filius, qui charissimi patris ingenium, opes ac magnificentiam in ædificio magna cum voluptate speculatur, præsertim cùm cogitat totum hoc opus ipsius gratiâ factum esse? *Sp.* Percontatio tua non eget responso; sed plerique, non piis moribus, sciunt cœlum & quæ cœlo clauduntur hominis causâ esse condita. *He.* Sciunt pleriq; omnes, sed non omnibus hoc venit in mentem: & si venit in mentem, plus tamen capit voluptatis qui magis amat opificem; quemadmodum alacriùs intuetur cœlum qui ad vitam cœlestem aspirat. *Sp.* Verisimillima dicis. *He.* Jam conviviorū suavitas non est sita in lautitiis palati aut coquorum condituris, sed in prospera corporis valetudine & stomachi appetentia. Cave igitur putes ullum Lucullum cœnare jucundiùs appositis perdicibus, phasianis, turturibus, leporinis, scaris, siluris, aut muranis, quàm vir pius cibario pane, oleribus aut leguminibus, potu vel aquæ, vel cervisiæ tenuis, vel vini probè diluti; propterea quòd hæc accipit tanquam missus à benigno patre datos. Omnia condit oratio, omnia sanctificat precatio præcedens, sacra lectio comes magis animum reficiens quàm esca corpus, & gratiarum actio succedens; postremò, surgit à mensa non distentus, sed recreatus, non onustus, sed refectus, & refectus mente pariter & corpore. An tu putas ullum istarum vulgarium cupediarum architectum convivari jucundiùs? *Sp.* Sed in Venere summa est delectatio, si Aristoteli credimus. *He.* Et hac in parte vincit homo pius non minus quàm in convivio: rem sic accipe. Quò vehementior est erga uxorem charitas, hòc congressus ille connubialis est jucundior. Nulli porrò vehementiùs amant uxores suas quàm qui eas sic *diligunt sicut Christus dilexit Ecclesiam*: nam qui eas voluptatis gratiâ diligunt, nè dili-

Mundus piorum gratiâ conditus.

Quinam mariti suas diligunt uxores.

diligunt quidem. Adde quòd quò rarior est cum uxore congressus, hòc est suavior; quæ res nec impium quidem latuit, qui scripsit, -- *Voluptates commendat rarior usus.* Quanquam minima voluptatis pars in coitu sita est. Longè major est in perpetuo convictu, qui inter nullos potest esse jucundior quàm inter eos qui se Christianâ charitate sinceriter amant, & amant pariter mutuó. In aliis frequenter cum senescente voluptate senescit amor: Christiana charitas hòc magìs virescit, quò magìs delectatio carnis decrescit. An nondum tibi persuasi nullos vivere jucundiùs quàm qui cum pietate degunt? *Sp.* Utinam itidem sit persuasum omnibus. *He.* Quòd si Epicurei sunt qui suaviter vivunt, nulli veriùs sunt Epicurei quàm qui sanctè piéque vivunt. Et si nos tangit cura nominum, nemo magìs promereretur cognomen Epicuri quàm adorandus ille Christianæ philosophiæ princeps; Græcis enim ἐπίκουρος *auxiliatorem* declarat. Cùm naturæ lex esset vitiis tantùm non obliterata, cùm Mosis lex magìs irritaret cupiditates quàm sanaret, cùm impune regnaret in mundo tyrannus Satanas, solus ille pereunti humano generi præsentaneam attulit opem. Proinde vehementer falluntur quidam qui blaterant Christum naturâ fuisse tristem quempiam ac melancholicum, nósque ad inamœnum vitæ genus invitâsse: imò is unus ostendit vitam omnium suavissimam veræque voluptatis plenissimam; tantùm absit lapis ille Tantaleus. *Sp.* Quid isthuc ænigmatis est? *He.* Ridebis fabulam; sed hic jocus seria ducit. *Sp.* Expecto jocum serium. *He.* Narrant ii quibus olim studio fuit philosophiæ præcepta fabularum involucris tegere, Tantalum quendam adhibitum fuisse Deorum mensæ, quam volunt esse lautissimam. Cùm hospes esset dimittendus, Jupiter hoc suæ dapsilitatis esse ratus, ne conviva discederet absque xenio, permittit ut quod vellet peteret, accepturus quicquid petiisset. Tantalus autem stolidus, ut qui beatitudinem hominis ventris & gulæ delectatione metiretur, optavit ut sibi per omnem vitam liceret tali mensæ accumbere. Annuit Jupiter, & ratum erat votum. Tantalus assidet mensæ omni generi deliciarum instructæ, appositum est nectar, nec desunt rosæ nec odores, qualibus deorum nares possunt oblectari, adstat pocillator Ganymedes aut Ganymedi similis, circumstant Musæ suaviter canentes, saltat ridiculus Silenus, nec absunt moriones, breviter quicquid ullum hominis sensum possit oblectare; sed inter hæc omnia ille sedet tristis, suspirans & anxius, nec hilarescens risu nec attingens apposita. *Sp.* Quid in causa?

Christus ipse Epicurus. *i. auxiliator.*

Lapis Tantaleus.

Stolidum Tantali votum.

causa? *He*. Quoniam super caput accumbentis de pilo pendet ingens saxum jamjam casuro simile. *Sp*. Ego me à tali mensa subducerem. *He*. Sed illi votum transiit in necessitatem; neque enim Jupiter tam placabilis est quàm noster Deus, qui perniciosa vota mortalium rescindit, si modò pœniteat. Quanquam & alioqui, ne se Tantalus subducat, vetat idem lapis qui prohibet vesci. Metuit enim, si se commoverit, nè illico saxi ruinâ conteratur. *Sp*. Ridiculam fabulam! *He*. At nunc audi quod non rideas. Vulgus à rebus externis petit vitam jucundam, cùm eam non præstet nisi mens secura: nam sibi malè consciis saxum multò gravius impendet quàm impendit Tantalo; imò non impendet, sed urget premitque mentem; nec inani metu discruciatur animus, sed in singulas horas expectat ut conjiciatur in gehennam. Obsecro, quid est tam suave in rebus humanis, quod mentem tali saxo pressam possit verè exhilarare? *Sp*. Nulla profectò res, nisi vel dementia, vel incredulitas. *He*. Hæc si perpenderent adolescentes, qui voluptatibus ceu poculo Circæo dementati, pro verè jucundis amplectuntur mellita venena, quanto studio caverent nè quid per incogitantiam admitterent quod in omnem vitam mordeat animum? Quid non facerent ut hoc viaticum pararent senectuti venturæ, mentem sibi bene consciam & famam nullâ labe contaminatam? Quid autem illâ senectute miserius, quæ cùm respicit in tergum, magno cum horrore videt quàm speciosa sunt quæ neglexit, quàm fœda quæ amplexa est; rursus cùm à fronte prospicit, cernit imminere diem supremum, & ab hoc protinus æterna gehennæ supplicia? *Sp*. Felicissimos arbitror qui primam ætatem servârunt incontaminatam, & in pietatis studio semper proficientes pervenerunt usq; ad senectutis metam. *He*. Proximus locus debetur iis qui à juvenili temulentia maturè resipuerint. *Sp*. Sed quid consilii das illi misero seni? *He*. Nulli desperandum quamdiu spirat: jubeo ad Domini clementiam confugere. *Sp*. Sed quò fuit vita longior, hòc magìs accrevit scelerum cumulus, jam arenam exsuperans quæ est in litore maris. *He*. Sed eas arenas longè superant misericordiæ Domini. Arena tametsi non est homini numerabilis, finito tamen est numero: at Domini clementia nec modum nec finem novit. *Sp*. Sed non est spatium brevì morituro. *He*. Quò minus est spatii, hòc clamet ardentiùs. Apud Deum satìs longum est quod à terris ad cœlum valeat pertingere. Penetrat autem & brevis precatio cœlum, modò vehementi spiritûs impetu ejaculetur. Evangelica peccatrix fertur

Mala conscientia ob improbitatem prioris vitæ est saxum Tantaleum.

Misericordia Domini erga peccatores infinita est & immensa.

fertur per omnem vitam egiſſe pœnitentiam; ſed latro in ipſa morte quàm paucis verbis impetravit à Chriſto paradiſum. Si toto pectore clamaverit, *Miſerere mei, Deus, ſecundùm magnam miſericordiam tuam*, Dominus tollet ſaxum Tantaleum, dabit auditui illius gaudium & lætitiam, & *exſultabunt* de condonatis peccatis *oſſa per contritionem* humiliata.

DES. ERASMUS ROTERODAMUS DE UTILITATE COLLOQUIORUM.

AD LECTOREM.

A *Deò nunc in omnes & in omnia per universum orbem grassatur comitata Furiis* ª ἡ διαβολὴ*,ut tutum non sit ullum emittere librum nisi satellitio munitum. Quanquam quid satis esse tutum possit adversus sycophantæ morsum, qui,velut* aspis ad vocem incantantis,*ità ad omnem purgationem quamvis justissimam* obturat aures? *Prima pars hujus operis,quæ mea fuit & non mea, temeritate cujusdam erat edita.Quam cùm ingenti applausu viderem exceptam à studiosis,abusus sum affectu vulgari ad profectum studiorum. Quandoquidem nec medici semper ægrotis ministrant saluberrima, sed illis nonnihil concedunt ob hoc ipsum quòd vehementer appetant : itidem mihi visum est hoc genus illecebris inescare teneram ætatem, quæ jucundis faciliùs ducitur quàm seriis aut exactis. Itaq; quod editum erat purgavi, deinde adjeci quæ moribus etiam formandis conducerent, velut irrepens in animos adolescentium, quos rectè scripsit Aristoteles inidoneos auditores Ethicæ philosophiæ, duntaxat ejus quæ seriis præceptis traditur. Quòd si quis clamet, indecorum homini seni sic pueriliter ludere; nihil moror quàm pueriliter, modò utiliter. Et si laudantur literatores ætate provecti, qui pueritiæ crustulis blandiuntur,* elementa velint ut discere prima ; *mihi non arbitror vitio verti debere, quòd simili studio juventutem illecto vel ad elegantiam Latini sermonis, vel ad pietatem.* Adde quòd *bonæ prudentiæ pars est nôsse stultas vulgi cupiditates & absurdas opiniones. Eas arbitror satius ex hoc libello discere, quàm experientiâ, stultorum magistrâ. Multis amara sunt Grammatices præcepta : Aristotelis Ethica non est apta pueris : Theologia Scoti minùs; nè viris quidem admodum utilis ad parandam bonam mentem : & plurimum habet momenti, gustum optimarum rerum protinus inseviße teneris animis. Et haud scio an quicquam discitur feliciùs quàm quod ludendo discitur. Est hoc nimirum sanctissimum fallendi genus, per imposturam dare beneficium. Laudantur enim medici qui sic fallunt ægrotos. Et tamen si nihil hîc aliud quàm nugatus fuissem, videbantur laturi; nunc,*

ª Hoc est, *calumnia* : quæ apud Græcos hoc nomen habet quòd omnia in aliam partem trahat & conijciat quàm existimata aut edita sunt.

nunc, quoniam præter linguæ politiem inspersi quædam quæ mentem instruant ad religionem, calumniantur, ac proinde quasi dogmata Christianæ professionis hic serio pronuncientur, ita syllabas etiam ad vivum excutiunt. Id quàm faciunt iniquè, magis erit perspicuum ubi declaràro Colloquiorum aliquot non vulgarem utilitatem. Ut enim omittam tot serias sententias mediis jocis admixtas, tot fabulas, tot historias, tot rerum naturas dignas cognitu.

In Colloquio De visendo loca sacra *cohibetur superstitiosus & immodicus quorundam affectus, qui summam pietatem esse ducunt vidisse Hierosolymam: & huc per tanta terrarum marisque spatia currunt senes Episcopi, relicto grege qui curandus erat; huc viri principes, relictâ familiâ ac ditione; huc mariti, relictis domi liberis & uxore, quorum moribus ac pudicitiæ necessarius erat custos; huc adolescentes ac fœminæ, non sine gravi discrimine morum & integritatis. Quidam etiam iterum atq; iterum recurrunt, nec aliud faciunt per omnem vitam: & interim superstitioni, inconstantiæ, stultitiæ, temeritati prætexitur religionis titulus; ac desertor suorum, contra doctrinam Pauli, sanctimoniæ laudem aufert, ac sibi quoque pietatis omnes numeros explevisse videtur. Paulus* 1 Tim. 5. 8. *intrepidè pronunciat.* Si quis autem suorum, & maximè domesticorum, curam non habet, fidem abnegavit, & est infideli deterior. *Atqui hic Paulus loqui videtur de viduis quæ liberos atque nepotes negligunt, idque prætextu religionis, dum sese mancipant obsequiis Ecclesiæ. Quid dicturus de maritis, qui destitutis teneris liberis, uxore juvenculâ, idque in re tenui, proficiscuntur Hierosolymam? Ex multis unicum exemplum proferam, nec tam recens ut metuenda sit invidia, nec tam vetus, quin nepotes supersint quos damni magnitudo non sinit oblivisci rei gestæ. Vir quidam præpotens decreverat ante mortem invisere Hierosolymam: pio quidem animo sed parùm felici consilio. Rebus igitur ordinatis, facultatum omnium, uxoris, quam gravidam reliquit, oppidorum & arcium curam tutelámque commisit Archiepiscopo ceu parenti. Ubi rumor allatus est hominem in ea peregrinatione periisse, Archiepiscopus pro parente gessit prædonem, occupavit possessiones omnes defuncti, denique & arcem munitiorem, in quam gravida confugerat, vi expugnavit; & nè superesset ultor atrocissimi facti, gravida confossa simul cum fœtu periit. Nonne pium erat tali viro dissuadere periculosam & non necessariam profectionem? Hujus generis quàm multa comperiantur exempla, cæteris æsti-*

Pag. 17 De votis temerè susceptis.

 mandum

mandum relinquo. Nè quid interim dicam de sumptibus, quos ut fateamur non omninò perire, tamen nemo prudens non fatebitur in usus longè meliores expendi potuisse. Quod autem ad Religionem attinet, Divus Hieronymus laudat Hilarionem, quòd cùm esset Palæstinus, & in Palæstina viveret, tamen semel duntaxat viserit Hierosolymam, ob loci vicinitatem, nè videretur contemnere loca sacra. Si meritò laudatus est Hilarion, quòd abstinuit ab Hierosolyma tam vicinus nè Deum angusto loco claudere videretur, semel tantùm adierit ob loci propinquitatem, nè quos offenderet, quid dicendum de his qui ex Anglia & Scotia tantis impendiis, per tot discrimina, petunt Hierosolymam, præsertim domi relictis charissimis, quibus juxta doctrinam Apostoli debent perpetuam curam? Clamat S Hieronymus, Non magnum est Hierosolymis fuisse, sed bene vixisse magnum est. *Et tamen ætate Hieronymi probabile esse evidentiora vestigia veterum monumentorum exstitisse quàm nunc exstant. De Votis disputationem aliis relinquo; tantùm hoc agit Colloquium, nè quis temerè talia vota suscipiat. Id esse verum declarant hæc mea verba,* Præsertim cùm domi haberem uxorem integrâ adhuc ætate, liberos & familiam quæ pendebat ex me, & operâ meâ quotidianâ alebatur, *& cætera quæ sequuntur. De votis igitur susceptis nihil dicam, nisi quòd si summus essem Pontifex, non admodum gravatè relaxarem obstrictos. In suscipiendis, quemadmodum fateor fieri posse ut aliquis cum fructu pietatis eat Hierosolymam, ità non dubitarem multis, ex rerum circumstantiis, dare consilium ut eas impensas, tempus & operam insumerent in alia quæ propiùs conducant ad veram pietatem. Hæc arbitror esse pia; eòq; consideratâ multorum vel levitate, vel ignorantiâ, vel superstitione, visum est super ea re monere juventutem; neq; video quos offendere debeat hæc admonitio, nisi fortè quosdam istos quibus charior est quæstus quàm pietas. Nec illic damno Pontificias indulgentias aut diplomata, sed taxo nugacissimum nugatorem, qui nè cogitans quidem de corrigenda vita, totam spem collocârit in condonationibus humanis. Hîc si quis mihi consideret, quanta jactura pietatis nata sit inter mortales, partim ex eorum vitio qui prostituunt Pontificias indulgentias, partim eorum culpâ qui illas secus quàm oportet accipiunt, fatebitur operæ pretium, juventutem super hac re commonitam esse. Verùm hoc modò parùm consultum est * commissionariis. Audi, ô bone, si viri boni sunt, gaudebunt esse monitos simplices; sin potior est illis quæstus quàm pietas, valeant.*

Indulgentiæ. * Quibus à Pontifice concessum erat in Indulgentiis causam exercere. Hos rectiùs Indulgentiarum redemptores aut condonatores appellamus.

Pag. 19. *In Colloquio* De captandis Sacerdotiis *taxo eos qui Romam cur-*

cursitant, venanturque Sacerdotia, crebrò gravi jacturâ tum morum tum pecuniæ; eóque deduco sermonem, ut Sacerdos pro concubina lectione bonorum authorum semet oblectet.

In Militis confessione *taxo facinora militum & impiam militum confessionem, ut adolescentes ab ejusmodi moribus abhorreant.* Pag. 21.

In Monitis pædagogicis *doceo puerum verecundiam, ac mores ætati decoros.* Pag. 26.

In Pietati puerili *nonne piis præceptis imbuo puerilem animum ad studium pietatis? Nam quod quidam arrodebant de Confessione, mera fuit calumnia, cui jampridem respondi. Doceo confessionem esse suscipiendam, perinde quasi nobis esset instituta à Christo. Cæterùm an id sit factum, nec refellere est animus, nec asseverare, quod nec mihi satis persuasum est, nec aliis probare possim. Quod autem admoneo de genere vitæ seriò deligendo, déque seligendo Sacerdote cui committas arcana tua, judicabam adolescentibus esse necessarium, nec video cur me debeat pœnitere. At sic erunt pauciores Monachi & Sacerdotes. Fortassis erunt, sed meliores. Idem probabit quisquis verè Monachus est. Porrò qui venantur a proselytos vel ob prædam vel ob superstitionem, dignissimi sunt qui omnibus omnium scriptis traducantur, quò resipiscant.* Pag. 33. Confessio.

a Venantur Proselytos qui ad vitæ suæ institutum vel sectam callidâ persuasione simplicium animos illectant, tanquam escâ projectâ in retia perducentes.

* *In* Convivio prophano *non damno constitutiones Ecclesiæ de jejuniis ac delectu ciborum, sed indico superstitionem quorundam qui his plus tribuunt quàm oportet, negligentes eorum quæ magis faciunt ad pietatem; damnóque eorum crudelitatem qui hæc exigunt ab his à quibus Ecclesiæ mens non exigit: item eorum præposteram sanctimoniam qui ex hujusmodi rebus condemnant proximum. Hic si quis reputet quanta veræ pietatis lues hinc nata sit inter mortales, fatebitur vix aliam admonitionem esse magis necessariam. Sed hac de re copiosiùs aliàs respondebimus.* * Pag. 54.

In Convivio religioso, *cùm omnes faciam alienos à sacris, omnes conjugatos, satis doceo quale debeat esse convivium omnium Christianorum. Ad quam formam si sacerdotes quidam & Monachi conferant sua convivia, intelligent quantum absint ab ea perfectione quâ conveniebat illos Laicis antecellere.* Pag. 76.

In Apotheosi *doceo quantum honoris debeatur egregiis viris, qui suis vigiliis bene meriti sunt de studiis liberalibus.* Pag. 106.

Sunt inepti quibus colloquium Proci & Puellæ *videatur lascivum, cùm nihil fingi possit castius; si res honesta est matrimonium, & procum agere honestum est. Atque utinam omnes proci tales essent qualem hìc fingo, nec aliis colloquiis coirent matrimonia.* Pag. 111.

matrimonia. Quid facias istis ingeniis tetricis, & ab omnibus Gratiis alienis, quibus impudicum videtur quicquid amicum est ac festivum. Hæc puella negat proco discessuro osculum, quò totam virginitatem illi servet illibatam. Quid autem nunc vulgò non dant puellæ procis? Deinde non vident quàm multa philosophica sint inspersa jocis, de non præcipitando conjugio, de delectu non solùm corporum, sed multò magis animorum, de firmitate conjugii, de non contrahendo matrimonio sine consensu parentum, de castè colendo matrimonio, de sanctè educandis liberis: postremò puella comprecatur Christum ut illius auspiciis sit felix connubium. An hæc non convenit scire juvenes? Et qui hanc lectionem ob lasciviam putant esse noxiam pueris, patiuntur illis prælegi Plautum & facetias Poggii. Præclara judicia!

Pag. 119. *In* Virgine Misogamo *detestor eos qui adolescentes aut puellas invitis parentibus pelliciunt in monasterium, abutentes illorum vel simplicitate vel superstitione, persuadentes eis non esse spem salutis extra Monasteria. Nisi talibus piscatoribus plenus est mundus, nisi innumera felicissima ingenia per istos infelicissimè sepeliuntur ac defodiuntur viva, quæ fuissent electa vasa Domini, si judicio sumpsissent institutum naturæ congruens, non rectè admonui. At si quando cogar in hoc argumento proferre quid sentio, sic depingam & * plagiarios illos & ipsius mali magnitudinem, ut nullus non fassurus sit me non sine causa hæc monuisse: quanquam civiliter id quidem à me factum est, nè malis daretur ansa delinquendi.*

* Rectè illos plagiarios vocat, quòd quodam modo furtum in alterius corpus committat.

Pag. 126. *In proximo Colloquio* Virginis pœnitentis, *non induco Virginem quæ professa mutârit institutum, sed quæ ante peractam professionem redierit ad parentes quos habebat optimos.*

Pag. 128. *In* Mempsigamo *quàm multa sunt philosophica, de celandis Maritorum vitiis, de non interrumpenda conjugum benevolentia, de sarciendis offensis. de corrigendis maritorum moribus, de obsequiis erga maritos? Quid aliud docet Plutarchus, Aristoteles & Xenophon, nisi quòd hîc personæ vitam quandam addunt orationi?*

Pag. 138. *In Colloquio* Militis & Carthusiani *simul depingo & insaniam juvenum qui procurrunt ad bellum; & pii Carthusiani vitam, quæ sine studiorum amore non potest non esse tristis & inamœna.*

Pag. 143. *In* Pseudocheo *depingo quorundam ingenia qui nati sunt ad mentiendum: quo quidem hominum genere nihil exsecrabilius; utinam esset rarius.*

Pag. 157. *In Colloquio* Adolescentis & Scorti *nonne & lupanaria*

facio casta? Quid autem dici potuit efficaciùs vel ad inferendam adolescentum animis pudicitiæ curam, vel ad revocandas ab instituto non minùs ærumnoso quàm turpi, puellas ad quæstum expositas? Unica vox commovit quosdam, quòd impudica puella blandiens adolescenti vocat illum suam mentulam, *cùm hoc apud nos vulgatissimum sit etiam honestis matronis. Hoc qui ferre non potest, pro* mea mentula, *scribat*, mea voluptas, *aut siquid aliud mavult.*

In Convivio Poëtico *doceo cujusmodi debeat esse convivium inter studiosos; parcum, sed festivum & hilare, conditum literatis fabulis, sine rixis, sine obtrectatione, sine turpiloquio.* Pag. 160.

In Inquisitione de Fide *doceo summam Catholicæ professionis, idque aliquantò vividiùs ac liquidiùs quàm docent Theologi quidam magni nominis, inter quos pono & Gersonem, quem interim honoris causâ nomino. Ideo porrò fingo personam Lutherani, quò faciliùs redeant in concordiam, inter quos de præcipuis articulis Orthodoxæ professionis convenit. Etiamsi reliquam inquisitionis partem non addidi, propter hæc exulceratissima tempora.* Pag. 173.

In Senili Colloquio *quàm multa velut in Speculo exhibentur, quæ vel fugienda sunt in vita, vel vitam reddunt tranquillam? Hæc præstat adolescentes ex festivis colloquiis quàm experimentis disceres. Socrates philosophiam è cœlo deduxit in terras; ego philosophiam etiam in lusus, confabulationes & compotationes deduxi. Oportet enim & ludicra Christianorum sapere philosophiam.* Pag. 182.

In Ptochoplusiis *quàm multa sunt ad quæ pastores, rusticani, rudes & indocti, nihilque minùs quàm pastores, possint suam vitam corrigere? Prætereàque ad tollendam stultam gloriam vestium; rursus ad coërcendam illorum insaniam qui monachorum cultum exsecrantur, quasi per se mala sit vestis. Et obiter describitur forma, quales debeant esse monachi qui per vicos obambulant. Neque enim admodum multi tales sunt quales hic describo.* Pag. 192.

In Erudita puella *simul & Paulæ, Eustochii, Marcellæ vetus exemplum renovo, quæ cum integritate morum conjunxerunt studium literarum; Monachos Abbatésque sacrorum studiorum osores, luxui, otio, venationibus, aleæque deditos, puellæ conjugatæ exemplo exstimulo ad aliud studiorum genus ipsis magis congruens.* Pag. 202.

In Spectro *detego technas impostorum, qui credulis simplicium animis solent illudere, fingentes apparitiones Dæmonum* Pag. 210.

& animarum, vocésque divinas. Quantam verò pestem hæ præstigiæ invexerunt pietati Christianæ! Quoniam autem rudis ac simplex ætas hujusmodi fraudibus potissimùm est obnoxia, visum est exemplo non inamœno depingere modum imposturæ. Sic impositum fuit a *Cœlestino Pontifici Romano. Sic Bernæ delusus juvenis à* b *monachis. Sic commentitiis oraculis & hodie plurimi deluduntur.*

a De hoc vide Pl[illegible] am. b Prædicatoribus, qui D. Francisci fra res quinque vulnerum stigmatis frustrari conabantur.

Nec minima pars humanarum calamitatum est * Alcumistica, *quæ doctis etiam & cordatis viris imponit; adeò morbus hic adlubescit, si quem corripuerit. Huic affinis est Magia (eadem nomine, sed cognomine blandiens) naturalis. Similes imposturas taxo in* Hippoplano *&* Ptochologia, *rursus in* Convivio fabuloso. *Ex his si nihil aliud discerent pueri quàm Latinè loqui, quantò plus laudis mea meretur industria, qui per lusum ac voluptatem id facio, quàm illorum qui miseræ juventuti Mammetrectos, Brachylogos, Catholicontas, & significandi modos obtrudebant?*

* Pag. 216.

Pag. 239. *In* Puerpera, *præter naturalium rerum cognitionem, quàm multa sunt moralia, de cura matrum erga liberos, primùm infantes, mox grandiores.*

Pag. 253. *In* Peregrinatione Religionis ergô *taxo istos qui per tumultum ejecerunt omnes imagines è templis; rursus eos qui insaniunt in peregrinationes quæ suscipiuntur prætextu religionis, unde jam & sodalitates inventæ sunt. Qui Hierosolymæ fuerunt, equites aurati vocantur, seque Fratres vocant, & in die palmarum seriò rem agunt ridiculam, fune trahentes asinum, ipsi non multùm differentes ab asino ligneo quem trahunt. Id imitati sunt qui Compostellam adierunt. Dentur hæc sanè, dentur affectibus hominum, at non ferendum quòd hinc sibi vendicant pietatem. Notantur & ii qui Reliquias incertas pro certis ostendunt, qui his plus tribuunt quàm oportet, qui quæstum ex his sordidè faciunt.*

Pag. 275. *In* Ichthyophagia *tracto quæstionem de constitutionibus humanis, quas quidem prorsus rejiciunt, multùm aberrantes à recta ratione; quidam propemodum anteponunt Divinis legibus; rursus alii abutuntur & Divinis & humanis constitutionibus ad quæstum ac tyrannidem. Conor itaq; partem utramque ad moderationem temperare, inquirens unde natæ sint, & quibus gradibus hucusq; progressæ constitutiones humanæ, quos & quatenus obligent, ad quid conducant, quantum distent à divinis; obiter indicans præpostera mortalium judicia quibus jam olim mundus plenus est, & unde totus hic orbis tumultus natus est. Hæc ideo quoque tractavi copiosiùs, quò doctis suppedi-*

suppeditarem occasionem accuratiùs hisce de rebus scribendi. Nam qui adhuc prodierunt non satisfaciunt curiosis. Traducere scortationem, temulentiam, adulterium, non proinde ad rem pertinebat, quandoquidem hæc mala nullum fallunt: sed ex his est periculum veræ pietatis, quæ vel non sentiuntur, vel sanctimoniæ fallaci specie blandiuntur. Quòd si quis calumnietur, personis sordidis affingi Theologicam disputationem, ab his talia nunc in omnibus conviviis disputantur, & hujusmodi personis opus erat familiariùs crassiusque rem tractaturo.

In Funere, *quoniam mors arguere solet Christianam fiduciam, in duobus idiotis depinxi diversum mortis genus, veluti imagine vivâ ponens ob oculos dissimilem excessum eorum qui fidunt rebus commentitiis, & qui spem salutis fixerunt in misericordia Domini: obiter taxans divitum stultissimam ambitionem, qui luxum ac superbiam suam & ultra mortem proferunt, quam mors saltem debebat auferre; simul eorum perstringens vitium qui sui compendii gratiâ stultitiâ locupletum abutuntur, quàm ipsi potissimùm debebant corrigere. Quis enim audebit liberè monere potentes ac divites, si monachi, qui se profitentur mundo mortuos, palpantur illorum vitiis? Si nulli tales sunt quales descripsi, tamen ostensum est exemplum quod oportet vitari: sin vulgò referuntur longè his quæ proposuimus exsecrabiliora, qui sunt æqui meam agnoscant civilitatem, suúmque vitium corrigant, & si vitio vacant ipsi, alios peccantes vel emendent vel coërceant. Nullum Ordinem perstrinximus, nisi fortè totum Christianismum infamat qui quicquam monendi gratiâ dixerit in corruptos Christianorum mores. Quos tantopere movet honos ordinis, eos inprimis compescere debebant qui palàm factis suis dehonestant ordinem. Nunc cùm illos ut germanos sodales agnoscant, foveant ac tueantur, quâ fronte causantur à bene monente lædi existimationem Ordinis? Quanquam quæ ratio dictat, sic habendam hujus aut illius humanæ sodalitatis rationem, ut publicam Christianorum utilitatem negligas?* Pag. 313.

In Differentia Verborum ac Rerum *taxo præpostera quorundam judicia.* Pag. 333.

In Convivio vario *commonstro rem civilitati congruam.* Pag. 335.

In Charonte *detestor bellum inter Christianos.* Pag. 336.

In Synodo Grammaticorum *rideo studium cujusdam Carthusiani suo judicio doctissimi, qui cùm in Græcas literas soleat stolidissimè debacchari, nunc libro suo indiderit Græcum titulum, sed ridiculè,* Anticomaritas *dicens, quos appellare poterat* Antimarianos *vel* Antidicomarianos. Pag. 349.

In Cyclope *taxo quosdam qui Evangelium semper habent in ore, cùm in vita nihil sit Evangelicum.* Pag. 552.

In

Pag. 364. *In* Coniugio impari *pono ob oculos vulgi stultitiam, qui in sponsalibus supputant dotis modum, nec ad rationem vocant sponsi scabiem leprâ deteriorem. Atque id hodie fit tam passim ut nemo miratur, cùm nihil sit in liberos crudelius.*

Pag. 367. *In* Ementita nobilitate *depingo genus hominum qui sub umbra nobilitatis existimant sibi nihil non licere: quæ præcipua pestis est Germaniæ.*

Pag. 369. *In* Senatulo *traducturus eram vitia quædam mulierum, sed civiliter, nequis exspectet tale quippiam quale habet* [a] *Juvenalis. Verùm hoc agenti obortus est quidam* ἱππεὺς ἄνιππος, lupus, *ut aiunt*, in fabula. *Reliqua ferè comparata sunt ad voluptatem, sed non illiberalem. Non hoc est dehonestare ordines, sed erudire. Quapropter omnibus ordinibus & privatim & publicè rectiùs consultum fuerit, si depositâ quidvis calumniandi rabie, candidis animis amplectamur omnes quicquid pio studio in publicam utilitatem adfertur. Aliis aliæ sunt dotes, & alios alia capiunt, milléque modis homines trahuntur ad pietatem. Laudatum est Juvenci studium, qui sacram Evangeliorum historiam carmine prodidit. Nec suâ laude fraudatus est Arator, qui idem fecit in Acta Apostolorum. Adversus Hæreticos tubam intendit Hilarius: argutatur Augustinus: Hieronymus dialogis pugnat: Prudentius vario metri genere dimicat: Thomas & Scotus dialecti ces ac philosophiæ præsidiis pugnant. Simile studium omnium, sed dissimilis singulorum ratio. Non reprehenditur diversitas, quæ scopum eundem petit. Prælegitur pueris Petrus Hispanus, quò dociliores veniant ad Aristotelem. Multum enim promovit qui gustum dedit. Atque hic libellus, si teneræ pubi prælegatur, tradet illos ad multas disciplinas magìs habiles, ad Poëticen, ad Rhetoricen, ad Physicen, ad Ethicen, demum ad ea quæ sunt pietatis Christianæ. Stulti personam suscepi, factus ipse mearum rerum* [b] *Encomiastes; sed huc me compulit partim quorundam improbitas nihil non calumniantium, partim Christiana juventutis utilitas, in quam oportet omnes omnibus studiis incumbere.*

[a] Qui dum apertiùs vitia insectatur, cogitur subinde turpiora ob oculos ponere

[b] Laudator; vulgi est proverbium.

Hæc ità cùm habeant, omnibúsque qui literas didicerunt perspicua sint, est tamen quoddam hominum genus mirè [c] *bliteon, Deputatos appellant Galli, opinor, quòd malè putati sint, aut certè plùs satis putati, qui sic pronunciant de meis Colloquiis, Opus esse fugiendum, præsertim monachis, quos illi Religiosos appellant, & adolescentibus, eò quod jejunia & abstinentiæ Ecclesiæ parvi penderentur; beatæ Mariæ Virginis & Sanctorum pro ludibrio haberentur suffragia; Virginitas,*

[c] Boraceum, nihil sapiens, inconditum.

si

si conjugio conferatur, nullius esse aut parvi momenti; religionis etiam dissuaderetur omnibus ingressus; quódque in eo ardua difficilésque Theologiæ quæstiones Grammaticulis proponantur contra statuta per magistros in artibus jurata. Agnoscis, mi Lector, Atticam eloquentiam. Ut ad postremum primo loco respondeam. Quid artium magistri proponunt Grammaticulis nescio; quæ tractantur in Colloquiis de Symbolo, de Missa, de Jejuniis, de Votis, de Confessione, nihil habent Theologicæ difficultatis, sed ejus generis sunt ut non oporteat ea quemquam nescire. Et si pueris prælegun tur Epistolæ Pauli, quid periculi est si gustus quidam illis præbeatur Theologicæ disputationis? Ad hæc, cùm non ignorent pueris Sophistices candidatis perplexas de personis Divinis statim quæstiones summæ difficultatis proponi, nè dicam otiosæ subtilitatis, cur nolunt pueros hoc discere quod ad communem vitam pertinet? Jam si putant nihil referre quid sub qua persona dicatur; intelligunt, opinor, quàm multa comperiantur in Evangelicis & Apostolicis literis quæ secundùm hanc legem manifestam habent blasphemiam. Multis locis approbo jejunium, nusquam damno. Qui secus asseverat, eum declarabo impudentissimè mentiri. Sed in Pietate puerili, *inquiunt, leguntur hæc verba,* Cum jejunio mihi nihil *est* negotii. *Finge hæc verba dici sub persona militis aut temulenti; num protinus Erasmus damnat Jejunia? Non opinor. Nunc dicuntur ab adolescente nondum adulto, quam ætatem lex non obstringit ad jejunandum. Et tamen is adolescens præparat se ad justa jejunia. Sic enim subjicit,* Sed tamen si sensero opus, prandeo cœnóq; parciùs, quò me præbeam alacriorem studiis pietatis per diem festum.

Abstinentias verò quàm damnem declarant hæc verba quæ sunt in Convivio prophano, In plerisque non res, sed animus discernit nos à Judæis. Illi manum abstinebant à certis cibis velut ab immundis, & animum inquinaturis. Nos cùm intelligamus omnia munda esse mundis, tamen carni lascivienti, velut equo ferocienti, pabulum subducimus, quò magis sit audiens dicto spiritûs. Nonnunquam immoderatum suavium rerum usum abstinentiæ molestiâ castigamus. *Paulò pòst reddit rationem quare Ecclesia interdixerit esum quorumdam ciborum.* Omnibus, *inquit*, conducet. Nam tenuibus cochleis aut ranis licebit vesci, aut cepas porrúmve arrodere; mediocres detrahent nonnihil quotidianis obsoniis: quòd si quid divites delicientur hâc occasione, suæ gulæ imputent, non incusent Ecclesiæ constitutionem: *Mox loquor his similia. Rursus aliquantò pòst,* Scio medicis magnopere damnatum

damnatum esse piscium esum; sed secus visum est majoribus nostris, quibus obtemperare religiosum est. *Inibi protinus doceo hic vitandum etiam offendiculum infirmiorum.*

Æquè falsum est, in Colloquiis irrideri suffragia beatæ Virginis & aliorum Sanctorum; sed illos irrideo qui petunt à Sanctis quæ non auderent à bono viro petere, aut hoc animo petunt à certis divis, quasi hoc aut illud hic aut ille citiùs velit aut possit præstare quàm alius, aut quàm ipse Christus. Imò in Puerili pietate *sic loquitur puer,* Salutem dixi nonnullis. Quibus? Christo ac divis aliquot. *Et aliquantò post,* Rursus tribus verbis saluto Jesum, ac divos divásque omnes; sed nominatim virginem matrem, tum eos quos habeo mihi peculiares. *Et infrà commemorat nominatim quos divos salutat quotidie.*

Mirum verò si Procus *amans laudat nuptias, dicitq; castum conjugium non multùm abesse à laude Virginitatis, cùm Augustinus Patriarcharum polygamiam anteponat nostro cœlibatui.*

Quod objiciunt de ingressu Religionis, quàm sit manifestæ vanitatis declarant mea verba in Virgine Misogamo; *sic enim loquitur Virgo;* Damnas igitur hoc totum vitæ institutum? *Respondet juvenis,* Nequaquam: verùm quemadmodum nemini suadere velim, ut quæ se in hoc vitæ genus conjecerit luctetur emergere; ità non dubitem hortari puellas omnes, præsertim indolis generosæ, nè se temere eò præcipitent unde pòst sese non possunt explicare. *Hæc est illius colloquii conclusio, utcunque certatum est argumentis. Obsecro, an hoc est omnibus dissuadere ingressum religionis? Non damnatur ingressus, sed præceps temeritas damnatur. Hæc igitur malitiosè deterquent ad calumniam. At non perpendunt quàm multa illic discunt grammaticuli quæ pugnant cum decretis Lutheranorum.*

In Puerili pietate *traditur ratio bene & utiliter audiendi Missam. Docetur ratio bene & efficaciter confitendi. Admonetur puer ut antequam sumat Eucharistiam confessione purget animam. Ibidem docentur grammaticuli, quæ recepta sunt usu populi Christiani, cùm tamen in Sacris literis non habeantur, hactenus esse servanda, nè cui simus offendiculo.*

In Prophano Convivio *docentur, magis obtemperandum Pontificum constitutionibus quàm medicorum consiliis: tantùm admonentur in necessitate cessare vigorem constitutionis humanæ, & mentem legislatoris. Ibidem probat quispiam benignitatem in monachorum collegia, modò detur in usum, non ad luxum, & potissimùm detur religionis disciplinam observantibus.*

De

De constitutionibus humanis hæc pronunciantur, in colloquio Ἰχθυοφαγία. Pugnent qui volent, ego censeo leges majorum reverenter suscipiendas & observandas religiosè, velut à Deo profectas: nec esse tutum, nec esse pium, de potestate publica sinistram concipere aut serere suspicionem. Et siquid est tyrannidis, quod tamen non cogat ad impietatem, satius est ferre quàm seditiosè reluctari. *Hujusmodi permulta grammaticuli discunt ex meis colloquiis, quibus sic obmurmurant isti. Sed indecorum est Theologum jocari. Saltem hoc mihi concedant apud pueros, quod ipsi permittunt sibi viri apud viros in Vesperiis, ut vocant rem insulsam insulso vocabulo.*

Insulsas calumnias quas in Hispaniis objecère quidam, ostendi mera esse somnia hominum nec sobriorum nec Latinè scientium. Nec minùs indoctum est quod quidam pronunciavit, hæreticè dictum, quòd in Symbolo Pater *dicitur simpliciter* Author omnium. *Verùm is, deceptus inscitiâ Latini sermonis, existimat* authorem *nihil aliud quàm creatorem aut fabricatorem significare. Atqui si consulat eos qui callent elegantiam Romani sermonis, si evolvat Hilarium aliósq; vetustos authores, comperiet authoritatem accipi pro eo quod Scholastici vocant rationem perfectissimam principii, eóque Patri peculiariter tribuunt, & authoris nomine sæpe designant Patrem cùm personas inter se conferunt. An Pater rectè dicatur causa Filii nihil meâ refert, cùm nunquam eo verbo sim abusus, nisi quòd illud est verissimum, nos de Deo non posse loqui nisi verbis impropriis; nec magìs proprium verbum est fons, aut principium, aut origo, quàm causa*

Jam hinc mihi perpende, Lector, quales sint interdum qui suis sententiis homines pertrahunt ad incendium. Nihil turpius quàm reprehendere quod non intelligas. Ad ista quidvis calumniandi febris quid aliud gignit quàm amarulentiam ac dissidia? Quin potiùs aliena candidè interpretemur: nec statim nostra pro oraculis haberi velimus; nec eorum judicia pro oraculis ducamus qui quod legunt non intelligunt. Ubi in consilio est odium, ibi cæcum est judicium. Pacificator universorum Spiritus, qui suis organis variis utitur modis, faciat nos omnes concordes & unanimes in sana doctrina sanctisque moribus; quò contingat pariter ad cœlestis Hierosolymæ, quæ nescit ulla dissidia, consortium pervenire. Amen. Anno M.D.XXVI. 12 Cal. Junias, Basileæ.

DES.

DES. ERASMI ROTERODAMI VITA.

Vixit 70. annos.

Esiderius Erasmus Roterodamus, ornamentum nostræ ætatis, & de honestis disciplinis optimè meritus, vixit ad septuagesimum annum: De anno quo natus est apud Batavos non constat. Apud Daventriam primum posuit in literis tyrocinium, utriusque linguæ rudimentis imbibitis sub Alexandro Hegio, Westphalo, qui cum Rudolpho Agricola recèns ex Italia reverso amicitiam contraxerat,& ab eodem Græcè docebatur: nam hujus linguæ peritiam ille primus in Germaniam importavit. Terentii comœdias puer non secùs tenebat ac digitos suos, memoriâ namque fuit tenacissimâ, ingenio perspicacissimo. Exceptis rudimentis, planè dici potest in literis αὐτοδίδακτος. Nam quòd in Italiam jam natu grandior profectus est post Regii apud Anglos medici filios, Archiepiscopi quoque sancti Andreæ in Scotia, qui tū Senis degebat, aliquamdiu, Professor nobilissimæ regionis visendæ causâ fecit: non ut professoribus operam illic daret,neque enim Bononiæ quendam publicè prælegentium audivit, sed Pauli Bombasii, qui sub Leone postea Romæ periit, amicitiâ contentus, domi studiis suis invigilabat; Adagiorum opus tum colligens, quod paulò pòst Aldo Manutio dedit excudendū; quæ res fecit ut Venetias adiret,ubi Marco Musuro atq; Scipione Carteromacho, viris doctissimis, familiariter usus est, quos ambos non semel consuluit si quis nodus incidisset, horum candorem, ac eruditionem apud amicos commendare solitus. Docuit Lovanii, Cantabrigiæ in Anglia, Lutetiæ etiam privatim, ubi Theologiæ dedit juvenis operam. Pileum deinde doctoralem, cum in Italiam iret, in Taurinensi Academia accepit. Patronos ac Mecœnates habuit Henricum à Bergis Episcopum Cameracensem, Guilielmum Montjoium, atque omnium liberalissimum Guilielmum Guaramum Archiepiscopum Cantuariensem, Angliæ primatem: amicos in Britannia, Joannem Coletum, Grocinum,

Doctoratûs gradum capit.

cinum, Latumerum, Linacrum, Thomam Morum; Antverpiæ Petrum Ægidium; Conradum Gochlenium Lovanii. Corpusculo fuit satis compacto; sed quòd esset tenerrimæ complexionis, minimarum etiam rerum mutatione, puta vini, cibi, cœlive, facilè offenderetur. In literis versabatur indefatigabili studio: testantur hoc tot ab illo conscripti libri, quorum catalogus exstat Basileæ. Vixit apud Joannem Frobenium aliquamdiu: deinde in alteris ejusdem ædibus seorsim habitavit. Friburgi septennio toto vixit, non solùm optimo cuique ejus Academiæ charus, verùm etiam Magistratibus civibúsque haud vulgariter amatus atque reverendissimè cultus. Friburgo reversus cum articulari morbo aliquamdiu conflictatus, tandem viribus paulatim deficientibus, cùm ferme mensem integrum dysenteriâ laborâsset, apud Hieronymum Frobenium Joannis filium quinto Idus Julias sub mediam noctem vitâ functus est, Anno Domini M. D. XXXVI. Cùm autem vitæ finis instaret, clara Christianæ patientiæ & animi religiosi documenta edidit, quibus in Christum se spem omnem figere testabatur, assiduè clamans, *O Jesu, misericordia; Domine, libera me; Domine, fac finem; Domine, miserere:* & Germanicâ linguâ, Lieber Gott, hoc est, *Chare Deus.* Testamentum condidit, in quo clarissimum virum Bonifacium Amerbachium Jureconsultum nominatum hæredem fidei-commisso de bonis suis in pauperes ætate valetudinéve infirmos, in puellas nupturas, ut harum pudicitiæ succurratur, in bonæ spei studiosos adolescentes, ac in quosvis hujusmodi dignos auxilio, distribuendis collocandísque honoravit; adjunctis eidem duobus executoribus, Hieronymo Frobenio & Nicolao Episcopio.

DES.

DES. ERASMI ROTERODAMI DE RATIONE STUDII AD CHRISTIANUM LUBECENSEM EPISTOLA PARÆNETICA.

CUM te incredibili quodam ardore Literarum flagrare minimè dubitarem, Christiane non vulgaris amice, hortatore nihil opus esse putavi, sed ejus quam ingressus esses viæ duce modò, ac tanquam indice. Id quod mei officii esse judicavi, videlicet ut tibi, homini non modò multis modis copulatissimo, verùm etam jucundissimo, vestigia quibus ipse à puero essem ingressus commonstrarem. Quæ si tu pari curâ accipies quâ ego dicturus sum, futurum confido, ut neq; me monuisse, neq; te paruisse pœnituerit. Prima igitur cura sit, ut præceptorem tibi deligas quàm eruditissimum. Neq; enim fieri potest ut is rectè quenquam erudiat qui sit ipse ineruditus. Quem simulatque nactus fueris, fac omnibus modis efficias ut ille patris in te, tu filii vicissim in illum induas affectum. Ad quod quidem cùm ipsa honesti ratio nos debet adhortari, quòd non minùs debeamus iis à quibus rectè vivendi rationem quàm à quibus vivendi initia sumpsimus; tum ista mutua benevolentia tantum ad discendum habet momenti, ut frustrà sis literarum præceptorem habiturus nisi habueris & amicum. Deinde, ut te illi & attentum & assiduum præbeas. Contentione enim immodicâ nonnunquam obruuntur ingenia discentium. Assiduitas verò & mediocritate suâ perdurat, & quotidianis incrementis majorem opinione acervum accumulat. Laxanda est igitur aliquoties illa literarum contentio, intermiscendi lusus, sed liberales, sed literis digni, & ab his non nimis abhorrentes. Imò mediis ipsis studiis perpetua quædam voluptas est intermiscenda, ut ludum potiùs discendi quàm laborem existimemus. Nihil enim perdiu fieri potest quod non agentem aliquâ voluptate remoretur. Optima quæque statim ac primùm disce. Extrema est dementia

tia discere dediscenda: Quod in curando stomacho solent præcipere medici, idem tibi in ingeniis servandum puta. Cave, aut noxio aut immodico cibo ingenium obruas, utroque enim juxtà offenditur. Ebrardum, Catholicon, Brachylogum, caterósque id genus, quos percensere neque possum neque operæ pretium est, iis relinquito quos barbariem immenso labore discere juvat. Initio non quàm multa, sed quàm bona percipias, refert. Sed jam rationem accipe quâ possis non solùm rectius, sed etiam faciliùs discere: hoc enim in homine artifice præstare solet artis ratio, ut tantundem operis cùm rectiùs expeditiùsque, tum leviùs etiam efficiat. Diem tanquam operas partito; id quod & à Plinio Secundo, & à Pio Pontifice Maximo, viris omnium memoriâ præstantissimis, factitatum legimus. Principio, quod caput est, præceptorem interpretantem non attentus modò sed avidus auscultato: non contentus pigrè sequi disserentem, aliquoties prævolare contende. Omnia illius dicta memoriæ, præcipua etiam literis mandabis, fidelissimis vocum custodibus. Quibus rursus ità confidas cave, ut dives ille ridiculus apud Senecam, qui sic animum induxerat, ut se tenere crederet quicquid servorum quisquam meminisset. Noli committere ut codices habeas eruditos, ipse ineruditus. Audita nè effluant, aut apud te, aut cum aliis retracta. Nec his contentus, aliquam temporis partem tacitæ cogitationi tribuere memento: quam unam divus Aurelius tum ingenio tum memoriæ imprimis conducere scripsit. Conflictatio quoque & tanquam palæstra ingeniorum nervos animi præcipuè tum ostendit, tum excitat, tum adauget. Nec sciscitari, si quid dubitas, nec castigari, si quid errabis, sit pudor. Nocturnas lucubrationes atque intempestiva studia fugito: nam & ingenium extinguunt; & valetudinem vehementer offendunt. Aurora Musis amica est, *apta studiis: pransus aut lude, aut deambula, aut hilariùs confabulare. Quid quod inter ista quoque studiis locus esse potest? Cibi non quantum libidini, sed quantum valetudini satis sit, sumito. Sub cœnam paulisper inambula, cœnatus idem facito: sub somnum exquisiti quippiam ac dignum memoriâ legito; de eo cogitantem sopor opprimat; id experrectus à teipso reposcas. Plinianum illud semper animo insideat tuo,* Omne perire tempus quod studio non impertias. *Cogita juventâ nihil esse fugacius: quæ ubi evolârit semel, redit nunquam. Sed jam hortator esse incipio, indicem pollicitus. Suavissime Christiane hanc formam, aut si quam poteris meliorem, sequere, ac bene vale.*

INDEX INSIGNIUM RERUM ET VOCUM TOTIUS OPERIS MEMORABILIORUM LOCUPLETISSIMUS.

Aristip-

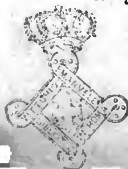
Lingua

FINIS.

SANCTÆ SCRIPTURÆ LOCI
expositione Erasmiana illustrati in hoc Colloquiorum opere.

Loci ex Authoribus prophanis.

Honor, Laus & Gloria sedenti super thronum, & Agno in æternum. Amen. Amen.

FINIS.

Lusus Anagrammaticus in nomen Authoris.

NOMEN,

DESYDRIUS ERASMUS ROTERODAMUS.

ANAGRAMMA,

1 MYSTES RARUS, ORE MIRUS, DESUDA DEO.
2 ROS ERIS MUSARUM, DESIDERATUS DEO.
3 MYSTES MIRUS REDDOR; OS VERE SUADA.

Edmondus Lynold de

Heling, Lincoln.

